IŠ PANEVĖŽIO KRAŠTO TAUTOSAKOS

II

IŠ PANEVĖŽIO KRAŠTO TAUTOSAKOS

II

Panevėžio krašto pasakos, sakmės, dainos, smulkioji tautosaka, tarmiški tekstai, etnografijos, istorijos žinių fragmentai

Sudarytojas
Eugenijus Urbonas

PANEVĖŽYS
2006

UDK 398 (474.5)
Iš-16

Talkininkai:
doc. dr. Jonas Šukys
Dainora Urbonienė
Vitalija Vasiliauskaitė
Lina Vilienė
Birutė Goberienė
Vytautas Tamulis
Eligija Garšvienė

© Sudarytojas Eugenijus Urbonas

ISBN 9955-694-00-9

TURINYS

Pratarmė ... 4
Pastabos dėl pateikimo ... 5
Panevėžys. *Iš Panevėžio istorijos* ... 6
Panevėžyje užrašyta tautosaka ... 13
Upytės seniūnija. *Upytė* ... 47
Ėriškiai ... 62
Krekenavos seniūnija. *Krekenava* ... 106
Spalvota įklija ... 112
Ramygalos seniūnija. *Ramygala* ... 130
Uliūnai ... 190
Vadoklių seniūnija. *Jotainiai* ... 191
Genėtiniai ... 269
Raguvos seniūnija. *Raguva* ... 278
Troškūnų seniūnija (Anykščių r.). *Troškūnai* ... 295
Surdegis ... 318
Miežiškių seniūnija. *Miežiškiai* ... 323
Trakiškis ... 335
Nibragalys ... 344
Karsakiškio seniūnija. *Karsakiškis* ... 348
Žalioji giria ... 350
Paliūniškis ... 358
Bygailiai ... 389
Palaukiai ... 392
Tiltagaliai ... 395
Spalvota įklija ... 400
Žiliškiai ... 401
Geležiai ... 402
Panevėžio seniūnija. *Paįstrys* ... 408
Skaistgiriai ... 417
Piniava ... 424
Puodžiūnai ... 427
Pušaloto seniūnija (Pasvalio r.) *Pušalotas* ... 437
Naujamiesčio seniūnija. *Naujamiestis* ... 451
Smilgių seniūnija. *Smilgiai* ... 461
Tremtinių dainos ... 471
Tremtinių dainininkių pasakojimai ... 502
Dainora Urbonienė. Sužeistų paukščių giesmės ... 504
Jonas Šukys. Panevėžiškių tarmės savitumas ... 507
Vitalija Vasiliauskaitė. Panevėžio krašto pasakojamoji tautosaka ... 512
Lina Vilienė. Panevėžio krašto dainos ... 514
Apie šios knygos sudarytoją ... 515
Iš Lietuvių kalbos draugijos Panevėžio skyriaus veiklos ... 517
Dalykinė rodyklė ... 519
Kaimų (pateikėjų gim. ir gyv. vietų) rodyklė ... 522
Rėmėjai ... 526

PRATARMĖ

Pirmoji knygos „Iš Panevėžio krašto tautosakos“ dalis (Panevėžys, 2003) buvo skirta Panevėžio 500 metų jubiliejui; joje pateikta tarpukario metais užrašyta tautosaka. 2003 m. išleista ir keliolikos dainų bei pasakų, sakmių kompaktinė plokštelė. Antrojoje knygos dalyje pateikiama XX a. II pusėje rinkta šio krašto tautosaka, sukaupta daugiausia per mokinių ir mokytojų ekspedicijas 1958-2005 m. Kartu su mokiniais ekspedicijose dirbo Panevėžio pedagogai Vida Grigienė, Birutė Palujanskaitė - Valkiūnienė, Asta Kuodytė - Paliokienė, Irena Skurdenienė, Dainora Urbonienė, Marija Kuzmienė, Sigita Šimukėnaitė - Motiejūnienė, Rūta Tumelionytė, Ilona Žvinakienė, Birutė Goberienė, Marytė Paknienė, Alfonsas Garuckas, Petras Juknevičius, Juozas Brazauskas ir kiti. Knyga sudaryta iš šių ekspedicijų medžiagos - didžiumos jų vadovo, knygos sudarytojo, turimų tautosakos rinkinių ir garsajuosčių; panaudota ir kitų užrašinėtojų vertinga medžiaga *(nurodyta metrikose, kurias po 20 ar 40 metų jau sunku patikslinti).*

Antrojoje dalyje tautosaka daug įvairesnė - ne tik pasakojamoji ir smulkioji, bet ir dainuojamoji: pateikiamos senesnės ir naujesnės, tarp jų - partizanų ir tremtinių dainos. Spausdinamos ir 126 dainų natos, o kitos dainos dedamos be melodijų - tik kaip tautos poetinės kūrybos pavyzdžiai. Įdėta žaidimų, ratelių, smulkiosios tautosakos.

Šioje knygoje nesiribojama vien tautosaka. Dedama etnografijos dalykų iš kasdienės buities, gyvenimo būdo, papročių (ypač iš Jotainių, Ėriškių, Ramygalos), pokario metų žmonių tragizmo ir partizanų priešinimosi epizodų (iš Karsakiškio, Genėtinių) bei kitų istorijos tarpsnių prisiminimų. Visa tai padeda geriau atskleisti foną, kuriame tautosaka gyvavo (ryškiausias – tarpukario laikmetis).

Tarminius pasakojimus redagavo miežiškėnas kalbininkas Jonas Šukys, pateikęs ir pluoštą paties užrašytų tarminių tekstų iš Miežiškių, Ėriškių, Naujamiesčio, Piniavos apylinkių, padėjo redaguoti ir kitus tekstus.

Tremtinių dainas užrašė ir aptarė mokytoja Dainora Urbonienė.

Pasakų, sakmių, etnografijos tekstus iš ekspedicijų medžiagos padėjo parinkti Vitalija Vasiliauskaitė, dainų melodijas ir tekstus šifravo Lina Vilienė (abi Panevėžio kraštotyros muziejaus Etninės kultūros skyriaus darbuotojos). Korektūras žiūrėjo ir rodykles sudarė Birutė Goberienė. Šifruotas melodijas spausdinimui parengė Vytautas Tamulis, Nibragalio kaimo dainas šifravo ir natas parengė Eligija Garšvienė.

Beveik visas vietovių apžvalgas rašė šios knygos sudarytojas. Joms panaudoti ekspedicijose nustatyti faktai, Broniaus Kviklio „Mūsų Lietuva” (II t., V., 1991), Juozo Masilionio „Panevėžys” (Čikaga, 1963), knygos „Upytė” (V., 1986), „Panevėžiškiai šneka” (Panevėžys, 1992), LTE ir kt.

Visiems knygos rengimo talkininkams, ekspedicijų dalyviams tariu nuoširdų padėkos žodį. Manyčiau, jiems bus dėkingos ir ateities kartos, nes šis tautosakos rinkinys, tikimės, įeis į Panevėžio krašto kultūros paveldo fondą.

Eugenijus Urbonas

PASTABOS DĖL PATEIKIMO

1. Knygoje pirmiausia pateikiami Panevėžio mieste užrašyti tekstai. Toliau dedami tekstai iš pietų panevėžiškių ploto (Upytės, Ėriškių, Krekenavos, Ramygalos, Jotainių, Genėtinių, Raguvos, Troškūnų *(negryni panevėžiškiai),* Miežiškių, Karsakiškio, Paliūniškio, Bygailių, Tiltagalių, Geležių). Dar toliau - iš šiaurės panevėžiškių ploto (Piniavos, Pajstrio, Skaistgirių, Puodžiūnų, Pušaloto, Smilgių, Naujamiesčio (patarmių paribys). Surdegio tekstai jau atspindi anykštėnų tarmę.

2. Kad skaitytojams būtų patogiau, pateikėjai ir užrašytojai nurodomi prieš tekstą (tekstus). Šios metrikos vietomis nepilnos, nes trūksta kai kurių duomenų.

3. Dauguma tekstų pateikiami bendrine kalba pagal akademinio „Lietuvių kalbos žodyno" redagavimo principus, tik išlaikomos morfologinės, sintaksinės, leksinės ir nedėsningos fonetinės tarmybės. *(Tekstai daugiausia rašyti iš klausos ir tik dalis – į magnetinę juostą, o paskui iššifruoti).* Gali būti netikslumų tarmiškuose tekstuose, didelę įtaką daro bendrinė kalba, tą patį žodį pateikėjai ištaria nevienodai – ypač dainose.

4. Dalis tekstų pateikiami išlaikant visą tarminę fonetiką. Jiems panaudota 1925 m. Kopenhagoje priimta ir nuo 1930 m. Lietuvoje Jurgio Gerulio išpopuliarinta fonetinė transkripcija. Tačiau, nenorint skaitytojų apsunkinti, čia ji labai suprastinta, pvz.: nerodoma visai Lietuvai būdinga priebalsių asimiliacija; neatsisakyta minkštumo ženklo *i;* vartojamos ilgosios ir nosinės raidės, nors nekirčiuotoje pozicijoje jos šioje tarmėje ilgumo nereiškia.

Įsidėmėtini šie tarmiškai pateikiamų tekstų transkripcijos ženklai:

ʊ – neaiškus redukuotas balsis, platesnis už bendrinės kalbos **u,** turintis **o** atspalvio;

ɪ – neaiškus redukuotas balsis, platesnis už bendrinės kalbos **i,** turintis **ė** atspalvio;

(ʊ), (ɪ) – suskliaustais (ʊ), (ɪ) parodoma, kad šie balsiai žodžių gale yra vos girdimi, murmami.

ɛ – suužpakalėjęs **ė,** einantis po kietųjų priebalsių (ypač po sukietėjusio **ł**);

ы – suužpakalėjęs ы (kaip rusų kalbos), einantis po sukietėjusio **ł** (su natomis pateiktose dainose vietoj **lɛ, lы** šifruotoja žymėjo **lė, li**);

’ – ženklas rodo bendrinei kalbai nebūdingą tarmės priebalsio minkštumą.

5. Tarmine fonetika pateikti tekstai priekyje yra pažymėti ženklu*.

6. Jeigu tekstas buvo pateiktas 2003 m. išleistoje kompaktinėje plokštelėje, po teksto dedama nuoroda: * Yra kompaktinėje plokštelėje.

7. Užsklandos ženklas atskiria vieno pateikėjo (vienų pateikėjų) tekstus nuo kito (kitų).

8. Apie panevėžiškių tarmę, dainų, pasakojamosios tautosakos savitumą skaitykite knygos pabaigoje.

9. Rasti tautosaką pagal žanrus ar temas padės knygos gale įdėta dalykinė rodyklė, vietoves – kaimų rodyklė.

Rengėjai

PANEVĖŽŸS

Panevėžys dabar yra didelės Panevėžio apskrities centras, jungiantis Panevėžio, Pasvalio, Biržų, Kupiškio, Rokiškio rajonus. Panevėžio apskritis buvo ir tarpukario metais, tik mažesnė.

Tarpukario metų (1918–1940) Panevėžio apskritis

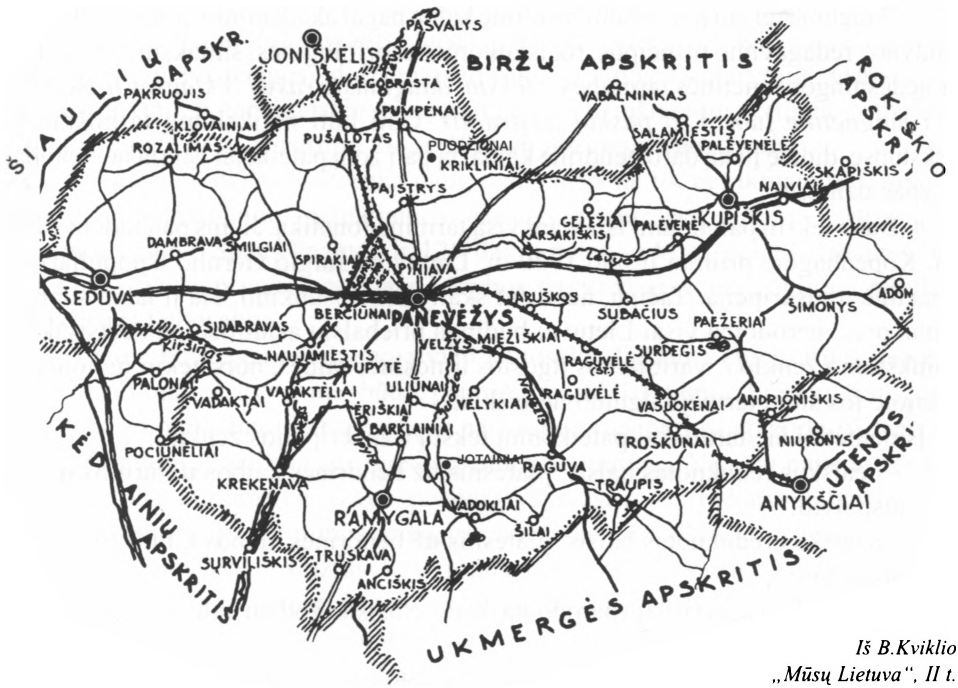

Iš B.Kviklio „Mūsų Lietuva", II t.

Iš Panevėžio miesto istorijos

Panevėžio miestas išsidėstęs abipus Nevėžio. Jis yra vidurio Lietuvos centras, kartais Aukštaitijos sostine vadinamas. Atsiradimo pradžia - 1503 m. rugsėjo 7 d. Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Aleksandro raštas Ramygalos klebonui leisti tarp Nevėžio ir Lėvens upių dovanotose žemėse statyti bažnytėlę (filiją). Bažnytėlė ir smuklė pastatyta dešiniajame upės krante, kelių į Pušalotą, Vabalninką, Troškūnus sankryžoje, ant smėlėto kranto (dab. Senamiesčio g.). Čia miesto pradžia. Panevėžio naujamiestis kūrėsi kairia-

Dabartinė Panevėžio senamiesčio panorama su Šv. Petro ir Povilo bažnyčia ir senuoju miesto herbu. 2001 m.

jame krante (nuo Senamiesčio jį skyrė miškas), prie kelio į Ramygalą. Miestas sparčiai plėtėsi, garsėjo suvažiavusių bajorų riaušėmis, neramumais (jie atsispindi Upytės teismo bylose). 1568 m. į Panevėžį buvo perkeltos Upytės pavieto teismo įstaigos, 1614 m. pastatytas pirmas mūrinis namas (dab. Kranto g.), bet apskritis buvo vadinama Upytės vardu iki pat 1845 m., kai caro valdžia Panevėžį priskyrė Kauno gubernijai, o Panevėžiui suteikė herbą (arklas su sukryžiuotais linų pėdais).

Miesto augimą stabdė karai su rusais ir švedais 1656-1661 m., 1704-1709 m. karas su švedais, 1709-1711 m. maras.

Pirmasis mūrinis namas, pastatytas pavieto archyvui 1614 m. Panevėžyje, Kranto g. 2001 m.

E. Urbono nuotraukos

Panevėžio pradžia - Senamiesčio gatvė. 2001 m.

Panevėžiečiai gausiai dalyvavo 1831 m. sukilime: apie 1600 sukilėlių susirinko už miško, senamiestyje; žodžiais apie Tėvynės išlaisvinimą į juos lietuviškai kreipėsi vienas sukilimo vadų – Karolis Zaluskis. Visas miestas aukojo sukilimui, rėmė sukilėlius. Kovo gale sukilėliai užėmė miestą, bet išsilaikė tik mėnesį – rusų kariuomenė miestą vėl atkovojo; prasidėjo teroras, tremtis, sustiprėjo rusinimo akcija – į miestą ir apylinkes buvo atkelta daug kolonistų. 1863 m. sukilimas plėtėsi Panevėžio apylinkėse: žinomos mūšių vietos Genėtiniuose ir prie Karsakiškio, buveinės – Raguvos miškai ir Žalioji giria. Nepavykus sukilimui, rusai mirtimi baudė daug sukilimo dalyvių, trėmė į Sibirą. Ištremtas buvo ir Panevėžio klebonas Liudvikas Mantvydas (į Tomsko guberniją).

1873 m. pro Panevėžio miestą nuo Daugpilio nutiesta plačiojo geležinkelio linija, o prieš tai 1849 m. Panevėžys su Švenčionėliais sujungtas siauruoju geležinkeliu. Augo pramonė, miestas didėjo.

Panevėžio Kristaus Karaliaus katedra, pašventinta prelato poeto Maironio 1930 m. kovo 4 d. 2002 m.
E. Urbono nuotraukos

Pirmoji senamiesčio bažnyčia pastatyta 1507 m.; vėliau ji buvo perstatoma. 1781 m. Vilniaus kan. Mykolas Tiškevičius liepė iškirsti pušyną ir statyti Šv. Petro ir Povilo bažnyčią jau dabartinėje vietoje (ją pastatė tik 1884 m.). Švč. Trejybės bažnyčia pastatyta 1803 m. Tarpukariu ši bažnyčia dar buvo vadinama Įgulos: čia meldėsi kariai ir gimnazijų mokiniai.

Kai 1926 m. Panevėžys tapo vyskupijos centru, buvo statoma katedra, tiksliau – buvo tęsiama 1904 m. pradėtos statyti Šv. Stanislovo bažnyčios statyba, pertvarkius projektą katedrai.

1930 m. Kristaus Karaliaus katedrą pašventino Kauno kunigų seminarijos rektorius prelatas Jonas Mačiulis-Maironis. Pirmuoju vyskupu tapo buvęs Kauno kunigų seminarijos vicerektorius Kazimieras Paltarokas, čia ir palaidotas 1958 m.

Panevėžys tapo dideliu kultūros centru: jau prieš I pasaulinį karą veikė vyrų gimnazija, mergaičių progimnazija, o 1908 m. įkurta gimnazija. Veikė mokytojų seminarija.

Bažnyčiose ilgokai vyravo lenkiška dvasia: apskrityje buvo daug aplenkėjusių dvarininkų, mieste veikė lenkų gimnazija. Rusai stengėsi visus patraukti į stačiatikių („pravoslavų“) cerkves.

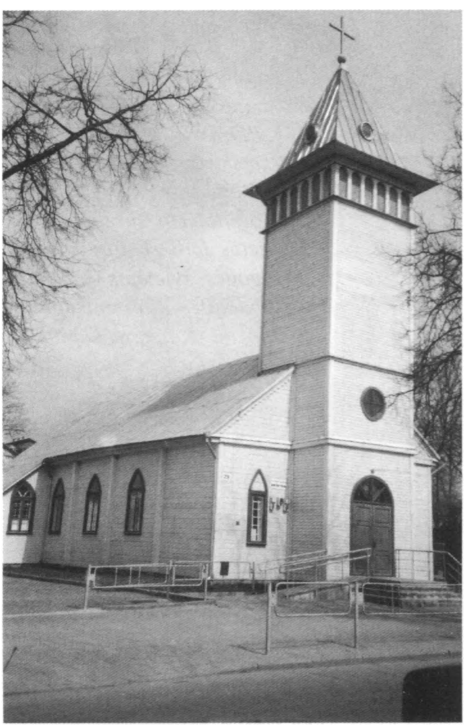

Evangelikų liuteronų bažnyčia Panevėžyje, Ukmergės g.

Pirmasis lietuviškas spektaklis Panevėžyje – Tado Daugirdo „Girkalniškių užgavėnės“; pirmąją dainų šventę suorganizavo Mykolas Karka.

Panevėžyje buvo daug žydų; jie turėjo 2 mokyklas, 5 sinagogas. Žydai vokietmečiu sušaudyti Kaizerlingo miške – po karo išliko tik pavieniai asmenys.

Karaimai Panevėžio apylinkėse apgyvendinti dar Vytauto laikais – gal jie buvo Upytės pilies įgula? Naujamiestyje (Panevėžio r.) yra didelės karaimų kapinės. Panevėžyje buvo jų maldos namai – kinesė. Čia į Sodų g. jie atsikėlė, kai 1809 m. buvo išvaryti iš Naujamiesčio. Po Trakų Panevėžys buvo didžiausias karaimų centras. Mieste taikiai sugyveno įvairių konfesijų žmonės.

11 p. →

1. DLK kunigaikščio Aleksandro paminklo (skulpt. Stanislovas Kuzma atidengimo iškilmės 500 m. jubiliejaus šventėje. 2003-09-06.

2. Prie Juozo Miltinio dramos teatro – režisieriaus bareljefas (aut. Algimantas Vytėnas).

Už Senvagės – Senamiestis.

***

Panevėžys, centrinė Respublikos gatvė.

→

3. Viliaus Purono Stela Senamiesčio g. (2003-08-30).
4. Kultūros veikėjų Karkų šeimos kapas Katedros kapinėse.
5-6. Bibliotekos kūrėjos Elžbietos Jodinskaitės ir pedagogės, švietėjos Gabrielės Petkevičaitės-Bitės antkapiniai paminklai (Katedros kapinės, Ramygalos g.).

Miesto vadovai Vitas Matuzas ir Visvaldas Matkevičius (stovi) 500 m. jubiliejaus šventėje. 2003 m.

Antano Gylio nuotrauka

Kalbininko Petro Būtėno namas Jakšto g. 3. 2002 m.

E.Urbono nuotraukos

1

2

3

4

5

6

E.Urbono nuotraukos. 2003 m.

Dabar Panevėžys – lietuviškiausias iš didžiųjų miestų: 95 % gyventojų – lietuviai. Kai 1956 m. Sovietų Sąjungos valdžia leido lietuviams grįžti iš tremties, daug jų apsigyveno Panevėžyje – vadinamajame Rožyne (šiaurinė miesto dalis už geležinkelio); čia jie statėsi namus, nes į kitus didžiuosius miestus grįžti nebuvo leista. Panevėžys sparčiausiai augo 7-9 dešimtmečiais – iškilo didžiosios gamyklos, naujos mokyklos, vietoj archit. Vytauto Žemkalnio projektuotos senosios ligoninės pastatyta didelė nauja. Didžiausia miesto gamykla „Ekranas" pastatė puikius kultūros rūmus. Jubiliejaus metais mieste buvo dvi gimnazijos – Juozo Balčikonio ir Vytauto Žemkalnio, septyniolika vidurinių mokyklų.

1996 m. Kranto g. atidengtas paminklas kalbininkui Juozui Balčikoniui.

Paminklas Juozui Balčikoniui (skulpt. Algimantas Vytėnas).

500 m. Panevėžio jubiliejaus šventė Senvagėje.

E.Urbono nuotraukos

2003 m. 120 tūkst. gyventojų turintis miestas sutiko 500-ąsias įkūrimo metines. Miestą ypač garsina Juozo Miltinio dramos teatras, Dailės galerija, Lėlių vežimo ir „Meno" teatrai. Mieste ir Panevėžio rajone gyvos etnografinių ansamblių tradicijos, puoselėjama tautos kultūra. Jubiliejiniais metais miesto meru dirbo buvęs LR Seimo narys konservatorius Vitas Matuzas.

Senieji vietiniai Panevėžio gyventojai šneka šiaurės panevėžiškių tarme. Panevėžys – vienintelis iš penkių didžiųjų Lietuvos miestų, geriausiai išlaikęs vietinės tarmės koloritą.

Eugenijus Urbonas

Panevėžyje užrašyta tautosaka

Panevėžio 4-osios vid. m-klos mokinių surinkta tautosaka
Vadovas mokytojas Eugenijus Urbonas

Dainavo **Ona Paliliūnaitė,** 70 m.,
gim. Kušleikiškių k., gyv. Panevėžyje.
Užrašė **Eugenijus Urbonas, Vytautas Paliliūnas.** 1968 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.** 2002 m.

*Palanko(j) palanko(j)

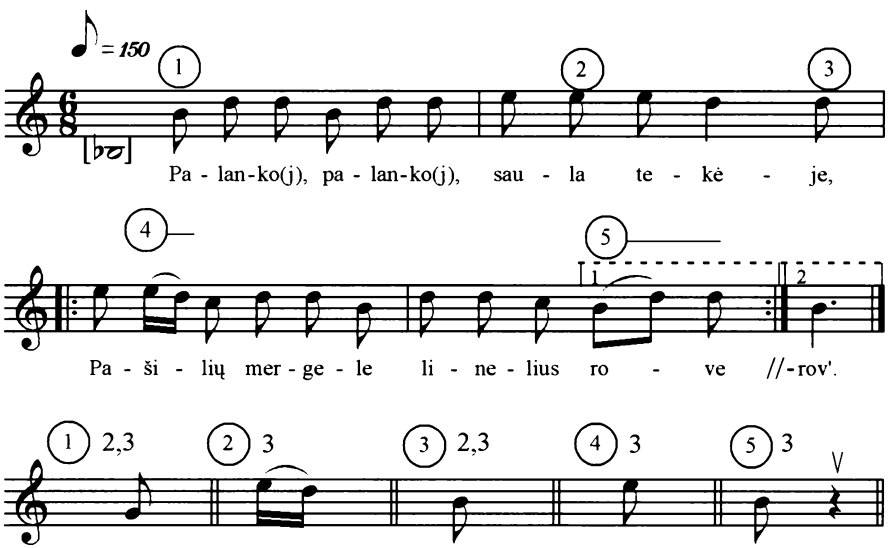

1. Palanko(j) palanko(j)
   Saula tekėje,
   Pašilių mergele
   Linelius rove. (2x2)

2. Atjoja bernelis
   Jaunυs nevedįs,
   Šυkindams, mυndrindams
   Bėrų žirgel'(į). (2x2)

3. Padėk Diev' mergelei,
   Linų rovėjai.
   Ačiū tau, bernelio,
   Kur jodinėj(i)? (2x2)

Pastaba. Dainos, išspausdintos 13, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 23, 24, 25 puslapiuose, yra padainuotos pusiau tarmine kalba.

Dainavo **Ona Paliliūnaitė,** 70 m.,
gim. Kušleikiškių k., gyv. Panevėžyje.
Užrašė **Eugenijus Urbonas, Vytautas Paliliūnas.** 1968 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.** 2002 m.

*Padainuosim mes dainelą

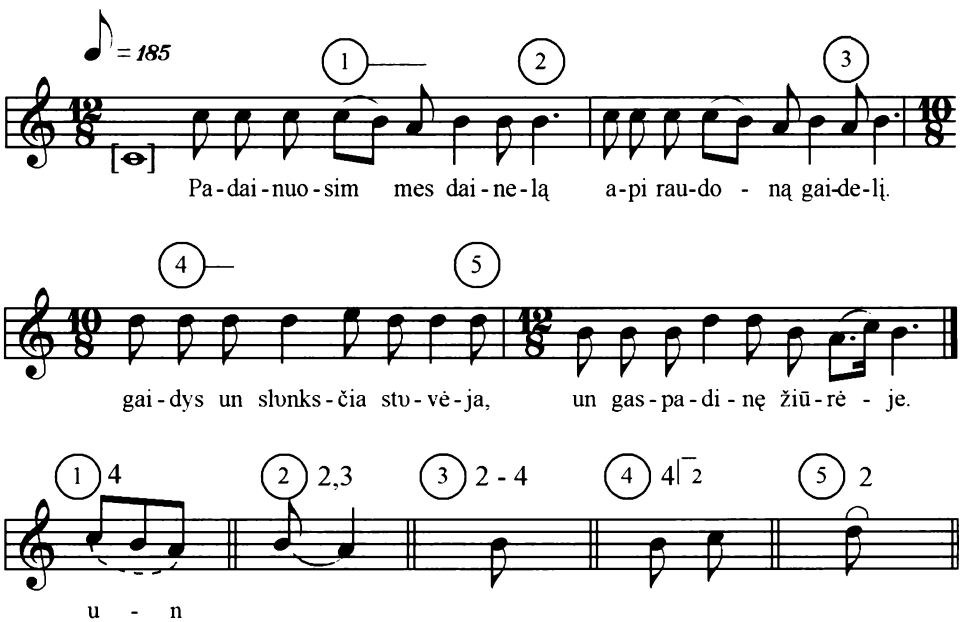

1. Padainuosim mes dainelą
Api raudoną gaidelį.
gaidys un slʊnksčia stʊvėja,
Un gaspadinę žiūrėje.

2. Gaspadine vire košę,
Gaidelis nudege nosį.
Gaidys rėke, ka jam karštʊ,
Gaspadine drože šaukštu.

3. Amin' už gaidžia gyvybę,
Kuri par bobos galybę.
Bobʊ rʊnką tik pakėla,
Gaidys į šviesą išėja.

4. Supraše un pagraba,
Gaidį kavoje be graba.
Un petelnės palaidoje,
Visi svečė čestavoje. (2x2)

Dainavo **Ona Paliliūnaitė,** 70 m.,
gim. Kušleikiškių k., gyv. Panevėžyje.
Užrašė **Eugenijus Urbonas, Vytautas Paliliūnas.** 1968 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.** 2002 m.

*Saule nusilaide

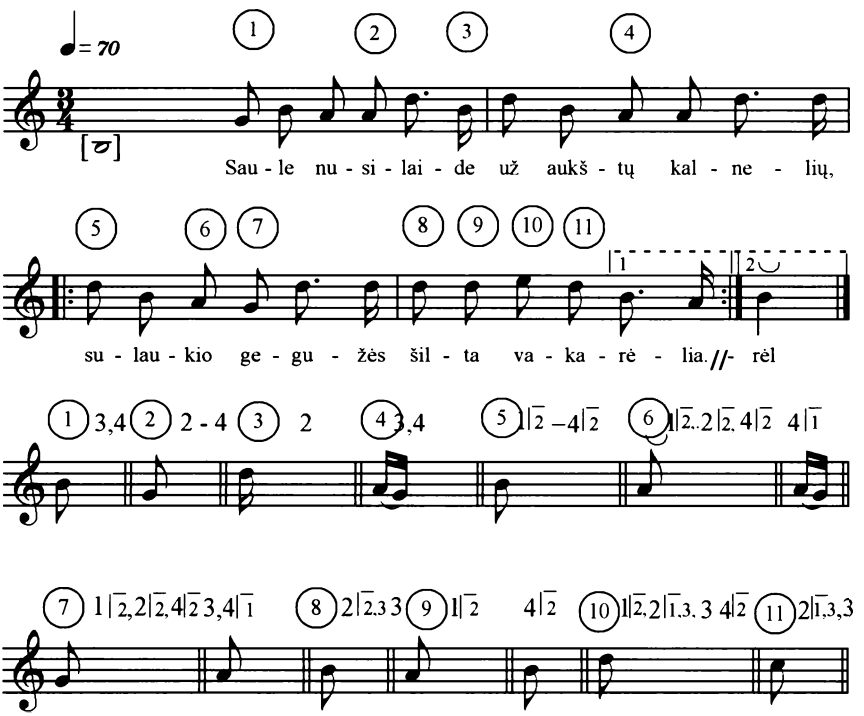

1. Saule nusilaide
   Už aukštų kalnelių,
   Sulaukio gegužės
   Šilta vakarėl(ia). (2x2)

2. Vėlai atsigulus
   Dūmelʊs dūmojo.
   Par čielus metelis'
   Patiekos ješkoj(o). (2x2)

3. Sunku tam akmenu
   Unt kelia gułėti,
   Sunku siratėlai
   Navynas kintėt'(i). (2x2)

4. Sunku tam akmenu,
   Kad par jį važiuoji.
   Sunku siratėlė,
   Kad žmonis' meluoj(i). (2x2)

Dainavo **Agota Usonaitė-Kuliavienė,** gim.1901 m. Užupėnų k.,
Taujėnų apyl., Ukmergės r., gyv. Panevėžyje.
Užrašė **Gediminas Morkūnas.** 1968 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.** 2002 m.

*Užugde matute

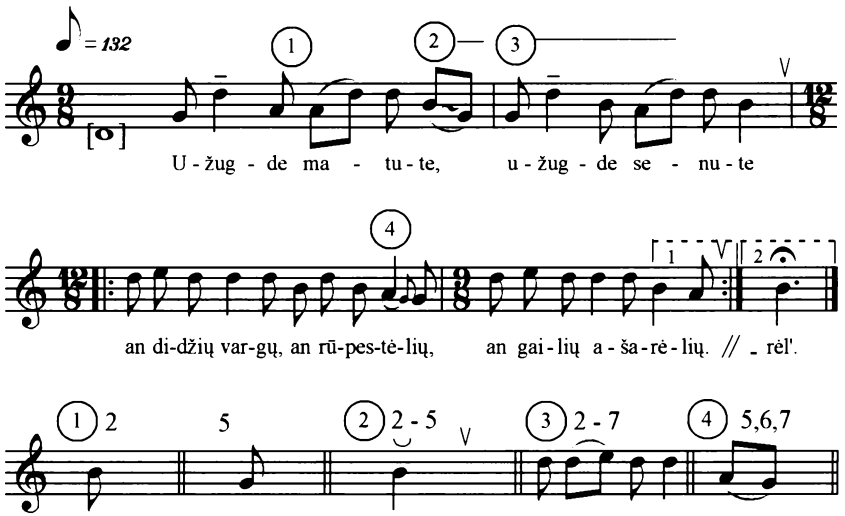

1. Užugde matute,
   Užugde senute
   An didžių vargų, an rūpestėlių,
   An gailių ašarėl'(ių). (2x2)

2. Nudave matute,
   Nudave senute
   Oi toli toli, už šimta mylių,
   Daugiau nebesugrįš'(iu). (2x2)

3. Sugrįžti sugrįšiu,
   Ateiti ateisiu,
   Tik be vainika ir be kasnyka,
   Ir be jaunų dienel'(ių). (2x2)

4. Ir aš ėjau lauku,
   Radau grįstų tiltų,
   Oi žuva, žuva trys žukvejėliai
   Su šilkiniais tinklal'(iais). (2x2)

5. Padėk, Diev, žukvėjiem,
   Jauniesiem berneliem,
   Ar nesužuvat, nesuješkojat
   Mana jaunų denel'(ių)? (2x2)

6. Sužuvam vainikų,
   Sužuvam kasnykų,
   Tik nesužuvam, nesuješkojam
   Tamstas jaunų denel'(ių). (2x2)

7. Sudiev jau žukviejiem,
   Jauniesiem berneliem.
   Oi aisiu aisiu pas motinėlę
   Bėdelių bėdavot'(i). (2x2)

Dainavo **Agota Usonaitė-Kuliavienė,** gim. 1901 m., Užupėnų k.,
Taujėnų apyl., Ukmergės r., gyv. Panevėžyje.
Užrašė **Gediminas Morkūnas.** 1968 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

*Vargely buvo

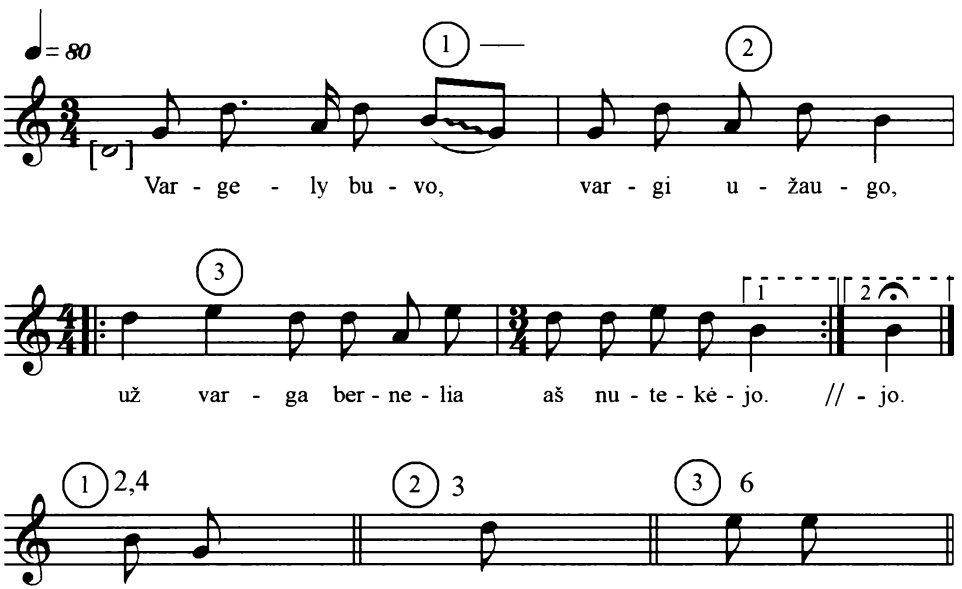

1. Vargely buvo,
   Vargi užaugo,
   Už varga bernelia
   Aš nutekėjo. (2x2)

2. Prašyči Devulia
   Giedrios dienelas,
   Aiči aš laukelin
   Šenelia grėbti. (2x2)

3. Šenelį grėbio,
   Gailė raudojau.
   Pamačio atjojint'
   Jaunų bernelį. (2x2)

4. Padėk Diev, panele,
   Šienelis grėbti.
   Kodėl' toki jaunų
   Be vainikėlia? (2x2)

5. Užtat aš jauna
   Be vainikėlia,
   Kad nešenavojau
   Žalių rūtelių. (2x2)

6. Kad aš gałėči –
   Atgal' sugrįšči,
   Tai tada šenavočiau
   Žalias rūteles. (2x2)

Padainavo **Agota Usonaitė-Kuliavienė,** gim. 1901m., Užupėnų k.,
Taujėnų apyl., Ukmergės r., gyv. Panevėžyje.
Užrašė **Gediminas Morkūnas.** 1968 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.** 2002 m.

*Mes dainelį padainuosme

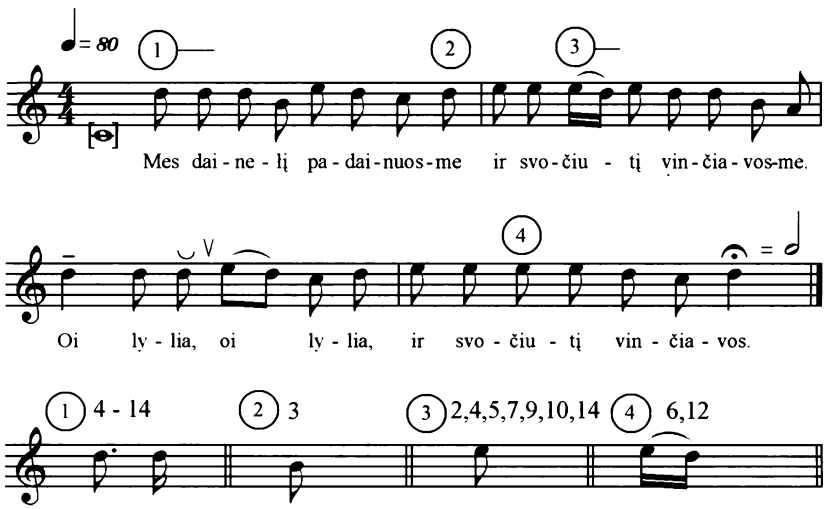

1. Mes dainelį padainuosme
   Ir svočiutį vinčiavosme.
   Oi lylia, oi lylia,
   Ir svočiutį vinčiavosme.

2. Užtat kad svočiosi ėje,
   Kad pyragų kept' mokėja.
   Oi lylia, oi lylia,
   Kad pyragų kept' mokėj(a).

3. Kai un pyragus pristoja,
   Baltɛ rankus nusmazgoja.
   Oi lylia, oi lylia,
   Baltɛ rankus nusmazgoj(a).

4. Kė pyragus suvolioja,
   Tadu svoči rankus ploja.
   Oi lylia, oi lylia,
   Tadu svoči rankus ploj(a).

5. Kai pašove pečiun bundus,
   Stovi svoči kaip nusgundus.
   Oi lylia, oi lylia,
   Stovi svoči kaip nusgund(us).

6. Kaip pyragai kept' pradėja,
   Net Užuguosčiuos kvepėja,
   Oi lylia, oi lylia,
   Net Užuguosčiuos kvepėj(a).

7. Kelkis, svočiute, nu stala,
   Raikyk pyragų nu gala.
   Oi lylia, oi lylia,
   Raikyk pyragų nu gal(a).

8. Mūsų svoči yr Smalskiene,
   Apsitaisus kaip grapiene.
   Oi lylia, oi lylia,
   Apsitaisus kaip grapien'(e).

9. Kad neduos svoči pyraga,
   Graitai griebsim už botaga.
   Oi lylia, oi lylia,
   Graitai griebsim už botag'(a).

10. Mūsų svoči kaip kempine
    Kepe bulvis an židinia.
    Oi lylia, oi lylia,
    Kepe bulvis an židin'(ia).

11. Ačiū, svočiut', už pyragų,
Kad gyventum šimtų metų.
Oi lylia, oi lylia,
Kad gyventum šimtų met'.

12. Kas nedėli aik svočiosin.
Tuos pabaigus, aik kitosin.
Oi lylia, oi lylia,
Tuos pabaigus, aik kitos.

13. Už vyrų gera pakajuj
Ir un lauka uradziojuj.
Oi lylia, oi lylia,
Ir un lauka uradzioj.

14. Mūsų svočios palivarkus
Šokinėjam mes kaip šarkos.
Oi lylia, oi lylia,
Šokinėjam mes kaip šark'.

Padainavo **Agota Usonaitė-Kuliavienė,** gim. 1901m., Užupėnų k.,
Taujėnų apyl., Ukmergės r., gyv. Panevėžyje.
Užrašė **Gediminas Morkūnas.** 1968 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.** 2002 m.

*Sėdži pana kertė suoli

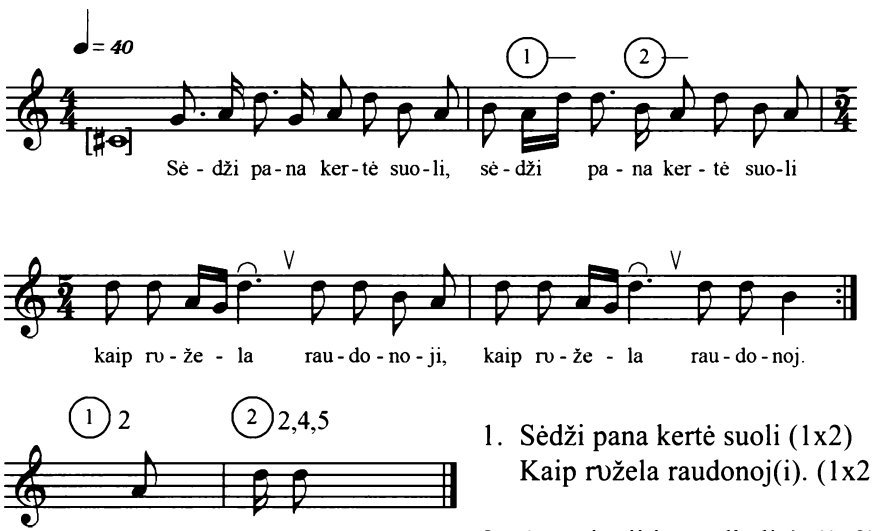

1. Sėdži pana kertė suoli (1x2)
Kaip rʊžela raudonoj(i). (1x2)

2. Atvažiuoji jos pulkelis', (1x2)
Atsimaine jos veidel'(is'). (1x2)

3. Išeik, pana, iš to suola, (1x2)
Musėt tamstai teip išpuol'(a). (1x2)

4. Sakyk sudieu tėvutėliui, (1x2)
Pul'k' pʊ kojom motinėl'(ė). (1x2)

5. Bagaslovys tavi ščyrɛ, (1x2)
Kad gyventum iščeslyv'(ai). (1x2)

Dainą vedė **Agota Usonaitė-Kuliavienė,** gim. 1901m., Užupėnų k.,
Taujėnų apyl., Ukmergės r.; tarė **Ona Kuliavaitė,** gim. 1931 m., gyv. Užupėnų k.
Užrašė **Gediminas Morkūnas.** 1968 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.** 2002 m.

**Dainuok, sesute, dabar češelis

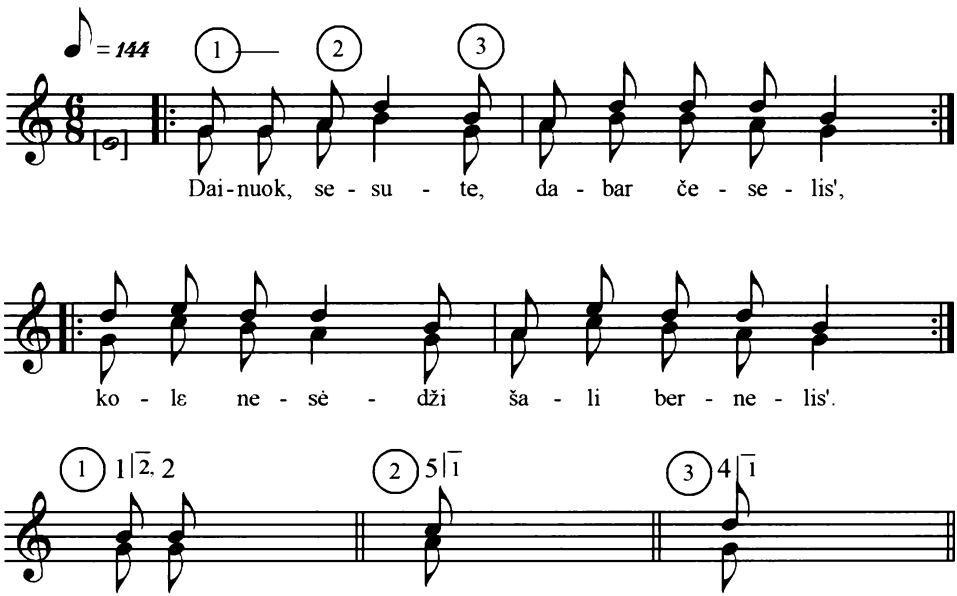

1. Dainuok, sesute, dabar češelis', (1x2)
   Kolɛ nesėdži šali bernelis'. (1x2)
2. Kai atsisės gi šali bernelis, (1x2)
   Nebepririnksi dainuot' češelia. (1x2)
3. Su sesutėlam tujen vaikščiojė, (1x2)
   Rūtų kvetkelį rυnkoj nešiojė. (1x2)
4. Su sesutėlam nebevaikščiosi, (1x2)
   Rūtų kvetkelia nebenešiosi. (1x2)
5. Už balta stala tujen sėdėjė, (1x2)
   Kaip baltυ rože tujen žydėjė. (1x2)
6. Už balta stala nebesėdėsi, (1x2)
   Kaip baltυ rože nebežydėsi. (1x2)
7. Neberūpės tau jauni bernelė, (1x2)
   Rūpės vargelė ir klapatėlė. (1x2)

* Yra kompaktinėje plokštelėje

Dainavo **Konstancija Miškinienė,** 79 m., gim. Pumpėnų mstl.,
Pasvalio r., gyv. Panevėžyje.
Užrašė **Eugenijus Urbonas.** 1968 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.** 2002 m.

*Aš augo augo

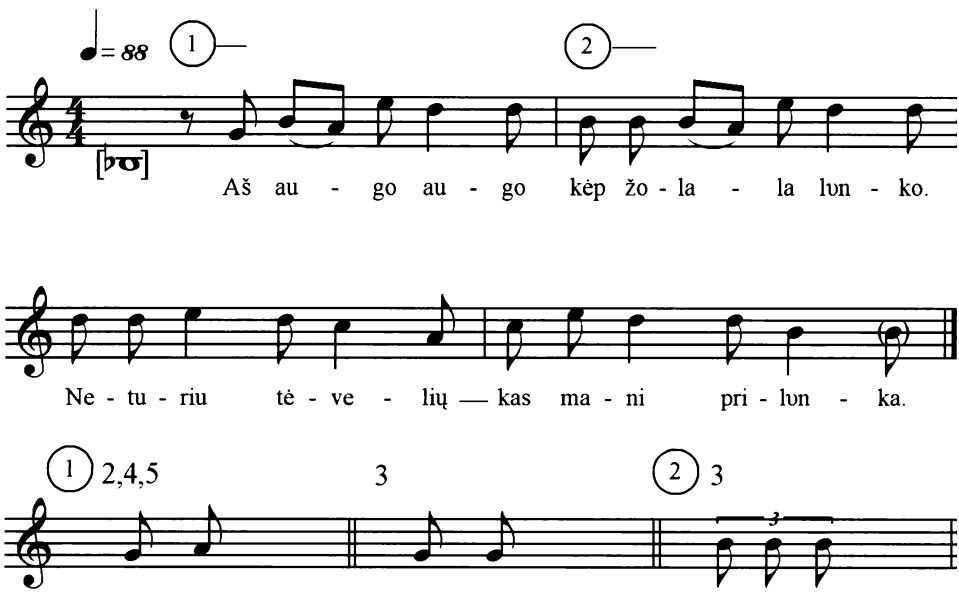

1. Aš augo augo,
   Kėp žolala lʊnko.
   Neturiu tėvelių –
   Kas mani prilʊnka.

2. Neturiu močiutės –
   Kas paželavoji,
   Neturiu tėvelia –
   Kas mani užstoj(i).

3. Neturiu sesiutės' –
   Su kuo paskałbėti,
   Neturiu broliuka –
   Laukeliu lydėt'(i).

4. Šiaur's vėjelis' puči,
   Medžiam lapɛ byrʊ.
   Be tikrų tėvelių
   Sunk' gyventi yra.

5. Pasklydį bitelės
   Grįžt į sava vietą.
   Be tikrų tėvelių
   Klaidžioju po sviet(ą).

Dainavo **Konstancija Miškinienė,** 79 m., gim. Pumpėnų mstl.,
Pasvalio r., gyv. Panevėžyje.
Užrašė **Eugenijus Urbonas.** 1968 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.** 2002 m.

*Šimtametis ųžvlėlis'

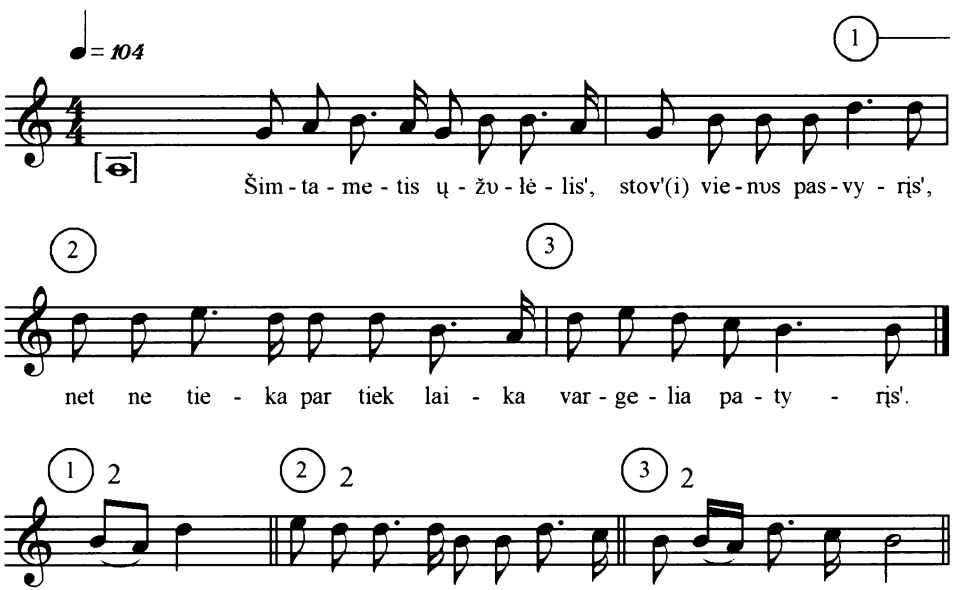

1. Šimtametis ųžvlėlis',
   Stov'(i) vienvs pasvyrįs',
   Net ne tieka par tiek laika
   Vargelia patyrįs'.

2. Pagal' žalių ųžalėlį
   Un sausa kelmelia
   Gailė verki mvtinėla
   Laukdamv sūnel'(ia).

Dainavo **Konstancija Miškinienė,** 79 m., gim. Pumpėnų mstl.,
Pasvalio r., gyv. Panevėžyje.
Užrašė **Eugenijus Urbonas.** 1968 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.** 2002 m.

*Kad ir žalioj lʊnkoj

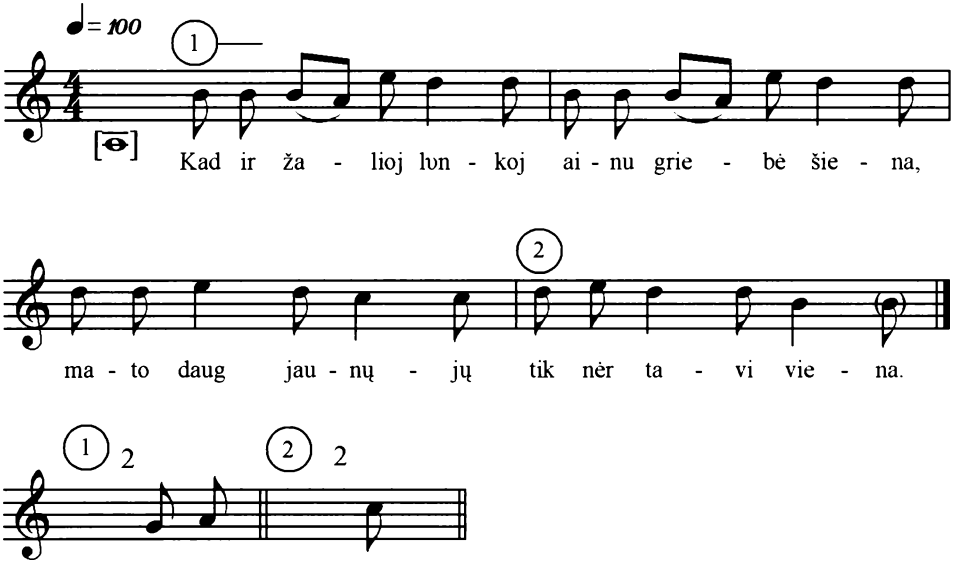

1. Kad ir žalioj lʊnkoj
   Ainu griebti šiena,
   Mato daug jaunųjų –
   Tik nėr tavi viena.

2. Kad ir (j)amu rʊnko
   Grėblałį rašytų,
   Mana mylimiausia
   Rʊnkelių taisytų.

Dainavo **Kostė Kopūstienė,** gim. 1901 m. Krinčine, Pasvalio r.,
gyv. Panevėžyje.
Užrašė **Eugenijus Urbonas.** 1968 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.** 2002 m.

*Iš karčemėlės be kepurėlės

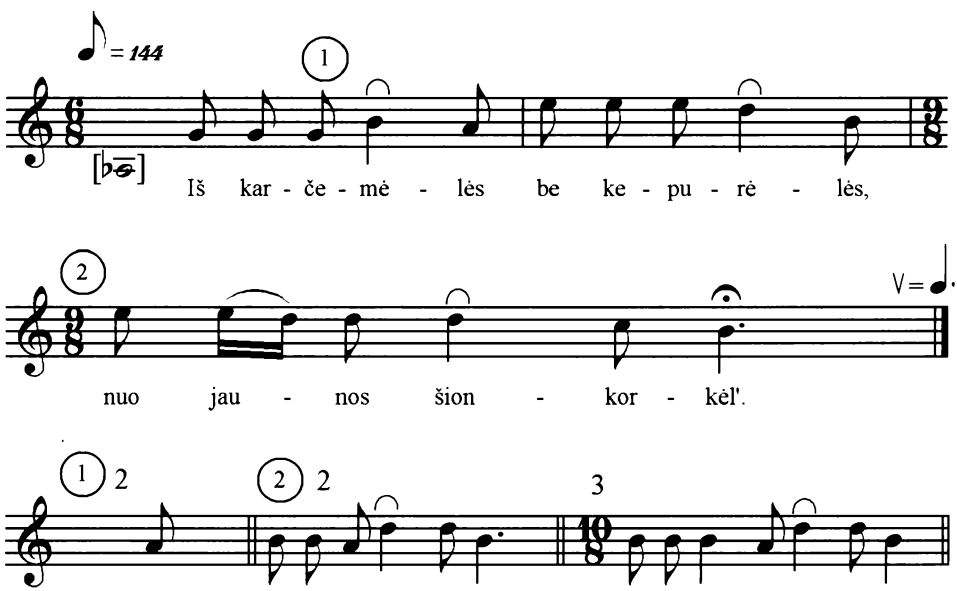

1. Iš karčemėlės be kepurėlės,
   Nuo jaunos šionkorkėl'.

2. Nedaug išgėrio, tik pusgorčėlį,
   Pragėrio protužėl'.

3. Par tiltą jojo, nu žirga puolo,
   Ten gulėjo purvynėl'.

Dainavo **Kostė Kopūstienė,** gim. 1901m. Krinčine,
Pasvalio r., gyv. Panevėžyje.
Užrašė **Eugenijus Urbonas.** 1968 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.** 2002 m.

*Sėdi broliai už stalalia

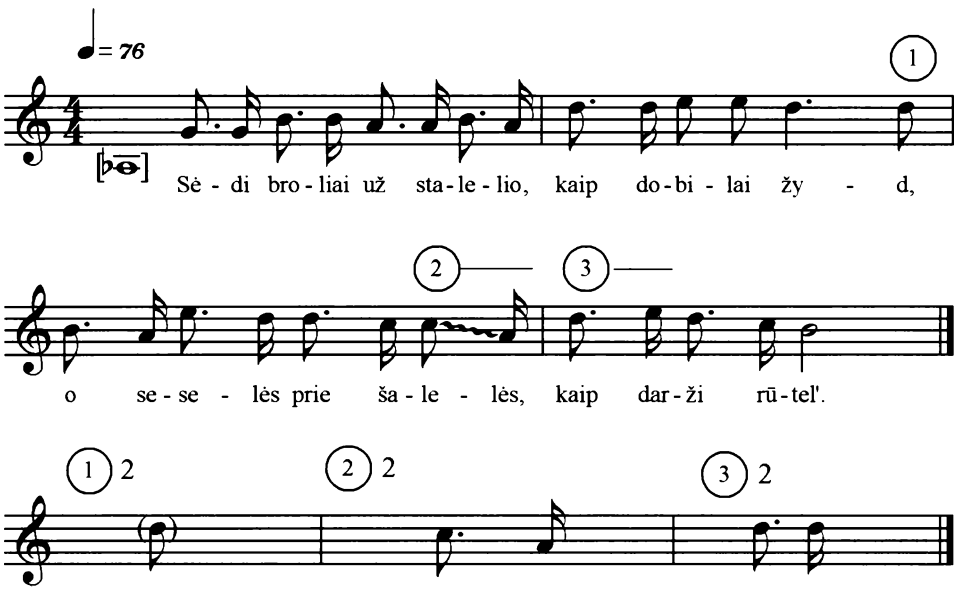

1. Sėdi broliai už stalelio,
   Kaip dobilai žyd,
   O seselės prie šalelės,
   Kaip darži rūtel'. (2x2)

2. Ir prijoja pilnas kiemas
   Jaunųjų svetel'(ių),
   Ir pririša svečiai žirgus
   Pre rūtų daržel'(io). (2x2)

3. Ir išlauže uosia tvorυs,
   Brolelio (j)aptvertυs,
   Išmindžioja žalias rūtυs,
   Seselių pasėtυs. (2x2)

Geriausieji tautosakos rinkėjai su būrelio vadovu.
Iš kairės į dešinę: V. Kubiliūnas, D. Pilipavičiūtė, A. Šilaikytė, V. Buziliauskaitė, R. Leišytė, G. Morkūnas, mokyt. E. Urbonas, D. Plakytė, D. Gremžaitė, I. Jaškūnaitė, D. Plūkaitė, D. Adomonytė, V. Šlackutė, A. Miškinis. Panevėžio 4-oji vid. m-kla. 1968 m.

4-osios vid. m-klos mokyt. Jono Šukio nuotrauka

Pasakė **Konstancija Lozarytė-Miškinienė,**
gim. 1889 m. Pumpėnų apyl., gyv. Panevėžyje.
Užrašė **Albertas Miškinis.** 1968 m.

Patarlės

Nekišk piršto terp durių – privers.
Į balą įkritęs, sausas neatsikelsi.
Nežadėk duot, kad duot nenori. Kas žodžio nepildo, tie žmonės nedori.
Nespjauk į vandenį – reiks pačiam gerti.
Su pliku nėra ko peštis.
Nedurnyk kito, pats paliksi durnas.
Nesigailėk anksti atsikėlęs, jaunas apsivedęs.
Prieš vėją nepapūsi.
Ką boba padaro, to velnias nepadaro.
Velnio ir bobos bijok.
Marti, tavo duona karti.
Iš mėšlo vaško neprisunksi.
Iš dujų virvės nenuvysi.
Iš šiaudo budinko nepabudavosi.
Nesidžiauk, kad kaimyno pirtis dega, – žiūrėk, kad tavo namas nedegtų.

Aklas aklam kelio neparodys.
Iš ubago lazdos neimk.
Lazdos du galai.
Aukščiau bambos neiššoksi.
Juoda duona – ne badas, storas apsivilkimas – ne nuogas.
Ant pono neširsk.
Aukštai lipsi, žemai krisi.
Neparšokęs par ravą, nesakyk „op“.
Negirk dienos be vakaro.
Iš burnos žodis išskrenda kaip žvirblis, o sugrįžta atgal kaip dramblys.
Pats groji, pats šoki ir niekam nedėkoji.
Smertis prie lovos, o mislios už marių.
Pinigas tyli, pinigas kalba.
Krinta kaip vėjas, atsiduria kaip baslys.
Staklės miške, o jau audeklą suaudžia.
Dar teliuko nėr, jau peilį galanda.
Ugnies nekurk šeimai, ji pati susikuria.
Kur paukštė skrenda, te(n) plunksna krinta.
Žuvis plaukia kur giliau, o žmogus – kur geriau.
Kur mūsų nėr, te(n) teliai alų, midų geria, o kur mes nueinam – visur vanduo.
Užu kalno vis miltų kalnai.
Kad tepsi, tai važiuosi.
Kas šuniu(i) uodegą kels, kad jis pats nepakels.
Kas duos ubagu(i) bagotą pačią.
Durnam daiktu(i) ir varlė drigontas.
Kaip lauke šaukia, teip miške atsiliepia.
Ranka ranką mazgoja – ir abidvi baltos.
Nebūk saldus, nebūk kartus. Būsi saldus – nuris, būsi par daug kartus – išspjaus.
Su uzbonu vandenio neneši, ąsa trūks – jis suduš.
Atradęs galą, atrasi ir kamuolėlį.
Tas bagotas dyvijas, kaip tas biednas žyvijas.
Sotus alkano neužjaučia.
Par kešenę ir karaliu(i) špygą rodo.
Karvytė pritvinks, tik turėti reikia.
Su linksmu žmogu linksminasi kiekvienas, o kai verkia – verkia vienas.
Aš kito neprašysiu, kad ašaras šluostytų, aš pats šluostysiu.
Teip užmiršau, kaip ligonis vaitot.

Ant pilno aruodo ir pelė šeimininkė.
Vasaros laike ir bobutė su kojom.
Kada mažas neverkia, tada senas vaitoja.
Reikalam galo nebus.
Auksas ir pelenuos žiba.
Česnako nevalgysi – nesmirdėsi.
Kenčia kaltas, kenčia ir nekaltas.
Kur šuva laka, te(n) ir loja.
Vasarą ir varlė pročka (skalbėja).
Įleisk velnią į bažnyčią, jis užlips ant altoriaus.
Kad kitas lovą pataiso, tai atsigula į lovą, o pats nepasitaiso.
Už vieną luptą dešimt neluptų duoda.
Nevyk Dievo į medį, pasku(i) su pyragu neišprašysi.
Užu pinigus ir dangų perka.
Nemesk šmoto par tvorą, pasku(i) gali prisieit trupiniai surinkt.
Taisais kelionėn – pasiruošk gerai, gali kas atsitikti, bo smertis eina su žmogu(m).
Šunies balsas į dangų neina.
Teip tam tėvu(i) nebus zvalyti, kaip tas vaikas prašos grait.
Lenk berželį, pakol gali.
Vaikas parodo, kas jis bus didelis.
Iš tų šiaudų nebus grūdų.
Obalys nuo obelės toli nelekia.
Genys margas, bet žmogaus gyvenimas da(r) margesnis.
Karvės pienas saldus, o arklio da(r) saldesnis.
Ant pažiūros kaip lelija, ant natūros kaip bestija.

Pasakė **Emilija Zurlienė,** gim. 1908 m. Rokiškio r., gyv. Panevėžyje.
Užrašė **Dalia Adomonytė.** 1968 m.

Mįslės

Kertė(j) trupinys, neišveš net arklys. *(Pečius)*
Šarangė varangė po suolu pasirangė. *(Kalė)*
Pernai meška gulėjo, šįmet guolis tebėra. *(Ugniakuras)*
Eina meška niaurodama, baltą pusnį pustydama. *(Girna)*
Kerta kerta – nėr skiedrų, veža veža – nėra vėžų. *(Valtis)*

Kiek ant dangaus žvaigždelių, tiek ant žemės skylelių. *(Rugienos)*
Mažas šuniukas tvarte loja. *(Liežuvis)*
Keturi broliukai vienon duobelėn šlapinasi. *(Karvės speniai)*
Pliką plaukuotan kiša. *(Pirštinė)*
Šitas ragelis, tas ragelis – prašom tavį lipt ant manį. *(Kaldra)*
Kamarauskas pačią kamarytė(j) stačią. *(Staklės)*
Du turia, du duria, du nepasiekia. *(Duonos minkymas)*
Valgomas daiktas, ant stalo nepadedamas. *(Motinos krūtys kūdikiui)*
Mažam krepšely skani košelė. *(Riešutas)*
Boba gryčio(j), ore kasos. *(Balkiai)*
Avys ledą prapirdeno. *(Saulė)*
Stirta – geležim paspirta, kai sudega – nei pelenų, nei anglių nėra. *(Žvakė)*
Du bėga, du veja, o šimtai šimtų švilpia. *(Ratai ir arklys)*
Keturi ponaičiai aukso kepurėlę dėvi. *(Stalas)*
Kas bėga nematomas? *(Šešėlis)*
Gražus ponaičiukas, visi jį jodo. *(Slenkstis)*

Pasakė **Angelė Sindikienė,** gim. 1909 m. Linkiškių k., gyv. Vikonių k., Anykščių r.
Užrašė **Audronė Šilaikytė.** 1968 m.

Mįslės

Šulinys be dugno. *(Žiedas)*
Stokas stovi, adokas rašo, žuvelė bėginėja. *(Staklės, žmogus, šaudyklės)*
Sumazgytas surazgytas, gale lauko pastatytas. *(Akėčios)*
Pilna marška trupinių. *(Danguje žvaigždės)*
Visas miškas lygus, tik dvi pušys ilgesnės. *(Ušėtkas)*
Eina ponas su raudonu žiponu, ginkit vištas, šunų nebijau. *(Vabalas)*
Raudonas šuniukas po slenksčiu loja. *(Liežuvis)*
Varna medy kranktelėjo, visa giria linktelėjo. *(Kunigas sakykloje)*
Miške augęs, miške lapavęs, parėjęs namo šventu pastojęs. *(Kryžius)*
Kas yra lengvesnis už povo plunksnelę? *(Vėjas)*
Dievas viską visiem duoda, o sau nepasilieka. *(Mirtis)*
Pats savęs nemato, bet kitą parodo. *(Veidrodis)*
Balta višta tvoron įkišta. *(Kultuvė)*
Par kalnus, par laukus vaikščioja kailiniai. *(Avinas)*
Mažutis spritnutis dideliais žingsniais eina. *(Žiogas)*

Skivyto kojos, pavalkų liemuo, ant to liemenio linų laiškas, ant to laiško rugių želmuo. *(Ratelis)*
Ąžuoliukas gražuoliukas, viršum medžio saulė teka. *(Jurginas)*
Priešaky ylutė, užpakaly šakutė, po kakleliu baltas raiščiukas. *(Kregždė)*

Patarlės

Kas vagia kiaušinį, pavogs ir jautį.
Pagal stogą ir lašas.

Pasakė **Ona Sudeikienė,** gim. Pusbačkių k., Anykščių r., gyv. Kavarske, Anykščių r.
Užrašė **Egidijus Sudeikis.** 1969 m.

Mįslės

Debesys(e) gimus, te(n) augus, žemėn nukritus ašarėlėm rauda. *(Snaigė)*
Pats iš pūkų, o paduškos neturi. *(Žąsinas)*
Atvažiavo sesytės užriestom nosytėm. *(Rogės)*

Patarlės

Kas duos ubagu(i) armota šaudyti.
Tiesiai – arčiau, aplink – graičiau.
Nuo vilko bėgsi, ant meškos užbėgsi.
Nekask duobės kitam – pats į ją įkrisi.
Nespjauk į vandenį – pats gersi.
Daug norėsi, maža turėsi.
Nebūk kvailas, būsi ponas.
Barstysi – visada turėsi.
Lašas po lašo ir akmenį pratašo.

Pasakė **Valerija Kučinskienė,** gim. 1910 m. Mockaičių k.,
gyv. Panevėžyje.
Užrašė **Dalia Adomonytė.** 1968 m.

Mįslės

Paukštė šmaukštė par marias skrido, nešė samaninę, padėjo kiaušinį šimtatrynį. *(Agurkas)*
Pats plikis, marškiniai añty. *(Žvakė)*
Pro gydrį vydrį, pro kniaukos dvarą kipiestas marti vidliavo.
(Saulė ir mėnuo)
Kai nedirba – kaba, par darbą – stačias, po darbo – šlapias. *(Lietsargis)*

Maža maža bobutė turi šimtą kailinių susivilkus. *(Kopūstas)*
Tūkstantis žalių sparnų ir viena koja. *(Eglė)*
Suraizgytas sumaizgytas, gale lauko pastatytas. *(Žagrė)*
Girio(j) augęs, girio(j) lapojęs, į namus parėjęs prie mergos pristojęs. *(Kalvaratas)*
Mėsos varinukas, geležinis viduriukas. *(Burna ir dantys)*
Du bėga, du veja, du kelį skina. *(Vežimas)*
Mėsinis kubilas, geležinis lankas. *(Žiedas)*
Šakos, ant tų šakų – kerbelys, ant kerbelio – kamuolys, ant to kamuolio miškas auga, o tam miške daug kiškių. *(Žmogus)*
Visi jodo, niekas nepašeria. *(Slenkstis)*

Patarlės

Daug yra tokių, kad nemoka nė kokių.
Su tavim prasidėk – pupų rėtį pasidėk.
Daug žinosi – greit pasensi.
Daug žinosi – ilgiau gyvensi.

Pasakė **Ona Paliliūnaitė,** 71m., gim. Kušleikiškių k.,
gyv. Panevėžyje.
Užrašė **Vytautas Paliliūnas.** 1968 m.

Mįslės, minklės

Pakulinis vaikas, taukų sermėgėlė, aukso kepurėlė. *(Žvakė)*
Kas margas nerašytas? *(Genys)*
Virtinkš, kebėkš, nė šunys neloja. *(Akėčios)*
Sukarpytas, sulopytas eina keliu raudodamas. *(Armonika)*
Šuva loja be žarnų. *(Mintuvai, kur linus mina)*
Šimtas broliukų viena juostele sujuosta. *(Rugių pėdas)*
Keturi tatakuoja, penki šimtai žemę šluoja. *(Arklys)*
Pykš taukš ant lentos, čibir vibir ant tvoros. *(Skalbiniai)*
Stovi kertė(j) kupetys, ima mergas rūpestys. *(Žlugtas)*
Stovi kertė(j) pasipūtęs, lekia laukan kaip pasiutęs. *(Šautuvas)*
Žvengia viengulys ant aukšto kalno su kanapine uodega. *(Varpas)*
Du stumia, du traukia. *(Nosis)*
Du bėga, du veja. *(Ratai)*
Pilnas pečelis baltų kiaušinėlių. *(Dantys)*

Šlapia lenta: nei džiūva, nei pūva. *(Liežuvis)*
Vienas sako: „Man naktį geriau", kitas sako: „Man dieną geriau", o trečias sako: „Man vis tiek pat". *(Durys, langas, stogas)*
Kiek ant dangaus žvaigždelių, tiek ant žemės duobelių. *(Ražienos)*
Keturi broliukai į vieną duobelę vandenį pila. *(Karvę melžia)*
Sudžiūvėlė, sukepėlė, nei pati ryja, nei kitam duoda. *(Spyna)*
Pasakysiu mįslę, par pilvą gyslę. Kas tą mįslę įmins, tam pilvas ištins. *(Ratelis)*
Miške gimęs, miške augęs, išėjęs į lauką visiem kepures blaško. *(Kryžius)*
Pilnas namelis raudonų vištyčių. Juodas gaidžiukas įlėkė, visas išmaišė. *(Kačerga ir žarijos)*
Kas juodas nedažytas? *(Žemė)*
Kas bėga be kojų? *(Vanduo)*
Aplink tvorelė, vidury dyka. *(Vainikas)*
Ėjo meška baubdama, baltą pusnį pūsdama. *(Girnos mala)*
Juodas jautis par vartus žiūri. *(Puodas verda)*
Baltos pievos, juodos avys, kas išmano, tas jas gano. *(Raštas)*
Atlekia ražytė užrietus nosytę. *(Rogės)*
Dieną dera, o naktį nieko nėra. *(Kojinės)*

Pasakė **Kostė Kopūstienė,** gim. 1900 m. Krinčino mstl.,
Pasvalio r., gyv. Panevėžyje.
Užrašė **Dalė Kiaušaitė.** 1967 m.

Mįslės

Šonas šyla, šonas šąla, galva džiūsta, kojos pūsta. *(Namas)*
Šimtakys stirtą meta. *(Sietas)*
Su dviem pupom visą lauką apsėja. *(Akys)*
Sudegė ąžuolas, neliko nei anglių, nei pelenų. *(Žvakė)*
Pirmas sako: „Bėkim !". Antras sako: „Čia stovėkim"!. Trečias sako: „Čia linguokim"! *(Vanduo, akmuo, nendrė)*
Pilnas patalas raudonų vištelių, vienas juodas įlenda ir visas išskirsto. *(Kačerga ir žarijos)*
Stirta, geležim paspirta. *(Arklys pakaustytas)*
Kirsdamas krūvą nukerta; kai kerta – girdisi, kai krinta – nesigirdi. *(Avies vilna)*
Kai jauna buvau, rože žydėjau, kai pasenau, par akis išlindau. *(Aguona)*

Marti gryčio, kasos ore. *(Morka)*
Du apvalūs, vienas ilgas, bet visiem reikalingas. *(Žirklės)*
Turi kojas – neina, turi plunksnas – neskrenda, turi dūšią, bet ne visada. *(Lova)*

Pasakė **Antanas Bečelis,** gim. 1918 m. Papyvesių k., Pasvalio r., gyv. Panevėžyje.
Užrašė **Vida Bečelytė.** 1968 m.

Mįslės

Ant dangaus – nė vienos, debesys(e) – viena. Pas mergaitę – nė vienos, pas bobą – dvi, pas kleboną – vidury, pas bekoną – priešaky. *(B raidė)*
Balta sermėgėlė, aukso kepurėlė. *(Žvakė)*
Kuodės ant kuodžio, ant to kuodžio pelės guolis. *(Asiūklis)*
Stovi Marytė ant vienos kojytės, vaikai jos ieško, o ji neatsiliepia. *(Baravykas)*
Geležies gabalas, bet visus sulaiko. *(Raktas)*
Rink laukuose grūdus ir matysi, kas pasėta. *(Knyga)*
Laktelė pilna baltų vištelių. *(Dantys)*
Tinginys ir darbininkas tą patį įrankį vartoja. *(Šaukštas)*

Pasakė **Agota Kuliavienė,** gyv. Taujėnuose, Ukmergės r.
Užrašė **Gediminas Morkūnas.** 1967 m.

Patarlės

Žodis – ne darbas, juo sotus nebūsi.
Iš darbo pažinsi žmogų.
Geras artojas ir su žąsinu aria.
Smulkiai malsi – pastovėsi, plonai verpsi – pasėdėsi.
Devyni amatai – dešimtas badas.
Gerbk senelį, bo ir pats pasensi.
Ne tas geras, katrą visi giria, bet tasai, kur gerus darbus dirba.
Akys(e) giria, už akių spiria.
Pavalgiau kaip par berno vestuves.
Jo nagai į save riesti.
Ne iš kelmo spirtas.
Numynė žvirblis pelėdai koją.
Pučiasi kaip varlė prieš jautį.

Pasakė **Anelė Sindikienė,** gim. Linkiškių k.,
augo Linkonių k. (abu Švenčionių r.), gyv. Panevėžyje.
Užrašė **Audronė Šilaikytė.** 1967 m.

Patarlės

Nekalk cvieko į sieną su kumščiu.
Džiovink šieną, kol saulė šviečia.
Tinka kaip kiaulei ragai.
Ir maža gyvatė didelį jautį užmuša.
Ateik laukiamas, išeik myliamas.
Puolė kaip liūtas, krito kaip musė.
Nešok kaip varlė ant dalgio.
Ar išmano kiaulė pipirus?
Vieno darbo nebaigęs, nesitverk kito.

Mįslės

Sulig višta didumo, sulig plunksna sunkumo. *(Kiaulės pūslė)*
Apskritas kaip kubiliukas, uodego(j) da(r) šakaliukas. *(Obuolys)*
Akys kaip ratai, saulės nemato. *(Pelėda)*
Mėlyni kirminėliai po žemėm lando. *(Akėčios)*

Pasakė **Konstancija Berta Miškinienė,** gim. 1888 m.
Simbarko mstl., Latvijoje, gyv. Panevėžyje.
Užrašė **Danutė Plakytė.** 1967 m.

Mįslės

Buvo vaikas – vaikavo. Buvo merga – mergavo. Buvo marti – martavo.
Paseno – akis įgijo ir par tas akis pati išlindo. *(Aguona)*
Miške gimęs, miške augęs, atėjęs ant lauko – grąžos. *(Medinės akėčios)*
Senis sėdi ant stogo, rūko pypkę. *(Kaminas)*
Stiklinis pečius, medžio koja, geležinė burna, kanapinis liežuvis, iš tos burnos eina ugnis. *(Žibalinė lempa)*
Miške gimęs, miške augęs, ateina namo švaros daryt. *(Šluota)*
Po girelių du rateliu. *(Ausys)*

Pasakė **Jonas Sikorskis,** gim. 1931 m. Smilgių apyl., gyv. Panevėžyje.
Užrašė **Raimonda Leišytė.** 1967 m.

Mįslės

Du bėga, du vejas, šeši šimtai švilpia. *(Arklys)*
Raudonas žmogelis, žalia barzdelė. *(Morka)*
Aukso lenta praskilo, visi žmonės sukilo. *(Saulė)*

Pasakė **Sudeikis,** gim. 1930 m. Kavarsko mstl., Anykščių r., gyv. Panevėžyje.
Užrašė **Egidijus Sudeikis.** 1967 m.

Mįslės

Be rankų, be kojų, o eina. *(Laikrodis)*
Kad atsistotų – dangų paremtų, kad prakalbėtų – daug pasakytų. *(Kelias)*
Kalnas. Tame kalne šeši kambarėliai, jų sienos kaip stiklinės, kiekvienam kambary gyvena po du brolius, jie vasarą balti, o rudenį rudi. *(Obuolys)*
Pusė medžio, pusė geležies, o medį ėda. *(Peilis)*
Trys galvos, dvi uodegos, šešios kojos.
(Joja armėnas ant asilo ir silkę valgo)
Balta staltiesė visą žemę padengė. *(Sniegas)*

Pasakė **S.Vilčinskienė,** gim. 1904 m. Pasvalyje, gyv. Panevėžyje.
Užrašė **Gražina Murauskaitė.** 1967 m.

Mįslės

Stūkso, mūkso, keturi patalą kloja, penktas su botagu tvoja. *(Karvė gulasi)*
Dvaras važiuoja, kalė dainuoja. *(Netepti ratai)*
Iššoko parakas iš balto akmenio, jo rūbai nei austi, nei siūti. *(Viščiukas)*
Ponas ant kalno kiaura galva. *(Kaminas)*
Miške tašo, namo skiedros lekia. *(Aidas)*
Mažas dailus ponaičiukas, kai užpyksta, pats pranyksta. *(Degtukas)*
Ateina akulioriai, išsigando gaspadoriai, namai par langus išlindo.
(Tinklas, žuvys, vanduo)
Didelė šeimyna mažai tesuvalgo. *(Bitės)*
Kitam kanda, o pats rėkia. *(Pjūklas)*
Vienos durelės, penkios avelės. *(Pirštuota pirštinė)*
Skaisti skaisti mergelė padangėm vaikštinėja. *(Saulė)*
Raudona kepuraitė, baltas matikas. *(Avietė)*
Neturi nei rankų, nei kojų, o prašo marškinių. *(Pagalvė)*
Sidabro juosta tyso. *(Upelis)*
Graži mergelė, sušukuota galvelė, cimboliški rūbeliai, adverniška kalbelė.
(Kregždė)
Kai jaunas buvau – ateitį žinojau, par metus pasenau ir žinių nustojau.
(Kalendorius)
Pernai močia mirė, šiemet vaikai gimė. *(Medžio atžalos)*
Tupi tupikas, ateina nešikas, žemai nusilenkia. *(Šulinys)*

Kai aš mažas buvau – keturiom dūdelėm dūdavau, kai užaugau – kalnus verčiau, kai numiriau – vestuvėse šokau. *(Jautis)*

Pasakė **Bronė Kerpinskienė,** 47 m., gyv. Panevėžyje.
Užrašė **Dalia Adomonytė.** 1967 m.

Mįslės

Kojom mina, pilvu trina, kur žiojas, te(n) kiša. *(Audėja prie staklių)*
Užminsiu mįslių ant daug gyslių, kas tos mįslės neįspės, tam pilvas išpelės. *(Smuikas)*
Čigonė girio(j), kojos ūlyčio(j). *(Balkis)*
Šonas šyla, šonas šąla, galva džiūsta, kojos pūsta. *(Durų staktos)*
Šmaukštė paukštė par jūras lėkė, jos uodega gvoltais rėkė. *(Šautuvas)*
Senos karietos, naujos durys. *(Staklės ir audeklas)*
Už sniegą baltesnis, už anglį juodesnis. *(Šarka)*
Už arklį didesnis, už kiaulę mažesnis. *(Balnas)*
Mažas namelis pastatytas, žiemą ir vasarą atidarytas. *(Inkilėlis)*
Ir gyvulys, ir kamuolys. *(Ežys)*
Kur tupėjo meška, liko vieta juoda. *(Ugniavietė)*
Ne tiek arklys veža, kiek senelis ant kupros neša. *(Tiltas)*
Verpia be ratelio, siuva be adatos. *(Šaltis)*
Vaikščiojo mergelė po pievą ir išbėrė perlus; mėnulis matė – niekam nesakė; saulė kėlės ir surinko. *(Rasa)*
Dvi geldelės, dvi pliauskelės – dvi valgomos, dvi žemėn metamos. *(Riešutas)*
Po viena skrybėlaite keturi brolaičiai. *(Stalas)*

Minklės

Kas Gedimino laikais nešiojo didžiausią kepurę? *(Tas, kas turėjo didžiausią galvą)*
Ką reikia daryti, norint nukirsti medžio šaką, ant kurios tupi varna, bet teip, kad jos neišbaidytum? *(Reikia palaukti, kol nuskris)*
Kas auga šaknim aukštyn? *(Dantys viršutiniame žandikaulyje)*
Kas didesnis be galvos negu su galva? *(Pagalvė)*
Kodėl galvos plaukai greičiau pražyla už ūsus? *(Kad 16 metų anksčiau išauga)*
Kokia žuvis neplauko vandeny? *(Kepta)*
Kas yra mieliausias? *(Sveikata)*
Kas yra graičiausias? *(Mintis)*

Kas yra riebiausias? *(Žemė)*
Kas turi ilgesnius ūsus už kojas? *(Šamas)*
Ką žmogus turi vieną, o krokodilas dvi?
(Žmogus „o" raidę turi vieną, o krokodilas – dvi).

Pasakė **Skolastika Buziliauskienė,** gim. 1907 m. Rinkūnų k., Pumpėnų apyl., gyv. Gegužinės k., Pajstrio apyl.
Užrašė **Vida Buziliauskaitė.** 1967 m.

Mįslės

Mažutė puodynytė, skani košytė. *(Riešutas)*
Kertėj(e) trupinys guli. *(Krosnis)*
Naktis išbarstė, diena surinko. *(Rasa)*
Pilkas jautis dangų laižo. *(Aušra)*

Pasakė **J.Šilinienė,** gim. 1893 m. Kauno r., gyv. Panevėžyje.
Užrašė **Aurelija Ragelytė.** 1967 m.

Patarlės

Savas bliūdas, savi barščiai, kiek norėsiu, tiek ir sūdysiu.
Par durną galvą ir kojom pakūta.
Duoną atidėk ryto(j), o ne darbą.

Mįslės

Visi ją myli, bet kai pažiūri, susiraukia. *(Saulė)*
Visiem išeinantiem ir ateinantiem paduoda ranką. *(Rankena)*
Pats vanduo, bet po vandenį nardo. *(Ledas)*
Kaimynystė(je) gyvena, bet vienas kito nemato. *(Langai)*

Pasakė **Kazė Šlackienė,** gim. 1935 m., gyv. Panevėžyje.
Užrašė **Virginija Šlackutė.** 1967 m.

Patarlė

Tinginys ir kelią koja rodo.

Mįslės

Graži panelė, bet po nosim burbulas. *(Svirtis)*
Žydas gryčio(j), barzda lauke. *(Ridikas)*
Žolė – ne žolė, su uodega – ne pelė. *(Agurkas)*
Maža maža kamarėlė pilna kultuvių. *(Dantys burnoje)*
Trumpas drūtas žmogutėlis po lazdynus lando. *(Riešutas)*
Miške gimęs, miške augęs, namo parėjęs – dir dir dir. *(Ratelis)*

Pasakė **Aldona Treinienė,** 38 m., gim. Kerulių k., Molėtų r., gyv. Panevėžyje.
Užrašė **Regina Treinytė.** 1967 m.

Mįslės

Keturi šunys pjaunasi, baltas kraujas bėga. *(Malūnas)*
Du šunys bėga, du šunys vejasi ir niekaip nepasiveja. *(Ratai)*
Ant aukšto kalno yra daug mergelių. Kas tik pro jas eina, visi lenkiasi. *(Žemuogės)*
Lauke stovi čigonas su geltonais kailiniais. Kas tik jį nuvilkti nori, visi verkia. *(Svogūnas)*

Pasakė **Pranas Kerulis,** gim. 1927 m. Kerulių k., Molėtų r., gyv. Panevėžyje.
Užrašė **Regina Treinytė.** 1967 m.

Mįslės

Kitus pliekia, pats žviegia. *(Dalgis)*
Be akių, be ausų, o aklus vedžioja. *(Lazda)*
Didumo kaip višta, lengvumo kaip plunksna. *(Balionas)*

Pasakė **Marija Leišienė,** gim. 1886 m. Byčių k., Kupiškio r., gyv. Panevėžyje.
Užrašė **Raimonda Leišytė.** 1967 m.

Mįslės

Pilna šiaudinė kepurė geltonų pinigėlių. *(Varpa)*
Ąžuolytė(j) du rateliai. *(Ausys)*

Pasakė **Marė Čipienė,** gim. Rygoje, gyv. Panevėžyje.
Užrašė **Birutė Jurgelionytė.** 1967 m.

Mįslės

Du duria, du moja, du remia, boba putoja. *(Duoną minko)*
Ruda rudinėlė, žalia kepurėlė. *(Morka)*

Pasakė **Ona Šilaikienė,** gim. 1904 m. Smilgių k., Kupiškio r., gyv. Obonių k.
Užrašė **Audronė Šilaikytė.** 1967 m.

Mįslės

Pilna gryčia savų – nė vieno nepažįsta. *(Žmonių pėdos)*
Nei šeria, nei girdo, o visada gyvas. *(Laikrodis)*
Miške gimęs, miške augęs, išėjęs ant lauko, duoną raiko. *(Arklas)*
Be durų, be langų, pilna žmonių. *(Agurkas ir jo sėklos)*
Ponas ant kalno plika galva. *(Kaminas)*
Mėsa šokinėja ant lėkštės. *(Arklio pasagos)*
Eina mėsos šmotas, cviekų prikaliotas. *(Ežys)*
Aukšta merga, ilga kasa. *(Svirtis)*
Ant medinės uolos juodi krūmai želia. *(Šepetys)*

Pasakė **Emilija Trebienė,** gim. Dičiūnų k., Pušaloto apyl.,
gyv. Niurkonių k., Pumpėnų apyl.
Užrašė **Dalia Uždavinytė.** 1967 m.

Mįslės

Šoko jautis, pėdų nepaliko. *(Blusa)*
Miške augęs, miške gimęs, atėjęs ant lauko sukasi. *(Malūnas)*
Visą svietą rengia, o pati nuoga. *(Adata)*
Lopas ant lopo, o siūlo – nė galo. *(Kopūstas)*
Tėvas išeina, močia pareina. *(Mėnulis ir saulė)*
Vienas sako: „Čia stovėkim“, kitas sako: „Čia blizgėkim“, trečias sako: „Bėkim, bėkim“. *(Akmuo, ledas, vanduo)*

Pasakė **Antanas Bedalis,** gim. 1917 m. Papyvesių k., Pasvalio r., gyv. Panevėžyje.
Užrašė **Vida Bedalytė.** 1967 m.

Mįslės

Ėjo jautis upėn plautis, o pilvą paliko namie. *(Pagalvės užvalkalas)*
Vienam siūlų kamuoliuke – septynios skylutės. *(Žmogaus galva)*
Kur eina, kur neina – capt už nosies. *(Senų durų klingė)*
Pats bėga, pats muša, pats griauna. *(Banga)*
Du kartu(s) gimsta, vieną kartą miršta. *(Viščiukas)*

Panevėžio 4-osios vid. m-klos mokiniai tautosakos popietėje. Vadovas Eugenijus Urbonas. 1969 m.

Panevėžio 2-osios vid. m-klos mokinių Panevėžio mieste surinkta tautosaka. Vadovas mokyt. **Eugenijus Urbonas.**

Pasakojo **Vanda Kudeikienė,** gim. 1912 m. Rokiškio r., gyv. Panevėžyje.
Užrašė **E. Zakarauskaitė.** 1989 m.

Pasakos be galo

Buvo senelis senas, senas. Ne kiek senas, kiek žilas. Užeina užeina ant varčios – ir vėl iš pradžios. Buvo senelis senas...

Mirė ponas, reikia grabo. Gale grabo terba kabo. Toj terbelėj babašnykas, babašnyke popierėlis. Popierėly parašyta: mirė ponas, reikia grabo...

Buvo senelis ir senelė. Jie turėjo dukrelę. Dukrelė išėjo į mišką ir pasiklydo. Eina eina ir žiūri – trobelė. Toj(e) trobelėj(e) buvo senelis ir senelė. Jie turėjo dukrelę. Dukrelė išėjo...

Pasakojo **Stefanija Kybartienė,** gim. 1901 m. Dūdų k., Širvintų r., gyv. Panevėžyje.
Užrašė **Vilma Kybartaitė.** 1989 m.

Žaidimas „Šarkelė“

Žaidžia rateliu daug vaikų. Vienas turi susuktą rankšluostį ir eina aplink sakydamas: „Nešu nešu šarkelę, neturiu kur dėti“. Ir priėjęs prie ko nors suduoda, o visi kiti sako: „Bėk bėk, bitele, į savo namelį“.

Pasakojo **Teofilė Petronytė-Matekonienė,** gim.1908 m.
Biržų r., gyv. Panevėžyje.
Užrašė **V. Pivoriūnas.** 1989 m.

Trys broliai

Buvo du durniai, trečias kvailas. Jie nuėjo paežerėn ir rado tris valtis. Dvi buvo kiauros, o trečia be dugno. Jie pamatė tris gulbes. Dvi buvo baltos, o trečia kaip sniegas. Jie šovė į tas gulbes. Du nepataikė, o trečias pro šalį prašovė. Ir jie sėdo į tas valtis. Du neišplaukė, o trečias paskendo.

Dainavo **Jonas Kuzminskas,** gim. 1945 m. Jaskynės k.,
Radviliškio r., gyv. Panevėžyje.
Užrašė **Marijonas Kuzminskas.** 1989 m.

Aš pas poną pirmus metus,
Man ponas – vištytę.
Ta vištytė kiaušus deda,
Iš tų kiaušų vaikus veda –
Mažučius, gražučius, geltonus.

Aš pas poną antrus metus,
Man ponas – gaidelį,
Tas gaidelis kakarykū!
Ta vištytė kiaušus deda,
Iš tų kiaušų vaikus veda –
Mažučius, gražučius, geltonus.

Aš pas poną trečius metus,
Man ponas – antytę.
Ta antytė krypu-krypu,
Tas gaidelis kakarykū!
Ta vištytė kiaušus deda,
Iš tų kiaušų vaikus veda –
Mažučius, gražučius, geltonus.

Aš pas poną ketvirtus metus,
Man ponas – žąsytę.
Ta žąsytė girgu-girgu,
Ta antytė krypu-krypu,
Tas gaidelis kakarykū,
Ta vištytė kiaušus deda,
Iš tų kiaušų vaikus veda –
Mažučius, gražučius, geltonus.

Aš pas poną penktus metus,
Man ponas – avytę.
Ta avytė meke-ke,
Ta žąsytė girgu-girgu,
Ta antytė krypu-krypu,
Tas gaidelis kakarykū,
Ta vištytė kiaušus deda,
Iš tų kiaušų vaikus veda –
Mažučius, gražučius, geltonus.

Aš pas poną šeštus metus,
Man ponas – karvutę.
Ta karvutė mū-mū,
Ta avytė meke-ke,
Ta žąsytė girgu-girgu,
Ta antytė krypu-krypu,
Tas gaidelis kakarykū,
Ta vištytė kiaušus deda,
Iš tų kiaušų vaikus veda –
Mažučius, gražučius, geltonus.

Dainavo **Ada Petkevičienė,** gim. 1922 m., gyv. Panevėžyje.
Užrašė **S. Petkevičiūtė.** 1989 m.

Atlekia pupalas su dideliu gūžiu.
– Kam tas gūžis?
– Pinigam dėti.
– Kam tie pinigai?
– Pievom pirkti.
– Kam tos pievos?
– Karvėm ganyti.
– Kam tos karvės?
– Pienu(i) duoti.
– Kam tas pienas?
– Sūriam slėgti.
– Kam tie sūriai?
– Piemenim griaužti.
– Kam tie piemenys?
– Kiaulėm ganyti.
– Kam tos kiaulės?
– Knisyklom knisti.
– Kam tos knisyklos?
– Zuikiam gulėti.
– Kam tie zuikiai?
– Ponam šaudyti.
– Kam tie ponai?
– Bylom kelti.
– Kam tos bylos?
– Šuniu(i) ant uodegos užrišti.

Pasakojo **Ona Paranauskienė,** gim. 1906 m. Naršėnų k., gyv. Panevėžyje.
Užrašė **Milda Džiuvaitė.** 1989 m.

Pasaka be galo

Ėjo senis aplink mūrą, nešė dūdą ir bandūrą. Jis užkliuvo už varčios ir pradėjo iš pradžios. Ėjo senis...

Pasakojo **E. Korėgienė,** gim. 1939 m., gyv. Panevėžyje.
Užrašė Panevėžio 13-osios vid. m-klos mokiniai. 1994 m.

* Apie berną, nemokėjusį valgyt

*Gıvena karto berns. Moč' jį moke moke – nėkaip negalėje valgıt' išmokyntı.

Dabar pryreike jam važiuot' piršliuos. Moč' saka:

– Vaikel' brangʊs, kurgı tʊ važiuos' – tʊ valgıt' nemok'.

– Ai, kaip nors, gal' išeis.

Nuvažiava jis tınai, pabūva pabūva. Parvažiuoj namo. Moč' klaus':

– Vaikel', tɛ ar dave ko nors tau valgıt'?

– Dave kiaušynių, tik kad aš valgıt' nemokėjo, tė ir nevalgio.

Moč' saka:

– Nʊ mat, vaikel'.Reikėje to kiaušin' nulūpt', par pūsė parpjaut', paimt' į vieno ronko, į kyto – ir valgıt'.

– Gerɛ, kitokart žinos'.

Nuvažiava berns ʊntrokart. Dabar merg padave jam ʊnt stala virtų žyrnių. Berns pasymʊ to vieno žyrn(į), nūlup, par pūsė parpjaun ir ded į būrno. Ta merg žiūr' žiūr', kad kažkaip navatnė tas berns valga.

Parvažiava jis namo. Moč' vėl' klaus':

– Tė ko, vaikel', tau valgıt' dave?

– Tė žyrnių.

– Tė kaip tʊ juos valgė?

– Tėgi paėmio žyrn(į), nūlupio, parpūs' parpjovio i valgio.

Mam saka:

– Žyrns' reikėje teip valgıt': reikėje pasisemt' su sauj iš bliūda, iš vienos ronkos paimt' į kyto, iš tos – dar į kyto, dėt' į būrno ir valgıt'.

– Gerɛ, kyto karto tikrɛ žinos'.

Nuvažiuoj trečiokart. Padave ta merg smetonos su varšk'. Berns pasyime to varškė iš bliūda, iš vienos ronkos – ʊnt kyto, iš tos atgal', burnon – valga.

Ta merg pažɪrėje pažɪrėje, kad navatns tas berns. Nebenorėje už ja tekėt'.

* Yra kompaktinėje plokštelėje

Užrašė **Panevėžio „Vyturio" vid. m-klos mokiniai.** 1994 m.

Kaip ubagėlis poną pagydė

Seniau buvo dvarų, o juose – pilna šunų, kad ponų turto kas neatimtų.

Vargšai žmoneliai, seni, nebegalintys dvare užsidirbti, kalėdoja, eina, kur gaus duonos šmotelį pavalgyt.

Eina kartą senas ubagėlis.Nuo šunų atsigint jis turi lazdą, o ant jos dar botagą prisirišęs. Kai užpuolė šunys, jis pradėjo tuo botagu juos mušti, net ausis nukapojo. Tada atlėkė urėdas: kaip teip blogai padarė? Tuoj paėmė botagą pažiūrėt. Mislijo, kad dratas. Išsiėmė urėdas peilį ir supjaustė botagą. Ne dratas ten buvo, geras botagas, tai davė ubagėliu(i) linų naujam nusivyt. Dabar jis nusiminęs, nei virtuvėn neina. Žiūri: mėsa rūkyklo(j) rūkosi. Išsiėmė jis duonos, laiko ją po taukais, kur nuo mėsos varva, ir valgo.

Eina šėrikas. Žiūri, kad ubagėlis duoną po taukais laiko, ir sako:

– Va čia veršiena, čia kiauliena, o čia utėlės mėsa, po tais taukais nelaikyk. Ponas augino utėles – norėjo sužinot, kokio didumo užaugs.

Ubagėlis ir nebelaiko duonos po mėsa. Įeina jis į virtuvę. Duoda jam duonos. Išeina ponia:

– Gal, – sako, – seneli, moki pagydyti, gal daktaras?

– Oi, – sako ubagėlis, – aš didelis daktaras.

– Ponas serga.Vežam vežam visokius daktarus – nieko nepadeda.

Ubagėlis:

– Oi, aš nusimanau, pagydysiu. Bet man reikia apžiūrėti. Ir čia ne teip graitai, reikės kelias dienas man ir valgyt duoti.

Ponia sutinka.

Ubagėlis pakalba su tuo ponu, kad jis nieko nevalgo. Grįžta atgal ir sako poniai:

– Aš jį sugydysiu, bet reikės tris dienas jam nieko neduot valgyti, tik nemirkytos silkės.

Trys dienos nemirkytos silkės ponu(i) atsipyko. Jis pradėjo labai norėt valgyti. Ubagėlis sako:

– Dabar jam duokit valgyti.

Atnešė. Ponas teip šluoja, teip šluoja. Va, daktaras geras – pagydė. Ponia klausia:

– Kas jam buvo par liga?

– Ot teip, – sako ubagėlis, – buvo jam apie širdį velnio plaukas apsivyniojęs. O sūri silkė tą plauką nugriaužė.

Apdovanojo ubagėlį, ir labai turtingas jis iš dvaro išėjo – poną pagydė.

Pasakojo **Z.Derukienė,** gim. 1932 m., gyv. Panevėžyje.
1994 m.

Kaip seniau alų darė

Alų darydavo iš salyklo. Salyklą sudaigina, išdžiovina ir sumala teip smulkiai, kaip miežienes kruopas, kur seniau į vėdarus dėdavo. Pasku(i) sumaltą salyklą supila į kubilą ir virina vandenį. Centneriu(i) reikia poros trejeto kibirų vandenio. Vandenį kaitina puode, bet negalima leisti jam užvirti: vanduo tik turi pasidaryti baltas. Pasku(i) juo užpila sausą salyklą ir įdeda kokius tris kilogramus cukraus, viską sumaišo. Dar lieka sausų miltų. Kubilą uždengia balta paklode ir vėl kaitina vandenį iki baltumo. Supila, išmaišo. Jeigu dar maža, ir trečią kartą vandenį virina. Reikia atskiesti teip, kad būtų poskysčiai.

Pasku(i) paima keturis penkis kumščio didumo akmenis ir deda į krosnį, į ugnį, kol jie paraudonuoja. Tada akmenis įmeta į kubilą ir pamaišo. Salyklas šunta ir pasidaro raudonas. Pamaišius teip skaniai kvepia miežiais! Palaiko tuos akmenis porą valandų, gal daugiau.

Centneriu(i) salyklo reikia 500-700 gramų bravorinių apynių. Pusę kilogramo apynių būtinai reikia dėti. Jie būdavo parduodami turguj supresuoti plytelėm. O jeigu dedi naminius apynius, reikia kilogramo, tik būtinai turi būti žali, kvepiantys. Apynius virina 5-10 minučių kibire vandens. Kubile yra tokia vola. Įkiša tokią didelę šponką ir ant jos apvynioja grįžtę. Jeigu turi gerų šiaudų – gerai, bet galima ir be jų. Ta grįžtė stovi, ir galima

pilti salyklą. Bet prieš tai ant dugno supila apynius. Reikia žiūrėti, kad labai nepraauštų, kad neapgižtų, nes tada alus bus rūgštus.

Labai svarbu gerai paruošti ir kubilą: išplauti verdančiu vandeniu ir išnešus kieman ant žemės apvožti, įkišti šieno arba šiaudų ar nors popierių ir padeginti, kad būtų daug dūmų. Tada kubilas neįgaus jokio kito kvapo, tik dūmų – kitaip alus gali surūgti. Supylę apynius ir salyklą, kubilą pastato ne ant žemės, o ant tokių kaladėlių. Vėl užvirina keturis kibirus (vandens) ir pripila pilną kubilą. Kaičia dar vandenio. Kai mato, kad jau tuoj virs, nutekina iš kubilo, kad turėtų kur pilti. Tai pirmokas. Pasku(i) vėl nutekina antroką. Antroku(i) arba trečioku(i) galima įdėti daugiau cukraus, pirmutinis ir be jo labai skanus, kvepia.

Kai kurie žmonės salyklo apačion deda juodalksnio, kad alus raudonesnis būtų. Bet juodalksnis nustelbia salyklo kvapą – neskanu. Kas, kad alus raudonas – kad be skonio. O jei nori gražesnės spalvos, galima dėti daugiau akmenų: penkis, septynis ar aštuonis. Salyklas labiau sušunta, padega. Kai misa atvėsta, tada įdeda mielių, raugina. Kai pūslės nusėda, pila į bačkas – koštuvės, alus padarytas!

Pastaba. Z.Derukienė prisimena, kad visoje šeimoje tik ji ir tėtis mokėję alų daryti. Jų alus buvęs labai vertinamas visame mieste, visos mokyklos užsisakydavusios išleistuvėms, ligoninė – Naujųjų metų sutikimui. Pasikinkę arklį, Z.Derukienė kartu su tėčiu veždavo alų, kur užsakyta. Paskui nuvykdavo bačkų pasiimti. Pašnekovė įsitikinusi, kad naminis miežinis alus – skaniau ir sveikiau už viską. Ji sako, kad dabar alaus daryklose iš centnerio padaro 600–700 litrų alaus, o jie išvirdavo 300 litrų.Visai kitas skonis ir kvapas: geri ir nori. Galvos nuo jo neskauda. Miežinis alus taip stipriai neveikia: jauti, kad išgėrei, ir tiek.

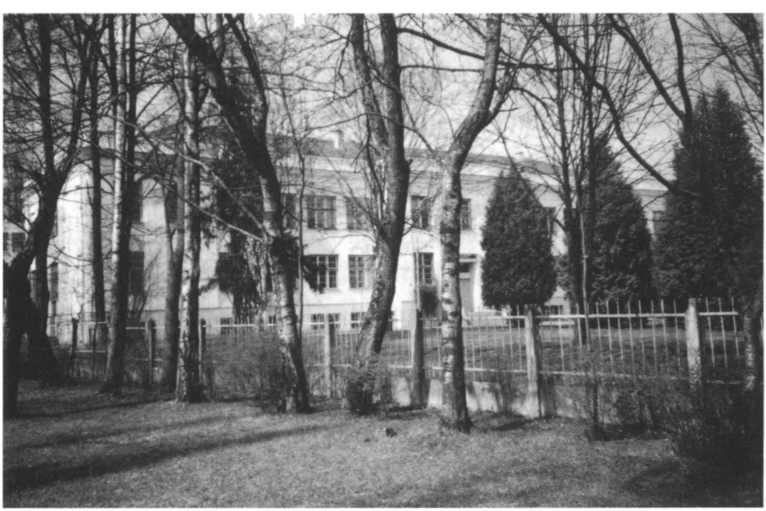

Buvusi Panevėžio mergaičių gimnazija, pastatyta 1932 m. Dabar Vytauto Žemkalnio gimnazija. Nuo 1988 m. Lietuvių kalbos draugijos Panevėžio skyriaus centras.

E. Urbono nuotrauka. 2002 m.

UPÝTĖ

Upytės šv. Karolio Boromiejaus bažnyčia.
E. Urbono nuotrauka. 2003 m.

Dabar Upytė – nedidelis bažnytkaimis, esantis 12 km į pietvakarius nuo Panevėžio, prie Vešetos upelio ir pelkės, o gal buvusio ežero, kuris supo Upytės piliakalnį, dabar vadinamą Čičinsko kalnu. Praeityje čia buvo didelės Upytės žemės centras.

1936 m. Upytėje aptiktas V-VII a. kapinynas. Upytė nuo 1254 m. minima dokumentuose. Vėliau Livonijos ordinas nuolat rengė žygius į Upytės žemes, o 1363-1378 m. jas plėšė net devynis kartus. 1528 m. Upytės pavietas davė 378 raitelius karaliaus kariuomenei – daugiau už kitus pavietus. Vėliau Upytės reikšmė mažėjo. Kai miestelis sudegė, pavieto centras 1548 m. buvo perkeltas į Krekenavą, vėliau į Panevėžį.

Upytės atstovas seime Sicinskis (vietos tarme – Čičinskas), pasinaudojęs „liberum veto" teise, 1652 m. išardė Varšuvos seimą, sutrukdė didinti kariuomenę. Lenkai jį pasmerkė, apšaukė išdaviku, vėliau apie jį sklido legendos – jas panaudojo Maironis savo poemoje. Čičinsko gyvenimo motyvai plačiai atsispindi ir krašto tautosakoje, kurią 1990 m. rinko Panevėžio 2-osios vid. m-klos mokytoja Marytė Paknienė su mokiniais.

Upytėje ir Ėriškiuose 1970 m. vyko Lietuvos kraštotyrininkų ekspedicija (vadovas Norbertas Vėlius). Upytėje kasmet įteikiama „Lino žiedo" literatūrinė premija. Yra Linų bandymo stotis.

1986 m. išleista kraštotyros knyga „Upytė" (red. Norbertas Vėlius), V., 1986.

Upytės tarmė – pietų panevėžiškių.

Upytė, 2003 m. „Lino žiedo“ šventėje. Pirmoje eilėje trečias iš kairės laureatas Justas Jasėnas.

Upytės seniūnijos Stultiškių kaimo malūnas - Linų muziejus.

Upytė, Čičinsko kalnas – buvusi Ruškaičių piliavietė, Vešetos pelkių ar ežero apsupta. Vešetos upelis dabar dabar tik pavasarį.

E. Urbono nuotraukos. 2003 m.

Pasakojo ir dainavo **Palmyra Krisiūnienė,** gim. 1911 m. Naujamiestyje, gyv. Tarnagalos k.
Užrašė **Panevėžio 2-osios vid. m-klos mokiniai,** mokyt. **Marė Paknienė.** 1990 m.

Sakmė

* Viešnagė nuskendusiame Čičinsko dvare

* Nuėje vien(ʊ)s seniūk(ʊ)s ʊnt ta Čičinska kalna, ı būva teip lyg(ı) skyla tok(ı). Nʊ jis prėje prı kalna – ı tad(ʊ) išėje ponait(ı)s', nʊ ı jį įvede. Saka:

– A nor(ı) pasižırėt'?

– Nor(ı) - saka.

Įvede pro to tūnelį, išvedžioje po to vyso dvaro. Tas dvar(ʊ)s kaip nuskedės', teip viskas gražiaus(ı) tinai: ı žmon(ı)s', ı gyvulė baub(ı), ı vyskas, ı grežykɛ griež(ı). Gı būva ... – kiek ti dvarų! Karal(ı)s' jo, tas Čičynsk(ʊ)s, pūse Letuvos būva pasiėmįs. Nʊ ı daugiau išvedžioje – ı jıs jo išein(ʊ). Nʊ ı jis turėje, kaip seniau tykintys žmon(ı)s' būva, rʊnko rʊžʊntį ı niekur be rʊžʊnče, be krıžele – niekur žmon(ı)s nėje, bʊ labɛ mat velnė vaikščije. Nʊ ı rʊžʊntį turėje – išėje teip supešiot(ʊ)s, kad, sake, nı viena gabaliūka ʊnt kūna drabūžių; nʊ ale nieka - jam nieka nepadare.

(**Pastaba.** Suskliausti vos girdimi, murmamai tariami nekirčiuoti žodžio galo balsiai).

* Yra kompaktinėje plokštelėje

Krisiūnai su mokiniais - tautosakos rinkėjais. 1991 m.

Žaidimai

Žilvitis *(Eina rateliu)*
Mėnesėlis šviečia, šviečia,
Pasivaikščiot kviečia, kviečia, (2x2)
Į ratelį žada vest,
Apie meilę žad pranešt. (2x2)
Pried.: Pirmas ženklas – ranką duot,
Apkabinus pabučiuot. (2x2)
(Pina)
Į seklyčią veda, veda,
Man kraitelį žada, žada. (2x2)

Ratelis
Čebatėliai nauji, nauji,
Užkulnėliai kiauri, kiauri. (2x2)
Prastas šiaučius buvai –
Kiaurus batus pasiuvai. (2x2)
Eina rateliu, priedainį pina.

Deklamavo **Julija Jagminienė,** gim. 1917 m., gyv. Upytėje.
Užrašė **Panevėžio 2-osios vid. m-klos mokiniai,** mokyt. **Marė Paknienė.** 1990 m.
Šifravo **Vitalija Vasiliauskaitė.**

Eilėraštis

*Jaunom mergaitėm

*Mana mamʊ vis kalbɛje,
Praktikʊ datyre,
Kad laimingʊ, kurio Dievʊs
Į mergystę skyre.

Niekinʊ aš jas to kalbo
I sakio: meluoji.
Laimingesne, kurio vyrʊs
Myli,užvaduoji.

Kaip tik bernʊs atsirada,
Tuoj pasižadėja
I su didelʊ linksmybi
Už ja ištekeja.

Bet po tam griaudu verksmu
Mana džiaugsmʊs virta,
Kad bemaž kasdien vyrʊs
Su diržu man' kirta.

Ar be reikala mažiausia
Mani rūsčė bare,
Arbʊ sergunčių pri girnų,
Arbʊ kult' vare.

Ar parėjės naktį girtʊs
Api gryčio vaike,
Ar uždarės kur par dienų
Alkanų parlaike.

Ištekėjusė, och, teka
Varga daug matyt',
Bet ko žino,
Visiem ti negal' sakyt'.

Tik parspėju aš mergaitis',
Vėjis' ko teip vaika,
Kad, išrinkdamos sau vyro,
Negailɛtų laika.

Kad ne tik unt ja gražuma
Ir turta apjimtų,
Bet kad širdį visų pirm(ʊ)
Ja gerɛ pažintų.

Moteriškės ne unt metų
Prisijemʊ stonus.
Iki kapa gautʊs vyrʊs
Tėvʊs bus i ponʊs.

Jei kailiadirbiu kietširdžiu
Save atiduos'(i),
Už skriaudimo ir už smūgis'
Ranko pabučiuos'(i).

Nors už to labɛ supyksi,
Nors i susirauksi,
Bet tylɛsi – sava vyra
Teisman nepašauksi.

Ašaros riedės par veido,
Un dalias rūgosi,
Tik jaunųjų sava dienų
Nebeatraudosi.

I po tam par ilgo amžių
Skaudo vyro skųsi,
O kʊkiʊs vaikus auginsi,
Motinʊ jei būsi?

Kiek papiktinima gaus
Tie kūdikė nekalt'(i).
Augs Tėvynė nenaudingi
I dėl' Dieva šalt'(i).

Sūnūs, dukterys keiks tėvo,
Keiks i tavi kartu,
Bo supras, kad jiedu veda
Juos prie žūties vartų.

Tad parspėju aš mergaites',
Vėjis' ko teip vaika,
Kad, išrinkdamos sau vyro,
Negailɛtų laika.

* Yra kompaktinėje plokštelėje

Pasakojo **Bronius Laimikis,** gim. 1907 m. Krekenavoje. Į Upytę atvažiavo 3 metų. Jo tėvai buvo dvaro darbininkai (ordinarčikai). Jis pats baigė 4 pradinės mokyklos skyrius, visą gyvenimą dirbo statybininku. Dabar gyvena Upytėje.

Apie vaikų gyvenimą

Kai (apie 1916-1918 m.) vaikai ėjo į mokyklą, žiemą reikėdavo pačiūžų. Pasidarydavom patys. Pačiūža tik ant vienos kojos, o ant kitos kirstukas pasispirti.

Par žiemą išmokau skaityti, perskaičiau visą maldaknygę. Pirmo(j) klasė(j) mokytis nereikėjo – mat mokėjau truputį skaityti ir rašyti. Mokiausi vokiečių kalbos.

Praeities vargai

Ponas buvo viskas. Geriausios žemės buvo dvarų. Kaimas neturėjo gerų žemių. Dirbo šniūrais.

Buvo toks Meškauskas. Pusryčiam būdavo barščiai, blynai, pietum – barščiai, lašiniai. Pasku(i) atnešdavo agurkų. Klausdavau šeimininkės, kodėl' dabar atnešei. Teip darydavo (todėl), kad su agurkais mažiau mėsos suvalgydavo.

Siuvėjai žydai

Žydų būdavo siuvėjų. Ateina į kaimą siūti ir klausia, kam ko reikia. Prireikia piemeniu(i) kostiumą pasiūti. O kur piemuo? „Te(n), lauke gano. Gal palauksi, kol ateis?" Žydelis nelaukia. Jis nueina į laukus, pažiūri nuo kalno į piemenį, kokio maždaug dydžio, ir viskas aišku. Ir pasiūdavo piemeniu(i) kostiumą „ant išaugimo".

Kaip nuspėdavo orą

Kai pjaudavo kiaulę, žiūrėdavo į kasą. Jeigu vienas galas būna storesnis, tai bus gera žiema, o jei vienoda – bloga.

Jei paukščiai (gervės, žąsys) skrenda aukštai, pavasaris negrait, o jei žemai – grait.

Jei pavasarį nėra potvynio, tai bus vasarą.

Žaidimai

Mušdavo ripka. Ripka būdavo net geležinė, – mat medinė grait sulūždavo.

Lėlytės būdavo iš ryziukų.

Kaip bausdavo

Lupdavo su beržiniu žabu. Įkišdavo galvą terp kojų – ir nebepabėgsi. Kartais papuldavo įkąsti į blauzdą.

Posakiai

Tėvas išnešiojo batus 25 metus, sūnus par 15 kaip degte sudegino.
Žiemą be kailinių, vasarą be lašinių. (Apie neturtingus)

Julė ir Bronius Laimikiai. 1991 m.

Pasakojo ir dainavo **Ona Bagdonaitė,** gim. 1922 m. Upytės apyl., Tarnagalos k., ten ir gyv. Baigė tris Upytės pradinės mokyklos skyrius.
Užrašė **Panevėžio 2-osios vid. m-klos mokiniai.**

Apie save

* Kol' buvo (=-au) nedydela, tė ėjo į mokyklą, baigio tris klas(ı)s'. Bet paskio nebelaide. Nebelaide todė, kad nebūva pinigų knygam pirkti. Ganio karv(ı)s'.

Drabūžė būva kėp ı daba. Suknytės', sijonɛ. Kelnių nʊgi nebūva kėp daba. Taisydavas gražė, valug kėp kas galɛdava. Miesta mergaitės' šumnesnės' būdava.

Pirmio smag(ʊ) būdava. Gegužynės', vakarūškos ʊnt Čičinska kalna, ʊnt Stultiškių. I pas manį mat kiem(ʊ)s didel(ı)s', tė kėp susyrenk(ʊ) – vos ne vıs(ʊ) Upyte, Vinkšnėnɛ, Stultiškė. Unt ta Čičinska tė net iš Čiūrų, iš Naujamesčia ataidava. I vestūvės' labɛ linksmas būdava. Nʊ, aš tė neženot(ʊ) – mat užėje kar(ʊ)s i liko(=-au) invalyde. Kėp tas kar(ʊ)s užėje, ti bais(ʊ) būva. Par Magdaleno či gėrem, tik pradėje šaudyt'. Tuoj nūlakem unt būnkerį, kur būvam pasidirbė miškı. Mamūtė būvam palykė, bet kėp nam(ʊ)s užsydege, tė jin yššliauže šėp ne tėp. Tik tàd(ʊ) ı sužinojam, kad nama nebė.

Gaisrų daug būdava. Aš da mažūte buvo, kėp būva ı baisių atsitikymų. Koks čı Gursk(ı)s' būva – kad susipyka su žmon(ʊ), uždare jo su vaikɛs ı ūždege namo, pats pabėga i pasıpjove rugiuos. Nʊ, liepsn(ʊ) parsymete ʊnt kitų namų ı tàd(ʊ) gal' keturiolek(ʊ) gryčių sūdege. Tad(ʊ) gi nebūva tų gaisrinių, ti ko tie žmon(ı)s padaris su kibirɛs.

Sveikat(ʊ) anksčio būva, bʊ i šoko, i dainavo. Už ʊperacijo – mat man' apındicyto ʊperava, – ti šimto lytų kainava. Prı Smetonas mat brang(ʊ)s gydim(ʊ)s būva, ne tėp kėp daba. Kėp žmon(ı)s' neturėdava kuom užmʊkėt', tı gydidavas kėp galɛdami namie. Vaistɛ, tı kokie gı tı vaistɛ galɛje būt' prı Smetonas: nugı čiʊbrelė, žolas.

Nʊ čı pas mum nė jʊkių kerėtʊjų. Man' mat kojo rūske užkalbɛje, nebelabɛ skaud(ʊ) daba.

Baravykų tė būdava: ain(ı) ain(ı) – vien(ı) baravykɛ. Mynda daba žmon(ı)s', lauža šak(ʊ)s – ı ne tėp kėp pirmio. Būdava mėlynių, aviečių, daba tė nieka nebė. Žemʊgių gal' da y byškį.

Mana pūsbrol(ı)s' nelabɛ raštyng(ʊ)s, tė man' liepdava rašyt' į „Gamtą". Aprašydavo(=-au), kàd(ʊ) susprogst(ʊ) žilvyčė, kàd(ʊ) kas. Vis rašydavo api gamto visko ı siųsdavo į Vylnių, gaudavo prėmijų.

Ar žinai – man sakė,
ne sykį mamaitė,
Jog čia mūsų žemė, jog aš lietuvaitė. (2x2)
Iš širdies aš myliu Lietuvos šalelę,
Lietuvos šalelę.
Jos kalba išmokau garbint visagalį.
Mane užaugino Lietuvos laukeliai,
Lietuvos laukeliai,
Ir dainų išmokė jos raibi paukšteliai.

***

– O ko jūs liūdit, jaunieji broleliai,
Ko rymojat ant rankelių,
Ko taip gailiai verkiat? (2x2)
– Ko mes neverksim, ko neraudosim:
Brangios laisvės aušrelė
Da(r) mum netekėjo. (2x2)
Aušra, aušruže, mūsų laukiamoji,
Užtekėk, aušružėle, ant mūsų šalelės. (2x2)

***

Par girią girelę
Saulutė tekėjo,
Po stiklelio langeliu
Močiutė sėdėjo.

Pareina dukrelė
Viešuoju keleliu,
Klausinėjo močiutė
Jaunosios dukrelės:

– Dukrele jaunoji,
Kur tu vaikštinėjai,
Kad tavo suknelę
Raselė užgavo?

Kad tavo suknelę
Raselė užgavo,
Rūtų vainikėlį
Miglelė užkrito?

– Lydėjau brolelį
Viešuoju keleliu,
Su broleliu po berželiu
Žodelį kalbėjau.

– Dukrele jaunoji,
Tai netiesą kalbi,
Ne dėl to tau vainikėlį
Miglelė užkrito.

– Lydėjau bernelį
Į kitą kaimelį,
Su berneliu po berželiu
Žodelį kalbėjau.

– Tai ten tavo suknelę
Raselė užgavo,
Ir rūtelių vainikėlį
Miglelė užkrito.

Skyniau, skyniau skynimėlį.
Klojau, klojau vieškelėlį –
Tiesų kelelį
Į uošvio dvarelį. (2x2)

Netropijau į dvarelį,
Patropijau į daržėlį,
Kur žydi rūtelės,
Raudonos roželės. (2x2)

– Sveika gyva, motinėle,
Ką veik' tavo dukrelė?
– Rūteles sėja,
Roželes ravėja. (2x2)

Ko atėjai, bernužėli,
Ko atėjai, dobilėli?
Jau mano dukrelė
Kitam pažadėta. (2x2)

***

Dar gaideliai negiedojo,
Kai rytelį kėliau,
Dar aušrelė nešvytavo,
Kai prie girnų stojau.

Ir suūžė girnužėlės
Tamsioj kamarėlėj,
Rieda gailios ašarėlės
Per mano veidelį.

Oi, kaip sunku man gyventi,
Kaip širdelę spaudžia,
Manęs, biednos našlaitėlės,
Nėra kas užjaučia.

Mieli mano tėvužėliai
Šaltuose kapuose,
Trys jauni mano broleliai
Tolimuos kraštuose.

Vienas mano brolužėlis
Už aukštų kalnelių,
Antras mano brolužėlis
Už gilių marelių.

Tenai šiaurėj, kai nuo šalčių
Tyruma alsuoja,
Ten, kur vėją sniegas blaško
Ir pusnis nešioja.

O tretysis mano brolis
Aukštus mokslus ėjo
Ir, pamiršęs tėvų žemę,
Į rusus išėjo.

Tik aš viena našlaitėlė
Verkiu ir dejuoju,
Kaip jūrelėj meldužėlė
Palaužta svyruoju.

***

Oi varge varge,
Vargeli mano,
Kada aš tave
Jauna išvargsiu? (2x2)

Oi, kada aš ėjau
Viešu keleliu, –
Mano vargelis
Vidury kelio. (2x2)

Štai ir atjoja
Šimtas brolelių,
Keturi šimtai
Žirgų kojelių. (2x2)

Aš paprašysiu
Savo brolelių,
Kad sumindžiotų
Mano vargelį. (2x2)

Mindžiot mindžiojo,
Kardais kapojo, –
Mano vargelis
Nieko nebojo. (2x2)

Mano močiutė
Aukštam kalnely,
Aukštam kalnely,
Naujam grabely. (2x2)

Kai aš nueisiu
Pas motinėlę,
Tada išvargsiu
Savo vargelį. (2x2)

***

Oi, tie vyrai, oi, tie vyrai,
Augaloti kaip pipirai.
Nosys ilgos, ausys stačios,
Nuo alučio šaltis krečia.

Ar jūs žinot didžią bėdą –
Petras kūlė pupų pėdą.
Jam pupa į kaktą kirto –
Petras ėmė ir nuvirto.

Žmonės kalba, kad Antanas
Par dienas ant krosnies stena,
Kad nulips, mes turim viltį –
Baigia krosnis jau sudilti.

Jurgis, sako, būtų vedęs,
Tik kol kas žmonos neradęs,
Kad mieste turėtų butą
Arba uošvienės nebūtų.

Prie upelio Jonas tupi –
Jam pagauti žuvį rūpi.
Kai namo sugrįžt norėjo,
Bėgt nuo katino turėjo.

Pasakė **Alfonsas Daunoras,** 78 m., Molainių k., Upytės apyl.
Užrašė **Eugenijus Urbonas.** 1973 m.

Žiūrėk į dangų, žvaigždes, gamtą

Avižas sėdavo pirmiausia, kai ievos pražysta. Paskui žirnius, tuoj po avižų.

Kai purienos žydi, – sėti dvieilius miežius. Miežius šešeilius sėdavo, kai rugiai plaukėja.

Bulves sodina, kai obuoliukai jau kaip laukiniai ir kai danguj kelmuoti debesys.

***

Molainiai degė per I pasaulinį karą – buvo 70 kiemų, didelis kaimas.

Vienas 60 dešimtinių turėjo. Visi sėja, o jis ne. Į antrą dieną vakare visi namo, o jis išvažiuoja ir sėja. Kad iš kitų šniūrų į jo šniūrą javai sueitų.

Jei pažiūri į teliuką, – nusitries, ir baigta.

***

Medį gaminant medienai, kirst ąžuolą – senugaly, beržą – pilnaty, drebulę ašim – jaunam. Stipriau ratų (drebulių) ašys laiko už ąžuolo.

Kad būtų stipresnė epušė, tai nulupt žievę ir per vasarą palikt ant kelmo. Išdžiūsta, kad kirvis neima.

***

Daržą sodindavo ant Sekminių.

Svogūnus sodint ant Stanislovo (gegužės 8 d.).

Juodus ridikus sėti – šv. Jono išvakarėse (birželio 23 d.).

Linus sėti prieš šv. Antaną (birželio 13 d.).

Rugius sėdavo pradžioj rugsėjo. Ant Dievo Motinos šventės jau reikia pasėt (iki rugsėjo 8 d.).

Paukščiam ant uodegos sėji – derliaus nebus. Ant gurklį sėt reikia (kai pradeda skrist gervės). Tada bus derliaus. O kai į uodegą pili, – nebus naudos (kai skrenda žąsys).

***

Moly viskas auga, tik trąšų duok.

Po žieminių (javų) sodina bulves ar miežius sėja, burokus sodina.

Kviečiukus sėja po bulvių (į bulvieną).

***

Aviža, ta nabagė, buvo nuskriausta. Po jos laikydavo pūdymus.

Prie kaimos dobilų nebuvo. Pradėjo, kai išėjo į vienkiemius.

Žirnius sėja į žvyrą ar prie smėlio.

Smėlio žemėj – bulvės, avižos.

Juodžemio – linai (linai prie molio nelabai).

***

Jei saulė leidžias didelė, raudona, – tai bus lietus, gero oro nebus.

Jei leidžias maža, raudona, – oras bus pastovus.

Jei saulė aukščiau į debesį įlenda, – lietus bus po kelių dienų.

Jei saulė žemai į debesį, – tada sukrunta, veža šieną per naktį.

Jei raudona saulė užteka, – bus lietaus, vėjas pakils.

Jei anksti rytą jokios rasos nėra, – po kelių valandų lis.

Jei saulė leidžias raudona, – vėjas.

Jei aplink mėnulį naktį gelsvas ratas, – bus lietus ir vėjas.

Jei skardus garsas, toli girdėt, – tai bus giedra.

Jei Molainiuos girdėt duslus Naujamiesčio varpas, ant rytojaus lauk lietaus.

Prieš lietų ar prieš pūgas šunys neėda, nelinksmi.

***

Rytys vėjas pučia – žirnių nesėk, spragės nuės.
Kiaulę pjaut senagaly, o pilnaty - kirmėlių bus.
Jaunam pjauni – mėsa išsipučia puode, o senugaly susitraukia.
Kai kalė ar šuo ėda žolę, – lietus.
Kai sapnuoji – šunį gaudai, tai rytoj lis.
Kai gaisrą sapnuoji, bus karšta.
Kai sapne mušies – svečių atsimuš.
Sapne arklys kanda – nelaimė bus.
Jei penktadienį pasapnuoji, – pūsta, sapnai nesipildo.
Jei saulė sėda debesin – lietus.
Jei debesys raudoni, burbuliuoti, – bus vėjas.
Kai skaisti saulė sėda, – prieš pagadą.
Vasarą lašiniai ant aukšto pakabinti rasoja prieš lietų, sausi – giedra.

***

Bezdiškių vaiduokliai

Tėvas pasakodavo: ganyklas vadino Bezdiškiais. Sakė: eina arklių žiūrėt – eina visi. Vienas bijodavo. Ateina ponas – tik su kepaliušu, tabokos pasiūlo, ripkos mušt arba grajina ant smuiko. Par šv. Mykolą, rugsėjo pabaigo(j), susivėlino važiuot par Bezdiškį, – atalekia kumeliukas, laksto. Žmona sako – eik, pagauk. Išlipo, nesiduoda kumeliukas pagaunamas. Sako jis:

– Pikta dvasia laksto!

Kumeliukas sako:

– Kižiukas, kižiukas, pikta dvasia – ihaha! – ir dingo.

Dainavo **Marijona Ablaževičiūtė,** gim. 1914 m. Upytėje, gyv. Panevėžyje.
Užrašė **Violeta Bietaitė,** Panevėžio 2-oji vid. m-kla, 5a kl. mok. 1966 m.

Gieda gaidelis
Anksti rytelį.
Kelkis, berneli,
Eik į darbelį.
Dar nesikelsiu,
Dar ne dienelė,
Dar nebudina
Manęs mergelė. (4x2)

Ir atsikėliau
Anksti rytelį,
Ėjau į lanką
Šienelio pjauti.
Dar neišpjoviau
Nė pradalgėlės,
Žiūriu – ateina
Mano mergelė. (4x2)

Eina mergelė
Viešu keleliu –
Žiba suknelė
Balta šilkinė.
Misliau, kad saulė
Rytą tekėjo,
Rūtų šakelę
Rankoj turėjo. (4x2)

Sėskis, mergele,
Ant pradalgėlio.
Pailsės rankelės
Ir kojelės.
Dėku, berneli,
Už meilius žodelius –
Aš pailsėjau
Pas motinėlę. (4x2)

***

Aušta aušrelė,
Šviesi pažarėlė.
Reiks broleliui
Į karą joti. (2x2)

Parbėgo žirgelis
Per aukštus kalnelius.
Parneš brolio mundierėlį,
Visą kraujo sutaškytą. (2x2)

Neverk, močiute,
Neverk, sengalvėle.
Kaip išjosiu,
Taip parjosiu. (2x2)

Plovė seselė
Brolio mundierėlį
Graudžiom
Savo ašarėlėms. (2x2)

Saulė tekėjo,
Kai brolį nušovė.
Saulė leidos,
Kai brolį lydėjo. (2x2)

Džiovino motušė
Brolio mundierėlį,
Sunkiai
Save atdusėjo. (2x2)

Upytės 750 m. jubiliejus. Vėliavos ir herbo šventinimas bažnyčioje. Iš kairės vyskupas Jonas Kauneckas, monsinjoras Juozapas Antanavičius. 2004 m.

Dalios Greviškienės nuotrauka

Medžiagą rinko **Upytės Antano Belazaro pagr. m-klos 10 kl. mokiniai**
Parengė **Dovilė Čiūraitė** ir **Vaida Žilinskaitė.**
Konsultavo mokyt. **Vida Ramoškienė, Alma Arelienė.** 2003 m.

Linkėjimai

Geros dienos!
Padėk, Dieve!
Geros kelionės!
Gerų metų!
Gausaus derliaus!
Kad kelias nedulkėtų!
Būk laimingas!
Būk sveikas!
Būk turtingas!
Sėkmės!
Kad tu su saule gyventum.
Kad aruoduos netilptų.
Būk kaip ąžuolas.
Kad būtų uogų pilni puodai.
Kad tau kelias būtų rožėm klotas.
Kad tau visą laiką laimė lydėtų.
Kad visada sektųsi.
Kad tave visą laiką saugotų tavo globėjas.
Kad tau saulė visus metus šviestų.
Linkiu daug laimės ilgame gyvenime.
Sėkmės darbuose!
Linkiu, kad tavo norai išsipildytų.
Linkiu daug pinigų, laimės ir sėkmės gyvenime.
Linkiu daug laimės.
Linkiu, kad tavo gyvenimo kelią aplenktų bėdos ir vargai.
Gyvenk ir žvenk.
Kiek ant kelio akmenukų, tiek tau linkiu dešimtukų.
Būk gudri kaip lapė.
Kiek kiškis turi baimės, tiek linkiu tau laimės.
Būk gerutis, auk didutis, tėtį pavaduosi.
Pasisekimo!
Laimingų dienų!
Ilgiausių metų!
Džiaugsmo!
Linkiu daug sėkmės naujame darbe!

***

Keiksmai ir įžeidimai

Po šimts pypkių!
Ot rupūžė!
Ot gyvatė!
Kad tave perkūnas!
Na, rūgštele!
Po galais!
Kad tave kur!
Kad tau velnias koją pakištų!
Po velnių!
Po perkūnais!
Kad jį kur velniai neštų!
Eik tu peklon!
Eik velniop!
Kad tave perkūnas nutrenktų!

Žalty!
Rupūže raupsuota!
Gyvate prakeiktoji!
Kad tave žaibas nutrenktų!
Kad tu skradžiai žemę prasmegtum!
Kad tave rupūžė suėstų!
Tu, gyvate!
Kad į žemę prasmegtum!
Rupūs miltai!
Kad tau rankos nudžiūtų!
Kad tu skradžiai prasmegtum!
Kad tu balom nueitum!
O tu, šunes užkulni!
Lįsk vabalo blauzdon!
O tu, rupūže prakeikta!
Kad tau bėdos prasidėtų!
O tu, žalty prakeiktas!
O tu, gyvatės vaike!
Kad tu nusprogtum!
Eik tu po paraliais!
Kad tu sudegtum!
Kad tave perkūnas nutrenktų
iš giedro dangaus!
Kad tau ragas ant kaktos užaugtų!
O tu, velnio neštas ir pamestas!
Eik tu velniop nuo mano galvos!
Karve pipirine!
Eik tu į peklą molio minti!
Ko karki kaip varlė?
Ko žiūri kaip katinas į pelę?
Ko čia giedi kaip gaidys?
Tavo akys kaip žibintai.
Tu judrus kaip gyvatė.
Tavo akys kaip kiaulės.
Nustok loti kaip šuva.
Tu kaip akla višta.
Tave melžia kaip karvę.

Buvo apklausti 48 pateikėjai (15-71 metų gyventojai).

Įdomu, kad net 22 kalbinti upytiečiai paprasčiausiai linki sėkmės, 18 – daug laimės, 14 – kad „kelias būtų rožėmis klotas". Net 15 linkėjimų pasakė tik 1 žmogus.

Apklaustieji pasakė daugiau linkėjimų negu keiksmų. Dažniausiai, kai nesiseka, upytiečiai sako: „Eik po velnių" (9 apklaustieji), „Kad tave kur" (8), „Po perkūnais" (7). Išgirdome įdomesnių, rečiau vartojamų keiksmų. Pavyzdžiui: „Kad tu balom nueitum" (1 apklaustasis), „Karve pipirine" (1), „Kad tau ragas ant kaktos išaugtų" (1).

Nors gatvėje taip dažnai išgirstame žmones keikiantis iš svetimų kalbų skolintais žodžiais, manome, kad upytiečiai dar tiki lietuviško žodžio galia ir kad mūsų krašte linkima ir keikiamasi dažniausiai lietuviškai.

ĖRIŠKIAI

Ėriškių švč. Jėzaus Vardo bažnyčia.

Ėriškiai yra 15 km į pietus nuo Panevėžio, 8 km į šiaurę nuo Ramygalos. Raštuose jie minimi nuo 1585 m.

Bažnytkaimis išsidėstęs abipus Upytės upelio (dabar patvenkto). Tuoj už Ėriškių Upytė, tekėjusi į šiaurės vakarus, pasuka į pietvakarius ir ties Rodais įteka į Nevėžį, nepasiekusi Upytės gyvenvietės - buvusio šio krašto centro, tik ilgam plačiai Upytės žemei palikusi savo vardą. Beje, rašoma („Upytė", V., 1986, 12-13 p.), kad visos krašto upės ledynmečiu tekėjo į Latvijos pusę, tik pagilėjusi Nemuno vaga Upytę patraukė į pietvakarius.

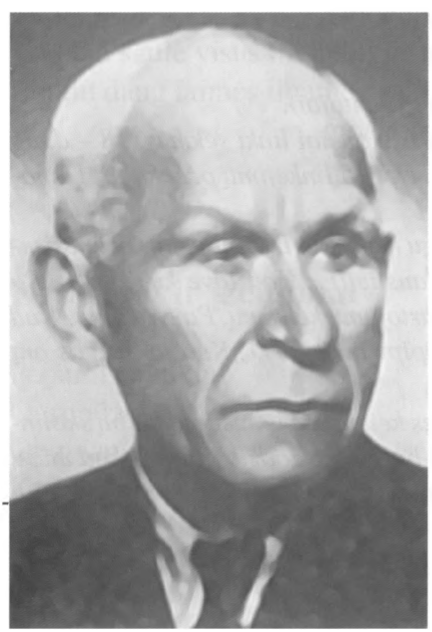

Juozas Balčikonis.

Ėriškių apylinkėse buvo daug pelkių, miškų, ant kalnelio prie Upytės, kur dabar kapinės ir bažnyčia, ilgai kūrenta šventoji ugnis. Pirmoji bažnyčia pastatyta 1754 m., 1892 m. pastatyta nauja. 1907-1914 m. Ėriškiuose kunigavęs rašytojas Jonas Balvočius-Gerutis pastatydino kleboniją ir mokyklą, rūpinosi kultūra.

Ėriškiuose 1885-03-24 gimė žymus lietuvių kalbininkas Juozas Balčikonis, Vilniaus universiteto profeso-

rius, Didžiojo lietuvių kalbos žodyno redaktorius, tautosakos rinkėjas. Mirė 1969-02-05, palaidotas Ėriškiuose, kapinėse pastatytas paminklas (skulpt. Vladas Vildžiūnas), o jo gimtoji vieta Ėriškių kaime 1989 m. Kalbos šventės metu paženklinta liaudies meistro Broniaus Draskinio stogastulpiu (rėmė ūkio vadovas Alfonsas Giedraitis); Panevėžyje, Kranto gatvės skvere, Lietuvių kalbos d-jos Panevėžio skyriaus pirmininko E. Urbono iniciatyva J.Balčikoniui pastatytas paminklas (skulpt. Algimantas Vytėnas). Iš Ėriškių kilęs ir žymus kalbininkas, žodynininkas, pedagogas Antanas Lyberis. Ėriškių gyvenvietėje, Jurgio Urbono sodyboje, yra Vinco Svirskio 1886 m. drožtas kryžius *(žr. nuotr. spalvotoje įklijoje).*

Gėlės Juozui Balčikoniui. Ėriškiai. 1995 m.

1970 m. Ėriškiuose vyko didelė kompleksinė Lietuvos kraštotyrininkų ekspedicija (vadovas Norbertas Vėlius). Dalyvavo ir Panevėžio 4-osios vidurinės mo-kyklos mokiniai. Medžiaga spausdinta knygoje „Upytė" (V.,1986). Dalį užrašytos tautosakos spausdiname šioje knygoje. Ėriškių tarmę tyrinėjo kalbininkas Jonas Šukys. Tarmė – pietų panevėžiškių.

Ėriškių kaimas. 1970 m.

E. Urbono nuotraukos

Pasakojo ir dainavo **Jurgis Grinkus,** 67 m., gim. Mingelionių k.
Užrašė **Danutė Plakytė, L.Deksnytė,** Panevėžio 4-oji vid. m-kla. 1970 m.

Pasaka apie karalių ir jo sūnus

Buvo karalius, turėjo tris sūnus. Didelį sodą turėjo labai. Viena obelė buvo auksinių obaliukų: ir pradėjo pranykt obaliukai po vieną. Tėvas sako sūnum:

– Jūs eikit, primerkavokit, kas vagia tuos obalius.

Vyresnysis sako:

– Aš eisiu, tėti.

– Na, eik.

Išėjo jis. Dabojo, dabojo. Dabar jau dvylikta valanda. Jis teip miego pradėjo norėt, teip jį snaudulys ima. Ir užmigo. Atlėkė paukštis, nuskynė obalį ir nusinešė. Dabar ir jis atbunda. Išaušo, atėjo tėvas.

– Na kaip, vaikel, dabojai? Na ir dabojai! Vėl pavogė.

– Na kad, – sako, – miegas teip suėmė, negalėjau.

Antrą naktį sako antras, jaunesnis:

– Aš eisiu, tėti.

– Ale tik žiūrėk, kad išdabotum. Jeigu išdabosit katras, tam karalystę užrašysiu.

Na, tai išėjo antras. Teip pat ir jį pradėjo apie dvyliktą valandą snaudulys imt, ir jis užmigo. Atlėkė tas paukštis ir pavogė tą dalį, ir nusinešė. Ateina tėvas išaušus pasižiūrėti, – kad nenudabojo.

– Matai, – sako, - nieko nežinosi.

Jau tas, jaunesnysis, prašo:

– Tėti, – sako, – aš eisiu.

– Ką tu, – sako, – jeigu tie, – sako, – neišdabojo, tu, vaikeli, niekai – nei tu eik, nei tu vark.

– Eisiu, – sako.

– Na, eik.

Tas išėjo. Daboja, daboja. Ateina dvylikta valanda, jį pradėjo miegas imt. Jis atsinešė vandenio, nusiprausė veidą – nebeima miegas. Pamatė, kad nušvito, – greit į obelę, pasislėpė tarp šakų. Atlekia paukštė tokia. Ir ką – jis griebė ir plunksną išpešė, na, bet jos nesugriebė, jin pabėgo. O obalių nepavogė. Jis plunksną turi. Nuo tos plunksnos kaip elektros šviesa visur. Tą plunksną pasidėjo. Kai išaušo, atėjo tėvas.

– Kas čia teip šviesu?

– Na mat, tėte, va – išdabojau obalius.

– Teisybė, – sako, – obaliai yr. Nenuskinti. Na tai kas čia teip šviečia?

Tas parodė plunksną, sako:

– Paukštis tokia atlekia, – sako,- iš tokios karalystės. Na ir va, ir griebiau, – sako, – ir išspruko – plunksną išpešiau.

– Na, tai dabar, – sako, – jokit paukštės tos ieškoti. Jeigu atrasit, tą paukštę parnešit – tam karalystė.

Na, tai dabar joja jau vyresnieji sūnūs.

– Pasiimkit gerus arklius, – sako, – jūs jau vyresni. O tu, – sako, – jaunėli, tu nejok.

Tie išjojo, ir tas prašosi.

– Na jau eik, nujok, ale išsirink arklį.

Jis pasiėme ko prasčiausią kumelaitę. Nujojo. Dabar tie pamatė, kad durnelis joja.

– Ko tu, – sako, – joji su ta kyla?

Tie jau nujojo. Ir tas joja. Joja, joja, na, ir prijoja – kryžkelė tokia. Kad po kaire puse – laiminga bus kelionė, po dešine – tai nelaiminga kelionė. Jis joja, kur jau nelaiminga ta kelionė. Na, ir atjojo. Sutinka vilką.

– Kam tu čia? Gi matei, kad čia negalima.

– Mūsų tėvas sako: pradėjo vogt obalius auksinius paukštė. Ar tu nežinai, kur rasti? Tėvas sakė surasti tą paukštę ir parnešti – tada karalystę užrašys.

Tas vilkas sako:

– Na, sėsk sėsk, – sako,- ant manį, ale tik tenajos, – sako,- tenai leisk, tik tenai netriukšmauk. Kai tenai nujosi, – sako, – jau kariuomenė stovės sargybo, na o tu, – sako, – aš tave paliksiu po krūmais. Tu eik, kai miega sargybiniai, o ta paukštė, – sako, – bus klėtko. Tu atidaryk klėtką ir tą paukštę tik paimk, klėtkos nerušyk. Jeigu jau, – sako, – suims tavį, tuojau tik, – sako, – tą paukštę paimk ir ateik pas manį.

Na, ir jis nuėjo. Dabar jis žiūri – miega visi. Priėjo prie paukštės, o ta klėtka dar gražesnė. Paėmė su klėtka – ir sukilo tuoj sargyba. Suėmė jį.

– Ko tu čia sėdi dabar?

– Teip ir teip, – pradėjo sakyt. – Tėvo mūsų obalius pradėjo vogt, ir aš panorėjau ją nutvert, tą paukštę, bet man nepavyko.Tėvas liepė parnešt tą paukštę.

Na, karalius sako:

– Jei į tokią (ir tokią) karalystę nueisi, (ten) arklys yra toksai gražus. Jeigu, – sako, – man tą arklį paviliosi, tai aš tau paukštės klėtką atiduosiu.

– Na, gerai, – sako.

Nueina jis pas vilką. Tas vilkas jam apdaužė par ausį:

– Sakiau, kad neimk tos klėtkos, – mat neklausai!

Jį nunešė į tą karalystę, kur arklys tas yra, ką gi – jis vėlei lenda.

Jam įsakė:

– Eik dabar, – sako, – jei įeisi į arklidę, te(n) stovi labai gražus arklys, tik, – sako, – yra kamanos irgi gražios. Nurišk tas kamanas, vesk tik vieną arklį. Kamanas pajudinsi, – sako, – tai tavį suims.

Gerai. Tai nueina jis tenai, atidaro tą arklidę – kad gražus tas arklys! O kamanos dar gražesnės! Kaip be kamanų ves? Už karčių imtų, ale kad kamanos gražios. Na, paėmė kamanas tas – ir vėl sukilo sargybiniai, nuveda pas karalių, pradėjo klausinėti:

– Teip ir teip, – sako tas karalius. – Yra tokia karalystė, ten yra labai graži karalaitytė. Jeigu man atvesi tą karalaitytę, tai aš tau atiduosiu kamanas ir arklį.

Na, gerai, nueina vėl jis pas tą vilką. Tas vilkas vėl apdaužo jį par ausį.

– Va teip, matai, – neklausei manį, – sako. – Reikėjo kamanų neimti, tik arklį vestis, dabar (mes) nuvargę. Sėsk , – sako.

Ir jis tik pakilo į padebesius ir vėl nudūmė į tą karalystę, kur ta karalaitytė. Dabar jis jau sako:

– Tu pasilik krūmuose. Pagal krūmus tuos tu, – sako, – lauk manį.

Sargybiniai miega. Karalaitytė vaikšto išėjus ant spacero po sodą. Na, tai tas vilkas sako:

– Aš eisiu.

Tas vilkas nueina tenai, pasislėpė. Na, dabar kaip griebs tą karalaitytę ir atlėkė pas tą durnelį. Atlėkė, atsivedė tą karalaitytę. Na, tai dabar sako:

– Sėskis ant manį, – pasodino.

Ji nusiminė labai. Pasisodino tas vilkas ant savį juos abudu ir vėl atgal nujojo, kur jau liepė jam atvesti. Na, tai nujojo jisai ir sako:

– Dabar būkit jūs abudu.

O jis, skaitosi, tą karalaitytę (nuvedė). Kaip tik jis nuvedė, tai baisus gražumas tos karalaitytės – patiko tam karaliu(i). Na ir ką – jis atidavė tą arklį ir kamanas už tą karalaitytę. Kai tik nuėjo jie ten, kaip dūmai karaliaus karalystė pranyko.

Na, ir ką gi jis dabar? Liepia (vilkas), skaitos, jau sėst jam ant to arklio. Na, ir jie nujoja dabar į tą karalystę, kur yra paukštis. Tą arklį nuvedė ir paliko. Dabar liepė palikt juos su arkliu, o jam liepė pavirsti arkliu. Na, jį dabar nuveda, džiaugiasi tas karalius tuo arkliu – toks gražus arklys. Na, tai jam dabar ką gi – atiduoti paukštį tą ir klėtką. Tai jis nusineša tenai pas tą karalaitytę.

Na, tai dabar jie visi ir joja. Susėdo vienas ant arklio, ir jis, tas vilkas, kartu. Jis nujojo jau tenai, kur tam vilku(i) reikia skirtis, ir sako (vilkas):

– Dabar žinai, kad aš skiriuos jau su tavim. Dabar, – sako, – parsiskirsiu.

Tu, – sako, – atlikęs nesigulk ir nemiegok, jok tiesiai į namus. O jeigu atsigulsi, tai, – sako, – tau nelaimė bus. Tik, – sako, – nestok niekur.

Na, tai jau atsisveikino abu:

– Jok laimingai namo ir gausi nuo tėvo karalystę.

Parsiskyrė. Teip jie pavargę, kad susėdo tokiam miškeliuke ant kalniuko tokio. Tiek jau džiaugiasi, tiek jau džiaugiasi, kad gavo tokią karalystę. Dabar jau turi ir arklį, ir tiek jis jau praturtėjo, ir paukštį – viską parveš namo. Dabar jie atsisėdo ir teip juos suėmė miegas, teip suėmė miegas baisiausiai. Matyt, ir užmigo jis.

Joja broliai jo abudu namo, žiūri – kad jų brolis tas. Ir paukštis, ir arklys, ir ta karalaitytė! Dabar jie pasišnekėjo abudu. Sako:

– Ką dabar daryti? Užmuškim tą brolį, parsivežkim mes, – sako, – viską. Ir mum atiteks karalystė.

Na, ir užmušė tą brolį, ir parsiveda (karalaitytę). Tėvas su baisiu džiaugsmu pasitiko ir nušvito baisiausiai. Dabar jau tėvas užrašys tą visą karalystę, jau ves tą karalaitytę.

Na, tai dabar vilkas lekia, žiūri – kad negyvas guli tas, kuris jį vedžiojo. Kaip jį dabar atgaivinti? Tas vilkas išlekia ant lauko, apvirsta aukštielninkas ir guli kaip negyvas. Varna lėkė, pamanė, kad negyvas, prišoko, jau les – tas čiupt ir nutvėrė. Kad rėkia ta varna!

– Atnešk, – sako, – gyvybės vandenio, tai aš tavį paleisiu. O kad ne, tai, – sako, – blogai bus!

Na, tai nulekia te(n), jau kur žinojo, padavė jam to gyvybės vandenio. Atlėkė, jį patepė tuo vandeniu - ir atsigavo (jaunylis brolis).

– Matai, – sako, – atsigavo jis. Rodos, – sako, – gi sakiau tau, kad nesigulk ir neužmik, o dabar va – užmigai, – sako, – mat praradai ir karalaitytę, ir arklį, ir paukštį. Atlikai vienas, – sako. – Na, ir kaip dabar bus? – sako. – Teip pareik, kad niekas nesužinotų. Ir užeisi, – sako, – yra batsiuvys toks. Užeik pas tą batsiuvį, apsiimk, – sako, – kaip batsiuvio padėjėjas. Nuo jo tenai netoli. Ir atneš, – sako, – jinai kurpes taisyt (o jisai turi žiedą, buvo jam žiedas užmautas).

Atėjo karalaitytė, atnešė kurpaites pataisyti. Na, tai jai taiso, o jisai, matai, nesirodė. Pataisė tas kurpaites, pasakė jau, kada jai jas atsiimti. Jinai antrą sykį kaip atėjo, jis jau pasirodė jai. Jinai, matai, pažino jį .

– Teip ir teip, – pasisakė.

Sako ji dabar:

– Eikim – jau žada tavo brolis manį vesti.

Dabar pareina jau.

– Ką tu čia veiki? – klausia karalius jos.

Sako:

– Žinai, tėte, aš parsivedžiau savo simpatiją, – sako. – Va kas manį ir tą paukštę, ir tą arklį, – sako, – ne jie rado, ale jis. Va, – ir žiedas pas jį, ir šal'ka dar buvo.

Na ir ką gi. Tėvas vyresniem sūnam liepė:

– Išeikit, kad aš nematyčia(u)!

Ir užrašė jam visą karalystę. Sukėlė puotą, vestuves. Ir gyveno jie gražiai ir laimingai.

***

Žaliam tėvo gojely, gojely
Aukšta liepa žydėjo.
O po ta liepa jauna lietuvaitė
Baltus žiedelius rankiojo. (2x2)

Ir atjojo karalius, karalius –
Lietuvaitę pamilo.
Pamylėk mane, jauna lietuvaite,
Imki karalių už vyrą. (2x2)

Už karaliaus neisiu, neisiu,
Neturiu turtų nei garbės.
Neisiu už tavęs, šviesus karaliau,
Nereik man turtų nei garbės. (2x2)

Jau karalius supyko, supyko –
Rašė laišką budeliui.
Atėjo budelis lietuvaitės žudyti
Užtat, kad karalių niekino. (2x2)

Ir atjojo budelis, budelis –
Lietuvaitę pamilo.
Eisiu už tavęs, šviesus jaunikaiti,
Nereik man turtų nei garbės. (2x2)

Dainavo **Ona Urbonienė,** gim. 1884 m. Raguvos vlsč.,
gyv. Upytės sen.
Užrašė **Gediminas Urbonas,** Panevėžio 2-oji vid. m-kla, 5b kl. mok.

Dainuška

Jūs, berniukai,
Jūs, žalnieriai,
Jūs ne mūsų
Kavalieriai.

Jūs, mergaitės,
Jūs, petruškos,
Mes be jūsų –
Kaip be druskos.

Dainavo **Ona Urbonienė,** gim. 1884 m. Raguvos vlsč.,
gyv. Upytės sen., Petkūnų k.
Užrašė **Valdas Kontautas**, Panevėžio 4-osios vid. m-klos mok. 1970 m.

Dainininkė ir pasakotoja Ona Urbonienė, Petkūnų k. 1971 m.

E. Urbono nuotrauka

Žiūriu aš pro langelį,
Žiūriu aš pro langelį,
Koks vėjelis pučia,
Koks vėjelis puč(ia).

Žiūriu aš jaunutė,
Kas keleliu eina.
Žiūriu aš jaunutė,
Kas keleliu eina.

Eina mano panytėlė
Keleliu verkdama.
Eina mano panytėlė
Keleliu verkdama.

Atsigrįžki, panytėle,
Ar aš tau pažinsiu?
Atsigrįžki, panytėle,
Ar aš tau pažinsiu?

Balta graži ir raudona,
Kaip obelės žiedas.
Balta graži ir raudona,
Kaip obelės žiedas.

Ant kalnelio pakalnėlė(j)
Akmenis rankiojau.
Ant kalnelio pakalnėlė(j)
Akmenis rankiojau.

Man vienas akmenėlis
Ugnelės nedavė.
Man vienas akmenėlis
Ugnelės nedavė.

Man vienas bernužėlis
Teisybės nesakė.
Man vienas bernužėlis
Teisybės nesakė.

Dainavo **Ona Urbonienė,** 86 m., kilusi iš Raguvos vlsč.,
gyv. Petkūnų k.
Užrašė **Valdas Kontautas,**
Panevėžio 4-osios vid. m-klos mok. 1970 m.

Tai aš gavau bernelį,
Tai aš gavau blūdnelį:
Kasdieną vaikšto po karčemėlę
Su didžiu jaunimėliu. (2x2)

Parėjęs iš karčemos
Jis mane mušė,
Jis mane barė
Ir iš namelių varė. (2x2)

– Nemušk mane, berneli,
Nemušk mane, blūdneli:
Nei tu ugdinai, nei tu nešiojai
Ant baltųjų rankelių. (2x2)

Motutė užugdino,
Motutė išnešiojo
Ir atadavė šelmiui berneliui
Už didžiųjų vargelių. (2x2)

Kinkyki man žirgelį,
Kinkyki juodbėrėlį,
Ašen važiuosiu pas motinėlę
Vargelių pasidejuoti. (2x2)

– Ar tau negražūs mano nameliai,
Ar tau neramūs mano laukeliai,
Kad tu važiuosi pas motinėlę
Vargelių padejuoti? (2x2)

Kad būt man gražūs tavo nameliai,
Kad būtų ramūs tavo laukeliai,
Tik man nelinksma jauna širdelė
Kad tekėjau už bernelio. (2x2)

Pas tavo motinėlę
Užaugo krūmai ir beržynėliai.
Neberasi kelelio –
Užaugo krūmai ir beržynėliai. (2x2)

Šakeles nulaužysiu,
Lapelius nubraukysiu
Ir atrasiu sau tiesų kelelį
Pas savo motinėlę. (2x2)

***

Broliukai mūsų, (1x2)
Kam susinėrei rankeles? (1x2)

Kam susinėrei, broliukai, rankeles, (1x2)
Kam nuleidai akeles? (1x2)

Kam nuleidai, broliukai, akeles, (1x2)
Kam saugai draugelę? (1x2)

Kam saugai, broliukai, draugelę, (1x2)
Ne draugelę - pielelę. (1x2)

Ne draugelę, broliukai, pielelę – (1x2)
Pielavos tau kaklelį. (1x2)

Pielavos tau, broliukai, kaklelį (1x2)
Ne per vieną dienelę. (1x2)

Ne per vieną, broliukai, dienelę – (1x2)
Tau per visų viekelį. (1x2)
Tau per visą, broliukai, viekelį. (1x2)

Tai gražumas vasarėlės –
Gegutė kukavo. (2x2)

Šalia kelio vieškelėlio
Rugeliai žaliavo. (2x2)

Ant rugelių želmenėlių
Lakštutė čiulbėjo. (2x2)

Štai atėjo mergužėlės
Rugelių lankyti. (2x2)

Štai atjojo bernužėliai
Mergelių žvalgyti. (2x2)

Pasakojimai, burtai, orų spėjimai

Pasakojo **Kazimiera Gončauskaitė-Liberienė,** 71 m., gim. Mickiemės k., Naujamiesčio apyl.
Užrašė **Laima Janušonytė, Danutė Plakytė.** 1970 m.

Buvom trys broliai ir viena sesuo. Tėvas turėjo 25 desencinas žemės. Ganiau namie. Mokiaus pas daraktorius. Uriadnikas atjoja, vaikai knygas ant krūmus, anas nujoja – vėl knygas skaitom. Savo vaikų neturėjau. Čionai gyvenu jau keturiasdešimt metų.

Aš pati bažnyčio(j) mačiau Čičinską. Buvau šešių metų. Žiūriu – žmogus sėdi šėpo(j), balta galva, nuplikęs. Mama manį tuoj nutraukė nuo tos šėpos (spintos).

Pasakoja, kad tris metus po dvaro nuskendimo kaime giedojo gaidžiai.

Sako, vienas žmogus miegojo švento dieno. Jis labai sukaito. Gi velniai valandą mūčijo. Po valandos nulėkė. Sako apie tokį žmogų, kad velniai apsėda.

Pastaba: Pati netiki. Taip kalbėdavo seni žmonės.

Prieš lietų sunkus oras būna.

Mėsa, ant aukšto pakabinta, pradeda prieš lietų varvėt.

Jei pirmas griaustinis sugriaudžia vakaruos ar pietuos, tai graži vasara bus, o jei žiemiuos ar rytuos, tai bus bloga ta vasara.

Pastaba: Netiki, nes ne visada žmogus išgirsta pirmą griaustinį.

Vištos kad maudosi, tai prieš lietų.

Šunys markatnūs prieš lietų.

Katės prieš lietų žolę ėda.

Ugnis šventa visą laiką. Ugnies vardas – Gubija.

Pastaba: Ką reiškia Gubija - nežino. Jos motina taip ugnį vadino, taip vadina ir ji.

Sako, kai trioba labai treška, tai bus gaisras.

Kad kada pečių kūreni, tai išeina tokia kaip rankovė. Apeina apeina apie sienas ir vėl po pečiu. Sako: ugnelė pasivaikščiot išėjo. Žmonės turi atsigult, duris uždaryt.

Pastaba: Pati savo akimis matė. Labai išsigando.

Nešam žabų kūlelį. Kad po porą, tai gerai, o kad lišna, tai negerai. Daug juoko būdavo.

Pastaba: Žmonės kalbėdavo.

Gąsdindavosi žmonės. Eina kokie šaladrakai pagąsdint, a paskui patys sako, kad ten velniai buvo.

Pasakojo **Irena Vaznonytė-Žostautienė,**
gim. Mingelionių k., 40 m., gyv. Sabonių k.
Užrašė **Laima Janušonytė, Danutė Plakytė.** 1970 m.

Per kūčias batukus geldo(j) supdavo. Dažniausiai tos pačios šeimos seserys. Kurios pirmas iškris, ta pirma ištekės.

Kūčių vakare po lova deda bliūdą su vandeniu ir deda skersai bliūdo lentą ar lazdelę – padaro lieptą. Naktį prisisapnuos jaunikis.

Per šv. Andriejų mergaitė į lovą sėja kanapes ir kalba maldelę:

Šventas Adriejau,
tau kanapes sėjau.
Kas mane myli,
tegu prisisapnuoja.

Pastaba: „I da kaip pridurniuodavom. Ko daugiau kaimynkų, tuo linksmiau. Būdava ir darom tokias baikas".

Kūčių vakare, padengiant stalą, padėdavo šieno, užtiesdavo staltiesę ir sudėdavo kūčių valgius. Pasku(i) traukdavo šieną. Katros ilgesnis, ta ilgiau gyvens.

Agurkus reikia sėti, kai saulė nusileidus.

Svogūnai būna žieduoliai, kai sodinti, kada saulė nusileidus, o mėnulis šviečia.

Ėjom trys mergaitės sveikint Mykolo. Mes išėjom iš Mingelionių, pasivaikščiojom, mėnulis pakilo. Visos trys iš Antanapolio dvaro einam atgal. Par sodą ainant, matom – seka šuo. Jis netoli, sako Grinkaitė: „Da įkąs". Užsimojo duot – ir pranyko. Sako, tam sode vaidindavos.

Pastaba: Sako tikrai savo akimis mačiusi šunį.

Mano mamytė pasakojo, kada jos jaunos buvo, velniai ateidavo į vakaruškas; nosy(je) viena skylutė, viena koja žmogaus, o kita – karvės. Batai, jei užmindavo, būdavo tušti. Po dvylikos pradingo. Jei velniai vaišindavo mergaites žirniais, tai nė kavalierio, nė žirnių po dvylikos nelikdavo.

Ėjo vienas vyriškis iš vestuvių išgėręs. Atsigulė po beržu. Atėjo toks gražus ponaitis, sako: „Eik čia, gulk. Čia minkščiau ant pagalvės". Žiūri tas vyras, kad tikrai pagalvė. Atsikėlė rytą, žiūri – ant mėšlo krūvos guli. Sako, velnias ten naktį buvo.

Mingelionių miške mano tėvelis su savo draugais nujojo naktigonėn. Atsigulė, ruošias miegot. Bet kažkas nutraukia ploščius ir nutraukia. Bandė užkalbėt ir keikt, bet nepadėjo. Atsigulė po kitu beržu ir ramiai išmiegojo.

Jaujose laumės verpdavo. Kas vakarą jom nešdavo kiaušinienės bliūdą. Jei nenunešdavo, tai būdavo blogai – nebeverpdavo.

Mamos mama pasakojo. Mala girnom. Bemalant negalį geldelės išmalt. Rugių yra ir yra. Atsinešė balaną, apšvietė staigiai. Sako, gaidys stovi ant geldos ir vemia grūdais. Pasku(i) dingo... Aitvarai!

Kai aitvaru(i) nuneša kiaušinienės, tai bliūdas pinigų būna pilnas, o jei nenuneša, tai randa pridirbta į bliūdą.

Pasakojo **Ieva Grigaitė-Stankevičienė,** 82 m., gyv. Kumpių k., kilusi nuo Naujamiesčio.
Užrašė **Laima Janušonytė, Danutė Plakytė.** 1970 m.

Svogūnai geriau auga ant pilnačio sodinti.

Kūčių vakare iš kur šunys loja, iš ten piršlelių bus.

Pastaba: „A kur jiem reikia, te(n) loja".

Ant lėkštės sudeginti popierių – ir iš pelenų atspėsi ateitį.

Gaidžiai dieną gieda, tai oras keisis.

Jei šuo vemia, tai, sako, bus oro permaina.

Mama sakydavo, kad, būdavo, per vestuves jaunąją jukina. Kad prasijuokia, tai nebus gera gaspadinė.

Būdavo, marčią kelti reikia. Tai paukštę pasmaugia, kepa, verda, kad jaunikiam būt. Sako, paskui užlipa ant mintuvo, jaunikius kelia. Paskui tiltą padaro nuo klėties lig gryčios.

Vagia (nuotaką) jaunojo pašalnykai – nu i nebėra. Kurgi – jaunikis eina ieškot. Neša degtinėlės, saldainių, kad išpirkt.

Kada baigiasi vestuvės, atneša geldą ar lovį, žabų kūlelį, pasodina (svočią) – ir tie brolaičiai veža svočią skandint. Niekam jinai nereikalinga.

Sako, par dieną nevalgyk. Tik vakare silkę suvalgyk – ir naktį prisisapnuos vyras.

Pasakojo **Jurgis Grinkus,** gim. Grinkų k., Krekenavos par., 67 m.,
gyv. Mingelionių k., Upytės apyl.
Užrašė **Laima Janušonytė, Danutė Plakytė.** 1970 m.

Iš gyvenimo

Mes gyvenom Grinkuos. Turėjom gryčią ir du pleciukus, 60 arų bus. Mūsų buvo beveik dvylika. Par aną karą, į Rusiją kai išvažiavom, kiekvieną dieną buvo po dešimt lavonų. Likom šeši vaikai: trys broliai ir trys seserys. Grįžau septynioliktais metais. Buvom Voroneže. Aš tada turėjau keturiolika metų. Brolis dirbo arkliniam tramvajuj. Voroneže skalbykla buvo. Motina skalbdavo, o tėvas veždavo belizną – skalbinius. Lankiau rusų mokyklą. Ten aprengė kaip ponaičius, čeverykas davė. Paskiau ėjau lenkų mokyklon. Ten duodavo pietus.

Revoliucija paskiau pasidarė. Važiavom į namus. Apie penkiolika metų išėjau tarnaut. Du metu išbuvau piemuo, pakol bernioku užaugau. Šeimoj aš buvau trečias. Gimiau 1903 metais vasario mėnesį.

Iš žmonių patirties

Sako, kad velnio nosy trys skylutės ir šaltos rankos. Velnias su kanopom kaip arklio.

Jokubaitis toks buvo. Ėjo į Krekenavą. Sutinka žmogų ir sako: „Zdarov, zemliak". Tai ir pravadino zemliaku. Vaikai – zemliakėliai.

Kalba, kad kokia žvaigždė su uodega pasirodo. Su uodega pasirodo prieš blogus metus.

Pastaba: „Kitą sykį išsigalvojimas, o kitą sykį išsipildo".

Gandras išmeta vaiką prieš blogus metus.

Jei gegutė kukuoja ant budinko, tai bus pagrabas.

Pastaba: „Žmonės teip kalba; budinkas – trioba, namas".

Einu namo ir matau savo namą. Prieinu ašiai prie namo, žiūriu, kad namas nebe mano. Langai dideliai. Einu einu – ir vėl prie to namo. Tik iš ketvirto sykio atradau. Tai lyg vaidinuokliai vedžioja. Aš negirtas buvau.

Kur mėlynos žvakelės, ten pinigai dega. Bet ten ir plaukai ant galvos stojasi, kepurę kelia. Aš pats mačiau. Baisu buvo.

Toks Mažeika gyvena. Jis Ameriko(j) buvo. Čigonė pajuto, kad jis turėjo daug pinigų, dolerių. Atvažiavo visi čigonai. Tas Mažeika sako: „Ko gyvuliai šlapi?" Jie sako: „Pani, jūsų gyvuliai velnių apsėsti. Čia kainuos tamstai". Tinajos ir išvarė velnius. Tada sako: „Pinigai apsėsti velnių". Išnešė čigonei. Padavė pinigus, (ta) sako: švarūs, gali vartoti. „Jei turi daug, – sako, – tai duok. Aš varysiu iš visur", – čigonė sako. O Velykų rytas buvo. Padavė čigonė buteliuką vandenio ir sako: „Eisim šokdami į tvartą, ir jūs eikit". Čigonė juoda kaip ragana. Mosikuoja rankom, skeryčiojas. Paėmė pinigus ir neatidavė – pabėgo.

Apie Čičinską. Sako, jo buvo visos varinės triobos. Labai jau didelis kunigaikštis buvo. Nesiskaitydavo su žmonėm. Šovė į altorių, tada dvaras nugrimzdo. Norėjo iškasenas daryti, tinajos ieškot.

Grinkus. Jurgiakas. Prie ponų pavadino vieną iš dviejų Jurgių Jurgiaku. Kelinta karta pavardę pasiliko. Vaikai – Jurgiakėliai.

Vieną mergaitę norėjo palydėt velnias. O velnio šaltos rankos. Užsimetė lydėt ir lydėt. Neina jinajos, jau bijo. Kaip nors ištrūksta kitą kartą iš jo. Kitą sykį jis vėl prie jos. Pradėjo drebėt mergaitė. Trečią sykį parlydėjo. Ji vis bijo. Artinas dvylikta valanda. Velnias sako: „Sakyk greičiau, bo pasmaugsiu". Ji da anekdotus (vis sakė) lig dvyliktos valandos. Užgiedojo gaidys. Velnias nulėkdamas sako: „Tavo laimė, mano nelaimė".

Pasakojo **Anastazija Danišauskaitė-Vaznonienė,** 73 m., gyv. Mingelionių k.
Užrašė **Laima Janušonytė, Danutė Plakytė.** 1970 m.

Kas išgyventa ir girdėta

Šeimo(je) buvom penkios seserys ir vienas brolis. Buvau vyriausia. Gerai audžiau. Austi išmokau vaikystė(je) iš motinos. Girdėjau daug pasakų maža būdama. Dabar nedaug atsimenu. Navatna ir baisu būdavo. Kojas ant suolo sukeldavom.

Baronas prieš lietų rėkė.

Pastaba: „Aš girdėjau ir mačiau".

Spragilai teip kalba: „Tu-tu-tu-tu, tu-tu-tu-tu".

Sako, jaujo(j) iš pečiaus išlindo ugnis, apie linus apėjo ir vė įlindo. Tinajos velnias buvo.

Jei eina trys žvakutės, sako: pinigai dega.

Pastaba: Tėvas pasakodavo.

Kai mėnuo pildosi, tai ir mėsa pildosi. Mėnuo dilsta, tai ir mėsa mažėja.

Pastaba: Pilnačiai esant, reikia pjauti kiaulę.

Kopūstus sodinti prieš Sekmines, o kaupuot riekia prieš šventą Joną.

Baba sakydavo: rugius pjauna ilgai, (o) vaikai maži. Palieka vieną ir lekia už valandos (žiūrėt). Gi ragana liūliuoja. Gi randa: vaikas užkamuotas, užtrankytas visas.

Kai saulė nusėdus, raganos velėja: „Plum, plum, plum".

Jei pamotė siratas muša, tai ragana nuveja. Siratėlė karvei verkia. Du kartu karvė už ją išaudė. Trečią kartą pamotė siunčia sava dukrą. Ragana ir užkamavo ją.

Pastaba: Baba pasakojo.

Seniau marti gyveno su sūnu. Močia turėjo po savim pinigo. Marti žiūri, ta papečkin lenda vieną kartą. Užkeikė pinigus teip, kad kai tik (kas) lenda, tai tuoj velniai, žalčiai. Ir pasimirė močia. Sūnus nori pinigus atvaduot. Po pagrabo žmonės išėjo. Marti su sūnu atėjo. Sako, tą bobą pavilko po pečiu, išdraskė su jos pačios rankom dvi dėžes aukso.

Pastaba: Babos pasakojimas.

Prieš Didįjį karą, žinai, linus roviau. Žiūriu – eina kaip žmogus raudonas, į šonus linguoja. Visi sakė, kad karas. Nauji metai atėjo, ir karas buvo.

Sako, kai sutemsta, devintą ar dešimtą, eina aitvaras kaip ugnis.

Pastaba: „Sako, tas i tas matė. Aš tai nemačiau".

Prieš lietų katys žolę ėda. Aš pati mačiau.

Kūčių dieną ar didžiajam šeštadieny nieko neskolina: kiaulės nesiseks (nudvės, neės).

Pastaba: „Aš tai netikiu".

Jei vaikas rėkia, tai reikia duot devyndrekio – velnio šūdo.

Aš grėbiau šieną. Saulė nusėdo. Aš da šešias kauges sudėjau. Einu namo, gėriukas lekia. A buvo ruduo. Gėriukas: „E-e-e, e-e-e". Aš pasilenkiu, jo nematau. Žmonės kalbėjo, kad vaidinasi.

Žinojau, kad Upytė(j) kapus paplatino. Te(n) kaulai būvo labai ilgi, baisiai dideli. Rankos – kaip kita tokia pridėjus. Akys, matos, išputę. Bet matos, kad žmogus, kojos ilgos. Sako, kad te(n) buvo milžinų kapai.

Pastaba: „Aš pati mačiau apie trisdešimtus metus".

Čičinskas par Velykas bažnyčio(j) moteris mušė. Jo dvaras nuskendo. Gaidžiai giedojo, gyvuliai baubė.

Pastaba: „Žmonės kalbėjo".

Vokiečiai užėjo, kratė, eidavo (pakiemiais), mėsą išnešdavo. Žmonės mėsą kavodavo, ant liuktus kišdavo, par griovius mesdavo. Prie vokiečių anų baisiai negerai buvo. Vokiečiai kalbėjo: „Mel, mel, mel". Aš jų nesupratau. Nebuvo druskos, tai sutino žmonės. Vokiečiai mūčijo žmones. Arklius atimdavo.

Žmonės sako, kad velniai jaujo(j) vestuves keldavo.

Jei karvė pieno neduoda, labai įkaitina pasagą arklio. Įdeda į milžtuvę. Pieną verda. Ir karvė laumei pieno neduoda. Teip daro, jei gudri šeimininkė.

Laumė pasiverčia žmogu(m), daugiausia moterim. Ateina ir prašo paskolint ką nors iš virvės. Jinai pasiima virvę, du sykius apie karvę apveda, tai karvė pieną parneša laumei.

Paima, po viena lėkšte pavožia žiedą, po kita – rožančių, po trečia – rūtą ar rūtų vainiką. Merginai lauke užriša akis, tris kartus apsuka ir įveda į kambarį, ir duoda rinktis. Jei atverčia žiedą – apsives, jei rožančių – bus sena merga. Jei atverčia rūtas, tai dar metus mergaus.

Šunys Kūčių naktį loja iš te, iš kur atvyks piršliai.

Pastaba: Girdėjo iš žmonių.

Kūčių naktį atsisėsk, dvylika kartų sukalbėk „Tėve mūsų", pastatyk dvi žvakes, du veidrodžiu, vienas užpakaly, ir žiūrėk. Pamatysi savo ateitį: berniuką ar karstą.

Pastaba: „Girdėjau iš kitų. Nebandžiau".

Paima švino, jei jo neturi, tai vaško lieja į vandenį ir žiūri, kas būna. Išsipildys.

Suglamžyti popierių, įdėti į lėkštę, uždegti. Ir į šešėlį žiūrėti. Matosi įvairių formų. Jei žiūri Kūčių naktį, tai išsipildo.

Pastaba: „Netikiu. Jaunystė(j) kitos bandė".

Išeina laukan įsispyrę į kaliošus ir meta par stogą. Jei priekiu į namą, tai piršliai susilaikys, jei priekin nuo namo – rodo, iš kur bus piršliai.

Jei merginos norėdavo apsivest, tai glėbį malkų atsinešdavo ir skaičiuodavo. Jei būdavo pora, tai apsives, jei ne pora – ne.

Pastaba: „Pačios darydavom. Kartais ir išeidavo".

Rasoda sėt reikia seredo(j) ar subato(j). Vištos daržų neles, kirmėlių nebus.

Pastaba: „Aš tai netikiu".

Jei nori, kad vištos nelestų daržų, (reikia) Kūčių dieną ant grindų apjuosti virvę, papilti grūdų, paleisti vištas, kol priles.

Pastaba: „Aš pati tai netikiu".

Visi gyvulius ūlyčia varydavo. Kerdžiu(i) reikėdavo atlyginimo. Prie vartų žmonės šaukdavo: „Į kuopą, vaikai! Kerdžiu(i) kuopt einam!" Kuopt - tai atlyginimo rinkt. Duodavo šiaudų, grūdų pūrą ar puspūrį. Sekminės - gyvulių šventė. Vainikuodavo karves ant ragų ir varydavo į ūlyčią. Šeimininkė laukia su sūriu. Jei neduos sūrio – nebus pieno. Avelėm vainikai būdavo ant kaklų. Ant kerdžiaus pildavo vandenį ir duodavo du kiaušiniu suvalgyt. Ant gyvulio pila vandenį, kad pieno būtų upės.

Pasakojo **Petras Juška**, 66 m., gim. Pažalvaičių k., gyv. Mingelionių k.
Užrašė **Laima Janušonytė, Danutė Plakytė.** 1970 m.

Petras Juška gimė 1904 m. vasario 11 d. Šeimoje buvo 9 vaikai. Dabar gyvi likę 6. Žemės turėjo tris desencinas. Gal 10 metų turėjo, kai išėjo pas svetimus, kur tarnavo 4 metus. Vėliau dirbo prie geležinkelio. Nuo 19 metų mokėsi kalvystės amato. Kalviu išbuvo iki šio laiko. Nuo 1945 m. gyvena Mingelionyse. Tarpukario metais gyveno Rojūnuose.

Mano motina sakydavo, kad tinai, Berčiūnų pušyne, buvo jauja. Tai, sako, apie dvyliktą valandą mašinos pradeda ūžti – tai velniai linus mina. Motina sakydavo, kad tai iš tiesų. Jinai seniau gyveno, tai ir sakydavo. Sako, kada būdavo vakaruškos, sako, kada dar mergaitės buvo, sueina berniukų – išsifrantiję, su skrybeliu šoka. Sako, netyčiom ant kojos užlipsi, tai dykas batas. Kai dvyliktą valandą gaidys užgieda, tai viskas pranyksta.

Pastaba: „Aš netikiu. Nebėr dabar vietos velniam. Sako, velniai nebevaikšto nuo dvyliktos valandos. Aš tai jau galvoju, kad žmonės kvaili. Nebėr ni tų velnių, ni tų raganų. Dabar kiti yra, kad burtais tiki".

Sako, pro kapines važiavo biškutį išgėręs. Reikėdavo važiuot pro kapines. Kai jis važiavo pro tais kapines, mato, kas baltas palipa ant kryžiaus, vėl nusileidžia. Kai įsigėręs drąsesnis buvo, nuėjo pažiūrėt, kas iš tikrųjų. Išlipa iš ratų, žiūri – ne velnias ar ti kas, o ožka. Mat palipa, palipa, nusilaužia šakutę ir vėl nulipa. Jam ti iš tolo atrodė, kad vaidinuoklis. Daug kas sakydavo, kad ti vaidinas ant kapinių.

Kad pakaruoklis jeigu pasikaria, kai (ten) nakvoji, tai, sako, vaikšto. Tada reikia galvą nukirst jam ir įkišt terp kojų ir užkast. Tada jis nebevaikščios.

Pastaba: „Tai irgi kvailas pasakymas. Jei jis pakavotas, tai nebevaikščios. Čia iš senų laikų. Dabar da pasitaiko tokių, kur sako".

Tik, sako, Uždūšinė(j) (t. y. per Vėlines) kai vakaroja (kas nors), tai paskui, sako, visą laiką šoka ir šoka. Sustot negali.

Pastaba: „Niekas nešokdavo. Kai mes teiravomės ir čia, ir čia, niekas nesakė. Tai ir netikiu".

Čia yra Antušavka, tokia duobė, tai tinai Antanas, vardas toks to žmogaus, prigėrė, ir vadinas Antušavka.

Žmonės šneka, kad tinai tas Čičinskas, kol gyveno, buvo labai žiaurus ponas, didelę valią turėjo ant žmonių. Buvo įsakęs kunigu(i) mišių nelaikyt, kolek jis neatjos. Kunigas laukė, laukė ir išėjo mišių laikyt. Paskui, kai Čičinskas atjojo su arkliu, įlėkė į bažnyčią, kur žmonės buvo susirinkę. Prilėkė prie altoriaus ir kunigą nušovė. Sako, kai kunigą nušovęs jojo namo, kaip eina nuo Upytės kelias, ant to tiltuko Perkūnas trenkė ir nutrenkė jį ir jo dvarą. Te(n) yra tokios duobės, panašios į triobesius. Seniau buvo lieptas ilgas ilgas į tą kalną. Gal nebuvo žiaurus? Bet jis liepdavo žmogu(i) lipti į medį ir kukuot, tada jį nušaudavo. Sako, kai Perkūnas nutrenkė, (Čičinską) išbalzamavo, iššdžiovino ir, sako, nešiodavo po vakaruškas, pastatydavo į kampą. Triobesiai visi, sako, nugrimzdo. Girdėt, sako, kad gyvuliai baubia, gaidžiai gieda. Iš Anglijos, sako, buvo atvažiavę. Norėjo kokie te(n) kast, tyrimus daryt. Sako, buvę variniai stogai. O tai priklauso Tarnagalių ūkininkam. Tai tie neleido kast, mat nesutarė visi. Gali būti kaip ir ežerėlis buvo ant kalno. Tą kalną kepurėm supylė.

Mano švogeriu(i) pasirodė ant lango liepsnelė. Pakyla pakyla ir vėl susmunka. Sako, pinigai dega. Iškasė dvi fajerkas.

Pastaba: Fajerka - skarda krosniai dengti.

Sako, Dievas prikaltas prie kryžiaus su trim vinim. Kad čigonas nebūtų pavogęs vienos vinies, tai būt prikaltas su (cviekais) keturiais. Ale Dievas jam leido pavogt tik vieną.

Drebulė dreba už tai, kad nugi Judošius pasikorė ant drebulės. Judošius Dievą pardavė ir pasikorė.

Pastaba: „O kas tai matė?"

Atžindukai, sako, kada motina atjunko ir vėl pradeda maitint pagailėjus. Tada akys tokių negeros. Tokių žmonių, sako, reikia saugotis.

Pastaba: „Aš šito nepripažįstu".

Žaidimai

„Kiaulę į dvarą varo"

Nudrožia apskritą iš medžio kaip ir sviediniuką. Padaro vieną duobutę didesnę ir, kiek žmonių, tiek mažesnių. Visos mažos par porą žingsnių nuo didelės. Vienas atlieka be duobutės. Šitas jau varo tą sviediniuką, leidžia su ranka. Jeigu nepapuola į duobutę, tai kiti nuspiria su lazdom (medžionykais, medinykais). Medžionyką laiko įsmeigęs. Kai ištraukia, tai kas leidė, tas taiko savo įbest medžionyką. Katras laikė, eina „kiaulės varyt". Kamuoliukas ir yra „kiaulė".

„Ripką mušti"

Turi tokius pagalius sulaikyti geležiniam žiedu(i). Pasidalina į dvi grupes. Visi žaidėjai turi lazdas. Paima tą ripką ir leidžia ant kelio, gatvėje. Kiti žiūri, o tie (žaidikai) stengiasi sulaikyt. Kai sulaiko, leidžia atgal iš tos vietos, kur sulaiko. Katriem pradeda nesisekti, nuvaro toli nuo kaimo. Pusberniai ir seniai sueidavo sekmadieniais. Par sumą nevalnėdavo (buvo negalima). Bet kai bobelkos išeidavo, tai žaidžia. Tie pagaliai tai geiniais vadinami.

Par sumą jei maudais, tai, sako, dažniausiai prigeria. Jei medžioja, tai nusišauna.

„Bobą mušti"

Šakotą žabą įsmeigia. Šakutes palieka, kad kabliukas laikytųs.

Atmatuoja ar šešis žingsnius, gal daugiau – (gali) ar dešimt imti. Įsmeigia medines šakutes, lapuotas. Tada vienas stovi prie tos bobos, o kiti visi turi medžionykus ir sustoja, kur pažymėta. Tie paeiliui paleidžia tuos medžionykus. Jeigu vienas nenumuša, tada leidžia antras. Jeigu numuša, tas taiko kabliuką pačiupti ir užkabinti vėl. O kiti tuo momentu taiko nubėgti ir pasiimti tuos medžionykus, kol jis užkabins „bobą". Užkabinęs taiko kitus paliesti savo lazda. Tada pasikeičia vietom. Vėl stovi prie „bobos". Jeigu pribėgęs paliečia savo lazdą, tada nesiskaito. Vis tiek tas pats turės stovėt prie „bobos". Kai atbėga prie savo medžionykų ir užkabina „bobą", tai tada kiti nebegali pabėgti – mat tas gali juos įdurti su lazda. Tada erzinasi ir stengiasi išbėgti.

Pastaba: Žaidė, kai vaikai buvo. Vėliau mažiau žaisdavo. Dabar sumažėjo piemenų ir nebežaidžia.

Žaidimai. Prietarai

Dainuodavo, kai nenorėdavo, kad lytų:

Nelyk, lieteli, nerasok,
Piemenėlių nevanok.

Kai norėdavo, kad lytų, tai sustodavo ir rėkdavo:

Lyk, lieteli, da labjau,
Piemenėliam bus geriau.

***

Kada norėdavo, kad graičiau užsnigtų, ožką apie beržą vesdavo. Vienas raitas, kiti už ragų, vienas už uodegos padeda stumt. Kitas į beržą įlipęs pamokslą sako. „Toks te(n) i pamokslas, parmazonas tik“:

„Jodina barakodina,
Žydas kumelę jodina.
Jodina barakodina,
Žydas kumelę jodina“.

Tada, sako, grait sniegas snigs. Tris kartus apvarom. Tada, sako, jau nebereikės ganyti.

Pastaba: „Seniau žmonės sakydavo, tai ir vesdavom“.

***

Ant delno pasideda (boružę) ir sako: „Ant katro žodžio nuskrenda, tada bus pagada“.

Maryt Katryt,
Kada bus pagada -
Ryto(j) ar seredo(j)?
Ryt ar poryt?
Maryt Katryt...

Ant delna (vabalą) pabadom, kol duoda deguto. Jei neduoda, nutraukiam galvą.

Žiogai, žiogai, duok deguto.
Kad neduosi degutėlio,
Kirsiu galvą, mesiu į peklą.

Pastaba: Žiogu vadina tokį vabalą. Tikrą žiogą vadina ožiuku.

***

Sako, kad rupūžės velnio sutvertos, bo bjaurios, o varlės – dievo.

Ant kelio sudėdavom pirštus (smaližius) ratuku. Tada skaičiuoja vienas iš tų pačių. Baksnoja į kiekvieną pirštu ir skaičiuoja:

Erčik, perčik, pamagulia,
Pletieli po čirkulia.

Eina, bena, rišt,
Kvint, žaba, pies.

Katram tenka „pies“, tas išeina. Tada vėl iš naujo skaičiuoja. Katram nebetenka, tas gaudo. Tada kiti kiškeliai, o tas – šuva.

***

„Žierabas traukti“ (prie „bobos mušimo“ ir „kiaulės varymo“).

Vienas meta lazdą, kiti gaudo. Jei vienas pagauna, kiti deda rankas ant viršaus, kol pasiekia lazdos galą. Katram (vietos) nebetenka, tas „saugo bobą“ ar „varo kiaulę“.

***

Čigonai, sako, moka velnius sušaukt. Sako, čionai vienas amerikonas buvo parvažiavęs. Čigonas jam sako: „Čia velnias yra, nuveik ir pažiūrėk. Pats, – sako – eik: ant arklio sėdės“. Žmogus, sako, nuvėjo. Visai mažutis velniukas sėdi ant arklio. Čigonas sako: „Reikia jį išvaryt“. Sako: „Atnešk tamsta kubilą, palįsk po juo ir tupėk, kolek išvarysiu“. Tas kvailis palindo ir tupi. Kai pakišė po kubilu, čigonas visus geresnius drabužius susirinko ir išlėkė. Tas laukė ir laukė. Kai išlindo – nieko neberado. Buvo toks ūkininkas Mažeika.

„Lino žiedo“ poezijos šventė Upytėje. 2004 m. *E. Urbono nuotrauka*

Pasakojo **Domicėlė Banaitytė,** gim. 1914 m., gyv. Papiškių k.
Užrašė **Vidmantas Kapčinskas.** 1970 m.

Vestuvių papročiai

– *Ar per vestuves dainuodavo juokingas dainas?*

– Nagi kai grįžta iš šliūbo, tada jau apdainuodavo visaip. Kada saldainių duodavo, tada jau gražiai apdainuoja. Neduoda saldainių, tai dainuojam ir dainuojam. Svočią apdainuodavom visaip, kada duodavo saldainių, dainuodavom „Tos svočios toks gerumas". Nagi už stalo susėda irgi nežioplos. Mes užsėdam, jaunąją, jaunikį „pataisom", ir visi jau susėdę rėkiam, kad mes jūsų neužleisim, kad mes savo turim. Na, o brolaičiai nutaiko tokį momentą, kada mes kalbam, ir bando įmesti į kampą kepurę. O kada jau įmeta, tada jau nebėra ir saldainių – ir be meto eik iš už stalo. Nepagavai kepurės – tai tavo dainos ir viskas dingo.

Tai šoki, griebi. Būktai saldainius ar ką duoda ir meta kepurę. Jei įmeta, tai jau nebėra ir saldainių, ir nieko – jau pralaimi.

Iš kitos pusės vyresnieji pomergiai įteikdavo vainiką uždengtą – nosinaite viršum tas vainikas uždėtas, o vidury yra ir pinigų įdėta. Reiškia – vyresnę pomergę nupirko tam jaunikiui. Aptaiso jaunąją. Vyresnis pojaunis turi jaunesnei pomergei apmokėti – jis įdeda pinigų. Įdeda, bet ir pakavoja. Neranda kai kada, kai įdeda į kokį kampuką, įkiša, o žmonės žiūri: kad nerandi greitai – tai sarmata. Pinigus paėmus jaunajai vainikui, prisegi jaunikiui kucką. Tada atiduodi nosinaitę vyresniajam pomergiui. Kartais įdeda duonos kampiuką, o pinigus prie lėkštutės dugno prilipdo ir atiduoda su pinigais. Tada pojaunis nepatenkintas, kad pamergė nepatenkinta juo. Šitą dovaną įduoda, kai jau jaunikis atvažiuoja ir kada pojauniai renka pomerges. O piršlys kalba oraciją, kai pasirenka brolaičius.

Susėda prie jaunikio broliai visi, kitoj pusėj – prie jaunosios – visos brolienės. Veda šokti. Vyresnis ir vyresnė tai jau yra paskirti jaunųjų. Užgrajija šokti, ir visi nusilenkia tam, su kuriuo šoks.Visaip būdavo: kad du vieną ima, o kitos visai neima. Ji verkia. Kada visi suvažiuoja, tai tik dairosi jau patys, tik žiūri, katrą reiks imti. Į vieną susikibs du pojauniai, ir ji abu vedasi, o kita liks viena. O svočia tuoj tik prilėkė – iš savo giminės išvedė ir liepė išvesti ją. Ir per visas vestuves būva du prie vienos. Tai jau baisi garbė. Tai svočia stengiasi kaip nors surasti pašalinį.

Po pasirinkimo važiuoja į bažnyčią. Arkliai su džingalais (skambalėliais) gražiai papuošti. Rogės žiemą, kaip grįždavo iš bažnyčios, tai būdavo pas svočią. Svočia ruošia balių. Pas svočią išbūna visą dieną. Dabar mažai taip daro, mat daug kainuoja.

Už šliūbą mokėdavo piršlys. Svočia kokį raguolį veždavo kunigui, tai, aišku, jis patenkintas. Jau labai garbė. Kunigui moka dešimt ir daugiau. Duoda zakrastijonui ir vargonininkui. Jeigu svočia nebekviečia pas save, tai ji ruošia stalą ten, kur vestuvės.

Dabar jau mažiau žiūrima į tradicijas. Piršlys vaišina per svočios pietus. Paduoda ant stalo, kada pojauniai viską suneša ant stalo, tai svočia ateina su dovanomis, apsigaubusi rankšluosčiais. Tada apdovanoja brolaičius, piršlį. Jaunoji duoda dovanas, o svočia jas išdalina.

Visus užstojimus turi išpirkti piršlys ir pojauniai.Veda išpirką visi bendrai, bet daugiausia vyresnis pojaunis.

Per svočios pietus muzikantai rinkdavo sau pinigus. Vėliau ateini į vestuves, tai sutinka maršas. Ir ant rytojaus taip pat maršas sutinka visus svečius.

Dabar grįžtant iš metrikacijos biuro tėvai sutinka ant slenksčio ir pabučiuoja.

Dažniausiai, jeigu vestuvės vyksta vienoje pusėje, tai jaunuosius sutinka tik tie tėvai, katrų namuose vestuvės. Ant rytojaus per marčiakeltį muzikantai kelia visus vestuvininkus ir jaunuosius. Žiemą dažniausiai pamergė vedasi pojaunius ir svečius į savo namus. Svečiai eina pas savo kaimynus. Vasarą dažniausiai gula ant šieno.

Ant rytojaus karia piršlį. Jį veda karti ant šakos ar vėl kur. Budeliai išsidažo. Tada ateina jaunoji ar svočia su dovanomis. Vagiai vagia viską: pamerges, daiktus. Testamentą rašo svečiai. Piršlys turi teisę pasiteisinti. Jaunoji apdovanoja piršlį.

Prieš tai, kai jaunoji turi važiuoti į vyro pusę, tai atvažiuoja kviesliai susitaisę. Kvieslių kartais nepripažįsta ir neįsileidžia.

Ekspedicijos dalyvės, Panevėžio 4-osios vid. m-klos tautosakos rinkėjos. Iš kairės: Laima Janušonytė, Danutė Plakytė, Danutė Pilipavičiūtė, Liuda Deksnytė. Už jų - mokyt. Marija Kuzmienė. 1971 m.

E.Urbono nuotrauka

Eugenijus Urbonas
1970 m.

Dainininkės seserys Liberytės iš Ėriškių

Seserys Liberytės: Marijona Peleckienė, Anastazija Nefienė, Ona Mikalauskienė. 1970 m.

Nemaža dainų padainavo Ėriškių kaimo gyventojos seserys Liberytės: Anastazija Nefienė (gim. 1904 m.), Ona Mikalauskienė (gim. 1913 m.) ir Marijona Peleckienė (gim. 1915 m.). Jų motina buvo Barbora Drąsutytė. Ji buvo gera dainininkė, daug iš jos išmoko ir dukterys. Tėvas Juozas Liberis, pasak dukterų, buvo bežemis, atėjęs į žentus („Un čielą dubą nuvėja"). Tėvas, jaunas būdamas, buvo Amerikoje: bėgo ten nuo tarnybos caro kariuomenėje. Dirbo anglių kasyklose. Mirė anksti – 40-ies metų. „Nesenas mirė, ne senatve, liga mirė". Tėvas irgi buvo dainininkas. Būdavo, ant pečiaus užlipa, tuoj: „Vaikai, padainuokim". Ir dainuoja visi. Augo penkios seserys ir trys broliai. Broliai irgi buvo dainininkai.

„Mūsų augime visos balsingos buvom", – pasakoja vyriausioji – Anastazija. Jų sodyba prie pat Upytės upelio.

Pamelžę karves, susėdam ant kriaušelės ir dainuojam. Ne tik mes penkios buvom. Buvo ir Kunskaitės, Peleckaitės po keturias. Išgirsi – per kaimą keliose vietose daina skamba. Ateidavo berniukai iš kito kaimo, o šventadieniais visi sueidavom į krūvą. Kol ateina muzikantai – žaidimai, dainos. Žiemą rinkdavosi pas Paipolą į gryčią (buvo tokia dūminė). Sienos paišinos, tarakonai vaikšto, o jaunimas šoka. O kai daugiau susirinkdavo, vaikus šitaip namo varydavo: atsistoja vyras didžiausis prie durų kojas išsižergęs ir sušunka:

– Lapė olõ!

Ir visi vaikai turi bėgt pro duris, pro tarpukojį, o bėgdami dar per užpakalį gauna".

Užaugo Liberių gryčioj visos penkios. Ona Mikalauskienė juokauja: „Iš vidurio kaimo mergos nekokios. O dėlto visos vietoj ištekėjom".

Trys iš jų ir dabar tame pačiame kaime gyvena. Dabar Anastazija Nefienė gyvena savo gryčioje viena: dukterys ištekėjo, sūnus Ėriškiuose mūrą pasistatė. Ona Mikalauskienė gyvena su žentu. O Marijona Peleckienė, jauniausioji, laukia sūnaus iš karinės tarnybos sugrįžtant.

Dabar seserys padainuoja senų dainų ir kultūros namuose, ir senųjų vakaronėse, ir moksleiviams. Jų dainos įrašytos į magnetofono juostas. Jų repertuare daug naujų dainų, kurios ypač plito Lietuvoje trečiajame XX a. dešimtmetyje.

Dainavo **Jadvyga Peleckaitė-Liberienė,** gim. 1920 m., gyv. Ėriškių k.
Užrašė **Vidmantas Kapčinskas.** 1970 m.

Verkė mergelė,
Verkė jaunoji,
Kad neaptvertas
Naujas darželis.

Kad neaptvertas
Naujas darželis,
Kad nepasėtos
Žalios rūtelės.

Neverk, mergele,
Neverk, jaunoji, –
Aš tau aptversiu
Naują darželį.

Aš tau aptversiu
Naują darželį.
Tu pasisėsi
Žalių rūtelių.

***

Pūtė, pūtė rytų vėjai,
Berželiai svyravo.
Sesutėlei širdį skauda,
Kur gi jos broleliai ?

Gal į tolį išvaryti
Svetimoj šalelėj?
Gal sugrįšiu, nepražūsiu –
Į tėvų šalelę.

Aš užaugau pas tėvelį
Trisdešimt metelių.
Neuždirbau ant drobelės
Nei šešių litelių.

Kas aplankys mano kapą –
Tėvas, motinėlė ?
Tik aplankė juodvarnėliai
Ir miško žvėreliai.

Dainavo **Anastazija Liberytė-Nefienė,** gim. 1904 m.
Užrašė **Vidmantas Kapčinskas.** 1970 m.

Ant tėvelio dvaro
Beržai, beržai.
Vai, kas tuos berželius
Iškirs, iškirs?

Brolelis berželius
Iškirs, iškirs.
Sesutė šakeles
Surinks, surinks.

Dainavo **Jadvyga Peleckaitė-Liberienė, Anastazija Liberytė-Nefienė.**
Užrašė **Vidmantas Kapčinskas.** 1970 m.

Motule širdele,
Tai tau, tai tau -
Auginai dukrelę
Ne sau, ne sau. (2x2)

Sukrovei kraiteles
Į skryneles,
Išleidai dukreles
Į marteles. (2x2)

Išleidai dukreles
Į marteles,
Įdavei rūteles
Į rankeles. (2x2)

Oi džiūsta rūtelės
Rankelėse,
Oi verkia dukrelė
Martelėse. (2x2)

***

Ant tėvelio dvaro
Sakalai krypavo.
Sakalai krypavo,
Dūdeles dūdavo. (2x2)

Ar aš nelaimingas
Tėvelio sūnelis?
Ar aš nepašėriau
Sau bėro žirgelio? (2x2)

Ryt man reikės joti
Į svetimą šalį.
Į svetimą šalį -
Į maskolių žemę. (2x2)

Dainavo **Taruškienė ir Liberienė,** kilusios iš Ėriškių.

Oi tėveli, tėveli,
Pašerk bėrą žirgelį, žirgelį,
Pašerk bėrą žirgelį.

Pašerk bėrą žirgelį,
Uždėk tymo balnelį, balnelį,
Uždėk tymo balnelį.

Kai aš jojau par laukus,
Pro žaliąjį laukelį,
Užkukavo raiba gegutė.

Nekukuoki, gegute,
Nebaidyki žirgelio, žirgelio,
Nebaidyki žirgelio.

Ne, nepratęs žirgelis
Šiais keliais keliauti, keliauti,
Šiais keleliais keliauti.

Tiktais pratęs žirgelis
Tėvo stainelė(j) stovėti,
Tėvo stainio(j) stovėti.

Pasakojo ir dainavo **Barbora Peleckienė,** gim. apie 1880 m. Ėriškiuose, ten ir gyvena. Ši žymi tautosakos pateikėja išgyveno daugiau kaip 100 metų.
Užrašė kalbininkas **Jonas Šukys.** 1959 m.

Barbora Drąsutytė-Peleckienė. 1971 m.

Pasaka apie keistą jaunikį

* Trys seselɛs – pʊ darželį jos vaikšta ɪ šnekase, saka: „Kad koks berniūkʊs ataitų, tɪ mes' ženitasem" – ženitasi jo (=jau) katro.

Nʊ, šit ɪ jojɪ jaunikaitis' ʊn(t) gražia arklia, saka: „Mergaitės' mergaitės', duokit rūtų man' pasiskynt'". Saka (jis): „Katro dabar už manį ženisesit?" Tuoj didžiūla, to vɪresne, dave jam rūtų. Jis tuoj ɪ pasyme ɪ rūtʊs, tą mergą ʊnt arklia – ɪ nusyneše tɪnai kur ʊnt sava namʊs.

Paskʊ kytos dvɪ vaikšta pʊ darželį, saka: „Kad mūm būt toks jaunikaitɪs', tuoj lɛktum katro". Nʊ, ɪ vė atjojɪ tas pats jaunikaitis', ɪ ʊntros praša rūtų – ɪ vė pasymʊ, ɪ tą kytą išsyneše.

Vė to vienʊ vaikšta, saka: „O, ka teip man' paseitų toks, tɪ ɪ aš ženičiase". Ir vė atjojɪ pas trečią, saka: „Duok rūtų" – ɪ ją pajme.

Nʊ, ɪ dabar tūrɪ vɪsʊs trɪs. Jaunėla žiūrɪ: vienʊ nebegyvʊ; papjautʊ ɪ kitʊ. To jaunėla rada kʊkį buteliūką ʊnt langa – ɪ atgaivyna seserɪs'. I saka vyrʊ: „Oi, kaip paslaba mana tėvɛ – nɪ valgɪt' nebetūrɪ, nieka". Tas saka: „Prikepk, aš ɪ nuveši(u)". Jin prykepe, ɪ tą (seserį) įdėje atgaivyntą ʊnt skrynią, kur tie valgimɛ, – ɪ pargrūda tas (vyras skrynią) ʊn tėvʊs.

Paskʊ vė pabūva kiek, vėlek saka: „Ale vė mana tėvɛ kad paslaba – nebetūrɪ ka valgɪt'". Tas: „Pritaisyk, prikepk – aš nugrūsi(u)". Nʊ, dabar untrą (seserį) parveže jo (=jau).

Tɪ dabar (jaunėlė) saka: „Mana tėvɛ teip paslaba, teip nebetūrɪ nieka, kad visai". Jis saka: „Skubɪk, kepk grait – aš nuveši(u)". Jinai vė prykepe vysa ka – ɪ bobą iš tešlɛs nulypde. Pagulde tą bobą ʊnt lovos, cukrʊ išmʊzoje ją. I (ji vyrui) saka: „Manį nekel'k, aš pritaisio, vienʊs nuvež'k. Ale, – saka, – ɪ nesustok niekur, bʊ aš vienʊ akelʊ matysi(u)". Pasake, ɪ pati įlindʊs atsygula į tą skrynią. Tɛ kaip jis (išvažiavęs vyras) norɪ stot', tɛ saka laibʊ balsʊ iš skrynios: „Mato mato (=matau), vienʊ akelʊ mato!" Tɛ jis buldʏ buldʏ – vė lakɪ: mat mysliji, kad iš ta dvara mata ɪ rėkɪ jam. Palʊke, palʊke – ɪ vė rodʊ pasižɪrėt'. Tɛ ji vė laibʊ balselɪ: „Mato-o!" Jis ɪ nūveže, yšverte tą skrynią, palyka tɪvam.

Parvažiava namolia – tuoj prı tos bobos: bobą bučiuot' – kad saldı, kad gardı! I suvalge tą bobą. Saka: „O ka tais! Būčia visʊs suvalgįs, al' nebėra".

***

Vainikėlio per vestuves peikimas ir gyrimas

Peikia, jei neranda ant lėkštutės po vainikėliu išpirkos pinigo:

*Unt jievos lʊnka dıliotʊs, karkla karnʊ vıniotʊs, iš piktų dilgynių, aršKėčių nupyntʊs, negaliu prijimt', prašom atgal' atsijimt'; par lauką neštʊs, vėja ūžpustʊs, blogų žmonių apkalbɛtʊs.

Giria, jei randa gerą pinigą:

*Par lauką neštʊs, vėja neūžpʊstʊs, rasos neūžkrıstʊs, tik vienʊ bagasIʊvınstvʊ: auksa kūpko laikytʊs, vynı mirkytʊs, lyna pluoštʊ prydingtʊs, gerų žmonių išgyrtʊs.

Vainikėlio daina

* **Žmonıs' manį vadyn martı,**
U kam aš bevartı?
– Sesūt', jaunʊlɛl,
Kur padėjė vainikėlį?

– Vakar vakar vakarėlį
Bernelıs' nūjıme,
Suminioje, sutrepoje
Juodo purvinėlɛ.

– Sesūt', jaunʊlɛl,
Kam davė nujimti?
Reike prašyt' už vainyką
Pusʊntra šimtelia.

– Netūr' mana bernužėlis'
Pusʊntra šimtelia,
Užsivilkįs sermėgėlɛ,
Unt bėra žirgelia.

– Sesūt', jaunʊlɛl,
Reike už ja neitı -
Reike varyt' iš kemelia
Ir žmonėm išpeiktı.

– Žmonıs' peike, ne ką veike,
U kad man' patyka:
Nebegailı jaunų dienų
Nı rūtų vainyka.

***

Dainuškos

* **Ger'k gėrįs, ger'k negėrįs,**
Kiūtik namo gulti:
Vaikų nàštʊ, pati šèštʊ –
Kad kas neišneštų.

Ger'k gėrįs, ger'k negėrįs,
Kiūtik namo gulti:
Vaikɛ màžı, pàtı gràžı –
Kad kas neprigultų.

* **– Mʊtinėla, parduok gaidį –**
Man' rʊtelių làbɛ gailı.

Gaidys rūtʊs iškapoje,
Vėjıs plūnksnʊs išnešioje.

Už gaidelį pygė duodʊ -
Mʊtinėla neparduodʊ.

***

* **Džiauges' mūsų mʊtinyte**
Užaugynʊs dukterytę.
Nı matūte nežinoje,
Kad bajorɛ pavilioje.

Aš bajoram – dobra dobra,
U mužykam – nı dzindobra.
Zajinc saka: „Ūra ūra",
Kyškis roda rūrą rūrą
Par lauką!

Pastaba: *Pajuokiami aplenkėjusieji:* dobra - *gerai,* ni dzindobra – *„nė labą dieną",* zajinc - *kiškis).*

* **Sveikʊ vienʊ sausʊ sienʊ,**
Ąžʊlynė pamatɛ.
Kėp tie pamatɛ supʊs,
Tė čı mànį nebebʊs.

Mįslės

* Užminsi(u) mįslɛ: par pilvą gysla, terpʊ kojų veselijı. *(Ratelis')*

Stovi kertė kupetys' – mergom rupestys'. *(Žlūgtʊs)*

Cigone gryčio, ʊnt ora papɛ. *(Bolkė)*

Šuva ainʊ par šiaudʊs – šiaudɛ nekrutʊ. *(Šešėlis')*

Taukš taukš ʊnt lʊntos, čyvir vyvir ʊn(t) tvoros. *(Žlūgtą skalbı)*

Ketur' brʊliūkɛ pʊ vienʊ kepalıšėlı. *(Stalʊs)*

Pasakė **Jonas Banaitis,** gim. 1890 m. Papiškių k., ten ir gyvena.
Užrašė kalbininkas **Jonas Šukys.** 1970 m.

Mįslės

*Gražʊs kokʊs, vyna smokʊs, akmena širdıs'. *(Višniūkʊs, vidury brandaliūkʊs)*
Dʊ kiškelė pjaunasi, baltı kraujelė bėgʊ. *(Gyrnos)*
Be dūšios, be kvapa teisybę pasaka. *(Šniel'kos, kur sverı ką)*
Močı kaip reizgine, vaikɛ kaip kʊnkalɛ. *(Obela)*
Nuvėjo ʊn myška, parsynešio dvı palkelʊ, dvı geldelʊ. *(Rešutys')*
Dvı panelɛs stovı - nepasibučiuoji.
(Dūrių adverijos: jos stovı vienʊ - veno pūsė, kitʊ - kito pūsė)
Seneliūkʊs dedeliūkʊs visiem ʊn sūbinę žiūrı. *(Slʊnkstys' dūrių)*
Ainʊ ʊnt lauką - žiūrı namolia, ainʊ iš lauka - žiūrı ʊnt lauką. *(Dalge ʊnt pečių)*
Ketur' brʊliūkɛ ʊnt vieną dʊbelɛ mežʊ. *(Karvę melžı: ketur' spenė - ʊnt vieną viedrą)*
Žvengı žvengulys' ʊnt aukšta kalna su kanapinı vuodegʊ. *(Varpʊs)*

***

Ėriškių prietarai, burtai, papročiai

Ėriškiuose šalies kraštotyros ir tautosakos ekspedicija vyko 1970 m. birželio 28 - liepos 5 d. Vadovavo Norbertas Vėlius. Man buvo patikėta tautosakininkų grupė. Dalyvavo Panevėžio 4-osios ir 2-osios vid. m-klų mokiniai, mokytojai. Užrašyta į magnetofono juostas daug dainų, kurių dalį atidavėme N. Vėliui, nemažai prietarų, sakmių, pasakojimų. Kai kas yra spausdinta knygoje „Upytė"(V.,1986). **Eugenijus Urbonas**

Pasakojo **Karolina Venslavičiūtė-Šimkevičienė,** gim. Upytėje, 80 m., gyv. Tvankstyje.
Užrašė **Laima Janušonytė, Danutė Plakytė,** Panevėžio 4-osios vid. m-klos mok. 1970 m.

Iš gyvenimo

Buvom dvi dukterys. Tėvai žemės beveik neturėjo. Atsikėlėm į Tvankstį, kai ištekėjau. Tarnavau daugiausia. Gyvenom Upytės dvare. Ten išbuvom daugiau dvidešimt metų. Mokiausi Upytės mokyklo(je), baigiau keturis skyrius. Turėjau vieną brolį, vyresnį. Buvau gera audėja. Dabar nebeaudžiu. Pasenau.

Burtai, papročiai

Sekmadienį vaidinasi ant Čičinsko kalno. Sako, gaidžiai giedojo par mišias. Viena mokytoja išdurnavojo tyčiom nuvėjus. Nežinau, ar išgydė.

Kaime daug bernų būdavo. A Upytė(j) buvo trys žydai. Vienas – Maušas. Seni bernai neša Čičinską pas žydus. Buvo tas baisus labai. Žydai teip padarė, kad įkišė Čičinską kažkur.

Ant kalno akis, kur pats budinkas, neužaugdavo ir neužželdavo. Daba, sako, viskas par tiek laiko praėjo.

Par Užušalą negalima praeit. Niekas nepraeis. Vaidinasi.

Pastaba: "Tikras atsitikimas. Prieš šešis metus trys moterys ėjo ir visą naktį neparėjo".

Brolis tarnavo Naujamiesty. Eina septyni bernai vakaruot. Žiūri – apie kryžių boluoja. Kiti sako: „Žėk, vaidinasi". Keli atliko, o du eina. Žiūri – ožka vainikus graužia. Pro tinai nibi bijodavo eit, nibi ką.

Sako, Čičinsko kalną žmonės supylę su karbais.

Pastaba: „Pasakojo mamos brolis aštuoniasdešimts metų. Aš tada buvo šešių metų. Jam da senesni pasakojo".

Kai pinigai dega, tris kartus liepsna pasikelia.

Dabar, kokiam tarpe buvo, nežinau. Mergos susirinko. Kitas draugas žiūri į žiemius ir vakarus. Žiūri – stulpai raudoni ir balti. Tie stulpai ant dangaus išilgai ir mataruojas. Buvo tų stulpų apie keturiasdešimt. Taip davėsi apie pusvalandį.

Pastaba: Pati matė prieš Antrąjį pasaulinį karą.

Pasakojo **Bronius Šimkevičius,** gim. Marijanavos k., 70 m., gyv. Tvankstyje.
Užrašė **Laima Janušonytė, Danutė Plakytė.** 1970 m.

Pinigai dega. Mačiau pats. Nuvedžiau arklį į miškelį. Žiūriu – blizga akys. Čiupinėju – plaukai. Sako, neščiau (tą galvą) namo, bet bijau bobą

išgąsdint. Gražiai padėjau, sakau, rasiu. Bet rytą neberadau. Tai gal buvo pinigai skirta? Plaukuota gražiai, dančiai blizga. Rytą – nė kelmo, nė tos galvos neberadau. Daba bijočiau kibyt.

Einu šieno atnešt. Dvaro klojimėlis navatniai pastatytas. Sako, ant degančių pinigų reikia kepurę užmest, kad pinigus rast. Bet reikia turėt drąsos. Kad būčia teip drąsus buvęs, tai bagotas būčia.

Šuva prieš lietų kočiojas. Aš tikrai mačiau.

Važiuoja vienas žmogus. Įvažiavo ant Vešetą. Sako, važiuoju ir važiuoju. Pradėjo zariuot. Važiuoja ir negali parvažiuot. Rytą, sako, apžiūriu – gi važiavau ratu. Gal kas suklaidino?

Pasakojo **Ona Vaitkevičiūtė-Jukневičienė,** gim. Levaniškio k., 75 m., gyv. Tvankstyje.
Užrašė **Laima Janušonytė, Danutė Plakytė.** 1970 m.

Iš gyvenimo ir papročių, tikėjimų

Turėjau keturias seseles ir tris brolius. Atsikėlėm į Tvankstį 1921 metais. Apsivedėm 1915 metais. Savų vaikų turėjom septynis: dvi dukros ir penki sūnai. Du vaikai mažučiai mirė. Tarnavau Antanapolio dvare. Buvau gera audėja. Tėvas tarnavo prie lenkų. Moku lenkiškai – mat tėvas buvo lenkas. Dabar nebeaudžiu. A, kad ir pirkt gražių yra. Dukros nuperka. Gerai dabar gyvenu.

Mano tėvas kariuomenė(j) netarnavo ir kelnių netaisė, sulopytas nevaikščiojo.

Pastaba: Posakis reiškia, kad tėvas buvo lenkas.

Velniai nuo kalnelio ridinėdavo bačkas. Pritraukdavo jaunimą važinėt.

Velniai ripkos nemokėjo mušt. Tankiai berniukai su ripka mušdavo par kojas velniam.

Kaip seniau šnekėjo, kad berniukai ant vakaruškų Čičinską nešdavo. Jauni bijodavo. Jo dvaras paskendo į žemę. Tyrinėja, kasinėja, ale nieko neranda. Žemė išmesdavo lavoną ant viršų.

Sako, velnio viena koja karvės kanopos, (jis) su uodega. Sako, kad visiškai nebuvo skylučių nosy. Ausys ant žvėrių ausis panašios.

Gyvulys neramus būna prieš blogą orą.

Kai šuva staugia, tai tikra mirtis bus.

Pastaba: „Tikrai teip buvo prieš vyro mirtį".

Šuva ateina prie to lango, kur žmogus mirs, ir kaukia.

Šventos Agotos atlaidai yra Vadaktuos penkto(j) vasario. Švęsdavo duoną, kad šventos Agotos duona apsaugotų nuo gaisro. Uošvienė pasakojo, kad reikia sukalbėt poterius ir mest duoną ant ugnį, kad gaisras nesiplėstų, tolyn neitų. Jei duonos nemeta, tai ugnis seka pagal žmogų.

Antra vasario diena – grabnyčios. Kad tada pagada, tai vasarą bus daug perkūnijos. Tikrai išsipildo.

Par Jurgines nešdavom į bažnyčią kiaušinius, kad vištos geros būtų. Sviesto nešdavo, kad karvės pieningos būtų.

Namą statant, ant kerčių pirmo vainiko deda grabnyčias, kad namai laimingi būtų, kad ne velnias, o žmonės gyventų.

Par rugiapjūtę vainiką pindavo iš rugių ir nešdavo šeimininkei, o šeimininku(i) pindavo juostą. Šeimininkas išgvaldo rankom, varpas tuščias iškabina ant sienos lig kitų metų. Grūdus supila į aruodą, kad visad pilnas būtų.

Jei matai žmogų dirbant, reikia sakyti: „Padėk, Dieve“. Jei teip nepasakai, tai žmogus atsako: „Ar nematei kiaulės su dzvaneliais?“ Bus sarmata.

Pastaba: „Mano dukrai teip buvo“.

Darbininkus pildavo vandeniu, kad laimingi būtų darbe.

Kryžiavom dienom giedodavo litanijas, kad žmonės laimingi būtų.

Kai krinta žvaigždė, tai žmogus miršta.

Pastaba: Pati šiuo prietaru netiki, nes žmogus galįs mirti ir be žvaigždės nukritimo.

Sako, kai vaivorykštė pasirodo, tai potvynio nebus.

Jei sapne pasirodo vanduo, tai bus nelaimė.

Pastaba: Tiki, nes sapnavo vandenį prieš sūnaus mirtį.

Jei jaunam mėnesy gimė vaikas, visą laiką atrodys jaunas.

Jei pilnam mėnesy gimė vaikas, tai visą laiką bus stambus, pilnas.

Pastaba: Tiki, nes vyriausias sūnus gimė pilnam mėnesy ir yra gana stambus.

Kai vestuvės ant jauno mėnesio, tai visi jauni bus, visi smagūs kaip par vestuves.

Jaunam mėnesy pasodinus bulbes, labai ilgai žydi. Senam mėnesy pasodintos bulbės grait pražydi.

Sako, kad nešė moteris su naščiais vandenį. Jinai ir pakliuvo į mėnulį. Prasikalto, nepaklausė dievulio, ir „užkėla devulis jo unt mėnulia“.

Pastaba: Kad moteris mėnulyje yra, netiki. Sako, kad žmonės buvo mėnulyje, bet iš žemės jų pėdų nesimato.

Pasakojo **Stasė Zankevičiūtė-Petraitienė,** gim. Levaniškio k., 53 m., gyv. Mingelionių k.

Kai bulbes sodina, jei nėra debesų, tai nebus gero derliaus.

Jei saulė žiemą vakare raudona, tai šaltis kyla.

Dvaruose sakydavo, kad javuos vasarą yra velnių.

Pastaba: Taip sakydavo nenorėdami, kad kas javus mindytų.

Devyndrekis – devynių rūšių vaistai. Juos užpildavo degtiene.

Dainavo seserys **Liberytės,** gyv. Ėriškių k.
Užrašė **Eugenijus Urbonas.** 1970 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.** 2002 m.

*Per šilelį jojau

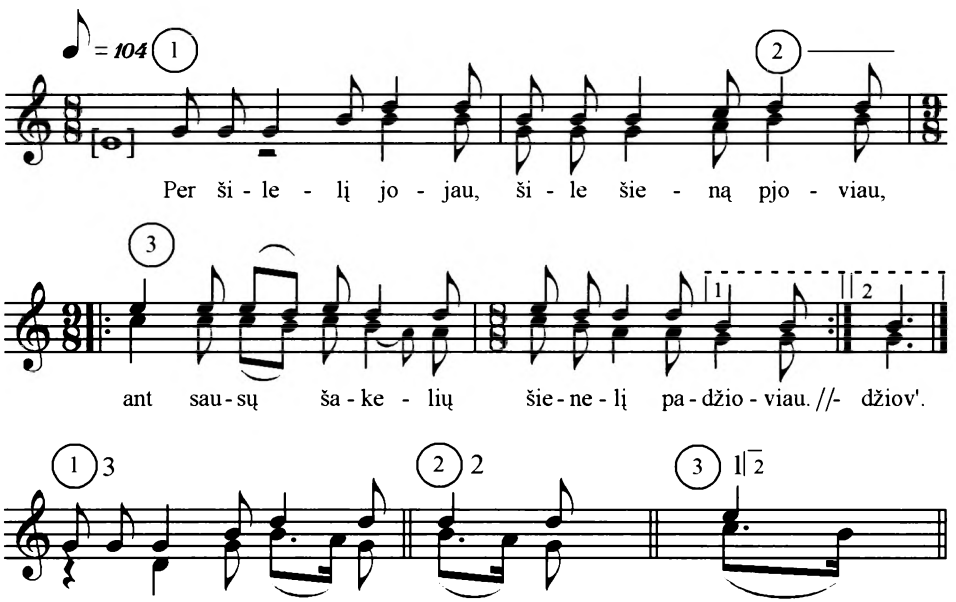

1. Per šilelį jojau,
   Šile šieną pjoviau,
   Ant sausų šakelių
   Šienelį padžiov'(iau). (2x2)

2. Šenelis suvyta,
   Žirgelis sužvinga.
   Ar girdi, mergele,
   Kad aš či atjoj'(u)? (2x2)

3. Girdėti girdėjau,
   Laika neturėjau,
   Senai motinėlei
   Patalėlį kloj'(au). (2x2)

Ėriškiai. Šienpjovys. 1971 m.

E. Urbono nuotrauka

Pastaba. Dainos, išspausdintos 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 102, 105 puslapiuose, yra padainuotos pusiau tarmine kalba.

Dainavo seserys **Liberytės,** gyv. Ėriškių k.
Užrašė **Eugenijus Urbonas.** 1970 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

*Aš, jauna mergelė

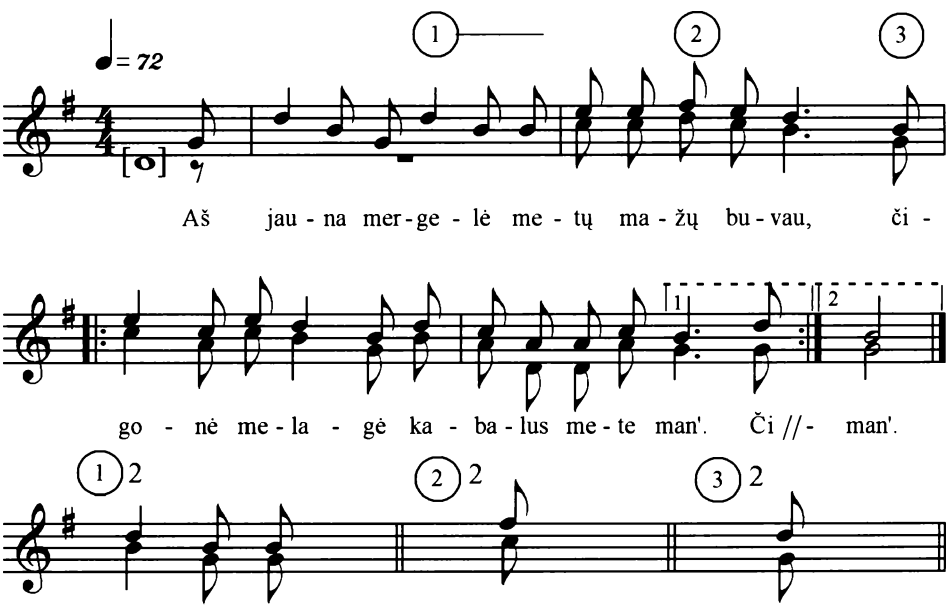

1. Aš jauna mergelė
   Metų mažų buvau,
   Čigonė melagė
   Kabalus mete man'. (2x2)

2. Už rankos paėmus
   Galvelę kraipydam(a),
   Kad šliūba dienoje
   Po vandenais būsi. (2x2)

Dainavo seserys **Liberytės,** gyv. Ėriškių k.
Užrašė **Eugenijus Urbonas.** 1970 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

*Devyni broliukai šienpjovėliai

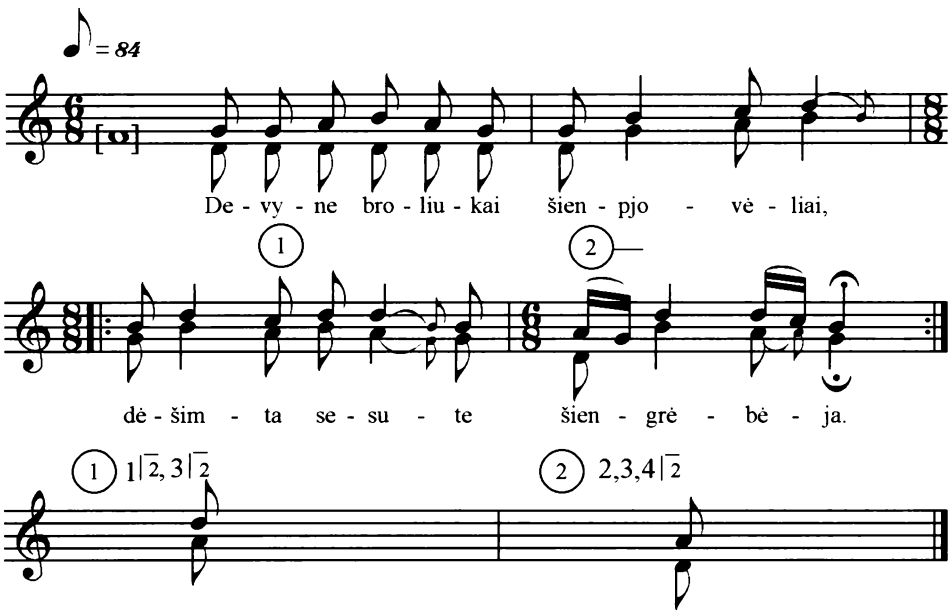

1. Devyni broliukai šienpjovėliai,
   Dešimta sesute šiengrėbėja. (1x2)

2. Sugula broliukai pasiłsėti,
   Parėja sesutė pusrytėlio. (1x2)

3. Parneše sesute pusrytėlį,
   An baltų rankelių abrūsėlį. (1x2)

4. Pavijo cigonas šalbierėlis,
   Atėme sesutės pusrytėlį. (1x2)

Ekspedicija Ėriškiuose. Dešinėje Norbertas Vėlius, kairėje Eugenijus Urbonas, pirmoje eilėje 4-osios vid. m-klos mokinės. 1970 m. (iš knygos „Upytė", V., 1986 m.)

Dainavo (vedė) **Elžbieta Pečeliūnaitė-Liberienė,** gim. Vadoklių mstl.,
tarė **Marija Pečeliūnaitė, Janina Liberytė.**
Visos gyvena Žaibgalos k., Ėriškių apyl.
Užrašė **Eugenijus Urbonas.** 1970 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

*Žveng žirgelis' lʊnko

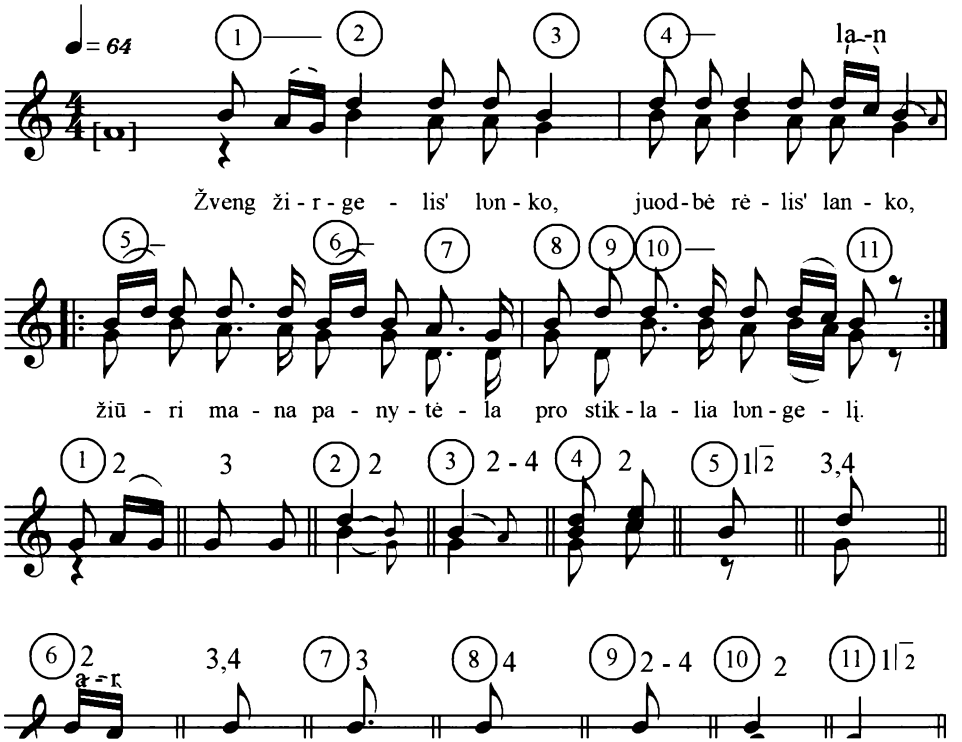

1. Žveng žirgelis‘ lʊnko,
   Juodbėrėlis’ lanko,
   Žiūri mana panytėla
   Pro stiklalia lʊngelį. (2x2)

2. Panytėlʊ mana,
   Jaunałėlʊ mana,
   (J)ar tu žiūri, (j)ar nežiūri -
   Tu nebūsi mana. (2x2)

3. Bernužėlio mana,
   Jaunałėlio mana,
   Nesakyk gi mʊtinėlė,
   Kai abudu kałbėjom. (2x2)

4. Bernužėli mano,
   Jaunałėli mano,
   Pažins mani mʊtinėla
   An skaisčiųjų veidelių. (2x2)

Dainavo (vedė) **Elžbieta Pečeliūnaitė-Liberienė,** gim. Vadoklių mstl.,
tarė **Marija Pečeliūnaitė, Janina Liberytė.**
Visos gyvena Žaibgalos k., Ėriškių apyl.
Užrašė **Eugenijus Urbonas.** 1970 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

*Ot aš gavau bernelį

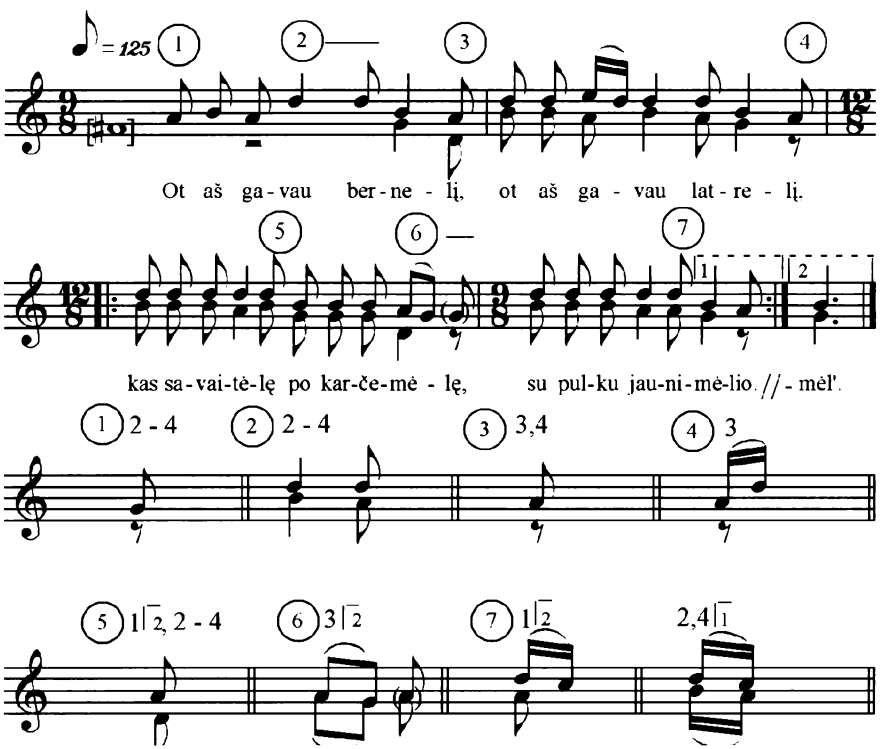

1. Ot aš gavau bernelį,
   Oi aš gavau latrelį,
   Kas savaitėlę po karčemėlę,
   Su pulku jaunimėl'(io). (2x2)

2. Parėjęs jis namolia,
   Jis mane muštravoja,
   Jis mane muša, jis mane bara
   Ir iš namelių var(a). (2x2)3.

5. Nebark mane, berneli,
   Nebark' mane, latreli.
   Nei tu auginai, nei tu nešiojė
   Un baltųjų rυnkel(ių). (2x2)

4. Mυčiute užaugina,
   Mυčiute užnešiojo
   Ir atidave šelmui berneliu
   Un didelių vargel(ių). (2x2)

Dainavo (vedė) **Elžbieta Pečeliūnaitė-Liberienė,** gim. Vadoklių mstl.,
tarė **Marija Pečeliūnaitė** ir **Janina Liberytė.**
Visos gyv. Žaibgalos k., Ėriškių apyl.
Užrašė **Eugenijus Urbonas.** 1970 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

* *Oi jojo jojo par žalį gojį

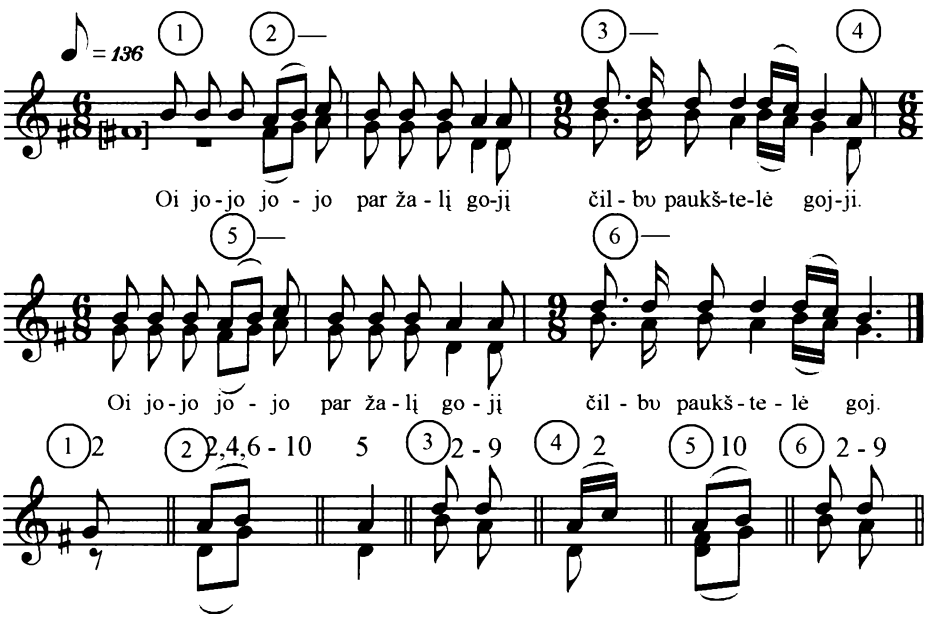

1. Oi jojo jojo par žalį gojį
   Čilbu paukštelė goj(i). (2x2)

2. Aš nesuprato, aš nesuprato,
   Kad aš nelaimį joj(i). (2x2)

3. Kai aš prijojau uošvės dvarelį,
   Nieks nešluoji dvarel'(ia). (2x2)

4. Kai aš paklausiau sava uošvelį,
   Kurgi mana panel(a). (2x2)

5. Oi sergu, sergu, sergu negali,
   Guli svirni patal'(i). (2x2)

6. Da nepravėrio svirna durelių,
   Panela sėst' nurėj(a). (2x2)

7. Da nesuspaudžio baltos runkelės,
   Panela verkt' pradėj(a). (2x2)

8. Kė aš paklausio savo panelės,
   Kurgi tava brulal'(is). (2x2)

9. Žalio(j) girelė(j) tašo luntelus,
   Dėl' mani grabą dirb(a). (2x2)

10. Tegul' sau taša, tegul' sau dirbu,
    Nežina, kad' reiks gult'(i). (2x2)

*Yra kompaktinėje plokštelėje

Dainavo (vedė) **Elžbieta Pečeliūnaitė-Liberienė,** gim. Vadoklių mstl.,
tarė **Marija Pečeliūnaitė** ir **Janina Liberytė.**
Visos gyv. Žaibgalos k., Ėriškių apyl.
Užrašė **Eugenijus Urbonas.** 1970 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

*Oi dainų dainelės

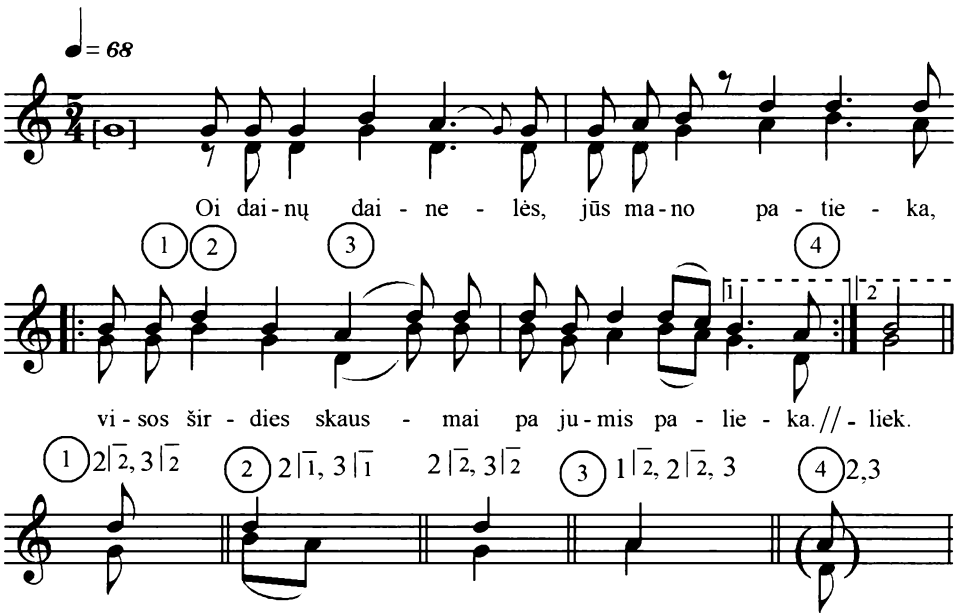

1. Oi dainų dainelės,
   Jūs mano patieka,
   Visos širdies skausmai
   Pa jumis palieka. (2x2)

2. Tada (j)aš laiminga,
   Kada (j)aš dainuoju,
   Kadʊ savo vargus
   Verkdams išrʊkuoj(u). (2x2)

3. Rʊkuodams dejuodams
   Išmokau dainuoti,
   Kaip miška gegute
   Iš skausma kukuot(i). (2x2)

Dainavo (vedė) **Elžbieta Pečeliūnaitė-Liberienė,** gim. Vadoklių mstl.,
tarė **Marija Pečeliūnaitė.** Abi gyv. Žaibgalos k., Ėriškių apyl.
Užrašė **Eugenijus Urbonas.** 1970 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

*Pinavijėla graži žolynėla

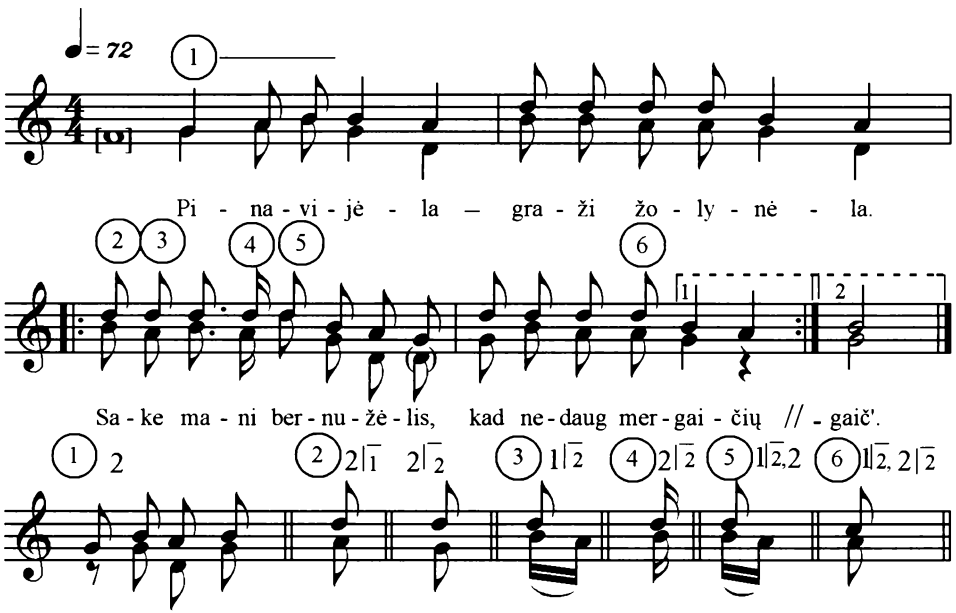

1. Pinavijėla –
   Graži žolynėla.
   Sake mani bernužėlis,
   Kad nedaug mergaič(ių).(2x2)

2. Koc' i nedaug yra,
   Bile visos gražios.
   Tu nerasi, bernužėlio,
   Didelės ni maž(os). (2x2)

Dainavo (vedė) **Elžbieta Pečeliūnaitė-Liberienė,** gim. Vadoklių mstl.,
tarė **Marija Pečeliūnaitė**. Abi gyv. Žaibgalos k., Ėriškių apyl.
Užrašė **Eugenijus Urbonas.** 1970 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

*Motiniuti meilioji

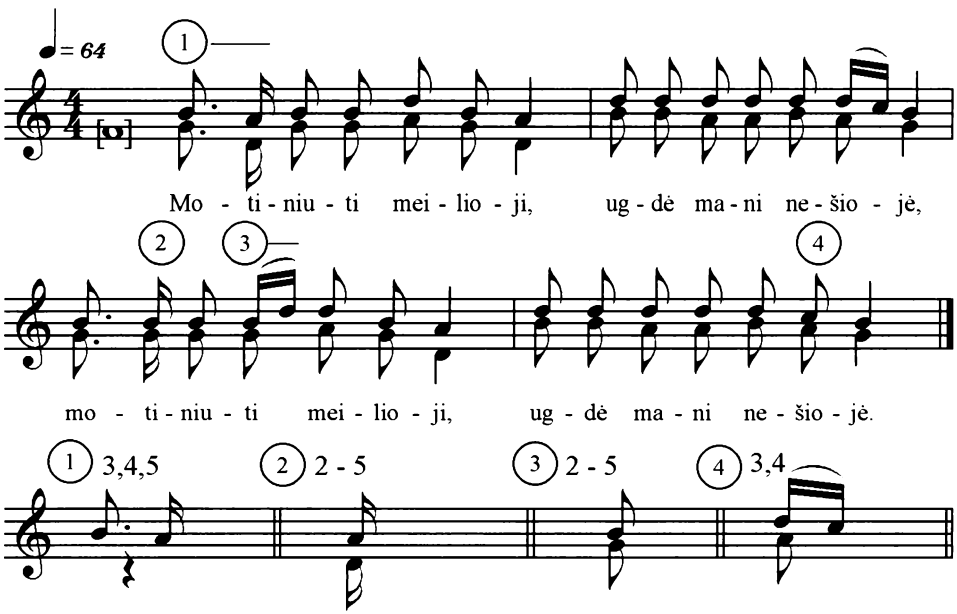

1. Motiniuti meilioji,
   Ugdė mani, nešiojė. (2x2)

2. Užugdė mani meiliai,
   Kodėl' dabar negaili? (2x2)

3. Skyrė graitai nu savi
   An didžių vargų mani. (2x2)

4. Už(u) jauna bernelia -
   Už didelia vargelia. (2x2)

5. Už senesnia bernelia -
   An mažesne vargelia. (2x2)

Dainavo (vedė) **Elžbieta Pečeliūnaitė-Liberienė,** gim. Vadoklių mstl.,
tarė **Marija Pečeliūnaitė**. Abi gyv. Žaibgalos k., Ėriškių apyl.
Užrašė **Eugenijus Urbonas.** 1970 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

An kalnelia prυ giružę

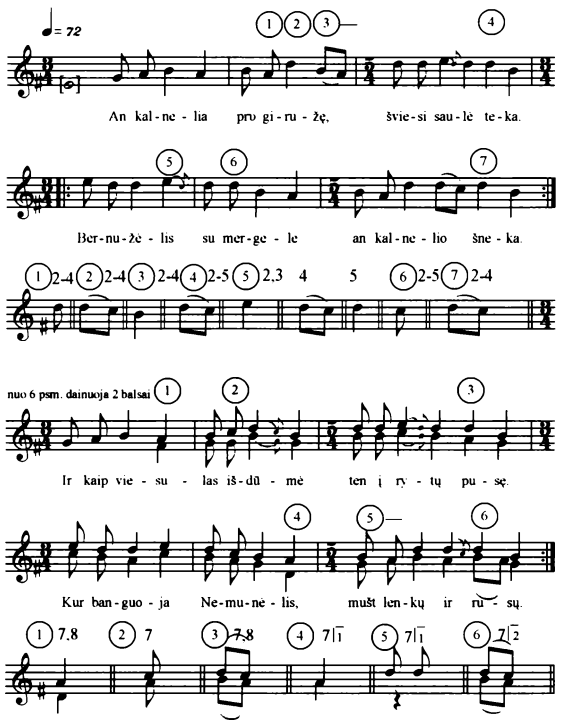

1. An kalnelia prυ giružę,
Šviesi saulė teka.
Bernužėlis su mergele
An kalnelio šneka. (2x2)

2. Bėras žirgas nerimauji,
Žvingi: kas už vyra?
O mergelė gailestauji,
Ašaros jai byra. (2x2)

3. Gailυ skirtis su berneliu,
Kurį teip mylėjo.
Tik sulaukus rudenėlio
Vesti ją žadėjo. (2x2)

4. Ir teip taręs, pre širdelės
Priglaudįs galvelą,
Pabučiavau jai veidelį,
Sėdau an žirgelia. (2x2)

5. Kai ateis da rudenėlis
Ir aš vėl' sugrįšiu –
Ir su tavim bažnytėlėj,
Žiedus sumainysiu. (2x2)

6. Ir kaip viesulas išdūmė
Ten į rytų pusę,
Kur banguoja Nemunėlis,
Mušt lenkų ir rusų. (2x2)

7. Ir atėja rudenėlis,
Nebegrįžt bernelis.
O bernelis laidυkėlis
Tur' antrą mergelę. (2x2)

8. Tu, mergele, gryna pliena
(J)ar tu patrankėla?
Kai dainuoji jinε vienυ,
Dreba širdužėla. (2x2)

Dainavo (vedė) **Elžbieta Pečeliūnaitė-Liberienė,** gim. Vadoklių mstl.,
tarė **Marija Pečeliūnaitė, Janina Liberytė ir Pranas Liberis.**
Visi gyv. Žaibgalos k., Ėriškių apyl.
Užrašė **Eugenijus Urbonas.** 1970 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

Oi sesute sesutėle

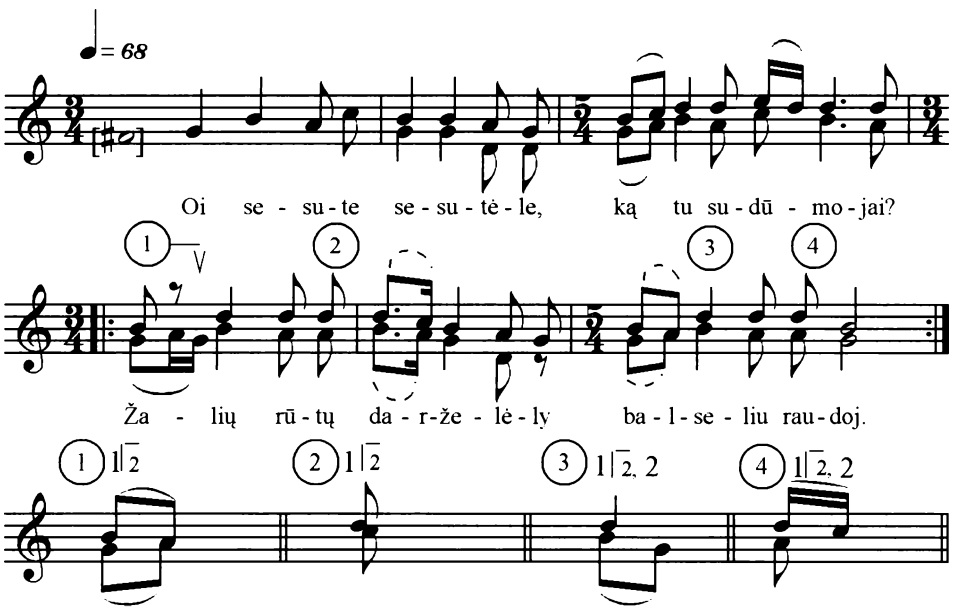

1. Oi sesute sesutėle,
   Ką tu sudūmojai?
   Žalių rūtų darželėly
   Balseliu raudoj(ai). (2x2)

2. Aš dūmojo sudūmojo,
   Kad bus man' vargelis',
   Prapuls mano raškažėlis'
   Ir jaunos dienel(as). (2x2)

Dainavo (vedė) **Elžbieta Pečeliūnaitė-Liberienė,** gim. Vadoklių mstl.,
taria **Marija Pečeliūnaitė, Janina Liberytė.**
Visos gyv. Žaibgalos k., Ėriškių apyl.
Užrašė **Eugenijus Urbonas.** 1970 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

*Berniukonių kaimi yra jaunima

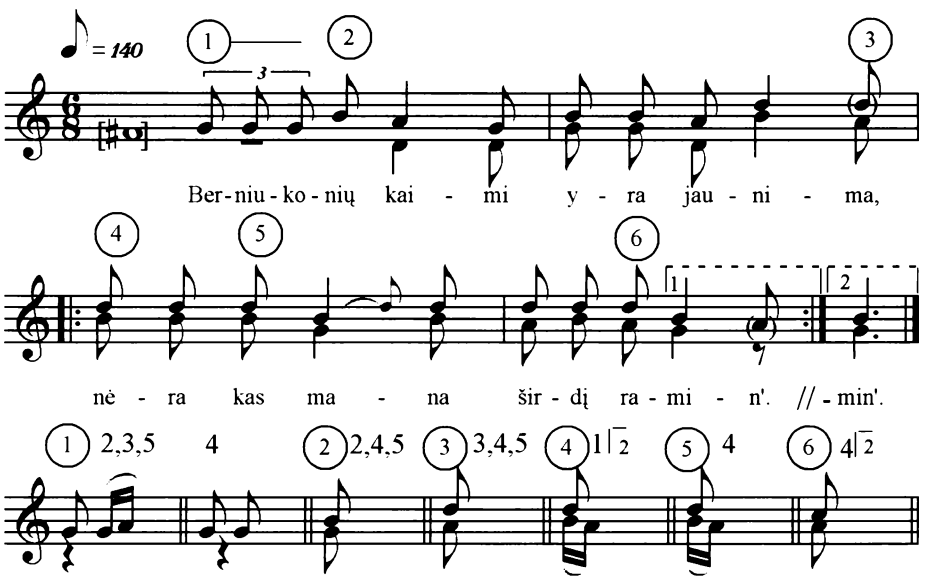

1. Berniukonių kaimi yra jaunima,
   Nėra kas mana širdį ramin'. (2x2)

2. O kad či būtų bernelis' mana,
   Tɛ jis ramintų širdelą man(a). (2x2)

3. Du jaunikaičė ulyči joja,
   Pri daržełėlių (j)abu sustoj(a). (2x2)

4. Abu sustojį šiteip kałbėja -
   Tokia darželia da neužėj(a). (2x2)

5. Či ne darželis', či žalis' gojis' -
   Jaunų mergaičių žemiškʊs roj(is). (2x2)

Dainavo **Pranas Liberis,** 74 m., gyv. Žaibgalos k., Ėriškių apyl.
Užrašė **Eugenijus Urbonas.** 1970 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

Išgersim po vieną klebonišką

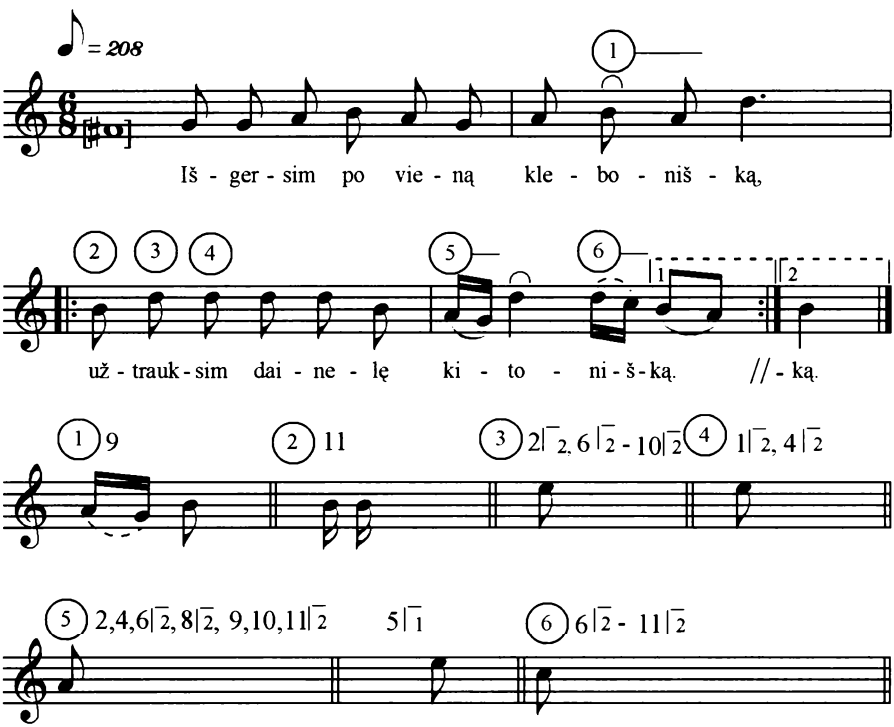

1. Išgersim po vieną klebonišką,
   Užtrauksim dainelę kitonišką. (2x2)
2. Ir plaučis', ir širdį, ir smagenis' -
   Alutis' svaigina man smagenis'. (2x2)
3. Nereiki man auksa ni diemuntų,
   Tik duokit' alučia gerai man' to. (2x2)
4. Ir plaučis', ir širdį, ir smagenis'
   Alutis' svaigina man smagenis'. (2x2)
5. Oi sukas, oi sukas, oi sukasi
   Pašėlus galvele, padūkusi. (2x2)
6. Sakykit', sakykit', sakykite,
   Kad kipšus ateinu, gal' tikete. (2x2)
7. Nereiki man' auksa, neduokitė,
   Iš kipša žabangų vaduokitė. (2x2)
8. Kaip spyre kipšiukus man kojomis,
   Abudu pu žemę voliojamės'. (2x2)
9. Ir lamdė jis mani, ir vargino,
   Ir sutrom veidelį išmargino. (2x2)
10. Prarado sveikatą, negrįžta ji,
    Par rudą (j)alutį, par skystąjį. (2x2)
11. Nereiki man auksa ni diemuntų,
    Nebreiki alučia visai man to. (2x2)

Krekenavà

Krekenavos švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčia.
E. Urbono nuotraukos

Miestelis yra abipus Nevėžio, 27 km į pietvakarius nuo Panevėžio, kelių ir vieškelių sankryžoje. Jis nuo seno buvo svarbus strateginiu požiūriu ekonomikos centras.

Minima, kad 1409 m. ties Krekenava Rumbaudo vadovaujama Vytauto kariuomenė kėlėsi per Nevėžį remti Žemaičių sukilėlių. 1548-1568 m. Krekenava buvo Upytės pavieto centras. Krekenavos miškuose 1863 m. rinkosi kunigo Antano Mackevičiaus sukilėlių būriai. Okupantams labai priešintasi ir pokario metais: daug vyrų žuvo Skilvionų miške; paminklas jiems yra senosiose kapinėse *(žr. nuotrauką įklijoje).*

Prieš II pasaulinį karą miestelyje gyveno daug žydų (apie 80%), buvo žydų kapinės, sinagoga.

Pirmoji Krekenavos bažnyčia statyta 1419 m. – Vytautas leido Betygalos klebonui įsteigti filiją. Dabartinė neogotikinio stiliaus Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčia pastatyta 1896-1901 m. Centrinį altorių puošia pagarsėjęs Dievo Motinos su kūdikiu paveikslas ir dailininko R.Švoinickio „Kristus su krekenaviečiais". Roduose išlikusi jų giminės koplyčia.

1915-1918 m. Krekenavoje gyveno Maironis, mėgęs Varnakalnį ir kitas vaizdingas vietas. 5 km į šiaurės vakarus yra talentingo garsaus dievdirbio Vinco Svirskio gimtinė – Glitėnų kaimas. V. Svirskis prie Krekenavos ir kitose artimesnėse apylinkėse pastatė apie 200 išskirtinės vertės kryžių.

1991 m. Krekenavoje veikė Maironiečių draugijos kraštotyros stovykla (vadovai Eugenijus Urbonas ir Birutė Goberienė).

Krekenavos tarmė - pietų panevėžiškių.

Pasakojo **Antanas Tamošiūnas,** 82 m., gyv. Krekenavos mstl.
Užrašė **Rasa Tumelionytė.** 1991 m.

Pirma buvo kunigo lankos, tai davė Maironis, kur buvo gegužinė, pasipjaut šieno. Mūsų gryčia buvo sudegus. Mes gyvenom prie pat galo, – kas daba ten, nežinau. (Persikeldavom) su laivu, tiltas buvo sudegęs. Atėjo Maironis, nori padėt (plaukti). Aš paėmiau mamos, kur duoną kepa, ližę, su laivu ir pasileidžiau. Man (jis) davė du obuoliu. Maironis kunigavo po anų didžiųjų karų. Aš buvau gal kokių 7 metų. Pas Maironį išpažinties ėjau. Žmonės labai mylėjo Maironį. Jis pirmutinis kaime režisavo. Da gyvena (iš) tų Nebilevičienė Panevėžy. Daugiau vaidinom „Genovaitę". Labai gražus vaidinimas. Paskui, i daba, musėt, tą vaidina, „Vytautas pančiuose". Labai gražūs vaidinimai būdavo. Vaidindavo paprasti žmonės – Rapšys Simas, išvežė į Sibirą, mirė. Da čia yra, kur vaidindavo Barborą, tokia Urbonienė, Kėdainių gatvė(je) gyvena. O Nebilevičiuko motina, jinai režiserka buvo. Artistai buvo iš Mairiškio – Kiaunės, Valikonis. Labai gerai vaidindavo. Kur vaidindavom, buvo kunigo klojimas, daba tai sudegė. Aš da mažas buvau, da atsimenu. Viena mergaitė Genovaitė ėjo į mišką su broliu medžiot. Ale kaip te buvo, kad pasiklydo. Brolis parėjo namo, ji atliko miške. Ją stirnos užaugino. Taip ir vaidinimas buvo padarytas. Į tokią būdelę stirnos sugula, ją vidury paguldo, tą mergaitę. Paskui už kiek metų atjoja medžiotojas medžiot į girią, kunigaikščio koks sūnus, ne paprastas. Pamato, kad gražus veidas tos mergaitės, ale kad kalbėt nemoka.

Paskui Maironis į Kauną išvažiavo. Buvau užpernai aš jo tėviškėn nuvažiavęs, da ne teip šlubavau. Buvo kunigas Dulksnys toks, tai (organizavo) važiuot į Šiluvą, į Maironio tėviškę, kur jis rašydavo eilėraščius. Netoli vieškelio te toks namas, toks nemažas, giminaitė da gyvena, seserų tolima giminaitė. Ale ąžuolų stovi pritašyta i išrašytos eilės, išpjaustytos: „Lietuva brangi" i kitos.

Maironio Atminimo bareljefas Krekenavos šventoriuje.

Pasakojo **Jonas Tautkus**, 80 m., vietinis,
Glitėnų k.
Užrašė **Eugenijus Urbonas.** 1991 m.

Apie dievdirbį Vincą Svirskį

Sesuo ir brolis Tautkai. 1991 m.

E. Urbono nuotrauka

– *Ar Vincas Svirskis iš to kaimo kilęs?*

– Iš to, iš Glitėnų. Mes jau nepamenam, mūsų tėvas tiktai jau žino gerai. Mūsų tėvai numirę. Niekas nebežino. Gal kas žino, senesni žmonės...

– *Ką pasakodavo?*

– Gražius kryžius dirbdavo. Jisai vienas ir vienas. Jei žmogus ateis, bus kartu, - nedirbs, sėdės, nedirbs, niekur neis, nedirbs prie svetimo žmogaus. Vienas ir vienas. Užsidaręs. Suvargęs, sako, buvo toksai visiškai. Išgerdavo. Jokio turto neturėjo. Kas jam padeda – a te(n) vaikai kokie, atiduodavo jis viską. Nieko neturėjo. „Aš tave, Dievuliuką, padirbau i pragėriau“. Teip sakydavo, man ne vienas pasakojo. Dievadirbis buvo.

– *Kur čia aplinkui buvo Vinco Svirskio kryžių?*

– Čia kryžius buvo. Labai gražus padarytas, ne kryžiavonė, o teip va stogas – stogastulpis. Ant keturių kampų viskas išdrožta.

– *Kur jis stovėjo?*

– Netoli komplekso. Kur vandenį valo ir ateina upeliukas toks, prie vieškelio. Kaip tiltas – pagal tą tiltą tuoj po tai kriauše, netoli vieškelio, i stovėjo jisai. Va matai, kai dabar padirbo viską – buvo labai žemai, – iškėlė dabar viską. Reikėdavo mum apsiavusiem nueit, užtvindavo, i mes nepraidavom į Krekenavą, žemai labai buvo. Upelis tas žemai buvo, i kriaušė ta buvo. I stovėjo prie vandenio, prie to upelio.

– *Kokiam kaime?*

– Pasodėlės žemė. Labiau prie Pasodėlės buvo. Pasodėlės kaime. Gretimas. Čia, kur elektrinė iš dviejų pusių buvo. Pasodėlės kaimas.

– *Kaip kryžius atrodė?*

– Šventas Jonas Jėzų krikštija, su samčiu pilia. Šventas Jonas upely stovi. Galvą palenkęs Kristus. I samtis padarytas medinis. Su samčiu pilia... I vanduo bėga.

– *Dabar to kryžiaus nėra?*

– Į muziejų išvežė.

Pasakojo ir dainavo **Genovaitė Mataitytė-Rukšienė,** gim. 1925 m. Krekenavoje, **Ona Nekrošiūtė,** gim. 1924 m. Iciūnų apyl., ir **Janulionis,** Krekenavos apyl., Naujarodžių k. Užrašė **G. Ščiukaitė, A. Naruševičiūtė.** 1991 m.

Ratelis

Švento Jono vakarėlį,
Švento Jono vakarėlį,
Švento Jono vakarėlį
Pynė sesė vainikėlį.

Kaip nupynė, suvyniojo,
Kaip nupynė, suvyniojo,
Kaip nupynė, suvyniojo,
Balto(j) skrynio(j) pakavojo.
– Sėk, sesute, žalią rūtą,
Sėk, sesute, žalią rūtą,
Kad Lietuva laisva būtų.

– Sėk, sesute, ir rozetę,
Sėk, sesute, ir rozetę,
Sėk, sesute, ir rozetę,
Jei bus Vilnius pažadėtas.

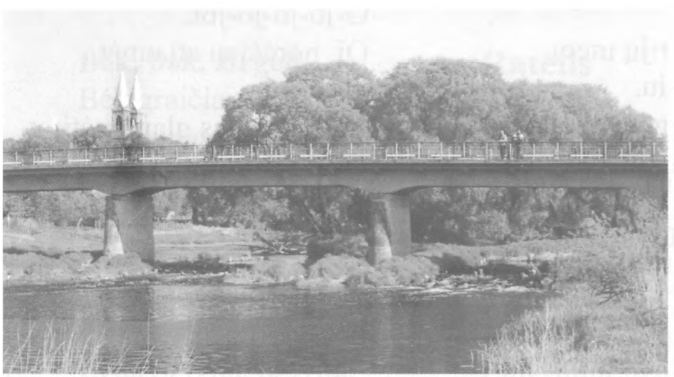

Krekenava.

Algirdo Kirsnio nuotrauka

Rodų koplyčia.

Tautodailininkės Krekenavoje. 1991 m.

E. Urbono nuotraukos

Pasakojimai

Na, einu miegot. Jūs, mergaitės, paimkit, susirašykit, kokį jūs berniuką mylit ir kitokių vardų. Ir tada atsibudę traukit. Teip noris tą berniuką ištraukti, a pasku(i) neištrauki – teip liūdna...

*Kaims, labɛ dydel's' kaims, kaip či daba pasakyt' jūm, – nu, išsiskyre, išėje į vienkiem's', yšverte tas triobs. Medžė būva – yšverte tuos medž's' senobin's'. Nu tete mamo kaip surada – vėl' medž's pasodyna. Va praėje metɛ, kokie aštuon' metɛ, vis' yšmire. Mana mam sake vieno karto: „Ais' aš po traktor'", – kaip jin pargivena!

Dainuškos

Savo žmoną negaliu pabarti.
Kai pabariau vieną kartą,
Tris savaites verkė.
Priedainis
Kaip sulauksiu trijų metų,
Ant siūlo pakarsiu.
Cit, neverk, mergele miela,
Daugiau nebebarsiu.

Oi, tai bėda, kad aš senas,
O-jo-joi.
Visad meilė man vaidenas,
O-jo-jo-jo-joi.
Oi, norėčiau atjaunėti,
O-jo-joi.
Jaunas panas glamonėti,
O-jo-jo-jo-joi.

Kad aš jojau per ūlyčią, oi,
Nežinojau, katra gryčia,
O-jo-joi.
Mano gryčia moliavota, oi,
Langinyčios risavotos,
O-jo-joi.

Po Maironiečių draugijos šventės - Maironio „Pavasario balsų" 100-mečio minėjimo Krekenavoje su vysk. Juozu Preikšu. 1995 m.

Keliaujam su daina,
Jaunystė lydi mus.
Daina laukeliais eina,
Jos aidas nuostabus.
Priedainis
Dainuok, miela jaunyste,
Dainuok, dainuok, dainuok!
Gyvenimas negrįžta,
Žinok, žinok, žinok!
Tai kas, kad pilkos dienos
Be laimės, be kelių.
Jaunyste mano miela,
O kaip tave myliu!
Priedainis

Ant upės kranto tarp gėlių
Sėdėjo mergelė.
Ir liūdnas liūdnas daineles
Dainavo verkdama. (2x2)

Atėjo jauna čigonėlė
Ir drąsiai klausia:
– Ar verki tėvo, motinėlės,
Ar savo mylimo? (2x2)

Jei verki tėvo, motinėlės,
Nieks tavęs nenuramins,
Jei verki mylimo bernelio,
Akelės pasigadins. (2x2)

***

Bėk, bėk, žirgeli,
Bėk graičiau –
Jauną mergelę pamačiau.
Lylia oi lylia, oi lylia,
Jauną mergelę pamačiau.

Jauną mergelę pamačiau,
Aukso žiedelį žadėjau.
Lylia oi lylia, oi lylia,
Aukso žiedelį žadėjau.

Ratelis

Juodos mano akys (2x2) *(Ratelis)*
Eisiu, eisiu į giružę,
Kur vėjelis šlama, ūžia. (2x2) *(„Žilvitis")*
Vėjelio pūtimas
Man verkti padės. (2x2) *(Ratelis)*
Vėjas pūs, šakos lūš,
Linksmins mane jauną. (2x2) *(„Žilvitis")*

***

Rateliai

Degė žydas degutą
Po žilvičio kelmu. *(Ratelis)*
O nuo to deguto
Visi bernai pasiuto. (2x2). *(„Žilvitis")*

Jei tu žiūri į kitus,
Man tavęs nereikia. *(Ratelis)*
Eik tu sau, aš kitam
Stengsiuosi įtikti. (2x2) *(„Žilvitis")*

Žydi žirniai ir vikiai,
Kur tie mūsų jaunikiai?
Parvažiavo bulves kepę,
Išsipaišę, išsitepę.

Žydi žirniai ir žydės,
Kol lapeliai nubyrės.
Ir žirniukas, ir pupytė
Susivijo į virvytę.

Pasakojimas

Žydų vestuvės:

„Vaikai suėjom į kiemą, tai davė visiem saldainių, tų bulkų – privaišino“.

Laidotuvės:

„Nešė į paklodę suvynioję, tokiam atviram karste. Nunešė į kapines, o kaip palaidojo: ar su karstu, ar ne, tai aš dar mažesnė – nepriėjau, nepažiūrėjau. Daug žmonių buvo. Tiktai į paklodę žydą suvyniotą tenai į kapines nunešė“.

***

Ratelis

Ant kalnelių, ant aukštųjų
Ir išdygo bijūnai.
Skinsiu, pinsiu
Iš bijūno vainiką. (2x2)

Šitam dideliam būrely
Yra daugel mergelių.
Imsiu, vesiu
Ir veidelį bučiuosiu. (2x2)

Jei nenori man' mylėti,
Galim greitai persiskirti.
Sudieu, numylėtas,
Gali vienas čia palikt. (2x2)

Daina

Sudieu, sesutės lietuvaitės,
Sudieu, darželio žolynai!
Sudieu, malonios mergužėlės,
Palikit sveikos amžinai! (2x2)

Jau greitu laiku iškeliausiu
Iš tos šalelės mylimos, –
Kurio(j) šalelė(j) prisiglausiu,
Kur širdis liūdna nevaitos. (2x2)

Dainelių jūsų aš auksinių
Nebegirdėsiu skambančių
Ir tų žodelių mylimiausių,
Meiliai prie širdies limpančių. (2x2)

Kraštotyros ekspedicijos dalyviai Krekenavoje. 1991 m.

Ratelis

Žalia žolė, žalia žolė,
Čia po mano kojom.
Aš, tą žolę mindžiodamas,
Ieškosiu sau draugo. (2x2)
Priedainis
Še rankelę,
Tark žodelį,
Eisim pavaikščioti,
Eisim eisim pavaikščioti,
Laimės paieškoti.

Vakar sakė: „Teip, teip".
Šiandien sako: „Ne, ne".
Žinau aš – myli mañ',
Tik nesako iš tiesų.
Priedainis

Į akeles pažiūrėt,
(Sukasi poros, rankom susikabinusios)
Jei patinka – pamylėt.
Nepatinki, berneli,
Nepatinki, jaunasis, –
Ieškok sau mergelės,
Kur meilesnė širdelė. (2x2)
(Suploję atsisveikina - ir vėl du ratai)

Maironiečių ekspedicija Krekenavoje. 1991 m.

Krekenaviečių etnografinis ansamblis. 1991 m.

E. Urbono nuotraukos

Išrašyta iš **Antano** ir **Kristinos Urbonų** asmeninio rinkinio „Atminimai“.
Rabikių k., Petriškių apyl.
Parengė **Eugenijus Urbonas.** 1991 m.

Atminimai

Kai širdį suspaudžia graudus ilgesys
Ir ašaros plauna blakstienas.
Dairausi aplinkui – ar nieks nematys,
Kaip kenčiu pasaulyje vienas.

***

Kai išgirsi lakštutės balselį
Tarp dviejų alyvų žiedų,
Prisimink mūsų linksmą būrelį,
Išblaškytą gyvenimo audrų.

***

Mus išskyrė likimas žiaurus
Iš gimtojo kaimo takelio,
Tačiau būdama nuo tavęs toli,
Rašau šį menkutį laiškelį.

***

Gaubia sutemos tėviškės klonius,
Skęsta medžiai nakties tolumoj...
Aš pinu Tau į laišką svajones
Kaip vainiką birželio lankoj.

***

Meilė – grandis,
Jungianti dvi mylinčias širdis.

***

Kai nakčia mėnulis supas,
Žvaigždės mirga danguje,
Tavo vardą šnabžda lūpos –
Su tavim širdis visa.

***

Jaunystė – tai baltas drugelis.
Jaunystė – tai žiedas puikus.
Ji lekia kaip lauko vėjelis
Ir greitai apleidžia visus.

***

Vakare virš Nevėžio kils rūkas
Ir medžiai pasvirę miegos.
Tu vaikščiosi po alpstančią žemę
Ir nerasi, kas tave paguos.

***

Šypsokis su žiedais
Atgyjančios gamtos,
Pakol nepažinai
Gyvenimo audros.

***

Prabėgs jaunystės dienos,
Malonios kaip sapnai.
Tau gražūs atminimai
Vaidensis amžinai.

***

Kaip kanklės be stygų,
Tauta be poetų,
Taip draugas be draugo
Gyvent negalėtų.

***

Jei basas esi,
Nelipk ant stiklų.
Jei myli mane,
Nemylėk kitų.

***

Žydėjo laimės gėlės,
Siūbavo vilnimis.
Žydėjo laimė tavo
Kartu su gėlėmis.

***

Tyliam gegužės vakare
Žalių beržų pavėsy
Ar prisiminsi tu mane,
Ar prisimint norėsi?

Iš Jono Šukio užrašymų

***

Meilė - kančia,
Ir laiptai kreivi.
Lipk ir būk atsargi.

***

Kai rudens vėjai dejuoja
Ir klausia, kas laimėn suves,
Prie svyrančio beržo ramus
Dažnai aš ilgiuosi tavęs.

***

Atminimas – ne vežimas:
Su juo šieno neveši.
O bernelis – ne šunelis:
Su lenciūgu neriši.

***

Jeigu myli – žodį tark,
Jei nemyli – pasikark:
Kai kabėsi ant šakos,
Velnias kitą man atjos.

***

Kam albumai reikalingi?
Kam rašyt į juos prašai?
Jei norėsi, tai pamirši, –
Nepadės nė parašai.

Maironio pamėgtame Varnakalnyje.

Algirdo Kirsnio nuotrauka

Dainavo **Algimantas Butkūnas,** 70 m.,
gim. ir gyv. Panevėžyje.
Užrašė **Eugenijus Urbonas.** 2002 m.

Kur garbinga Krekenava, oi,
Stovi karčema ružava, oi.
O toj karčemoj ružavoj, oi,
Gyvena tėvas su motina savo, oi, oi, oi, oi.

Priedainis
Bumčik bumčik bumčik dralia,
Bumčik dralia, bumčik dralia,
Bumčik bumčik bumčik dralia,
Bumčik dralia bum!

O kur - o ten, o kaip - o taip!
Šiaučius kriaučius yla dūrė,
Yla dūrė, yla dūrė,
Šiaučius kriaučius per kepurę.
Per kepurę bum!

Bumčik bumčik bumčik dralia,
Bumčik dralia, bumčik dralia,
Bumčik bumčik bumčik dralia,
Bumčik dralia bum!

Ruds diedukas ir bobutė, oi!
Rudas tėvas ir močiutė,
Ir aš patsai buvau rudas,
Ir apsivedžiau su ruda, oi, oi, oi, oi.

Bumčik bumčik bumčik dralia,
Bumčik dralia, bumčik dralia,
Bumčik bumčik bumčik dralia,
Bumčik dralia bum!

Rudas kunigas vinčiavojo, oi!
Rudas klapčiukas žvakes degiojo, oi!
Rudi muzikantai grojo, oi!
Rudi svotai tunciavojo, oi! Oi, oi, oi!

Bumčik bumčik bumčik dralia,
Bumčik dralia, bumčik dralia,
Bumčik bumčik bumčik dralia,
Bumčik dralia bum!

Gimė rudas kūdikėlis, oi!
Trijų mėnesių vaikščiojo, oi!
Ir su rankom, ir su kojom, oi!
Ir jau gėrė karčemoje, oi, oi, oi, oi!

Bumčik bumčik bumčik dralia
Bumčik dralia, bumčik dralia,
Bumčik bumčik bumčik dralia,
Bumčik dralia bum!

Apdegusi Krekenavos klebonija - pradėtas kurti Maironio muziejus. 2002 m.

Vilmos Skibiniauskaitės nuotrauka

Pasakojo **Veronika Kaziulaitė—Lukoševičienė,** gim. 1909 m. Švenčiuliškių k., ten ir gyvena.
Užrašė **Panevėžio maironiečiai.** 1991 m.
Tekstą šifravo **Vitalija Vasiliauskaitė.** 2004 m.

Apie Maironį

*Pas dėdiną atvažiava vargoniniks i tas kūnigus ir kūrmonus – vežykus tas trečis. Jin choriste, ūkininke turtingu būva. Tas kūnigus visur aplunkydava, nurėdava, kad visi letūviškε grynε kałbεtų, kad mukėtų rašyt'. Seniau mergaitis nemukyndava, rašyt' nemukėje. O jis kaip či būva, išmukyna visus krekenavietis, senus panelus visus. Senesnės laidos vysos jo išmoka rašyt'. Nu, i saka, un šūlnia atsisėda i sėdi jo jie atvažiavį į Grinkų kaimą. Nu, saka, daugiau vadina į vydų įveit', nu, i nėje, ka raše kažką. Jis niekur į vydų nėje, daugiausi sidėdava i vis ką paraša. O pas juos – ti api šūnį. Jin sakydava tą eilėraštį, aš pamiršo. Ti daugiau, ji paruoše ne vakarienę, kaip seniau vadyndava – padvečerką. Nu, i kviete. Pasake: „Kol' nepakviesi letūviškε, aš neisi valgit". Nu kaip dabar, nikaip nežyna, kaip letūviškε. Jin gi letūviškε pasake „un padvečerkos". Saka paskų: „Sakyk, kad an pavakarių". Ti tadu suvėje.

Čia ateidava (Maironis) un Varnakalnį. Būdava, un akmena kur atsisėda a un kukia kelma i rašydava. Jis daugiausi rašydava i rašydava.

Miesta ateinu un tilta dainuot', o švenčiuliškiečė un tvurų susėdu. Daba tvurų nebėra. Seniau tvoros būdava. I tos tvoros ne stačios, bet kartys. Un tų karčių susėdu, kaip smagu būdava! Nu, o mes pagu kłεtį kur susėdį vė kruvo. Pas mum mažε mergaičių būva, jaunyma. Mes beveik dvi tik būvom, ti mes moteris vadyndavom kartu, ka dainuot' vakarais. Pirmais metais, ki či kulkuozus suvėje, ujėj... Eidavεm un Lazdinėlis, ti nudainuojam visi. Visi, saka, keiki, verki, o Švenčiulyškių – dainuoji. Mes ti nudainuojam i padainuojam. I vyrε kartu. Smagu! Daba pasenom – nebė jėgų i nebėra ūpa. Daba tik grabε priešais. Reiki i teip galvot'. Saka: dyrbk, kad šimtą metų giventum – teip dyrbt', o myslik, kad kasdien mirsi. I mirt' reiki neužmiršt'. Dyrbt' i melstis, kartu i api smertį myslit'.

Pasakojo **Jurgis Karčiauskas,** gim. 1907 m. Barinės k., Krekenavos apyl.
Užrašė **Panevėžio maironiečiai.** 1991 m.
Tekstą šifravo **Vitalija Vasiliauskaitė.** 2004 m.

Apie Čičinską

*Čičynskus tas būva ti kunigaikštis. Jisε, vadynas, par Kalėdus nušove kūnigą. Nu, i pasku, vadynasi, pri bažnyčios dūrių. I dagiau jis joje atgal'

ling sava dvarą, pamate, ka tas ja dvarʊs skendʊ. Nʊ, i perkūnʊs nūtrinke ʊn tylta tą Čičynską. Nʊ, i dagiau jis būva išbalzamuotʊs. Aš kaip tarnavo kariuomenė, ti mačio jį tinai. Būva Kara muzieji dižė įmestʊs, šiauduosi. I gulɛje kampi jis, vadynasi, tinai. I dagiau nu ta karta i nebeteka man' matyt' ja.

Būdava, kai seniau aidava ʊn vakaruškų, i jį tempdava tinai jaunymʊs. Ti jis pradėje nebesiduot'. Įkasʊ į žemę, ti jį yšmetʊ žeme – žeme neprijimdava ja.

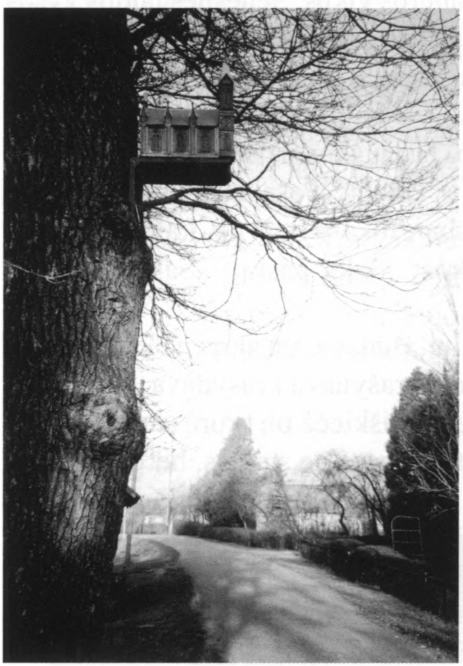

Krekenavos sen. Švenčiuliškių k. koplytėlė „Krekenavos bažnyčia“.

Švenčiuliškių k. koplytėlė.
E. Urbono nuotraukos. 2005 m.

Senojoj Upytės žemėj, tarp Ramygalos ir Krekenavos, Pašilių miške, vėl gyvena stumbrai.

Leono Grubinsko nuotrauka

Dainavo **Jonas Tautkus,** gim. 1911 m., ir **Genė Taukaitė,** gim. 1909 m.
Glitėnų k., Krekenavos apyl.
Užrašė **Eugenijus Urbonas.** 1991 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.** 2002 m.

* Gražių dainelių daug girdėjau

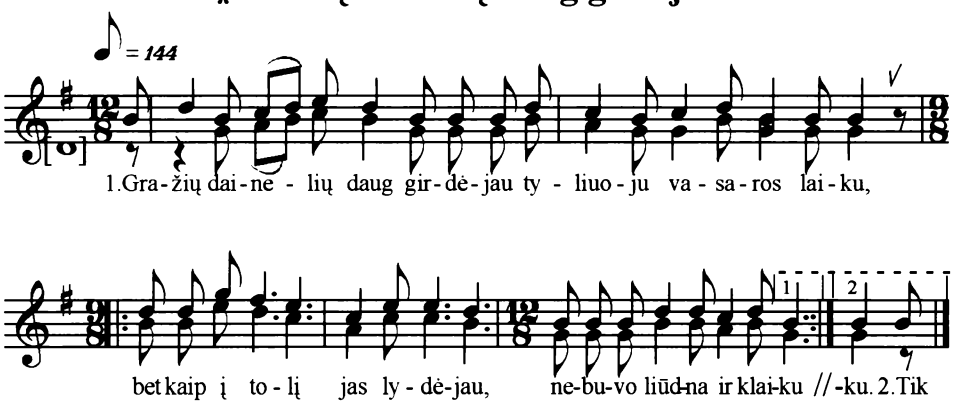

1. Gražių dainelių daug girdėjau
Tyliuoju vasaros laiku,
Bet kaip į tolį jas lydėjau,
Nebuvo liūdna ir klaiku. (2x2)

2. Tik vieną dainą vakarinę
Širdis pamilo taip karštai
Ir neberimsta, kol aušrinę
Pridengia brėkšdami rytai. (2x2)

Pastaba. Dainos, išspausdintos 119, 121, 122, 128 puslapiuose, yra padainuotos bendrine kalba, o išspausdintos 120, 123, 124, 125, 126, 127, 129 puslapiuose, yra padainuotos pusiau tarmiškai.

Dainavo **Jonas Tautkus,** gim. 1911 m., ir **Genė Taukaitė,** gim. 1909 m.
Glitėnų k., Krekenavos apyl.
Užrašė **Eugenijus Urbonas.** 1991 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

Oi, ąžuole, ąžuolėli

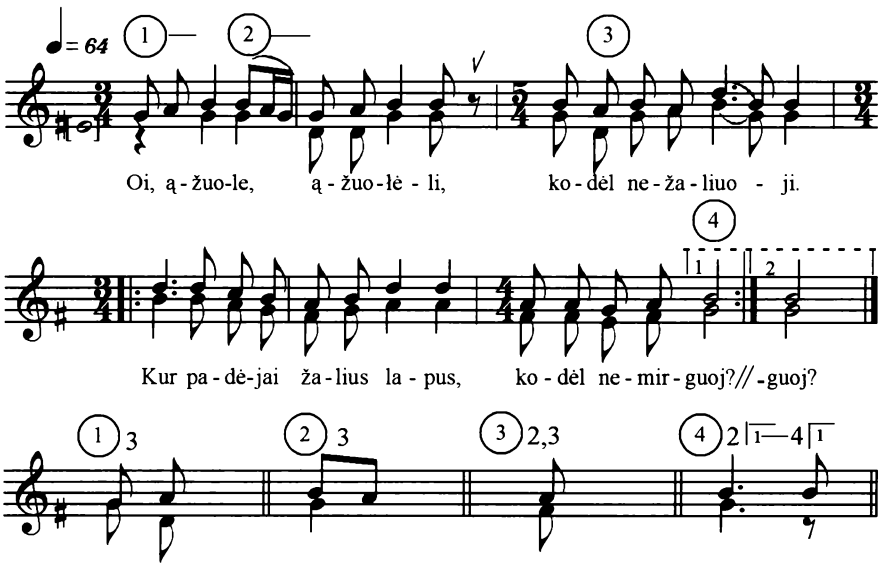

1. Oi, ąžuoli, ąžuolėli,
   Kodėl nežaliuoji,
   Kur padėjai žalius lapus,
   Kodėl' nemirguoj? (2x2)

2. Kai užėjo šiaurus vėjas,
   Nulaužė šakeles,
   Išnešioja žalius lapus
   Po visą šalel(ę). (2x2)

3. Katrie krito unt kalnelio,
   Tie ilgiau pabuvo.
   Katrie krito į slėnelį,
   Tie graičiau supuv(o). (2x2)

4. Tie lapeliai bekrisdami
   Teisybę parodė,
   Kad jaunųjų brolužėlių (bernužėlių)
   Dalis nevienod(a). (2x2)

Dainavo **Jonas Tautkus,** gim. 1911 m., **Genė Taukaitė,** gim. 1909 m.
Glitėnų k., Krekenavos apyl.
Užrašė **Eugenijus Urbonas.** 1991 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

Oi jūs, kvietkai kvietkai

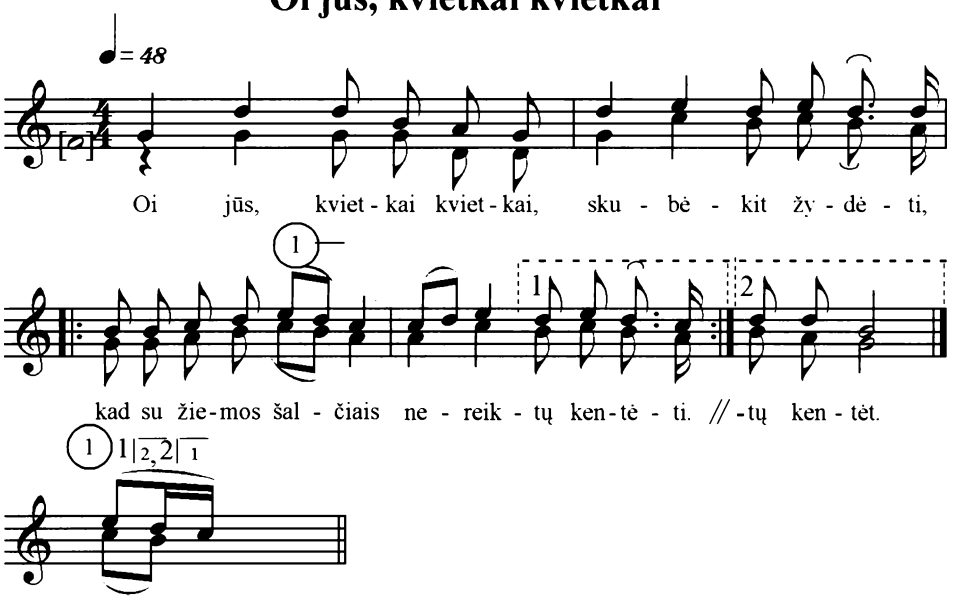

1. Oi jūs, kvietkai kvietkai,
   Skubėkit žydėti,
   Kad su žiemos šalčiais
   Nereiktų kentėt(i). (2x2)

2. Mes nebijom šalčių
   Anei šaltinėlių,
   Mes galiam žydėti
   Žiemą vasarėl(ę). (2x2)

Dainavo **Jonas Tautkus,** gim. 1911 m., ir **Genė Taukaitė,** gim. 1909 m.
Glitėnų k., Krekenavos apyl.
Užrašė **Eugenijus Urbonas.** 1991 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

Bėk bėk, žirgeli, bėk graičiau

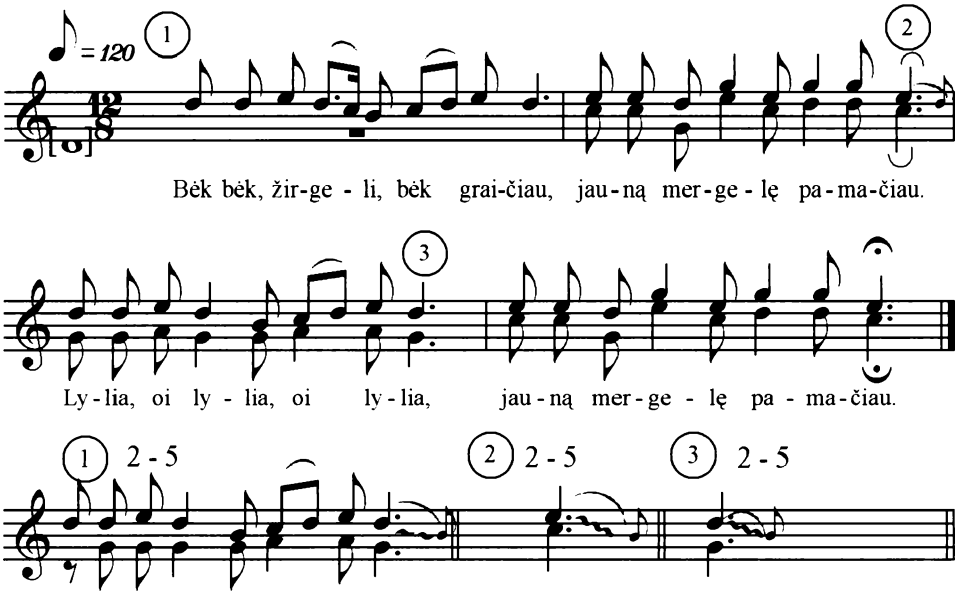

1. Bėk bėk, žirgeli, bėk graičiau,
Jauną mergelę pamačiau.
Lylia, oi lylia, oi lylia,
Jauną mergelę pamačiau.

2. Jauną mergelę pamačiau,
Bėrą žirgelį sustabdžiau.
Lylia, oi lylia, oi lylia,
Bėrą žirgelį sustabdžiau.

3. Bėrą žirgelį sustabdžiau,
Jauną mergelę kalbinau.
Lylia, oi lylia, oi lylia,
Jauną mergelę kalbinau.

4. Mergele mano jaunoji,
Kur šią naktelę nakvojai?
Lylia, oi lylia, oi lylia,
Kur šią naktelę nakvojai?

5. Aukštam tėvelio svirnely,
Margoj močiutės lovelėj.
Lylia, oi lylia, oi lylia,
Margoj močiutės lovelėj.

Dainavo **Jonas Tautkus,** gim. 1911 m., ir **Genė Taukaitė,** gim. 1909 m.
Glitėnų k., Krekenavos apyl.
Užrašė **Eugenijus Urbonas.** 1991 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

Oi, mergyti, netekėk

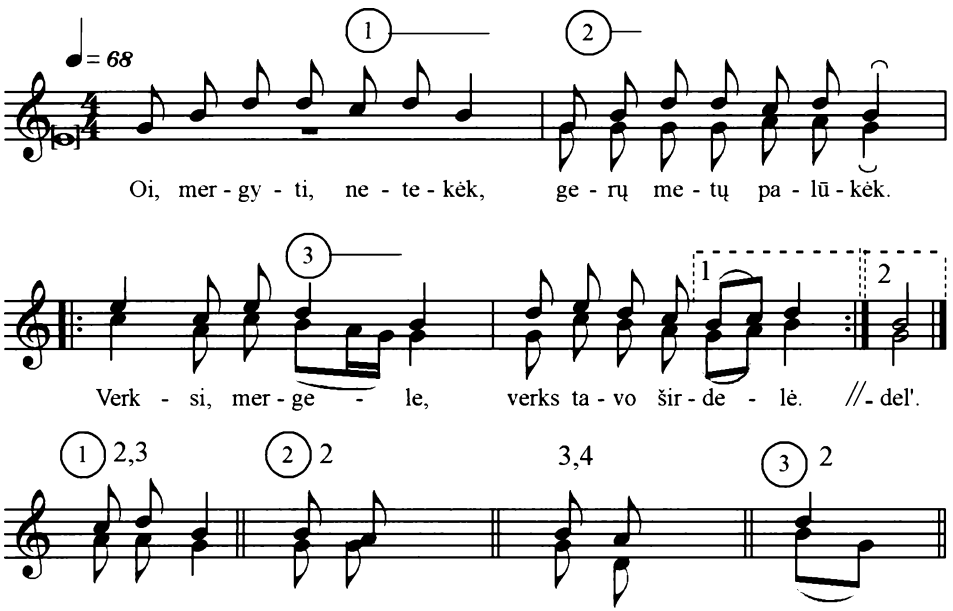

1. Oi, mergyti, netekėk,
   Gerų metų palūkėk.
   Verksi, mergele,
   Verks tavo širdel(ė). (2x2)

2. Reiks seniuką kartu vest,
   Jo pypkelę rankoj nešt.
   Verksi, mergele,
   Verks tavo širdel(ė). (2x2)

3. Reiks lovelę pataisyt,
   Jo pypkelę iškrapštyt.
   Verksi, mergele,
   Verks tavo širdel(ė). (2x2)

4. Reiks tau krosniuką pakurt',
   Su seniuku kartu gult'.
   Verksi, mergele,
   Verks tavo širdel(ė). (2x2)

Dainavo **Genė Taukaitė,** gim. 1909 m.
Glitėnų k., Krekenavos apyl.
Užrašė **Eugenijus Urbonas.** 1991 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

Oi, jūs sesutės

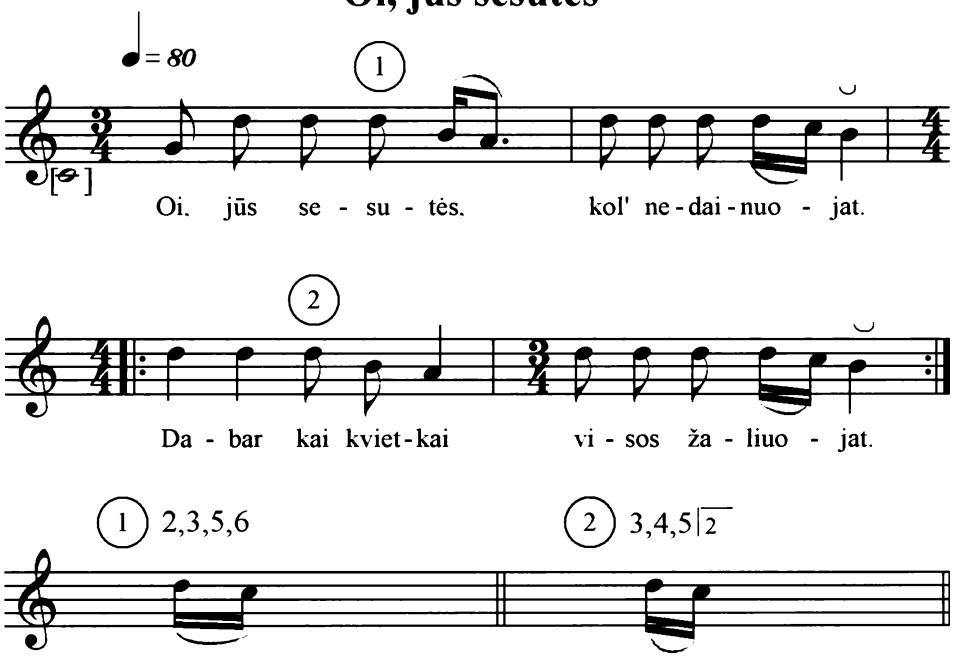

1. Oi, jūs sesutės,
   Kol' nedainuojat?
   Dabar kai kvietkai
   Visos žaliuojat. (2x2)

2. Kol' jūs netaisat
   Savo darželių,
   Laukiat atjojant
   Jaunų bernelių? (2x2)

3. Jūs žalias rūtas
   Už nieką turiat,
   Savo darželių
   Jūs neapžiūriat. (2x2)

4. Kas tik ulyči
   Ėjo, važiavo,
   Mūsų darželiu
   Pasigražiavo. (2x2)

5. Vidur darželio
   Žyd pinavijos,
   Iš pakraštėlių
   Baltos lelijos. (2x2)

6. Čia ne darželis,
   Čia žalias gojus,
   Mūsų sesučių
   Žemiškas rojus. (2x2)

Dainavo **Genė Taukaitė,** gim. 1909 m.
Glitėnų k., Krekenavos apyl.
Užrašė **Eugenijus Urbonas.** 1991 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

Tie bijūnai gražiai žydi

(ratelis)

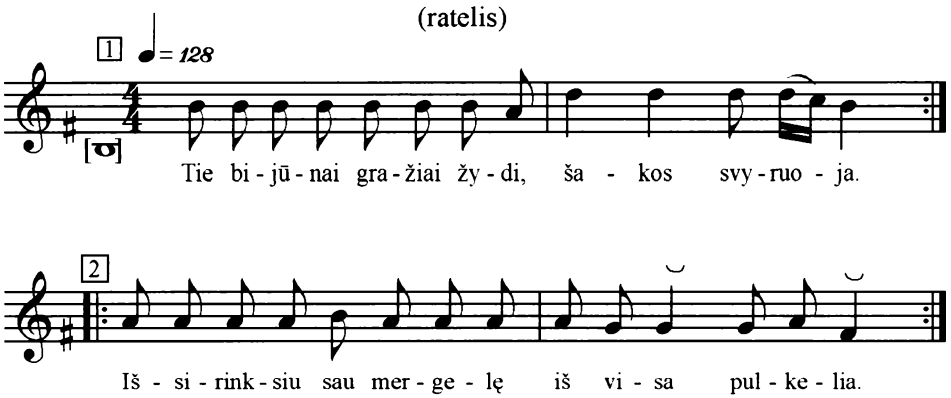

1. Tie bijūnai gražiai žydi,
   Šakos svyruoja. (2x2)
   Išsirinksiu sau mergelę
   Iš visa pulkelia. (2x2)

2. Tie bijūnai gražiai žydi,
   Šakos svyruoja. (2x2)
   Aikš čion, aikš čion, mergužėle,
   Pasivaikštinėti. (2x2)

3. Tie bijūnai gražiai žydi,
   Šakos svyruoja. (2x2)
   Išsirinksiu sau bernelį
   Iš visa pulkelia. (2x2)

4. Tie bijūnai gražiai žydi,
   Šakos svyruoja. (2x2)
   Aikš čion, aikš čion, bernužėli,
   Pasivaikštinėti. (2x2)

Dainavo **Stefanija Navikaitė-Antanaitienė,** gim. 1908 m. Orelių k., Krekenavos vlsč.
Nuo 1983 m. gyv. Švenčiuliškių k.
Užrašė Lietuvos maironiečių draugijos stovyklos mokiniai. 1991 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

Aušta aušrelė

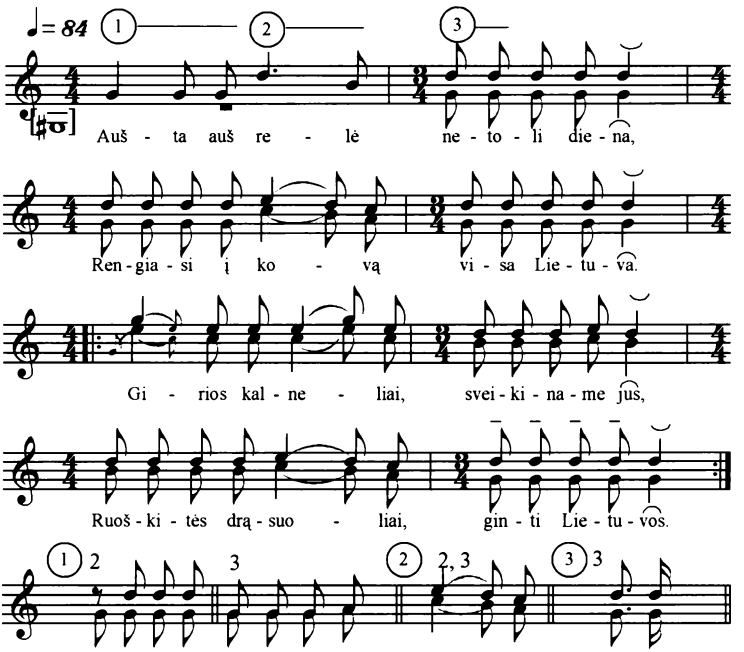

1. Aušta aušrelė – netoli diena,
   Rengiasi į kovą visa Lietuva.
   Girios kalneliai, sveikiname jus,
   Ruoškitės, drąsuoliai, ginti Lietuvos. (2x2)

2. Mūsų vadȣs narsȣs – veda mus kovot',
   Daugelį palaidoj žemelėj juodoj.
   Girios, kalneliai, sveikiname jus,
   Ruoškitės, drąsuoliai, ginti Lietuvos. (2x2)

3. Šimtametes pušes mum ti apraudos,
   Ir tikrɛ gegute mumis užkukuos.
   Girios, kalneliai, sveikiname jus,
   Ruoškitės, drąsuoliai, ginti Lietuvos. (2x2)

Dainavo **Stefanija Navikaitė-Antanaitienė,** gim. 1908 m. Orelių k., Krekenavos vlsč.
Nuo 1983 m. gyv. Švenčiuliškių k.
Užrašė Lietuvos maironiečių draugijos stovyklos mokiniai. 1991 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

Duokit alučia

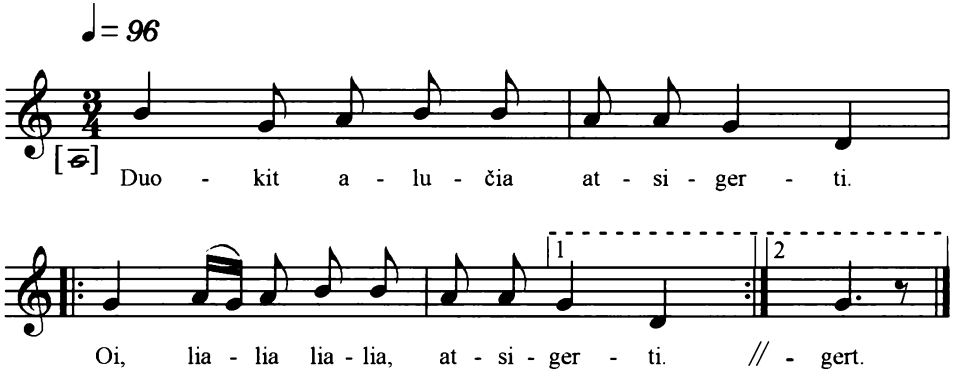

1. Duokit alučia atsigerti.
   Oi, lialia lialia, atsigert(i). (2x2)

2. Duokit mergelę pri šalełɛs.
   Oi, lialia lialia, pri šalał(ɛ)s. (2x2)

Paminklas Skilvionių miške 1945-02-17 žuvusiems partizanams Krekenavos senosiose kapinėse. 1996 m.

E. Urbono nuotrauka

Dainavo **Stefanija Navikaitė-Antanaitienė,** gim. 1908 m. Orelių k., Krekenavos vlsč.
Nuo 1983 m. gyv. Švenčiuliškių k.
Užrašė Lietuvos maironiečių draugijos stovyklos mokiniai. 1991 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

Subatos vakarėlį

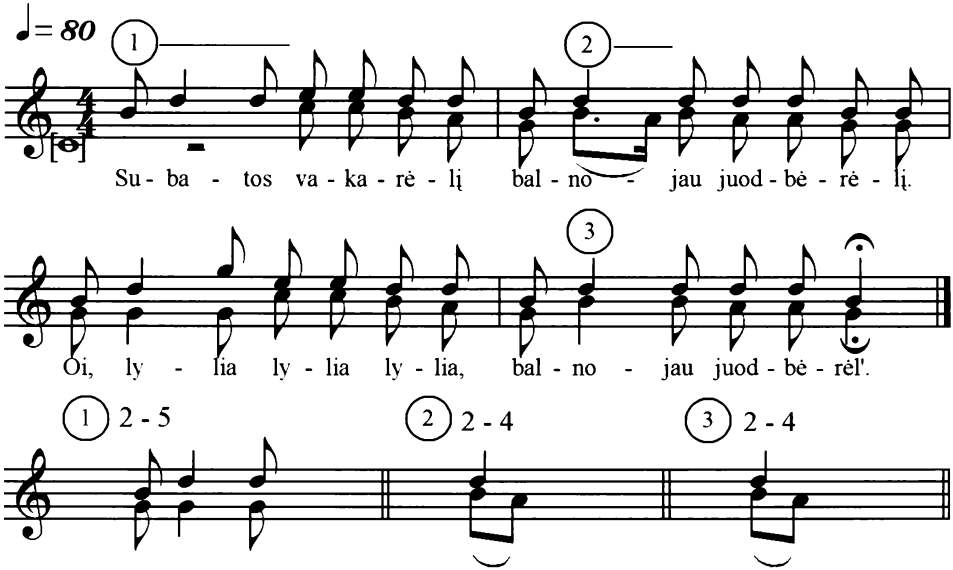

1. Subatos vakarėlį
   Balnojau juodbėrėlį.
   Oi, lylia lylia lylia,
   Balnojau juodbėrėl(į).

2. Juodbėrėlį balnojau,
   Pas mergužėlę jojau.
   Oi, lylia lylia lylia,
   Pas mergužėlę joj(au).

3. Nujojau šimtą mylių,
   Prijojau žalią girią.
   Oi, lylia lylia lylia,
   Prijojau žalią gir(ią).

4. O toj žalioj girelėj,
   Gegutėlė kukavo.
   Oi, lylia lylia lylia,
   Gegutėlė kukav(o).

5. Gegutėle pilkoji,
   Ko teip liūdnai dejuoji?
   Oi, lylia lylia lylia,
   Ko teip liūdnai dejuoj(i)?

Dainavo **Barbora Lukoševičiūtė,** gim. 1914 m. Švenčiuliškių k., Krekenavos apyl.,
Užrašė Lietuvos maironiečių draugijos stovyklos mokiniai. 1991 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

Pražydėjo žolynėliai

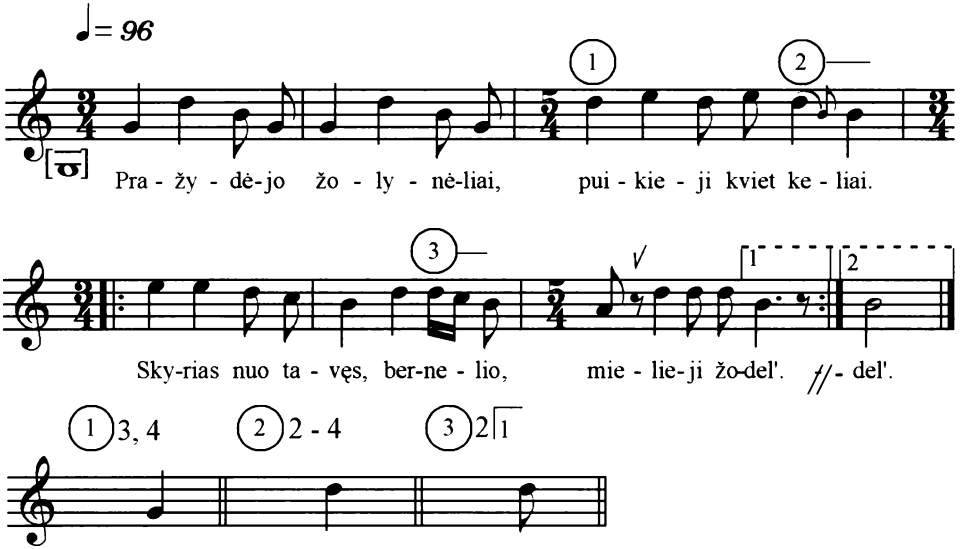

1. Pražydėjo žolynėliai,
   Puikieji kvietkeliai.
   Skyrias nuo tavęs, bernelio,
   Mielieji žodel'. (2x2)

2. Kol mylėjo, tol kalbėjo,
   Kryžmais rankas dėjo –
   Kad aš tavi nepaimčio,
   Koros mani dievs. (2x2)

3. Aš tau duosiu šešis šimtus,
   Mūra dvarelį.
   Ar užteks tau, mergužėle,
   Tau už vainikėl'? (2x2)

4. Man nereikia šešių šimtų
   Anė skatika.
   Sugrąžink man, bernužėli,
   Rūtelių vainik. (2x2)

RAMÝGALA

Ramygalos šv. Jono Krikštytojo bažnyčia. 2002 m.

Ramygala yra 25 km į pietus nuo Panevėžio, prie plento į Kauną. Per Ramygalą tekanti Upytė skiria miestą nuo piliakalnio ir kapinių. Ramygala – viena seniausių Panevėžio krašto gyvenviečių. Nemažai archeologinių radinių rasta Rimaisų kapinyne.

1503 m. rugsėjo 7 d. Lenkijos karalius ir LDK kunigaikštis Aleksandras leido Ramygalos klebonui pastatyti filiją ant smėlėto Nevėžio kranto – taip prasidėjo Panevėžio miesto istorija.

Dabartinė Ramygalos neogotikinė bažnyčia pastatyta apie 1906 m. Ramygaloje aktyviai veikė knygnešiai, priklausę Garšvių draugijai. Kapinėse palaidotas knygnešys Adomas Ladukas (1852-1930), čia atgulė ir Masiokų k. gimusi veikli Lietuvių kalbos draugijos narė panevėžietė mokytoja kraštotyrininkė Elena Gabulaitė (1916–1999 m.).

Knygnešio Adomo Laduko kapas Ramygalos kapinėse.

E. Urbono nuotraukos. 2002 m.

Ramygaliečiai aktyviai reiškėsi 1863 m. sukilime: apie 160 vyrų buvo paėmę Ramygalą į savo rankas, sudegino rusų bylas, bet po sukilimo numalšinimo daugelis nukentėjo, o klebonas Juozapas Šarkauskis su broliu vikaru buvo ištremti į Tomsko guberniją.

Po spaudos atgavimo Ramygaloje virė tikras tautinis sąjūdis. 1919-1920 m. daug ramygaliečių stojo į savanorių gretas, kovojo su raudonarmiečiais ir 1920 m. su Ramygalos apylinkėse į Lietuvos kariuomenės užnugarį prasiveržusiais lenkų kavalerijos eskadronais. Su lenkais ties Truskava susikovė 5 moksleiviai šauliai. Žuvo Jonas Ambrozevičius (iš Truskavos), į nelaisvę buvo paimtas ir nukankintas šešiolikmetis Stasys Klimavičius (iš Vadoklių). Jų portretai prieškario metais puošė Ramygalos Antano Smetonos progimnaziją. 2005 m. Ramygalos vid. m-kla tapo gimnazija.

1972-1973 m. Ramygalos apylinkėse Panevėžio 4-osios vidurinės mokyklos tautosakininkai surinko daug vertingos medžiagos *(vad. E. Urbonas).*

Ramygaliečiai yra pietų panevėžiškiai.

Užrašė Panevėžio 4-osios vid. m-klos mokiniai.
Vadovas Eugenijus Urbonas. 1972 m.

Pasakojo **Kazė Masiokaitė-Gritėnienė,** gim.1905 m. Masiokų k., Ramygalos apyl.
Užrašė mokyt. **Marija Kuzmienė.** 1972 m.

Piemenų žaidimai

Šakalį ar lazdą pastato vidury. Ant tos šakutės užkabina kabliuką. Visi turi lazdas išsipjovę ir leidžia su lazdom, kad numuštų kabliuką. Kai numuša kabliuką, lekia išvaduot lazdos. „Mes tuoj lekiam, užminam lazdą, kad nereikėtų išsivaduoti".

Pirmas išginimas

Prieš išgenant pirmą kartą galvijus, stengdavos (juos) šventom žolėm parūkyt, kad gyvuliai par vasarą nepadvėstų, gyvatės neįkąstų. Karvytės buvo liesios, šiaudais šėrė. Suguldavo į purvynus, reikdavo vilkt. Balos. Kaip buvo sunku!

Tautosakos rinkėjai Ramygaloje. Viduryje vadovas E. Urbonas, kairėje antras mokyt. Henrikas Aramavičius. 1 *Alfonso Garucko*

Pirmą vakarą, kai pargydavom, piemenėlį apipildavo vandeniu. Toks buvo juokas. Apipildavo vyresnė sesuo arba šeimininkė.

Rudenį, kai dar ganyt reikėdavo, mes norėdavom, kad graičiau užsnigtų. Labai nusibosdavo, šalta būdavo. Ožką apie beržą triskart apvesdavom – tada jau snigs. Toks paprotys piemenėlių būdavo.

Piemenų šūksniai

Kad kiaulės lėktų namo, surikdavom:
– Čiuolia, čiuolia,
Gysim kiaules namolia!
Kur - r -r - r, –
užkurkiam!
Ir suprasdavo balsą, pastato ausis – ir buldi buldi namolia! Nepasiklysta, kiekviena į savo namus parlekia.

Karvėm dainuodavom:
– Gili gili
biz – z- z...
Lekia tada, užverčia stimburius visos. Jei nori, kad nelėktų, stimburį pririši prie kojų – ir nebelekia.

Sekminės

Kiekvieno ūkininko po vieną karvę apipuošdavo. Ant ragų tokį vainiką uždėdavo. Būdavo, pasķu(i), kai pargena, kiti piemenys pasiima ąsotėlį, kašikėlį. Į kašikėlį dėdavo kiaušinius, į ąsotėlį – sviestą. Iš tų kiaušinių kepdavo kiaušinienę. Kas ragaišio duodavo. Skanu labai būdavo. Par Sekmines prie kiekvienų durų statydavo berželius.

Aičvaras

Kas turtingesnis būdavo, sakydavo, kad pas jį aičvaras lekia, ilgas kaip kačerga. Gal kokia jam yra ir uodega. Jis bėga bėga, atrenka tą žmogų, įlenda į svirną ir prineša jam turtų.

Vaidenimasis jaujoje

Labiausiai tai jaujose. Mano senelis pasakojo, kaip jis kūreno jaują: nuo aukšto kažkas šlami šlami sušlamėjo, nudribo ir ant senelio užkrito. Jis labai išsigando. Buvo jam priemėtis su išgąsčiu. Rožę gavo. Jam dėjo sausų rugienių miltų nuo pagirnių, užtepdavo muilo ant veido. Gydė ievos žiedais. Išverda, kloja ievos žiedus ir geria.

Gavėnios ir piemenų žaidimai

Par Gavėnią jaunimu(i) rodu sueit. Pirma pasimelsdavo, rožančių pakalbėdavo, o pasku(i) pradėdavo žaist: žiedą dalindavo, fantą išpirkt reikdavo: „Baudas nešt" ir „Pečių kūmuos prašyt". Sakydavo, prisakydavo ant to žmogaus kalbas, kokios jam nepatikdavo. Turėdavo eit žiedo dalint.

Vasarą „Bluselę" šokinėdavo ant dirvonėlio, „Žąsinėlį" gaudydavom susikabinę. Visko buvo: ir pagauna, ir nepagauna. „Aveles" ganydavo. Su lazdele buvo piemenėlis ir gano, o vilkas vagia aveles, kol visas išnešioja. Žiūri piemenėlis – nebėr avelių. Ir išeina ieškot dainuodamas:

Čia vilko pėdelis,
Čia kraujo lašelis.

Pasku(i), kai jau suranda aveles savo, dainuoja:

Škuni barkš, avinėli,
Pyragėliais pirktas.

Pasku(i) „Ropę" raudavom. Tempiam tempiam, ištempiam ropę.

Tokie žaidimai buvo.

Gavėnios valgiai

Buvo labai paprasti.

Žirnienių blynų iškepa, plonučius ir storus.

Šušnyką darydavo iš avižienių miltų. Kisielių virdavo iš avižienių miltų ir blynus kepdavo iš avižienių miltų.

Kunigai atleidžia nuo pasninko senelius, nėščias moteris, vaikus, ligonius. Sveikų neatleisdavo. Jie valgė bulbes, raudonus barščiukus su aliejum, silkę; tarmalą: buvo pagaminta iš bulbių, silkės rūgšties, aliejaus ir su bulbėm dažydavo. Valgė kopūstus su aliejum. Bulbienę užbaldydavo su aguonų pienu, kanapių pienu. Sekmadieniais leisdavo su pienu užsibaldinti.

Senovinės vestuvės

Vestuvės. Pirmiausia paduodavo užsakus bažnyčio(j). Kunigas keturias savaites par pamokslą paskaitydavo, kas tokie vedasi, kad giminės nebūtų, kad kliūčių (sutuoktiniam) nebūtų. Tada prasidėdavo ruošimasis vestuvėm: salyklai, pyragai, pamerges prašo, svočią prašo. Pasku(i) jau padaro alų. Pasku(i) vadindavo tą vakarą dievičvakariu. Tiulį – veliumą ruošdavo, drabužius, rūtų vainikėlį pindavo pamergės sukviestos. Muzikantus vyras kvietė. Na, ir atvažiuoja iš anos pusės. Pirmiausia užtveria vartus, kad jų neįleistų, kol išsiperka. Pasku(i) už stalo neleidžia sėdėt. Kai jau išsiperka, įleidžia, susodina už stalo, bet piršlys persėda jaunuosius, kad kartu nebūtų. Pasku(i) pavalgo ir tada jau pradeda kilt, eina atsisveikint tėvą ir motiną.

Patiesia kilimiuką po kojų, ir tėvai atsisėda. Jaunieji ateina, atsiklaupia, atsiprašo tėvus. Tėvai paržegnoja, palaimina. Atsistoja. Atsisveikina su broliais, seserim(is), su kaimynais. Pasku(i) jau rengiasi važiuoti. Jaunikio su jaunąja (kartu) nesodina. Sėdi atskirai. Jaunoji važiuoja su svočia, o jaunikis – su piršliu. Vyresnis pojaunis stovi prie jaunikio, vyresnioji pomergė – prie jaunosios. Padeda žiedus ant lėkštelės, vainikėlį ir jaunikio gėlę. Tada jau pašventina ir vėl uždeda ant galvos tą vainikėlį ir prisega gėlę jaunikiu(i), žiedus parkeičia, kryžių duoda pabučiuot. Tada nueina prie Panelės Švenčiausios altoriaus, ten pasimeldžia.Tada jau važiuoja namo. O namuos laukia kartys užtaisytos, vėl reikia išsipirkt. Kai išsiperka, tada tėvas su motina stovi terpdury, pasitinka su duona ir druska, o moterys – vienos „pomergės", kiti „jaunieji" – užėmę stalą. Tai jau gėrimo, saldainių jiem duokit. Išperka stalą. Iš šliūbo grįžtant jaunikis su jaunąja važiuoja kartu.

Tada jie susėda, pasistiprina, pavalgo ir pradeda šokt. Pašokus – svočios pietūs. Svočios pietus pavalgo, atvažiuoja kviesliai iš vyro pusės. Tie kviesliai visokiom stučkom apsikabinę, juostom pasipuošę – ir pradeda viską vogt: peilius, šakutes. Pasku(i) jau užkviečia, kad pas juos atvažiuotų. Vėliau atvažiuoja kraitvežiai. Vėl viską vagia. Kas vištą, bulbes, kas pakliuvo, kad vežtų į aną pusę. O tos pamergės jaunajai stuomenis (drobinius ilgus marškinius) neša. Tenai, kai nuvažiuoja, turi išsipirkt.

Pajauniai pritaiso rasalo išsipirkt – mat ten irgi užimtas stalas.

Rytą būna marčiakeltis.

Prieina muzikantai, griežia, kelia jaunuosius, o paskiau eina pomergių pas kaimynus kelt, ieškot. Pasku(i) marti dalina dovanas giminėm, muzikantam, piršliam – po abrūsą, stuomenį, ką išgalvodama. Kraičius kai veža, skrynias užsėda – reikia išsipirkt, kol išveža.

Už savaitės būna sugrįžtuvės. Pirma pas mergaitės tėvus, o pasku(i) pas vyro tėvus. Tuo ir pasibaigia vestuvės.

Pastaba. Aprašytos 1905-1910 metų vestuvių apeigos.

Krikštynos

Kaip ir visur, krikštynos(e) būdavo bobelė, katra vaikus gaudo. Surenka pinigus „ant muilo", kad vaikas baltas būtų. Ją (bobelę) vadindavo „Dzendobra". Pasku(i) bobą įsodindavo į geldą ir išveždavo, kad daugiau vaikų nebūtų.

Kūčios

Par Kūčias niekur neidavo, būdavo savieji. Po valgio burdavo. Teip pat kalbėjo maldas. Mano tėvas išmoko skaityt. Skaitė, meldėsi po 5 poterius

kūdikėliu(i) Jėzu(i). Kai stalą uždengdavo, padėdavo po staltiese šieno ir po stalu dėdavo šieno. Pirmiausia plotką laužydavo vyriausias asmuo – mama. Iš tos plotkos visi atsilauždavom. Pasku(i) savo valgom. Pirmiausia mama grybų su barščiais išverda. Pasku(i) grybų virtiniukų, aguonų ir kviečių mišinio: pasaldintas paprastas vanduo su virtais kviečiais, kleckelių su skystymu, silkių, žuvies, uogų kisieliaus. Tada jau saldžiai buvo. Skanu skanu!

Ir paskiau prasideda burtai – kas ilgiau gyvens. Iš po stalo traukiam šieną. Jei ilgas – ilgai gyvensi, jei trumpas – trumpai. Paskum jaunimas pradeda klausyt, iš kur šunys loja – iš te(n) piršliai atvažiuoja. Pasku(i) malkas nešdavo. Prisidedi, nežinai, pora ar ne. Jei pora – ištekėsi! Pasku(i) iš vaško kas išvarvės: grabas ar jaunikis. Vašką šildydavo ant vandenio ir liedavo. Tą vakarą nė kaimynai neateidavo. Anksčiau atsiguldavo ir rytą anksti keldavosi eiti ant rarotų, ant Piemenėlių mišių.

Vengrai

Ateidavo vengrai. Ant kupros jiem dėžutė pritaisyta. Vieno(j) vieto(j) žolelės, kito(j) vieto(j) žolelės. Jie gydė moteris. Turėjo visokių vaistų: nuo saulės nudegimo – šaknų, nuo gumbo – gumbažolių. Tos žolės supjaustytos, sudžiovintos. Vieną kartą vengras atsistojo prie karvės šūdo. Sudžiūvę šūdai. Duobutė(j) prilyta lietaus. Jis tą vandenį semia iš duobutės, pilia į bonkutę ir pasku(i) gydo moteris.

Jie mokėdavo pakerėt, čerevodavo. Vieną kartą mano vyras važiavo iš Ramygalos. Sustojo, pakvietė vengrą pavežt. Tas pradėjo pasakot, kad jis moka pakerėt.

– Tavo arklys bus ant lauko pririštas. Aš užkerėsiu arklį, ir joks vagis iš to lauko arklio nepavogs. Arklys pradės spardytis, kąsti, – ir teip rimtai sako.

Tėvelis nepatikėjo, nors vengras rimtai jį tikino:

– Po 10 metų mano moliavotas stalas bus kaip naujas.

Po vieną kitą žodį jie lietuviškai mokėjo.

Pagarbindavo atėję:

– Tegu bus pagarbintas Jėzus Kristus.

Žydas Leibukas

Žydelis Leibukas ateidavo su kašele. Supirkdavo arklių karčius, kiaulių šerius. Jei kiaulę pjaudavom, jam šerius pačėdydavom. Jis atneša muilo, degtukų, guzikėlių, adatų, sacharino, cukrelio, mėtinių saldainių. Jeigu jam ką paneši, jis sako:

– Aš tau dėku(i) nesakysiu. Jei aš tau pasakysiu dėku(i), tau niekais nueis, dėku(i) neatsilygins.

Mažiukas toks buvo, su lazdele. Duoda jam valgyt. Šliūkšt šliūkšt nusiplauna rankas prieš valgį ir tada pradeda savo žydiškus poterius kalbėt. Kalbėdamas poterius ant rankos vynioja ilgą šikšną – ir ant galvos, kaktos: kaip ragą užsideda tokią ilgą šikšną.

Kai žydas kalba poterius, apdykę vaikai pamini kiaulę. Tam poteriai susimaišo, ir jis vėl pradeda kalbėt iš naujo.

Mergelių ašaros

Seniau mergaitės norėjo meilės, norėjo, kad patiktų, bet tėvai (už mylimųjų) neleido.

Mergaitė buvo labai nelaiminga. Vyras jos nemylėjo, išvažiavo į Ameriką. Ji išeina į laukus, išgirsta – gegutės kukuoja. Ji ir verkia:

– Ku kū, Jokūb, Jokūb...

Ir verkia, kolek atsiverkia, kol ta gegutė kukuoja.

Ko velnias nepadaro, tai boba padaro

Seniau tokie seneliai gyveno. Jie labai gražiai gyveno. Na, ir pamatė velnias, kad tie seneliai labai gražiai gyvena, sumanė juos supykint. Atsikraustė velnias pas tuos senelius, atsisėdo ant pečiaus ir ėmė visaip juos gundyt, kad jie supyktų. Besėdėdamas jis ten sulyso, sudžiūvo ir sugalvojo išeit be vilties. Susitiko beeidamas bobą. Ta sako:

– Kur tu buvai?

– Nagi pas tuos seniukus.

Ta ir sako:

– Velnie, pasiūk man čeverykas, aš supykdysiu juos.

Tada jinai nuėjo pas tuos senelius, ir seneliu(i) atskirai sako:

– Žiūrėk, ta tavo žmona tave nori papjaut.

Tada ta pasiėmė britvą, užkišo (jai) už ančio ir sako (bobutei):

– Paprašyk, paprašyk, kad galvą jis tau duotų paieškot.

Na, gerai. (...) Tai dabar sako boba velniu(i):

– Ar man čeverykas pasiuvei?

Ir stovi anapus griovio. Jis (velnias) nebeėjo prie jos arti - bijo, kad gali ką bloga padaryt. Jis paėmė, ant karties užkabino tas čeverykas ir jai padavė. Bijojo, kad velniu(i) ji ko nepadarytų.

Boba sakė, kad velniai seniau ateidavo į vakaruškas. Jie nesiskyrė nuo jaunikaičių. Kai mergaitės pastebėdavo, kad nosė(j) viena skylutė, pažindavo, kad velnias, ir neidavo šokt.

Pirklio ir velnio sandėris

Važiavo pirklys namo. Velnias jį įklampino į balą. Tada velnias prisistatė ir sako:

– Aš tavį išvesiu ant kelio, o tu man prižadėk duot, ko nepalikai namie.

Na, tai jis dabar išvedė ant kelio – ir parvažiavo (pirklys) namo. Gi žiūri – gimė vaikas, o jis jį pažadėjo velniu(i). Na, ir tas vaikas labai grait, labai gerai auga. O tėvas dūsauja, dūsauja, kad ateis velnias, paims sielą. Atėjo velnias, tėvas sako:

– Apdenk aguonom stogą, tada tau duosiu vaiką. Iš akmenio išspausk vandenį.

Na, ir pasku(i), ką jam liepė, jis (velnias) darė. Na, ir pasako, kad ateina kalėdodamas ubagas. Eina (pirklys) tiek nusiminęs, verkia. Tai jis (ubagas) paklausė, ko gi verkia. Pasakė, kad velniu(i) pažadėjo vaikelio dūšią. Jis viską sako, sako, o velnias padaro.

– Na, – sako, – žinai, ką daryk? Duok man rūgusio pieno privalgyt, na tai, kai jis ateis, pasakyk, kad iš bezdalų nuvytų pančius.

Ubagas atsigulė ir guli. Ateina velnias ir sako:

– Atiduok dūšią.

Tėvas sako:

– Dar vieną darbą padarysi, tai tada atiduosiu. Jeigu tu sugebėsi.

Na ir liepė jam nuvyt pančius. Jis (velnias) atsistojo prie to ubago vir vir vir, – ir nieko neišeina. Vijo vijo ir nenuvijo. Ir tada paliko gyvas pirklio sūnus.

Pasakojo **Juozas Šlikas,** 72 m., gyv. Sokelių k.
Užrašė **Eugenijus Urbonas.**
Šifravo **Danutė Pilipavičiūtė.** 1972 m.

Juozas Šlikas.
E. Urbono nuotrauka

Juozas Šlikas gimė 1900 metais. Šeimoje augo 5 vaikai. Tėvai turėjo 6 ha žemės. Nuo 7 metų tarnavo pas ūkininkus. Ganė ligi 15 metų. Paskui tarnavo pusberniu Sokeliuose, o vėliau – Girsteikėnuose bernu. Vedė 33 metų (1933 m.) Vincę Zajackėlę. Vedęs dirbo „ant pusės", o kai gyventojai išsiskirstė į vienkiemius, gavo 9 ha miško. Buvo sunku. Nesimokė niekur, moka pasirašyti ir truputį skaityti. Niekur nebuvo toliau išvažiavęs ir kariuomenėj netarnavo. Pasakas sekti išmoko iš tėvo. Pasakoja labai įsijautęs, pasakojimą iliustruoja gestais ir mimika. Visos pabaigos turi formules – J.Šlikas jas pasako ypač ekspresyviai.

Kaip bernas už tris žirnius čielus metus tarnavo

*Bernʊs susiderėje pas gaspadorį už tris žyrnɪs' čielʊs metʊs tarnaut'. Nʊ, ti jis jo (=jau) pabaige tuos metʊs, tuos pasieme žyrnɪs'. Ir jis ais par svietą pavaikščiot', pažiūrėt', kaip žmonys' gyvenʊ. Nʊ, jis ainʊ ainʊ, jam sutema – i(r) jis apsinakvoje, rʊkuojas, pas tʊkią bʊbūtę. Saka, nʊ, tɪ jis:

– Tuos žyrnis' padėk.

– Kur, – saka, – man' tuos žyrnis' padėt'?

– Padėk, – saka, – ʊnt suola.

Jis atsygula. Rytą atsykelɪ jis, jieška jieška tų žyrnių – neberandʊ.

– Kur tie mana žyrnė?

– Kas tie, – saka, – žyrnė?

– Ne, – saka, – mana tie žyrnė brangūs: aš čielʊs metʊs tarnavo už tuos žyrnis'.

– Nʊ, tɪ ką gi, – saka, – gal' vyštos sūlase.

– Tu man', – saka, – ataduosɪ vyštą.

Nʊ, tai ką gi bʊbute prʊvosis' su juo. Dave vyštą už žyrnɪs'. Nʊ, tɪ dabar jis vėl' ais. Pasyjime tą vyštą. Paėje tʊliau, vėl' apsinakvoje pas tʊkią bʊbūtę.

– Kur, – saka, – man' tą vištą pasidėt'? Aš tɪ, – saka, – bile kur atsigulsɪ.

– Agi, – saka, – mes'k va čɪ, pas kalakutʊs, – saka, – ɪ pabʊs ta vištela.

Nʊ gerɛ. Tas i(r) bʊbūte įmete ʊnt kalakutʊs vištelą. Žinɛ, kalakutai tuoj:

– Iš kur tu, iš kur tu? – i(r) užkapoje tą vyštą.

Rytą atsikėla, ais jo kitur, žiūrɪ, kad vištʊ nebegyvʊ.

– Tɪ dabar, – saka, – man' reiks ataduot' kalakūtą.

Nʊ, ką gi bʊbūte prʊvosis su juo.

– Ta vištela tokɪ brangi – čielʊs metʊs (aš) tarnavo.

Ta bʊbūte atydave kalakūtą. Nʊ, i(r) gerɛ. Tɪ už ta kalakūta – i(r) ainʊ. Vėl' kitur paėje, pas kytą apsinakvoje.

– Prijɪmėt nakvynes, ale kur, – saka, – man' tą kalakūtą dėt'?

– Agi mes'k, – saka, – ʊnt avytɪs', prɪ barona – i(r) pabʊs.

Nʊ, tɪ tas paklause, nūmete tą kalakūtą. Žinɛ, tɪ daug baronų, tų barʊoniūkų – i(r) sumynde tą kalakūtą. Iš ryta atsikėla, – nebegyvʊs.

– Dabar, – saka, – aš imsɪ tą barʊniūką už kalakūtą.

Tɪ dabar tą barʊniūką pasijɪme, vedasɪ. Besyvedʊnt pasidare auksynės' vylnos ta barʊniūka. Nʊ, tɪ gerɛ. Tɪ dabar nuėje, apsinakvoje, rʊkuojas, pas tʊkią bʊbūtę. A tos bobos būva trys' dūkterys'. Žinɛ, pasižirėje jos, kat

auksynės' vylnos – mat jis apsinakvoje i(r) kitam kambary palyka tą barʊniūką. Jos nebeyškınte, to vıresne saka:

– Aisı pasipešt' vylnų.

Prėje prı ta barʊniūka vıresne dukte i(r) prilypa. Nı ʊn čı, nı ʊn tı paait' nebegalı. Kitʊ laukı, rʊkuojas, kas čı y(ra), kad neateinʊ. Paskum nʊeinʊ kitʊ – i(r) to prilypa.Trečı laukı – nʊ, kas' čı y(ra)? Ateinʊ trečı – i(r) to prilypa. Unt gala pagalɛs močı nebesulaukı. Nʊ, kur jos yra, ką jos veikı? I(r) močı prilypa.Tı dabar vysos prilypa. Jis atsikėla rytą...

– O, kokı, – saka, – bandijı! Ka jūs čı, – saka, – atėjot?

Išeinʊ – ir tos bobos sekʊ vysos iš paskos, neatlinkʊ: tos dūkterys' i(r) močı. Motinʊ iš paskos ainʊ, žinɛ, jai sarmatʊ. Tai pasyjımʊ, žolą pešʊ i(r) dedas užpakaly – žola prilimpʊ. Tı dabar jis vedʊ (jas) par miestą. Par miestą vedas, o kytʊs nusipirkįs karvę vedasi. Karve pamate kuokštą šiena, griebe už tos kuokštos, kur bobos užpakaly būva, i(r) karve prilypa. Žydʊs pamate, kas gi čı bʊs – karve nueinʊ.Tı žydʊs kad griebs už stymburia karvę: „Šiū, kur ainı, kur tu ainı?!" I(r) žydʊs prilypa prı tos karvės'.

Dabar ainʊ, rʊkuojas, (visi) par miestą. I(r) išgirda, kad tʊkı karalios dukte: kas prajuokins ją - ataduos karaliūnaičią i(r) pūsę karalystės užrašıs. Nʊ, gerɛ. Dabar (bernas) mysliji sau: su tʊkiai kapėlʊ ją vis tiek prajukinsı. Tʊkios kapėlos niekʊs nemate. Prʊ tuos namʊs vedesi, ʊ karaliūnaičı žiūrı prʊ langą. Pradėje juoktis'. I(r) prajukina.

Tı mat jis apsiženije. Visı gėre, i(r) aš tı buvo. Mat kı senʊs žmogʊs, aš pradėjo krʊmtyt', seilɛt' – negalı pavalgıt'. Man' ka(d) duos par snūkį – aš i(r) namo parlɛkio!

Karalaitės čeverykos ir velniai

Buvo karalius ir du sūnai. Jaunėlis labai akvatydavo strielčiu būt. Jis daba pasiėmė šautuvą, nuėjo į mišką. Po girią visą dieną vaikščioja, nieko jis, tingius, nesuranda. Į vidurį girios įėjęs girdi, kad ūžia, kad treška ta giria. Vis tiek eis pažiūrėt, kas te(n) yra, skaitos, to(j) girio(j). Žiūri – kad trys ponaičiai. O te(n) ne ponai, te(n) velniai buvo. Žinai, girio(j) nebus geras žmogus.

– Tai ko jum, – sako, – reikia?

– Ot, – sako, – to reikia mum. Radom pinigų ir negaliam pasidalint.

– O ką jūs, – sako, – man duosit, kad aš padalinsiu?

Vienas sako:

– Aš tau duosiu kepeliušį. Tą kepeliušį užsidėjus niekas nematis (tavęs).

O kitas sako:

– Aš duosiu čebatus. Tais čebatais užsimausi, vieną žingsnį žengsi – šimtą mylių nužengsi.

O tas trečias sako:

– Aš savo dalį atiduosiu, kiek man priklauso.

Tai dabar tas pasiėmė tą kepeliušį, tuos čebatus.

– Tai dabar, – sako, – lėkit į galą girios. Katras pirmas atlėks, tai tam pinigai bus.

Na, tai tie velniai par girią – net treška. Nulėkė – lėks atgal. Tas ką gi: užsidėjo kepeliušį, pinigus – į kišenę, vieną žingsnį – šimtą mylių nužengęs, o su kepeliušiu niekas nemato.

Tai dabar, rokuojas, jis išgirdo, kad karalius turi tokią dukterį, kur par vieną naktį dvylika porų nuplėšia čeverykų. Baigia tą karalių gubyt, ir niekas negali susekt, kur ji padeda tas čeverykas. Tai tas mislija:

– Vis tiek, – sako, – apsiimsiu, aš suseksiu, kur ji padeda tas čeverykas.

Jis nuėjo pas karalių, sako:

– Žinai, teip ir teip. Aš girdėjau, kad šviesiausio karaliaus duktė tiek ir tiek nuplėšia čeverykų.

– Teisybė, – sako, – ar negalėtum padabot? Jei išdabosi, aš tau atiduosiu dukterį ir visą karalystę.

– Na, gerai, – sako, – aš padabosiu.

Na tai dabar, skaitos, kur ji guli, kepeliušį užsidėjo – niekas nemato jo.

Dabar žiūri, kas bus. Naktis prieina, laukia. Jis žiūri, rokuojas, – dvyliktą nakties išlenda du ponaičiai iš po padlago. Na ir žiūri, kas gi bus. Ją prisikelia, rokuojas, tą karaliūnaičią už rankų, o čeverykas susirišę, skaitos, tie vedas jau ją. Jis ką gi – jo nemato, tai jis tais čebatais užsimovė – vis tiek (tie) nebepaspės lėkt kaip jis lekia. Jis vieną žingsnį – šimtą mylių nužengs. Na, seka ją. Palekia kelis kilometrus, viorstus, ne kilometrus, tuoj numetė vieną porą, rokuojas, tuoj nuplyšo. Palėks – kitą numetė. Taip lėkė ligi pat dvaro. Tik viena pora beliko. O jis vis į terbą dėjosi čeverykas. Nulėkė į kitą dvarą. Žinai, kad jau baigias dvylikta, tai jau jiem reikia baigti. Na tai pabaigė, grait paėmė tą karaliūnaičią, atgal parvedė ir paguldė. Jinai guli kaip negyva. Rytą ir jis parėjo su tom čeverykom. Dabar rytą atsikelia, priėjo karalius:

– Na tai kaip, – sako,- išdabojai?

– Išdabojau, – sako.

– Tai kaip te(n) buvo?

– Tas sako: teip i(r) teip.

– Ne, manęs niekas neišdabojo, – (rėkia) ta karaliūnaičia.

O jai sako:

– Tu ginies. Va, – sako, – naktį atėjo du ponaičiai pas tave.

– Nebuvo, – ginasi.

– O tu, – sako, – čeverykas pasiėmei, palėkei, – sako, – kelis kilometrus. Viena va pora.

Žiūri karalius – teisybė.

– Palėkei, – sako, – kita pora. Vienuolika porų, (kol) nulėkei į dvarą, – sako. – Visos čeverykos pas mane, o dvyliktą (porą), – sako, – pabaigei šokt. Parlėkei su ponaičiais ir atsigulei to(j) pačio(j) lovo(j).

– Ne, nevieriju.

Karalius pasižiūri.

– Teisybė, – sako. – Na matai, jis nemeluoja!

Gerai. Sako (karalius):

– Dabar aš leisiu tau ženytis tą (savo) dukterį.

– Ne, – sako, – dar tris naktis prie jos aš pakaraulysiu (t. y. pasaugosiu) - ar atlėks kas.

Pabuvo vieną naktį, kitą naktį. Kai tie ponaičiai atlekia, kad nuduoda, žinai, jiem. O jie nepastebėjo, jie nemato, kas kančiukais tais (muša). Pabuvo tris dienas – nė vienas nebeatlėkė.

Durniaus jautis prie kryžiaus

Buvo, rokuojas, trys sūnai: du razumni, o trečias durnius. Tėvas numirė. Tėvas tiem razumniem sūnam paliko visą turtą, a tam durniu(i) – akėčias ir jaučiuką. Tie jau broliai nebeliuobia jaučiuko – kam jis reikalingas.

– Jeigu neliuobiat, aš vesiu parduot tą jaučiuką.

Te(n) miestelis buvo koks kilometras, gal daugiau. Tas durnius vedasi tą jautį. Besivedant, atsiprašant, užsinorėjo šikt. Tai kur jis tą jautį dės? Netoli kryžius stovėjo, tai prie to kryžiaus pririšė tą jautį, (pats) nuėjo į mišką. Atbuvo tą reikalą, ateina, o turgaus dieno(j) ėjo žydas ar koks žmogus ir nuvedė jam tą jautį. Jis atėjo gal už valandos – nebėr jaučiuko.

Ramygalos bažnyčia ir piliakalnis ant Upytės kranto. Dabar kapinės. 2001 m.

E. Urbono nuotrauka

– Teip, – sako, – Dieve, tu man jautį pavogei. – Dabar, – sako, – užmokėk.

Jis pasiėmė baslį, kaip duos par tą kryžių! Nušoko kryžius – jis rado pinigų puodą.

– Mat, – sako, – kaip tu man užmokėjai už jautį.

Na, tai gerai.

Dabar pareina jis namo, sako broliam, kad tiek pinigų gavęs už jautį. Mislija jie sau: „Turim dar geresnius jaučius“, tai jie dar daugiau pinigų gaus.

Ale, matai, durnius sako:

– Broliai, teip negausit. Tik padarykit teip kaip aš – tai gausit.

Tie mislija sau: „Palauk, ir mes teip padarysim“.

Na, tai jie tuos jaučius vedas. Nei jie nori šikt, nei nieko, ale tyčia pririšė prie kryžiaus, nuėjo už kelmų ir tupi. Mato – vienas pasiėmė jautį, nusivedė, kitas pasiėmė jautį – nieko jie nesako. Tik mislija sau: „Dabar palauk!“

Pasiėmė baslius, kad duoda par tą kryžių! Ką te(n) nudaužysi medinį kryžių?!

– Mat, – sako, – neklausyk, ką durnius sako. Ir mes atlikom durni. Nei pinigų, nei jaučių – nieko nebėra.

Apie strielčių

Buvo karaliaus sūnus strielčius. Na, tai dabar jis pasiėmė savo šautuvą, eina par mišką, rokuojas, medžiot. Eina, eina par visą mišką parėjo – nieko neranda. Priėjo – gyvatė raitosi ugny. Jis norėjo šaut, o gyvatė prakalbėjo. Sako:

– Jonai, karalaičiau, nešauk, aš tau būsiu prietelka.

Na, tas mislija sau: „Kokia tu man prietelka! Bet ir kokia man nauda, kad aš tave nušausiu?“

Paliko ir parėjo namolio. Jis išgirdo, rokuojas, kad prie karaliaus šulinys toks buvo – karalystė(j) viso(j) vienas šulinys. Iš to šulinio visiem reikdavo nešt vandenį, kasdien reikėjo duot praryt dūšią smaku(i). Priėjo laikas – karaliaus dukterį reikia jau duoti praryt. Kad neduosi, tai visiem badas. Na, tai nuėjo jis pas tą karalių, sako:

– Aš išgelbėsiu, rokuojas, tą gi jau dukterį.

Na, gerai.

– Kad išgelbėsi, aš tau tą dukterį atiduosiu ir karalystę užrašysiu.

Tai dabar jis nuėjo prie to šulinio, stražia pabuvo, ir ją nusivedė, karaliūnaičią tą. O kad jis pavargęs buvo, tas Jonas karalaitis, – (tai) užsnūdo, o ją pradėjo degyt, tą karaliūnaičią, – nebegali! Jai beraudant, jam ant veido užkrito ašaros. Jis pabudo.

– Ko, – sako, – raudi?

– Kad, – sako, – aš nebegaliu būt, kad mane degina.

Jis atsikėlė – (niekas) nieko jai nebedaro: nei degina, nei nieko.

– Na, – sako, – da jis toli, da už pora šimtų mylių. Da pasku(i) tas smakas ateis.

Na, tai atėjo tas smakas. Klausia tuoj smakas:

– Tai ko atėjai, Jonai karalaiti? Ar zgadą daryt, ar vainą kelt?

Sako:

– Su tokiom piktom dvasiom aš zgados nedarysiu – vainą kelsiu.

Na, tas smakas buvo su dvylika galvų.

– Tai katras pirma pradėsim?

– Na gi, – sako, – aš pirma pradėsiu.

Tai jis kaip davė, vienu kartu vienuolika galvų nukirto tam, rokuojas, smaku(i). Tai tas kaip davė – ir tam įkirto. Tai ta užrišo jam skarelę, rokuojas, karaliūnaičia, kur žaizda buvo.

– Tai dabar, – sako (karalaitis Jonas), – aš gulsiu, pailsėsiu.

Jis atsigulė ir kaipmat užmigo. Važiavęs cigonas. Cigonas mat gudrus, ne teip koks žmogus. Jis tuoj atėjo, o tas miega. Tas išsitraukė, džingt – galvą nukirto tam jau karaliūnu(i). Na, tai dabar ir sako, rokuojas, (cigonas karalaitei):

– Jeigu tu nesakysi, kad aš tave išgelbėjau, aš tau galvą nukirsiu.

Tai ką ji daris? Mato – anas nebegyvas, rokuojas, kur ją išvadavo.

Sako:

– Sakysiu.

Dabar jis (cigonas) važiuoja namolio, rokuojas, parvažiuoja ir sakosi, kad jis išgelbėjo (karalaitę): anas žuvo, Jonas karalaitis, ir va jis išgelbėjo.

Tai dabar, rokuojas, jinai ženijasi jau, važiuoja į šliūbą. O gyvatė, to gyvatė, atsinešė vieną sveiką, kitą gyvą kvietką. Jam pridėjo prie kaklo, sugijo, o kitą į gerklę – ir stojosi gyvas. Tai jis nubudo:

– Oi, Jonai karalaiti, buvai amžinu miegu užmigęs, – sako. – Cigonas tau galvą nukirto. Dabar, – sako, – skubėk, jis važiuoja į šliūbą su tavo pačia.

– Tai dar, – sako, – paspėsiu.

Jau sukinkyti arkliai kaip tik važiuot į šliūbą, o ta pamatė. Tai dabar, rokuojas, pradėjo rėkt duktė, kad sustabdytų veseliją:

– Parvažiuoja tas, kur mane išgelbėjo.

Jis (karalaitis Jonas) atėjo.

– Cigonas buvo man galvą nukirtęs.

O karaliūnaičia:

– Jis (cigonas) man sakė: „Jeigu tu pasakysi, kas aš, tai aš ir tau galvą nukirsiu".

Na, tai tėvas tuoj sustabdė (vestuves), pabučiavo, mato, kad tikrai jis. Tuoj cigonu(i) pakinkė keturis arklius, pririšė rankas, kojas, kaip davė lazdom, tai ir aš dar padėjau. Kaip daviau, tai velniop nuėjo viskas tenai.

Apie tėvą ir tris sūnus

Tėvas, rokuojas, jau mirdamas liepė ateiti ant kapo kožnam (sūnui) po vieną naktį pakaraulyt. Na, tai dabar ką gi, žinai, pakavojo tėvą. Pirmą naktį reikia eit vyresniam sūnu(i). Tas sako:

– Neisiu, aš bijau. Eik tu, Jonai (tas – durnius).

– Gerai, – sako. – Kiek tu man duosi?

– Šimtą rublių.

Na gerai. Atėjo vakaras, tas durnius nuo pečiaus baslį pasiėmė, užsivilko, pasiėmė riešutų, dar ir akmeniuką kokį, nuėjo ant kapus. Par tėvo kapą kad duos basliu vieną kartą – stukt! Tėvas atsiliepė:

– Ar tu, – sako, – Povilai?

– Ne.

– Ar tu, Petrai?

– Ne.

– Ar tu, Jonai?

– Aš.

– Karaulyk, – sako.

Jis tenai riešutus kremta, vaikšto. Žinai, apie dvyliktą nakties prisistatė ponaitis. Ar ponaitis, ar te(n) velnias buvo.

– Ką čia, – sako, – Jonai, veiki?

Sako:

– Riešutus kremtu.

– Duok ir man.

Tas padavė akmenį.

– Te, – sako, – man neiškada.

Tas velnias kramto kramto, ir jam priėjo laikas – jau dvylikta. Jis ir pasikavojo, prapuolė. Tik nulėkdamas sako:

– Tavo laimė, mano nelaimė.

Jis (Jonas) parėjo namolio. Rytą klausia jau tas brolis:

– Ką tu matei?

– Nagi ką matysi? Pagulėjau ant kapo ir parėjau.

Nieko nesako. Antrą naktį reikia eit tam (Petrui). Ir tas bijo eit.

– Eik tu, Jonai, už mane.

– O kiek tu duosi?

– Kiek jis davė, tiek ir aš duosiu.

Na gerai. Tai jis vakarienę pavalgė, apsivilko ploščių, teip pat riešutų pasiėmė. Na, tai dabar nuėjo ant kapo pas tėvą. Du kartus basliu dunkt, dunkt. Atsiliepė tėvas:

– Ar tu, Petrai?

– Ne.

– Ar tu, Jonai?

– Aš.

– Karaulyk.

Jis pakaraulijo tą naktį. Jau savo nakty jam nereikia nieko – jis ir pats žino, kad reikės eit. Jis nuėjo ant to kapo, kai jo buvo eilė. Nuėjo, tris kartus kad davė basliu, rokuojas, par tą kapą. Atsiliepė tėvas:

– Ar tu, Jonai?

– Aš.

– Karaulyk, – sako.

Teip pat buvo atlėkęs velnias, davė tam teip pat akmenį. Tas sako:

– Tavo laimė, mano nelaimė.

Na, ir gerai. Tai dabar išaušo oras, tėvas išlenda iš kapo.

– Tai, – sako, – vaikel, tu laimingas, o jie nenorėjo tos laimės. Jie, – sako, – negaus. Tu, vaikeli, gausi.

Tuoj jam padavė tokią terbą. Sako:

– Bus karaliaus duktė. Labai renkasi jaunikį: ir tokių važiuoja, ir kunigų, ir profesorių, ubagai – visokių ten važiuoja. Ir neišsirenka. Tai dabar jai pastatė tokius namus – penkių aukštų, stiklo (žinai, su orlaiviu gal ir privažiuotų, gi nebuvo seniau orlaivio). Tai dabar, rokuojas, bus trys dienos. Išleistas toks publikatas: kas stos, rokuojas, prie jos, prijos tenai, apsimainys žiedais – už to atiduos. Tai tu, sako, iš karto nujosi, ale neleisk arklio. Par tris kartus (jok).

Na, tai gerai. Tai dabar parėjęs nesako. Kakraz už kelių dienų publikatas, rokuojas. Tai broliai perka arklius ir joja tenai. Sako:

– Broliai, ir aš josiu.

– Kur tu, – sako, – vaikel, josi? Eik verčiau pagrybaut.

Tai motina jį vis teip vadina „durnius – pelenius“. Tai jis ką gi, nuėjo – kur tų grybų rasi? Tai varlių (į terbelę) prigaudė, parnešė. Kad virto par slenkstį – varlės šokinėja po gryčią. Močia:

– Oi, tu, paškudneli, ko tu teip?

– Kokie man papuolė, tokie, – sako. – Aš pririnkau.

Jis pasiėmė tą terbelę, pakratė, kad jau būtų arklys diemanto ir apsitaisymas, ir kančiukas. Jis prijojo savo brolius (lenkdamas), po kartą par pečius su kančiuku kirto. Na, tenai prijojo, žiūri – daug žmonių. Jis dukart aplėkė aplink tą namą ir parlėkė namolio.Vėl paleido arklį ir vėl kaip buvo durnius, toks ir tebėr. Parjojo tie broliai, sako:

– Toks ir toks buvo.

O jis sako:

– Broliai, aš buvau.

– Tokie durniai, – sako, – ir bus!

Kitą kartą teip pat jie joja, vėl perka dar geresnius arklius. Sako durnius:

– Mama, aš josiu.

– Kur tu, vaikel, josi? Eik verčiau pagrybaut kur, ar ką.

– Ai, – sako, – nėra grybų ir aš neisiu.

Na, jis pasiėmė tą terbelę, pakratė, kad būtų sidabro arklys ir sidabro apsitaisymas, ir sidabro kančiukas – viskas kad būtų. Ant arklio sėdo ir vėl pavijo tuos brolius. Na, tuos brolius priveja, po du kartu kančiuku par pečius! O jie ką gi, nežino, kas ten juos daužo.Tik švystelėjo – ir nebėr. Na, tai nulėkė, jis jau į ketvirtą aukštą užlėkė, apsuko, rokuojas, ne pas karaliaus dukterį, ale apie tą namą. Trečią kartą broliai išjoja, o jis sako:

– Aš josiu.

– Nebejok, eik geriau, – sako.

Na, tie nebetoli to dvaro. Jis išsiėmė, kad būtų arklys aukso, apsitaisymas (aukso), aukso žiedas – viskas kad būtų. Kaip jis sako – teip jam stojas. Na, tai jis nebetoli paveja juos, po tris kartus kančiuku, rokuojas, – jau buvo tėvo toks įsakymas skirtas. Tai dabar (arklį) paleido tiesiog, kur jau ta karaliūnaičia. Jis (Jonas) tuoj įlėkė į tą namą, pasibučiavo, žiedais parsimainė. Jis davė savo žiedą, o ji – savo žiedą.Na, ir baigta. Turėk, turėk ženklą, o jis švykšt - ir vėl nebėr jo.

Na, tai dabar visi rokuoja, kaip čia ką daryt, kaip čia surast, kas tą žiedą turi karaliūnaičios. Kaipgi surast dabar? Na, tai jis (karalius) nutarė teip: daryt tokį balių ir kviest visus žmones. Ir ponus, ir ubagus, ir žydus, ir durnius – visus kviest. Teip ir atrado Joną.

Dvylika karalių supyko, rokuojas.Visi supyko, kad jau nedavė (karalaitės) už tokių karalių, o už tokio ubago dukterį atidavė. Dabar jau tėvas išvažiuoja į karą, rokuojas. Atėjo duktė ir rauda pas jį (vyrą).

– Mat, – sako, – Jonai, tu prapuolei ir mes prapulsim, – sako.

– O kas bėda? – sako tas durnius. – Kokia čia bėda?

Paraudojo (žmona) ir išėjo į savo kambarį. O tas (vyrelis) būdo(j) guli. Mato, kad jau stos karas, ugnis stos. Jis pakratė, kad būt aukso arklys, aukso apsitaisymas ir šoblis aukso. Tik stojo Jonas, tik nulėkė, tik kad pradės kariauti! Apsisuko tris kartus aplink ir paguldė visus! Na ką gi – Dievo galybė tokia.Tik vienas jam kad davė par pirštą ir įkirto, rokuojas, tam jau Jonu(i).Tai uošvis, tas karalius, nusirišė skarelę nuo kaklo šilkinę, užrišė ranką. Jonas, matai, pavargęs parlėkė namolio ir nenusitaisė, ir guli teip visas. Arklį paleido, drapanos visos auksinės, ir žiedai, ir viskas.

Kad išvadavo, tai dabar didžiausias balius pas tą karalių, skaitos. Jie baliavoja, baliavoja, ale tai karaliūnaičiai užėjo tokia mintis eit pažiūrėti, ką Jonas veikia. Įbėgo – kad nušvitus ta būda, auksuos jis guli. Išsigando.Tai

dabar, rokuojas, lėkt pas visus, pas karalių, pasakyt, kad teip ir teip. Visi sako: dabar žūsim. Kiek pražudė, tai ir mum nudės. Reikia atsiprašyt jo, rokuojas.

– Jūs, – sako, – kai tik jis atsibus, pulkit po kojų, atsiprašykit.

Na tai ką gi, pabudo (Jonas). Kas čia, kas čia?

Tie puolė:

– Dovanok, dovanok!

Paėmė jį į tuos namus, karaliaus dukterį už jo išleidė.

Ir aš te(n) buvau, ir velniai žino, kaip te(n) papuolė: koja kaip spyrė koks girtas – ir aš nuvirtau, ir čia atsiradau.

Dainavo **Motiejus Kaupas,** gim.1899 m., gyv. Sokelių k.
Užrašė **Eugenijus Urbonas.** 1972 m.
Melodiją šifravo 4-osios vid. m-klos mokyt. **Jonas Šukys.**

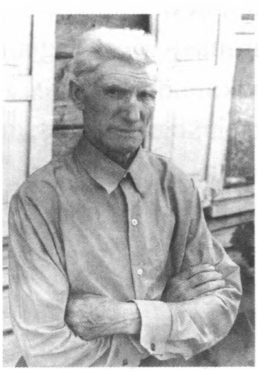

Eugenijaus Urbono nuotrauka

Motiejus Kaupas gimė 1899 m. Visą laiką gyveno Sokeliuose. Šeimoje augo 7 vaikai.

Tėvai turėjo 6 ha žemės – šeštą dalį dubos. Sulaukus 16 metų, mirė tėvas. Motiejus baigė 4 klases.

Karo metais mirė ir pirmoji žmona. Liko su 5 mažais vaikais. Tuoj po karo vedė antrą kartą. Užaugino 9 vaikus.

Jaunas buvo muzikantas, grojo armonika. Dainų išmoko iš motinos.

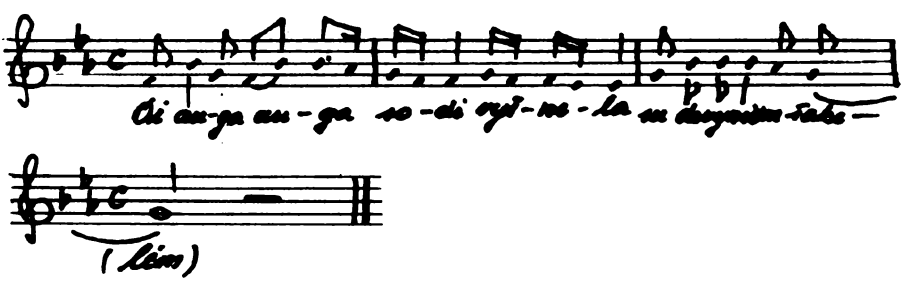

***Oi, auga auga sodi vyšnela**
Su devyniom šakelėm.

Kožno(j) šakelė(j) po gegutėlą,
Kaip jos skardžiai kukuoji.

Kukava rytą ir vakarėlį
Par visą vasarėlą.

Tolėk kukava, kuol iškukava
Senos močiutės dukrelą.

Aš turėjau gaidelį, –
Nor visi matyti.
Kuo gaidelis vardu,
Nor visi žinoti.
Mano gaidys anksti rytą
Kakaryku cit. (2x2)

Aš turėjau vištelę, –
Nor visi matyti.
Kuo vištelė vardu,
Nor visi žinoti.
Mano višta – šiura pura,
Mano gaidys anksti rytą
Kakaryku cit. (2x2)

Aš turėjau antelę, –
Nor visi matyti.
Kuo antelė vardu,
Nor visi žinoti.
Mano antis – šlepetonas,
Mano višta – šiura pura,
Mano gaidys anksti rytą
Kakaryku cit. (2x2)

Aš turėjau žąselę, –
Nor visi matyti.
Kuo žąselė vardu,
Nor visi žinoti.
Mano žąsis – girgagoras,
Mano antis – šlepetonas,
Mano višta – šiura pura,
Mano gaidys anksti rytą
Kakaryku cit. (2x2)

Aš turėjau ožkelę, –
Nor visi matyti.
Kuo ožkelė vardu,
Nor visi žinoti.
Mano ožka – cibė ribė,
Mano žąsis – girgagoras,
Mano antis – šlepetonas,
Mano višta – šiura pura,
Mano gaidys anksti rytą
Kakaryku cit. (2x2)

Aš turėjau baroną, –
Nor visi matyti.
Kuo baronas vardu,
Nor visi žinoti.
Man baronas – riestaragis,
Mano ožka – cibė ribė,
Mano žąsis – girgagoras,
Mano antis – šlepetonas,
Mano višta – šiura pura,
Mano gaidys anksti rytą
Kakaryku cit. (2x2)

Aš turėjau karvelę,
Nor visi matyti.
Kuo karvutė vardu,
Nor visi žinoti.
Mano karvė – šviežiapienė,
Man baronas – riestaragis,
Mano ožka – cibė ribė,
Mano žąsis – girgagoras,
Mano antis – šlepetonas,
Mano višta – šiura pura,
Mano gaidys anksti rytą
Kakaryku cit. (2x2)

Pasakojo **Bronius Čiplys,** gim.1914 m., gyv. Masiokų k.
Užrašė **Eugenijus Urbonas.** 1972 m.

Apie vengrus

Mano tėvas teip pasakojo, kad vengrai vaikščiodavo po kiemus pardavinėdami vaistus. Užėję, tęsdami žodžius, pagarbindavo teip su progiesmiu ir pradėdavo rodyti savo vaistus.Teip pardavė vienai moteriškei nuodų blusom nuodyti. Ta paklausė, kaip jais naudotis. Tas ir sako:

– Pagauk kiekvieną blusą, pražiodyk ir įpilk į gerklę nuodų.

Šuniukas po akmeniu

Prie upelio buvo akmuo, ir iš po to akmenio išlįsdavo juodas šuniukas. Kartais eini par lieptą – ir jis tupi. Tupi ir žiūri. Kai eini artyn, – palenda po akmeniu. Akys jo visą laiką žiba.

Senis kelme

Einant į Juškaičių pusę buvo griovys. Kai eini, prieš du šimtus metrų lyg kas vandeniu parpiltų. Kiti matė, kad senis tam kelme sėdi ir rūko. Visiem teip būna. Ir man pačiam teip kelis kartus buvo. Paeini kokį šimtą metrų, – atleidžia, atleidžia, ir nebebijai nieko.

Adomaičio vaiduokliai

Juškaičių kaime, pas Adomaitį, vaidendavosi: šuva iš klojimo vis puola ir puola. Nors ir graži mėnesiena, o nieko nesimato. Ant stogo vėl – trekšt trekšt, ir nieko nesimato. Tai nuo stogo maišas – uži uži nudribo. Žiūri, kas tam maiše, ir mato spalius. Kai guli ant pečiaus, tai į jų gryčią lyg kas kultuve duotų. Neduoda miegot. Tai, būdavo, mergos nueina pas kaimynus ant pečiaus. Mano tėvukas buvo ten keletą kartų nuėjęs. Vieną kartą nenuėjo, tai tą kartą, sakė, labai smarkiai davė. Paskui padavė mišiom, tai nuo to karto ir nustojo vaidentis.

Jodinėjami arkliai

Mūsų kaime pas Pranoką (Pranas Masiokas) velniai arklius jodinėdavo. Uždaro duris, tai arkliai trypia trypia – visi šlapi būdavo. Paskum su šarka (velnius atbaidyti) pamokė: nušovė, pakabino, tai nuo to karto ir nustojo. Teip arkliai šlapi būdavo.

Sušlapęs ožiukas

Masiokas Pranas eina vieną kartą netoli nuo namų. Lietus toks smarkus lijo. Ir staiga rėkia ožiukas. Teip jis tą ožiuką „Cibuks, cibuks“, o tas bliauna

ir bliauna. Masiokas ožiuką nusivarė kokį kilometrą, daugiau. Galų gale pasigavo sušalusį, sušlapusį, sulytą. Jis ožiuką glosto pasikišęs po lietpalčiu. Pranokas atėjo lig savo namų. Prievartė(j) ir ištrūko ožiukas. Ištrūko ir rėkia:

– Cibuks, cibuks sušalo, sušalo nabags, nabags!

Jis nulėkė ir prapuolė. Teip pusę nakties su juo kamavosi.

Įmūryta arklio galva

Lingerių dvare labai vaidendavosi: teip jau eini par sodą nakties metu obuolių vogti, tai pagal tave vis pliauškoja ir pliauškoja. Ir an kitą sodą kad nueini (mat ne vienas sodas buvo), tai netolimais vis pliauškoja ir pliauškoja. Kai statė dvarą, tai meistras įmūrijo arklio galvą (kaukolę), tai vis arklys koks kožnais metais koją nusimuša ar visai nugaišta.

Tai tą galvą išlupė iš to mūro. Nuo to karto niekas nebeatsitikdavo arkliam.

Paslėpti pinigai

Ponia išvažiuoja ar į Lenkiją, ar kur svečiuos. Ponas turėdavo daug pinigų. Tai jis sudėjo į bačkelę pinigus, užkalė ją, o (savo) liokajų užrakino, kad jis neišeitų. Tai jis ir paslėpė tuos pinigus. Žmona atvažiuoja ir randa poną mirusį. Ir pradėjo lenkiškai rėkti: „Piniendzi, piniendzi“. Ką gi jis miręs bepasakis?! O liokajus – ką jis žino: gi nematė.

Tai paskui (pinigai) vis degdavo. Ir pats mačiau kokį 10 metų – ugnis vis išsikelia. Su kitu ėjom berniuku – ugnis vėl iššoksta plevėsuodama. Paėjom kokį šimtą metrų – ir vėl tas pats. Tris kilometrus teip vis šoko ugnis. Pradėjo žmonės sakyt, kad to(j) vieto(j) turėtų būti pinigėlių. Bet mum ne galvo(j) buvo tokie dalykai. Matė (tai) ir Masiokas Karolis. Jis sako, kad te(n) dar ir didelis pastatas iškilo. Bet visiem pasidarė aišku, kad te(n) dideli pinigai pakavoti.

Buvo metiežas. Tai vieni ėjo su ponais, o kiti teip. Šautuvų nebuvo, tai buvo tik dalgiai ištiesinti ir prie karčių pririšti. Tai tada pradėjo nuo saulės tekėjimo ligi leidimosi eiti metiežninkai į girią. Tai jie te(n) buvo ponų siundyti. Dėdė Marius Želvys buvo terp tų metiežninkų teip pat. Jį miške suėmė ir vežė į Panevėžį ir į Rusiją toliau. Tai jis sustojo su tėvais atsisveikint. Tas Marius ir pasakė, kad jūs nueikit į Gūbrių, po didžiule pušim yra bačkelė užkasta pinigų (prie Krekenavos). Tai tada nuėjo su kitu broliu, pavaikščiojo, bet nieko nerado. Tai dabar tik vežė iš te(n) smėlį ir rado tuos pinigus. Visokių pinigų buvo: ir varinių, ir brangesnių. Į Ramygalą juos atvežė. Tai graičiausiai čia tuos pakavotus pono pinigus ir rado.

Rimaisų kapinynas

Smetonos laikais buvo atvažiavę mokslininkai iš Kauno – 1935 m. aš pats kasinėjau lauką Rimaisų kaimo žemė(j). Buvo manoma, kad čia buvo didelis karas. Pradėjo žvyrą ant kelio kasti ir pradėjo rasti visokių kardų, – visi jie pasidabruoti. Visi pasidabruoti iki vieno – ir dar namų darbo. Arkliai nebuvo senesni kaip ketverių metų – visi palaidoti su visa apranga. Prieky(je) gintaras, terp kamanų virš ausų – vėl gintaras, didumo kaip obuolys. Viršum buvo šiek tiek mažesnis. Radom vieną špilką kam nors įsegti. Auksinė. Nustatė – apie 500 metų turi. Buvo kalnelis – žvyrynas. Kito(j) pusė(j) kalnelio – par pusę metro gilumo grioviai ir kalkių par du pirštu(s) užpilta. Jie nustatė, kad čia buvo deginami žmonės. Dzingučiais buvo apdėti ne tik žmonės, bet ir arkliai. Arkliai, galima sakyti, buvo gerai pašarvoti, gražiai.

Panendrės upelis

Obelės upelę seniau vadino Kraujupiu arba Kapupiu – mat kraujas bėgo ta upe. Vėliau ji buvo pavadinta Panendre. Čia buvo dvaras, niekam nevalnėjo čia maudytis, tik (maudėsi) dvaro ponios.

Apie paukštį kreiva galva ir kurmį

Paukščiai susitarė visi eit upių kast, o tas kreiva galva ir nėjo. Tai jam ir nevalia lįst iš balos vandenio gert. O žvėrys ėjo visų kelių taisyt. O kurmis nėjo. Tai tas kurmis, jeigu par kelią pereina, tai ir nudvesia.

Pasaka apie Kukutį

Kukutis rydavo paukščius. Paukščiai visi susitarė pasislėpt. Tai dabar reikia išeiti pažiūrėt, ar jis liko gyvas, nepagaudamas nieko iš paukščių ėsti. Miške liko vieno vaikai, kito kiaušiniai, bet vis vien niekas neina, visi bijo. Tai tada gegutė sutiko eiti.

– Tai, – sako, – kur aš padėsiu kiaušinį, tai turėsit perėt ir augint mano vaikus.

Tai ta išlindo, aplakstė ir sako:

– Jau kukutis nebegyvas.

Tai ji pradėjo kukuot linksmai ir liepė visiem lįst iš slėptuvių ir nebebijoti. O dabar kur gegutė padeda kiaušinį, tai visus išmeta ir savo tepalieka. Turi perėti, auginti tas paukštis gegužioką. Patys matėm – obelė(j) kielė peri, čir čir – kirmelėles neša, ogi žiūrim – gegužiukas.

Pasakojo ir dainavo **Akvilė Kripaitytė-Smilgienė,** gim. 1901 m. Krinčino apyl., Pasvalio r., gyv. Barklainių k.
Užrašė **Eugenijus Urbonas.** 1972 m.

Kaip užburti pinigus

Jeigu juodas katinas eina, tai pagauni jį, įsineši į bažnyčią. Ir kai kunigas gieda „Dominus vobiskum", reikia sakyti, kad aš turiu juodą katiną. Kai eini iš bažnyčios, sutinki ponaitį:

– Ką tu turi?

– Katiną.

– Parduodi?

Ir jis perka. Penki rubliai. Su tuo pinigu nueini ir visą gyvenimą gali pirkti, niekad pinigai nesibaigs (teip buvo iš tikrųjų).

Boba mėnulyje

Bobutė ėjo su naščiais vandenio. Priėjo prie šulinio. Jai nesimatė (mėnulis labai nešvietė). Tada ji sako:

– Mano subinė šviesesnė už mėnulį. Ji labiau šviečia.

Mėnulis užpyko – su visais naščiais įtraukė. Ir dabar ji sėdi mėnuly(je).

Tvardovskis mėnulyje

Tvardovskį iš dangaus metė. Jis užsikabino už mėnulio. Jis te(n) pasiliko ir dabar sėdi.

Vaikų žaislai

Kiaulės pūslę išpučia, prideda žirnių ir barškina. Seniau nebūdavo jokių žaislų gi.

Vaistai

Jei įsipjauni – voratinklių uždeda (kad kraujas nebėgtų).

Močiakai (gysločiai) – traukia karštį.

Ajerai – nuo blusų.

Prietarai

Sėti agurkus reikia penktadienį, šeštadienį, kur nėra raidės „r".

Jeigu sėsi ką nors jaunam (jauname mėnuly), bus dykaviduriai. Reikia sėti prietemy.

Bulves reikia sodinti, kai debesuota šmotais. Tada daug mezga.

Burtai

Kūčių vakare pavožia tris lėkštes. Po viena padeda žiedą, po viena – pagaliuką, po viena rožančių pavožia.Tada liepia mergaitei iš visų vieną

lėkštę atvožt. Jeigu atvoši žiedą – apsiženysi, jeigu pagaliuką – liksi neženota, o jeigu rožančių – tai tada davatkausi.

Kūčių vakare, jeigu nori žinot, už ko ištekėsi, reikia po lova padėti bliūdą su vandeniu ir apdėt pagaliukais. Sapnuosi, kad po tiltą vaikšto. Na, ir koks vaikščios, už to ir apsiženysi.

Kunigas - velnias

Pusbernis ganė arklius. Ir užėjo lietus. Jis ganė prie kapų. Na, jis nuo lietaus nuėjo į kapus (koplytėlė buvo kapuos) ir sustojo pastogė(j). Pasitaikė, kad ėjo kunigas. Antro(j) pusė(j) koplytėlės ir kunigas sustojo. Kunigas papirosą norėjo užsirūkyt, bet neturėjo degtukų, pristigo. Jis prislinko prie pusbernio, prašė užsidegt. O žmonės kalbėdavo, kad velnias ateina ir prašo užsirūkyti. Jie (pusberniai) pamanė, kad velnias, ir visi pabėgo. Jis (pusbernis) galvojo, kad velnias. Sakydavo, kad velniukas ateina su skrybėliu. Kunigas pamokslą pasakė, kad te(n) ne velnias buvo: „Aš buvau".

Velniai karvę jodinėja

Sakydavo mamai – jeigu karvė prakaituoja, velniai jodinėja. Mamai burtininkė liepė pririšti grabnyčią pakaklė(j). Mama ir rišė.

Sielų kelionė

Jeigu labai gražiai gyveno – Dievas pasiima į dangų. Jeigu nekaip – tai į čyščių. Jeigu blogai – į peklą.

Gaidžiu pasivertęs aitvaras

Sako, vienas berniokas gulėjo klėty ir atlėkė aičvaras, pasivertęs gaidžiu, ir pinigų aruodan privėmė. Privėmė daug.

Gyvas laikrodis

Gaidelis anksti gieda, bo jis pasako valandas. Pirmą kartą gieda 12 valandą. Kai ketvirtą kartą gieda – keltis. Jeigu kūlė, mėšlą krėsti, linai minti – keltis, kai gaidelis trečią kartą gieda.

Apie sūdnią dieną

Bus sūdni diena, žemė sudegs ir pavirs į pelenus. Visus pelenus vėjas supūs į vieną kalną. Vienas paukštelis liks ir nešios po dulkelę to kalno. Ir tada vėl pelenų kalnas pavirs į žemę, žmonės vėl kelsis iš numirusių ir vėl gyvens.

Apie raganas ir raganavimą

Apie raganas sakydavo: kad apčerėjo paršą - jis nebeaugs, apraganavo karvę – pienas nebebėga.

Kaip gydė apraganuotą paršą

Buvo bobutė, pakramtė druskos ir purkštė ant tų paršų – reiškia, atraganavo.

Apie raganas ir aveles

Prieš Kalėdas nenukirpo avelių, ir jom iškramtė nuo galvos vilnas (gal pacukai nugriaužė). Sakė, kad raganos nugriaužė.

Piemenų žaidimai

Aš mažutė ganiau pirmus metus (9 metų) su dideliu piemeniu. Jis man vis liepdavo žaisti kleckais. Jeigu aš nežaisdavau, jis mane atskiria (atskiria savo bandą nuo mano). Jis nusivaro, man liepia vienai ganyt, o aš bijodavau. Eidavom vis kleckais. Aš vis pralošdavau. Reikia, kad peilis įsibestų. Peilį meta nuo kiekvieno piršto, nuo delno ir nuo plaštakos. Man vis neįsibeda. Gaudavau kleckus. Paima žemės gumuliukus ir meta man į gerklę. O aš išsižioju kaip varna. Dar duoda man peiliuką mosuoti prieš gerklę, kad nepatektų. O man vis patenka ir patenka. Čia tai teisybė, nemeluoju nė biškį. Teip buvo.

Ganiava

Labai ilgai nebuvo sniego. Aš atsiklaupiau po medžiu ir užgiedojau:

Pone karaliau,
Dieve Abraomai,
Duok mum šaltį,
Atitolink šilumą.

Karvės išėjo į vasarojų iš liekno (bala, krūmai). Aš nuėjau atsivaduoti pas gaspadorių. Jis man liepia verkt. Aš paverkiu, o jam maža. Ir dar jis liepia verkt. Kai jau buvo gana verkimo, tada atidavė.

Išeinant piemenėliu(i) duodavo paviržio (lauktuvių): duodavo duonos bakaną ir mėsos šmotelį.

Aš labai vargingai ganiau: dvi dienas karves, o vieną dieną – aveles ir kiaules. Kiaulės lekia labai namo, o avelės – į vasarojų.

Ūkanio(j)dienelė(j)
Jojau par laukelį,
Manį žmoneliai nepažino. (2x2)
Žinti nepažino,
Prasti nesuprato,
Ant juodbėrėlio paznavojo. (2x2)

Barė mañ' motušė
Ir senas tėtušis,
Dėl' ko rasotas juodbėrėlis. (2x2)

Nesibark, motute
Ir senas tėtuši, –
Pas panytėlę jodinėjau. (2x2)

Mano panytėlė –
Balta lelijėlė,
Skaisčiai mėlynos jos akelės. (2x2)

Graži pažiūrėti,
Meili pakalbėti,
Slaunios bagotos giminėlės. (2x2)

Pasakojo **Viktorija Paliliūnaitė,** gim. 1911 m. Ramygaloje, gyv. Rimaisų k.
Užrašė **Eugenijus Urbonas, Danutė Pilipavičiūtė.** 1972 m.

Senovės medicina

Rožę sugydydavo su ievos žiedais. Biškį gert ir klot, o šlapumo rožė nenori.

Priemečropė nuo išgąsčio. Labai maža, kaip 3 kapeikų (moneta), ir nuo nuomario, jeigu neprigimtinis. Par metus išgyji. Išverdi puoduką ir po gurkšnelį pardien geri.

Jonažolės nuo rožės, nuo išgąsčio, karvė kada kruvinėm serga.

Cukrų ištirpdyt kaip medų ir dėt kompresus (nuo egzemos). Pasku(i) tą patį pamėgint su arielka.

Apie nekrikštus

Mano tėvas dirbdavo panaktiniu. Dirbo prie Upytės, Marijampolio dvare. Jie matydavo senį vaikščiojant. Žmogaus nesimato, o tik jį kalbino:

– Kur eini? Ką darai? Ko nori?

Sako:

– Krikšto norim mes.

Tai jis nueina pas kunigą ir pasako, kad nori krikšto. Kunigas sako:

– Pasiimk švęsto vandenio ir krikštą duok. Duok jiem vardus.

Jis klausia:

– Kas jūs? Ar vyras, ar moteris?

Sako:

– Mes dujen čionai.

Teip Joną ir Oną pakrikštijo. Kunigas liepė poterius sakyt, vandenį kryžmais pilt. Daugiau nebekalbėjo, tik pasakė ačiū.

Čičinsko ožiukas

Ant Čičinsko kalno lakstydavo ožiukas. Išlekia ožiukas ir laksto po

sodželką, kur dvaras nuskendo. Tai žmonės sakydavo, kad velniukas. Vienas ganė, tai jį velniai sužnaibė. Nuvedė urvais, paklydino, let jis gyvas išėjo. Išsigandęs grait mirė.

Apie motinos prakeiktą negimusį vaiką

Seniau motina prakeikė vaiką negimusį. Metė pirštinę ir prakeikė. Tuoj velnias pasiėmė ir į peklą nusinešė tą pirštinę.Dabar vaikas išaugo, išsimokė klieriku. Reikia jam šventinimą gaut – neduoda. Reikia eiti pirštinės atsiimt į peklą. Tai dabar jis pagalvojo – eis į peklą tos pirštinės atsiimt. Eina ir sutiko seniuką tokį seną seną. Sako:

– Vaikel, kur tu eini?

Sako:

– Einu į peklą atimt motinos prakeikimo.

– Na, tai dabar, – sako, – pasiimk krapylą, švęsto vandenėlio ir kryžių. Kai eisi, prieisi du keliu. Dešinė(j) pusė(j) bus erškėčių keliukas, o kitas – didelis vieškelis. Ir tada, – sako, – kryžių aukštyn kelk ir atbulas eik, tai tada tik įeisi. Daug velnių bus, jie galvos, kad dūšia eina. Jų keliu eina, tai galvos, kad pas juos ateina. Mažėlį pirštelį, kai nueisi, įkišk į švęstą vandenį. Kai įkiši pirštelį, tai visa pekla sudrebės ir atiduos pirštinę.

Tas seniukas buvo Dievas.

Tai dabar jis pasiėmė tą pirštinę ir eina namo. Iš peklos. Parėjo namo, pasakė savo motinai, kad jis pasiėmė tą motinos prakeikimą. Motina pradėjo visiem girtis. Ir vėl aniuolas paėmė pirštinę ir numetė į peklą. Vis tiek jam neduoda šventimo ir jam reikia eit į peklą vėl to prakeikimo ieškot. Jis eina dabar, eina par tokią girią, vėl sutinka senelį. Tas senelis sako:

– Kur tu, vaikeli, eini?

– Einu, - sako, – vėl į peklą. Motina pradėjo girtis, o aniuolas ir atėmė, ir nunešė į peklą.

Ir tas senelis jį vėl teip pat primokė, ir jis sako:

– Aš teip turiu, kaip jūs primokėt: ir krapylą, ir vandenio švęsto, ir kryžių.

Tai dabar jis eina ir eina par tą girią, ir tokios duobės smėlio išmintos. Jis pamatė, kad trys vyrai jį atsiveja. Jis grait pasikavojo, į tą duobę įlindo ir grait voras tinklą užtraukė, kad jis nesimatytų.

O čia buvo razbaininkai. Razbaininkai jo tuokart ir nerado, voras pakavojo jį. Jis palaukė, kai jie nuėjo, išlindo ir vėl eina. Bet jis bijo tų razbaininkų. Ir jis susitiko vėl juos. Apsivilkęs jis buvo kaip klierikas. Tai jie jį pasisodino ir dar nieko nedaro. Jis pasisakė, kad eina į peklą. Tai jie liepė paklaust, kokios bus jiem kančios peklo(j). Tai jis sako:

– Gerai.

Jį paleidžia razbaininkai. O jis pagalvojo, kaip klierikas, kad įsodintų lazdą ir su nasrais neštų vandenį lieti. Jis sako:

– Aš nežinau, kada grįšiu. Tolimas kelias, nežinia, kiek metų išeis.

– Tai mes, – sako, – dabosim tave.

Jie ir pasodino tą lazdą jo akivaizdo(j). Pasodino sausą lazdą, o ji turi išsprogt ir obuolius išaugint.

Na, tai dabar jis eina, kelia aukštyn kryžių, o velniai kaip dūmai iš peklos virsta. Tai dabar nuėjo, atsiėmė pirštinę.

– Man dar vieną klausimą atsakykit: kas bus su razbaininkais, kai jie numirs? Kokios jų kančios?

Velniai parodė, kad bus baisiai baisu. Vieno(j) vieto(j) pekla degs, o kito(j) vieto(j) (bus) visokios bjaurybės. Lova geležinė, o po ta lova baisiai visokių baisybių, bjaurybių.

Grįžta jis atgal. Daug metų išėjo. Ir sutinka vėl tą senelį. Sako:

– Ar jau, vaikel, grįžti?

Pasiėmė tas senelis jį parvežt (su visu arkliu atvažiavęs). Jis atsimena, kad čia liepė tą obelę pasodint. Ir užkvipo tie obuoliai. Ir atranda razbaininkus po ta obele. O obuolių negalima nuskint. Mat tenai visi griekai buvo. Tai dabar senelis sako:

– Reikia tuos razbaininkus spaviedot.

Kiek griekų jie sako, tiek obuolių krinta. O du obuoliai ant pačios viršūnės liko. Tai vienas sako:

– Gal tu tėvą su motina užmušei?

– Ot užmušiau.

Tai visi obuoliai nukrito. Sudėjo (juos) į vežimą – ir baisiai kvepėjo tie obuoliai.

Ir pasakė, kokios kančios bus peklo(j).Tai jie išsispaviedojo. Gal jiem ir dovanojo – mat pats Dievas te(n) buvo. Parėjo namo ir motinos neberado – buvo numirusi.

Ir aš te(n) buvau, nešiau stiklinius batelius, o šarka prašė pasimieruot. Apavė savo vaiką ir nuskrido. Ir nebėr.

Pasakojo **Ona Bagdonaitė-Masiokienė,** gim. 1910 m. Masiokų k., Ramygalos apyl.
Užrašė mokyt. **Marija Kuzmienė.** 1972 m.

Vaiduoklis klaidina

Seniau sueidavo seniai liurkaut, kortuot, kol lempos nedega. Tas laikas

vadinosi šarufka. Kai degdavo lempas, vyrai eidavo namo. O aš tupiu ant pečiaus, mama verda, ir girdžiu:

– To(j) vieto(j) buvo jauja. Kas tik eina, vis girdi – subliauna ožio balsu. Išėjo vyrai patikrint. Mato – juodas katinas skersai pralekia. Aš žiūriu – man kepurė nupuolė. Pasiėmiau kepurę ir pradėjau smarkiai eiti. Ir tiek ėjau, kad galų gale pradėjau bėgti. Visai sušilau ir sustojau, apsišluosčiau prakaitą, žiūriu – vėl tas pats katinas, vėl toj pačio(j) vieto(j).

Ir jis davėsi, kol gaidžiai pradėjo giedoti. Tada atsipeikėjo.

Kaip seniau kalbėjo žmonės

– Kurgi tu buvai, kūma?
– Gi ant pagrabo.
– Kas gi mirė?
– Gi pons Dievs.
– Dovanok jam dangaus karalystę, tai nepažinau.

Didžiajam ketvirtadieny ir penktadieny prieš Velykas teip kalbėjo:
– O kurgi tu, kūma, eini?
– Aš einu bambalų (varpų) paleist. Mano tėvelis puolė, krito (mirė).

Dainavo ir pasakojo **Apolonija Garuckaitė-Rasiulienė,** gim. Kraujelių k., Ramygalos apyl., gyv. Kunigiškių k.
Užrašė **Eugenijus Urbonas.**
Melodiją šifravo Panevėžio 4-osios vid. m-klos mokyt. **Jonas Šukys**. 1972 m.

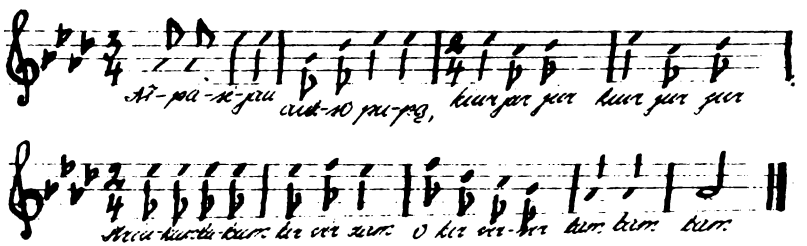

Aš pasėjau aukso pupą.
Priedainis
Kiur jur jur,
Kiur jur jur,
Striukum bukum kir vir zam,
O kir vir vir bam bam bam.

Man išaugo aukso pupa.
Priedainis
Kiur jur jur,
Kiur jur jur,
Striukum bukum kir vir zam,
O kir vir vir bam bam bam.

Aš nuskyniau aukso pupą.
Priedainis
Kiur jur jur,
Kiur jur jur,
Striukum bukum kir vir zam,
O kir vir vir bam bam bam.

Aš suvalgiau aukso pupą.
Priedainis
Kiur jur jur,
Kiur jur jur,
Striukum bukum kir vir zam,
O kir vir vir bam bam bam.

Ramygalos apylinkės dainininkės. Iš kairės sėdi E.Šlekytė-Česnauskienė iš Miškinių k., E.Nemeikšytė-Būtėnienė iš Naujadvario k., A.Garuckaitė-Rasiulienė iš Kunigiškių k., stovi K.Dargužytė-Petrauskienė iš Džiugailių k., S.Ivanauskaitė-Praniauskienė iš Gintautų k.

Pasakė **Apolonija Garuckaitė-Rasiulienė,** gyv. Kunigiškių k.

Vestuvių oracija

* Pirmučiausı (nuo) pona Dieva,
Panelės Švenčiausios, –
Tų namų gaspadorı,
Tam baltam stalų kaip altorı.
Atjos jaunųs jaunikaitıs'
Iš Vylnios žemės,
Iš Kaplantų mestelia,
Par Rekrūta tylto.
Nusilaide sakalėlıs' alyvas medelı.
Tas paukštelis' pračılbėje,
Viešpats Dievus prakalbėje:
– Kas to darželį grėbe?
Kas tas rūtus ravėje?
– Šventus Jonus darželį tvėre,
Šventų Onų rutelus ravėje.
Auksa vartelės' varstyto,
Šilka tvorelų tvarstyto,
Unt auksa žieda dılioto,
Žalı šilkų vynioto,
Auksa kūpko laikyto,
Žalı vynų mirkyto,
Par lauko vežto,
Par kiemo nešto,
Nı vėja užpūsto,
Nı blogų akių žiūrėto
Siunčı žalių rūtų vainikėlį.
Ne nų kyta – kaip nų Kraujelia
Unt Barboro Balčıkonytė.
Prašum, sesūte, priimt'.

Ratelis

Mėnesėlis šaipos, mėnesėlis šviečia –
Bernužėlis mergužėlę pasivaikščiot kviečia. (2x2)

– Eikš, mano mergele, balta lelijėle,
Aš be tavį nerimauju šioje valandėlė(j). (2x2)

– Aš su tavim neisiu, tu manį nemyli.
– Še tau ranką, eik sau sveika, o aš kitą gausiu. (2x2)

Gudrus kalvis

Buvo kalvis. Jam reikėjo labai pinigų. Jis išėjo į mišką medžioti. Medžiojo šventą dieną, par mišias. Tas (velnias), iš peklos pamatęs, atėjo pas jį:

– Kalviau, kalviau, ko čia tu vaikštai? Žinai, kad šventė?

– Kad man reikia pinigų. Teip reikia trijų šimtų, teip reikia.

– Aš tau galiu duot, paskolinti. Ale teip neduosiu, reikia vekselį parašyt. Ar sutinki?

– Sutinku.

Brūkšt tošį žievės nuo beržo. Parašė parašė vekselį – už dviejų savaičių atiduot. Pareina kalvis namo.

Ateina rytojus, šv.Jurgis atjoja. Prašo pakaustyti tris žirgo kojas. Sako:

– Aš pinigų neturiu, bet teip ką pasakysi, aš tau padarysiu.

– Gerai, – sako kalvis.

Pakaustė kalvis arklį ant trijų kojų. Sako:

– Kas ant to zuslanėlio ateis – kad nenueitų, kol aš nepaleisiu.

– Gerai.

– Ant kitos kojos: ant kėdės kas atsisės – kad nenueitų, kol aš nepaleisiu.

– Gerai.

– Dar ant kitos kojos: va obelėlė – daug raudonų obaliukų abipus kiemo. Kas nuo obelėlės raškis obalius, kol aš nepaleisiu – kad nenueitų.

– Gerai.

– Daugiau viskas.

Jurgis išjojo. Rytojaus dieną ateina tas iš peklos pinigų:

– Kalviau, kalviau, atiduok pinigus. Jau dvi savaitės išėjo, dabar atiduok.

– Gerai. Sėsk ant suoliuko, atnešiu.

Išėjo kalvis, pasiėmė nagaiką gerą. Kai atėjo, ėmė jam duot.

– Neduok! Mane išleisk! (Jis negali atsikelt nuo suoliuko).

Išlėkė. Pabuvus už trijų dienų ateina kitas. Ateina į gryčią.

– Kalviau, kalviau, atiduok pinigus.

– Eik ant vidų. Pirma piktas buvau, neturėjau, dabar atiduosiu. Sėsk ant tos kėdės.

Jis turėjo prisitaisęs kaškinių (storų lazdų), kūjį. Kai ėmė jam duot! O tas bejėgis – negali atsitraukt. Paskum rėkia:

– Paleisk! Daugiau niekad nebeateisiu!

– Eik sau!

Už savaitės atvažiavo du vyresni, patys tie iš peklos vyresnių.

– Kalviau, kalviau, važiuok į peklą, mes tave vežamės. Pinigų neatiduodi.

– Gerai, tik užsivilksiu paltą. Pinigų neturiu. Važiuosiu! O jūs tų obaliukų raudonų pasiraškykit kelionei.

Tie prilėkė, kad skina, kad skina! O jis turėjo prisitaisęs ir kūjį, ir dalbų visokių. Tiek jiem davė, kad net pats sušilo.

– Paleisk! Būk spakainas! Nebeprašysim! Kol gyvensim, nebeateisim, nebeprašysim pinigų!

Tai kaip išleido, tai kaip išrūko, nebeprašė kalvio pinigų. Ramu buvo.

Dainavo **Ona Valaikytė-Miškinienė,** gim. 1906 m. Kunigiškių k., Ramygalos apyl. Užrašė **Valda Janavičiūtė.** 1972 m.

Eičiau ant laukelio
Pažiūrėt rugelių.
Žali gražūs rugeliai
Dėl mūsų brolelių. (2x2)

Rugeliai gražūs,
Pjovėjėliai mažūs.
Nebėr mūsų brolužėlių,
Rugių pjovėjėlių. (2x2)

Eičiau į daržėlį
Pažiūrėt rūtelių.
Žalios gražios rūtelės
Dėl mūsų sesučių. (2x2)

Rūtelės gražios,
Skynėjėlės mažos.
Nebėr sesutėlių,
Rūtų skynėjėlių. (2x2)

Arielkėle tu pilkoji,
Kokia tu štukorka!
Leidi graitai turtus mano
Kaip kokia šinkorka.

Vieniem turtus išnaikini,
Kitiem terbas užkabini:
Vis tai to arielka. (1x2)

Arielkėle tu pilkoji,
Kokia tu slauni!
Vienas kitas kitoniškas,
Kur tavį ragauna.

Vienus mėlynai nudažo,
O kitiem plaukus nuvaro:
Nuskustas pakaušis. (1x2)

Oi, brolienė šinkorkėlė
Moka turgavoti.
Pati varo papirosą
Ir man žada duoti.

Gerkit, vyrai, kad ateinat,
Čia pas manį bus spakaina –
Galit parnakvoti. (1x2)

Pasakė **Alfonsa Kielytė-Pečiukienė,** gim. 1930 m., gyv. Daubarų k.
Užrašė **Valda Janavičiūtė.** 1972 m.

Sapnai

Susapnuota kiaulė – sarmata.
Susapnuoti viščiukai – šeimynos padaugėjimas.

Prietaras

Kai nosį žemyn nieżti – navyną išgirsi.

Pasakojo **Jonas Budreika,** gim. 1893 m. Daubarų k., Ramygalos apyl.
Užrašė mokyt. **Alfonsas Garuckas,** mok. **Vidmantas Kapčinskas**. 1972 m.

Tinginio teismas

Turėjo tėvas du sūnu(s). Tėvas nuseno. Tvirtas ūkininkas buvo: gyvulių turėjo, visko. Matė tėvas – mirtis artinasi. Padalijo sūnum turtus: žemę, triobesius, gyvulius. Vienas buvo vedęs, šeimą turėjo. Kitas buvo tinginys, šeimos neturėjo. Katras jau turėjo šeimą, labai tvirtai gyveno: gyvulių turėjo ir visko, o tas kitas tinginys buvo: nuplyšo jam triobos, stogai nuplyšo. Atėjo žiema, šalta, neturi malkų. Ką daryti? Bobutė siunčia pas brolį paprašyti kumelės, kad galėtų nuvažiuot į krūmus parsivežt žabų. Na gerai. Nuėjo pas brolį, paprašė kumelės žabam atsivežti, bet kad jis nieko neturi, sarmatinasi prašyti ir rogių, ir pavalkų. Duoda brolis arklį ir liepia iš stainios paimti. Pasiima kumelę, parsiveda namo, ale nėra kuo pasikinkyti. Rado tokias sulūžusias roges pašalė(je), bet kaip čia pakinkyti dabar? Tai išmislijo, turėjo tokį virbą, tai pririš prie... stimburio. Pririšo tą kumelę už stimburio, nedaug žabų dės ir parveš iš krūmų. Gerai, teip ir daro. Susėdo abu su bobute. Sniego nedaug, važiuoja. Kumelė nebaikšti ir paveža. Nuvažiavo į krūmus, prisikirto žabų. Važiuoja atgalios ir užkliuvo už stuobrio. Kumelę paragino – ir atplėšė stimburį. Kraujas bėga. Jis nukinkė kumelę ir parvedė namo. Buvo vėlus laikas, arkliai paliuobti, ir niekas nebežiūrėjo, kaip atrodė kumelė. Rytą brolis nueina liuobt arklių, žiūri, kad ta kumelė kruvina. Ateina pas brolį ir bara:

– Kaip tu teip, visa kumelė kruvina?! Kaip tu teip su gyvuliais! Reikia tavį duoti į teismą.

Ir padavė brolis į teismą.

Kaimo galulaukė(je) gyveno popas. Jis kokiam nusikaltėliu(i) rodą duodavo, tai kaip į teismą stoti patardavo. Eis ir brolis pas popą. Popo namuos(e) nėra, šeimininkė liepia palaukti. Virtuvė(j) vaikiukas bėgioja toks. Gerai, laukia. O jis medžiokais apsiavęs. Sėdi, nesulaukia. Gaspadinė išvirė kruopų, davė vaiku(i)

ir jam. Paguldė vaiką. Vaiko lovelė prie narų. Jis gi pradėjo snaust ant stalo. Liepė gaspadinė ir jam gulti į narus, aukštai ten. Gulėdamas ten aukštai jis krapštėsi, krapštėsi – kaip dribs ant to vaiko su medžiokais ir užmušė vaiką. Gaspadinė – rėkt, o jis ir išlėkė. Gaspadinė – jį į teismą.

Galvoja dabar jis, ką daryti. Gyvenimo vis vien nebėr, reikia nusižudyti. Nueina jis į miestą tokį, kur tiltas didelis. Upė užšalus, jau šoks ir užsimuš. Važiuoja žmogus su vežimu šiaudų ir veža bobą. Taiko jis šokt ant šiaudų.Visgi nenori užsimušti, ale kaip šoko, tai ant tos bobos ir pataikė.

Susidarė jau trys bylos. Stoja į teismą. Eidamas į teismą pasiima į kešenę didesnį akmenį. Jį klausinėja teisme, o jis vis paspaudo tą kešenę. Teisėjas ir klausia:

– Ką tu čia turi?

Brolis ir sako:

– Auksą.

– Turi – tai turėk.

Pridengia jis vis nosinėle. Teisėjas liepia už pirmą bylą paimti iš brolio kumelę ir laikyt, – kol sugydysi. Sugis, tai atiduosi vėlei. Popienei paskaldyk malkų, kad lengviau kitą vaiką užaugintų. Tą bobą vis tiek į ligoninę vežė, gal būtų numirusi – tai nieko, kad tu ją sutrenkei truputį. Išteisino jį.

Už kelių dienų šaukia jį teisėjas:

– Na, tai kaip su tuo auksu bus?

– Su kokiu auksu?

– Nagi su tuo, kurį slėpei kešenė(je).

– Kad ne auksą, – sako, – aš turėjau akmenį. Jei būtum nuteisęs, tada būčiau davęs galvon – ar teip, ar teip gyvenimo nebėr.

Kodėl moterys būna kaip gyvatės

Dievas, kai tvėrė pasaulį, tai pirmiausia sutvėrė tokius gyvūnus, kaip šarką, katę, varlę, žaltį, kirmėlę. Pasku(i) iš tų daugiausia rinko mergaites, moteris. Jeigu kuri papuolė iš netikusio žvėries, iš kokios gyvatės, kaip iš jos gali būti geras žmogus – iš gyvatės niekas geras neišeis...

Kaip davatkėlė į dangų ėjo

Viena davatkėlė besimelsdama įsivaizdavo, kad Dievas liepė jai ateiti į bažnyčią naktį, tai Dievas paims ją į dangų. Teip ji ir padarė. Pasikavojo bažnyčio(j) ir, kai užrakino bažnyčią, ji pradėjo melstis. Išgirsta, kad langą barškina kas. Davatkėlė galvoja, kad ją jau į dangų traukia. Kaip tik įleidžia par langą tokią virvę, o ta virve nusileidžia žulikas kraustyti bažnyčios. Tuojau ji prie tos virvės – ir timpt, timpt. Žulikų buvo sutarta, kad kai virvę patrauks,

tai jau ir tempti. Ją pradeda tempti, o davatkėlė gieda maldą. Nusigando ir paleido davatkėlę. Davatkėlė nukrito ir užsimušė. Žulikas šiaip teip išlindo iš bažnyčios. Ir pripažino visi, kad bažnyčią norėjo apiplėšti davatkėlė.

Pasakė **Nastė Narsutytė-Samsonienė,** gim. 1895 m., gyv. Šambalioniškio k.
Užrašė **L.Lukošiūtė.** 1972 m.

Žmonių išmintis

Sakydavo: jeigu dangus debesiais – bus dideli bulbių kelmai.

Bulbes reikia sodint, kai vėjas pučia išilgai vagą, pirmyn, – bus daug bulbių.

Bulbes sodint reikia, kad vėjas tiesiai par vagą eitų, o jeigu iš šono vėją užversi – neaugs.

Miežius reikia sėti einant prieš vėją – gerai augs, žvirbliai nepuls.

Rytą nėra rasos – bus lietaus.

Dūmai kyla aukštyn – pagada.

Vasario mėnesio antra diena (grabnyčios) saulėta – bus perkūnija (vasarą).

Kovo pirma diena graži – pavasaris gražus.

Kovo antra diena graži – vasara graži.

Kovo trečia diena graži – ruduo gražus.

Kai apie saulę spindulių ratas – bus lietaus.

Cibulius sodindavo Stanislovo dieną (gegužės 7 d.).

Kad nelestų žvirbliai, kviečius reikia sėti prieš vėją.

Jeigu vištos anksti sutūpia – bus pagada; jeigu vaikšto lig vakaro - pagados nebus. *(Labai tikras dalykas).*

Jei pavasarį greit išdžiūva – tai bus šlapia vasara, o jei pamažu – sausa.

Kiaulę pjauna senam gale (delčioje) – tada nekirmija ir nesitraukia mėsa. *(Tas tai tikras dalykas).*

Kai šuva žemyn galvą nuleidęs staugia – mirs iš tos šeimynos kas.

Kai šuva staugia aukštyn galvą pakėlęs – kas nors degs pas kaimynus.

Kai Kryžavos dienos, miežius sėdavo.

Kai ievos žydi, sėja avižas.

Pilnatis – tada sodindavom kopūstus: didelės galvos, standžios būdavo.

Kipšiukas rogėse

Tėvas važiuoja iš Krekenavos, tai, sako, kipšiukas lenda į roges. Nustumsiu – ir vėl.

Pasakojo **Klementina Nemanytė-Pečeliūnienė,** gim. 1908 m. Sokelių k., Ramygalos apyl.
Užrašė **L.Lukošiūtė.** 1972 m.

Velnias kapinėse

Kada mūsų bratka važiavo pro kapines, žiūri – toks vaikas išsimaliavojęs, su uodega, iškišęs dantis ir šokinėja iš vieno galo į kitą. Bala žino – gal ir velnias buvo.

Šuniui atiduota vaiko galva

Mano tėvokas buvo nedidelis, dar ganė. Vieną kartą išėjo iš Klebonų. Ir mano mama iš te(n) išėjo. Tokia piemenėlė gano karves ir užėjo – rado po laužu vaiko galvą. Ji paėmė, atidavė šuniu(i). Pasku(i) jai vaidendavosi, sakydavo „atiduok", vis „atiduok". Tai mano tėvokas kartu buvo su piemenėle.

Klebonuose aš nuėjau į linus – roviau. Kai ėjau namo, girdėjau – vaiko mažo balsas kad rėkia. Tai aš kad lėkiau, net kojos rūrą siekė. „Tai, – sakau, – gal tas vaikas, kur šuniu(i) atidavė."

Oro spėjimai, prietarai, burtai

Apie saulę jeigu bus toks lyg ratas, tai lietaus bus.

Jeigu višta ateina ir gieda, tai bus kokia nors nelaimė.

Būdavo tokie lapeliai, flirtu vadinami. Tai jei mergaitės paklausia ko nebūt, tai jau tie lapeliai atsako.

Sapnai

Sapnuoji riešutus – tai bus vestuvės.

Sapnuoji karves – tai suėjimas bus.

Kraują pasapnuoji – tai nauja giminė bus.

Jeigu sapnuoji nešvarų vandenį ir brendi juo, tai bus pletkai.

Sapnuoji, kad dantis iškrinta – tai mirs iš giminių.

Pasakojo **Stefa Ivanauskaitė-Praniauskienė,** gim.1907 m. Gintautų k., Ramygalos apyl.
Užrašė **Eugenijus Urbonas.** 1972 m.

Burtai

Suskina iš pievos visokių gėlių ir nežiūrint duoda ištraukti vieną gėlę. Jeigu baltą ištrauksi – už jauno ištekėsi, jei mėlyną – už našlio, jei raudoną – vyrą gausi virš 20 metų, jei geltoną – ligotą, jei žalią – netekėjus liksi.

Par Kūčias prirašo ant lapelių daug vardų. Rytą atsikėlus reikia traukti iš po pagalvės lapelius. Kokį vardą ištrauksi, už to ištekėsi.

Vieną kartą po Kūčių išėjau paklausyti, iš katros pusės šunys loja, – iš te(n) piršliai bus.

Malkas atsinešdavom ir skaičiuodavom: jeigu porinis skaičius - šiais metais ištekės.

Oro spėjimai

Dūmai žemyn krinta – oro pasikeitimas: lietaus bus.
Kai dūmai kyla – bus giedra.

Nuskendęs Čičinsko dvaras

Kur Čičinsko kalnas, te(n) nuskendo dvaras. Te(n), sako, gaidžiai giedodavo, gyvuliai bliaudavo. Buvo Debeikio kalnelis. Tenai yra laiptai – kai eina žmonės, juos įkelia į medį.

Čičinskas jojo Kalėdų rytą į bažnyčią ir šovė į kunigą, bet nenušovė. Kai jis grįžo namo, trenkė perkūnas. Tuo metu ir dvaras nuskendo.

Velniai šalia Fidrigo dvaro

Kai važiuodavo žmonės pro Fidrigo dvarą nuo Upytės su rogėm, tai velniai įkeldavo į medį su visom rogėm. Vos išlipdavo. Teip velniai išdarinėdavo *(pasakotojos mama tikėjo – E.Urbonas).*

Degantys pinigai

Jeigu ugnis žybsi, tai lėkdavom ieškot pinigų ir rasdavom puodą su auksiniais pinigais. Sakydavom: „Kodėl jie dega?“ Sakydavo: „Jie surūdija, pasku(i) šveičiasi, tai ir dega“.

Velnias jaujoj

Jaujo(j) (naktį) linų mint negalima – mat ateidavo velnias, lakstydavo po tą jaują. Laukdavom išsižioję, kad gaidys užgiedotų – velnias dingdavo.

Papročiai

Prieš Naujus metus vaikščiodavo tokia čiūčela, vaikam dovanų atnešdavo.

Trys Karaliai

Kai ant durų užrašydavom tris kryžius: Baltazaras, Kasparas, Merkelis, – būdavo, ateina į gryčią trys tokie, apsirengę gražiai.

Pasakojo **Kotryna Dargužytė-Petrauskienė,** gim. 1914 m. Jovaišų k., Ramygalos apyl., gyv. Džiugailių k.
Užrašė **A. Anilionytė.** 1972 m.

Prietarai

Par Kūčias ant stalo būdavo šienas, uždengtas staltiese. Traukdavo

šiaudus. Jei trumpas – vyras bus žemas, jei ilgas – didelis, jei kreivas – vyras kreivas.

Jei višta gieda – vartom vištą lig slenksčio. Jei galva – nukirsdavom: bus nelaimė. Jei stimburys – paleidžiam.

Jei sapnuoji, kad blynus valgei arba kiaušinius, – tikrai bus pletkai.

Jei dangus apniukęs – bus lietaus.

Jei gaidys gieda vakare – bus lietus, jei dvylikė(j) gieda – yra pasiklydusių žmonių.

Rasti pinigai

Vakare, sako, dega ant lauko ugnelė. Berniokas ir sako: „Jeigu rytoj vakare degs, lėksim žiūrėt". Antrą vakarą vėl dega. Jie trys susitarė eit kasti. Sako: „Pinigai dega". Kasė kasė ir pavargo. Nusispjovė ir sako: „Šiandien užteks". Pagal akmenį susitarė antrą naktį daugiau kasti. Kasė kasė ir iškasė surūdijusį puodą. Atvožė tą puodą, žiūri – pinigai. Sako, buvo auksiniai. Nuvežė ir išmainė į gerus. Gavo daug.

Sako, anksčiau dažnai kasdavo pinigus iš žemės.

Pastaba. Tas atsitikimas buvo, kai pasakotoja tarnavo pas ponus.

Greitos sūnaus vedybos

Vienas ponas augino sūnų. Jis labai nenorėjo, kad sūnus matytų mergiotes. Tam sūnu(i) buvo jau dvidešimt metų.

Tėvas nuėjo pas kunigą, tai tas ir sako:

– Teip negalima laikyt. Reikia atvest į bažnyčią ir pašventint.

Atlaiduos tėvas ir veda sūnų pašventint. Veda jis tą bernioką, kad tas nematytų mergaičių. Tas ir sako:

– Tėtuk, kas čia tokie laksto, kas čia par daiktai, teip pasipuošę?

Tėvas sako:

– Vaikel, nežiūrėk į juos. Čia velnias iš peklos. Dabar eisim namolio. Ko tau kermošavo nupirkti?

– Tėtuk, nieko nepirk, tik tą vieną velniuką, daugiau nieko nenoriu.

Ir teip pasku(i) apsiženijo. Tėvas labai gailėjosi, kam vedė šventinti. Bet kunigas liepė leisti. Jis vis tiek būtų ištrūkęs.

Vestuvių papročiai

Turėdavo turėt mergaitė tris keturis tūkstančius (litų), tris karves, telyčią, dvi aveles, kiaulę, arklį pakinkytą. Jei būdavo visi pinigai, ištekėdavo, nesvarbu, ar graži būdavo.

Jei gera vestuvė – tai dvylika pamergių būdavo.

Kai atvažiuodavo jaunikis, jei nebūdavo pinigų ant stalo, visai nesėsdavo.

Pasakė **Nekrošaitė-Pribučiauskienė,** gim. 1915 m. Oželių k., Panevėžio r., gyv. Naujikų k.
Užrašė **L.Lukošiūtė.** 1972 m.

Mįslė

Važiuoju keliu – ne kelias, sugaunu paukštę – ne paukštė, pešu plunksnas – ne plunksnos, valgau mėsą – ne mėsa. *(Žuvis)*

Skaičiuotė

Važiavo žydas, kely jam sulūžo ratai. Kiek reikia už pataisymą ratų?

Prietaras

Jeigu piršlys įbėgęs pabarbena į stalą – bus geros vestuvės, jeigu nespėja – nesutars vestuvių.

Pasakė **Pranas Praniauskas,** gim. 1897 m., gyv. Gintautų k.
Užrašė **D.Plakytė, R. Bartkus.** 1972 m.

Oro spėjimai

Gandrai išmetė kiaušinius, tai seni žmonės sako, kad šlapi metai bus.

Gaidys gieda – bus lietaus.

Kai kregždės žemai skraido – bus lietaus, o kai aukštai skraido – bus pagada.

Pasakė **Kaziūnė Kriščiūnaitė-Zviciavičienė,** gim. 1902 m., gyv. Gintautų k.
Užrašė **D.Plakytė, A.Anilionytė.** 1972 m.

Burtai, prietarai

Agurkus sodinu (pažiūrėjusi), kad būtų pilnatis. Pirmus žiedus nuskinu ir į šulinį įmetu. Daugiau mezga.

Kad gaidys gieda dvyliktą valandą, tai yra pasiklydusių.

Pasakė **Albinas Kunskas,** gim. 1910 m. Masiokų k., Ramygalos apyl.
Užrašė mokyt. **Marija Kuzmienė.** 1972 m.

Etiketas

Ką tik įėjus į trobą, net nežinant kokiu reikalu, šeimininkai kartais sako: „Svečias į namus – Dievo palaima į namus".

Dainavo **Kazė Masiokaitė-Gritėnienė,** gim.1905 m.,
Zosė Gritėnaitė, gim. 1935 m.
Abi gimė ir gyvena Masiokų k.
Užrašė **Valda Janavičiūtė.** 1972 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

Oi eisiu, eisiu

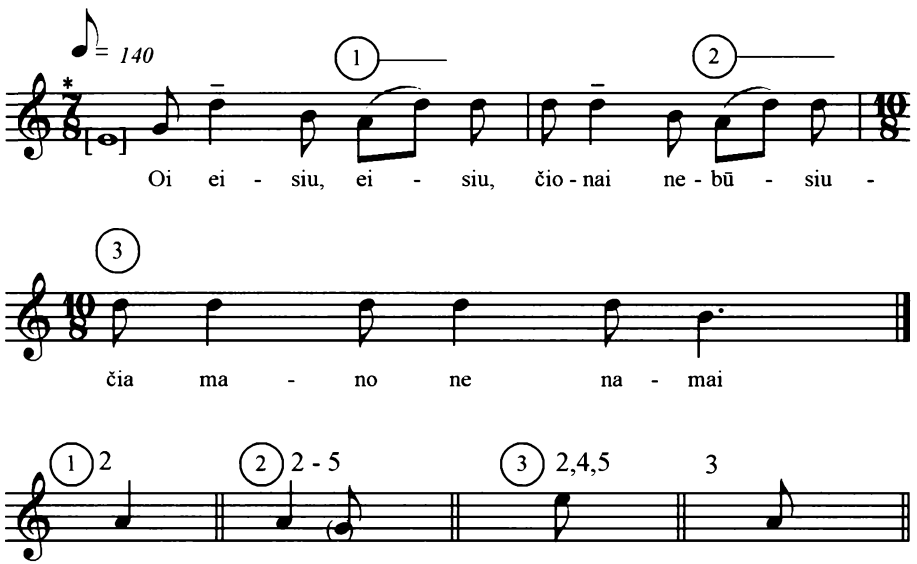

* - 2 balsas dainuoja oktava žemiau

1. Oi eisiu, eisiu,
Čionai nebūsiu -
Čia mano ne namai.

2. Či juoda duona
I tos neduoda -
Negera čionai būt'.

3. (J)ilgiau pabūsiu,
Labjau sudžiūs'(i),
Kaip lendrele siūbuos'(i).

4. Laukai ne(j)arti,
Šienυs nepjautυs,
Žagrele netaisyt(υ).

5. Laukus suarsiu,
Šieną nupjaus'(i),
Žagrelę pataisys'(i).

Pastaba. Dainos, išspausdintos 169, 170, 171, 175, 179, 182, 183, 184, 185, 189 puslapiuose, buvo padainuotos pusiau tarmine kalba.

Dainavo **Kazė Masiokaitė-Gritėnienė,** gim. 1905 m.
Zosė Gritėnaitė, gim. 1935 m.
Abi gimė ir gyvena Masiokų k.
Užrašė **Valda Janavičiūtė.** 1972 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

Kelionė(j) keliavau

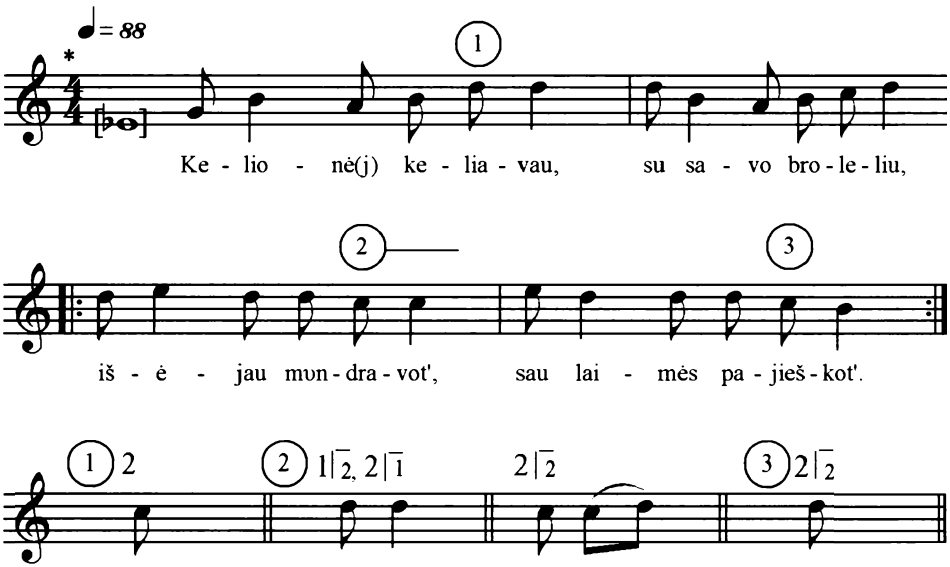

* - 2 balsas dainuoja oktava žemiau

1. Kelionė(j) keliavau
   Su savo broleliu,
   Išėjau mʊndravot',
   Sau laimės paieškot'. (2x2)

2. Keleliu aidamas,
   Gailingɛ verkdamas,
   Atgalios žiūrėjau,
   Tėvynės gailėjau. (2x2)

Dainavo **Kazė Masiokaitė-Gritėnienė,** gim.1905 m.
Zosė Gritėnaitė, gim. 1935 m.
Abi gimė ir gyvena Masiokų k.
Užrašė **Valda Janavičiūtė.** 1972 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

* Ko nuliūdɛ, sesutėlʊ

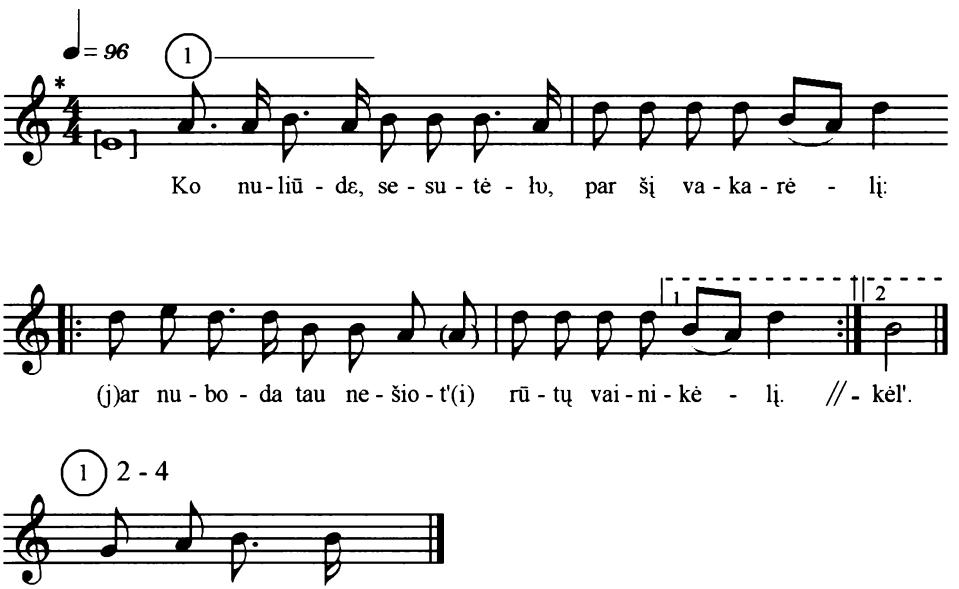

* - 2 balsas dainuoja oktava žemiau

1. Ko nuliūdɛ, sesutėlʊ,
Par šį vakarėlį:
(J)ar nuboda tau nešiot'(i)
Rūtų vainikėl'(į)? (2x2)

2. Argi tau gi, sesutėlʊ,
Taip labɛ patika,
Kad nulinke tau galvelą
Preš rūtų vainik(ą). (2x2)

3. Aikš činajos, sesutėla,
Mes tau atvaduosim,
Mes tau visos po šakelę
Žalių rūtų duos'(im). (2x2)

4. Ir neklaũse sesutėla,
Nebėje pre mūsų, –
Ji tik sėdži už stalalia
Pre bernelia pus'(ės). (2x2)

Dainavo **Kazė Masiokaitė-Gritėnienė,** gim.1905 m.,
gyv. Masiokų k.
Užrašė **Valda Janavičiūtė.** 1972 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

Dingo dingo mano meilė

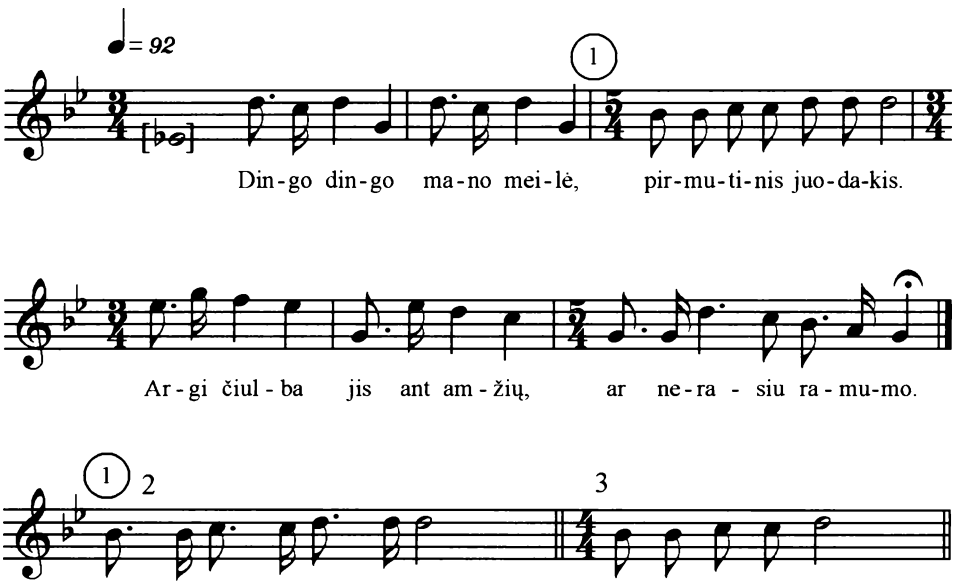

1. Dingo dingo mano meilė,
   Pirmutinis juodakis.
   Argi čiulba jis ant amžių,
   Ar nerasiu ramumo?

2. Ain par mišką, klausiu medžių,
   Ar nematė mylimo.
   Žiūriu kryžius, naujas kapas,
   Ant to kryžiaus vardas jo.

3. Atsiklaupiau aš an kelių
   Ir karštai meldžiaus.
   Jei tu esi mano meilė,
   Atsiliepki amžinai.

Dainavo **Kazė Masiokaitė-Gritėnienė,** gim. 1905 m.
gyv. Masiokų k.
Užrašė **Valda Janavičiūtė.** 1972 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

*Kaip mum linksmυ, kaip mum gerυ

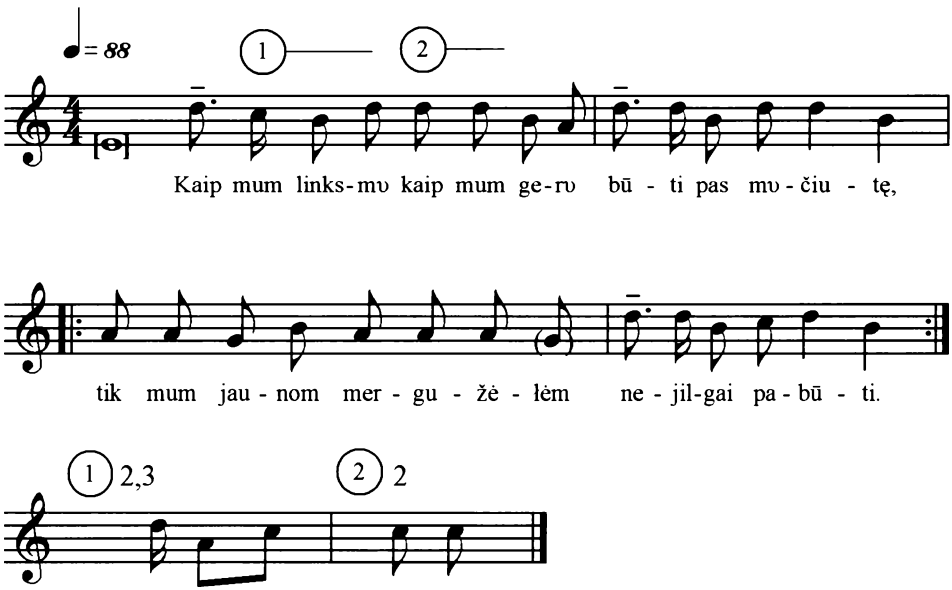

1. Kaip mum linksmυ, kaip mum gerυ
   Būti pas mυčiutę,
   Tik mum jaunom mergužėłėm
   Nejilgai pabūti. (2x2)

2. Niekυs kitυs nerūpėja
   Kaip rūtų darželis' -
   Vis par mana darbą (j)auga
   Kekvienυs kvetkelis. (2x2)

3. Pašałėłėm, pakraštėliais
   Augυ demedėlė,
   O ailutėm gražiai žydži,
   Balti dobiłėlė. (2x2)

Dainavo **Kazė Masiokaitė-Gritėnienė,** gim.1905 m.,
gyv. Masiokų k.
Užrašė **Valda Janavičiūtė.** 1972 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

* *Karvyte mana, pu kalnelį

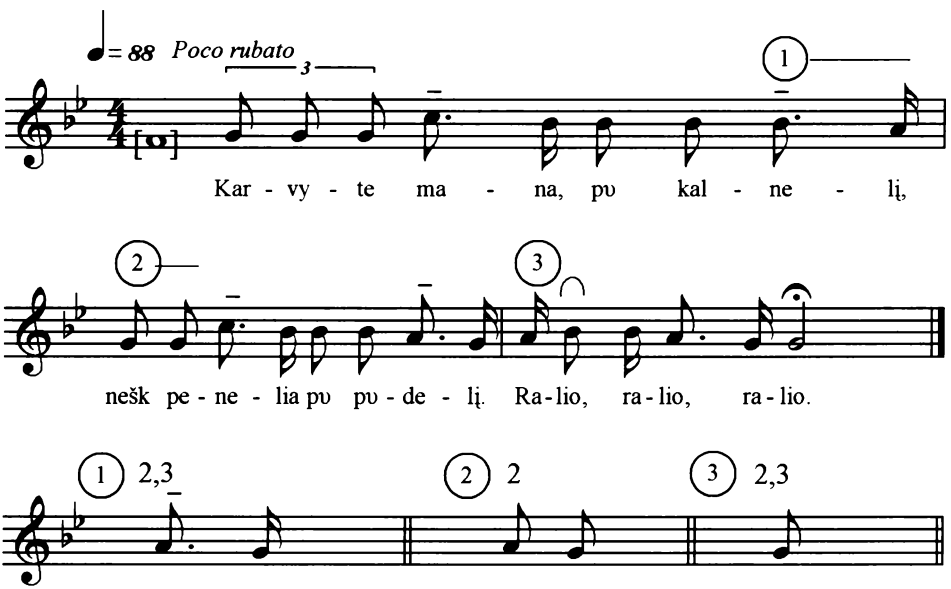

1. Karvyte mana, pu kalnelį,
   Nešk penelia pu pudelį.
   Ralio, ralio, ralio.

2. Karvyte mana, pu balalą,
   Nešk penelia pu duklalą.
   Ralio, ralio, ralio.

3. Karvyte mana, pu tankynę,
   Nešk penelia pu pudynę.
   Ralio, ralio, ralio.

* Yra kompaktinėje plokštelėje

Dainavo **Ona Valaikytė-Miškinienė,** gim. 1906 m. Repšiškių k.
Kristina Povilaitytė-Pečeliūnienė, gim. 1915 m. Repšiškių k.
Angelė Rasiulytė-Kiurienė, gim. 1911 m. Kunigiškių k.
Apolonija Garuckaitė-Rasiulienė, gim. 1909 m. Kraujelių k.
Visos gyv. Kunigiškių k.
Užrašė **Valda Janavičiūtė, Virginija Litvinaitė.** 1972 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

Dėku tau, močiute

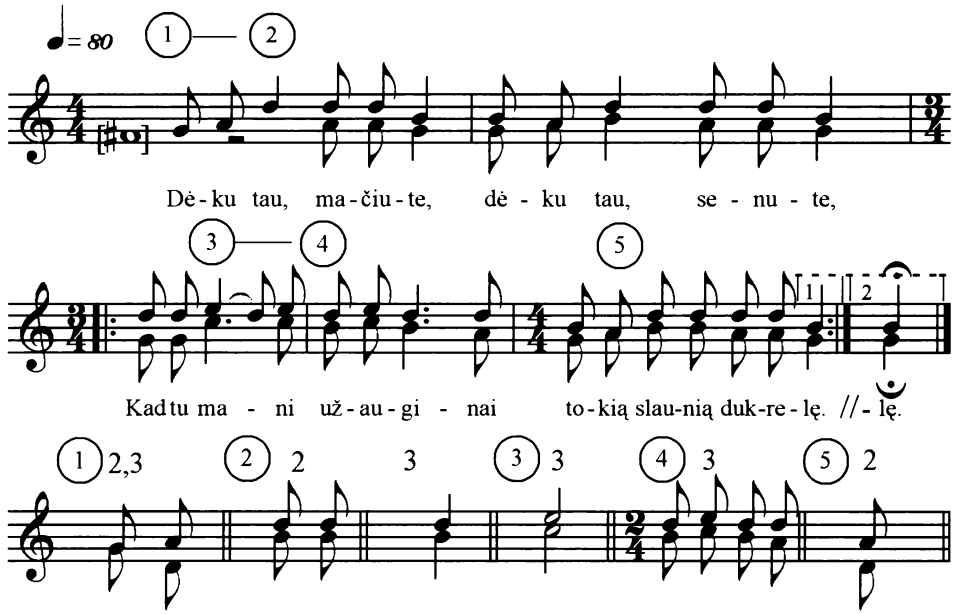

1. Dėku tau, mačiute,
   Dėku tau, senute,
   Kad tu mani užauginai
   Tokią slaunią dukrelę. (2x2)

2. Tik ne dėku, mačiute,
   Tik ne dėku, senute,
   Kad tu mani pažadėjai
   Už pijoka bernelia. (2x2)

3. Jis pragers namelius
   Ir nu lauka javelius.
   Jis pragers mani jauną
   Ir nu piršta žedelius. (2x2)

E. Urbono nuotrauka

Dainavo *(iš dešinės)* **Ona Valaikytė-Miškinienė,** gim. 1906 m. Repšiškių k.
Kristina Povilaitytė-Pečeliūnienė, gim. 1915 m. Repšiškių k.
Angelė Rasiulytė-Kiurienė, gim. 1911 m. Kunigiškių k.
Apolonija Garuckaitė-Rasiulienė gim. 1909 m. Kraujelių k.
Visos gyv. Kunigiškių k.
Užrašė **Valda Janavičiūtė, Virginija Litvinaitė.** 1972 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

**Eik, sesela, darželin

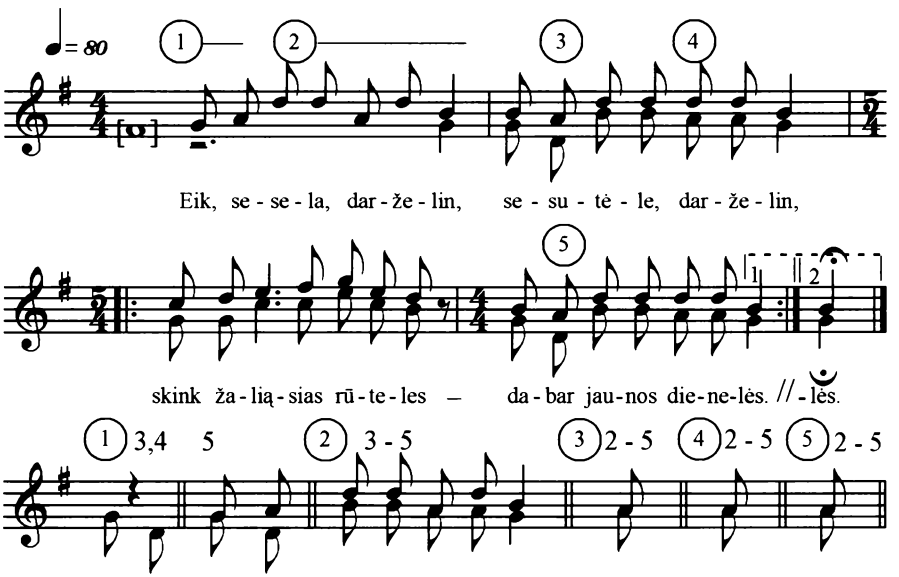

1. Eik, sesela, darželin,
Sesutėle, darželin,
Skink žaliąsias rūteles -
Dabar jaunos dienelės. (2x2)

2. Nei aš aisiu darželin,
Nei aš skinsiu rūtelių -
Bijau jauno bernelio,
Ka(d) nepasidabotų. (2x2)

3. Nedabok man', berneli,
Nedabok man', jaunasai,
Aš iš prastų namelių,
Neturtingų tėvelių. (2x2)

4. Aš neturiu šimtelių
Nei sukrautų kraitelių.
Visas mano turtelis -
Žalių rūtų darželis. (2x2)

5. Man' nereikia turtelių
Nei sukrautų kraitelių,
Aš tik (j)ieškau mergelės
Iš slaunios giminėlės. (2x2)

* Yra kompaktinėje plokštelėje

Dainavo *(iš dešinės)* **Ona Valaikytė-Miškinienė,** gim. 1906 m. Repšiškių k.
Kristina Povilaitytė-Pečeliūnienė, gim. 1915 m. Repšiškių k.
Angelė Rasiulytė-Kiurienė, gim. 1911 m. Kunigiškių k.
Apolonija Garuckaitė-Rasiulienė gim. 1909 m. Kraujelių k.
Visos gyv. Kunigiškių k.
Užrašė **Valda Janavičiūtė, Virginija Litvinaitė.** 1972 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

Ant ežerėlio rymojau, rymojau

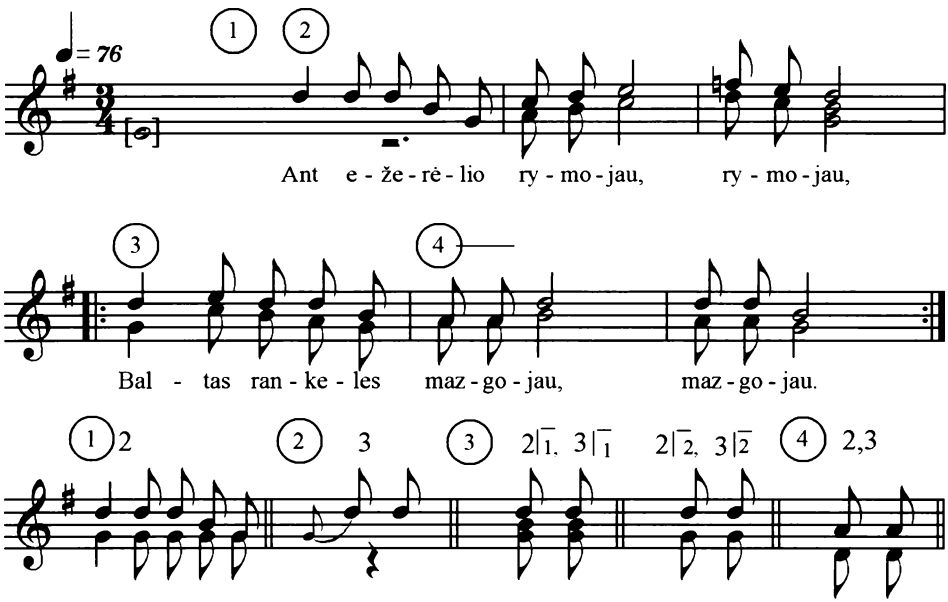

1. Ant ežerėlio rymojau, rymojau,
   Baltas rankeles mazgojau, mazgojau. (2x2)

2. – Oi, jūs rankelės baltosios, baltosios,
   O kam jūs pateksit, mylimos, mylimos? (2x2)

3. Jei už gero vyro - šėnavos, šėnavos,
   Jei už pijokėlio - priraudos, priraudos. (2x2)

Dainavo *(iš dešinės)* **Ona Valaikytė-Miškinienė,** gim. 1906 m. Repšiškių k.
Kristina Povilaitytė-Pečeliūnienė, gim. 1915 m. Repšiškių k.
Angelė Rasiulytė-Kiurienė, gim. 1911 m. Kunigiškių k.
Apolonija Garuckaitė-Rasiulienė, gim. 1909 m. Kraujelių k.
Visos gyv. Kunigiškių k.
Užrašė **Valda Janavičiūtė, Virginija Litvinaitė.** 1972 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

Alutį gerdams dūmojau

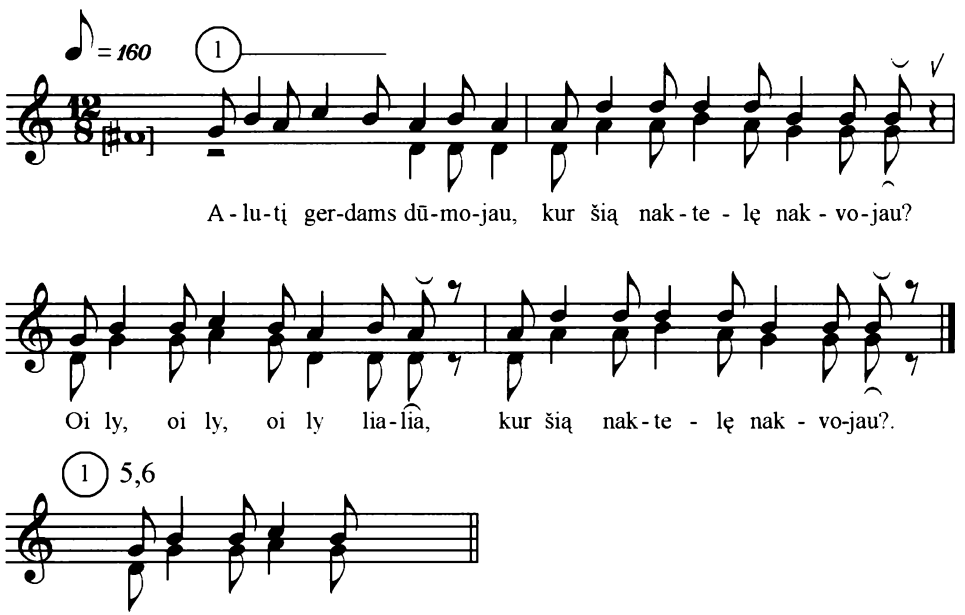

1. Alutį gerdams dūmojau,
Kur šią naktelę nakvojo?
Oi ly, oi ly, oi ly lialia,
Kur šią naktelę nakvojo?

2. Aukštam tėvelio svirnely,
Margoj močiutės lovelėj.
Oi ly, oi ly, oi ly lialia,
Margoj močiutės lovelėj.

3. Paleisiu žirgą į lankas,
O ašai jaunas pas panas.
Oi ly, oi ly, oi ly lialia,
O ašai jaunas pas panas.

4. Mergyte mano mylima,
Prijimk mane šį vakarą.
Oi ly, oi ly, oi ly lialia,
Prijimk mane šį vakarą.

5. Prijimti tavi negaliu -
Su motinėle (j)aš guliu.
Oi ly, oi ly, oi ly lialia,
Su motinėle (j)aš guliu.

6. Turiu tėvelį kalbantį,
Margą šunelį lojantį.
Oi ly, oi ly, oi ly lialia,
Margą šunelį lojantį.

Dainavo **Apolonija Garuckaitė-Rasiulienė,** gim. 1909 m. Kraujelių k.,
Ramygalos apyl., gyv. Kunigiškių k.
Užrašė **Valda J anavičiūtė, Virginija Litvinaitė.** 1972 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

Ką kalbėjai, apynėli

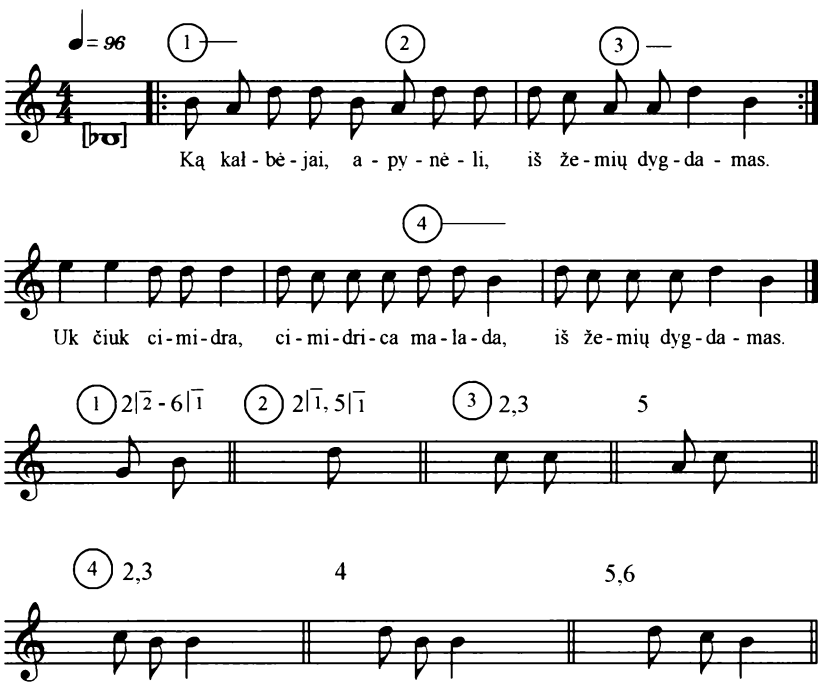

1. Ką kalbėjai, apynėli,
   Iš žemių dygdamas? (2x2)
   Uk čiuk cimidra,
   Cimidrica malada,
   Iš žemių dygdamas?

2. Ką kalbėjė apynėlis',
   Un tvoros būdamas? (2x2)
   Uk čiuk cimidra,
   Cimidrica malada,
   Un tvoros būdamas?

3. Ką kalbėjė, apynėlis',
   Katili būdamas? (2x2)
   Uk čiuk cimidra,
   Cimidrica malada,
   Katili būdamas?

4. Ką kalbėjė, apynėlis',
   Bačkelė(j) būdamas? (2x2)
   Uk čiuk cimidra,
   Cimidrica malada,
   Bačkelėj būdamas?

5. Ką kalbėjė, apynėlis',
   Uzboni būdamas? (2x2)
   Uk čiuk cimidra,
   Cimidrica malada,
   Uzboni būdamas?

6. Ką kalbėjė, apynėlis',
   Stiklinė būdamas? (2x2)
   Uk čiuk cimidra,
   Cimidrica malada,
   Stiklinė būdamas?

Dainavo **Apolonija Garuckaitė-Rasiulienė,** gim.1909 m. Kraujelių k., Ramygalos apyl., gyv. Kunigiškių k.
Užrašė **Valda Janavičiūtė, Virginija Litvinaitė.** 1972 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

* *Svočiula rože, svoči lelijėla

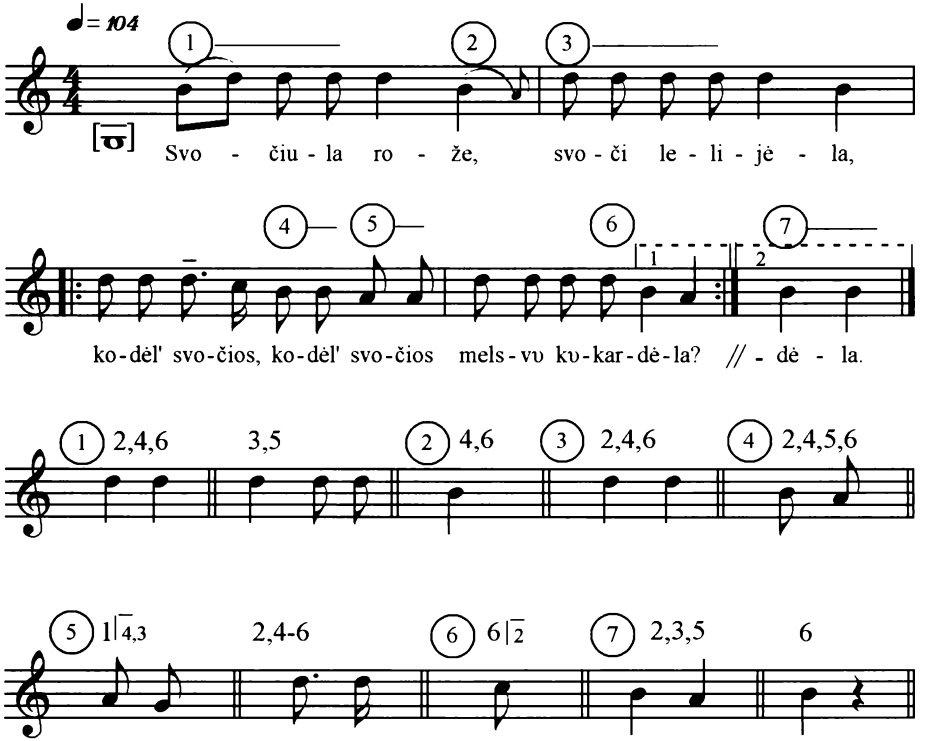

1. Svočiula rože, svoči lelijėla,
   Kodėl' svočios, kodėl' svočios
   Melsvu kukardėla? (2x2)
2. Užtat melsvu, užtat mel'svu,
   Užtat melsvu kukardėla,
   Kad aš lelijėla. (2x2)
3. Svočiula rože, svoči lelijėla,
   Kodėl' svočios, kodėl' svočios
   Širmu kepurėla? (2x2)
4. Užtat širmu, užtat širmu,
   Užtat širmu, užtat širmu,
   Kad aš ainu pirmu. (2x2)
5. Svočiula rože, svoči lelijėla,
   Kodėl' svočios, kodėl' svočios
   Balti pyragėlė? (2x2)
6. Užtat balti, užtat balti,
   Užtat balti, užtat balti,
   Kad un valcių malti. (2x2)

* Yra kompaktinėje plokštelėje

Dainavo **Apolonija Garuckaitė-Rasiulienė,** gim.1909 m. Kraujelių k.,
Ramygalos apyl., gyv. Kunigiškių k.
Užrašė **Valda Janavičiūtė, Virginija Litvinaitė.** 1972 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

*Pabaige sesute vaikščiot jaunimėly

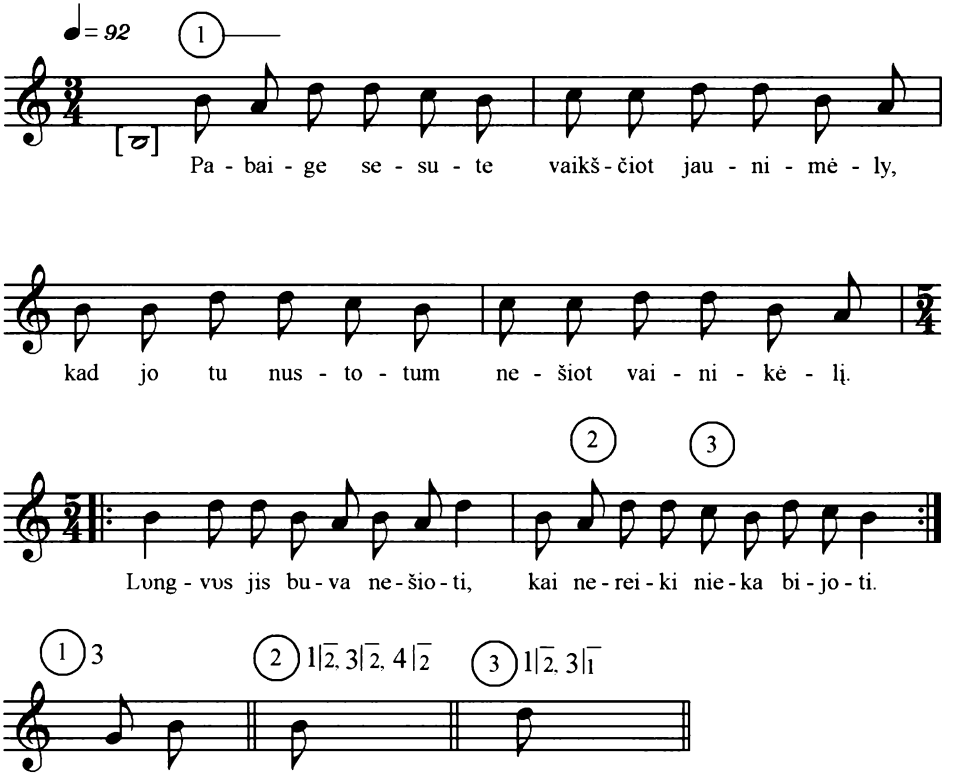

1. Pabaige sesute vaikščiot jaunimėly,
   Kad jo tu nustotum nešiot vainikėlį.
   Lʊngvʊs jis buva nešioti,
   Kai nereiki nieka bijoti. (2x2)

2. Suvėjėm sesutės tavi palydėti,
   Kad jo tu nustotum nešiot vainikėlį.
   Uždės tau baltą čipkelį -
   Un širdelės smutką didelį. (2x2)

3. Nebus tos matutės, kur valioj augina,
   Kas mielas kartelis vaikeliu vadina.
   Nebus tau laika (s)iłsɛti,
   Tik reikalaus dubos žiūrėti. (2x2)

4. Kelkis' jau, martelʊ, graitɛ iš lovelės,
   Da tava tebėra nemelžtos karvelės,
   Baubi šėmieji jautelė,
   Tebežvengi stainio žirgelė. (2x2)

Dainavo **Akvilė Kripaitytė-Smilgienė,** gim. 1901 m. Krinčine, Pasvalio r., gyv. Masiokų k.
Užrašė mokyt. **Alfonsas Garuckas,** mok. **Vidmantas Kapčinskas.** 1972 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

Šią naktį par naktį

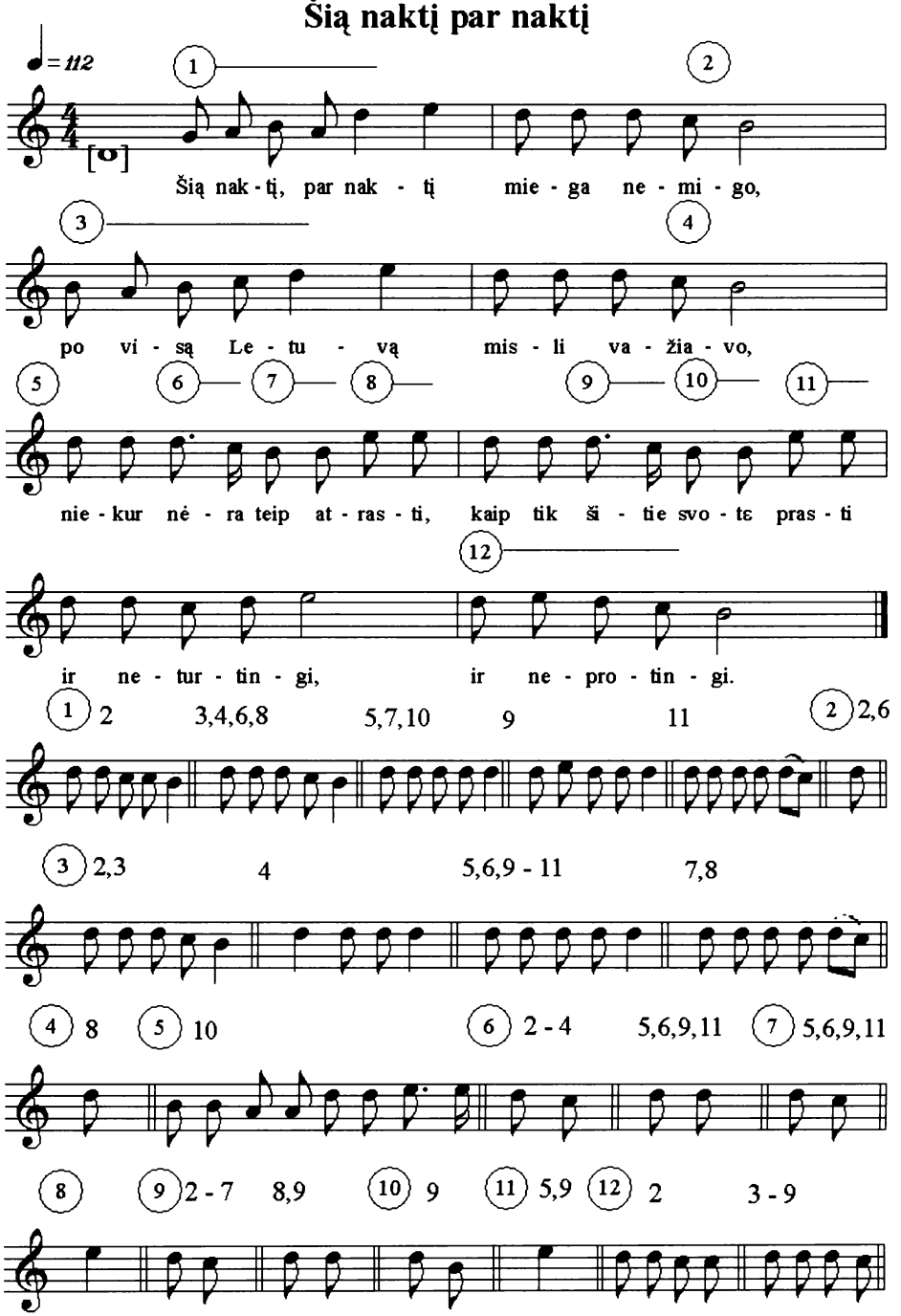

1. Šią naktį, par naktį miega nemigo,
Po visą Letuvą misli važiavo,
niekur nėra teip atrasti,
Kaip tik šitie svotɛ prasti
Ir neturtingi, ir neprotingi.

2. Knatais susijuosį kaip ir pundelė,
Atlapom krūtinėm kaip ir žydelė,
Ilgas kudlas kaip čigonų,
Nosys kaip ųsas uzbonų,
Linktas ir kreivos, linktas ir kreivos.

3. Kepures nuplyšį ir be kozirkų,
Kaip ir varnos gūžtu kabʊ ant šakų.
Kuntapliais visi apsiavį,
Džiaugias ir tukiuos kur gavį
Miesta šiukšliny, miesta šiukšliny.

4. Rudines nuplyšį kaip ubagėlių,
Kelnes atspurį, striukas lig kelių.
Gal' bent jau kelintʊ dienʊ
Burnʊ nepraustʊ nei viena,
Net bjauru žiūrėt', net bjauru žiūrėt'.

5. O kokias jų gryčias - kaip žydų būdos,
Lendʊ susilinkį kaip urvan grūdas.
O įėjʊs nėr kur sėst',
Pas juos reiki badu dvėst',
Valgyt neduodʊ, valgyt neduodʊ.

6. Kad ir valgyt' duotų, nėr kur padėti,
Nė sumčia, nė bliūda, nėr kur įpilti.
Sʊterbʊ kruopų uždėja
Ir tos visos ištekėja,
Gal' kiaurʊ buva, gal' kiaurʊ buva.

7. Kė galvijis' liuobi, klojiman vara,
Pakol' jie paėdu, duris uždara.
Kė galvijam reiki gerti,
Aiti reiki un aketį,
Ar nėr vondenia, ar nėr vondenia.

8. Vʊndenia neradį, vė namo aina,
O čionai, pašulny, kaip koki vainʊ,
Dujen vyrai šulny grūdas,
Laidži virvis', laidži sūdus
Simti vʊndenia, simti vʊndenia.

9. Pas juos svirtes' nėra, virve nutrūka,
O jie neišmana, sumegzt' nemokʊ.
Saka, virve gali lūžt',
Reiki varčiau lʊngus mušt'
Ir vyt' už lʊnga, ir vyt' už lʊnga.

10. Pakol' jie tų virvį naują nuvija,
Nelika nei viena gyva galvija.
Tiktɛ lika vienʊ ožkʊ
Ir to negėrus užtroška,
Klojim'(i) un šiaudų, klojim'(i) un šiaudų.

11. Ar tai yr jum gražu, ar nesarmatʊ,
Neturet razuma - lyg vaikų mažų!
Daugal' buva senų vyrų,
Reikėja duoti ožkɛ girų,
Būt gyvʊ likus, būt gyvʊ likus.

Dainavo **Akvilė Kripaitytė-Smilgienė,** gim. 1901 m. Krinčine, Pasvalio r., gyv. Masiokų k.
Užrašė mokyt. **Alfonsas Garuckas,** mok. **Vidmantas Kapčinskas.** 1972 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

Senus bernelis' pamyłėja

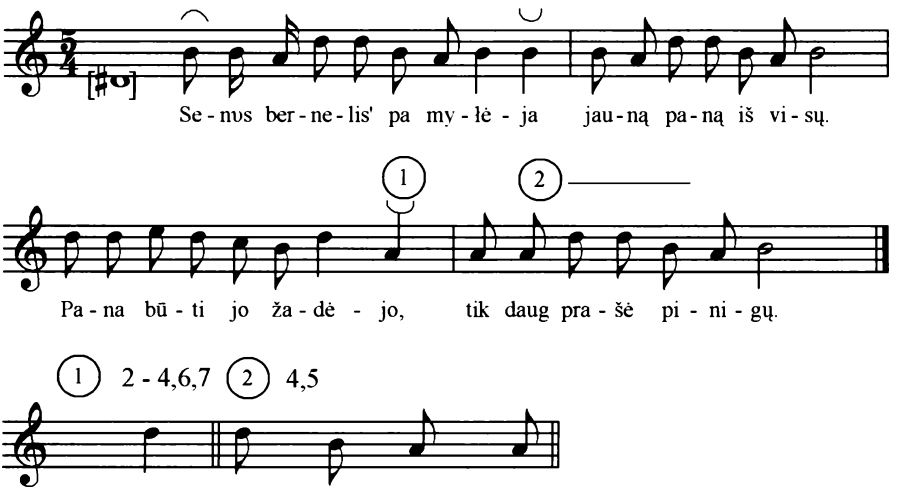

1. Senus bernelis' pamyłėja
Jauną paną iš visų.
Pana būti jo žadėjo,
Tik daug prašė pinigų.

2. Platų lauką kad iškastų,
Kai aruodas kad būtų.
Ir tiek pinigų surastų,
Kad juos pilnus pripiltų.

3. Teip dūsavo sens bernelis',
Kaip jauną žmoną gauti,
Kur man tiek pinigų rasti,
Kad aruodai būt pilni?

4. Gal' reiks dūšią pažadėti
Senam velniu, tik bijo.
Be jos gyvent' negałėsiu -
Labai labai pamilo.

5. Vargšas platų lauką kasa -
Čia kalnelis', čia duobė.
Braukia prakaitą nuo kaktos
Aruodėliui jau eilė.

6. Rytą auštant paregėsi -
Bus jie pilni pinigų.
– Ar mani, gerut', myłėsi? -
Jis paklause myliamų.

7. (J)ilgai kase aruodėlius
Iki dvyliktos nakties.
Ir atūže senas velnis',
Pekłė dūšią nunešė.

8. Rytą anksti jauna pana
Graitai ėjo pažiūrėt':
Rada gulintį be dūšios -
Pinigėlių neregėt'.

Dainavo **Vincas Šlekys,** gim. 1902 m. Miškinių k., Ramygalos apyl., ten ir gyvena.
Užrašė mokyt. **Alfonsas Garuckas,** mok. **Vidmantas Kapčinskas.** 1972 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

*Augin tėvas du sūneliu

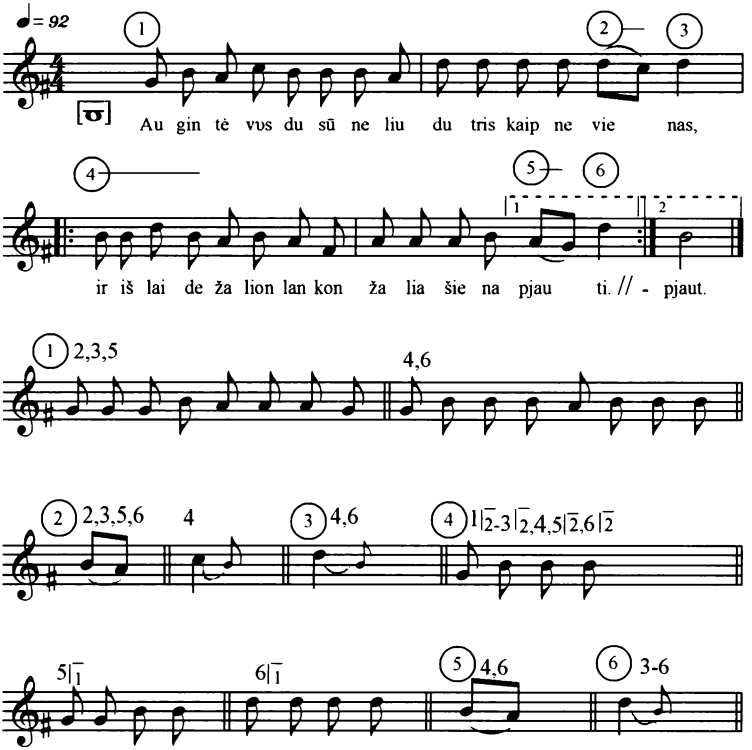

1. Augin tėvas du sūneliu
   Du tris kaip ne vienas,
   Ir išlaide žalion lankon
   Žalia šiena pjaut'(i). (2x2)

2. Vienus brolis šieną pjaudams
   Verkia ir dainuoja,
   (J)antras brolis šieną pjaudams
   Liūdnε priraudoj(e). (2x2)

3. Oi, tu brolio, brolužėli,
   Kodėl' nedainuoji?
   (J)ar tau gailu žalios lankos
   Balta dobiłėl'(ia)? (2x2)

4. Man negaili žalios lankos,
   Baltų dobiłėlių,
   Tik man gailu jaunų dienų,
   Jaunų mergužėl(ių). (2x2)

5. Aš išgirdo navynėlą -
   Tėvelis kalbėjo,
   Mūsų brangią tėviškėlę
   Jau priešai užėj(o). (2x2)

6. Gana, brolė, šieną pjauti,
   Aik Lietuvos ginti,
   Meski dalgę, (j)imki kardą,
   Valioj priešą vyt(i). (2x2)

Dainavo **Jonas Budreika,** gim. 1893 m. Daubarų k., Ramygalos apyl., ten ir gyvena.
Užrašė mokyt. **Alfonsas Garuckas,** mok. **Vidmantas Kapčinskas.** 1972 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

**Aš išeidams un karės

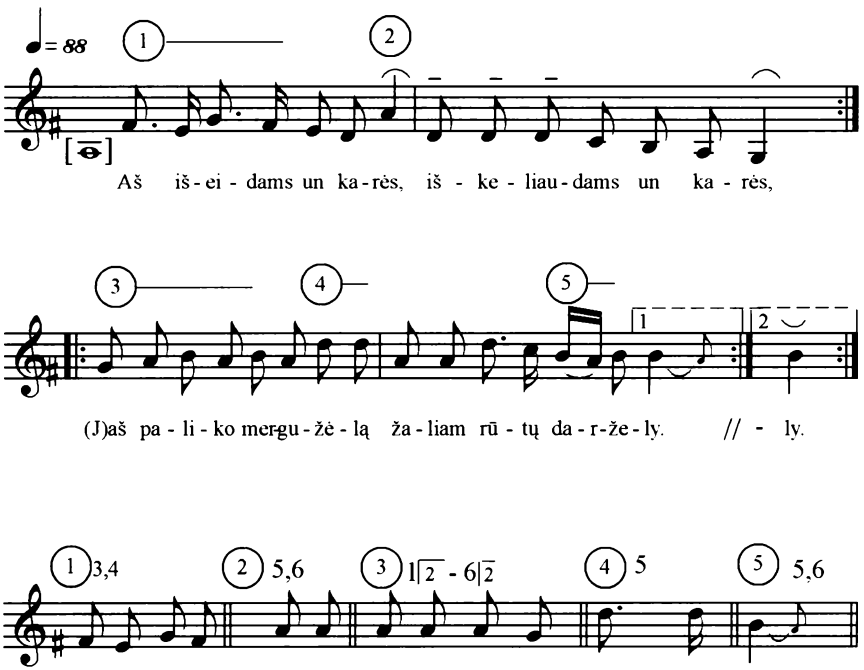

1. Aš išeidams un karės,
   Iškeliaudams un karės, (2x2)
   (J)aš paliko mergužėlą
   Žaliam rūtų daržely. (2x2)

2. (J)aš pargrįžo iš karės,
   Parkeliavo iš karės, (2x2)
   (J)aš atrandu mergužėlą
   Žaliam rūtų daržely. (2x2)

3. Karvelėlis an tvoros
   (J)irgi (j)ieška sau poros. (2x2)
   Tik aš vienos bernužėlis
   Ne(j)atrandu myliamos. (2x2)

4. Aš iš visos Letuvos
   Neišsirenku panos. (2x2)
   Aš nežino, kur panela,
   (J)ar Varšavo, (j)ar Maksvo. (2x2)

5. Vilniuj buva žalis bromos,
   Tin žirgus balnoja. (2x2)
   Pabalnoja ir išjoja,
   (J)in kara sustoja. (2x2)

6. Un kalnelia stovėdami
   (J)armotos rikiava. (2x2)
   Nurikiava, numerava
   Sidabrinę kul'(i)ką. (2x2)

* Yra kompaktinėje plokštelėje

Dainavo **Jonas Budreika,** gim. 1893 m. Daubarų k., Ramygalos apyl., ten ir gyvena.
Užrašė mokyt. **Alfonsas Garuckas,** mok. **Vidmantas Kapčinskas.** 1972 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

*Kasʊ dabelą kaip ažerėlis'

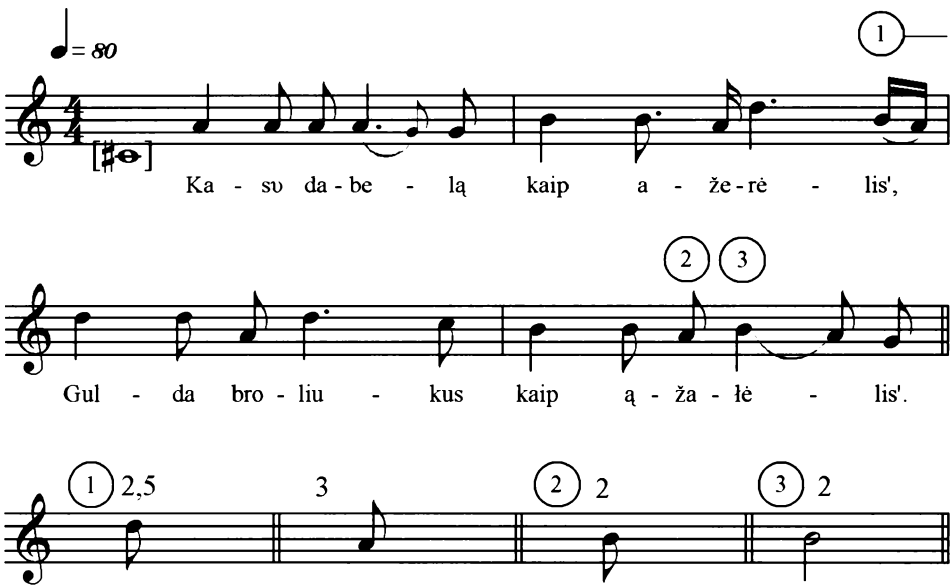

1. Kasʊ dabelą kaip ažerėlis',
   Gulda broliukus kaip ąžałėlis'.

2. Žydus, totorius, prastus cigonus,
   Visus sumaiše su mūsų brol(iais).

3. Nereiki karsta kūnam kavoti,
   Tėva, motinos sūnaus raudoti.

4. Dėku, matuti, už auginimą,
   Nebematysi mūsų mirima.

5. Dʊngus ir žeme dūmɛs patvina,
   Tėvʊs, motina nieka nežina.

Dainavo **Jonas Budreika,** gim. 1893 m. Daubarų k., Ramygalos apyl., ten ir gyvena.
Užrašė mokyt. **Alfonsas Garuckas,** mok. **Vidmantas Kapčinskas.** 1972 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

* Namol', broliukʊs

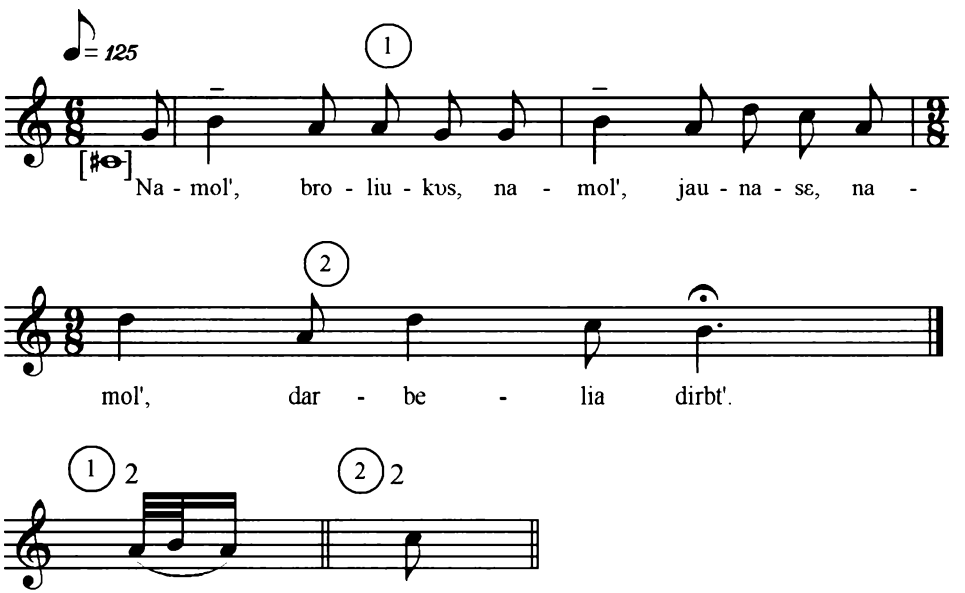

1. Namol', broliukas,
   Namol', jaunasɛ,
   Namol' darbelia dirbt'.

2. Laukʊs ne(j)artʊs,
   Šienʊs nepjautʊs,
   Žagrelės netaisyt(ʊ).

3. Ašėn apdirbsiu
   Sava darbelis'
   Denom, ne naktelėm.

Dainavo **Mykolas Marozas,** gim. 1908 m. Rimaisų k., Ramygalos apyl.
Užrašė **Valda Janavičiūtė, Virginija Litvinaitė.** 1972 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

Aš žinau, kad vieną dieną

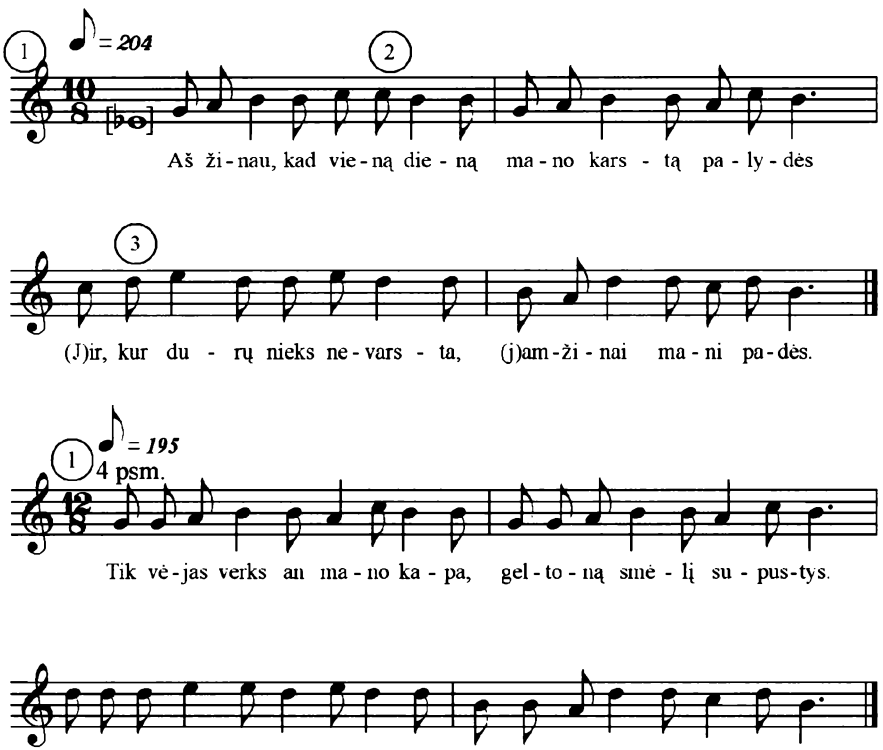

1. Aš žinau, kad vieną dieną
   Mano karstą palydės
   (J)ir, kur durų nieks nevarsta,
   (J)amžinai mani padės.

2. Liks vien šaltas juodas kapas,
   Niekas neis pro šias duris,
   Tik berželių gelsvas lapas
   Ant jo rudenį nukris.

3. „Dievo angelas“ sustojį
   Dar būrelis pagedos
   (J)ir ilgai čia nedūmoję
   Jie nueis pų tos maldos.

4. Tik vėjas verks an mano kapa,
   Geltoną smėlį supustys.
   Tada sumerktos mano akys
   Daugiau šių žodžių nesakys.

ULIŪNAI

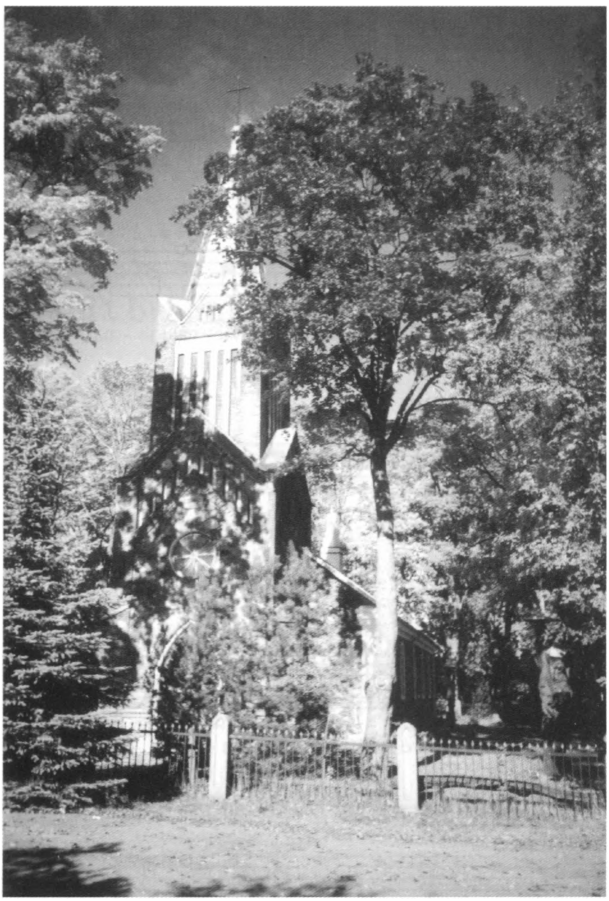

Uliūnų Kristaus Žengimo į dangų bažnyčia.

E. Urbono nuotrauka

Bažnytkaimis yra 13 km į pietus nuo Panevėžio. Vietovė minima jau XIV a. Livonijos ordino riterių žygių į Upytės žemę aprašymuose. Nuo 1914 m. į Uliūnus iš Ėriškių atvyko kunigas Jonas Balvočius-Gerutis, rašytojas ir mokslo populiarintojas, drįsęs rašyti carui ir dėl lietuviško rašto draudimo panaikinimo. Jis čia pastatė bažnyčią ir kleboniją, įkūrė parapiją. Palaidotas Uliūnų bažnyčios šventoriuje (žr. nuotrauką spalvotoje įklijoje).

Kunigas Jonas Balvočius-Gerutis, eilėmis aprašęs naujosios Šv. Apaštalų Petro ir Povilo bažnyčios (pastatytos 1884 m.) grožį, sulenkėjusioje Panevėžio parapijos klebonijoje pirmas kreipėsi į Vyskupą lietuviškai. Šis „netaktas" turėjo didelį poveikį jauniems kunigams - pamažu lietuvių kalba įgavo teises bažnyčioje.

1993 m. išleista kraštotyros knyga „Uliūnai" *(sud. Albertas Ulys)*. Knygoje yra sutartinių.

Tarmė - labiau pietų panevėžiškių.

Panevėžio 2-osios vidurinės mokyklos (Vytauto Žemkalnio gimnazijos) direktoriaus Eugenijaus Urbono organizuota mokytojų ir mokinių ekspedicija Jotainiuose vyko tris vasaras 1988-1900 m. Su mokiniais dalyvavo mokytojai Juozas Brazauskas, Sigita Šimukėnaitė, Petras Juknevičius, Vida Grigienė, Asta Kuodytė, Birutė Palujanskaitė, Ilona Žvinakienė ir kt. Dalyvavo ir Panevėžio 10-osios vidurinės mokyklos mokiniai (vad. mokytoja Dainora Urbonienė). Daugiausia dirbta Jotainiuose. Rėmė tenykščio ūkio vadovas Algirdas Astramskas, pavaduotoja Janina Kuodienė.

Tarmė – pietų panevėžiškių.

JOTÁINIAI

Jotainių gyvenvietė iš pietų pusės. 1990 m.

E. Urbono nuotrauka

Jotainiai – kaimas nuo Ramygalos į rytus, kelių iš Ramygalos į Taujėnus ir Vadoklių-Ramygalos į Panevėžį sankryžoje, Juodos ir Aptekos upių santakoje. Nuolat gyventa žydų.

Kol kas žinoma seniausia Jotainių paminėjimo data – 1564 m. balandžio 22 d. Išlikęs tą dieną sudarytas Jotainių dvarelio žmonių sąrašas. Jotainių dvaras minimas 1585 m. ir vėliau.

J. Kurčevskis rašo, kad apie XVIII a. I. Šiukštos rūpesčiu Jotainiuose buvo įrengta koplyčia.

1789 m. Jotainiuose Upytės pilies teisėjo Lukianskio dvare veikė mokykla.

Deja, Jotainiai miesteliu netapo. Kol kas nėra duomenų, kodėl taip atsitiko. XIX a. vid. D. Afanasjevo sudarytame žinyne Jotainiai neminimi. Čia aprašytas tik netoliese esantis Belazaravos dvaras.

1892 m. minimi Jotainių dvaras, kaimas, užusienis, palivarkas ir akalica bei Jotainėlių gyvenvietė.

1903 m. Jotainių dvare gyveno 20 žmonių, kaime – 465, vienkiemyje – 10, naujasėdijoje – 4 žmonės, Jotainėlių kaime – 106, o vienkiemyje – 5 gyventojai.

1923 m. dvare gyveno 66, kaime 386, vienkiemyje 28 žmonės. Pokario metais Jotainiai tapo gyvenviete. 1959 m. čia gyveno 491, 1970 m. – 504, 1979 m. – 628, 1985 m. – 510, 1998 m. – 694 gyventojai. Yra pagrindinė mokykla, kultūros namai, folkloro ansamblis.

Jotainių savanoriai drąsiai kovojo už nepriklausomą Lietuvą 1918-1919 m. Gavę dvaro žemės, įsikūrė Žvalgaičių ir Vainorių kaimai.

Petras Juknevičius

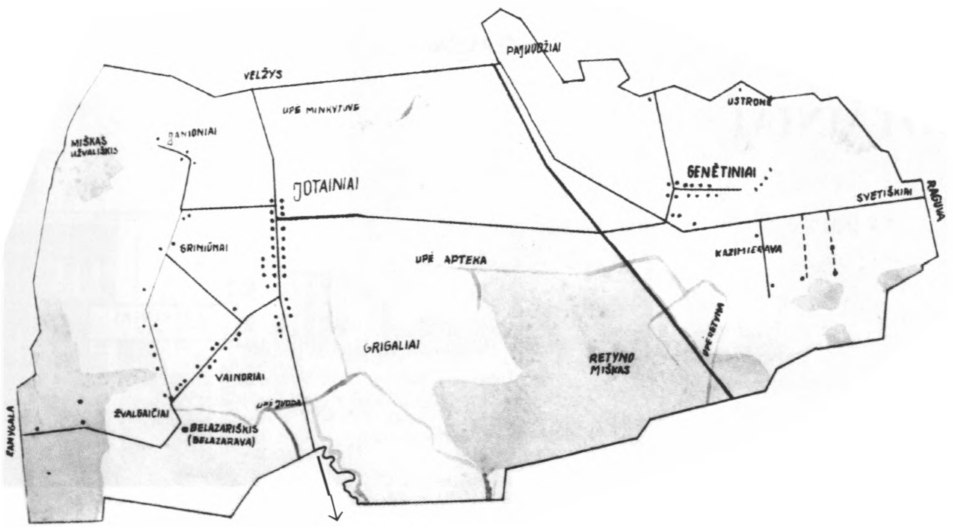

Į Vadoklius

Antroje eilėje iš dešinės pirmas stovi Jonas Tamoliūnas, antras – Antanas Peleckas. Savanoriai.

Savanoris Povilas Bubinas.

Nuotraukos iš šeimos albumų.

Pasakė **Karolina Jaškūnienė,** gim. 1883 m. Panemunėlyje,
Rokiškio r., gyv. Jotainių k.
Užrašė **Irena Jaškūnaitė.** 1967 m.

Mįslės

Bėga par lauką razytė užrietus nosytę. *(Rogutės)*
Gale lauko sėdi dėdė piktas. *(Dagilis)*
Šile vilkas neatsigręžia. *(Suolas kaimo troboje)*
Papečys pilnas baltų vištelių. *(Dantys)*
Papečy pliauska. *(Liežuvis)*
Dvi sesutės par kalnelį nesueina. *(Akys)*
Šimtas broliukų vienoj(e) juostelėj(e) sujuosta. *(Kūliai)*
Ant šulinio duonos kampelis. *(Naktį mėnulis)*
Pramuši ledą – randi sidabrą, pramuši sidabrą – randi auksą. *(Kiaušinis)*
Juodas jautis dangų laižo. *(Dūmai)*
Šiene šarka krykia. *(Avelėm vilnas žirklės kerpa)*
Avelė bebėgdama prieda. *(Špūlė sukasi)*
Eini į mišką – namo žiūri, eini iš miško – į mišką žiūri.
(Dalgė arba kirvis ant peties)
Vasarą molis, o žiemą brolis. *(Krosnis)*
Du bėga, du veja, keturi šimtai švilpia.
(Arklio priekinės, užpakalinės kojos ir uodega)
Užminsiu mįslę, per pilvą gyslė, terp kojų veselija. *(Ratelis)*
Aplink juoda, vidury raudona. *(Kaliošas)*
Stovi senis, nosis apšalus. *(Svirtis)*
Stovi kampe išsitiesęs, lekia par lauką kaip padūkęs. *(Šautuvas)*
Už šunį mažesnis, už arklį didesnis. *(Arklio lankas)*

Savanoris Antanas Čepurna.
Nuotrauka daryta apie 1920 m.

Jotainiškės E. Meilūnienė, S. Tamokaitienė, M. Gabulienė. Dabar kryžiaus jau nėra. 1990 m.

Griniūnų kapinės

Matyt, Griniūnai – seniausia apylinkės gyvenvietė. Yra net kelios kapinės.

Griniūnų kapinynas buvo dešiniojo Juodos kranto kalvoje. Dalis kapinyno sunaikinta. 1977 m. likusią dalį ištyrė Istorijos institutas bei Istorijos ir etnografijos muziejus (vadovavo A.Tautavičius). Atkasti trisdešimt šeši IV-VI a. griautiniai ir du VI a. degintiniai kapai. Griautiniuose kapuose rasta papuošalų (stiklinių karolių, juostinių apyrankių, lankinių segių, šaukštinė antkaklė), darbo įrankių (įmovių ir pentinų, siauraašmenių kirvių, peilių, pjautuvėlių, ylų). Radiniai yra Istorijos ir etnografijos muziejuje.

MLTE, I t., 546 p.

Tendencija – kaimų kapinaitės nyksta, laidoja Ramygaloje. Išlikusios tik Janionių kapinaitės.

Janionių kaimo kapinaitės. 1990 m.

E. Urbono nuotrauka

Pasakojo **Petras Gurskas,** gim. 1926 m., gyv. Jotainiuose.
Užrašė Panevėžio 2-osios vid. m-klos mok. **Mindaugas Lungis, Gintas Brastavičius, Jūratė Grigaitė,** mokyt. **Birutė Palujanskaitė, Vida Grigienė.** 1989 m.

Amatai

Metalo dirbiniai, kryžiai, koplytstulpiai. Mokiausi kalvystės amato 1941-1945 m. pas kalvį Tevelionį Barklainiuos (savo dėdę Petrą). Pastačiau du metaliniu(s) kryžiu(s) Kryžių kalne. Tuos kryžius sovietmečiu stačiau naktį su savo sūnu(m). Dabar turiu pasiruošęs vieną koplytstulpį – statysiu Jotainiuose. Dar turiu padaręs vieną kryžių – statysim Kryžių kalne. Darau dešimt kartų sumažintus žemės įdirbimo įrankius: žagres, akėčias, plūgus, sėjimo karbus, pynes. Darau įrankių komplektus kepti šašlykam, gražius žibintus. Turiu padaręs Šv. Petro raktą dangu(i) atrakinti.

***

Mano tėvas buvo kriaučius. Siūdavo namuos – dažniausiai jį išsivežda-

vo po gryčias. Siuvė kostiumus, milus (švarkus iš milo). Kunigu(i) sutaną yra pasiuvęs. Siuvė kepures, daugiausia vasariškas. Siuvė ir moterim. Mirė tėvas 1949 m. Mama dirbo prie namų. Mane nuo mažens labai viliojo kalvė. Eidavau iš mokyklos – užeidavau į kalvę ir ieškodavau uknolių. Susipildavau juos į kešenę ar bent pačiupinėdavau. Tėvai norėjo mane krikštyti Lionginu, bet dėdė Petras patarė krikštyti savo vardu. Jis ir buvo krikšto tėvas. Dėdė buvo kalvis – jis išmokė mane. Išsimokęs grįžau į Jotainius, pasistačiau savo kalvę, turėjau savo įrankius: priekalą, spaustuvą, žaizdrą, rankinį ventiliatorių, amorį (5 kg kūjį), žirkles blėtai kirpti, šiečkas geležiai kapoti, apcūgus, įvairių dildžių. Anglių atsinešdavo tas, kas prašydavo kalvį ką nors padaryti. Angliai buvo mediniai. Žarijų prideda ant puodo, užmeta šlapią ryzą, kad uždustų. Iš bet kokių malkų anglius teip darydavo. Kartais pats miške išsikasdavau didelę, kokią 2 m duobę, primesdavau rąstų, uždegdavau. Baigiant degti, ant ugnies uždėdavau keletą, apkasdavau velėna. Po 2 dienų nueidavau ir prisimesdavau 10 maišų anglių. Vežimu(i) apkaustyti atsinešdavo 6 maišus anglių. Dabar kolūkio kalvė(je) dirba su akmenio angliais, bet mediniai angliai geresni.

Kalvė(je) dirbau vienas. Dumples dumdavo tas žmogus, kur atnešdavo darbo. Ir geležis pats žmogus atsinešdavo. Geležies turėdavo ūkininkai nusipirkę. Noragas daromas iš labai storos geležies. Kol ją suploji, reikia ilgai kalti. Iš čia ir daina: „Tin, kalu kalu per dieną, tin, žagrelę tik tą vieną". Darbo vis turėdavau: kas dirba gerai, – turi. Reikėdavo gerai viską padaryti – kitaip niekas neneš darbo. Jei būsi koks peckelis, darbo neturėsi. Vieną arklio koją pakaustyti kainavo 5 rublius, 2 kojos – 3 červoncus. Užmokestis dar priklausė ir nuo arklio būdo. Jei arklys ramesnis, kainuodavo pigiau. Kai stojo kolūkiai, už metus gaudavau 30 cnt grūdų (1 cnt – 50 kg). Centneris kainavo 150 rublių senais pinigais. Dabar kalviai už valandą gauna 1 rublį.

Kalvis Petras Gurskas prie atstatomo Jotainių jaunimo kryžiaus. Iškilmingas atšventinimas įvyko 1991 m. liepos 28 d.

E. Urbono nuotrauka

Dar turėjau apie 2 ha žemės, tai daržą, šieną, malkas sutvarkydavau, bet daugiau nedirbau. Verčiausi iš kalvės. Kalviai gyveno geriau negu kiti, bet priklausė nuo to, kiek atnešdavo darbo. Turėjau gerai padaryti ir daug dirbti. Kalvės buvo kiekvienam kaime.

Bitės

Kai buvau vaikas, kaimynas laikė 6-7 bičių avilius. Su kaimynu gerai sutardavom, padėdavau jam prie bičių. Už darbą duodavo medaus. Suaugęs pats pradėjau laikyti bites. Iš eglinių, pušinių lentų pasidariau avilius. Jų sienos dvigubos, tarpą pritrombuoji spalių. Vasaros pradžio pradeda leisti spiečius. Jei nori, kad spiečiaus neleistų, išpjauk perus. Prieš leidžiant spiečių motinėlė ciepsi, daug bičių tupi ant laktelių. Eidavau klausyti ir saugodavau. Išėjęs spiečius nutupia žemai ir tik pasku lekia. Reikia suspėti jį susemti. Spietį semia į dėžutę (50x30 cm). Pirmiausia kokią saują įdedi, padūmini – ir lekia visos, subrauki su žąsies plunksna. Dūmino dūminyčia. Į ją įdėdavo kokį pūzdrą. Vakare suleisdavo į avilį. Bitės viską nešdavosi kartu: korį, vašką, medaus. Rytą jau kokį rėmą rasdavai apdirbtą. Maitinimu(i) buvo penėtuvės. Penėtuvę pasidariau pats. Iš avilio gaudavau apie kibirą medaus, o kartais dar daugiau. Naudodavau tokius įrankius: stalo peilį, kaltą rėmams parskirti. Medaus neparduodavom, patys sunaudodavom, bet ne kasdien. Kai turėdavai, – nesinorėdavo. Bičių duonos tyčia neimdavau, bet kai rasdavau, korį padėdavau atskirai vaikam. Vaikai labai mėgdavo. Man bitės nekirsdavo, o pačiai – būtinai įkirs. Dabar bitės nebegyvena: triukšmas, dulkės. Medų supildavau į medinius viedriukus, palikdavau; vėliau – į palivonus.

Alus

Visi augindavo apynių, pasidarydavo patys alų. Žydai supirkdavo apynius. Alų darydavo atlaidam, labiausiai rugsėjo 12 dienai – Švč. Marijos atlaidam. Suvažiuodavo giminės, juos reikėdavo pamylėti. Mano mama alų darydavo ir Emilijos tėvas – Galiauskas Juozas. Jis buvo pagarsėjęs aludaris. Darydavo sau ir kaimynam: vestuvėm, pagrabu(i), katrie patys nemokėjo.

Alų daro teip: užverda vandenį, karštą pila ant salyklo ir maišo. Kubile prikryžiuoja alksnių gabaliukų, ant jų deda rugienių šiaudų kūlį, salyklo masę su vandeniu supila ten ir laiko 2 valandas. Kubilo dugne yra volė. Par volę suleidžia į kubiliuką, palieka, kad atauštų, deda mieles (jų pirkdavo pas žydą, 100 gramų kainavo 0,5 lito). Dažniausiai darydavo iš 0,5 centnerio. Reikėdavo 0,5 kg mielių, išeidavo 3 viedrai. Atskirai suvirindavo 0,5 kg apynių ir supildavo. Paragaudavo, kad būtų truputį kartu. Kubiliuką šiltai uždengdavo, rūgdavo 1,5 paros. Kai nustoja judėti, būna išrūgęs. Tada supila į bačką ir

įdeda saują cukraus, kad pūstų. Skaniausias yra savaitės alus, o moterim labiau patikdavo šviežesnis. Darė ir vyną: juodų, raudonų serbentų, vyšnių.

Maistas

Emilijos tėvai laikė tris karves, tai sviestą veždavo į turgų. Mano tėvai laikė vieną karvę, viską patys suvalgydavo. Anksti kėlėsi, valgė pusiaurytį. Ėjo dirbti. Apie 11 val. – pusryčiai. Pusryčiam kepė bulbienių ar valcavotų (miltų) blynų. Kartu virė ir pietus: virtinius, barščius su mėsa. Apie 13 val. pietaudavo ir eidavo pogulio. Numigdavo kokias dvi valandas, vėl dirbdavo. Apie 17-18 valandą – pavakarys. Valgė pieno, ragaišio. Vakarienė būdavo saulei nusileidus: pienas, sūris, zacirka, makaronai – be mėsos. Vasarą po vakarienės eidavo miegoti, – gal tik telį pagirdai, o žiemą pantį veji, karbą dirbi, doklą pini. Pečių kurdavo tik rytą ir vakare; par vidurį dienos nekurdavo.

Kruopų pasidarydavo Ramygalos malūne. Iš kviečių – manų, iš miežių – perlinių. Kai nuveždavo valcuoti miltų, pirmiausia pasidarydavo manų kruopų.

Tėvai augindavo daug braškių. Žiemai išsivirdavo braškių, vyšnių uogienių. Virdavo mažai – mat reikėjo daug cukraus (1 kg uogų – 1 kg cukraus). Virino apie 15 minučių. Supildavo į molinius palivonus, juos aprišdavo sviestiniu popieriu. Turėdavo 3-4 palivonus uogienės; ją valgydavo retai.

Miškuos augo daug grybų. Rinko raudonikius, lepšius, baravykus. Juos džiovindavo arba marinuodavo. Išvirdavo, pasūdydavo ir medinė(j) rėčkelė(j) paslėgdavo. Žiemą juos pavirindavo ir valgydavo su smetona. Džiovintus grybus išvirdavo, parmaldavo ir užpildavo alieju.

Par sausus pasnikus valgė kopūstus, grybus su alieju, bulbes. Par nesausus valgė su pienu.

Par Kūčias po staltiese dėdavo saują šieno. Valgė žuvį, silkę, grybus, šližikus. Šližikus kepė iš paprastos tešlos su aguonom. Iš maltų aguonų ir vandenio darė miešimą. Kviečių nevirdavo. Kūčias pradėdavo poteriais. Kalbėdavo tyliai suklupę. Ant stalo statydavo kryželį, jį bučiuodavo. Kūčias pradėdavo tetė. Imdavo plotkas po vieną ir dalindavo visiem. Jei plotkų visiem neužtekdavo, sulaužydavo. Vieni iš kitų nesilauždavo.

Medžioklė

Labai daug būdavo kiškių, lapių, kurapkų ant želmenų. Šernų ir briedžių nebuvo. Kurapkų daug dėl to, kad seniau, kai ardavo su arkliu ir rasdavo lizdelį, jį pakeldavo, padėdavo šone. Daugybė kurapkų buvo 1939 metų labai šaltą žiemą. Medžiodavo 1-2 vamzdžių šautuvu. Kilpom drausdavo valdžia gaudyti – žvėrelis gali kankintis, susižeisti. Leidimai medžioklei buvo labai brangūs – 50 litų metam. Juos turėjo tik mokytojas Kiškis ir didelis ūkininkas Barauskas. Medžiodavo žmonės ir be leidimų, bet juos

gaudydavo policija. Lapės kailiai būdavo brangūs, kainuodavo 100-150 litų. Kiškio kailis buvo be vertės. Kailinių kepurių nesiūdavo.

Žvejyba

Juodo(j) buvo daug žuvies: ešerių, lydžių, kuojų, raudžių; buvo vėžių. Vaikai žuvis gaudydavo paprastais karbais. Upė buvo negili – lig kelių. Iš siūlų buvau nusimezgęs kaušą, padaręs jam lanką. Tinklą ir kaušą nusimezgiau dvišake šeivele, – pats ją pasidariau. Megzti pamokė sesuo. Buvau nusidirbęs 3 metrų tinklą, – juo gaudydavom dviese. Iš vytelių buvau nusipynęs varžą. Toks pat įrankis, tik be užugerklio, buvo vadinamas rėba. Juos sustatydavo į upelį, pakeldavo ir matydavo, ar yra žuvies. Varža vaikai gaudydavo žvirblius, paskui juos vėl paleisdavo. Į varžas, rėbas prilįsdavo vėžių, bet jų neimdavo, – mat niekas nevalgydavo. Emilija kartą vėžių paragavo, tai paskui kelias dienas buvo negera. Buvo toks mokytojas Gricius, tik jis gaudydavo vėžius su nulupta varle. Apie 10 tinklelių suleisdavo ir eidavo tikrinti. Pakol visus patikrindavo, vėl prilįsdavo vėžių. Vėliau jis ir mirė vėžiu. Dabar žuvų yra, bet nežinau, ar jas gaudo. Vėžiai išnyko nuo amoniako, kaip ir varlės. Seniau visas kaimas plyšdavo nuo varlių kurkimo.

Parduotuvės

Prieš karą buvo dvi žydų krautuvės. Žydų namo trys dalys: vienam gale gyveno patys, vidury buvo tvartas, o trečiam gale buvo krautuvė. Parduotuvės priemenė(j) stovėjo bačkos dvi: vienõ buvo žibalas, kitõ – silkės. Pati krautuvė buvo nedideliam kambary; prekes laikė ant lentynų, dėžės(e). Stovėjo stalas su skyle pinigam įmesti. Apačiõ buvo stalčius; iš jo išimdavo grąžą, kad reikėdavo. Turėjo svarstykles. Parduodavo silkių, žibalo, šukų, tabako, papirosų, cukraus. Žydai buvo geri, nebrangininkai. 10 štukų trečios rūšies papirosų kainavo 20 centų, antros rūšies – 3 ar kokiais 5 centais brangiau. 1 kg silkių, cukraus kainavo 1 litą. Apie Velykas žydai dovanodavo bankutę medaus, macų. Gale metų duodavo už dyką nuolatiniam pirkėjam papirosų, moterim – kokią lėkštę.

Abi žydų šeimos laikė po 3 karves. Paaugliai žydžiukai labai bendraudavo su lietuviais, o moterys – ne teip. Užėjus vokiečiam, prekes žydai išdalino, iškavojo. Maždaug po mėnesio vokiečiai juos suėmė ir sušaudė. Atliko iš Ramygalos žydų kažkieno paslėpta Jankė.

Jotainiuose parduotuvės nebebuvo, o Ramygalo(j) prekiauti pradėjo vietiniai žmonės. Apie 1952-1953 metus Jotainiuose Vertelkos Antanas prasto(je) gryčio(je) padarė parduotuvę. Vėliau parduotuvę parkėlė pas Karpavičienę – į jos namą. Pardavėju buvo Albertas Nevidonskis. Paskiau pastatė dabartinę parduotuvę.

Pasakojo **Marijona Katinienė,** gim. 1920 m. Šilų k. Prieš karą atsikėlė į Jotainėlių kaimą. Užrašė Panevėžio 2-osios vid. m-klos 8 kl. mok. **Rasa Nazarovaitė, Jūratė Povilonytė.** 1989 m.

Vestuvių papročiai

Par vestuves arklius puošdavo stučkom, kokardom, o pakaklė(j) - džiungučiai. Stalo neapsėsdavo. Jaunajai dainuodavo:

Sėsk, jaunoji, sėsk už stalo,
Tau veideliai jau pabalo.
Gal tau gaila žalių rūtų
Ar jaunų dienelių?

Neturtinguos namuos vestuves švęsdavo 1-2 dienas, turtingesniuos – 4-5 dienas. Pirmą dieną jaunieji grįžta iš bažnyčios, sėda už stalo; visi dainuoja, šoka. Antrą dieną – piršlio korimas. Piršlys kavodavosi už kamino, į skrynią lįsdavo, į šiaudus ar šieną. Trečia diena teip pat užsitęsdavo piršlio korimu. Ketvirta diena – pomergių ir jaunosios vogimas. Penkta diena – balvono darymas, laidojimas. Palaidojus balvoną, pomergės tą žemę bučiuodavo, ir piršlys vėl atgydavo. Vestuves keldavo stancijo – švariajam namo gale. Par gavėnią septynias savaites vestuvių kelti nebuvo galiama.

Laidotuvės

Jei mirdavo jauna, netekėjusi (mergina) iki 40 metų, jos grabą apipindavo rūtom, o jokių kitų gėlių nedėdavo. Nabašniką aptaisydavo baltai. Jei nabašnikė būdavo vyresnė negu 40 metų, tai aptaisydavo margais, tamsiais neryškių spalvų drabužiais. Karstą apdėdavo kvietkom.

Trys Karaliai

Žmonės apsirengdavo ryškiom spalvom (raudona, žalia). Trys Karaliai – Merkelis, Kasparas, Baltazaras – ėjo lankyti Marijos. Išvakarėse sėsdavo už stalo. Kai saulė nusileisdavo, prasidėdavo šventė ir dirbti nebebuvo galiama.

Velykos

Kiaušinius dažydavo cibulio lukštais - jų nubraukdavo nuo kasos. Kiek saujo(j) likdavo lukštų, tiek ir būdavo. Tada kiaušiniai būdavo navatnūs. Teip pat braukdavo ranka lapus nuo beržinių vantų. Dažnai kiaušinius apliedavo vašku, kad ridinėjant nedužtų.

Rugiapjūtė

Pabaigę pjauti rugius, sustato gubas ir nupina gaspadoriu(i) vainiką iš rugių, užkabina jam ant kaklo, kad duotų alaus. Pasku(i) tą vainiką pakabina ant sienos. Tada dainuoja.

Pasakojo **Povilas Kriaučiūnas,** gim. 1927 m. Jotainiuose, gyv. ten pat.
Užrašė mokyt. **Birutė Palujanskaitė, Vida Grigienė,**
mok. **Jolanta Grigaitė,** Panevėžio 2-oji vid. m-kla. 1989 m.

Mama atlaidam alų darydavo ne tik iš miežių salyklo, bet ir iš sudaigintų kviečių. Tik jų nereikėjo smulkiai sumalti, kad nesiklijuotų. Alų iš kviečių darė teip, kaip ir iš miežių. Jei neturėdavo alksnio, dėdavo įkaitintą akmenį, tik reikėdavo labai maišyti, kad neprisviltų. Alų darė slėnely, terp dviejų liepų, toliau nuo triobos. Mama darė vyną iš kmynų. Degtinę gėrė tik kaip vaistus. Buvo atvažiavęs svečias iš Amerikos. Mama nudėjo stalą, tik degtinės neturėjo. Atsisveikindamas svečias pasakė, kad visko buvo, tik vieno dalyko trūko. Povilo uošvienė vyną darė iš raudonųjų burokų sunkos.

Pasakojo **Marijona Laukagalytė-Kruopienė,** gim. 1910 m. Jotainiuose, čia ir gyvena.
Užrašė Panevėžio 2-osios vid. m-klos 8a kl. mok. **Mindaugas Ambraziūnas,**
Daiva Vasiliauskaitė, Inga Mickutė. 1989 m.

Ganymas

Kai maža buvau, ganiau karves. Būdavo, pasiimu valgį terbutėn ir einu ganyti. Anksčiausiai reikia keltis 6 val. Kol susivarydavom visas karves iš viso kaimo, reikdavo daug laiko. Kai gyvuliai paėdę suguldavo, eidavom ratelių, dainuodavom. Išalkdavom par dieną. Suvalgydavom viską, ką turėdavom, – net trupinius.

Mes ganėm karves, o kiti – kiaules. Kiaules gindavo tik giedru oru. Kiaulės debesų bijo. Pamatydavo kiaulės debesį – ir lekia namo, nebesulaikysi. O kai parbėgdavo namo, tai tą dieną daugiau nebeišgindavom.

Agurkai

Apie 1935-1939 m. Jotainių žydai jau turėjo pasistatę namus Panevėžy (turtingas buvo Mendelis), o Jotainiuose jų namai jau buvo apleisti. Kai ūkininkai išmoko patys užsiauginti daržovių, žydai nebeteko pelno. Teip atėmė pelną ir augindami agurkus. Anksčiau išnuomodavo žemę žydu(i), – tas pasėdavo agurkų, ravėdavo pats žemės savininkas, o agurkus pelningai parduodavo žydas. Paskui nebenuomodavo, o patys augindavo ir veždavo į Panevėžį ar net į Pasvalį parduoti (į Pasvalį nuvažiuodavo par naktį).

***

Į mokyklą tėvai su batais eiti neleisdavo. Pasiūdavo naginėles: padai iš labai storų, kietai supintų virvučių, pridėdavo medinius kulnus, viršų pasiūdavo iš tvirtesnio, kietesnio skuduro, surišdavo su raiščiukais.

Malūnai buvo Kutiškiuos(e), Ramygalo(je) (valcuodavo); karšykla – Ramygalo(je).

Į vakaruškas eidavo tik savam kaime. Į kiemą išeiti par vakaruškas – negražu. Pirštais ir rodydavo: va, ta išėjo laukan viena... Į namus grįždavo prieš dvyliktą. Negirdėjau, kad Jotainiuos būtų atsitikę mergaitei likti vienai su vaiku.

Žydai

– *Su žydais sugyvendavot?*

– Sugyvendavom. Jie visa laikydavo – cigarečių ir maisto, išgėrimų laikydavo.

– *O kaip jie švęsdavo?*

– Švęsdavo šeštadieniais. Jiem paprašydavo patarnaut: pečiuką užkurt, jiem jau negaliama buvo nieko dirbt šeštadienį. Nueidavom, ką gi, a mum sunku, – saldainių duodavo; a sunku pagaliuką padėt, uždegt degtuką? Žaisdavom kartu.

– *Kodėl Adašiūną vadino Bizdonu?*

– Atėjo žydas į brastą žuvių pasigaut. A jis, tas žmogelis, pamatė, ka jis (žydas) ateina. Su tokiu samčiu semdavo (i daba yr tokių samčių). Na, i dabar atajemė iš jo (žydo) tą samtį, a tas tiek prašo: „Pani Bizdon, atiduok man čerpoką, pani Bizdon, atiduok man, pani Bizdon“. I dabar tą žmogų pavadina Bizdonas, i po šiai dienai – Bizdonas. Adašiūnų pravardė – Bizdonas i Bizdonas.

– *O jo pavardė kokia buvo?*

– Buvo Bagdonas, a tas žydas nesako, kad Bagdonas: „Pani Bizdon, atiduok man čerpoką“.

– *Tai kokių juokų žydam pridarydavo jotainiškiai?*

– Baidyklių kokių pristatydavo, išnešt liepdavo juos tenai. Eidavo žydai kratyt griekų. An sodželką nuveina, iškrato, išpurto švariausiai – be nuodėmių. Tiktais moterys, a vyram nereikia – vyrai negriešija. Mėnulį pamato, lekia poteriaut – jauną mėnulį.

Apie Čičinską

– Mamutė pasakodavo, ka Čičinką tą nešiodavo žydam. Jis išbalzemuotas būdavo, na, ir nešiodavo. Įmeta i pastato, o jie gi bijo – čia gi žmogus. Duoda degtinės jiem (išdaigininkams), kad išneštų. Tie ir išneša. Tą (degtinę) išgėrė, – kitiem nuneša, kitą gąsdina, cigarečių reikia: „Jeigu duosi, tai išnešim.“ – „Ui, ui vyrai, tik išneškit“. Ne pas mum atnešdavo – Upytė(j). Nuvažiuodavau pas gimines – tenai tas kalnas Čičinsko, tai pasakodavo.

Jotainiuose beveik visą amžių pragyveno Poviloniai. 1991 m.

Povilas Žagunis su žmona Ona. Kryžių atkėlė iš Onos tėviškės. 1990 m.

Vainorių kaimo sodyba. 1990 m.

Julius ir Stasė Tamokaičiai su vaikaičiais. 1991 m.

E. Urbono nuotraukos

Gerai dera rugiai... Rugiapjūtė. 1990 m.

1989-ųjų metų vasara. Iš kairės - Jotainių kolūkio vyr. agronomas A. Balčiūnas, E. Urbonas, pirmininkas A. Astramskas.

Mechanizatorius P. Marozas (jaunesnysis) ir pirmininko pavaduotojas A. Buinauskas pavasario darbymetyje. 1988 m.

Arklys kaime reikalingas kaip ir seniau... Prie Juodos upelio.

E. Urbono nuotraukos

Pasakojo **Stasys Jaškūnas,** gim. 1920 m. Jotainiuose, čia ir gyvena.
Užrašė mokyt. **Dainora Urbonienė** ir Panevėžio 10-osios vid. m-klos 9b kl. mok. **Loreta Janutėnaitė, Laima Kučinskaitė.**

Apie Jotainių žmones

Stasys Jaškūnas, kiek prisiminė, pateikė senojo Jotainių kaimo planą (kai kėlėsi į vienkiemius, jis 1931 m. turėjo 11-12 metų). Pateikė kai kurių senojo kaimo gyventojų charakteristikas (apie 90 šeimų).

Jaškūnas Jurgis – šiaučius, labai gerai siūdavo batus.

Gergždys Juozas – meistras, dirbdavo kryžius. Tarybiniais metais (jo kryžių) išvežė į Kauną. (Atsimena Jaškūnienė: „gražus – su lietsargiu ir angeliukais...")

Bubinas Kazys, pravarde Gyvatininkas, - mat pardavinėjo gyvates.

Kriaučiūnas Povilas turėjo 45 ha ir vėliau - kuliamąją.

Kiras Antanas – pardavė savo, vėliau pirko davatkos Aleliūnaitės rėžius.

Jotainiai buvo kultūringi, daug skaitydavo visais laikais. Jaškūno diedelis skaitė ir lenkiškai. Lenkiškai mokėjo ir S. Jaškūno motina. Mokėjo žydiškai. Diedelis palėpėje kavodavo lietuviškas knygas caro laikais.

S. Jaškūnas mokyklą lankė pas Miknių, baigė 4 klases. Jotainiuose buvo komunistų nuo caro laikų: biednesni, zimagorai...

Stasio Jaškūno tėvų vedybų istorija tokia. Tėvas Jonas Jaškūnas tarnavo caro kariuomenėje. Paėmė vokiečiai į nelaisvę, laikė okupuotoj Rusijoj. Pabėgo – rado pakinkytą vežimą su miltais. Iš bado laižė miltų maišus. Su tais vežimais ir pabėgo į Brianską. Ten susitiko su Tebeleškyte (būsimos žmonos sesuo dirbo fabrike). Susipažino su Karolina Tebeleškyte. Apie 1918-1919 m. grįžo į Jotainius su žmona. Jotainiškiai negražiai apkalbėdavo: „Parsivežė ruskę – paleistuvė prisikabino Rusijo prie kareivio...". Stasio žmona su anyta išgyveno 25 metus ir labai gerai sugyveno: anyta gyrė, kad gera, darbšti, tvarkinga.

Iki 12 metų Stasys gyveno Jotainių kaime.

Iš diedelio jis girdėjo, kad kaimo pradžioje, už tiltelio per Apteką, buvęs didelis pušynas (dabar ten užtvanka). Jis, matyt, tęsėsi ir ten, kur vėliau buvo Grigalių kaimas. Pušynas išdegė per gaisrus. Jaškūno diedelio trobos buvo statytos iš to pušyno medžių, be pielos, kirstos kirviu. Tuos sienojus nusivežė į „kulioniją".

Vaikai išdykaudami išdaužydavo nabagam žydam langus, kad neduodavo agurkų, vogdavo tuos agurkus. Mat žydai augindavo jų daug ir parduodavo. Ūkininkai augindavo mažiau, tai vaikai labai norėdavo. Eidavo vogti grūšių per kaimą.

Kiekvieną šeštadienį jaunimas susirinkdavo į vakaruškas, o vasarą - į gegužines (gegužinės – Gojely, už dabartinės mokyklos). Vakaruškos: eida-

Stasys Jaškūnas iki pensijos dirbo fermoje, laukininkystėje. 1990 m.

E. Urbono nuotrauka

vo į Janionius, Geležius, Kutiškius, Genėtinius, Vakagalius. Per šienapjūtę – dieną dirbdavo, o vakare į vakaruškas eidavo. Vakaruškos būdavo iki ryto; pamiegodavo tik kai lydavo. („Papuola numigt, kai lyja...“). „Prieš vakaruškas rūgšto pieno užėdi ir leki, – matai, bernai sūrius vogdavo“. Vakagalių vakaruškose Stasys susidraugavo su Apolonija Skurdenyte. Vakagaliuose vakaruškos būdavo pas Šilinskus. Apolonija sako, kad mergos nusukdavo laikrodžius: tada tėvai manydavo, kad dar anksti, ir nevarydavo namo. Apolonija: „Jis iš paskos lakstė, labai ženytis norėjo“.

Stasys: „Laksčiau, ale i apsigavau...“.

Pasakojo **Anelė Jakaitytė-Adašiūnienė,** gim. 1911 m. Jotainiuose.
Užrašė Panevėžio 2-osios vid. m-klos mok. **Rasa Nazarovaitė, Jūratė Povilonytė.** 1989 m.

Vestuvės

Prieš važiuojant į bažnyčią jaunoji, pomergės, svočia rėdosi. Pirmutinei pomergei pobernis duoda ant nosinėlės vainikėlį – jį pomergė uždeda jaunajai ant galvos. Tada visos moterys dainuoja:

– Ko rymoji, sesutėle,
par šį vakarėlį?
Ar nubodo tau nešioti
rūtų vainikėlį?
Nebeklauso sesutėlė,
ant mum nebežiūri.
Kai ji sėdi už stalelio,
jai veideliai mainos.

– Prasiverk gi, sesutėle,
galinį langelį.
Pažiūrėk gi, jaunuolėle,
į rūtų daržėlį.
– Sesut sesutėle,
ar tau teip patiko,
Kad nulenkei sau galvelę
prieš rūtų vainiką?

Eidamos iš mojavos, moterys dainuodavo:

Pavasarėlis – linksmas čėselis,
Jaunos mergaitės taiso darželį.
Neša žemelę su rieškutėlėm,
Taiso loveles dėl rūtytėlių.

Kas tiktai eina, kas tik važiuoja,
Mano darželiu pasigražiuoja.
Du bernužėliai keleliu joja,
Galu darželio mano sustoja.

***

Maistu(i) kepdavo bandelių, skersdavo kiaulių. Mišką išveždavo su arkliais. Pūdymą mėšlu iškratydavo, o dirbdavo nuo ankstyvo ryto lig vakaro. Pietų pareidavo valgyti namo (jei dirbdavo netoli) – arba pridėdavo ir nunešdavo.

***

Ganiau nuo 5 metų. Tarnavau Medžiūnuos.

Linus apmeta, vilna ataudžia, namie suvelia ant geldų ir siuva kostiumus berniokam. Teip tada vaikščiodavo.

Gegužinės

Klojime būdavo lošimai – vaidinimai, aplink klojimą – rateliai, orkestras buvo (instrumentai: bubinėliai, smuikai, armonika).

***

Ištekėjusią moterį šaukdavo pagal vyro vardą arba pavardę, o jei netekėjus(i) – vardu. Šaukiama vardu ištekėjusi jausdavosi įžeista, pažeminta.

Vietų pavadinimai

Degimai – bala, Užpurvė (laukas) - vesdavo ganyti arklius, karves. Velnio darželis – vanduo (girdydavo gyvulius), Pazakariai (laukas netoli miško) – gyveno dviejuose vienkiemiuose Zakariai.

Papročiai

Džiunguliai arkliam, kraičius veža (duknas), bulbiūkščių prisivėrę. Yr ką pažiūrėt. Jaunoji rytą rauda, šniurkščia.

Turgus

Važiuodavom į turgų su arkliu, prisikrovę malkų. 1 kg sviesto – 1,5 lito. Kviečių 1 cnt – 8 litai. Už tai galima nusipirkti geras vyriškas kelnes. Būdavo maža duonos. Reikia pas žydą eit. Eina žydai prie upės griekų kratyt.

***

Mano vyras – savanoris. Buvo Lenkijo(j) po plienu. Lenkų Lietuvo(je) ir lietuvių Lenkijo(je) buvo mainai, tai grįžo. Bet žemės negavo.

Drabužiai

Iš čerkaso (apmesta bovelna, atausta vilna) siuvė sijonus, kostiumėlius. Sijonai buvo aplink suklostyti. Mamos sijonai buvo labai platūs, po 8 palus. Dukterų – siauresni. Čerkasą nešiojo šventom dienom. Kasdieniai buvo drobiniai. Marškiniai iš drobės, nestriuki, palaidi, jų rankovės ilgos. Mama nešiojo bliuskytę iš vilnelių, dukterės buvo pirkta. Kvartukai drobiniai. Jie puošti juostelėm išilgai, kad nori – langeliais. Į bažnyčią su kvartuku neidavo. Prie Smetonos rūbai labai išmandrėjo. Bliuskeles pirko už 7-8 litus. Pinigų užsidirbdavo dvare, prie kūlimo, grėbdami šieną. Kelnės buvo be klyno. Mama kelnių nelabai mėgo. Patys nusiveldavo vailokus. Skareles nusipirkdavo. Namie nebeausdavo, bo skarelei reikia labai plonai suverpti, neapsimoka. Didelės vilnonės skaros buvo labai brangios – 60 litų. Tiek kainavo ir bekonas. Kasdien nešiojo baltas perkelines. Į bažnyčią ėjo šilkinėm. Laidotuvėm rišdavosi baltas skareles, tik namiškiai – juodas. Man labai patikdavo žalia spalva. Mama turėjo pirktus tikruosius karolius. Jie buvo raudoni. Turėjo tris ar keturis auksinius žiedus. Aš turėjau perlinius karolius. Jie kainavo 20-30 litų. Nei žiedų, nei karolių nešioti nemėgau. Broliai turėjo laikrodžius. Triobo(je) ant sienos kabėjo laikrodis, mušantis valandas.

Mokslas

Mokyklą lankiau Ramygalo(je). Jotainiuos(e) mokykla buvo tik pradėta statyti. Ramygalo(je) tėvai pasamdė butą. Mokytojos – Drąsutytė, Misevičiūtė. Mokėmės kartu su berniukais. Klasė(je) stovėjo mokykliniai suolai. Priešais buvo gimnazija. Vaikai kartais susimušdavo. Vieną žiemą pas Narsutienę mokiausi siūti. Tėvai nupirko amerikonišką siuvimo mašiną. Siūdavau tik sau.

Padainavo **Anelė Jaškūnaitė-Meiliūnienė,** gim. 1925 m. Jotainiuose.
Užrašė **Edita Pečeliūnaitė, Lina Gervytė,** Panevėžio 10-osios vid. m-klos mok. 1990 m.

Apie vestuves

Pabroliai ir pamergės porom iš karto nebūdavo. Pamergės su jaunąja susėda prie stalo, ateina pabroliai. Kurią jau iškviečia, ta jau pora ir būna. Pamergės susėda, svočia. Atvažiuoja jaunikis, piršlys, tai tada visi susėda palei stalą. Tada sueina pašalinės, apdainuoja jaunąją. Tada, kai susėda vakare, i visos dainuoja.

Nusivilki baltą suknią,
Reiks tau eiti apie kuknią.
Oi sesute, pražuvai,
Kad vyrelį sau gavai.

Nusimauk gi aukso žiedą,
Reiks maišyti kiaulėm viedrą.
Oi sesute, pražuvai,
Kad vyrelį sau gavai.

Reiks tau vyrą girtą vesti
Ir pypkelė ranko(j) nešti.
Oi sesute, pražuvai,
Kad vyrelį sau gavai.

– Sesute jaunoji, ko neverki,
Ko savo tėvelio nevirkdini?
– Verks mano tėvelis neverkiantis,
Didžiausią dalelę atskiriantis.

– Sesute jaunoji, ko neverki,
Ko savo močiutės nevirkdini?
– Verks mano močiutė neverkianti,
Didžiausią kraitelį atskirianti.

– Sesute jaunoji, ko neverki,
Ko savo sesutės nevirkdini?
– Verks mano sesutė neverkianti,
Darželio rūtelių priskinanti.

***

Rateliai

Oi sesute, tu jaunoji,
Oi sesute, mylimoji.
Oi sesute, mylimoji,
Kam veidelį moliavoji?

(Eina ratu susikabinę rankomis)
(Pina, susidurdami delnais, kol apeina ratą)

Už krasylus brangiai moki,
Už krasylus brangiai moki,
Už krasylus brangiai moki –
Ant veidelio nebetokia.

Kas tau darbo, paršakoji,
Kas tau bėda, paršakoji,
Kas tau bėda, paršakoji,
Kad aš veidą moliavoju?

Man krasylai nekainuoja,
Man krasylai nekainuoja,
Man krasylai nekainuoja –
Ir veideliai raudonuoja.

Muzikanto apdainavimas

Grajik grajik, muzikontai,
Mes tau užsimokėsim.
Mes tau duosim stuomenėlius,
Kai tik ištekėsim. (2x2)

***

(Šoka taip pat)

Žydžia žirniai ir vikiai,
Kur tie mūsų jaunikiai?
Jie parėjo bulbes kepę,
Išsipaišę, išsitepę. (2x2)

Žydžia rožės, našlaitėlės,
Kur tos mūsų mergužėlės?
Jos parėjo rūtas skynę,
Vainikėlį nusipynę. (2x2)

***

– Ruoškis, sesule, ruoškis, jaunoji!
Jau žirgeliai sukinkyti,
Prie vartelių sustatyti,
Laikas važiuoti.

– Dar nesiruošiu, dar nevažiuosiu,
Eisiu savo tėveliu(i) padėkavoti.
Dėku(i), tėveli, dėku(i), senasis,
Kad atskyrei man dalelę,
Daugiau nebereiks.

– Ruoškis, sesule, ruoškis, jaunoji!
Jau žirgeliai sukinkyti,
Prie vartelių sustatyti,
Laikas važiuoti.

– Dar nesiruošiu, dar nevažiuosiu,
Eisiu savo močiutei padėkavoti.
Dėku(i), močiute, dėku(i), senoji,
Kad atskyrei man kraitelį,
Daugiau nebereiks.

– Ruoškis, sesule, ruoškis, jaunoji!
Jau žirgeliai sukinkyti,
Prie gonkelio sustatyti,
Laikas važiuoti.

– Dar nesiruošiu, dar nevažiuosiu,
Eisiu savo sesutėlei padėkavoti.
Dėku(i), sesule, dėku(i), jaunoji,
Kad nupynei vainikėlį,
Daugiau nebereiks.

– Ruoškis, sesule, ruoškis, jaunoji!
Jau žirgeliai sukinkyti,
Prie gonkelio sustatyti,
Laikas važiuoti.

– Dar nesiruošiu, dar nevažiuosiu,
Eisiu savo brolužėliu(i) padėkavoti.
Dėku(i), broleli, dėku(i), jaunasis,
Kad paskyrei man žirgelį,
Daugiau nebereiks.

***

– Oi sesute, ko liūdi,
Ašarėles ko lieji,
Ko blaškais kaip pašautas paukštelis? (1x2)

Ar tėvelis tau barė,
Lankon šieno grėbt varė,
Ar lankoje šienelį sulijo? (1x2)

Nei tėvelis man' barė,
Nei šienelio grėbt varė,
Nei lankoje šienelį sulijo. (1x2)

Man' bernelis mylėjo
Ir vainiką žadėjo,
Jis pas mani nėkart nebatėjo. (1x2)

Dėl cukrelio, dėl kavos,
Dėl suknelės raudonos
Reikės tau, bernužėli, prisidėti. (1x2)

Pasakojo **Anelė Miliūnienė,** gim. 1924 m. Jotainiuose.

Iš praeities

Vakaruškose eidavo ratelius „Ausim abrūsus“, „Ant kalno karklai“. Šokdavo valsą, polką.

Anksčiau drabužius siūdavo pačios, vėliau jau pirkdavo iš vokiečių. Kailiniai būdavo – vilnos vidu(j), oda viršu(j). Bliuskos būdavo šilkinės, blizgančios. Į bažnyčią eidavo į Ramygalą ir Raguvą. Eidavo basom, prieš bažnyčią apsiaudavo medžiakais. Padas medinis, o viršu(j) – oda.

Kuliamosios buvo traukiamos arklių. Ją nuveždavo į vieną kaimą, iškuldavo, – veždavo į kitą.

Linus braukdavo vieną kartą, švariai nubraukdavo pakulas, paskui iššukuodavo. Iš linų ausdavo paklodes. Liemenes ausdavo klėtkelėm.

Kailinius dažydavo pirktais dažais – juodai, rudai. Jei gerai išdirbdavo, kailinių oda būdavo minkšta, švelni. Kailius dirbdavo namuos(e): raugindavo, pasku(i) nugramdydavo odą.

***

Rateliai

Mes eisim, mes eisim
Par aukštus kalnelius. (2x2)
(Eina rateliu)
Susitiko dvi šokėjos
Ir kojelėm trepsi.
(Pina)
Pradarykim vartelius
Ir įleiskim šokėjus –
Mes čia šoksim, šokinėsim
Ir į jumi nežiūrėsim.

Žydi rožės, žydi rožės
Baltos ir raudonos.
Suk baltą,
Suk raudoną,
Kad širdelei
Būt malonu.

Ant aukšto kalnelio
Malūnas stovėjo.
Suk suk, bernužėli,
Kaip vėjelis malūnėlį!

Tie bijūnai gražiai žydi,
Šakos svyruoja.
Širdis mano nerimauja,
kad ašen viena.
Žinau, žinau, kad dėl manęs
Yra vienas čia.
Še rankelę, imk širdelę –
Eisim pavaikščioti.
Eisim eisim pavaikščioti,
Laimės paieškoti.
Ženk pirmyn,
Ženk pirmyn –
Laimės nerasi.
Grįžk atgal,
Grįžk atgal –
Laimę sutiksi.

Pasakojo **Stanislova Vertelkaitė-Meiliūnienė,** gim. 1920 m.
Vakagalių k., gyv. Jotainiuose.
Užrašė **I. Starostenko, K. Jurkevičiūtė, K. Pranckevičiūtė,** mokyt. **Dainora Urbonienė.**
1989 m.

Linai

Auginom linus, rugius. Linus apdorodavom rankom. Sėmenis labai pirkdavo žydai. Linus nuraudavom, surišdavom į pėdus. Paskui merkdavom į vandenį. Kai išmirkdavo, klodavom ant dirvos. Kai atsiklojėja, jeigu sausi, – suvežam į klojimus. Džiovindavom jaujo(je). Jaują labai gerai iškūrenam, pilna jauja dūmų – tada geriau išdžiūsta. Pasku(i) į dėžę pridedam akmenų, įkinkom arklį. Tas arklys traukia dėžę par tiltą, kur yra grioveliai. Ant tilto prikraunam linų. Dėžė tuos linus sumaigo. Pasku(i) surišam. Surištus linus reikia brukti. Brukam ne pagaliu – bruktuvu. Brukant labai gerai išbyra spaliai. Tada linus parduodam arba pasiliekam. Tuos, katrie lieka, šukuojam tankiom metalinėm šukom. Atlieka pakulos. Tada šukuojam dar tankesnėm šukom. Lieka vidupakulos. Linai būna baltos spalvos. Jeigu neturi kur merkti, tuos linus sausus kloja, – tada būna pilki.

Mokykla

Pieštukas kainuodavo 10 centų, sąsiuvinėlis – 10 centų. Mokytojai buvo Raudonikis, Karvelis. Mokykloje būdavo tokios pamokos: uždaviniai (teip vadinosi matematika), rašymas, skaitymas, istorija, dainų pamoka, viena pamoka būdavo siuvinėjimo (mokytojos siūlus pirkdavo Panevėžy). Egzaminai būdavo nuo ketvirtos klasės. Atvažiuodavo kunigas į mokyklą ir mokydavo iš „Katekizmo". Aliejūnaitė mokydavo poterių. Prie pirmos komunijos vesdavo Velykiuos.

Ketvirtos klasės knyga „Sakalėlis" kainavo 4 litai. Kas norėdavo nupirkti tokią knygą, tai turėdavo 2 dienas šieną pjauti.

Karvės kainuodavo 50-60 litų, o kartais kaina siekdavo ir 200 litų.

***

Šeštadieniais šokių nebūdavo. Dažniausiai šokdavo polką.

Į Krekenavą basos nukulniuodavom.

Malūnai buvo Velžy.

Pasakojo **Valia Kuodytė-Miknienė,** gim. 1927 m. Griniūnų k. 1989 m. atsikėlė į Jotainius.
Užrašė Panevėžio 2-osios vid. m-klos 8c kl. mokiniai **Monika Paulavičiūtė, Rūta Tvarkūnaitė, Giedrius Rekašius.** 1989 m.

Bažnyčia

Eidavom ant Ramygalos bažnyčią. Arčiau jokios nebuvo. Ir Ramygala

nearti. Sekmadieniais jaunimas eidavo ant bažnyčią ir visi te(n) susitikdavo. Girdėjau, kiti va eidavo pėsčiom į Šidlavą, bet pati nebuvau nuėjus.

Vestuvės

A vestuvės kokios linksmos būdavo, brač, – ne kaip dabar, nors ir grindų nebūdavo, ir tokių skanių valgymų, tortų jokių. Jaunimo nekviesdavo prie stalo, ale visi susirinkdavo priesieny – i muzikontas vienas būdavo su armoške. Jaunimas tai šokdavo, – ale kaip dulkėdavo! Kai atneša bandelių, tai kapt kapt... Tai ne dabar, kai niekas (jų) nenori.

Vakaruškos

Ir vakaruškos būdavo: visi susirinkdavo, šokdavo. Bet nė vienas šeimininkas nenori įsileist, kad jo gryčio šoktų. Būdavo, pridulka – ir kai visi išsiskirsto, tai teip šalta, nors ant pečiaus lįsk. Kai vakaruškos būdavo, tai eidavom daug gražių ratelių.

Rateliai

Vaikštinėjau įsirėmus,
Šiaudų kūlį pasiėmus. (2x2)
(Visi eina susikibę rateliu).
Kas turi draugą,
Tas su savo draugu,
Kas draugo neturi –
Tas su šiaudų kūliu.
(Sukasi už parankių, o vienas su šiaudų kūliu. Būdavo labai juokinga).

Buvo vakaruškos,
Buvo suvėjimai,
Kad nebūtų buvę
Karo sumišimai.
Priedainis:
Gera būtų šokti,
Gera vakaroti,
Kad nebūtų reikę
Karan išvažiuoti.
(Visi eina rateliu, o kai priedainis, – sukasi už parankių)

Tamsumas nakties,
Lietus lyti pradės.
Priedainis
O kas mane, jaunuolėlę,
Lig namelių palydės? (2x2)
Jei tėvelis mane bars,
O močiutė neužtars,
Priedainis
Aš be tavę(s), bernužėli,
Nė gyventi negaliu. (2x2)
(Tas ratelis einamas, kaip ir anas).

Pasiimsiu šiaudų saują,
Užsikursiu šiltą jaują.
Priedainis
Pilna jauja šilto garo,
Niekas durų netidaro. (2x2)
(Šokamas taip pat).
Kai saulė skaisti tekėjo,
Alyvos žydėjo.
Priedainis
Kaip sveikos, kaip gyvos
Daržely alyvos? (2x2)
(Šokamas kaip „Žilvitis").

Pasakojo **Marijona Baltušaitė-Sipavičienė,** gim. 1906 m. Jotainiuose.
Užrašė mokyt. **R. Tumelionytė, Asta Kuodytė,** Panevėžio 2-oji vid. m-kla. 1990 m.

Pokaris

Vyras 5 metus Sibire buvo. Paliko 5 vaikus. Mažiausias – keturių mėnesių. Žemės išvis neturėjom. Už nieką vyrą išvežė, be jokios kaltės. Tada Sokeliuose gyvenom. Paskui sugrįžom į Jotainius.

Dieną stribai iš Ramygalos ateidavo, naktį – iš miško.

Žydai Jotainiuose gyveno gal kokie penki. Paimdavo žemės iš ūkininkų. Patys kupčiavodavo. Turėjo krautuvę. Pirkdavo linus išmintus, gatavus, eidavom brukti. Aš brukiau – užsidirbau 100 litų. Duktė ženijosi – nupirkom spintą. „Baisioji" naktis žydam būdavo. Dieną nei karvių parkeldavo, nei melždavo. O naktį melsdavosi. Ant rankos užsivyniodavo skudurą, vyriausiam jų prie alkūnės kaladėlė tokia būdavo – ir melsdavosi. O riksmas! Baisu būdavo.

Daug brukdavom pas žydus. Eini, nusiperki medaus. Teliuką papjaudavo. Pasturgalio jie nevalgydavo. Silkių būdavo, bulkų.

Dvaras

Gyvenom su mama dvare. Tėvas išvažiavo į Ameriką. Mama dvare dirbo laukuos. Kai buvau 7-8 metų, eidavau uogų raškyti, daržų sodinti.

Zavišis – dvarininkas – turėjo 3 berniukus ir 2 mergaites. Viena – Kristina. Kai ponas važiuodavo, 2 arkliai pakinkyti būdavo, ponia 4 arkliais važiuodavo. Mama ir kuldavo, ir pjaudavo. O aš su vaikais eidavau žuvaut. Žuvaudavau su karbu. Žuvaut ponų ežere neleisdavo. Daug žuvies buvo.

Buitis, šeima

Apsiženijau 23 metų. Ramygalos bažnyčio šliūbą paėmėm. Moteris pastovėjo iš kaimo, kol šliūbą paėmėm. Paskui barankų nusipirkom – i vestuvės. Anksčiau bandelę ant stalo padėdavo – i viskas.

Dabar kojine siuvimo mašina dirbu. Pasisiuvu sau i vaikam.

Ausdavau anksčiau. Lovatieses. Keturnyčius. Rinktinių raštų neausdavau. Mergaitėm po 18 kapų išaudžiau. Gal prieš metus stakles išvežiau. Mama verpdavo. Avių nelaikydavau.

Seniau prie upės žydas gyveno. Turėjo karšyklą.

Ne par toli ir malūnas būdavo. Keturių sparnų. Kitas Jotainiuos. Važiuodavom duonai susimalti. Pirmai ne elektra maldavo – vėjo malūnai.

Parėję iš bažnyčios, apsitaisydavom kitom drapanom – bliuzkele, andaroku. Susieidavo jaunimas, muzikantai iš tų pačių būdavo. Saulė nusileisdavo – visi į namus: rytą darbas.

Susirinkdavom ir dainuodavom. Berniukai – vieną punktą, mergaitės –

kitą. Teip dainuodami nueidavom lig upės ir atgal teip grįždavom.

Žiemą sueidavom 4-5 mergaitės. Karbatkas dirbdavom. Vieną vakarą pas tą būdavom, kitą – pas kitą.

Į bažnyčią Ramygalon eidavom. Vadokliuos - Širdies atlaidai, Raguvo - Žolinės. Į Krekenavą eidavom pėsčiom 17 kilometrų. Susitardavom 3-4 mergaitės i, kai saulė išlįsdavo, išeidavom. Ir atgal pėsčiom.

Sakom: pališni skaičiai – nelyginiai, pakaleini, papori – lyginiai.

***

– *Kaip žydai švęsdavo?*

– Švęsdavo. Jau šeštadienį deguliai dega gryčio jų. Žvakes pastato prie durų, kokias keturias įbeda. Tai aš karves pamelždavau – jie neis. A tie seni žydai, būdavo, ant rankų apsivynioja tokią kaladėlę, apsivynioja, apsivynioja. Pasistato ant oro būdą. Eglėm apdeda tą būdą. Būdavo, jie ten poteriauja. Dievas jų te(n) – šėpa stovi ne par didelė, tai jų būdavo Dievas. Tie jauni tai teip linguodavo, linguodavo.

Aš parėjau pamelžus jų karves. Vakare buvo jų šventė. Prie durų dega staltiesė (kur tos žvakės degė). Pargriuvus viena žvakė ir užsidegus. Neina jie gesint išvis. Tai nuėjau – staltiesė jau dobrai nudegus. Jie negesina – jiem šventė. I sudegtų – jie neis, negesins.

– *Kaip jie Velykas švęsdavo?*

– Macus kepdavo, – užtekdavo parsinešti. Duobę išsikasa palei pečių, įšauna tuos macus. Roges įveža gryčion. Traukia ir meta macus ant roges. Jiem padėt nereikdavo, patys kepė.

– *O žemės jie nedirbo?*

– Žydai paimdavo pusę žemės. O dirbdavo kiti, katrie neturėjo žemės. Gi va – paimam ir dirbam. Tie žemės nedirbdavo. Vaikšto sau, ir gana. Turėjo krautuves. Krautuvėse būdavo cukraus, visokio daiktelio, silkės, miltų. Pas vieną žydą brukdavom, pas kitą... Gyveno kokie penki žydai.

Pasakojo **Domicėlė Kaupytė-Šegamogienė,** gim. 1903 m. Sokelių k., Jotainiuose gyvena 15 metų. Užrašė mokyt. **Vida Grigienė, Birutė Palujanskaitė,** mok. **Jūratė Grigaitė,** Panevėžio 2-oji vid. m-kla. 1989 m.

Sakmė apie kryžių

Karo laike už Belazaravos buvo aredromas. Ruskiai, gyvenantys kaime, taikydavo į kapinių kryžius, – visus kryžius sušaudė. Sveikas teliko vienas kryžius. Žmonės kalbėjo, kad po juo pinigai užkasti, kad galima matyti juos šviečiant; kalbėjo, kad po kryžium matė auksą degant. Bet jie, gyvenantys prie pat kapų, nieko nematė. Par mojavas po tuo kryžium rado iškastą didelę

duobę. Gal aukso, pinigų kas ieškojo. Jų šuva buvo aštrus, pasku(i) jis kelias dienas vandenį lakė – gal ko buvo uždavę. Kalbėjo žmonės, kad to kryžiaus vidury įlietas auksas. Visur kryžius mėtėsi – lauke, miške. Dabar nebežino, kur jis yra.

Statyba

Triobos stovėjo par kiemą nuo kapų. Triobas statė gražio vieto, kur aukščiau, prie miškelio. Žmonės triobas statydavo te(n), kur norėdavo. Tik negaliama statyti netoli perkūno trenkto medžio, – gali vėl trenkti. Po perkūno trenktu medžiu buvo klojimas, tai perkūnas kartą trenkė į jį, uždegė. Antrą kartą trenkęs – užgesino. Ta vieta traukia perkūną. Namo galus statė bet kaip. Statėsi patys. Visi mokėdavo statyti, meistro nesamdė. Stogą dengė šiaudais, bagotesni – blėka. Šiaudai išlaiko 15 metų. Kūlius dirbdavo iš rugių rankom. Gurbą statė triobos šone, toliau. Klėtį – priešais duris. Daržinę – toliau nuo namo, kito(j) jo pusė(j). Sklepas buvo cementinis, žemės(e), pastatytas stancijos gale, prie kelio. Namą sudarė gryčia ir stancija. Pečius buvo gryčio(j). Kol vaikai maži, visi miegodavo gryčio(j). Paaugę vaikai mėgdavo miegoti ant šieno, stancijo(j). Gryčio(j), ant priešinės sienos, kabėjo šventi paveikslai, šeimos nuotraukos. Fotografuodavosi Ramygalo(j) – labai retai. Stancijo(j) paveikslų buvo mažiau.

Šul(i)nį kasdavo kieme. Šul(i)nys būdavo su svirčia.

***

Kambary ant langų stovėdavo kvietkai: palergonijos, našlaitės.

Naktines užuolaidas užtraukdavo, kad nematytų bernai.

Medicina

Užkalbėdavo nuo rožės Navickas Belazaravoj (jau miręs). Ladziūnei ištino veidas. Nuėjom pas jį. Davė vaistų – kaip vanduo atrodė. Po pietų duktė buvo sveika. Užkalbėtą vandenį reikėdavo gerti kelis kartus. Jei rožė įsisenėja, prakiūra žaizda.

Nuo kosulio mačija eglės sakai. Piršto didumo gabaliuką reikia užpilti stikline karšto vandenio. Gerti tris kartus par dieną po gurkšnį. Nuo bronchito mačija.

Nuo kosulio dar mačija šal(t)pusnio žiedelių arbata.

Vaikai sirgo krupom (skarlatina). Daktaras liepė krapus gerti ir šutyti – užsigaubti ir kvėpuoti.

Putino žiedai, uogos – nuo kosulio.

Kai parsipjauni – reikia dėti voratinklio. Žaizda grait užsitraukia.

Gyvuliam nuo išpūtimo padeda taukai su saldu pienu. Pašildai pieną, kad taukai išsileistų. Reikia karvei supilti 1-2 butelius.

Susirgusiam žmogu(i) pataiko geresnio maisto: duodavo lašinių, dešros, kindziuko.

Jei senas žmogus būdavo prie mirties, prie jo budėdavo pasiruošę vaškinę žvakę. Atveždavo kunigą.

Laidotuvės

Žmogui numirus, uždegdavo žvakę. Ji degdavo, kol nabašniką paguldydavo ant lentos. Mirštančio lankyti eidavo ir kaimynai. Mirusį aptaisydavo tamsiai. Moterim rišdavo baltą skarelę. Ant rankos uždėdavo rožančių. Grabą darydavo patys. Iškaldavo perkeliu. Iš skiedrų nuo grabo darydavo paduškėlę. Į ją įdėdavo šventintų žolių. Paduškėlės navoločką užsiūdavo.

Prie nabašniko žmonės mandriai apsitaisydavo. Nabašniką moterį rengė juoda, tamsiai ruda, tamsiai mėlyna suknele. Jaunesnes – gelsvomis. Jauną rengdavo baltai. Būdavo, kad ir 50-60 metų netekėjusi moteris prašydavo ją aprengti šviesiai. Vilkdavo visus apatinius rūbus, maudavo bovelnines kojines, batus. Vyrus taisydavo tamsiai – pilkas, rudas kostiumas, balti marškiniai. Vaikus vilkdavo baltais marškiniais, juodom kelnytėm, didesnius – kostiumėliu. Stalą grabu(i) pastatyti kaimas turėjo vieną. Kvietkų nebuvo mados statyti. Senam – jokių kvietkų, jaunam – apipindavo rūtom. Ant galvos mergaitei dėdavo vainiką, berniuku(i) kaip pabroliu(i) segdavo baltą stučką (iš kaspinėlio sudėti du kaspiniukai) su gėle. Galai būdavo paliekami ilgesni. Galu galvos visą laiką degdavo žvakė. Paveikslą kabinti nebuvo mados. Į pagrabą nieko nenešdavo. Poteriaudavo, giedodavo susirinkę. Nabašniką laikydavo 2 dienas. Bažnyčio(j) grabo neatvoždavo, jį namie užkaldavo. Duobę kasdavo kas nors iš tų pačių kaimo žmonių – kūmas, draugas. Jaunam duobę iškaišydavo gėlėm, žiemą – eglėm. Grabą į duobę nuleisdavo naujais abrūsais. Jei mirdavo moterys, mergaitės, tai jų išaustus abrūsus, panaudotus grabu(i) į duobę nuleisti, palikdavo bažnyčio(j). Kapus labai žiūrėdavo. Palaidoję vakare giedodavo rožančių nuo 8 iki 1 nakties valandos. Sava šeimyna suvargusi, tai prašydavo kokią moterį šeimininkauti. Pjaudavo kiaulę, avį mėsai, darydavo alų. Mišias užpirkdavo kaip kas turėdavo pinigų – po mėnesio, kartą par metus ar par metines.

Religinis vaikų mokymas

Vaikus prie spaviednės mokydavo iš to kaimo davatkėlės, katros buvo prie Dievo. Mokyti pradėdavo nuo 7-8 metų. Kai katros ateidavo į namus mokyti. Tada iš kaimynų sueidavo vaikai. Mokydavosi poterių, katekizmo, pakol išmokdavo; dažniausiai visą mėnesį. Poterius mama liepdavo kalbėti rytą vakarą. Kalbėjo kožnas sau. Vakare kalbėdavo maldelę: „Eina griešna dūšia gult, neturi kuo nė užsiklot, nė pasiklot. Šventu kryžium pasiklosiu, šventu kryžium užsiklosiu. Aš nebijau nelabo žmogaus, aš asmu krikštytas,

birmavotas, šventu kryžium paržegnotas“. Mama šitą maldelę išmokė. Prieš valgį ir po valgio parsižegnodavo. Duoną kepdami, į pirmutinį kepalą įrėždavo kryželį.

Spaviednės leisdavo tais pačiais metais, o komunijos – tais pačiais arba kitais metais, – pagal kunigą. Prie komunijos leisdami rengdavo vaikus baltai, ant galvos mergaitei dėdavo rūtų vainiką, rankos(e) vaikas laikydavo žvakę. Pirmoji komunija būdavo vieną kartą par metus – birželio mėnesį.

Birmavodavo Panevėžy. Rengdavo kaip kas galėdavo, svarbu, kad rūbai būtų švarūs.

Krikštas

Krikšto tėvus pasirinkdavo, katruos norėdavo. Jei prašydavo žmogų, vadinasi, į jį turėdavo pritraukimo. Galima ir eiti į kūmus, ir, jei negali, – atsisakyti.

Kūdikį patys kūmai aptaisydavo baltai. Kūmus vaikas vadino krikšto tėveliu ir krikšto motinėle. Stengdavos krikštyti tik gimusius; kartais palaukdavo lig mėnesio.

Skalbimas

Didelis žlugtas. Pirmiausia par kartą išskalbia ant upės. Parėję namo žlugdavo: į kubilą nuo 6 centnerių sudedam šlapius skalbinius, uždedam paklodę, pripilam švarių alksnio ar beržo pelenų. Kubilo dugne yra volė. Vandenį verdam ir pilam ant tų pelenų. Pila tiek, kad pili – ir kubile verda. Tada uždengiam lig rytdienos. Rytą trindavom rankom geldo(j). Žiemą atsikeliam nuo pirmos valandos ir trinam, bo diena trumpa. Saulei tekant velėdavom su kultuvėm ant upės. Žiemą apšaldavo kultuvių kotai. Muñ užstatydavo šiaudais, kad vėjas nepūstų. Vis tiek sušaldavom. Vyrai atnešdavo po čierką arielkos išgerti. Dui lig vakaro. Nuvelėji, nugręži – vyrai suveža. Namuos lazurkuodavom. Lazurką pirkom iš žydų. Džiaudavom daržinė(j), ant oro. Kai išdžiūva, – dui kočioti. Turėdavom daug drapanų. Žlugdavom par 2-3 mėnesius vieną kartą. Vyro šeimo žlugdavo apie 50 abrūsų, o kiek dar baltinių! Kas savaitę baltinius keitė. Šeštadienį atneši tuos, kur duosi sekmadienį, paržiūri, kad būtų su guzikais, susiūta.

***

Muilą namie virdavom. Akmeno nusipirkdavom, prastų riebalų nuo kiaulės likdavo arba koks gyvulys krisdavo – ir verdam. Geresnis buvo pirktinis muilas. Naminį ne visada sutraukdavo. Galvą plaudavo su šarmu.

***

Šeštadienį, ne kiekvieną, būdavo pirtis. Vyrai eidavo pirmi, pasku(i) visa šeimyna; vaikai skyrium.

Barbora Kuodienė.
Jotainiai. 1991 m.

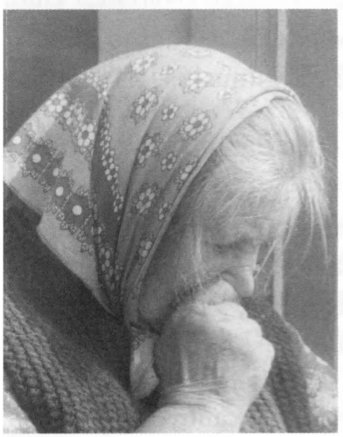

Domicėlė Kaupytė-
Šegamogienė.

Marijona Sipavičienė iki pensijos dirbo laukininkystėje.
Gyvena Jotainių gyvenvietėje. 1990 m.

Ona Adašiūnienė.
Jotainiai. 1991 m.

D.Blaževičiaus nuotraukos

Pasakojo **Antanina Šilinskaitė,** gim. 1922 m. Vakagalių k., gyv. Jotainiuose.
Užrašė **Lina Gervytė, Edita Pečeliūnaitė,** Panevėžio 10-osios vid. m-klos mok. 1990 m.

Kailiai

Kailius dirbdavo teip: padaro rugienių miltų, sudeda į juos, išrūgsta tie kailiai ir smirdi. Paskum juos teip išmėto, su koja minko, skuta ir juos išlamdo, kad minkšti būtų. Kailinių oda būdavo viršu, o vilnos – apačio.

Vėjiniai malūnai buvo Katinuos, Ramygalo.

Vilnų karšykla – Ramygalo.

Šventės

Par Užgavėnes važiuodavo su arkliais; prie ienų buvo pririšti skambučiai. Blynus kepdavo.

Par Kalėdas šližikus kepdavo ir aguonų pieną darydavo.

Par Velykas kiaušinius dažydavo pirktiniais dažais, su svogūnų lukštais, šluotų beržo lapais.

Prievolės

Nešdavo prievolę į dvarą. Papjaudavo teliukus ir nešdavo į dvarą. O šiaip gyvulių nepardavinėdavo. Maisto irgi nepardavinėdavo.

Medicina

Kai sirgdavo, būdavo, nepripažįsta ligų. Sirgdavo gelta, džiova. Nuo ligų, būdavo, daug kas numiršta. Daktaras buvo Svolkinas. Jo dvaras didelis buvo.

Pasakojo **Anastazija Žostautaitė-Nemeikšienė,** gim. 1898 m. Vakagalių k., gyv. Panevėžyje.
Užrašė **Dainora Urbonienė,** Panevėžio 10-osios vid. m-klos mokyt. 1989 m.

Ganymas

Tėvai turėjo pusę valako žemės. Ganydavo kartu viso kaimo karves. Viršininkas buvo senas žmogus, prie jo – vaikai. Ganyti reikėjo tiek dienų, kiek laikė karvių (Žostautai laikė tris karves). Viršininkas saulei tekant sutriūbuoja – kelia. Tėvai įdėdavo valgyt: į medinę skutulėlę įkrėsdavo varškės, sviesto. Užkabindavo an pečių terbelę – i turėk visą dieną. Duodavo duonos abišalę. Miške karvės kai sustoja, pasiskinam laukinių obaliukų. Namo lig vakaro nepareidavom: kaip eisi, kad įdėta pusiauryčio.

Valgiai

Garsvyčnikas. Rugius gerai išmirko (geri tada, kai nagu parsignybia). Tada daigina. Daigus su sietu nušveičia. Sumala. Miltus užplikina verdančiu vandeniu ir išplaka. Paskum pašauna pečiun – ir šunta. Iššutusiam įpila garsvyčių, įdeda duonos plutų ir raugina. Rūgsta par naktį, kartais ir ilgiau. Laiko šaltai, kamaro. Dažo su bulbėm, duona; jei iškepa blynų, tai ir su jais.

Šustinis. Sumaldavo avižas, užplikydavo karštu vandeniu ir suminkydavo tešlą. Supjaustydavo ir valgydavo.

Virdavo avižienį kisielių. Vaikam duodavo saldaus miešimo (vanduo su cukrum).

Aliejų spausdavo medinė piesto iš kanapių ir sėmenų. Kai karvės užtrūkdavo, aliejaus įdėdavo į sriubą.

Trėmimas

Ištrėmė pokario metais. Tiksliai metų nebeatsimenu, – tada, kai dar kolūkių nebuvo. Naktį prikėlė skrebai, pasakė, kad trems. Davė pasijimt biškį rugių, mėsos. Nuvežė į Ramygalą prie kapų. Tada susodino į gruzovikus i nugabeno Panevėžin. Sugrūdo į vagonus po 35 žmones. Vieną šeimą vežė su keturiais vaikais. Stoty stovėjom dvi dienas. Už durų – sargyba. Kaip buvo sunku, baisu pagalvot.

Ištrėmė į Irkutsko sritį. Tikslios gyvenvietės neprisimenu. Gyvenvietė(j) mažos grytelės, daugybė blakių. Gulėjo ant žemės, – nešvaru, utėlės krisdavo iš galvos. Prasidėjo badas. Jei valgyt ir duodavo, tai labai prastai - košės ar kopūstų, kur plaukiojo geltonom galvom kirmėlės.

Darbo gyvenvietė(j) nebuvo. Nuvedė į balą. Liepė surinkti išvirtusius beržus ir sustatyti juos į gubas. Kai vėjas išversdavo, vėl statydavom. Uždėjo „staršą“, tas prižiūrėjo...

Kai leido grįžti, visus pinigus išleidom kelionei. Bilietas kainavo 300 rublių. Grįžę neradom savo triobų. Susėdom abu su vyru Vakagaliuos ant griovio krašto ir ilgai verkėm. Priglaudė žmonės. Dirbom kolūky apie 5 metus. Senatvė(j) Panevėžy priglaudė seserės Antaninos Marozienės duktė Gražina. Dabar ji mirus – gyvenu prie jos dukterų ir vyro.

Pasakojo ir dainavo **Marijona Bubinaitė-Astramskienė,** gim. 1930 m. Vainorių k., gyv. Jotainiuose. Savanorio duktė.
Užrašė **Eugenijus Urbonas.** 1989 m.
Šifravo Panevėžio 2-osios vid. m-klos 8 kl. mok. **Mindaugas Lungis, Gintautas Brastavičius.**

Tėvai apsivedė 1924 m., ir pirmas sūnus gimė 1925 m. Jis buvo Bronius, Jonas – 1927 m. Iš viso šeimo(je) buvo šeši vaikai. Bet karo metu prie

vokiečių mirė penkių metų broliukas nuo skarlatinos. Po karo nuo apendicito mirė sesutė. Paskui po karo mirė 26 metų brolis. Sesuo dirbo mokytoja Jotainiuose. O aš dirbau kontoro(je) ir kai buvau netekėjus, ir ištekėjus. Paskiau, kai gimė pirma duktė, aš išėjau dirbti į parduotuvę, ten išdirbau tris metus. Gimė sūnus ir dar gimė duktė Daiva, tai išėjau dirbti į fermą vedėja. Buvo darbas geras dėl to, kad kai padarai darbą, gali eit namo, ir darbas buvo nevalandinis. Vaikai geri, gerai mokinosi.

***

Mes augom labai gerai ir valgyt turėjom. Savanoriai kai atėjo gyvent, tai jie atėjo teip kaip stovi, bet jiem davė žemės. Jie statėsi triobas, ir jiem davė medžio i padėdavo. Buvo labai sunku gyvent. Ir mes, vaikai, padėdavom dirbti. Nu, a jie mum pamokindavo i laikraščių paskaitydavo, jie buvo biškį apsišvietę. Ir mum, savanorių vaikam, nereikėdavo mokėt už mokslą. Ir teip paskiau užėjo čia jau vokiečiai. Paskiau dar vis tiek mokinomės. A paskiau aš pradėjau dirbt kontoro(j).

Mūsų buvo kaimelis 10 savanorių ir vadinosi Vainoriai. Dainininkai visi būdavom, dainuodavom. Tik paskiau vokiečių laikais neduodavo labai susirinkt – vokiečiai gyveno. Iš abiejų pusių buvo dvarai, ir tie gyvendavo šitam dvare. Vakarais neduodavo susirinkt, gąsdindavo labai, vieną kartą labai išgąsdino mum. Buvo vakaruškos, kaip atėjo daug tų vokiečių, tai nugi visus berniukus suguldė ant grindų, o mum susodino ir sakė visus išvešim į Vokietiją, bet du tik atrinko išvežt tenai. Paskui jie pabėgo kažkaip. Vienas buvo kažkoks ne mūsų vietinis. Ir mes da buvom visos tokios labai jaunos, sakė neveš. Nu taip ir atlikom neišvežti. O šitie kiti visi Vainorių kaimely, nu kaip pasakyt, ne visi išliko. Vieną savanorį išvaržė. Kiti išsilaikė. Vaikai savanorių, kaip aš prisimenu, augom, tai neturėjom kažko daug nė te(n) apsirengt, bet vis tiek buvom sotūs, pavalgę, kai ūkė(j) gyvenom.

Apie kolūkių kūrimą

– *Papasakokite, ką atsimenate apie kolūkių kūrimąsi. Ar žmonės patys ėjo, ar prašėsi?*

– Niekas pats nėjo. Atvažiavo iš Ramygalos, suvarė į gryčią du kaimus – Vainorių ir Žvalgaičių. Nedidelį tą kolūkį padarė, „Laime“ pavadino. Kur dabar kontora, – buvo „Nemunas“. Janioniai atskirai, Griniūnai atskirai. Atrodo, 50-ais metais mūsų kaimą suvarė. Jotainių graitai nesuvarė į kolūkius. Atvažiuoja iš rajono (Ramygalos) partijos sekretorius Mėlynis, juos suvaro, suvaro į kolūkį, gyvulius liepia suvesti. Kai jis išvažiuoja – vėl visi išsivedžioja gyvulius, vėl tas kolūkis išyra. Jotainiai buvo užsispyrę. Mūsų kaime nedaug žmonių, graičiau suvėjo. Jotainius negrait suvarė į tuos kulkozus.

Tie kolūkiai irgi vargas buvo. Aš pradėjau dirbti 52-ais metais kasininke, išdirbau nuo pradžių kolūkio. Pirmininkai keitėsi – su apsaugom buvo, vienas rusas buvo apylinkės pirmininkas – irgi su apsaugom iš Ramygalos. Vienas iš Ramygalos dirbo. Pardavinėjo viską, ką dar galima buvo pragerti. Ir vietinių daug pirmininkų buvo.

Pastaba. Vėliau atvažiavo Algirdas Astramskas, pagerėjo ūkis. Šis pirmininkas ilgai užsibuvo, dirbo iki pat kolūkių griuvimo. Už jo Marijona ir ištekėjo. Užaugino dvi dukras ir sūnų: vyresnioji dukra gydytoja, Arūnas - muziejininkas, Daiva - Vilniuje, Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto mokslo darbuotoja.

Marijona Bubinaitė-Astramskienė. 1991 m.

E. Urbono nuotrauka.

Serga tėvo duktė,
Nežada pagyti.
Klausia tėvas, motinėlė,
Kaip reiks aptaisyti.

Aptaisykit mane jauną
Su baltom suknelėm,
Aptaisykit man grabelį
Su žaliom rūtelėm.

Kai man' dėjo į karietą,
Karieta lingavo,
Kai sukinkė šešius žirgus,
Žirgeliai alsavo.

Kai man' vežė par ūlyčią,
Ūlyčia dulkėjo,
Viso kaimo sesutėlės
Mane palydėjo.

Kai man' vežė par šventorių,
Varpai suskambėjo,
Vienas kitas klausinėjo –
Ką čia atlydėjo?

Atlydėjo mane jauną
Su baltom suknelėm,
Aptaisytas man' grabelis
Su žaliom rūtelėm.

Kaip įnešė į šventorių,
Ant morų padėjo,
Tuoj klebonas, vargoninkas
Giedoti pradėjo.

Pasakojo **Vanda Daučiūnaitė-Bagdonienė,** gim. 1927 m. Griniūnų k., gyv. Jotainiuose. Užrašė Panevėžio 2-osios vid. m-klos mok. **Monika Paulavičiūtė, Vilma Birbilaitė, Inga Mickutė.** 1990 m.

Apie tremtį

Gyvenam, i tiek. Rosijo(j) buvom tremty. Visų tautybių buvo. Turėjau draugių. Viena kitą labai mylėjom, viena už kitą galvą guldydavom. Gera buvo moldavanka, viena bulgarka.

Mane išvežė septyniolikos metų su tėvais. Tetė mirė Rosijo(j). Aš, mama ir sesuo grįžom, o brolis vedė. Žmona jo buvo iš Kuršėnų, tai tenai jis išvažiavo ir dabar tebegyvena. Apgyvendino mane barakuos, kur pirma mūsų japonų belaisviai gyveno. Kiti dar suspėjo pasirinkti drabužių ir apsirengti, o mes tai nieko nepasiėmėm. Nuvažiavom kaip pagimdyti. Aš su apiplyšusia suknele ir dar trumpom rankovėm. Tetė dar suspėjo paimti bulbių keletą, o pasku(i) mum pasodino į mašiną, tai tiek ir tematėm tas bulbes.

Sunku buvo iš pradžių, bet vieni kitiem padėdavom. Pasku(i) po truputį prasigyvenom. Algas pradėjom gauti. Špalų (pabėgių) gamyklo(j) dirbom. Šalta buvo. Labai rusai mum gąsdino, kad šalta būna. Bet buvo tik 50 šalčio – ir sakė, kad lietuviai, atvažiavę iš vakarų, atvežė šilumą. Kai būdavo šalčiai, rūsy(je) šildydavomės. Paskum davė kailines pirštines, bet kalinys, su katruo dirbau, atėmė ir sudraskė. Tiek ir temačiau jas. Verkiau baisiai, bet ką bepadarysi.

Iš mūsų kaimo dar Kuodžius išvežė, o kiti dar spėjo pasislėpt. Iš ten pabėgt jau nebeįmanoma. Bėgo mano draugė moldavanka. Ją sugavo ir į kalėjimą įgrūdo. O jos tėvus Moldavijo(j) sugavo. Kai atvežė, nė nepažinau, labai sulysus(i) buvo; mat su kaliniais juos vežė ir valgyti niekas nedavė.

Nuo blusų ir blakių visokiom šiltinėm sirgau, bet pasveikau. Seni mirdavo - ir vaikai. Baisu, masiškai mirdavo.

Namo grįžom 1958 metais. Tėvelis (palaidotas) liko tenai. Parvažiavę nusipirkom gryčelę prastą. Be grindų buvo, bet apsitvarkėm ir gyvenom. Pasku(i) užėjo melioracija ir atsikėlėm į Jotainius. Čia nusipirkom gryčią.

Parvažiavus iš Rusijos ištekėjau. Bet kokio nenorėjau, bet išsirinkau ir ne geriausią. Vyras graitai mirė, o vaikų neturėjom.

Gyvenom prieš tremtį prie miško. Labai baisu būdavo. Atvažiuodavo skrebai su kumpiu ir degtine ir kalėdodavo. Automatus išmėtydavo po kiemą. Tada buvo sekmadienis. Aš norėjau eit į bažnyčią, bet manę(s) neleido, bo jei pamatis skrebai, sakis, kad įskundžiau. Tai sėdėjom namuos ir laukėm, kol skrebai išeis.

Pasakojo ir dainavo **Marijona Kriaučiūnaitė-Bubinienė,** gim. 1899 m. Jotainiuose.
Užrašė Panevėžio 2-osios vid. m-klos mok. **Monika Paulavičiūtė, Vilma Birbilaitė, Inga Mickutė.** 1990 m.

* Mana tėvɛ nedaug žemės' turėje. Visı vaikɛ ėjam užsidyrbt'. Buvam dvı seserıs' ı keturı brolė. Vienʊs paaugįs' myre, a kytʊs Amėriko išvažiava – tı givena, tı ı myre. Vainoriuos prasčiau būva, bet labɛ linksmʊ. Aidava ʊnt vakarūškų. Kožno nedėlio aidavam ʊnt bažnyčio.

Užaugino(=-au) šešıs' vaikʊs. Trys gyvı, trys nūmire. Vienʊs myre pınkių metų, dukte – šešiolikos metų. Jai apendicytʊs būva. Kara laikʊs būva, gydıtojų nebūva. Kai rūsɛ užėje, vyrʊs išėje į savanorıs'. Man' būva devınioleku metų, a jam – dvydešimt vienı. Iš mūsų kaima dešimt savanorių būva. Mana vyrʊs visur būva: ı Kaunı, unt gala ı Panevėžy būva. Dʊ metʊ tarnava. Kai parėje, žemıs' dalyna. Tadʊ ı apsiženijem. Paskʊ dūminė gryčio nusipirkam – seno tokio. Paskʊ, vyrʊs sake, naujo pasistatysem. Tėvʊs man' dave karvė, telyčio, avytė ı da kiaulɛ. Su kaimynɛs gerɛ sutardavo. Kartu baliavojam, krikštynʊs švęsdavam. Padėdavam viens kitam. I linksmʊ būva. Ne teip, kaip daba. Mes turėjem dobilų lauko. Nupjovem. Išsidalynam po dešimt gubų – šimtʊs pėdų. Visiem užteka.

Kai rūsɛ užėje, pasistatem grıtelʊs. Klɛtis būva pilnʊ rūsų, – ı teip gyvenam septynıs' mėnesıs'. Vaikɛ išsiskyrste. Vienʊs išėje kariuomenėn. Lyka tık mažojı. Rūsɛ visko sava turėje. Mūm jie dave sava duonos, man' įpyldava sriubos. Pavasarį išvažiava. Mūsų gryčio norėje padaryt' kontoro. Načalnikʊs atėje i pasake, kad nėr įstatima, – ı nebūvam iškelti iš sava gryčios.

Dvaro sode buvo kapai – tenai ponai buvo pakavoti. Te(n) slėpėmės nuo vokiečių. Vokiečiai nieko neėmė, a rusai jau buvo praėję.

Sūnų graitai paleidė. Te(n) jį marino badu. Pamačius nepažinau savo vaiko. Teip sudžiūvęs buvo. Grįžęs pasitaisė.

Prie rusų naują gryčią pasistatėm. Ant dviejų galų. Septyniasdešimt metų Grigaliuos gryčia išstovėjo. Pasku(i) 20 metų te(n) gyvenom i da žmogu(i) pardavėm.

Jau 17 metų, kai vyras mirė. Nebejaunas jau buvo – 77 metus turėjo be vieno mėnesio. Mano vyras labai drūtas i zdarovas buvo. Dabar visi gyvenam Jotainiuos – jau antri metai. Su sūnu(m) gyvenu; turiu šešis anūkus i keturis proanūkius.

Jotainių žydas Jenokas

Žydo Jenoko mažutė krautuvytė – brangių prekių neturėjo, važiuodavo į Ramygalą pirkti. Jie tik teip sau kupčiavojo. Jų namas buvo kažkoks

dvaro pastatas. Vienam gale gyveno, kitam – stadalė. Stadalė(je) buvo sukrauti linai, jų brukti eidavo kaimo žmonės. Spalius išnešdavo ir pildavo tuoj už stadalės. Buvo daug dulkių, pridulkėjęs būdavo ir žydo gryčios galas.

Žydai gyveno prastai. Nuomavo iš ūkininkų daržus ir augindavo agurkus, parduodavo. Eidavau agurkų ravėti ir skinti. Žydai buvo geresni už žmogų. Reikia rublio – eik pas žydą: geriau duos negu žmogus.

Dainuškos

Senas bernas balsiai šaukia,
Ašaras su skiedra braukia,
Dar bernauk, dar bernauk,
Bernaudamas smerčio lauk.

Ta davatka aukšto stono
Geria alų iš uzbono:
Imk mani, imk mani,
Imk, berneli, tu mani.

Aš tau kelnes pati ausiu,
Pati siūsiu ir užmausiu:
Imk mani, imk mani,
Imk, berneli, tu mani.

***

Turi katinas kačiutę, tumba, tumba,
Turi žąsinas žąsiutę, tumba, tumba,
Turi ponas sau ponaitę, tumba, tumba,
Turi tarnas sau tarnaitę, tumba, tumba.

Ašei vyras ąžuolinis, tumba, tumba,
Turiu butelį degtinės, tumba, tumba,
Baltą korką išsitrauksiu, tumba, tumba,
Ir degtinės paragausiu, tumba, tumba.

In kešenę įsidėsiu, tumba, tumba,
Kiek norėsiu – glamonėsiu, tumba, tumba,
Ar girdėjot Panevėžy, tumba, tumba,
Kaip ant dūdų gražiai rėžia, tumba, tumba?

Visi sakė – seni, jauni, tumba, tumba,
Kur taip rėžia Vilni(uj), Kaune, tumba, tumba,
Kad Ramygalo(j) išgirstų, tumba, tumba,
Visi kūlio apsiverstų, tumba, tumba.

Dainos

Kukuoja gegutė

Vyšnelių sodely,
Verkia mergužėlė
Rūtelių daržely.

– Neverk, panytėle,
Aš tavi mylėsiu, –
Lig saulutei tekant
Tavi pamigdysiu.

Saulė netekėjo,
Bernelis atėjo.
– Kelkis, mergužėle,
Eik stot prie darbelio.

Eik ant aukšto kalno
Pjaut baltų rugelių,
Eiki ant kalnelio
Pjaut baltų rugelių.

Per visą dienelę
Tris varsnas nupjoviau,
Per pusę naktelės
Visus sunešiojau.

***

– Sesutėle jaunoji,
Rūtytėle žalioji,
Ar tau negaila tėvučio dvaro,
Šių žaliųjų rūtelių?

– Ko bus man negailėję,
Širdelės nesopėję?
Tolei gailėjo, kolei išėjo
Iš tėvučio dvarelio.

Kai mani jauną vežė
Par šiuos lygius laukelius,
Šumijo, pūtė šiaurus vėjelis -
Vis ant mano veidelio.

Kai mani jauną vežė
Par šią žalią girelę,
Visų medelių raselė krito
Vis ant mano kraitelio.

– Brolučiai brolutėliai,
Baltieji dobilėliai,
Eikit iškirskit vartų lentelę
Iš anytos vartelių.

– Sesutėle jaunoji,
Rūtytėle žalioji,
Kad ir iškirsim vartų lentelę,
Bet ne tavo vargelį.

***

Raškiau sode obuolėlius,
Pamačiau bitelę,
Sėdau graitai už stalelio,
Paėmiau plunksnelę.

Padėk, Dieve, man rašyti,
Gražiai apsakyti,
Kad galėtų kožnas vienas
Raštą išmanyti.

To bitelė, to pilkoji
Kaip ji procevoja!
Kas tik valgo saldų medų –
Visi jai dėkoja.

Nebūk skūpus, bitnikėli, –
Vieną vakarėlį
Nusiųsk medaus sklidinėlį
Savo susiedėliu(i).

Tas kriaučiukas negal siūti
Siūlo nevaškavęs,
Kas tik duoda bičių vaško,
Ima, pabučiuoja.

Atsiminkit, broliai mūsų,
Tos dienos yr dėl jūsų.
Kožnas vienas atsiminkit,
Kur gyvenat, kur numirsit. (2x2)

– Sudiev, mielas tėveli,
Laimink savo sūnelį,
Laimink savo sūnelį
Paskutinį kartelį. (2x2)

Tėvas vežė par laukelį –
Akmenėliai bildavo,
Akmenėliai bildavo,
Man širdelė dejavo. (2x2)

Kai man' vežė pro kapelius,
Pro amžinuosius namelius, –
Veliau čionai atgulti,
Nei karaliui tarnauti. (2x2)

5. Tėvas veža ant vainos,
O kas mani žėlavos?
Verks tėvas, motinėlė,
Verks ir brolis, seselė. (2x2)

***

Ąžuolėli medelėli,
Kodėl nežaliuoji?
Kur padėjai žalius lapus,
Kodėl nemirguoji? (2x2)

Vieni krinta an kalnelio, –
Tie ilgiau pabūva.
Katrie krinta an slėnelio, –
Tie graičiau supūva. (2x2)

Vieni jojo an prijomo,
Daineles dainavo.
Antri jojo an prijomo
Ašaras liedami. (2x2)

Panevėžio gražus miestas,
Mūru mūravotas,
Mūsų, jaunų kareivėlių,
Visas išvaikščiotas. (2x2)

Stov motutė motinėlė
Prie prijomo durų,
Verkia senas tėvutėlis
Jaunų savo sūnų. (2x2)

Panevėžio slaunus miestas
Bruku brukavotas,
Mūsų, jaunų naujokėlių,
Ašarom mazgotas. (2x2)

***

Ratelis

Man patinka rožės lapai,
Kur žydi gražiai,
Tik neramu man gyventi
Vienų tik vienam.

Eičiau eičiau pavaikščiot,
Laimės paieškot,
Kur skaistesnė, kur gražesnė,
Bus man myliama.

– Še rankelė, imk širdelę, –
Eisim pavaikščiot,
Eisim eisim pavaikščioti,
Laimės paieškot.

Matau, kad nemyli mani,
Žiūri ant kitas.

(Eina rateliu, - vienas vidury. Išsikviečia mergaitę - pasivaikščioja, atsisveikina.)

Šventadieniai

Padaro balaną, bernai degina balaną, o mes verpiam. Pastato ant stalo tokį – diedeliu vadina. Ant šventadienio prisitaisom balanų. Biškį žiba – ir gerai. Verpdavom, kvarbatkas dirbdavom. Kai verpt reikia, dainuot geriau, o pasakojant tai dar pamislyti reikia. Bernai kortom grajina. Verpi, skubini, kad suverpt. Pavasarį aust reikia. Gaspadorius sėdi ant lovos, virves vydavo – pagal pečių suka ant kablio.

Pasakojo **Anelė Tamošiūnaitė-Buliauskienė,** gim. 1911 m. Griniūnų k.
Užrašė Panevėžio 2-osios vid. m-klos mok. **Rasa Nazarovaitė, Jūratė Povilonytė.** 1989 m.

Joninės

Jonines švęsdavo prie Juodos ežero. Jei šeimo(je) yra Jonas, tai naktį, jam miegant, kiti apipindavo vainikėliu duris, o į tą vainikėlį įdėdavo dovanų: nosinę, šukas, laišką. Joninių naktį ieškodavo paparčio žiedo dainuodami. Prieš 15 metų paskendus dviem vyram, Joninių šventės buvo nutrauktos.

Pasakojo **Marijona Daučiūnaitė-Daunoravičienė,** gim. 1918 m. Griniūnų k.
Užrašė Panevėžio 10-osios vid. m-klos mok. **R.Nakrošytė, M.Būgaitė, A.Genytė, R.Janonytė.** 1989 m.

Jaunystės dienos

Šilko suknelėm vakaruot neidavom – iškada. Tik į bažnyčią par atlaidus. Vakaruot – perkelinėm suknelėm. Šokdavom basos. Pirštus numindavo. Kaipgi – lakierkos nusimindis, išsiklaipis. Namuos(e) – su medžiakais. Turėjau keturias šilkines ir penkias vilnones sukneles. Skarelės šilkinės – tik šventadieniais. Šiokią dieną nepakibinsi. Į bažnyčią – tik su skarytėm. Neišleis tėvai, kad tu ir nori vienplaukė.

Iš savo kaimo kitur eit į vakaruškas sarmata, – jeigu tik užprašytos. O bernai tai iš toli ateidavo. Išeidavom ant tilto, kad uždainuojam: kad labiau skambėtų, kad bernai ateitų.

Apie tremtį

Parvažiavom an Griniūnus. Kam tu pasisakysi? Ateis – i degins padus. Vasarą eidavau gult ant šieno ar į antrą aukštą. Tokį Karalių, biedną žmogelį, išvežė, gali ir pas mani ateit. Tai slapsčiaus pas seserį. Po karo prasidėjo didelis vežimas. Brolis pasakė: „Paklausk, gal tavi paliks“. Aš paklausiau. „Tavi nevešim“.

O dėl ko išvežė? Gal kad liežiuvį įkišė. I likau. Nekaip tenai gyvenom. Nieko ten daug nebuvo. Brolis paliko savo dviratį vaikam. Ant rytojaus atėjo skrebai ir liepė atiduot. Iš skrebų savo aveles nusipirkau, tik karvę nuslapsčiau. Pasilikau. Jų valia buvo.

Kolūkyje

Paskiau an kolūkius suvarė. Vaikai ganė karves, aš melždavau. Par darbadienius gi už tūkstančius padarėm, o nei kapeikos, nei grūdo negavom. Kiek vargų – nei ant jaučio skūros nesurašytum, o ant popierio, – ką jau bekalbėt. Eidavom linų brukt.

Vaikai pamatė, kad par sodą lekia zuikis – kiškis prastai pasakius. Tie pasigavo. Važiavo skrebai, ir Bavaras briko(je) sėdi ir sako: „Atiduokit". Bet paskiau sako: „Išsivirk".

Tai vyresnėlis sako: „Ką mes tą kiškį srėbsim, kad mes duonos neturim". Rytą nuėjus(i) an kontorą gavau 100 kilogramų rugių.

***

Nuvažiuoji an Panevėžį, – jei gauni du kepaliuku forminės duonos, i tai da nuo nakties antros valandos stovėti reikia. 2-3 kepaliukus gauni, bet par nedėlią ir suvalgai.

***

Bavaras uždėjo visą tą kaimų sujungimą. Su skrebais, su šautuvu ir sutvarkė. Pas Adašiūną buvo pasėtų cukrinių runkelių. Darinėjom. Mat lieka lapų. Bavaras užlaužė tempiant lapus namo. Atėmė.

Einam su Adašiūnienės marčia pas Bavarą šiaudų bulvėm laidoti.

Jei reikdavo ko nors paprašyt eiti į kontorą, tai Bavaras ištraukdavo iš kišenės kulipką – ir prašyt nebenorėdavai.

Pas Kirklio Kazį buvo susirinkę visi. Aš te(n) nuėjau. Išėjom ant gonkų. Šposijo: „Jei negrįšiu, eikit ieškot".

– Pirmininke, reikia šiaudų bulvėm palaidoti.

– Yra ant lauko stirta, kiek nori, tiek imk.

Atsivežėm du vežimiuku(s) šiaudų. Tai žmonėm negerai – skųst! Daugiau tų ašarų negu dainų.

Pasakojo **Aleksas Grinys,** gim. 1922 m., **Julė Grinienė,** gim. 1926 m. Jotainiuose.
Užrašė mokyt. **Petras Juknevičius,** Panevėžio 2-oji vid. m-kla. 1990 m.

Apie Belazaravos dvarus

Belazaravos dvare gyvenamas namas buvo labai gražiai ištaisytas. Kryžių pastatė 1923 m. Jasiukevičius. Ant kryžiaus buvo užrašas, kad tai Vil-

helmas Jasiukevičius, miręs 1919 m., 82 metų amžiaus. Jasiukevičienė buvo labai stora, gulėdavo lovo(je). Skylė buvo išpjauta gamtiniam reikalam.

Po karo rūmuos(e) buvo įrengtas sandėlys.

Dvarą Jasiukevičiai paliko augintinei krikšto dukteriai. Ją vedė Svolkinas. Jis – austras, gydytojas. Buvo Belazaravo(je) lentelė, kad toks ir toks gydytojas priima ligonius. Labai geras daktaras buvo, daug jotainiečių ir apylinkės gyventojų gydė. Tik pabraukia ranka par nugarą ir tuoj atspėja ligą. Turėjo mašiną ir samdė šoferį. Svolkinas mirė 1940 m., kai sužinojo apie turto nacionalizaciją. Jo žmona dar vokiečių laikais važinėjo į bažnyčią. Vėliau dingo. Svolkinai turėjo 4 vaikus.

***

Žvalgaičių ir Vainorių kaimai tikrai savanorių. Žvalgaičių kaimas iš Belazaravos dvaro žemės, o Vainoriam atrėžė iš Zavišos dvaro.

Daug savanorių gyveno. Dauguma Ramygalo(j) palaidoti: Čepurna, Jonas Masiokas, Bubinas, Alfonsas Paleckas, Tamoliūnas, Žižiūnas...

Tėvas, Grinius Boleslovas, irgi buvo savanoris, dalyvavo mūšiuos(e) su bolševikais. Mirė 1947 m. Palaidotas Ramygalo(je).

***

Griniūnų senkapiai, kur(iuos) Tautavičius kasinėjo, – prie Juodos. Teko kasti Kuodžio Alekso triobai pamatus, tai radinių buvo. Jis radinius pridavė Panevėžio kraštotyros muzieju(i). Turbūt ir dabar tebėra.

***

Kur akmuo komunistam, – irgi kapai. Vepštas – komunistas nuo 1919 m. Teisingas buvo. 1940 m. balsavimo komisijos pirmininkas Ėriškiuos(e). Pats sakė, kad neteisingi rinkimai. Baltaraiščiai sušaudė juos penkis. Be reikalo.

Pasakojo **Ona Šipelytė-Adašiūnienė,** gim. 1908 m. Griniūnų k., gyv. Jotainiuose.
Užrašė **Birutė Palujanskaitė, Vida Grigienė,** Panevėžio 2-osios vid. m-klos mokyt. 1988 m.

Valgiai

Duoną kepė iš bulbių: bulbes išverda, sutrina, sumaišo su miežieniais miltais ir su mielėm, užraugia. Rytą iškepa.

Šventėm kepė pyragą iš pikliavotų miltų. Iš valcuotų vasarinių kvietelių kepė labai baltą pyragą. Maldavo namie arba malūne. Namie maldavo visi. Susimaldavo miežienių kruopų, žirnienių miltų.

Iš žirnienių miltų virė zacirką: miltus sutrina su vandeniu. Trina tol, kol pasidaro žirniukai. Deda į vandenį ir verda.

Iš žirnienių miltų kepdavo ir blynus: išmuši, sudedi ant kopūsto lapo, pašauni į duonkepę, labai gerai iškyla. Valgydavo su lašinių spirgučiais, varške.

Iš kvietienių miltų kepė blynus.

Valgydavo sūrį, sviestą, rūgštų pieną. Valgį darė mama, paskum vyriausia sesuo.

Sūrius ir sviestą veždavo į turgų.

Vasarą karvės duodavo po kibirą pieno, žiemą – mažiau. Jas liuobdavo šiaudais. Šieną atiduodavo arkliam – jie duondirbiai.

Kūdikio priėmimas

Kai ateina laikas gimdyti, kai apserga, vyras nueina, paprašo – ir ateina bobutė. Vaikus priėmė Kuodienė – Zigmo motina, Samsonienė iš Griniūnų, Vasiliauskienė iš Žvalgaičių. Tuoj vaiką nuprausdavo ir parodydavo motinai. Apdėdavo saldainiais, parodydavo vaikam, klausdavo, ar jį priims. Bobutę apdovanodavo stuomenim, pinigų duodavo, gert duodavo. Bobutės dar savaitę ateidavo, maudydavo vaiką.

Liaudies medicina

Nuo gumbo: mama paskusdavo nuo kačergos suodžių ir duodavo gerti.

Nuo išgąsčio virdavo valerijoną. Jo duodavo ir tada, kai vaikas nemiegodavo. Negerai, kad vaikas nemiega, – tada jo smegenai neauga.

Tetei gėlė koją. Dėdina iš Ėriškių atnešė žolių nuo rožės. Jas kasė pušyne – panašios į rūteles. Vėliau žmonės jas aprinko ir visas išnaikino.

Kai skaudėdavo galvą, aprišdavo skuduru, sušlapintu šaltu vandeniu.

Pasakojo **Ona Augaitė-Ruženskienė,** gim. 1918 m. Janionių k., gyv. Panevėžyje, ir **Kazimiera Augaitė-Masiokienė,** gim. 1923 m. Janionių k., gyv. Žvalgaičių k., Jotainių apyl. Užrašė mokyt. **Vida Grigienė, Birutė Palujanskaitė,** mok. **Jūratė Grigaitė.** 1988 m.

Valgiai

Mes, seserys tarnavom pas ūkininkus. Duonos neduodavo tiek, kiek norėdavai. Padalina po riekelę, o visą laiko užrakintą. Valgyti labai norėdavom. Kai šluostydavo stalą, ieškodavom kokios plutos po stalu. Jei tokios duonos būtum gavusios lig soties, būtum buvusios sočios, – duona buvo labai gera.

Duoną kepdavo kas dvi savaitės – gerą juodą duoną. Kasdien valgydavo rugienę, o šventėm iškepdavo ir baltos – pyrago. Iš rugienių pikliavotų miltų iškepdavo šventėm pikliavotos duonos.

Miltus maldavo Sodeliškiuos (Velykių apyl.), Kutiškiuos, Panevėžy. Valgė (samdiniai) kartu su šeimininkais. Virdavo bulbienę, bulbienikus, kepdavo miltienius blynus, blynus iš duoninių miltų ant petelnės. Blynus valgė su spirgučiais, smetona.

Valgė rūgštų pieną su bulbėm.

Kūčiom virė avižienį kisielių iš avižienių miltų.

Mėsos retai duodavo, – po pusę degtukinės.

Svečią vaišindavo sūriu, sviestu, kiaušiniene. Jei laukdavo svečių, virdavo bulbienius virtinukus. Juos nešdavo, kai eidavo gimdyvės lankyti.

Svečio laukdami kepdavo su mielėm bandeles: parūgina tešlą, iškepa, kiekvieną pašlapina pienu, apvolioja cukrum. Būdavo labai skanu.

Kūdikio priėmimas

Gimdydavo namuos. Naujagimius priiminėdavo Aleliūnienė Stasė, Kostės motina; Kirklienė, Antano motina. Virkštelę nupjaudavo ant maldaknygės. Turėdavo atsinešusios savo žirkles. Surišdavo paprastu siūlu. Už trijų keturių valandų pirmą kartą pamaitindavo vaiką. Padarydavo vaiku(i) iš pakramtytos duonos su cukrum, įrištos į ryzą, čiulptuką. Ir jį duodavo čiulpti.

Bobutei atsilygindavo teip: duodavo stuomenis (stuomuo – drobė nuo galvos lig žemei), rankšluostį keturnytą, servetinę. Jei duodavo stuomenį, sakydavo, kad labai gerai atsilygino. Bobutė ateidavo dar kokią savaitę. Ji pirmą kartą numaudydavo vaiką. Ona Ruženskienė visus vaikus pagimdė namuos. Priėmė bobutės. Kai gimė paskutinė mergaitė, galėjo važiuoti į ligoninę, bet nevažiavo: kiti vaikai buvo maži, ir namuos geriau. Bobutės buvo labai malonios, švelnios. Jeigu bus nemaloni, nešvelni – niekas kitą kartą nebeprašys.

Panevėžio 2-osios vid. m-klos direktorius Eugenijus Urbonas ir mokytoja Sigita Šimukėnaitė su mokinėmis. Ekspedicija 1988 m.

Dainavo **Elena Adomėnaitė-Tributienė, Emilija Buliauskienė, Jadvyga Masiokienė, Konstancija Kirklienė, Janina Tamošiūnienė,** gyv. Žvalgaičių k., Jotainių apyl.
Užrašė **J.Vidugirytė, D.Blaževičius, Aurimas Birbilas.** 1988 m.

Jaunutė mergelė,
Jaunutė buvau, –
Cigonė melagė
Man kortas metė. (2x2)

Į ranką žiūrėjo,
Galvą judino,
Kad šliūbo dienoje
Į vandenį krisi. (2x2)

– Nevieryk, mergele,
Nevieryk niekada.
Cigonė melagė
Meluoja visados. (2x2)

Važiavom par tiltą,
Tiltą geležinį.
Tiltas geležinis
Ant tūkstančių varstų. (2x2)

Važiavom par tiltą,
Tiltas sulūžo,
Jaunoji mergelė
Į vandenį krito. (2x2)

***

Stovi žirgelis kieme pabalnotas, (1x2)
Kamanėlėm pažabotas. (1x2)

Verkia tėvelis ir sena močiutė, (1x2)
Kad sūnelis karan joja. (1x2)

Neverk, tėveli, sena motinėle, (1x2)
Aš išjosiu ir parjosiu. (1x2)

Kai aš išjosiu, kareiviu pastosiu, – (1x2)
Visus priešus iškaposiu. (1x2)

***

Ano(j) pusė(j) ežerėlio,
Kur žolė žaliavo,
Grėbė pulkas mergužėlių,
Grėbdamos dainavo. (2x2)

Nedainuokit, mergužėlės,
Tų griaudžių dainelių,
Negriaudinkit man širdelės,
Jaunam kareivėliui. (2x2)

Aš išjodams į karužę
Laimės neturėjau:
Ir sutikau pirmą kulką –
Širdelę parvėrė. (2x2)

Guli guli kareivėlis,
Kraujuose paplūdęs.
Stovi stovi jo žirgelis,
Galvelę nuleidęs. (2x2)

Skaičiuotė

Vėnaila dvaila traila,
Kerula ėde pėde,
Turkum bukum,
Devin dėks.

Vienas nežiūri – kavotis reikėdavo.
Katram nežiūrėt, – teip išsiskaičiuodavom.

Pasakojo **Genovaitė Masiokaitė-Nemanienė,** 65 m., gyv. Žvalgaičių k., Vadoklių apyl. Užrašė Panevėžio 2-osios vid. m-klos 11 kl. mok. **L. Vilkaitė, R. Raščinskaitė.** 1998 m.

Numirėlis vakaruškose

Seniau eidavo į vakarones. Sueina mergaitės verpt. Balanas, sako, degdavo.

Na, ir vienai mergaitei buvo žuvęs jos berniukas kare. Ji eina vis pro kapines ir visada prašo, kad jį pamatytų, vis šaukia. Ir vieną sykį išsišaukė jį iš kapų. Ji pamatė, kad jis eina su jai. Nuėjo į tą sodybą, kur dirbdavo tos mergaitės, šokdavo. Ir dabar tai mergaitei jau ir baisu, kaip čia dabar yra, kažkas negerai – numiręs žmogus ir iš kapų ateina. Paklausė tokios senutės. O ta senutė sako:

– Žinot, čia atsargiai. Kaip jis iš te(n)? Čia ne jisai. Čia kažkas negerai yra. Nepasitikėk, mergiot. Dabar išvesk jį šokt. Šokink jį.

Muzikantai pradėjo jau grot. Pradėjo jį šokint. Ji šoka su juo, šoka. Ir jai dar ta senutė sakė, kad užmintų ant kojos. Jeigu tuščias batas, tai žinok, kad nelabasis. Ji teip ir padarė. Užmynė ir žiūri – tuščias. Na, ir nebepaleidžia. Senutė sakė, kad nepaleistų, šokintų ligi gaidžių. Šokina, šokina. Sugiedojo gaidžiai – ir jis subyrėjo. Tai bobutė ir sako:

– Gerai, kad teip ir buvo, o tai būtų pasmaugęs atgal grįžtant.

(Aš girdėjau iš savo bobutės.)

Kaip Kristus su apaštalu poras suvedė

Eina Dievas su apaštalais. Gražus rytas, saulė teka. Na, ir gražus jaunuolis: dalgė ant peties, marškiniai balti, švarūs, pats baltas, švarus, apsiskutęs, apsiprausęs. Apaštalas ir sako:

– Koks jaunuolis! Jam reikia puikios mergaitės.

O Kristus sako:

– Atrasim.

Eina toliau, ir apypietė jau gera. Guli tokia kūtvėla apskretus. Jau vidudienis, o ta guli sau grėblius išmėčius, šienas negrėbtas. Apskretus, nešvari, susivėlus. Kristus ir sako:

– Va šita ir bus jam žmona.

Čia apaštalas ir sako:

– Viešpatie, kur teisybė: toks puikus vyras! Tokia žmona jam?!

Nieko, eina toliau. Mergaitė graži iš šul(i)nio vandenį semia, kvartukėlis baltas, pati išsiprausus, kasos gražios, supintos.

– Viešpatie, va šita jam tiktų.

– Na ne, – sako, – surasim ir jai jaunikį!

Eina toliau, jau apypietė. Mato – eina bernas: juodais kulnais, toks apšepęs, apskretęs, apaugęs, visas apsileidęs, – baisu pažiūrėt.

– Va, – sako, – šitas ir bus jos jaunikis.

– Tai, – sako apaštalas, – labai neteisinga.

– O kas, – sako Dievas, – vaikus žiūrės, jeigu abu tinginiai susidės? Reikia, kad vienas būtų darbštus, o kitas – tinginys. Tada vaikai bus laimingi. O teip vaikai bus nelaimingi. Vienas turi būt geresnis.

Ir iš tikrųjų teip – yra tokios poros.

Velnio kerštas

Gyveno kartą kalvis – dievotas, vidutinio senumo. Gyveno gerai, mokėjo piešti. Kalvė(j) vieno pusė pasikabino Dievo paveikslą, o kito pusė nusimaliavojo velnią. Rytą ateina, pasimeldžia, pasimeldžia, parsižegnoja, o priėjęs prie velnio – kūju trenkia jam į terpuragį, apmuša jį, pabjauroja. Velnias kentėjo kentėjo ir sugalvojo atsilyginti kalviu(i).

Vieną dieną kalvis pareina namo, nueina į pirtį, išsiprausia, išsivanoja. Žmona pataiso jam švarų patalą, o pati užmiega. Kalvis atsigulė ir žiūri, kad iš po šluotos išlenda velnias ir moja jam pirštu, kad ateitų, tik kad nepribudintų žmonos. Jis, kaip krikščionis geras, neišsigando jo. Velnias tada ir sako:

– Einam į kiemą, gryčio(j) nėr kaip.

Išeina, o velnias rėžia:

– Einam, aš parodysiu didelį turtą. Tik kam manį muši? Kai muši, tai dar pakenčiu, – ir pragare muša. Bet tu da(r) ir visokiausiais žodžiais manį keiki.

Meilinasi velnias, o kalvis nenusileidžia. Jis sako, kad da labjau keiks.

– Ką tu man duosi, kad aš tavį nebemuščiau, nebekeikčiau? – klausia.

Velnias jam žada parodyti didelius turtus, sako, – nebereikės vargti. Parodė. Apsidžiaugė žmogus: ryto(j) ateis ir išsikas tuos pinigus. Jis įsmeigė į žemę pagalį, kad atrastų tą vietą. O velnias pamokė:

– Tą pagalį piemenys gali nusinešt. Paimk ir apkakok, tada prie tos vietos niekas ir neis.

Nusimovė kalvis kelnes ir pradėjo.

Čia žmona kaip šveitė jam – dar aprėkė: „Ką tik naujai patalus paklojau!“ Jis pabudo ir suprato, kas atsitiko.

Teip velnias atkeršijo kalviu(i).

Į Jotainių tvenkinio atidarymo šventę. 1988 m.

Jotainių etnografinis ansamblis.

A. ir L. Tamokaičių vaikaičiai prie tvenkinio. 1988 m.

Šventės metu (kairėje) A. Astramskas, V. Žibutienė, P. Žagunis - iš čia kilęs melioracijos darbų vadovas. 1988 m.

E. Urbono nuotraukos

Pasakojo **Genovaitė Masiokaitė-Nemanienė,** gim. 1923 m. Janionių k., gyv. Žvalgaičių k., Vadoklių apyl.
Užrašė **L.Vilkaitė.** 1988 m.

Burtai, užkalbėjimai, prietarai

Kai kunigas duoda šliūbą, jaunikis turi priminti jaunosios suknelės padalkas, tada jis bus šeimos galva. Gali būti ir atvirkščiai, jei jaunoji užmins jaunikiu(i) ant kojos.

Šliūbo metu katro pusė graičiau žvakė užgęsta, tas pirmas mirs.

Katras iš jaunųjų pirmas po šliūbo iškels koją iš karietos ir pasieks žemę, tam geriau seksis visuos darbuos.

Sutinkant jaunuosius, jiem ant galvų užmesdavo suplyšusius kailinius, kad jauniesiem geriau sektųsi.

Užkalbėjimas nuo rožės, išgirstas iš savo bobutės

Karštus plieno gabalėlius meta į vandenį, kol jis užverda. Ant rožės deda kompresą, suvilgytą tuo vandeniu, ir kalba:

Eina Kristus smilčių kalnu,
Neša tris rožes:
Vieną žystančią,
Antrą vystančią,
Trečią nykstančią.
Viešpatie, padovanok man nykstančią.

Rožę užkalba, kai danguj būna vienas šviesulys, – auštant arba leidžiantis saulei.

Kiaulės išgydymas nuo blogos akies nužiūrėjimo

Kiaulė pradėjo blaškytis, neleisti paršiukam žįsti. Tada pakvietė burtininkę. Ta atėjusi nuo visų namų daiktų pagremžė gramždų. Sumaišė su druska, sušnekėjo atbulą maldą, paržegnojo, viską sudėjo į prosą su angliais, apėjo aplink kiaulę tris kartus prieš saulės sukimąsi. Eidama kalbėjo atbulą maldą. Kiaulė nusiramino.

Prietarai

Kairę akį niežti – juoksies, dešinę – verksi.
Nosį niežti – išgirsi naujieną.
Kairį antakį niežti – sutiksi veidmainį, dešinį – draugą.
Tarpuakį niežti – išgirsi naujieną apie mirtį.
Niežti kaktą – turėsi sarmatą.
Skruostai dega – kažkas giria.

Smakrą nieżti – kompanijo(j) būsi.
Kairį delną nieżti – kas duos tau pinigų, dešinį – duosi kai kam tu.
Keliai nieżti – bažnyčio(je) teks klūpėti.
Alkūnes nieżti – ant svetimų paduškų teks gulėti.
Liežuvį nieżti – apkalba.
Padai nieżti – teks šokti.

Oro spėjimai

Mėsa laša – bus audra.

Jeigu iškritęs pirmas sniegas (lapkričio-gruodžio mėn.) nuo kupstų ir aukštesnių vietų lig pietų nenušyla, tai žiema bus šalta ir gili, jeigu nušyla – žiemos nebus: bus šilta.

Jeigu saulė leidžias į debesį, trečiõ dienõ lauk lietaus.

Saulė skaisčiai užtekėjo – diena bus šilta.

Jeigu avino kapšiukas drėgnas, tai už 2-3 valandų lis.

Kai žiemą paukščiai tupi aukštai, bus šaltis; vidutiniškai – nei šiokia, nei tokia diena; žemai – atodrėkis.

Pasakojo **Anastazija Žostautaitė-Nemeikšienė,** gim. 1898 m. Vakagalių k., gyv. Panevėžyje. Užrašė mokyt. **Dainora Urbonienė.** 1989 m.

Ganymas

Ganydavo viso kaimo karves. Viršininkas buvo senas žmogus, prie jo – vaikai. Ganyti reikėjo tiek dienų, kiek laikė karvių.

Viršininkas saulei tekant sutriūbuoja – kelia. Tėvai įdėdavo valgio: į medinę škutulėlę įkrėsdavo varškės, sviesto. Užkabindavo ant pečių terbelę – ir turėk visą dieną. Duodavo duonos abišalėlę. Miške karvės kai sustoja, pasiskinam laukinių obaliukų. Namolio vakare tepareidavom – kaip eisi, kad įdėta pusiauryčio?

Prietarai, burtai

Par Kūčias negaliama ant stalo dėti peilio, nes Kristaus užgimimas.

Po staltiese pakiša šieno ir traukia. Jei ilgas, – užaugs dideli linai.

Eidavom su seseria klausyt: iš kur šunys loja, tai ton pusėn iškeliausi. Kartą brolis išgirdo, ką šnekam, nuėjęs atsitūpė prie tvorelės ir sulojo. Supykom, kam sušidijo.

Duodavo cino. Uždegdavom balanėlę ir lašindavom. Žiūrėdavom, kas nulašės. Man kartą nulašėjo grabas, ale nenumiriau, i dabar tebegyvenu.

Dainavo **Marijona Kriaučiūnaitė-Bubinienė,** gim. 1909 m. Jotainių k.
Užrašė **J.Vidugirytė, V.Vaičiūnaitė.** 1988 m.

Sudiev, motute,
Sudiev, senute,
Sudiev, širdele
Mano mylimoji!

Gal nusidėjau,
Ilgai būdama,
Tamstos širdelę
Užrūstindama?

Lydėk, motute,
Lig kiemo vartų,
Ramink širdelę,
Kad nebeverktų.

– Tolėk lydėsiu,
Kolėk galėsiu,
Kolėk pails
Man kojos, rankelės.

***

Aš, išeidams į karą,
Išmandruodams į karą,
Ir palikau mergužėlę
Žalių rūtų daržely.

Aš, pareidams iš karo,
Parmandruodams iš karo,
Ir atradau mergužėlę
Žalių rūtų daržely.

– Eik, mergele, pas manį,
Lelijėle, pas manį, –
Paduok baltąją rankelę,
Tark man meilų žodelį.

– Nei aš eisiu pas tavį,
Nei aš duosiu rankelę, –
Ilgą laiką aš praleidžiau,
Bernužėli, be tavį.

***

Ką veikiau vakar dieną?
Nesugrėbiau lankoj šieno.
Aš pirtelę užsikūriau –
Pas Maušienę atsidūriau.

Aš Maušienei „labą dieną" –
Man Maušienė kvortą vieną.
Aš Maušiukui „labą rytą" –
Man Maušiukas kvortą kitą.

Aš Maušienei – rugių pūrą,
Man Maušienė – pakšt į rūrą.

(Dainuodavo per Užgavėnes)

***

Ar girdėjai, ką motutė kalba? (1x2)
Šila šila šiladra,
Šiladrika malada, –
Ką motutė kalba? (3x2)

Žada manį už seno bernelio. (1x2)
Šila šila šiladra,
Šiladrika malada, –
Už seno bernelio. (3x2)

Aš to seno nemoku šėnavot. (1x2)
Šila šila šiladra,
Šiladrika malada, –
Nemoku šėnavot. (3x2)

Aš tam senam valgyt netaisysiu. (1x2)
Šila šila šiladra,
Šiladrika malada, –
Valgyt netaisysiu. (3x2)

Aš to seno šaly neguldysiu. (1x2)
Šila šila šiladra,
Šiladrika malada, –
Šaly neguldysiu. (3x2)

Aš tą seną kamaron varysiu. (1x2)
Šila šila šiladra,
Šiladrika malada, –
Kamaron varysiu. (3x2)

***

Sesutėle tujen mūsų,
Nebebūsi tu prie mūsų.
Šiame rudenėly
Išvažiuosi vakarėlį.

Išvažiuosi vakarėlį,
Prauliosi vainikėlį.
Vainikėlio trys žiedeliai,
Sidabro, aukso žiedeliai
Ant baltų rankelių.

Pasiklonyk motinėlei,
Kad augino mažutėlę.
Daug naktelių nemiegojo,
Pakol tavį užnešiojo
Miela motinėlė.

Pasiklonyk tėvutėliu(i),
Pasiklonyk tėvutėliu(i) –
Anksti rytą nebudino,
Prie darbelių nevadino
Mielas tėvutėlis.

Pasiklonyk sesutėlei,
Kad priskynė rūtytėlių,
Kad nupynė vainikėlį
Dėl savo sesutės.

Pasiklonyk broliukėliu(i),
Kad pakirto dobilėlių,
Kad pašėrė juodbėrėlį
Dėl savo sesutės.

***

Iš kur teka upelė, –
Ar ne iš Verkinių?
Žydi rožė, žydi lelijėlė –
Tai neatsidusina.

Kad rasos neraudotų –
Upė netekėtų.
Kad našlaičiai sunkiai nedūsuotų –
Sodai neūžėtų.

Aš viena sesutėlė
Terp broliukų pulko.
Neturiu tėvo anei motinėlės,
Niekas manį nelanko.

Neturiu tėvo, motinėlės,
Niekas nepakavoja,
Tiktai viena gegutėlė
Girelė(j) kūkuoja.

Kūkuoj girio(j) gegutėlė –
Tai aš gailiai verkiu.
Burkuoj sode pilkas karvelėlis –
Tai aš nusimaldau.

***

– Sesutėle jaunoji,
Rūtytėle žalioji,
Ar tau negaila tėvučio dvaro,
Šių žalių rūtytėlių?

– Ko jis man negailėjo,
Širdelės nesopėjo.
Tolėk gailėjo, kolei išėjo –
Širdelė man skaudėjo.

Jis manį jauną vežė
Par šiuos lygius laukelius.
Šūmijo pūtė šiaurus vėjelis –
Vis an mano veidelių.

Kai manį jauną vežė
Par šią žalią girelę,
Visų medelių raselė krito –
Vis an mano kraitelių.

Broliukai brolutėliai,
Baltieji dobilėliai, –
Eikit iškirskit vartų lentelę
Iš anytos vartelių.

– Sesutėle jaunoji,
Rūtytėle žalioji, –
Kad ir iškirsim vartų lentelę –
Bet ne tavo vargelį.

***

Tamsumas naktelių,
Gaidumas gaidelių.
Aš nežinau, katro šaly
Panytėlė mano.

Kot' i nežinojau,
Bet gražiai nujojau.
Kai nujojau, atsisėdau
Už balto stalelio.

Atsisėdau dailiai,
Apsiverkiau gailiai.
Graži graži panytėlė
Žvairai pažiūrėjo.

Kai ji pažiūrėjo,
Net man' pagailėjo.
Eisim mudu ir abudu
Į žalią girelę.

Žalioje girelė(j)
Kursime ugnelę,
Žalių rūtų vainikėlį
Ugny sudeginsim.

***

Sužvengė kieme žirgelis,
Atjoja jaunasis bernelis.
– Kelkis, kelkis, motinėle,
Budink savo dukterėlę.

Eik į aukštąjį svirnelį,
Atiduok dukrai kraitelį.
Sakyk sudiev dukterėlei,
Savo brangiai lelijėlei.

– Kas pakurstis man ugnelę,
Kas nuramins man širdelę?
Kas man tarnaus, kai apsirgsiu,
Kas apraudos, kai numirsiu?

Dainavo **Elena Adomėnaitė-Tributienė,** gim. 1916 m. Alantoje, Molėtų r., gyv. Vainorių k.
Užrašė **J.Vidugirytė, D.Čemerytė.** 1988 m.

Ei, žirgeli juodbėrėli,
Taisyk kojas į kelelį. (1x2)

Taisyk kojas į kelelį,
Reiks tau bėgti vieškelėliu. (1x2)

Reiks tau bėgti vieškelėliu,
Reiks tau nešti dovanėlių. (1x2)

Reiks tau nešti dovanėlių –
Žalių rūtų vainikėlį. (1x2)

Žalių rūtų vainikėlį,
Balto šilko skaružėlę. (1x2)

***

Šuneliai sulojo,
Bernelis atjojo.
– Pasižiūrėk, mergužėle, –
Pro šalį prajojo. (2x2)

– Sugrįžk, bernužėli,
Baltas dobilėli, –
Mes abudu pakalbėsim
Nors pusvalandėlę. (2x2)

– Ar turi žirgelį,
Ar turi važelį,
Ar tu turi, bernužėli,
Šmaikštų botagėlį? (2x2)

– Žirgą nusipirksiu,
Važį padarysiu,
O šmaikštųjį botagėlį
Greitai nusivysiu. (2x2)

Pasakojo **Antanina Drevinaitė-Tamoliūnienė,** gim. 1909 m.
Barklainių apyl., gyv. Jotainiuose.
Užrašė Panevėžio 10-osios vid. m-klos 12b kl. mok. **Ramunė Janonytė, Aušra Genytė.** 1989 m.

***

Tėvai buvo nuo Barklainių, Didonių kaimo. Našlaitė. Užaugau prie giminių, kur augo dar ir mano sesuo. Bežemiai. Kai paaugau, šeimininkė sakydavo:

– Kaip jos eis, kaip jos bus?

***

Pas vieną siuvėją išmokau par metus siūti ir eidavau par ūkininkus. Bet dažnai likdavau namuos. Dirbau pas ūkininkus jau nuo piemenystės. Vis pasitaikydavo labai geri ūkininkai, net klausdavo, ką pavalgyt įdėti. Par karščius dirbti neversdavo. Varydavo iš ganyklių, kai karšta, pasilsėt, po medžiais pamiegot.

***

Į bažnyčią eidavom Ramygalon. Kitą kartą durnystė būdavo, tai an Šidlavą nueidavom. Pro Ramygalą, Krekenavą, par miškus ėjom visą savaitę – an te(n) ir atgal. Tik keturios ėjom. Vienas vyras vedė – kelią žinojo. Nakvojom pas žmones. Vis buvo durnystės. Į Šidlavą eidavom basos. Gal dėl to, sakau, daba iš padų atsiliepia.

Pasakojo **Emilija Šilinskaitė-Buliauskienė,** gim. 1920 m. Vakagalių k., gyv. Žvalgaičių k.
Užrašė Panevėžio 10-osios vid. m-klos mok. **R. Nakrošytė, Ramunė Janonytė, Aušra Genytė, M. Būgaitė.** 1989 m.

Ligų gydymas

Rožė. Saulei leidžiantis ar tekant, uždėt mėlyno popierio i tokio vandenio. Pamačija. Sugyja.

Nuo plaučių uždegimo reikia mieles paraugint ir gert.

***

Buvau stipra, dirbdavom labai. Mažesni ganydavom karves. Batus čėdydavom, ganydavom basi. Trindės ant kojų tik keldavos. Užtinsta, pūliuoja. Mama miegančiom tik brūkšt – ir parpjovė trindes. Kitą dieną sveikiau.

Žąsis laikydavom. Liepė ganyt. Varna pagavo vieną žąsiuką, tai tetė mušė, kam bovijaus. Kiaules namuos augindavo. Atamenu, kiaulėm arkliakų duodavo. Su miltais arkliakus sumaišo. Ant rudenio bulvių, burokų duodavo. Arkliakai nebritkūs. Seniau arkliakus rinkt reikėjo. Būdavo, ir

tetė – įmaišė miltų ir duoda. Beveik visi ieško arkliakų. Dar iš Rosijos sugrįžus liuobdavo.

***

Grietinę, sviestą, sūrius patys darydavom, neparduodavom. Kiaulę, linų, javų parduodavo, – ka(d) ličnas *(atliekamas)*. Sviesto neveždavo. Sūdydavo. Sudedam kokį bitoniuką ir leidžiam į šul(i)nį. Pieną šul(i)ny laikydavo. Kiaulę papjovę rūkydavo: dešras, skilandžius. Pūslių nedarydavom (skilandžius ne iš pūslių, bet iš pilvo). Dešras laikydavo ant aukšto. Nepelydavo. Seniau šiaudiniai stogai būdavo, tai dėl to nė pelija, nė ką. Dešrų ant kartelės prikabindavo. Mėgdavom lašinius prie skūrelės. Mėsos nigdi nepirkdavo. Rudenį pjaunam. Kas, kad seniau penkios karvės būdavo, – pieno buvo mažiau. Šiaudų karvėm duodavo. Arklius vien šienu, dobilais šerdavo. Tetė išmokė i art, i akėt. Turėdavom 3 arklius, 3-5 kiaules.

***

Buvo dirbamos žemės, ir krūmų papuldavo. Eidavo mergaitės kirst tų krūmų. Šaknis apkapoja ir grait išsiverčia. Plūgas su peiliu ir nurėžia tą pievą – ir gerai virsta ta pieva. Po tų (buvusių) krūmų avižos augdavo. Miežius sėdavo, kur geresnė žemė. Ganyklių netręšdavo, tik dirbamą zuperiu tręšdavo. Augindavo dobilų, žirnių, miežių, kviečių, rugių. Maldavo žirnius ir košę virdavo, zacirką. Razavai sumaldavo kviečius ir ragaišius kepdavo su kopūstais ir spirgais. Baltus miltus šventėm čėdydavo.

***

Žydų pavardės: Jankelis, Gėcelis, Jenkė, Kaikė. „I tu kaip Kaikė".

Miltų pūkšt, vandenia tekšt – i pielnik (piernik).

***

Žydai geri buvo. Ką perki, tai saldainį dadeda, tai silkę, ka tiktai ateitum. Panevėžy pas Kaikį sustodavom. Pas juos turi pirkt ko – barankų, silkių. Bile pas juos perki.

Žydai labai tiki. Jeigu šventė, tai oi, oi. Macus kepdavo, duodavo paragaut. Vis taikydavo (gauti) maži vaikai.

Rieda jotainiškių karijolai. 1990 m.

E. Urbono nuotrauka

Išlakstė žydai par karą. Kad jie lyg ir nujautė. Ui, sakė, mum bus blogai. Ujujui, mum išveš. Bet į duobę sukišė.

Valgiai

Virtiniukus – iš bulbių su spirgučiais. Spirgučius iš paūdrės darydavo. Išspirgos. Į jas svogūnų dėdavo. Par gavėnią – garsvyčniko, silkės, tai vėl ko slabnai. Par Kūčias – šližikai, kisielius, silkės, grybai, obaliai džiovinti, išvirdavo vyšnių. Su cukrum būdavo sunkiau. Žiemai virindavo uogienės. Laikydavo puodynė(j), uzboniukuos. Buvo ir špižiniai puodai. Juos su šakėm ištraukdavo iš pečiaus. Šaukštai mediniai būdavo. Turėjom ir nemedinių. Šakutės aliuminės. Teko iš vieno bliūdo valgyt. Košę pastato – nekibyk mano krašto!

Tremtis

Ištrėmė 1948 m. Rosijon 10 metų Buriat Mongolijo(j). Neduok, Dieve! Vyrą palikau tenai. Vaikus užauginau. Sūnai Panevėžy, dukros Kaune. Buriat Mongolijo(j) gydytojas buvo Šerkšnas (grįžęs gyveno Panevėžy). Kai apserga žmogus, pareiškimas eidavo an Ulan Udė dvi savaiti. Vyrą Ilko(j) palaidojom. Kaip rodėjo iš te(n) išvažiuot! Rodės, ka paukštis būčia(u) – skrisčia(u).

***

Mum paėmė Jotainiuos. Motina su tėvu ratuos, o aš su vyru – iš paskos. Suvarė ant Kriaučiūnus. Te(n) senelis sirgo – tai su lova išnešė. Naktį atėjo. Iš Kriaučiūnų nuvarė pas Buliauskus. Tuos paėmė, nuvarė an Jotainėlius. Švogeris an Jotainėlius spėjo atvežt maišelį rugienių miltų. Į Panevėžį nuvežė. Suvarė į vagoną, užkalė. O dainuoja – „Sudiev, tėvyne Lietuva!“ Tie, kur dainavo, berniukai išbėgo, ale nušovė. Mes negalėjom dainuoti. Raudojom.

Papročiai

Aveles pjaudavo rudenį (rugsėjo mėnesį), kūlimo metu. Susūdo mėsą, iššutina šviežią pieną. Į bitoniuką, į kibirą sudeda, leidžia į šulinį.

***

Kiaules pjaudavo prieš Kalėdas (pjaudavo 2-3 kiaules) ir po Kalėdų. Tetė pjaudavo, šiaudų kūliais svilindavo, mama darinėdavo. Lašinius matuodavo: par plaštaką, par 3 pirštus, par 2 pirštus. Sūdydavo lovin, balėjon medinėn, kubiliukan medinian. Darydavo jeknines dešras. Sumala patrakus: širdį, jeknas, inkstus. Išverda, tuoj valgo. Kaimynam nešdavo skerstuvių. Buvo mada nešioti vėdarus. Juos kepdavo šeštadieniais iš miežienių kruopų ir bulbienius, kas mėgdavo. Puode kepdavo kugelį. Vaikai varžydavosi, kas išgramdys puodą.

***

Pavasarį pjaudavo teliukus. Laikydavo kokias penkias karves. Visos atsivesdavo, – visų nelaikysi teliukų. Kokias dvi savaites palaiko ir pjauna, dažniausiai prieš Velykas. Iš mėsos darydavo koldūniukus, raumenį virdavo. Teliuko skūrą nupirkdavo žydai. Vištas pjaudavo retai, tik par balius. Kiaulių pešdavo šerius. Buvo pasidarę tokį čvieką, prispausdavo ir išpešdavo prieš svilinimą. Šerius supirkdavo žydai.

Pasakojo **Antanina Eimuntaitė-Dudėnienė,** gim. 1923 m.
Žvalgaičių k., Vadoklių apyl.
Užrašė Panevėžio 2-osios vid. m-klos 12a kl. mok. **Rasa Raščinskaitė.** 1989 m.

Tikėjimas

Poterius išmokė mama su tėčiu. Tėvas išmokė poterius kalbėti lenkiškai. Tėvai namuos kalbėjo lenkiškai. Mes, vaikai, ėjom į lietuvišką Jotainių pradinę mokyklą.

***

Jaunos būdamos eidavom pėsčios į atlaidus: Truskavon, Ramygalon, į Vadoklius, Šilus, Anciškį, Panevėžį. Ramygalo buvo šv. Mykolo, šv. Jono, šv. Kazimiero atlaidai, Vadokliuos – Švč. Marijos, šv. Juozapo ir šv. Simono, Panevėžy, seno bažnyčio – šv. Petro atlaidai.

***

Į Panevėžį išeidavom pėsti kokią 6 valandą. Eidavom basos. Čeverykas nešdavom rankos(e), kad nesuplyštų. Apsiaudavom prie kapų arba ant šventoriaus. Dar kartais eidavom par pievas – te(n) būdavo žmonių išminti takeliai.

***

Kiekvienais metais atvažiuodavo kalendavoti Ramygalos kunigas ir bažnyčios tarnai. Atvažiuoja, pašventina, pasišnekučiuoja. Kaime susitardavo, kas vaišins kunigą. Žvalgaičių kaime pietus duodavo Tamošiūnas arba Kaupas. Kaupas buvo gerai pažįstamas su kunigais: jo vaikai giedodavo ant viškų. Tėvas kunigu(i) duodavo pinigų, o bažnyčios tarnam po saiką grūdų, – tie susipildavo į maišus. Kas negalėdavo duoti javų, tas ir tarnam duodavo pinigus. Kunigu(i) – tik pinigus. Kiekvienas – pagal išgales. Vištų, žąsų kunigas neimdavo.

Vakaronės. Vaišės

Vakaruoti eidavo pas mum. Brolis turėjo armoniką ir mokėjo groti. Jei ateidavo jaunesnių vaikezėlių, tai juos išvarydavo. Šokdavom ligi ateidavo tėvas ir pasakydavo, kad jau užteks. Visi eina namo – mat ryto(j) anksti keltis, reikės dirbti.

***

Gegužės mėnesiais darydavom mojavas. Sueina jaunimas šeštadienio vakarą, sugieda mojavą, o paskum jau šoka, dainuoja. Sekmadieniais niekas nedirbdavo kaip dabar. Jei stovi sustatytos gubos, kad ir prieš lietų, vis tiek niekas neveš, kad jau ir reikėtų vežti klojiman. Tai šokdavom ir dainuodavom lig paryčių.

***

Jei užsukdavo svečias, šeimininkė užkaičia samovarą, turėdavo dešrų, sviesto, sūrio. Kuo turėdavo, tuo ir pamylėdavo. Gėrimų (alkoholinių) jokių neduodavo; kartais svečias atsinešdavo nedidelę pusbonkę. Tada iš mažų čierkučių išgerdavo. O gert pradėjo, kai ruskis užėjo. Pradėjo auginti cukrinius burokus – iš jų darė tokį alų; vadino burečniku.

Gimimas ir krikštynos

Kai mūsų šeimo(j) kas susirgdavo, tėvas veždavo gydyti į Belazaravos dvarą. Dvare buvo labai geras daktaras Svolkinas. Prieš gimdymą pas moterį atveždavo bobelę – priėmėją. Kaip priimdavo naujagimį, aš nematydavau. Kartais pribuvėja pasilikdavo savaitei pas gimdyvę. Sutvarkydavo, numaudydavo kūdikį – motinom jo neduodavo. Kai kada priėmėją prieš savaitę atsiveždavo ir vis parveždavo vyras. Tokia priėmėja Žvalgaičių kaime buvo Trakimienė. Bobutei priėmėjai, išvežant namo, duodavo dovanų.

***

Vaikus krikštydavo bažnyčio. Vaiką įdeda į padušką – ir kūma laiko ant rankų, o kūmas vadelėja arklį. Tada visi matydavo, kad važiuoja kūmai.

Vestuvės

Negaliama būdavo kelti vestuvių gavėnio. Vestuves daugiausia keldavo mėsėdy ir daugiausia žiemą.

Keliai. Prekyba

Kelias ėjo nuo Ramygalos į Raguvą par Genėtinius, paskum sukos į Panevėžį. Tas kelias ėjo nuo senų laikų. Į Panevėžį dar važiuodavom par Jotainius. Seniau buvo paprastas kelias, o Smetonos laikais nutiesė plentą.

Penktadieniais atsikeli vidurnaktį apie trečią valandą, pasišeri arklį ir važiuoji į turgų Panevėžin – reikėjo rublio mokesčiam mokėti.

***

Parduoti augindavom agurkus, morkas, burokėlius. Sumušdavom sviesto, padarydavom sūrių ir veždavom parduoti. Laikydavom pardavimu(i) prieauglio, paršiukų.

Trečiadieniais Ramygalo būdavo turgeliai, bet su didesniu tavoru važiuodavom į Panevėžį. Panevėžy turgus būdavo, kur dabar autobusų stotis.

Tetė važiuodavo ir Raguvon; te(n) daug turėjo pažįstamų – dvejus metus mokėsi pas žydą kalvystės. Turguj pirkdavo kubilus ir ratus.

Pasakojo **Marijona Kriaučiūnaitė-Bubinienė,** gim. 1899 m. Jotainiuose, ten ir gyvena. Užrašė mokyt. **Dainora Urbonienė.** 1989 m.

Lino mūka (kančia)

Gi pasėja. Kaip užauga, žydi mėlynai. Kai pražydi, pasidaro jiem galvelės geltonos. Tada juos nurauna. Tas galveles reikia nubraukti. Nubrauki, o paskum juos pamerki, – kad ne, tai pakloji teip, nemerkus. Kai pakloji, tai juos mini; tuos pamerktus reikia ištraukt su šakėm iš vandenio, vėl paklot. Tuočės būva balti. O paskiau suimam pėdus, parsivežam namolio. Nuvežam tuos linus tuočės mint, velėt, kur reikia, an Kutiškius. Nuvežam tenai mint, Kutiškiuos. Kai išminam, reikia braukt, šukuot par trejus šepečius. Ir verpt reikia, aust reikia. Tai matai, kokia pakūta ant svieto, o ne linų mūka. Sakydavom, kad linų mūka. Padarydavom audeklą. Žmoniškas audeklas būdavo.

Reikia išbrukt, parduot. Sau nubraukiam, nušukuojam gražiai, o parduot – nereikia labai gražiai. Vieną galą biškį gražiau palieki, o kitą prasčiau. Jie suriša, kad nepamatytų, kai parduoda, kad daugiau svorio būtų. Surišam į du pundelius gražiai – parduoda tie žydai. Jiem geresnis uždarbis. Nubraukiam nuėję pas žydą. Te(n) vietos nedaug teturėjo. Pusę gryčios prikloji tų linų ir aplieji. Tiek susiguli, būna drėgni tokie. Paskum surišam į pundelius su virvėm, su kabliais juos reikia veržti, matai.

Marijona Bubinienė su sūnumi Bronium, žentu A. Astramsku, marčia Janina. 1990 m. *E. Urbono nuotrauka*

– O kaip brukdavo, šukuodavo?

Turėjom bruktuves tam tyčia tokias, priebrukas. Apačio(j) tokia lentelė įkalta, tai va – pasidedi ant tos lentelės ir duodi. Išvartai vie-

ną galą, pavartai, kad spalių nebūtų. Daug metų brukus, labai gerai žinau aš tuos linus.

Verpti sau reikia (išbrukti) labai čystai, o žydam parduot – nereikia labai čystai. Tiktai kad nebūtų šmotais. Spaliukų kad yra, tai jiem dar geriau, ne teip išbyra.

– Sakėte, kad pakulos būna nevienodos.

Su pakulom teip. Pirmutines šukuojam su drūtesniais šepečiais, didžiuliais. Paimi su kotu, da apačio(j) lentelė va tokia, pasidedi va teip ir šukuoji, – po biškį, ne po daug, nepaimsi daug. Kokiuos tris kartus reikia paplėšt vieną galą, kitą galą, sušukuoji. Tai tos pakulos vadinasi apatinės. O kitas šukuojam ant zuslano tokiais šepetėliais. Vieni būna tankiau sukalti, o kiti rečiau. Tai koja primini, tą virvelę ant zuslano padedi, pasveri ant vieno, ant kito – vidpakuliai vadinasi. O tuo šepetėliu, kaip sakiau, – tai pašukos.

– Ką darydavote iš tų pakulų, pašukų?

Gražiai suverpdavom, išausdavom paklodes. Savo audimo viską nešiodavom.

***

Vakarais Kriaučiūnaitės verpdavo. Ateidavo į svečius bernai. Jie šnekėdavo, juokaudavo, keisdavo balanas – jom šviesdavo. Verpdavo tiek daug, kad pirštai paruduodavo. Vėliau vyras Bubinas sakydavo, kad ją taip ir nusižiūrėjęs verpiančią. O Bubinas buvo neturtingas. Tėvas išvažiavo į Ameriką, motina viena užsiaugino vaikus. Povilui, Marijonos vyrui, ir trims broliams reikėjo daug tarnauti. Žemės turėjo 5 ha.

Vaikus Bubinienė gimdė namie. Gimdymui pasiruošdavo – pasisiūdavo marškinėlius, vystyklėlius išvirindavo drobinius. Viską iš palaikių drapanų – taip geriau vaikeliui, sveikiau, švelniau. Ieškodavo kuo plonesnės drobės.

Maudydavo geldoj. Ją švariai užlaikydavo. Žiemą negalima būdavo nešti laukan, nes pritraukdavo šalčio. Kaimynės vaikelis taip ir numirė – numazgojo atneštoj iš lauko geldoj ir susirgo plaučių uždegimu. Mat kad ir pripila šilto vandens, bet medis prisigėręs šalčio, drėgmės, vaikui ir pakenkia. Pribuvėja tik pirmą kartą maudydavo, po trijų dienų keldavosi ir viską dirbdavo pati.

Dvarą savanoriam išdalino ne visą – dešimčiai savanorių (dvarui paliko 60 ha). Žemės gavo Povilas Bubinas, Čepurna, Tamoliūnas, Žižys (buvo iš dvaro ordinarčikų, tingėjo dirbti, todėl žemę pardavė Zupkoms. Žižys išvažiavo kitur, bet ir ten buvo negerai; kai nepratęs dirbti, tai visur blogai), Daučiūnas, Karpavičius, Garbauskas, Šiaulinskas ir dar du savanoriai, pavardžių neprisiminė. Įsikūrus šiems savanoriams, atsirado Vainorių kaimas.

Kai gavo žemės, valdžia davė miško prie Raguvos (Jotainių miškų medžiai statyboms netiko, daugiausia beržai). Samdė žmones ir vežėsi medžiagą. Gavo paskolos, atidavė greitai, nes abu daug dirbo. Nusipirko už 400 litų seną gryčią, tai lengviau buvo pasistatyti naujus trobesius. Povilas Bubinas Jotainiuose turėjo kalvę, iš kurios vienkiemy pasistatė gurbelį. Iš parsivežtų epušių – klojimą.

Ištekėjo 25 metų. Povilui buvo 28. Tėvai davė dvi karves, kiaulę, avių, paukščių, pinigų. Drapanų turėjo pati prisiaudusi ir prisisiuvusi.

Skalbdavo su šarmu (virdavo iš pelenų). Šarme pamirkydavo, tada katile šutindavo. Skalaudavo upėje, sodželkose (tik ne tose, kur mirkydavo linus). Ir žiemą lauke skalaudavo. Upėje prasikirsdavo eketę, pasidėdavo skersai lentutę ir velėdavo. Velėdavo ir kieme šulinio vandeniu, tik toliau nuo šulinio, kad pamuilių nepatektų į geriamą vandenį. Rankoms tik iš pradžių būdavo šalta, paskui užsitrenkdavo ir visai sušildavo.

Turėjo anglinius prosus, bet prosydavo tik geresnes drapanas. Drobinius kočiodavo kočėlais. Iškočiodavo – net blizga.

Kuliamąsias turėjo Žvalgaičiuose Žižiūnas ir Paliliūnas. Per karą sudegė. Talkoms kai kur padarydavo alaus, mašinistams duodavo ir stipriau išgerti, o valgių būdavo daug.

Žiemą vyrai nešiodavo kailinius, o moterys tokius pačius kailinius apmušdavo gelumbe. Apačia turėjo būti iš baltų kailių, jeigu ne baltų – negražu. Moterys žiemą nešiodavo bajines šėnavones. Kailiai ilgi, kad nebūtų šalta kojoms. Kelnių, kaip dabar, sako Bubinienė, nenešiodavo.

Pasakojo **Adelė Kuodytė-Čepurnienė,** gim. 1910 m. Barklainių k., gyv. Vainorių k.
Užrašė Panevėžio 10-osios vid. m-klos mokyt. **Dainora Urbonienė,**
2-osios vid. m-klos mokyt. **Birutė Palujanskaitė, Asta Kuodytė.** 1989 m.

Čia atitekėjau maždaug prieš 60 metų. Vyras buvo savanoris. Gavo 10 ha Zavišiaus dvaro žemių. Vyras buvo be rankos – nutraukė par kovas prie Rimaisų kaimo. Žemė buvo išdalinta iš Zavišių dvaro. Viena Zavišių ponia dar gyveno Barklainiuos. Svolkinas buvo labai geras daktaras. Vieną kartą žmogus apsirgo, tai atnešė aukso. Jis sako: „Tu man duonos atnešk, – šaukšto gi nevalgysiu". Mat karas buvo, badas. Mūsų gryčiai dvaro pirtį atidavė. Kiaulių laikėm 5-6, pasisamdydavom. Možnėjo gyvent, negali skųstis.

***

Vestuvės nedidelės buvo. Dabar kai į vestuves eina, tai dovanų neša, a

seniau nešdavo valgymų. I ant pakasynas – valgių. Vestuvinė suknia buvo pilka, šilkinė, netrumpa. Veliumas iš muslino. Kraitį atsivežiau skrynio. Su gėrimu labai tvarkingai būdavo. Alaus salyklinio, apynių turėdavom. Kortom grajindavom. I aš mokėjau grajint.

***

Sunkiausia buvo, kai kolūkis susitvėrė. Baisiai biedna buvo. Vieną kartą būtų nužudę vyrą – gal Dievas padėjo. Vieną vakarą vėlai pradėjo belstis an duris. Atsikėlėm abu, sakau: „Gal tu neik, aš viena eisiu".

– Ko jum reikia? Aš viena esu, a vyro nėr. Ko jum reikia – a valgyt noriat?

– Ne, nenorim.

A vyras par langą išlėkė an laukus i sušvilpė. Tai jie pagalvojo, ka juos apsupė. I pabėgo. Kas čia žino. Gi musėt stribiteliai buvo. Miškiniai nebaisūs.

Vieną naktį neužsidarę miegojom. Ėjo pro šalį.

– Tai ko neužsidarę miegat? Da kas ateis!

Tai nieko: pašnekėjo ir nuėjo.

Dainavo **Kirkilienė.**

Rateliai

Du gaideliai, du maži,
Bet giesmelė jų graži.
2 k. *(Eina rateliu)*

Kakaryku put put put,
Gera mum gaideliam būt.
2 k. *(Pynimas už parankių)*

Verkia antis ir višta,
Prie kolchozo pririšta.
Ką nori, tą daryk,
Tik kolchozan nevaryk.

Jaunimėlis iš aplinkui
Į ratelį susirinko.
2 k. *(Eina rateliu)*
Neilgai – nors kadu *(kada)*
Apsisuksim mes abu.
3 k. *(Pynimas už parankių)*

Visos jaunos mergužėlės
Mėgsta laistyt tankiai gėles.
Ir aš mėgstu terp gėlių
Susitikt su berneliu.

Rožę, rūtą ir jurginą
Barborytė pasodino.
Į tą pačią vietą dyką
Pasodino ir ridiką.

Oi berneliai, ar jūs matot,
Kokios jūsų ausys?
Nibi šiam, nibi tam,
Kaip kamantai pavalkam.
(Eina rateliu; antra dalis – pynimas už parankių)
Oi berniukai, ar jūs matot,
Kokios jūsų akys?
Nibi šiam, nibi tam,
Kaip guzikai kailiniam.

Toks tamsumas nakties,
Lietus lyti pradės,
2 k. *(Eina rateliu)*
Kas gi manį, jaunuolėlę,
Lig namelių palydės?
2 k. *(Pynimas už rankų)*
Tėvas rūsčiai subars
Ir mamytė da(r) pritars.
Toli mylimas bernelis, –
Kas gi manį beužtars?

***

Po sodą vaikščiojau,
Į šalis dairiaus.
2 k. *(Eina rateliu)*
Pamačiau mergelę
Veidelio gražaus.
2 k. *(Pynimas už parankių)*
2. Aš artyn prislinkau
Ir pabučiavau.
Už savo drąsumą
Par nosį gavau.

Pasakojo **Janina Kulikauskaitė-Tamošiūnienė,** gim. 1923 m. Vainorių k.
Užrašė Panevėžio 2-osios vid. m-klos 11 kl. mok. **Lina Vilkaitė, Rasa Raščinskaitė.** 1988 m.

Prietarai

Jei per Sekmines lietus lyja, karvės bus vasarą pieningos.

Kaip atsiranda blogos akies žmonės? Jeigu maitindama motina porą dienų nebemaitina kūdikio savo pienu, o vėliau vėl pradeda, tai tam vaiku(i) pasidaro blogos akys.

Pasakojo **Levanorija Adašiūnaitė-Samsonienė,** gim. 1910 m. Griniūnų k.
Užrašė Panevėžio 10-osios vid. m-klos mokyt. **Dainora Urbonienė,**
2-osios vid. m-klos mokyt. **Asta Kuodytė.** 1989 m.

Pribuvėjos pasakojimas

Pribuvėja eidama vis Dievo prašydavo: „Dieve, padėk, Dieve, padėk".

Peiliai labai numazgoti būdavo. Muilu mazgodavom, par verdantį vandenį. Nupjauni bambelę, užriši. A bambelės vadą pajudini, pajudini – i po poros valandų išeina. Jei neišeina, žmogus miršta, – i kumelė teip pat. Vetenaras buvo – mūsų kumelei i išėmė: sakė, priaugę buvo. A karvėm išpūva i pati išeina.

Ui, kiek aš jų pagavus esu. Nuprausi gražiai, visą numaudai – tuoj gražiai šiltu vandeniu glitumus nuprausi, galvytę numazgoji, su drobės gabaliuku prie burnytės pasuki, nuvalai, ant vystyklėlį gražiai susuki – švykšt, švykšt pasupuoji. Paskum jau rankytės palaidos būdavo. Merlio nebuvo mados anei iš viso. Kartais savo drobės nusinešdavau. Senus drobinius marškinius sutvarkai, gi žinai, – išvirini, suprosavoji.

Jei bambytė pūliuoja, tai jos pačios pienu reikia gydyti.

Vaikščiot neduodavau 6-7 dienas. Abrūsu vidurius tuoj suveržd avau. Paskum gimdyves lankydavau, geldo mazgodavau. Gimdyvėm pieno, sviesto duodavau, zupės pravirdavau. Mėsos neduokit iš viso! Užsivalgyti labai negerai. Reikia gerti karvės pieno. Sakydavau: „Nevaikštinėkit, kraujais apsipilsit, – klausykit manį".

Kai vaikas rėkia, tai soskos daba. A seniau biškį duonos pakramtai, cukraus, į drobės gabaliuką suvynioji. I skanu – čiulpia, i sveika. Vaikus tik virintu pienu maitino, i virintu vandeniu ant pusės skiesdavo. Penkių mėnesių manavų kruopų košytės paplaki.

Seniau sakydavo, kad pagimdo – i girnas suka, mala. Stipresnės mat buvo. A prie manį jau ne teip.

***

Į bažnyčią pėsčios eidavom. Keturių metų buvau, kai mama paliko, tetės sesuo užaugino. Būdavo, pareinam iš bažnyčios, tai tetė sako:

– Eikit jau kur linksmiau.

Likau vienkiemy.

Važiuodavo pas manį načalninkai:

– Na kaip, Samsonien, – eisi ant gyvenvietę?

– Neisiu, – mano gyvenvietė kapuos.

I va - viena išsilaikiau vienkiemy.

Savanoris Karpavičius išprotėjo, kai atėmė žemę, gautą už tarnybą kariuomenė.

Ateidavo pas manį Karpavičius. Aš jam pieno duodavau.

***

Apie Čičinską

Mes ganydavom karves su tokiu seniuku. Tai jis mum apie Čičinską pasakojo. Paėmė – Kalėdų rytą nuvažiavo ant bažnyčią. Grįžtant ant tilto trenkė perkūnas. I prasmego visi rūmai, – mat bedievis buvo. Da drapanos iš žemės buvo žymu. Ale matai – vis tiek Dievas yr. Žmonės sako: gi galėjo i visas žemės' prasmegt. Daug turto pražuvo. Buvo paskum iš Anglijos, iš Prancūzijos atvažiavę. Prašė Smetonos duot kast. Ale nedavė.

Apie vilkus

Būdavo, važiuoji an Ramygalą, tai, sako, nevažiuok vienas. Tai visas kaimas susitaria ir važiuoja. Vakarais girdi, kaip vilkai kaukia. Seniau i avys ganydavosi, i tų vilkų nebuvo – dabar nuo kiemo ėriuką nuneša. Gal su ruskiais i tie vilkai atėjo.

Arkliavagiai

Ui, kaip arklius vogdavo, – baisu žiūrėt! Arkliavagius kai pagaudavo, – užmušdavo. Dabojom, dabojom su tete – vienas atėjo i pančioja arklį. Tai kaip davė – ir užmušė. Tai akmeną pririšę paskandino.

Valgiai

Seniau būdavo gavėnia. Garsvyčniko pasidarydavo, – ka man skanu! Avižų sumala, kisielio išverda, su saldumu duodavo. Iš kanapių su piesta ka primuša pieno, tiek baltas būdavo! Užsibaldint gerai. Kleckiukų iš miltų prikepdavo. Sulės prileidžia. Čyston bačkon užleidei merlio, avižų, – vėl merlio, vėl avižų. Paskum prapjaunam, – ka skanu! Seniau merlio nebuvo, tai plonų drobelių prisiaudžiam.

***

Prieš pirmą karą Griniūnų kaimo nebuvo. Savanoriam išdalino žemes: Vasiliausko motinai, bo sūnus buvo žuvęs; Bubinu(i).

Bitės

Pati bites prižiūrėjau. Seniau buvo apskriti aviliai. Jei prieš rugiapjūtę eina bitės – pasigauk, jei po rugiapjūtės – akmeniu paleisk.

Ganymas

Mokiausi iš maldaknygės – paskaityt ir pasirašyt. Mokiausi i žiemą. Vasarą karves ganydavau. Kerdžių pasamdo – ir viso kaimo karves vaikai gano.

Žmonės sakydavo: jei baubia 2 kartus – 2 pėdus par 2 kartus parneši; jei 7 kartus – bus blogi metai.

Būdavo, karves ganom. Ateina Sekminės. Kad ištaiso večerijas ta gaspadinė – lūžta stalas. Karves taisom, vainikėlius pinam, ant ragų dedam.

Pasakojo **Levanorija Samsonienė,** gim. 1910 m. Griniūnų k., ten ir gyvena.
Užrašė Panevėžio 2-osios vid. m-klos 12 a kl. mok. **Eglė Janionytė.** 1989 m.

Šventės

Kaime daug švęsdavo švenčių. Par gavėnią visada valgydavo tik sausai, o iš kanapių grūdų darydavo pieną. Par Velykas pasidarydavo miežienio alaus, dažydavo kiaušinius. Par Tris Karalius ant durų rašydavo: Mer-

kelis – Kasparas – Baltazaras (tai Trys Karaliai) ir iš žirnių miltų kepdavo blynus. Par Užgavėnes pasikinkydavo arklius ir su vaikais važiuodavo pirkti saldainių pas žydus. Sekminės būdavo piemeniukų šventė. Par šią šventę piemenėliai pindavo vainikus, puošdavo jais karves.

Apie Čičinsko kalną

Toks seniukas su triūbele su mum karves ganydavo. Kai karves reikia gyt, kad prikeltų, – triū triū užtriūbuoja. Tai jis (seniukas kerdžius) sakydavo: „Tą kalną sunešė moterys su sterblėm, vyrai su kepurėm. Tą Čičinsko kalną".

Kunigas laikė mišias Kalėdų rytą. Kolei jis, tas Čičinskas, neatvažiuoja, – negaliama laikyti. Jis važiavo (su arkliais važiuodavo į bažnyčią) – ir trenkė perkūnas. Ant tilto, sako, užmušė. Kai trenkė, tai ir nuėjo kiaurai į žemę tas dvaras. Duobės ir atliko.

Tai sakydavo, kad te(n) gaidžiai gieda, karvės baubia. Tai, sako, tokie vyrai buvo. Tai vienas į tuos urvus lindo. Paėmė jis švęstą vandenį, krapylą. Sako, priėjo prie durų – du šunys buvo. I atsidaro tos durys. I paskui praryja urvas, sako, – baisu žiūrėt! Valgymo visokio pridėta. Piktos dvasios liepia jam sėstis. Ale kas te(n) jam sako: „Nesėsk". Tai paskum dar prie kitų durų priėjo. Žiūri – tas ponas sėdžia katile. Sako, kai ėjo atgal, – tai klykimas, švilpimas visokiais balsais. Tai tas seniukas sako, kad diedeliai, prodiedeliai, kažin kelinta pakalenija teip kalbėjo.

Šuniukas ant kelio

Ėjo moteris su mergaite aplink pirmą valandą iš seseries. Ėjo par lauką. Va toks šuniukas pailgas tik švykšt švykšt – kelio neduoda. Ir žemėm pylė, ir grumstais – negali jo nuvaryti. Tai paskum savį paržegnojo – tai balta vieta to(j) žemė(j) liko.

I tada praėjo.

Ugnies balsas

Na, da neseniai, prieš kokius du metus, man vaidenos. Valgau aš čia i girdžiu ugnies balsą. Pasižiūriu – ležanka šalta. Nuėjau, atsigulau, tai žiūriu ant durų rankeną – du kartu(s) kaip blykstelėjo! Paskum garsiai labai trinktelėjo. Nuveinu an kitą kambarį. Žiūriu – mano žvakės ant žemės gražiai padėtos. Ilgos buvo, ale nei parlūžo, nei nieko. A ant pečiaus kai buvo sudėti cibuliai, tai pradėjo krist žemėn. I tenai pamačiau ugnį. Ta ugnė teip gražiai pro duris i išėjo. Po kiek laiko paklausiau savo vyro. Jis sako, kad čia dūšios pagelbos ieško.

***

Skaičiuotė

E bil benil domina
Iki piki gramatniki
Eini kleini – tu išeini.

Baltijos kelias.
1990 m.
rugpjūčio 23 d.

Jotainiečiai
Baltijos kelyje.
1990 m.
rugpjūčio 23-ioji.

Baltijos kelio 10-metis.
2000 m.

Naujasodės kaimo
jaunimo kryžius,
statytas 1889 m.

E. Urbono nuotraukos

Dainavo **Marijona Kruopienė,** gim. 1910 m. Jotainiuose.
Užrašė Panevėžio 2-osios vid. m-klos mokyt. **Vida Grigienė,**
Birutė Goberienė, Birutė Palujanskaitė, mok. **Jūratė Grigaitė.** 1989 m.

Ko rymoji, sesutėle,
Šiandien rytmetėlį,
Ar nubodo tau nešioti
Rūtų vainikėlį?

Nebeklauso sesutėlė,
Į mum nebežiūri.
Tykiai sėdi už stalelio,
Jai veidelis mainos.

Nebegrįši, sesutėle,
Iš kur buvai imta,
Tik sugrįši, jaunuolėle,
Kur žemelė šventa.

Nesišluostys(i) ašarėlių
Tu su abrūsėliu,
Nusišluostys(i) ašarėles
Tik su rankovėle.

Pasakojo **Barbora Stribulytė-Kuodienė,** gim. 1913 m. Dvariškių k., Kėdainių r.;
nuo 1934 m. gyveno Grigaliuose (nutekėjo); apie 20 metų gyvena Jotainiuose pas sūnų.
Užrašė Panevėžio 2-osios vid. m-klos mokyt. **Vida Grigienė,**
Birutė Goberienė, Birutė Palujanskaitė, mok. **Jūratė Grigaitė.** 1989 m.

Valgiai

Vaikai buvo maitinami motinos pienu. Nuo pusės metų duodavo miežienės, manų košės su pienu, sviestu. Po metų valgydavo su visais kartu. Katram nevodija – duodavo anksčiau.

Velykom virdavo dešros, šaltienos. Vištų nebuvo, tai vištieną valgydavo retai. Vištų neaugino – neišsimoka. Dažydavo margučius luskom (svogūnų lukštais). Dažydavo dar teip: berželių lapų pribrauki, alūno (rūgštis) įdedi – gražiai žalsvai nudažo. Šieno pakratai žalsvai nudažo. Jei vaikai netingi – skutinėja, lieja vašką. Par šventes darydavo alų iš kelių centnerių.

Kūčios

Par Kūčias po staltiese dėdavo šieno, po stalu pakrėsdavo šieno, su dokla stalo gale pastatydavo (vaikai labai mėgsta tenai pasėdėti). Ant šieno tiesė staltiesę. Valgiai: silkė, žuvis, grybai, kleckeliai *(kūčiukai)* su aguonom, virti kviečių grūdai, užsaldyti vandeniu su cukru. Kūčias pradėdavo poteriais. Mama paliepdavo vaikam poteriauti. Pradėdavo nuo plotkų (jų tiek, kiek žmonių). Plotkas lauždavo tik tada, jei žmonių būdavo daugiau nei jų. Plotkų neduodavo vienas kitam atsilaužti, ant maisto nedėdavo. Nukraustydavo stalą, palikdavo tik negendantį maistą. Šieną rytą išnešdavo gyvuliam. Neburdavo. Į piemenėlių mišias rytą važiuodavo, kas laiko turėdavo.

Papročiai. Audimas

Ausdavo aštuonianytas lovatieses, užvalkalus (linas su linu), šešianytas – paklodėm, užvalkalam – linas. Kai išsimazgoja, labai minkšti. Rankšluosčiai trinytai, aštuonianytai. Trinytai – kasdienai, austi ant linų, neraštuoti. Aštuonianytai – kai ženydavosi, duodavo pajauniu(i), piršliu(i), muzikantu(i). Duodavo ir stuomenis, drobinius, bovelninius. Rinktiniai abrūsai ant 12 nyčių. Jie skirti pakabinti. Pluoštiniai – ant 4 nyčių. Šilko nebuvo, vien vilnom ausdavo ir linais. Iš vilnų dar darydavo milą. Išausdavo iš vilnų, veždavo velti. Vėlyklos buvo Miežiškiuos, laikė lietuviai. Rankšluosčius turėdavo apmegzti, kol jaunos, neženotos. Pradėdavo austi nuo kovo mėnesio ir 2-3 mėnesius ausdavo. Anksčiau nepradėdavo, bo reikėdavo suverpti. Rinktinius suverpdavo mama, paprastesnius – aš pati. Dabar audžia sesuo Seliomėja Miknevičienė.

Tremtis. Sibiras

Mes pas tetę buvom keturios – visos dukterys. Seliomėja vyriausia – gim. 1912 m., gyvena Kėdainių r. Repingio vienk. Barbora – 1913 m. gimimo, gyvena Jotainiuos, Aniceta – 1914 m., gyvena Ramygalo, Ona – 1921 m., gyvena Ramygalo. Dirbdavom visus darbus – kas kiaules šėrė, kas karves. Aš padėdavau tėvu(i) prie arklių, drapakuodavau. Turėjom 20 ha žemės. 1952 m. rudenį, kitą dieną po Mykolo atlaidų, išvežė į Sibirą. Po 6,5 metų grįžom. Išvežė iš Grigalių kaimo. Naktį atėjo su šautuvais 3-4: taisykitės. Sūnai buvo: septinto klasė ir septynių metų. Vyresnis sūnus grįžo iš Sibiro pas tetą anksčiau vienas. Jos neišvežė: nebuvo įtraukta į sąrašus, buvo sena. Teta labai jį kvietė grįžti. Jis ją ir pakavojo grįžęs. Mes trys laukėm, kol jaunesnis sūnus pabaigs 7 klases. Gyvenom Storšymilovo miško ūkyje (Tomsko sritis, Tiguldieto r.).

Kelionei ruoštis leidė lig ryto. Auštant pavarė kaimynus su arkliais. Jie nuvežė Ramygalon. Su sau pasiėmėm daug: lašinių, lagūnus su taukais, dviračius, siuvamąją. Iš Ramygalos su mašina vežė į Panevėžį. Sukrovė į gyvulinius vagonus. Tris šeimas – į vieną vagoną. Vienam vagone buvo Kriaučiūnai iš Jotainių su vaikais – Anele ir Zenium ir Zazai (7 žmonės), mes – keturi. Ant vandenio kai sodino, Zazus atskyrė. Dvi savaites važiavom tuo vandeniu. Kelionės pradžio dvi dienas valgyti nedavė. Paskum kas dieną duodavo zupės, mėsos šmoteliuką. Nuvažiavus davė barake kambarį. Gyveno kartu Kriaučiūnai. Kambarį padalino, parskyrė pusiau. Barake buvo 16 kambarių. Juose gyveno po tris šeimas. Už mūsų kambario sienos buvo mokykla. Vaikai į ją ėjo. Lietuvių tam barake buvo kokios 6

šeimos. Mokytojai buvo jauni atkelti rusai. Į darbą aš negalėjau eiti – neturėjau rakto, tai saugojau daiktus, kol vaikai buvo mokyklo, o vyras dirbo. Vyras žiemą kapodavo šulniuos užšalusį ledą. Buvo du šulniai. Jie užšaldavo. Kapodavo ledus. Vasarą pjovė malkas, dirbo kitus darbus. Į miškus neidavo – par senas darbu(i) miške. Varydavo ir man' į mišką, bet neidavau – jei bent vieną kartą išeisi, varis ir toliau. Vieną žiemą dirbau mokyklo – ploviau padlagus, suolus.

Kai grįžom, apsigyvenom savo namuos. Te(n) jau gyveno grįžęs sūnus. Tvarto stogas buvo supūdytas, jam(e) stovėjo kolūkio gyvuliai. Tvarto stogą dengėm šienu. Tas pirmininkas, kur dabar, dar tik uždėtas buvo. Iš pradžių neatidavė ūkinių pastatų, pasku(i) vieną kitą atidavė. Visą mantą išsiuntėm siuntiniais, juos atsiėmė sūnus. Dviračius, siuvimo mašiną atsivežėm sukaltose dėžėse traukiniu.

Dainavo **Ona Kuodienė,** gim. 1919 m. Jotainiuose.
Užrašė mokyt. **Vida Grigienė.** 1989 m.

Per šilelį jojau,
Šile šieną pjoviau,
Ant sausos šakelės
Šienelį padžioviau.

Šienelis suvyto,
Žirgelis sužvingo.
– Ar girdi, mergele,
Kad ašen atjojau?

– Girdėti girdėjau,
Laiko neturėjau,
Senai motinėlei
Patalėlį klojau.

Patalėlį klojau,
Sau veidą mazgojau,
Kad aš būčia(u) tokia graži
Kaip pas motinėlę.

***

Šalia kelio vieškelėlio nauja karčemėlė.
Ėėė, dalelė, nauja karčemėlė.
Toj karčemoj, toj naujojoj, trys kazokai gėrė.
Ėėė, dalelė, trys kazokai gėrė.
Ir sugėrė mūs sesutę žaliuoju vyneliu.
Ėėė, dalelė, žaliuoju vyneliu.
Ir atėjo brolužėlis sesutės sudrausti.
Ėėė, dalelė, sesutės sudrausti.
– Negerk negerk, sesutėle, iš kazokų rankų.
Ėėė, dalelė, iš kazokų rankų.

– Atsitrauki, brolužėli, tu man ne brolelis.
Ėėė, dalelė, tu man ne brolelis.
– Kazokėlis tau brolelis, tau kiemo bernelis.
Ėėė, dalelė, tau kiemo bernelis.
Ir nuvežė mūs sesutę į marių krantelį.
Ėėė, dalelė, į marių krantelį.
Ir įmetė mūs sesutę į marių dugnelį.
Ėėė, dalelė, į marių dugnelį.
– Gelbėk gelbėk, brolužėli, iš kazokų rankų.
Ėėė, dalelė, iš kazokų rankų.
– Atsitrauki, sesutėle, tu man ne seselė.
Ėėė, dalelė, tu man ne seselė.

Pasakojo **Stasė Jakaitytė-Kušleikienė,** gim. 1909 m. Jotainiuose.
Užrašė Panevėžio 2-osios vid. m-klos 8 kl. mok.
Eglė Vizbaraitė, Vilma Birbilaitė, Arnoldas Puikis. 1989 m.

Skaičiuotė

Kavotis reikdavo; vienas nežiūri. Tai katram nežiūrėt, teip išsiskaičiuodavom:

Vienaila dvaila traila
Kerula ėde pėde
Tukum bukum
Devin deks.

Mįslės

Šimtas pintų, šimtas vytų, šimtas pavijotų. *(Kamuoliukas siūlų)*

Kai aš jaunas buvau, kalnus, klonius ariau, o kai pasenau, mergas šokt vedžiau. *(Būgnas)*

Jotainiai. Darbų pamoka mergaitėms. 1989 m.

E. Urbono nuotrauka

Dainavo **Elžbieta Aleliūnienė,** gim. Jotainiuose.
Užrašė **Eglė Vizbaraitė.** 1989 m.

Ratelis

Atskrido paukšteliai,
Maži, nedideli. *(Eina rateliu, du „paukšteliai" vidury)*
Čia man gražu,
Čia ir aš,
Čia man laimė,
Ir viskas.

Pailso sparneliai,
Sutūpė paukšteliai. *(Paukšteliai tupia)*
Čia man gražu,
Čia ir aš,
Čia man laimė
Ir viskas.

Neilgai tupėjo,
Skraidyti pradėjo. *(Paukšteliai skraido)*
Čia man gražu,
Čia ir aš,
Čia man laimė,
Ir viskas.

Ir atsisveikino,
Kitus pavadino. *(Atsisveikina)*
Čia man gražu,
Čia ir aš,
Čia man laimė,
Ir viskas.

***

Tekėjo saulutė pro debesėlį
Oi tai, oi tai, pro debesėlį,
Atjojo bernelis jaunas nevedęs,
Oi tai, oi tai, jaunas nevedęs.
Šokindams, mandravodams bėrą žirgelį,

Oi tai, oi tai, mandravodamas bėrą žirgelį
– Padėk, Diev, mergelei linelius rauti.
Oi tai, oi tai, linelius rauti.
– Ačiū tau, bernyti, kur jodinėji,
Oi tai, oi tai, kur jodinėji?
– Pas tavo tėvelį valgiau ir gėriau,
Oi tai, oi tai, valgiau ir gėriau.
Tave tėvelis man pažadėjo,
Oi tai, oi tai, man pažadėjo.
– Aš, jauna mergelė, dar netekėsiu,
Oi tai, oi tai, dar netekėsiu.
Dar pora metelių aš palūkėsiu,
Oi tai, oi tai, dar palūkėsiu.

***

– Sesutėle jaunoji,
Rūtytėle žalioji,
Ar tau negaila tėvučio dvaro,
Žaliųjų rūtelių?

– Ką veiks man' negailėjus,
Širdelės neskaudėjus?
Tolei gailėjo, kolei išėjo
Iš tėvučio dvarelio.

Sudieu, močiute, sudieu, senoji,
Sudieu, širdele man mylimoji.
Gal nusidėjau čionai būdama,
Tamstų širdelę užrūstindama.

Nebevaikščiosiu aš tais takeliais,
Nebemindžiosiu žalios žolelės.
Nebemindžiosiu žalios žolelės,
Nebenukrėsiu gailios raselės.

***

Ūžia traška girios medeliai,
Užaugs užaugs mūsų broleliai,
Iškirs medžių lapelius.
Iš pašaknėlių lovelę dirbsiu,
Iš viršūnėlių lingelę lenksiu.

Toje lovelėj patsai gulėsiu,
Toje lingelėj mergelę supsiu.
Oi čiūčia liūlia, jauna mergele,
Aukštam svirnely,
Aukštam svirnely lig pusrytėlio.

Jau žmonėm neša pusdienėlį,
O man dar nėra nė pusrytėlio.
Aš išsilaušiu beržo rykštelę,
Eisiu namolio mergelės kelti.

Da nepriėjau svirno durelių,
Jau ir suvirko mano mergelė.
– Neverk, mergele mano jaunoji,
Aš ne dėl tavęs laužiau rykštelę.
Dėl šėmų jautelių pasibaidymo,
Dėl šviesių žagrelių nusišluostymo.

– Ašen nekalta, mano berneli,
Kam budavojai tamsų svirnelį,
Kam iškirtai į vakarėlius langelį?
Aš nemačiau nė saulelės užtekant.
Nė piemenėlio išgenančio,
Nė artojėlio išeinančio.

Ekspedicijos Jotainiuose rėmėjai

Algirdas Astramskas, nuo 1957 m. dirbęs kolūkio pirmininku. 1991 m.

Marytė Kriaučiūnienė - vyriausioji buhalterė. 1991 m.

E. Urbono nuotraukos

Ekspedicija Jotainiuose. Panevėžio 2-osios vid. m-klos mergaitės su mokytojais (dešinėje) istoriku Juozu Brazausku ir lituaniste Sigita Šimukėnaite. 1988 m.

Etnografinės ekspedicijos Jotainiuose dalyviai su jotainiškiais. 1988 m.

Jotainių pagrindinės mokyklos mokinės. 1991 m.

E. Urbono nuotraukos

Dainavo **Domicėlė Šegamogienė,** gyv. Jotainių k.
Užrašė mokyt. **Dainora Urbonienė.** 1988 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

*Pavasarėlį linksmas čėselis

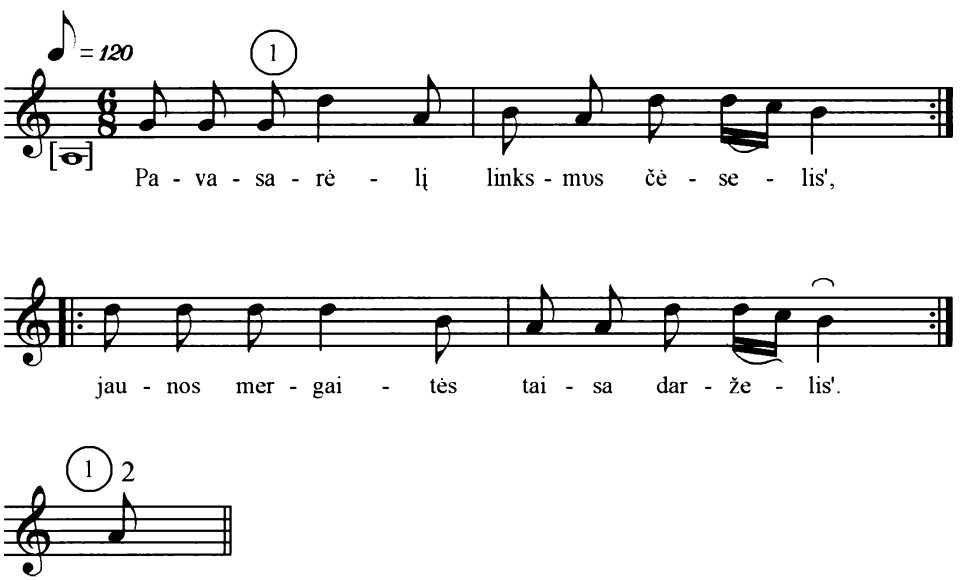

1. Pavasarėlį linksmus čėselis', (1x2)
   Jaunos mergaitės taisa darželis'. (1x2)

2. Su reškutėlom nešu žemelus, (1x2)
   Žaliom rūtelėm taisa lovelus. (1x2)

3. Dujen bernelė(j) ulyčijoje, (1x2)
   Galu darželia mana sustoje. (1x2)

4. Či ne darželis', bet žalis' gojis', (1x2)
   Jaunų mergaičių žemiškus rojis'. (1x2)

Dainavo **Marijona Kriaučiūnaitė-Bubinienė,** 91m., gim. Jotainių k.
Užrašė **Eugenijus Urbonas.** 1988 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

*Sesutėla tujen mūsų

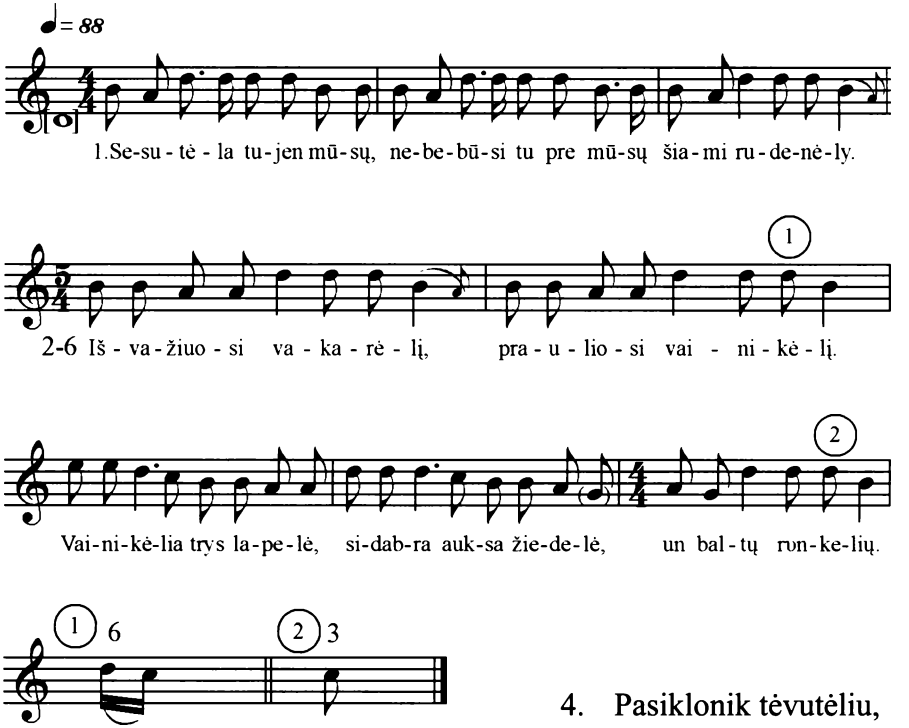

1. Sesutėla tujen mūsų,
   Nebebūsi tu pre mūsų
   Šiami rudenėly.
2. Išvažiuosi vakarėlį,
   Prauliosi vainikėlį.
   Vainikėlia trys lapelė,
   Sidabra auksa žedelė,
   Un baltų runkelių.
3. Pasiklonik motinėlė,
   Kad augina mažutėlą,
   Daug naktelių nemegoja,
   Pakol' tavi užnešioja
   Mielu motinėla.
4. Pasiklonik tėvutėliu,
   Kad augina mažutėlą,
   Unksti rytą nebudina,
   Pre darbelia nevadina
   Mielus tėvutėlis.
5. Pasiklonik sesutėlė,
   Kad priskyne rūtitėlių,
   Kad priskyne rūtitėlių,
   Kad nupyne vainikėlį
   Dėl' sava sesutes.
6. Pasiklonik brolutėliu,
   Kad pakirta dobilėlių,
   Kad pakirta dobilėlių,
   Kad pašėre juodberėlį
   Dėl' sava sesutės.

Dainavo **Jotainių k. dainininkės.**
Užrašė **Eugenijus Urbonas.** 1988 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

*Aik, sesele, daržely

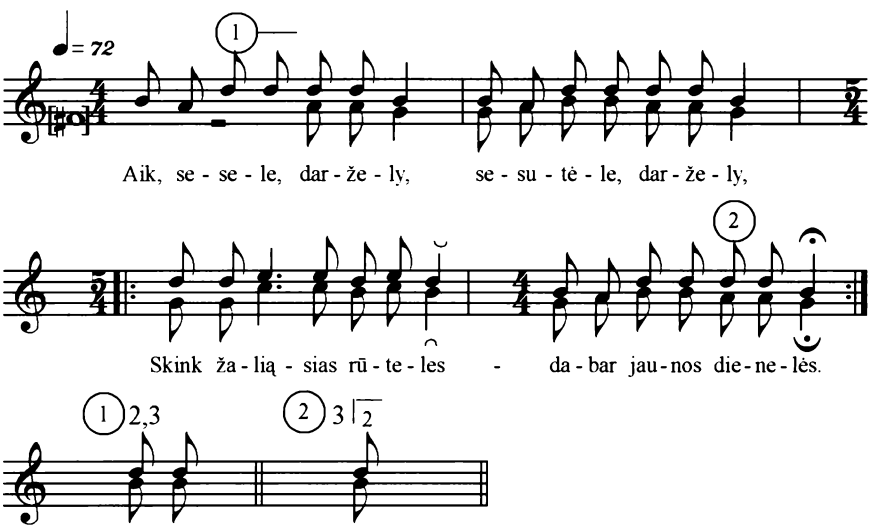

1. Aik, sesele, daržely,
   Sesutėle, daržely,
   Skink žaliąsias rūteles -
   Dabar jaunos dienelės. (2x2)

2. Nei aš aisiu daržely,
   Nei aš skinsiu rūtelių.
   Bijau jauno bernelio,
   Kad nepasidabotų. (2x2)

3. Nedaboki, berneli,
   Nedaboki, jaunasai.
   Aš iš prastų namelių,
   Neturtingų tivelių.(2x2)

4. Aš iš prastų namelių,
   Neturtingų tivelių -
   Visʊs mano turtelis'
   Žalių rūtų darželis'. (2x2)

Pastaba. Ši ir tolesnė daina padainuotos pusiau tarmiškai.

Dainavo **Jotainių k. dainininkės.**
Užrašė **Eugenijus Urbonas.** 1988 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

Sena motinėla paskendus varguosi

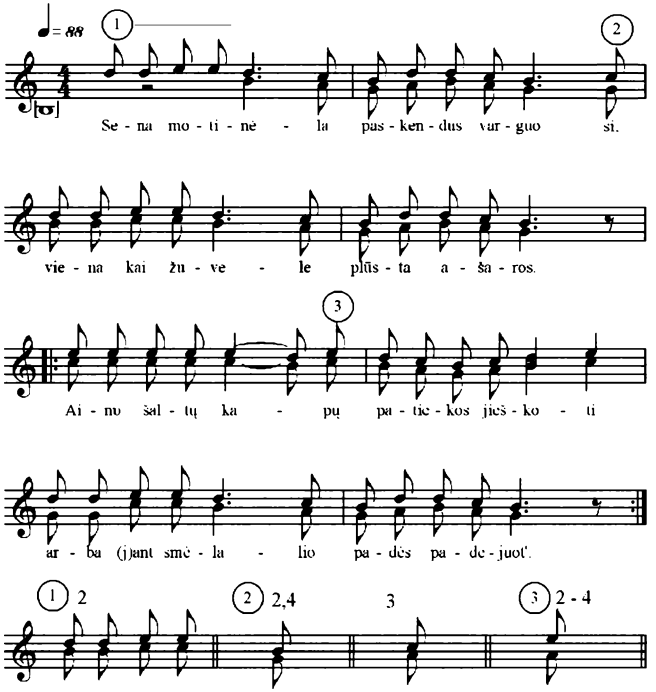

1. Sena motinėla paskendus varguosi,
   Viena kai žuvele plūsta ašaros(i).
   Ainu šaltų kapų patiekos jieškoti
   Arba (j)ant smėlalio padės padejuot'. (2x2)

2. Čia gul' kūdikėlė ailiom suguldyti,
   Sena mutinėla (j)ateinu lunkyti.
   Atnešu kvietkelių čionai pasodyti,
   Apkaišyt' kapelio, savi nuramint'. (2x2)

3. Neverk, mutinėle, kad mani (j)auginai,
   Kad mani mažutį Dievas pavadin'.
   Pušines luntelės iš šonų sukaltos,
   Rūtų vainikėlis rankelėj suspaust'. (2x2)

4. Kad ašėn galėčia grabą (j)atdaryti,
   Kad (j)ašin galėčia Dieva parprašyt'.
   Klaupčia (j)an kelelių, pulčia pu kojelių,
   Raminčia širdelę verkiančiam tivel'. (2x2)

GENĖTINIAI

Genėtiniai minimi nuo 1586 m. Jie yra 7 km į vakarus nuo Raguvos. 107 gyventojai (1959 m.). Pradinė mokykla (nuo 1938 m.). Priklausė Velykių apylinkei. Vietovė buvo gerokai aplenkėjusi.

Pietų panevėžiškių tarmė.

Genėtinių kaimo kapinės yra 450 m į pietvakarius nuo kaimo, automagistralės Panevėžys-Vilnius kairėje pusėje. Kapinių dydis 2227 kv. m. Jos aptvertos 1 m aukščio akmens mūro tvora. Išlikę tik 5 geležiniai ir betoniniai kryžiai, žymu 9 kapų vietos. Yra pavienių medžių ir krūmų. 1989 m. kapinės sutvarkytos.

1963 m. sukilimo mūšiui atminti 1989 m. rudenį prie Genėtinių k. kapinių atidengtas paminklinis akmuo Z. Sierakauskui (šalia Panevėžio – Vilniaus automagistralės).

Apie 1863 m. sukilimą

Genėtiniai labai susiję su 1863 m. sukilimu. Jam prasidėjus, generalinio štabo kapitonas Z.Sierakauskas, paskirtas Lietuvos sukilėlių kariniu viršininku, atvyko į Truskavos miškus. Čia atvyko K.Dalevskio, B.Kalyškos, A.Mackevičiaus sukilėliai. Traukiant Raguvos pusėn, prie sukilėlių prisijungė B.Olišausko sukilėlių būrys. Juos persekiojo kariuomenė, vadovaujama kapitono Kavero. Ties Genėtinių kaimu 1863 metų balandžio 21 (9) d. Z.Sierakauskas su savo būriais surengė pasalą ir caro kariuomenę užpuolė iš priekio bei šono. Ji buvo sumušta ir, palikusi gurguoles, pasitraukė į Panevėžį. Tai buvo pirmosios Z.Sierakausko vadovaujamos kautynės. Tose kautynėse žuvo 40, sužeista apie 60 caro kariuomenės kareivių. Sukilėlių nuostoliai nedideli: 2 žuvę ir 4 sužeisti.

Po kautynių ties Genėtinių kaimu Z.Sierakausko vadovaujama sukilėlių rinktinė buvo sustojusi prie Jasnogurkos kaimo, paskui per Marijamborą ir Miežiškius nuvyko prie Karsakiškio.

Pagal O.Maksimaitienės „Lietuvos sukilėlių kovos 1863-1864 m." (V.,1969, p. 116-117).

Paminklas 1863 m. sukilėliams atminti Genėtinių k., prie autostrados į Vilnių. 1989 m.

E. Urbono nuotrauka

Pasakojo **Veronika Šlikaitė-Kuodienė,** gim. 1910 m. Velykių k., gyv. Genėtinių k.
Užrašė Panevėžio 2-osios vid. m-klos mok. **Grasilda Kybartaitė, Eglė Vizbaraitė.** 1990 m.

* Gimio Velykių parapijo, vienkemy. Šeimo būvom keturiesı: dʊ brolė ı dvı seserys. Givenom miškı, paskum atkėlɛm triobʊs ʊn Genėtinıs. Miškı ı givenom, viskų matėm. Kų darysı, par givenimų viskų reikı matyt'. Un bažnyčių Velykių parapijon aidavom dvylekʊ kilometrų. Vyrʊs mana jo senė myrįs – jo kokie dvydešimt pınkı metɛ. Pinkiasdešim(t) metų teturėje. Vienʊ i vargo. Gerɛ, kad viskų mokʊ: ir žemį apdyrbdavo, ir kolūkin aidavo. Panevėžin veždavom viskų parduot': sviestų, sūrį, nuveždavom paršų, veislinių kiaulių. Daugiausı grūdʊs parduodavom. Už centnerį kvečių duodava vienų paršiūkų. Tik už bekonʊs mažɛ mokėdava: iš pradžių 50 lytų, o tolyn - mažyn ir mažyn. Tik 30 lytų už pirmarūšį. Tadʊ muila fabrikı Panevėžy prijimdava kiaulʊs – ir tai ailias didžiausias. Iš vakara sustodava, o ailias galʊs pre Žagienes tylta. Veterinorė ainʊ, termometrʊs dalynʊ bekonam matuot'. Jeigʊ tūrı temperatūras – važiuok namo!

***

Daug žmonių ant varžytinių išėjo. Turėjom 40 ha žemės. Kasmet mokėdavom po 200 litų už žemę. O kiek reikėdavo bekonų parduot!

Pastaba. Pasakojo Genėtinių, o ne Velykių tarme.

***

Turguj už 0,5 kg sviesto tik 80 centų duodavo. Da valsčius uždėdavo mokesčių po 50 litų. Jeigu dabar bus kaip prie Smetonos, tai, oi, prapulsim. Žmonės dirbt nebemoka. Kiek sukčių tūkstančius prisikrovę, – kaip tik nusukt, numonyt. Tada visi ponai buvo valdininkai, algą gerą gaudavo, žemę

Genėtinių kaimo gyventojai. 1991 m.

E. Urbono nuotrauka

iš varžytynių paimdavo. Kolūky bloga buvo – iš karto viską paėmė. Prie ruskių buvo červoncai, pasku(i) rubliai – ir tie netikę. Caro rublių neatmenu. Prie Smetonos buvo litas.

***

Pilna buvo miškinių – ir par mum ateidavo. Laukdavom, kada atūš mašina išvežti. Bijojom. Būdavo, kitus sukrauna mašinon ir išveža Sibiran. Seserį išvežė, žemės daug turėjo. Jos žentas buvo miške. Ale visi sugrįžo iš Irkutsko. Da švogerį išvežė – prievolės neišpildė, bet pasku(i) paleidė.

Atėję vokiečiai prievolę uždėjo. Mėsą, gyvulius turėdavom išvežt. Bjauru buvo. Baisūs laikai. Paskum užėjo ruskis, tai daug miškan išėjo. Ateidavo skrebai, darydavo kratas - i dieną, i naktį baisu būdavo.

Vieną kartą šunys teip loja, teip loja! Žiūriu pro langą – ateina. „Sode – senis sako, – šaudo iš automato". A susiedo par puskilometrį – sūnus partizanas. Tai pirmiausia pas mum išlandžiojo, vis ieško, – a ka darysi? Gyvi išlikom – neišvežė. Sako, Dievo nėr, ale poteriaudavom. Dievas i išgelbėjo. Kaimynų šeimą iššaudė.

Žydų pas mum nebuvo, tiktai Jotainiuos. Vieni krautuves turėjo, kiti žemę dirbdavo i agurkus augindavo. Suėmė vokiečiai visus.

***

Linksmos seniau būdavo vakaruškos. Ateidavom į Genėtinius. Pas manį pačią susirinkdavo draugės, bernai atsinešdavo armoniką. Skambėjimas miško, kai bernai ir mergos dainuoja! Dabar – tik pykt, lojotis, pjautis. Seniau nebuvo tokios mados. Anas toks, anas toks, a savį i nemato.

***

Samdydavom mergiotę, bernioką i piemenį. Buvau savamokslė. Pasirašau, a skaityt gal ir mokslininkas geriau neskaito. Seniau brangios knygos buvo, reikėjo kapitalo, a galo su galu nesudurdavom. Turėjau i smetoninį pasą, rusišką i dabar turiu, aną pajėmė. Mokykla Genėtiniuos buvo, mano vaikai čia ėjo. Pasku(i) Raguvon. Skaitydavom „Valstietį", žurnaliukus, religinį laikraštį. Bijojom laikyt religinį prie ruskio.

***

Dažnai eidavo vyrai miškan medžiot. Mano vyras strielčius buvo, leidimą turėjo. Vilkų daug privisę buvo.

***

Turėjom labai daug bičių. Daug medaus prinešdavo, tai veždavom į turgų. Rudenį aviliai pilni medaus. Mes atsivalgydavom, nebenorėdavom.

Pasakojo **Jonas Morkūnas,** gim. 1906 m., gyv. Kazimieravos k., prie Genėtinių, Vadoklių apyl. Užrašė Panevėžio 2-osios vid. m-klos mokyt. **Petras Juknevičius.** 1999 m.

Apie kaimą

Genėtiniuose buvo du dvareliai – Vaitkevičiaus ir Liutkevičiaus. To vaikai – gyvena Panevėžy vienas, o kitas „Aušros" kolūky dirba.

Kazimierava – atskiras kaimas. Čia buvo Alančių dvaro palivarkas. Kaimas žemę pirko. Aštuoni ūkininkai susidėjo. Kad būtų palivarko pastatai, čia aš nebeatsimenu. Tie ūkininkai buvo kilę kažkur nuo Anykščių. Palivarko pastatus pasidalino. Mano tėvo klojimas buvo iš kažkokio dvaro pastato. Čia jau kita sodyba. 1931 m. išsiskirstėm į vienkiemius. Tėvas jau buvo miręs.

Apie prezidentą Antaną Smetoną

Mano kieme lankėsi prezidentas Antanas Smetona. Atvažiavo visai netikėtai. Kitam namo gale pas mane gyveno kultūrtechnikai – mat aplink vyko melioracija. Aš vagojau, įkinkęs moteris į kaupiką. Labai palyta buvo, šlapia. Ties kiemu sustojo trys mašinos. Galvojau, kad pas kultūrtechnikus kas atvažiavo. Išlipė vienas uniformuotas. Tai šoferio uniforma. Kultūrtechnikas pažino, kad tai Smetonos šoferis. Aš kaip buvau purvinais drobiniais marškiniais, teip ir nuėjau prie mašinų. Smetona iškišo iš mašinos ranką, pasisveikino. Kalbėjomės gal kokį pusvalandį. Prezidentas atostogavo Užulėny. Išvažiavo pasižiūrėti apylinkių. Keliukas buvo nežvyruotas, mašina šarvuota, sunki. Graitai vanduo užkaito. Kol šoferis keitė vandenį, pasišnekėjom.

***

Jonas Morkūnas. Buvęs pavyzdingas ūkininkas, apdovanotas LDK Gedimino ordino Jaunio garbės ženklu. 1991 m.

E. Urbono nuotrauka

Teko būti Užulėny ir man. Žiemą mes su kitu žmogum susitarėm važiuoti pas prezidentą prašyti, kad pro mum vestų kelią nuo Ukmergės į Panevėžį. Pagal žemėlapį išeitų, kad kelias turėtų Užulėnį liesti, – manėm, kad Smetona bus suinteresuotas. Kelio reikėjo: laukai čia akmenuoti, gelžkelio nėra, šlapia.

Nuvažiavom į Užulėnį. Neradom, – mat prezidentas medžiojo. Gal valandą palaukėm. Grįžęs mum priėmė, išklausinėjo. Atmintį gerą turėjo. Kai pasakiau, kad iš Raguvos valsčiaus, atsiminė, kad buvo sustojęs mano sodybo. Klausinėjo apie viską – kaip derlius, kaip gyvenam.

Adjutantas mum pamokė, kad prašymą reikia siųsti ne Ministrų Tarybai, o tam adjutantu(i).

Paklausėm to patarimo. Pririnkau apie 700 parašų. Po kiek laiko, gana graitai, praėjo du žmonės pasidairydami, kur tą kelią tiest. Paskum praskrido lėktuvas – fotografavo. Bet 1940 m. vasaros įvykiai sumaišė.

1939 m. gavau ordiną už gerą ūkininkavimą. Gedimino III laipsnio ordinas. „Jaunio medalį" įteikė agronomas.

***

Iš mūsų kaimo buvo keturi savanoriai. Baltušnikas Juozas dingo be žinios, kai išvežė 1940 m. Urbonas Mykolas išvyko į Argentiną. Žekonis Kazys palaidotas Šilaičių kapinės(e). Žekonis Simas palaidotas Raguvo.

***

Vienas Baltušnikas iš Juostininkų didelis komunistas buvo. Gaudavo iš Maskvos atlyginimą. Komunistu tapo Kanado ar Argentino. Užverbavo jį Maskvos komunistai. Viskas paaiškėjo 1940 m. Komunistai tuoj jį padarė valsčiaus viršaičiu. Baltaraiščiai, prasidėjus karu(i), grait sugavo.

***

Karo pabaigo mano kieme mūšis buvo. Rusų kariuomenė traukė nuo Raguvos. Mes susėdę pagriovy žiūrėjom. Užėjo keli rusų kareiviai, paprašė medaus. Atnešiau su pienu. Jiem tas pienas – nelabai: kad stipriau ko nors. Iš linksmumo, kad nieko mum nedaro, o kalbos sklido, kad tuoj atėję veš, atnešiau degtinės. Kareiviai susireguliavo radiją ir klauso Maskvos. Tuo metu pas mum gyveno Stanevičius, korespondento tėvas. Bešnekant mum visiem, pareina iš pirties moterys. Mes jau buvom išsimaudę. Mat, sakom, gal veš, tai reikia išsimaudyti, pasiruošti. Žmona sako, kad pamatė pagal sodą slenkančius gal 7 kareivius, gal tų draugus. Pasakėm rusam, o tie pažino, kad tai vokiečiai. Rusai puolė bėgti. Vokiečiai pradėjo šaudyt. Mes grait visą valgymą su staltiese įmetėm palovin. O kad radija kalba rusiškai – ir nė galvo. Rusai pabėgo par sodą. Vokiečiai įlėkė parpykę, – pamanė, kad klausom Maskvos. Brauninkus įrėmė ir man, ir Stanevičiu(i).

Laimei, atėjo vienas vokietis, mokantis lenkiškai, o mes terp lenkų augę. Šiaip teip susišnekėjom. Vokiečiai atlėgo. Paskum pasirodė vokiečių mašinos, ir jie dingo Šilų ar Alantos pusėn.

***

Mano buvo bunkeris išsikastas. Einu į bunkerį, o rusai – kaime. Kai išgirdo mano kieme šaudant, jų vyresnis paruošė pušką (patranką) į mano triobas šaudyt. Pamanė, kad čia koks banditų lizdas. Bet atbėgę tie kariai papasakojo, kad čia ne banditai buvo, o vokiečiai. Rusai paršukavo laukus. Man pamojo ranka prieit, paklausinėjo, – tuo viskas ir pasibaigė.

***

Po karo Kazimierava priklausė vadokliečių miškinių įtakai, o Genėtiniai – raguviškiam. Vadokliečiam vadovavo ar tai Blėka, ar Žalga. Gal tai tas pats. O išsilaikė poilgiai. Vėliau, atrodo, prie Lėno juos bežiemojančius užklupo ir sušaudė.

***

Daugiau galėtų papasakoti Paleckienė, – gyvena Raguvo, Dariaus ir Girėno gatvė, prie atstatyto kryžiaus. Ji – Žalgos sesuo. Į mišką buvo išėję Rimaičiai. Tiesa, ji daugiau žino apie Šilus. Raguvos miške tebeguli mano švogeris. Jis užduso bunkery. Per daug prikūreno. Kitiem nieko, o jis užduso. Jis buvo miške su troškūniečiais. Ėjo pas tėvus, apsistojo pas raguviškius. Palaidojo miške, bet neberandam tos vietos. Mišką iškirto.

***

Du miškiniu(s) nušovė garnizonas ant Raguvos kelio. Vienas iš Rimaičių tada žuvo. Genėtinių kaime nebuvo susišaudymo su skrebais. Iš Genėtinių kaimo nebuvo nė vieno stribo.

***

Rimaičiai išėjo į mišką nuo kariuomenės. Neturtingi buvo. Vienas žuvo, kitas negrįžo iš Rusijos, ten vedė. Iš Genėtinių buvo Vitonis miške. Atbuvo bausmę. Gyveno Latvijo, bo neleido Lietuvo. Dabar gyvena Panevėžy.

Visi miškiniai buvo suimti, išskyrus Žalgą, – toks karštas buvo... Blėka, buvęs šaulys, dalyvavo gaudant komunistėlius.

Paskutinius bunkery tris ar penkis Alančių miške sušaudė. Žiemą juos išdavė. Žuvo Dangulis Alfonsas, Spurgis Povilas ir kiti. Kolūkio dar nebuvo. Tiesa, dar vėliau, jau prie kolūkio, nušovė Nemeikšį. Jis buvo vadokliečių. Apsupė garnizonas. Gynėsi jis su brauninku.

***

NKVD viršininkas Raguvo buvo Lietuvos rusas Tichomirovas. Vėliau atkėlė tikrą rusą, - tas mažiau žiaurus buvo.

Pasakojo **Aloyzas Dyra,** gim. 1914 m. Vadokliuose, gyv. Genėtinių k.
(Buvęs mokytojas, kalba beveik bendrine kalba)
Užrašė Panevėžio 2-osios vid. m-klos mok. **Eglė Vizbaraitė, Vilma Birbilaitė, Arnoldas Puikis.** 1989 m.

1941 m. birželio 14 d. per pirmą vežimą išvežė ir mane. Kartu su man' išvežė ir Kryžanauską. Vežė į Pasvalį su arkliais. Vagonuose laikė tris dienas, kol ešeloną pririnko. Kai atėjo areštuot, sakė:

– Mes jum parkeliam į kitą respubliką.

Paėmė iš Daukniūnų pradinės mokyklos. Mokykla priklausė Pasvaliui.

Vagonuos buvo dvi eilės lentų. Te(n) turėjom miegot, a ligoniai buvo, a vaikai. Valgyti tai nieko neduodavo. Maitinausi pas žmones, tai nieko i nepasiėmiau. Paskum nuvežė į Šiaulius, parsodino į platųjį geležinkelį – i važiavom į Vilnių. Iš Vilniaus pajudėjom. Baltarusijo(j) pavažiavus atskyrė vyrus nuo moterų. Ėjo par vagonus kareiviai ir sakė:

– Pasiimkit kailinius, ką nors šilčiau. Būsim dvi dienas, padirbsim – ir vėl galėsim važiuoti.

Bet mum susodino į kitą ešeloną su raide A – areštantai. Tai buvo Baltarusijo(j).

Kijevas jau buvo paimtas. Tada Maskva, Ufa, Sibiras. Už Kansko 200 km pradėjo išlaipinti. Išlaipino Krasnojarsko lagerio stovyklose. Negaudavo žmonės atsigert, troško visi. Maitino sriuba ir duona. Išlaipino Rešiotos kaimely, septintame lagery.

Sugrįžom 1956 metų lapkričio pradžioj. Sugrįžom po vieną. Pradėjo paleist po Stalino mirties. Kai atvažiavom Pasvalio rajonan, – įdarbino. Paskiau parsikėliau į Kupiškio vidurinę mokyklą. Padariau pranešimą iš matematikos – jį gerai įvertino komisija. Inspektorė pakvietė parskaityti pranešimą i(r) Panevėžio

***

Jonas Morkūnas bitininkauja Kazimieravos k. 1991 m.

E. Urbono nuotrauka

rajone. Ji man pasiūlė parsikelt į Panevėžio rajoną. Ir parsikėliau į Orelių pradinę mokyklą. Iš Orelių parkėlė į Žižmius. Pasiūlė tris pradines mokyklas: Genėtiniai, Saboniai, Sukniškis. Sako, važiuok į Genėtinius, – te(n) kolūkio centras. Dabar jau keturiolika metų kaip išėjau į pensiją.

Dainavo **Bronė Gritėnienė,** gim. 1923 m. Genėtiniuose.

Rateliai

Juodos mano akys,
Nieks manį nemyli.
Eisiu eisiu į giružę,
Kur medeliai šlama, ūžia.
Žyd' razetos ir lelijos
Ir daržely pinavijos.
Nežinau, nenumanau,
Kurią gėlę skinsiu,
Su kuriuo berneliu
Širdelę raminsiu.
Šitą gėlę skinsiu, skinsiu,
Sau širdelę nuraminsiu.

Mes du broliukai –
Abu neženoti. (2x2)
(Eina rateliu)
Užsirūkę po cigarą
Trauksim kaip bagočiai. (2x2)

Mum nereikia turto
Anei jokio dvaro, – (2x2)
Bile rūksta iš panosės
Galiukas cigaro. (2x2)

Pasakojo (beveik bendrine kalba) **Bronė Juozapavičiūtė-Ilekienė**, gim. 1926 m. Genėtinių k., nuo 1955 m. gyv. Puodžiūnų k.
Užrašė mok. **Gražina Širvytė, Kristina Strylaitė, Eglė Šimukėnaitė,** mokyt. **Audronė Bičkienė, Jolanta Astramskienė.** 2000 m.

Apie tremtį

Man buvo septyniolika metų, kai mane išvežė...Daug gyvulių turėjom. Didelis ūkis buvo. Užtat ir išblaškė. Tėvukus atėmė 1941 metais. Manęs su tėvais neėmė, tada nebuvau namuos. Su drauge į miestą buvau išvažiavus. Tai mano laimė ar nelaimė, nežinau. Palikau visiškai viena mergaičkėlė. Sunku vienai gyvent. Pasikviečiau tokį senioką, kad ne taip baisu būtų. Padėdavo jis man prie ūkio darbų.

Mane paėmė 1946 metais. O Jėzus tu mano, visur tik šaudo, tik trata. Pilna rusų. Iš karto supratau, kad manęs atvažiavo. Nieko neleido pasiimti. Senukas dar norėjo paduot valgyt, rūbų... Elgėsi kaip žvėrys. Insodino tanketėn, aplink keturi kareiviai su šautuvais, du šunys. Suėmė kaip baisiausią nusikaltėlę. O juk man tebuvo septyniolika metų. Taip ir išvežė. Daug tardė, klausinėjo apie ryšius su miškiniais. Po mišką vedžiojo, kad parodyčiau. O aš juk nieko nežinojau, kur anie slapstos. O jeigu ir būčiau

žinojus, tikrai nebūčiau pasakius. Kad pas mane į namus partizanai užeidavo, tas teisybė. Nebuvo nakties, kad neužklystų. Dalinaus viskuo, duodavau ką tik turėjau. Galiausiai taip „išsišlaviau", kad pati nebeturėjau ko valgyt. Vežiojo, vežiojo jie mane po tą Raguvės mišką. Vis tikėjos kokios informacijos išgaut. O kaip mane pridaužė, prikankino! Aš jau buvau į žmogų nebepanaši. Niekas manęs jau pažint nebegalėjo, buvau kaip mėlynė uoga. Teko pabūt Panevėžio moterų kalėjime, vėliau perkėlė Raguvon. Kelionės į Raguvą metu aš jau buvau pasiryžus bėgt.

Buvo žiemos laikas, keliavom vežimu su arkliais. Ir dar tas vežimas prikrautas prišaudytų miškinių. Sumesti visi bet kaip... Kad gražiai būtų suguldyti – nebuvo teip: – bet kaip - kaip papuolė. Skaitos, dvejos rogės negyvų. Ir mane ant tų rogių užsodino. Ir sėdėjau ant žmonių negyvų, nebuvo kito pasirinkimo. Baisiai tie negyvėliai atrodė. Vienam į galvą buvę pataikyta – smegenys ištryškę, kitas be kojos ar rankos... „Dievulėliau, - galvoju, - tiek aš jau sumušta, išsibaiminus – bėgsiu". Bet nebebuvo progos. Dieve, būt vietoj nupylę, ir viskas, būt pasibaigęs mano gyvenimėlis. Jiem užmušt žmogų - kaip musę pritrėkšti. Na, bet pasiekėm Raguvą. O miestelio aikštė dar daugiau partizanų priguldyta – net keliom eilėm. Skaitos, taip nori paniekint, išsityčioti, prigąsdinti. Net artimieji negalėjo pasiimti, tuoj suimtų... priskirtų bendrininkavimą.

O Raguvo buvo tokia rusė moteris, kur labai kankint mokėdavo. Invarė manį į tokį sklepą, invarė, kur ta prakeikta buvo pasirengus kankint. Bet ji pati nieko nedarė. Buvo sušunėjusių žmogėnų, kur už ją viską atlikdavo, ana tik vadovaudavo. Paguldė ant tokio ilgo, aukšto stalo ir pradėjo su bizūnu duot. Aš nebeištvėriau, pasikakojau. Tada ana ir sako: „Chvatit". Klausinėjo, kur partizanų bunkeriai, pas ką užeina, su kuo bendrauja. Mane jie skaitė banditų pagalbinyke, užrišo ant rankos baltą raištį. Nuvedė atpažinti miškinių. Ką ti beatpažinsi. Veidai sumaitoti nuo mušimo, visi kraujuoti, į žmones nebepanašūs. Nei vieno nepažinau, o jeigu ir būčiau pažinus, niekada nieko iš manęs nebūtų sužinoję, nebūčiau pasakius. O kas iš to, kad pasakius būčiau. Tik to miškinio šeima kentėtų iš pasiutimo. Pagalvojau - tegu mane pribaigia greičiau. Būdavo, poterius kalbu, kad tik graičiau. Buvau taip išmūčyta, kad kaip beprotė.

Vėliau ištrėmė. Palikau Lietuvą. Vežė gyvuliniuose vagonuose. Žmonės krito kaip musės. Sunkiai dirbau, vargau.

Kai grįžau, nameliai buvo užimti kitų, niekas namuos nelaukė. Paskiau šiaip ne teip pavyko atsikovot nors vieną kambarėlį. Buvau nusilpus, visiškai be sveikatos, o dar į darbą niekas nenorėjo priimti, Tėvynės išdavike vadino.

Viskas praeina. Skaudu labai dėl tos neteisybės.

RAGUVÀ

Raguvos
Švč. Mergelės Marijos
Ėmimo į dangų bažnyčia.
2002 m.

E. Urbono nuotrauka

Pasakojo mokyt. **Eugenija Linkevičiūtė-Vaitiekūnienė,**
gim. 1925 m. Kupiškio r., Subačiuje. Vėliau atsikėlė į Raguvą.
1988 m.

Raguva ir jos apylinkės

Gyvenvietės Raguvoje būta nuo trečio tūkstantmečio pr. Kristų.

Dabartinių karių kapinių teritorijoje (Dariaus ir Girėno g.) buvęs senas piliakalnis. Manoma, jog stovėjusi pilaitė, apsupta gynybinio griovio, kurio liekanos žymios ir dabar. Netoli, didelėse pelkėse, buvusi sena kūlgrinda, o ant kalnelio – alkakalnis.

Raguvos vardas kilęs nuo bendrinio žodžio „raguva“ – išgraužos pavadinimo. Gyvenvietė išsidėsčiusi patogioje gintis vietoje – supama Dubijos, Bikilio, Nevėžio upių.

XV a. Raguva priklausė Upytės pavietui. To pavieto didikas (gal Straževičius) pastatė bažnyčią. Dabartinė bažnyčia – jau trečia, statyta XIX a. Šventoriuje yra kryžius ir plokštė, 1838 m. atsiųsta iš Lenkijos grafui Straževičiui atminti. Grafai Straževičiai, valdę Raguvos dvarą, dalyvavo 1831 m. ir 1863 m. sukilimuose. Sako, kad čia lankiusis ir žymi 1831 m. sukilimo dalyvė Emilija Pliaterytė.

Daug šio krašto žmonių išėjo į sukilimą. Raguvos miške susitiko Z. Sierakausko ir A. Mackevičiaus būriai. Čia įvyko pirmasis jungtinis susidūrimas su kazokais. Šaunamąjį ginklą turėjo tik vadas. Raguvos miškelyje yra bendras sukilėlių kapas. Raguvoje, žydų sinagogoje, buvo užpulti kazokai, daug jų žuvo.

Nuo 1866 m. Raguvoje veikia mokykla. Kauno gubernijos laikraštis mini, kad vietos mokytojai rusai palankūs lietuviams, ir siūlo dažnai juos keisti. Šalia šios mokyklos senoje kamaraitėje buvo lietuviška daraktoriaus mokykla. Vaikai ten skaitė, rašė grifelinėse lentelėse, o tėvai saugojo, kad neužeitų žandaras: už tokį mokymą ir mokymąsi grėsė 25 metai tremties į Sibirą.

Miestelyje yra cerkvė. Generalgubernatoriaus Michailo Muravjovo laikais čia buvo atkelta rusų, ir Straževičių dvaro žemės buvo išdalytos jiems.

Tarpukario nepriklausomos Lietuvos laikais Raguva buvo valsčiaus centras. Joje buvo 33 žydų parduotuvės, 2 restoranai (žydų namai ir dabar yra išlikę miestelio aikštės pakraščiuose). Raguvos centre – šv. Florijono skulptūrėlė saugo nuo gaisrų, nes miestelis ne kartą degė.

Prie vieškelio į Panevėžį buvo pastatyta šv. Agota.

1939 m. Raguvoje gyveno apie 1600 gyventojų, tarp jų daug žydų, turėjusių savo mokyklą, maldos namus. Lietuvių šešiametės pradinės mokyklos vedėju buvo Bronius Antanaitis, vėliau iš Žiliškių k. kilęs Juozas Tamošiūnas, 1941 m. su šeima ištremtas į Sibirą, miręs Rešotų lageryje (Krasnojarsko karšte). Nuo Raguvos kilę dailininkai Jonas Mackevičius, Petras Tarabilda, vaikystę leido Domicėlė Tarabildienė ir daugiau Lietuvai nusipelniusių žmonių. Pokario metais atidaryta vidurinė mokykla. Raguvos kultūra rūpinosi ilgametis jos direktorius Vytautas Narečionis, palaidotas netoli Raguvėlės, Žviliūnų kapinaitėse.

500 m. jubiliejaus proga išleista didelė monografija „Raguva“ (2001 m.).

Tarmė - pietų panevėžiškių.

Ekspedicijoje dirbo Panevėžio 2-osios vid.m-klos *(dab. Vytauto Žemkalnio gimnazijos)* mokiniai. Mokyt. Irena Skurdenienė. 1988 m.

Pasakojo **Anastazija Grigaliūnaitė-Oksienė,** gim. 1914 m. Steponavos vnk., gyv. Raguvoje. Užrašė Panevėžio 2-osios vid. m-klos mok. **Jūratė Kačergytė, Gražvydas Rekašius, Vaiva Skurdenytė.** 1988 m.

Tėvo pasakojimas

Tėvas sako: „Aš numirsiu. Vaikeli, – sako, – jūs gyvenkit. Rytą niekam nesakykit: „Padėk, Dieve!“ – kad jie pirma sakytų“. Tėvas numirė. Misliju, kaip čia dabar? Būdavo tokios žiniuonės, tos pasako. Verkiau: „Pasakyk, tetule“. Sako: „Tu atsikelk labai anksti, eik dirbt – ką gi tu pasakysi, kad dykas lau-

Raguva. Šv. Agota. 2002 m.
E. Urbono nuotrauka

kas. A kai daug dirbai – lova minkšta bus. A kai labai išalkai – duona su medum bus".

Kaip karalaitę išgydė

*Gɪvena toks karalis'. Turėje jis vienų dūkterį. Jin labɛ labɛ ilgɛ sirga. Valgyt' nieka negalɪ, ir niekʊs jas neišgydidava. Atvažiava toks žmogʊs, saka: „Išgydɪsɪ, tik reikės dyrbti, ka prakaitʊs bėgtų". Ataneše būlbių, taukų, saka: „Sutarkavok, sutarkavok". Sutarkavoje, valga. „Matɛ, – saka, – kɛp skanūs". Parvažiava namon, valgɪt' sau verdʊ – kad skanʊ, kad skanʊ! Ir vaikam sava liepe dyrbt', kad išprakaituotų.

Pasaka apie pūstelniką

Seniau gyveno pūstelninkas ir ponai, dideli ponai. Jie tingėdavo melstis. Ir pasamdo tokį pūstelninką, kad jis melstųsi nuo pat jaunystės. Jis būna miške, jam tenai valgyt nuneša tarnai. Bet jis toks jaunas, nuo jaunų metų pasišventęs. A velniai vaikšto po žemę. I velniai sako, Liucifieris jų, kad žmonės sugriešytų. Jis gundo, niekaip negali. A te(n) tas jų ponas netoli buvo i jo ponia labai graži. Agi i jis (pūstelninkas, atsiskyrėlis) labai gražus buvo – kasos ilgos, garbinėtos, veidai raudoni; toks gražus, ka ant svieto toks vienas tebuvo. Tas velnias nueina pas jį – vis tiek nesugundo. Sako (Liuciferis): „Tu jam uždėk kokią bausmę, ka susigundytų". Velnias sako pūstelninku(i): „Turėsi padaryt vieną nuodėmę. Liucifieris liepė – nužudysim, jei nesugriešysi. Pasirink vieną iš trijų nuodėmių: arielkos butelis, nužudyti žmogų ar svetimoteriauti. Tas yra viskas baisu". A tas pagalvojo: „Arielką išgersiu, išsimiegosiu, ir bus gerai". Tai dabar tas velnias teip džiaugias, teip lekia, kad net pūstelninkas išsigando. Bet pagalvojo, ka jau baigta. Už dviejų dienų atėjo, sako: „Arielką išgersiu". Išgėrė i pagalvojo - išlįsiu pasižiūrėt. A paupy gi dainuoja. Prieina moteriška, sako: „Einam į dvarą". A pono būta išvažiavus, ji viena. Ji sako: „Einam, tu nieko nematei - toks nelaimingas, toks pavargęs. Sako: - Atsigulk tu į lovą". Atsigulė jie pamiegot, a dvariškiai pranešė, kad ponia su pūstelninku miega. Žėk, kas čia da triukšmas pasidarė! Ponas teip užpyko, pasiėmė savo šautuvą - nušaus jau tą pūstelninką. Tas kaip šoko, kaipgi jis ant to pono puolė - i nušovė. Dabar pūstelninkas visas tris nuodėmes padarė. Teip, arielka - visų nuodėmių motina.

Sakmė apie šventą berniuką

*Būdava senio labɛ švɪntɪ žmones. Ir velnė vaikščɪdava pʊ žmonɪs'. I būva toks berniūkʊs. Jis labɛ švintʊs - kɛp pustelnɪnkʊs. Jis poterių nekalbʊ i saka: „Še tau, Dievɪ, še man'".

Tɛ dabar jis Velykų rytų užgalvoje ait' bažnyčion. Jis ainʊ bažnyčion i ainʊ viršum vandenia. Žmones saka: "Koks tʊ švintʊs - viršum vandenia ainɪ!". Jis saka: „Aš ir pats žino".

Ir įdryba vandenin.

Nuveinʊ bažnyčion ir viskų mata. Žiūrɪ - velnė, unt vyškų užsikorį, viskų raša unt karves skūrʊs. I pajme, tų skūrų parplɛše - tie velnė kɛp dryba. Ir jis ėme juoktis'. I sugriešije. Dabar kɛp ir visi palyka.

Joninės

Vainikėlius reikia mergom ženiklėm plukdyt. An katrą vietą nuplauks, iš te(n) kavalierius atvažiuos. Jeigu vieto stovi, tai atliksi šįmet neištekėjus. Jeigu vainikėlis mažai plaukia - gal tik piršlių sulauksi. Leisdavo mergos (vainikėlius) į šulinį.

Paparčio žiedo reikia ieškot 12 valandą nakties. I šmėklos gąsdina, velniai neleidžia. Jis stebuklingas. Viską tada žinosi, bet tik to valando(j). Lig dvylikės valandos tuos velnius žegnoja, po dvylikės tie velniai pranyksta.

Krūmuose buvo deivės. Jos ugnį kūrendavo. O jos linksminasi, dainuoja. Paupy vaikščiodavo. Jos darbe buvo - i nebuvo pasipuošę. Kaip i tie pūstelninkai miškuos, kur poteriaudavo.

Drabužiai (tarmiškai - drapanos)

Siūdavo andaroką milelio arba čerkaso: šešis palus sudeda ir įdeda lanką. Kuo daugiau palų, tuo bagotesnė; jei keturių palų, tai biedna. Mano mama buvo biedna, kai nutekėjo. Tai sako: „Gerai, kad tie andarokai platūs, tai palo išima i kaptoniukus vaikam pasiuva".

Pasiūdavo milinę arba pakulinę nažutkę.

Visur būdavo kvartūkas. Niekur be kvartūko neišeisi. Kvartūkai būdavo su kvarbatkom.

Be skarelės niekur neidavom, negaliama, negražu – ubagystė. Babutės turėdavo čipką, karoliukais aptaisytą. Mergom nevalia su čipku būt. Mergos vainikus užsidėdavo, kaspinykus pindavo į kasas.

Veidus pasitrindavom pūciais, pūcikykais *(t. y. švyliais – rengėjai)*. Miške augdavo šaknelės tokios. Kai atvažiuoja piršliai, tuoj pūcikykais maliavojas. Ištrinam veidus pūcikyku – teip dega.

***

Karalius sako: „Atrask laimingą žmogų, tai (tau) visas pasaulis paliks". Tas angelas vaikščiojo vaikščiojo. I žiūri – piemeniukas teip dainuoja, teip dainuoja. Išsiėmė iš sterblės sūrį. Angelas prašo to piemeniuko marškinių. Tas berniukas atsisegiojo – parodė, kad jis neturi marškinių.

***

Seniau be paslo neapsiženysi. Cnatą sugadint nevalnia. Mergom cnatą dabot reikia daugiau kaip savo ūkį. Jei mergai bėda pasidaro, reikia kryžium bažnyčio(j) gult. Būdavo tokia babuška, tai ta vis eidavo paslu. Bernas nori kokios mergos ženytis, tai pakalba a vyru(i) kokiam, ar moterei, kad paklaustų, a eis, a ne. O (jei) jau eina, tai mergiotė i berniokas prašo piršlio, duoda stomenus.

Pasakojo **Emilija Bėralaitė-Vaičiulienė**, gim. 1918 m. Putriškių k., gyv. Fermos k., Raguvos apyl. Užrašė Panevėžio 2-osios vid. m-klos mok.
A.Šebekaitė, I.Beržinskaitė, R.Grigaravičius (taip pat ir tolesnių pasakotojų). 1988 m.

Pasakojimas apie linamynį

Tuoj mes papasakosim, kaip ten būdavo. Žmogus jaujo(j) pasikepa bulbių. A paskiau atsisėda ir varto jas. Katra minkšta bulbė – tą suvalgo, o katra nedakepus – atgal sumeta. A jaujo(j) visada velnias būdavo. Rytą žmogus ateina, žiūri, kad velnias sėdi. Jisai sėdi ir dalija bulbes. Katra iškepus – vepis, katra ne – nevepis. „Vepis, nevepis“, – vis kartoja velnias. Na, žmogus ir sugalvojo jį apgaut. Kitą dieną jaujon senis atnešė akmenų. Rytą ateina, žiūri – velnias paima akmenį ir padeda. Ir sako: nevepis, nevepis. Teip ir apgavo žmogus velnią.

***

Jaujo(j) par linamynį šokdavo tokį ratelį:

Pasiėmus šiaudų kūlį
Ėjau jaujos kurti.
2 k. *(Bėga rateliu.)*

Pilna jauja šilto garo,
Niekas durų netidaro.
2 k. *(Sukasi už parankių.)*

Andriukas

Gyveno du tėvai ir turėjo du vaikus: Onytę ir Andriuką. I dabar motina apsirgo ir numirė. Vaikučiai atliko be motinos, a tėvas apsivedė laumę raganą – mat nepažino, kad te(n) buvo ragana.

To laumė ragana nemyli vaikų. Ragana pradėjo vyru(i) sakyti: „Aš noriu Andriuko mėsos, nušauk jau ir išvirk Andriuką“.

Andriukas sužinojo ir išėjo miškan. Įlipė eglėn Andriukas ir sėdžia. A ragana neduoda ramybes: „Eik ir eik“. Na, ką gi daris tėvas, pasiėmė šautuvą ir eina. Eina tėvas par mišką, ir Andriukas mato, kad tėvas eina jo šaut. „Kur tu, tėvutis, vaikščioji, pasku tavį žvėreliai bėgioja bėgioja“. Tėvas tik apsidairė apsidairė, atsigrįžta – lekia kiškis. Jis tik pokšt – tą kiškį nušovė, paėmė,

parnešė namo. Duktė Onytė nutaisė tą kiškį, išvirė, pridėjo lapelių – teip skaniai. Padėjo ant stalo, i tėvas nuėjo pakviesti raganos. A ragana užuodžia kvapą – kur žmogaus, kur žvėries. Tik untėjo: usti, tfū, čia ne Andriuko mėsa, duokit man Andriuko mėsos. Tėvas vėl paėmė šautuvą ir eina. Eina tėvas. Dabar Andriukas vėl pamatė: „Kur tu, tėvutis, vaikščioji vaikščioji, pasku tavį žvėreliai bėgioja bėgioja". A ką tėvas padaris – teip Andriuką ir nušovė. Andriukas žemėn šliopt, tėvas verkia. Pasiėmė, neša tą Andriuką. Parnešė namo, sesuo verkia Andriuko. Sesuo Andriuką sudėjo puodan, išvirė, padėjo ant stala išvirtą. Ateina ragana ir uosto: „O žututu, gardi Andriuko mėsa". Teip ėda, teip ėda Andriuką: „O žututu..." Kauleliukus pro langą išmetė. Sesuo išėjo, balton skarelėn sudėjo, padėjo po karveliu, ir karvelis išperėjo.

Andriukas vėl nueina miškan, įlipa eglėn. Jis sėdžia aukštai. Atvažiuoja ponas, jis veža pilną karietą gelumbės. Andriukas: „Lipurdi, lipurdėli, manį tėvelis nušovė, manį ragana suėdė suėdė, mano sesulė išėjo, balton skarelėn sudėjo, manį po karveliu padėjo, manį karvelis išperėjo išperėjo". Ponas: „Stabdyk arklius, imk rietimą gelumbės, mesk. Kokie ten paukščiukai tas gražias giesmes gieda". Kaip metė rietimą, Andriukas kapt ir užturėjo. Užturėjo tą rietimą ir turi. Ir vėl dar dar dar atvažiuoja par mišką kitas ponas. Veža šilko rietimus. Andriukas vėl: „Lipurdi..." – „Tpru, stabdyk arklius". Sustabdė arklius. „Mesk rietimą, kokia paukštė te(n) gražiai dainuoja". Na, kaip metė rietimą, o Andriukas vėl užturėjo. Jisai turi jau du rietimus – bagotas. Tie nuvažiuoja. Girdi Andriukas – kiti atvažiuoja. Andriukas vėlek: „Lipurdi..." – „Stabdyk arklius, mesk girną (mat girnas vežė) – gal numuši paukštį". Kaip metė, Andriukas ir tą užturėjo. Nuvažiavo visi dabar.

Andriukas vakare viską pasiėmė, eina namo. Užlipė ant aukšto. Jis te(n) sėdi pasikavojęs. Užmigo, parnakvojo.

Tėvas apsiliuobė, Onytė apsiliuobė, sutvarkė viską. Dabar suėjo visi gryčion, valgis pusryčius. Tik Andriukas: „Išeik, tėvuti, ir išeik! Išeik, tėvuti, ir išeik!" Tėvas: „Andriukas! Andriukas!" Išeina tėvas. Gelumbės rietimą jam užmetė, aptaisė visą tėvą – visko prisisius: ir kelnių, ir kaptonų. Inteina tėvas gryčion: „Andriukas gyvas – ir teip aptaisė". O laumė jau zūbus stato, jai striokas. O dabar: „Išeik, sesule, ir išeik! Išeik, sesule, ir išeik!" Išeina sesulė. Jai šilko rietimą užmetė. Atėjo gryčion linksma ir pasipuošus. O laumė jau sėdi subjurus visa. Andriukas vėl: „Išeik, raganėle, ir išeik! Išeik, raganėle, ir išeik!" Kaip apsidžiaugs ragana, kaip šoks nuo suolo, kaip lėks pro duris! Tik dės Andriukas girnapusę – gi šitoks akmuo – ir užmušė raganą. Kiek linksmybės! Iškasė duobę, raganą užkasė ir gyveno linksmai.

Motiejutė

* Gıvena tėvʊs ir moči ir neturėje vaikų. Dejuoji, dejuoji, baisė liūdnʊ, kad netūri vaikų.

Ir vienʊ bobūte juos pamʊkyna: „Pripylkit puodų unglių ir tupėkit tupėkit – ištupėsit“. Tėp ı padare: atsisėda jie, tupėje ir ištupėje juodų mergaitį. Ir pakrykština jų Mʊtejutı. Bet jin juodʊ kėp unglis.

Jie dabar ainʊ vėl' pas tų babūtį: „Kų daryt', ka labɛ juodʊ?“ Saka: „Sukalkit' laiveliūkų, nuneškit upelin ir palaiskit – tegʊ jinɛ plauka, plaukıs jin ir nusiplaus“. Tėp ir padare: nūneše, palaide upelin.

Dabar jin (mama) nūneše pietʊs. Dabar vakarı valgyt' reikı ait'. Nuvėje matūla ir šaukı: „Artyn plauk, Mʊtejūtı! Artyn plauk, Mʊtejūtı!“ Mʊtejūte atsylepe: „Kas ti šaukı? Kas ti šaukı? Ar ne mana mʊtinėlas balselis'?“ Ataplauke. Nu tɛ pavalge Mʊtejūte, ir vėl' (mama) parėje.

Dabar rytų jin vėl' nuvėje ir šaukı: „Artyn plauk, Mʊtejūtı!“. Dabar Mʊtejūte vėl' ataplauke ir pavalge. Nuveinʊ par pietʊs. Ataplaukı Mʊtejūte ir šaukı artyn plaukdamʊ. Ir saka: „Mamūt', mamūt', kažna kas tʊkiuo storʊ storʊ balsʊ saka: „Artyn plauk, Mʊtejūtı!“ Aš išsigʊndo ir neataplaukio“. – „Neplauk, dukrytı, neplauk, - tı vilkʊs“.

Dabar vilkʊs klausa iš krūmų. Dabar jis pamate, kad tūrı šaukt' laibʊ balselı.

Vilkʊs nuvėje pas kalvį ir saka: „Brʊliūk, brʊliūk, paplonik man' ležiuvėlį“. Kavolis sutyka. Pajme priekalų, pajme įkaititų kūjį. Nu ir dėk, vilkɛ, ležiūvį. Kı padėje ležiūvį, kavolis ėme kalt', tas (kūjis) karštʊs, vilkʊs ėme rėkt'. Nu i paploje. Kɛp lɛks nʊ ta kavole su ležiuvı. „Pyrs gyrs, te tau pūpų sietʊs, pyrs gyrs, te tau žyrnių sietʊs“, – nugirksėje nugirksėje. Ir nūlʊke tadʊ prı ta ežerėlia ir šaukı: „Artyn plauk, Mʊtejūtı!“ Mʊtejūte ataplauke, bʊ girdži, kad plonʊs balsʊs. Vilkʊs kapt' ir nusyneše Mʊtejūtį.

Vilkʊs Mʊtejūtį užsiaugyna ir apsiženije. U tıvɛ ješkoje ješkoje ı niekur neberada. Paskiaus kažkoks ponʊs pasake, kad mate, kɛp vilkʊs su Mʊtejūtı pʊ myškų vaikščije. Tıvɛ sugalvoje, kɛp atsijimt'. Motinʊ atsygula ʊnt lʊntas, užsimerke – nūmire. Yškase duobį gylių prı slʊnksčia, užkūre ūgnį, pristate vandenia puodʊs, akmenų prymete. I dabar pakvete juos. Atėje Mʊtejūte, tiek verkı: „Mʊtinyt', mʊtinyt', guli kɛp šilkʊs, bezdi kɛp vilkʊs“. A vilkʊs sėdži ʊnt kiema ir byje ait'. „Vilkı, žyntı, prašʊm krikštasʊlɛn“. Šliūkšt' sʊ stymburı artyn – ir sėdži. „Vilkı...“ Žıngs sʊ stymburı ir kɛp grius ton dʊbėn. Pašoka ir to motinʊ nʊ lʊntas: žarijıs traukt', unt vilka pylt', karštʊ vandenı pylt'. Ūžkase vilkų dʊbėn, ir atlyka Mʊtejūte be vilka. Dabar Mʊtejūte gaili vilka: „Vilkelı, sırʊnėlı, kas atneš man' untełы... žusełы... avełы“. Tėp ir atlyka vilka Mʊtejūte su tıvɛs.

Pasakojo **Valė Skaržauskienė,** gim. 1915 m. Užunevėžio k.

Iš piemenavimo dienų

* Būdava toks ustovus *(kerdžius),* jis ganydava visus karvis. Būdava – ir mūm tenku.

– Norit, ka būtų žiemu? – sakydava augesne mergaite.

– Norim.

– Tɛ lypkit un medį, – saka to viresne. – Tɛ lyt' ir pradės.

Tɛ sūlipam, u jin palaidžį šiltų lietų.

Ožkas, būdava, sūlendu un raistų, kur gailių yra, ir pasygerį. Senelis' važiuoji su ratūkɛs tas ožkas parsivežt'. Ožku gūli girtu, barzdų užvertus. Būdava, kartɛs pryrišam tų ožkų pre medžia – rupūže, būsi vysų dienų.

Pajme manį su bernioku i sūriše su punčį. Ka šveičį (aš) su pagaliokų tam bernioku!

Unglį uždegdavom byškį i nu jas bėgu smala. Tɛ sūkam lazdytį ir pasidara galį toks gumbulus tų sakų.

Kɛp dario – gumbus iššoka.

Ganom, tɛ matasi dungus balo – tɛ net drebi, kɛp baisu ait'.

Iš alksnia dudytis darydavom, išruntydavom langūčės, jistytėm.

Mana brolį išsyveže šešių metų, kailiniuos suviniotų, žųsim žirėt'. Suvėje septynį metɛ – ir pristate prį karvių.

Pasakė **Juzė Šideikaitė-Bajoriūnienė,** gim. 1905 m.
Gyveno Balelių kaime, atitekėjo į Raguvą.

* Jei negražė kalbu:

– Tukį žodį pasake – par devynis' stuomenus žeme drebu.

Lojamės:

– Bala nemate gi tavį! Kad tavį nuopusčė, tukį žmogų!

Supykus unt vaika sakydava:

– Varla, tu varla!

Ainunt pru dyrbuntį žmogų:

– Padėk, Dievi!

Pasakojo **Monika Trubušauskaitė-Stakėnienė**, gim. 1926 m. Raguvos apyl.
Užrašė Panevėžio 2-osios vid. m-klos mok. **L.Malinauskaitė, V.Dūdaitė, R.Šimkevičius.**

Miręs jaunikis

Jaunas berniukas mylėjo tokią mergaitę. Jauni buvo, abu susimylėjo ir gyveno, draugavo. Paskiau tam berniuku(i) kažkas atsitiko – numirė. Jin jo labai gailėjo – verkdavo verkdavo. Paskiau vieną dieną jin su drauge eina netoli kapų ir kalbas: „Ot, kad aš jį dabar pamatyčia(u)“. Tik atsigręžė – iš paskos eina tas berniukas. Kaip jos pradėjo lėkt tekinos! Užlėkė pas tokią babutę. Ta babutė tuoj užstūmė duris ir uždėjo ražončių ant velkės. O jis prašos, kad įleistų. Ta bobutė sako: „Palauk. Įleisiu, kai pasakysiu lino mūką“. Na, ir pradėjo lino mūką: kaip jį pasėja, kaip linas užauga, kaip jaujo(j) išmina, kaip verpia, kaip išaudžia. Teip ilgai besakant ir gaidžiai užgiedojo.

Medžių kalba

Mama man sakė, kad mano senelis eidavo medžioti, bet jis eina vis par mišias. Jis neina kitą dieną, o tik par mišias – vis sekmadienį. Na, ir eina jis vienąsyk par lauką – du medžiai stovi. I vis – kiškis, o jis šauna ir nenušauna. Tas kiškis vis lekia ir lekia. Paskiau eina jisai – du medžiai stovi. Ir girdi – tie medžiai čia šneka lenkiškai: „Laikas baigėsi, žmogaus nėra“. Jisai eina ir galvoja, kas čia kalba. Apeina aplink tą medį. Apvaikščiojo – nieko nėra. Nusigręžė ir eina. Na, ką gi – nieko nėra, du juodalksniai stovi. Eina kiek ir vėl girdi tuos žodžius: „Laikas baigėsi, žmogaus nėra“. Tas nusispjovė ir eina toliau. Vėl kiek paėjo, atsigręš, žiūri – atbėga moteris tekina, plaukai pasišiaušę. Pribėga greitai, ant to juodalksnio virvę – ir pasikorė. Nusispjovė tasai nabagas ir parėjo namo. Daugiau, sakė, nigdi nebeisiu par mišias medžiot.

Paslėpta komunija

Seniau kunigus veždavo pas numirusius, ir naktim veždavo. Ir dabar veža kunigą pas ligonį. Važiuoja ties kapais. Kai vežė pas ligonį, nieko nebuvo. Važiuoja atgal – arkliai sustoja prie vartų ir nė krust. Ką gi dabar daris vežikas? Žiūri – iš kapų ateina žmogus ir ataneša tokią paduškėlę. Ir padavė kunigu(i). O tam net plaukai ant galvos pasistojo. Nors ir kunigas, bet vis tiek bijo. Ir tas kunigas nuo to nustojo kalbėt. Ir dabar parvežė jį klebonijon. Jis pagalvojo, kam gi jam padavė tą paduškėlę. Jis pradėjo ją ardyt. Išardė, žiūri – to(j) paduškėlė(j) įdėta komunija. Tada, kaip tą komuniją atrado, tada vėl pradėjo kalbėt.

Mirusio sūnaus apsilankymai

Ponaitis įsimylėjo labai gražią mergaitę. Jin buvo prasta, siuvėja. O tėvai teip draudė (vesti), kaipgi čia gali ponas paimti prastą mergaitę.

Tada ponas padarė tokį balių, sukvietė ponus visus, kad kaip nors jį atkalbėtų nuo tos merginos. Visi baliavoja, jam vis primena, kad kaipgi tu čia tokios kilmės ir neturtingą mužikę ženysies. Anas pavaikšto, papilsto. O paskiau nuėjo pas tą mergaitę ir sako: „Neturiu kur dėtis namuos, nors eik ir pasikark". Mergaitė sako: „Eik ir pasikark", – ką gi jam daugiau sakis. Gal ko jam reikėjo, ko gi jis čia dabar ateina? Tada jis nuėjo galu sodo ir pasikorė. O arkliaganys ganė, atleidė jį nuo tos virvės. Bet anas vis tiek nebegyvas. Iš baliaus pasidarė laidotuvės. Motinos tos rėkimas! Palaidojo, pasku po laidotuvių, po visko, po trijų dienų vakare, apie dešimtą valandą, atėjo ponaitis pas motiną, paprašė duot valgyt, paprašė atsigert. Davė motina, bet bijojo: jinai žinojo, kad jis numiręs, nebėra jo jau. Kitą vakarą vėl gano arkliaganys. Arkliaganys mato, kad kažkas te(n) – koks žmogus ateina iš tų kapelių tiesiai į dvarą. Antrą naktį vėl ateina. Motina jau buvo su sesere, ir jis pradėjo prie seserės prikibt, pradėjo kamantinėt. Kaip tik dvylikė – jis ir pranyksta. I ant rytojaus jos nuėjo pas kunigą i pasiteiravo, ką daryt su juo. Rokuoja, kad jom teip rodos, – jis ateina ir ateina. Kunigas liepė atkast ir nukirst galvą ir padėt galu kojų, kad nepasiektų su rankom užsidėt galvos. Teip kunigas liepė. Jie atkasė galvą, pagirdė dvarininkas tuos, kur kasė. Nukirto galvą ir padėja galu kojų. Pasku(i) motinai prisisapnavo - sako: „Tavo laimei, mano nelaimei".

Pasakojo (bendrine kalba) **Marija Juodienė-Milinskienė,** gim. 1903 m. Raguvoje.
Čia rusų kalba baigė keturklasę mokyklą. Paskui mokėsi Marijampolėje, Ukmergėje.
Mokytojavo Papilės valsčiuje, Pagiriuose, Kavarske.
1946 m. vėl atvažiavo į Raguvą, kur dėstė rusų kalbą. Dabar gyvena Raguvoje.
Užrašė Panevėžio 2-osios vid. m-klos mok. **Jūratė Kačergytė, Gražvydas Rekašius, Vaiva Skurdenytė.** 1988 m.

Pasakojimas apie piemenavimą

Tėvelis mano labai neturtingas buvo – teturėjo pusę valako, tai aš nuo pat septynių metų ėjau piemenauti. Anksti rytą po kaimą vaikščiodavo skerdžius ir triūbuodavo į ragą. Tai reikšdavo, kad moterys turi jau eit karvių melžt.

Kai karves (iš tvartų) išveda, į puodą įdeda žarijų, pašventintų žolelių ir aprūko gyvulėlius. Mat tada jie mažiau serga, taip juos apsaugo nuo blogos akies.

Apsirengę mes būdavom prastai, dažniausiai eidavom basos. Tik jei labai spausdavo šaltis, mama apaudavo naginaitėm, tėvelio padirbtom. Aš dar buvau maža, tai mama didesnių piemenų paprašydavo, kad dabotų mane. Jei aš pamatydavau balo(j) atsispindintį dangų, tai bijodavau brist, o didesnieji tyčia stumdavo. O man baimės... Sunku būdavo ganyti. Jei labai sušaldavom kojas, įlipdavom į karvės sysalą ir trypdavom, kol sušildavom. O jeigu lietus užklupdavo, sulenktą maišą ant galvos užsidėdavom. Kai aš pirmą dieną grįžau iš ganyklos, mane brolis apipylė vandeniu. Tai aš stovėjau ir verkiau išsigandusi. Mat toks paprotys buvo. Kad karvės daugiau pieno duotų, piemenį pirmą jo darbo dieną apipildavo vandeniu.

Per Sekmines mum būdavo labai linksma. Papuošdavom gyvulius vainikais ir pargindavom namo, o ten jau gaspadorius mum balių ištaisęs – kiaušinienę iškepęs.

Žaidimas „Avelės ir vilkas“

Žaidėjų skaičius neribotas. Kiek susidaro žaidėjų, tiek ir žaidžia. Avys vaikšto po pievą ar aikštę. Piemuo gano su ilga lazda, o vėliau tupi – neva už tvoros. Piemuo vaikščiodamas kartoja:

Ganau ganau aveles
Po žaliąsias lankeles.
Tupi vilkas už tvoros
Su kepure, be skaros.
Aš to vilko nebijau:
Turiu šunį pilką
Su uodega ilga.
Aš tuo šuniu užpjudysiu,
Su žarstekliu pabaidysiu.
Nebijau, nebijau!

Piemuo kur nuošaly nuėjęs padaužo pagaliu neva į sieną ir šaukia:

– Boba, boba, kepk bandelę!

Vilkas neša avelę.

Kai piemuo nuėjęs prašo bandelės, tada vilkas puola avelių gaudyti. Piemuo sugrįžęs neberanda avelės. Tada jis vaikšto ir vaitoja jos apgailėdamas:

– Čia avytės pėdelė, čia kraujo lašelis.

Taip kartojasi, kol išgaudo avis. Tada piemuo eina kviesti vilko į pirtį:

– Vilke, vilke, ateik į pirtį.

Vilkas klausia:

– Kokiom malkom kūrenai?

Piemuo atsako:
– Beržinėm.
Vilkas:
– Kad aštrūs dūmai.
Paskiau eglinėm. Kai diemedinėm (mat Dievo medis), tai gerai. Vilkas atvedamas į pirtį ir te(n) piemuo jį vejoja.

Pasakojo **Olga Glutkinaitė-Imbrasienė,** gim. 1921 m. Fermos k., Raguvos vlsč.
Užrašė Panevėžio 2-osios vid. m-klos mok. **Jūratė Kačergytė, Gražvydas Rekašius, Vaiva Skurdenytė.** 1988 m.

Žaidimai

Flirtai

Ko tik nebūdavo Gavėnio(j)! Darydavom tokius vaidinimus, būdavom dukrom, piršliais, jaunikiais, motinom. Kai kada jaunoji sakydavo: „Aš už tavį neisiu". A motinai atšaudavo: „Gera tau buvo eiti, kai tu ėjai už tėtės".

Gavėnio(j), advente eidavom flirtų žaisti. Būdavo, tik įeina Petras, tuoj šaukiam: „Ar atnešei flirtus?" A tas: „Atnešiau, atnešiau, ką gi jūs veiksit be to?" Korteles papila ant stalo. Jose išspausdinti klausimai. Ar mergaitė, ar berniukas paima kortelę ir užduoda vienas kitam klausimus. Bet negražių nebūna. Tik „Aš tave myliu. Ar būsi mano žmona?" A tos tada atsakydavo: „Tu man nešnekėk" arba „Pirma susisuk gūžtelę, tada parvesk vištelę". Klausimai kortelėse būdavo sunumeruoti. Berniukas meta mergaitei kortelę ir sako: „Nr. 12". Ta: „Nr. 14", – meta jam. Dar pasikužda, pasirodo klausimus kaimynam.

Kortom nemėgdavom lošti.

Fantai

„Dalindavom žiedą" – fantai, jei neįspėji. Pasku(i) reikdavo išsipirkt. Išsipirkimas – per 3 kartus įspėti. Tada jau pasiimi savo fantą.

Fantų išsipirkimas:

1. Lubas apspjaut.
2. Padildyk kaktą ant durų.
3. Pabučiuok: berniukas atsistoja ant kėdės, mergaitė turi pasistatyti suoliuką, kad galėtų pasiekti pabučiuoti. Tasai rėkia: „Aš nesibučiuosiu". Kai kuri sako: „Kurgi aš čia tavį pasieksiu – reikia laiptelių". Mergos mėgdavo sakyt: „Jau ką tu, Liudai, aš tavį nebučiuosiu, tu ant suoliuko nestok". Tai tas: „Aš atsiklaupsiu, tada pabučiuosi".
4. Ausį nusukt, suvelt.

Vakaruškos

Vakaruškos prasidėdavo suktiniu ir pasibaigdavo suktiniu. Suktinį užgroja – žinokit, kad jau namo laikas eit. Šokdavo valsą, polką, klumpakojį, fokstrotą (tas mum nepatikdavo – sakydavom: čia jau mum raitytis). Kviesdavo dažniausiai berniukai, pradžio(je) – visada jie. Pasku tik būna mergaičių valsas, polka. Pašokam, pašokam, žiūrėk ir nuėjo berniukai prie durų. Mat tokia mada buvo. Tai pamatysi – užtraukia kokią dainą. Kartais mergaitės prisideda, kartais pasitaria ir ima dainuot pačios. Taip pat vieni kitus apdainuodavo. Kiekvieną vakarušką išgirsdavai: „Einam ratelio". Dažniausiai mergaitės susikabina, tada ir visi pradeda. Jos tempia nuo durų savo berniukus. Ir nebuvo, kad tie išbėgtų, slėptųsi.

Mėgom visokius ratelius: „Pasiėmiau šiaudų kūlį", „Jurgelį". Kai žaidžiam „Jurgelį", pastatom tą didelį Liudą vidury, jis ima trypinėt, kiti taip nespėja.

Šokdavom žiemą lig 12 val., o vasarą – lig 1 val. nakties. Išleidžia iš namų mum ir sako: „Žiūrėk, kad dvyliktą būtum namie". A jeigu nepasiklausęs išeisi, mama ateis vadžias paėmus. Jei neleidžia kurios, tai pristojam: „Tetul, leisk". A ta: „Jum tai tiktai šokt i terūpi".

Į kitų kaimų vakaruškas neidavom, mamos neleisdavo. A mum, šešiolikmetes, išvis piemenėm vadindavo, už panas nelaikė. Tikros panos – po 25, po 30 metų – pykdavo ant mūsų. Jos pavydėdavo, mat bernai, jų kavalieriai, mum erzindavo, šokt kviesdavo. A mum, kaip avim, tik to ir reikia. Mes pašokam, pašokam i vėl kampe stoviam. A vieną kartą net užpykom ant panų, kad mum vis piemenėm vadina, i neatėjom an vakaruškas. Tai bernai atbėgo mūsų ieškot, sako – ko neinat vakaruot? Jiem gražu, kad mum sarmata.

Etiketas

Su girtu nė viena neis šokti. Buvo toks malūnininkas, ir pas jį buvo salė pašokt. Atėjo toks bernas an vakaruškas. Jis išgėręs gerokai. Veda tas bernas manį šokt. Aš – ne, neinu. Jis ir sako: „Neini?" A tas berniukas, kur šaly sėdėjo, sako: „Aš su ja šokt einu. Antanai, atsitrauk!" Tada tas bernas veda kitą – ir ta neina šokt. (Šis) užpykęs išsijuosė diržą i kad paleido juo vienai, kitai. Bet man jis nešėrė. A pirmosios berniukas, užpykęs, kad lupa jo šokėją, kaip šoko ant to girto berno: „Kokią tu turi teisę ją mušt, jei aš su ja šoku? Prisigėrei, tai eik gult".

A jeigu pasitaikydavo Naujųjų metų sutikimo vakaras, tai pašokdavom, pavakaruodavom lig 12 val. A pasku eidavom į bažnyčią, iš kur skirstėmės namo.

***

Visai netoli nuo mūsų gryčios gyveno mano dėdė – mamos brolis (mama kilusi iš Užunevėžių). Jie turėjo didelį namą – jis pasku(i) sudegė. Kai užsidegė, dėdė sako: – „Žiū, gaidys po stogą laksto".

Pasakojo **Antanas Pakalnis,** gim. 1908 m. Kartanų k., Šilų apyl., gyv. Raguvoje.
Užrašė Panevėžio 2-osios vid. m-klos mok. **Jūratė Kačergytė, Gražvydas Rekašius, Vaiva Skurdenytė.** 1988 m.

Vaikų žaislai

Kiaulės pūslę išdžiovint reikia. Šiaudelį įkiša, pūslę išpučia. Pripila žirnių – ir barška labai.

Kartė vaikam būdavo. Išdžiovindavo vystyklus ant jos.

Siūdavo iš drapanėlių lėliokes. A vaikam račiukus padaro medinius.

Mažam ryzelin drobinin duonos, cukraus indėdavo. Būdavo tokios iš medžio padarytos stovynos. Įkinko tinai jį (mažylį) ir nebeplavinėja.

Berniukai dūdeles sukdavo iš medžio. Ugny pakaitina luobą – i susuka.

Etiketas

Jei vaikas nesisveikina, klausia:

– Ar nematei kiaulės su zvambeliu?

Jei koją siūbuoja sėdėdamas, sako:

– Velnią an kojos supi.

Apie aitvarus

Aitvarai prinešdavo. Ūkininkai juos laikydavo i penėdavo. Paslėptas jis buvo – i peni jį. Ką jie valgo – įneša ant aukšto. Košės tenai... Sako, kaip eina – taip raudona juosta pavietry. Sakydavo, kad baronu, ponaičiuku kokiu pavirsdavo.

Tikėjimas

Kalbėdavo, kad tų laumių, raganų yra. Šokdavo jos tenai.

Apsirenka kokią vietą – kalnely, pagal mišką. Atrodydavo kaip žmonės. An šluotos, sakydavo, atjoja.

Burtai, tikėjimai

Ugnį pakūrina, palinki i paržegnoja. Kai pasibaigia pakūrinimas – būk laimingai, skaitosi, jau. I užkūrę žegnoja.

Jei į šulinį, ugnį spjauna, – po smerčiai išlaižysi.

Pirmą duonos bakaną kai deda į pečių – žegnoja, kad laimingai suvalgytų.

Prieš Naujus metus iššluoji gryčią, kad Nauji metai būtų gražūs. Vandeniu apšlakina kertes – vis tų nuodnikų bijodavo.

Orų spėjimas

Vištos eina tūpt – prieš gerą orą. Prieš blogą – riogso.

Lapai alksnių atvirsta atgal – tuoj ir lyja.

Varnai skraido, kranklys kad jama rėkt labai – prieš blogą orą.

Prieš sausrą vanduo ilgai pavasarį laikosi. Sodželkos pilnos būna.

Arimas

Išeidavom art prieš saulės tekėjimą. Dieną labai šilta, sparvos puola gyvulius. Atnešdavo į lauką snieduonę. Prastai duodavo. Kokios košės bulbienės ir duonos šmotelį. Atnešdavo samdyta merga bliūde. Atsigerdavom karvės pėde.

Ardavom lig 11 valandų. Kada duoda pagulėt, kada ne. Pavakary – vėl art atgal.

Naktigonė

Jodavom naktį arklių ganyt, dainuodavom. Kaiman eidavom ant mergas. Du gano, o kiti nujoja. Dainuodavom „Šią naktelę per naktelę miego nemigau". Arklius parjoji – eini ganyt karvių. Ant ežios paguliu – nė valgyt nenoriu, kaip nemiegojęs naktį.

Rūkymas

Iš alksnių išsukam, prikemšam sausų lapų i rūkydavom. Drausdavo, kad pamato. Pasikavojam i rūkom. Kai paaugom, taboką sodindavom. Retai kas nerūkė. Kartais ir mergos paima, šposais patraukia.

Pasakojo **Jadvyga Malinauskaitė-Čivienė,** gim. 1906 m. Alančių k., Vadoklių apyl., gyv. Raguvoje.
Užrašė Panevėžio 2-osios vid. m-klos mok. **Jūratė Kačergytė, Gražvydas Rekašius, Vaiva Skurdenytė.** 1988 m.

Sekminės

Karves apkaišydavom beržais. Pareina karvės su vainikais beržiniais. An kiemo įkasdavom duobeles i po keturis beržus pasodindavom.

Kai pargena apipintas karves, gaspadinės duoda sviesto, sūrio, kiaušinių, ka jau karves aptaiso. A karvių vardai visokie buvo: Smaliūgė, Slapukė...

Reikia piemenį vandeniu apipilt, kad karvės daugiau pieno duotų.

Užgavėnės

Vežė aptaisę diedą – jau tą Gavėną. Tai kitas kai davė su basliu, tai pritrenkė: mislijo, kad iš šiaudų padarytas.

Velykos

Sūpynes ant Velykų klojimuose kabindavo. Būdavo, virve lentelę pritaiso atsisėst. Kai kada išdrimbam, ale vis tiek norisi suptis.

Joninės (vardinės)

Dažniausiai supindavo jazminų vainiką ir užkabindavo ant durų. Pakabindavo ir nubėgdavo, kad nesužinotų, kas (tai) padarė.

Vaistai

Seniau nebūdavo gydytojų, tai pačios nudaktariaudavom. Va, žolės ir buvo pagrindinis vaistas.

Liepžiedžius skindavom nuo slankto *(slogos)*.

Šaltpusniai – nuo kosulio.

Močlapiai – nuo ištinimo.

Puplaiškiai – nuo skrandžio; būdavo labai kartūs.

Takažolė – nuo skrandžio; druskas varo.

Aviečių šakos – prie kosulio.

Kraujažolė – kaip įsipjaudavo, tai reikėdavo sutrinti lapus ir patrint tą vietą.

O jeigu, būdavo, numiršta žmogus šešiasdešimties metų, tai jau niekas nebesidyvija. „Ui, – sako, – jau seniai laikas“.

Pasakojo **Jonas Vanagas,** gim. 1910 m. Šiluose.
Užrašė Panevėžio 2-osios vid. m-klos mok. **Jūratė Kačergytė, Gražvydas Rekašius, Vaiva Skurdenytė.** 1988 m.

Šokiai

Dirižanas

1. Susikibę per liemenį, 2 pristatomi žingsniai į priekį, du atgal.
2. Keturi – į priekį, keturi – atgal.
3. Moja rankom ir keičiasi vietom.
4. Sukasi už parankių.

Padespanas

Šoka porose susikibę kaip valsą.

1. Du pristatomi žingsniai į vieną pusę, du – į kitą.
2. Du pristatomi žingsniai į vieną pusę, du – į kitą.
3. Valso žingsnis.

Krakoviakas

1. Eina ratu polkos žingsniu. Mergaitė sukasi po ranka.
2. Stoja vienas prieš kitą. Šoniniai žingsniai į priešingas puses. Patrepsėjimas.
3. Polkos žingsnis.

Aleksandroika

1. Vienas valso žingsnis susikibus rankom.
2. Valso žingsnis nugarom (rankos sukabintos).
3. Vienas valso žingsnis atgal, du valso žingsniai atgal.
4. Valso žingsnis.

Zuikelis

Zuikelis bebėgdamas,
Kazokėlį bešokdamas.
(Ratuku, susikibus rankom po du, polka)
Ir sutiko voverytę,
Ir pakėlė kepurytę.
(Vienas žingsnis į vieną pusę, kitas – į kitą)
Labs ryts, voverė, –
Būsi mano giminė.
(Ploja rankom, keičiasi linijom)
Vover, vover, netekėk,
Gerų metų palūkėk!
(Keičiasi nugaromis)

Ratelis

Imk rankelę, vesk ratelį,
Eisim pavaikščiot.
Eisim eisim pavaikščioti,
Laimės paieškoti.
Ženk pirmyn,
Ženk pirmyn,
Laimę surasi.
Grįžk atgal,
Grįžk atgal,
Laimės nerasi.
(Pirmyn po du žingsnius, atgal taip pat)
Vienas sakė, kad man' myli,
Antras sakė – ne.
(Sukasi už parankių)

Šokant mazūrpolkę

An pečiaus guliu,
Saujelę turiu.
Kam noriu, tam duodu,
Tai mano valia.

Netoli Raguvos – Šilai. Varpinė.

E. Urbono nuotrauka

TROŠKŪNAI
(Anykščių r.)

E. Urbono nuotrauka

Miestelis yra Juodos (Nevėžio intako) dešiniajame krante, 37 km į pietryčius nuo Panevėžio, prie siaurojo Panevėžio-Anykščių geležinkelio. Pokario metais buvo rajono centras. Dabar priklauso Anykščių rajonui.

Nuo 1696 m. dvaro pakviesti Troškūnuose apsigyveno vienuoliai bernardinai. Jie XVII a. atidarė mokyklą, vėliau ji išaugo į apskrities mokyklą, o nuo 1807 m. veikė gimnazija. Troškūnai tapo Upytės apskrities kultūros centru, bajorai čia mokė savo vaikus. Per 1863 m. sukilimą vienuolynas globojo sukilėlius, todėl vienuolynas ir gimnazija buvo uždaryti, vienuoliai išblaškyti po Lietuvą, gimnazija perkelta į Panevėžį. Troškūnų apylinkėse gyva buvo knygnešių veikla.

1920 m. Troškūnus buvo pasiekę lenkų raitelių būriai. Suimti ir nukankinti 5 lietuviai savanoriai. Net iš Panevėžio šauliai gimnazistai vyko į Troškūnus kovoti su lenkais. Atkūrus nepriklausomą Lietuvą, Troškūnuose buvo labai ryški lietuviškų organizacijų veikla. Didelę įtaką turėjo dvarininkas ir bene žymiausias Panevėžio krašto pramonininkas Montvila, Panevėžyje pastatęs pirmą įmonę – spirito gamyklą.

Troškūnuose gyveno daug žydų: 1850 m. buvo 30 žydų ir tik 15 krikščionių namų, veikė kelios sinagogos.

Į Vašuokėnus (6 km nuo Troškūnų į šiaurę), į B.Brazdžiaus dvarą, prasidėjus I pasauliniam karui, su Kauno kunigų seminarija 1914 m. buvo atsikėlęs Maironis. Didžiulių sodyba Griežionėlėse buvo šio krašto kultūros židinys.

Maironiečių ekspedicija Troškūnuose buvo 1992 m. (vadovai Birutė Goberienė, Eugenijus Urbonas, konsultantė Gražina Kadžytė).

Troškūnų tarmė artima pietų panevėžiškiams, bet daug kuo – ir uteniškiams, anykštėnams.

Pasekė **Kazimiera Dambrauskaitė-Zilberienė,** gim. 1912 m. Troškūnuose, ten ir gyvena. Sekė labai raiškiai, vaizdingai.
Užrašė **Panevėžio maironiečiai.** 1992 m.

Kazimiera Dambrauskaitė-Zilberienė

* Kaip gudriai senelis žąsis dalino

*Givena senelis ir babute – ne teip labai seni, bet buva labai biedni. Nieka jie neturɛje, tiktai augina vienų žųselьı. Netoli Kalėdos, tė geriau lasina, tė penėje, kad saka, bus švintem. A teip tė labai biedni.

Dabar ataje Kalėdas. Nudaroje tų žųsį, toj materɛla ir saka sava žmogui:

– Žinai kų? Kų gi mes valgysma tų žųsį, jeigu mes duonas neturim. Nuneš'k, – saka, – ponui ir davanok šitų žųsį. Ponai ti poniškai (valgo), žina, kaip jų valgyt', turi visa ka, o mes kų gi čionai.

Sudaroje gražiai, nutvarke tų žųselьı: nupeše, nuplove, nutvarke ir nuneše tas žmagelis ponui.

– Panuli, – saka, – atnešio tau žųsį. Kų gi mes, – saka, – valgysim, kad mes i duonas neturim, – saka. – A jūs kai ponai, tai jūs suvalgysit.

– Ačiū, – ponυs padekoje. Saka: – Žinai kų? Mes esam šeši žmones: aš, ponia – tė du, du sunai, – tė keturi, ir dvi panytes – ti va šeši. Padalyk mum tų žųsį, kad mum būtų lygė, be piktuma. Kad nesakytų „Venam daugiau, kitam mažiau", kad būt venadaĩ.

– Gerai, – žmogus saka, – atneškit peilį.

Ataneše peilį. Tas žmogus nupjove galvų žųses, padave ponui:

– Va, panuli, – saka, – tu esi šeimos galva, tu valdai viskų, tai tau raikia geros galvos. Tai va – tau galva priklausa.

Tadu nupjove du sparnelius.

– Jūs, – saka, – panytes, jūs čia negyvinsta, išskrista, – saka. – Tė va jum pa sparnelį.

Tadu nupjove dvi kojis.

– Čia, – saka, – panaičiukam. Jūs un kojų visadu, lakstat, vaikštat. Jum, – saka, – stipriau bus, stiprių kojų raikia, tai jum pa kojų.

A poniai ištrauke širdelų žųses ir padave:

– Tu kaip esi moteriška, geras širdes, minkštas, tai va tau, ponia, yr taj širdela. A kas lika, tai, – saka, – bus man'.

Ir pasijeme sau beveik visų žųsį. Kad patika ponam, kad juokias!

– Ot, – saka, – padalina gerai! Tai maladec!

Apdavanoje jį, pripyla maišų pinigų, pakinke arklį, vežimų.

– Vežkis, – saka, – davanoju tau ir arklį, ir vežimų, ir va – pinigų maišų. Ir gyvink lig smerčiai, kad esi toks razumnʊs.

Dabar pamate (vargšo brolis) bagočius, kad ja brolis teip prabagatėje. A kų gi dabar daryt'?

– Aha, – saka, – matai, tas ubagʊs tiek gava už vienų žųsį, a aš tai papjausiu pinkias. Vot aš pinkis kartus gausiu daugiau už jį.

Ir jis papjove pinkias žųsis.

Šitʊs biednʊs kaip ėje, tė jisɛ ėje su nuplyšusi sermėgu, susijuosįs punčiu, su vyželɛm apsiavįs nuveje pas ponų, a šitʊs išsišvaksavoje čebatus gražiausius, gražių sermėgų apsivilka, kepurį kudlotų – jau bagatai.

Nuveže pinkias žųsis ponui ir saka:

– Va, panuli, aš tau un Kalėdų pinkias žųsis atavežiau.

– Dėkui, – ponʊs saka, – gerai už tatai, ale padalyk. Mes esam šeši, a žųsys pinkias. Tė va, išdalyk, kad mum būtų be krividas, kaip visiem – vienadaĩ.

Jisai mikt' mikt', ir niekʊs neišeina – nemoka padalyt'.

Tė tadu pašauke tarnų, saka:

– Tu atves'k šitų žmogų, kur buva biednʊs.

Atvede ja brolį tų. Tas bagočis žiūri iš šona. Šitʊs pajeme vienų žųsį, pastūme ponui ir poniai. Saka:

– Tu atvesk šitų žmogų, kur buva biednʊs.

Atvede ja brolį tų. Tas bagočis žiūri iš šona. Šitʊs pajeme vienų žųsį, pastūme ponui ir poniai. Saka:

– Va, jūs du ir žųse, tė būsta trys.

Tadu pastūme žųsį panelɛm, saka:

– Jūs dvi, žųsis trečia – tė būsta trys.

Tadu pastūmė trečių žųsį panaičiam.

– Jūs du ir žųse – jūs būsta trys. A čia dvi žųsys ir aš – i aš būsiu trys.

Ir padalina. Tadu ponʊs teip juokes, teip kvatojes iš takia razumna žmagaus. Išvije tų bagočį, a tų biednų da daugiau apdavanoje.

* Yra kompaktinėje plokštelėje

***

Apie prakeiktą karaliūną

Gyveno karalius senų senai prie jūros. Buvo labai geras karalius. I karalienė, kada gimdė sūnų, numirė. Tada karalius apsivedė antrą žmoną, ir šita žmona buvo ragana. Labai nekentė šito berniuko, karalaičio. Karalius pagyveno. Kada buvo karaliukui 18 metų, karalius mirė, ir paliko karalaitis

Troškūnietės Veronika Paukštienė ir Antanina Stalnionienė.

prie pamotės raganos. Jinai labai jo nekentė, labai nemylėjo. Ir dabar prisisapnavo tam berniukui per sapną tėvas. „Eik, vaikeli, prie jūros ir kokį susitiksi žmogų, tas bus tavo tėvas, bo aš manau, kad tau labai bloga gyvent prie pamotės".

Išėjo šitas berniukas prie jūros, žiūri – senelis sėdi. Senas senelis, suvargęs toksai. Jis prišoko prie jo, sako:

– O, tai būsi man dabar tėvas!

– Gerai, - sako senelis. – Ko tu čia, vaikeli, vargsi? Mes plauksim tolimon šalin, kur gyvena kiti karaliai. Pasižiūrėsi, kaip kitur dedasi kas. Ir aš būsiu tavo globėjas.

Nepamatė berniukas, kaip atsirado laivas labai gražus. Ir abudu plaukia. Nė jokių daugiau nei žmonių, nei tarnų nebuvo, tik tas senelis. Ir jie plaukia laivu per jūras. Nuplaukė labai toli, kiton karalystėn. Sustojo pakrantėj. Senelis ir sako:

– Žinai, vaikeli, eik pas karalių. Atvažiavom jo šalin, reikia pasirodyt, pasisveikint su karalium, susipažint.

Ir jis paėmė, šitas senelis, tokį skudurą, kur šluosto kojas, – purviną skudurą ir dvi plytas paprastas. Plytas suvyniojo šitan skuduran ir sako:

– Te, nunešk, – sako, – karaliui dovaną.

Tas berniukas karalaitis žiūri, sako:

– Tėve, taigi purvinas čionai tas ryzas ir plytos. Kaipgi aš karaliui paduosiu?

– Duok, – sako, – nežiūrėk. Įeik, – sako, – ir paduok dovaną jam.

Jis klauso – labai mylėjo šitą senelį. Nuėjo pas karalių. Kai padavė šitas plytas, šitas, kur buvo purvinas ryzas, pasidarė auksinis, o tos plytos – irgi gryno aukso. Net tas pats karalaitis stebėjos.

Padėkojo karalius labai. O šitas karalius turėjo dukterį. Ta duktė buvo prakeikta – jinai buvo uždaryta koplyčioj, surišta lenciūgais, grabe, ir jin

kiekvieną naktį atsikeldavo, ir jai turėdavo paduoti vieną žmogų suryt. O jeigu neduotų, tai jinai būtų suvertus visą karalystę. Jau baigia visus žmones atiduot. Karalius apsidžiaugė, kad atėjo toks jaunuolis, kad bus jau dukteriai paduot sudraskyt.

Padėkojo, pavaišino šitą karalaitį ir sako:

– Žinai, vaikeli, pernakvok vieną naktį pas mane. Aš nepaleisiu tavęs. Kaipgi taip, atvažiavai, atėjai – svečias. Tai vot, – sako, – pavakaruosim, ir turėsi pas mane parnakvoti.

Tas karalaitis nieko nežinojo, sutiko, sako:

– Gerai. Bet, – sako, – aš turiu nueit, pasakyt savo tėvui. Mano tėvas prie laivo budi pajūry.

– Gerai, – sako, – tik ateik.

Jis nuėjo ir tam seneliui sako: teip ir teip, labai gerai priėmė, padėkojo už dovanas, karalius būtinai užsispyrė, kad aš parnakvočia pas jį.

Senelis tas sako:

– Jeigu prižadėjai, tai reikia eit. Nueisi, – sako, – imk kreidą. Jisai, – sako, – dukterį turi prakeiktą – teip ir teip, – sako, – tau bus. Apsirėžk, – sako, – tris ratus aplinkui ir negulk lovon, bet stovėk vidury rato. Tris ratus aprėžk ir vidury stovėk. O kaip jinai atsiguls graban, tada jau gali atsigult ir tu miegot.

Eina bijodamas karalaitis, bet ką gi padarysi – jau prižadėjo, turi eit. Tada nuvedė jį koplyčion. Pastatyta labai graži lova, o grabas surištas lenciūgais, pastatytas, uždengtas. Tada jisai apsirėžė tris ratus su kreida ir vidury stovi. Kai dvylika valandų buvo, kaip davė – ir subyrėjo visi lenciūgai, ir išskrido karalaitė. Bet nepaprasto gražumo. Labai graži, labai graži. Ir jinai jau nori suryt, bet negali prieit. Peršoka vieną ratą, peršoka kitą ratą, o trečio rato niekaip negali peršokt. Pakol jinai lakstė alkana, jau per tą laiką užgiedojo gaidys, ir jinai nulėkė atgal ir atsigulė graban. Tada jisai nutrynė tuos ratus, atsigulė lovon ir užmigo.

Rytą ateina tarnai išmest kaulų, bet žiūri, kad jisai miega sveikas ir gyvas. Teip karalius džiaugias, teip džiaugias. Kiek daug žmonių pražudė šitoj karaliūčia!

Jis dabar teip įsibaimino, padėkojo karaliui už nakvynę, bet karalius nebenorėjo jau jo išleist, – kad būtinai turi ir kitą naktį nakvot. Sako:

– Aš eisiu pas tėvą paklausti, ką man tėvas pasakys.

Išsiprašė, palydovą davė, kad jau sugrįš atgal. Šitas senelis sako:

– Žinai, vaikeli, pernakvojai vieną naktį, eik ir kitą naktį nakvok. Dabar, – sako, – aš tau duosiu ne baltą, o žalią kreidą. Va, – sako, – dabar rėžk šešis ratus ir stovėk vidury, ir melskis.

Jis parėjo. Karalius liepė užrakint jį. Ir taip pat karaliūčia peršoko penkis ratus, o šešto negali nėkaip peršokt. O jin jau labai alkana – vakar negavo, šiandien negavo. Jin tiesiog visokiais balsais, visokiais klaikiais balsais šaukė ir daužės, bet gaidys užgiedojo, ir jinai atgal nulėkė graban.

Dabar karalius jau mato, kad jisai sveikas gyvas liko – tarnai atvedė jį gyvą. Jau ne kad locka, bet turėsi ir trečią naktį nakvot.

Tada jisai vėl nuėjo su palydovu pas savo senelį, sako:

– Nebeisiu, teip klaiku, teip baisu! Negaliu, – pradrebėjau, prabijojau. Jinai būtų sudraskius mane, vietoj.

– Ne, – sako senelis, – eik, nakvok, bet dabar tu jau neberėžk ratų, tik gulėk lovoj. Kaip jinai lakstys po šitą salę, ieškos tavęs, tu prisiruošk rožančių. Laikyk rožančių rankose, ir kaip jinai prilėks, atras tave, greit užmauk jai ant kaklo rožančių ir pakaklėj suspausk, ir ištiesk ranką – neprisileisk prie savęs. Bo jinai prašys labai, kad leistum pabučiuot. Neprisileisk, – sako, – nė jokiu būdu tol, kol gaidys užgiedos. Kaip užgiedos gaidys, tada, – sako, – jinai nusiramins, ir galėsi išlipt iš lovos, apsirengt.

Jis teip drebėjo, teip bijojo. Lovon atsigulė. Vėl grabą surišė su lenciūgais, užpečėtijo visaip, bet kaip duoda, subyra lenciūgai visi, ir grabas sulūžta. Iššoko jinai ir pradėjo lakstyt. O salė ta didelė – koplyčia plati. Jin ant sienų lipa, ieško, kur žmogus. Galų gale prilėkė prie lovos. O jis jau prisiruošęs, ištiesęs ranką. Tiktai žybt jai ant kaklo rožančių, suspaudė pakaklėj ir laiko atstatęs ranką. Jinai kaip pradėjo prašyt:

– Oi, ok tu, aš tave pabučiuosiu! Duok tu, leisk, aš tave pabučiuosiu! – tiek prašo, tiek rauda, tiek verkia. Tiek prašo, kad jau būtų sugraudinus akmenį, o jis jokiu būdu nepaleidė – laikė ir laikė. Tada, jau gal porą valandų, kaip užgiedojo gaidys, tada jinai jau kitaip pradėjo kalbėti, kaip ir pasikeitė, pasidarė kaip ir panaši in žmogų. Pirma buvo tokia juoda, antroj nakty jau kaip ir baltesnė, o dabar jau visai balta pasidarė ir labai labai graži. Karalaitė pradėjo verkt, sako:

– Aš nelaiminga, aš prakeikta.

Jisai nuėmė rožančių ir sėdi abu, šneka. Atėjo karalius, tarnai, ot džiaugėsi, o linksma buvo! Ir tada karalius pasakė:

– Tu esi karalaitis – ir aš atiduodu tau dukterį savo už žmoną, ir būsi karalium.

Jis nusivedė savo panelę, karalaitę, prie to tėvo, senelio. O senelis neina niekur – nė pas karalių neina, niekur.

– A, – sako, – aš daboju laivą ir būsiu. Gerai, – sako senelis, – galit ženytis. Žinai, vaikeli, apsiženyk, nesigailėsi, – būsi laimingas.

Atvelykio mišios Troškūnų švč. Trejybės bažnyčioje.

Maironiečiai bažnyčioje su kun. Sauliumi Filipavičiumi.

Būdami Troškūnuose, mokiniai ir mokytojai susipažino su Anykščių kraštu.

Iš Panevėžio atvykęs mons. Jonas Juodelis su ekspedicijos dalyviais maironiečiais. 1992 m.

Poeto Antano Baranausko paminklas. Anykščiai. 1992 m.

E. Urbono nuotraukos

Na, ir vestuvės. Padarė vestuves, bet senelis neina. Neina ant vestuvių, neprivadina nėkaip. Šitas apsiverkė, tasai karalaitis, sako:

– Aš vienas svetimam krašte. Eik, – sako, – tėve, ateik!

– Ne, vaikel'. Čia jūsų gyvenimas, o man nėra ko čionai.

Na, ir paėmė šliūbą, viskas, ir nuėjo abudu pajūrin. Senelis ir sako:

– Žinai, vaikeli, tu jau apsivedei, turi šeimą jau, aš jau tau nebereikalingas esu. Pasidalykim viską perpus, ir tu gyvenk laimingas.

– O ką gi mes, – sako, – dalysimės perpus?

– Na va, laivą aš atiduodu tau, dovanoju. O laivas buvo prastas, bet dabar pavirto vien auksu. Ir žmoną, – sako, – reikia dalytis perpus.

Nusigando tas karalaitis. Kaipgi dabar? Šitas senelis paėmė, griebė šitą karalaitę ir perplėšė perpus. Kaip pradėjo lėkt iš vidurių rupūžės, varlės. Išlakstė. Kad nusigando šitas karalaitis, sako:

– Tėve, ką tu padarei?

Bet tas senelis tyli. Sudėjo abi puses, perbraukė su ranka – ir stojos karalaitė. Dabar sako senelis:

– Jinai jau švari, jinai nebeturi prakeikimo, nieko. Jau jos nebebijok, jau jin laiminga ir jauna, Dievo palaiminta. Ir plaukit, – sako, – dabar kur norit.

Tai šitas karalaitis sako:

– Plaukim mano tėviškėn. Pas pamotę. Jinai valdo visą karalystę, – sako. – Ogi aš galiu valdyt.

Na, ir išleido karalius. O šitas senelis atsisveikino ir pranyko. Tik paliko vietoj senelio – atsirado berniukas. Gal kokių šešiolikos – septyniolikos metų. Ir sako:

– Aš būsiu tavo liokajus, tarnas būsiu.

Toks malonus, toks gražus berniukas.

– Ir, – sako, – aš tave lydėsiu kelionėn, visur.

Na, ir išplaukė jisai su žmona tėviškėn savo. Išplaukė. O šitas liokajus kajutėj atskiroj guli. Ir naktį atsidarė langelis laivo, ir atskrido balta paukštytė ir sako:

– Laiminga pora, nuo Dievo apsiženijo, tiktai nelaiminga, kad važiuoja pas raganą laumę. Jinai pasitiks jį ir paduos arbatos. Arbatoj bus nuodų, ir jis kris negyvas. Kas tuos žodžius ištars, tas akmenu pavirs.

Ir dingo. O šitas liokajus girdi. Jis negali pasakyt karaliui. Antrą naktį plaukė per marias, vėl atsidarė langelis, vėl balta paukštė atsitūpė ant lango ir sako:

– Laiminga pora, nuo Dievo apsiženijo, tik nelaiminga, kad važiuoja pas pamotę. Jinai laumę raganą pasamdys. Laumė ragana pasivers kumele,

ir šita kumele karalaitis jos, ir jį užmuš. Kas tuos žodžius prakalbės, tas akmenu pavirs.

Dabar trečią naktį vėl atsidarė langelis ir vėl pasakė paukštė:

– Laiminga pora, nuo Dievo apsiženijo, tik nelaiminga, kad važiuoja pas laumę raganą. Naktį, kai miegos karalius su karaliene, per langą intlįs ragana ir nukirs su kardu jiem galvas. Kas tuos žodžius pratars, tas akmenu pavirs.

Jau ketvirtoj dienoj nuplaukė. O šitas liokajus viską žino, bet jis negali pasakyt. Ir tada sustojo prie kranto jau laivas, pamotė pasitiko. Teip myli, teip džiaugias! Oi, oi, čia jau sūnėnas atvažiavo, oi, ką! Aha. O jin labai jau bijojo, kad jisai gali perjimt valstybę iš jos. Taigi jinai grait pasitiko – ir arbatos jam. Stiklinę prinešė karštos arbatos. Bet liokajus pasisuko, kažkaip su alkūne bakst jam par ranką – ir stiklinė nukrito žemėn ir sudužo. Ir tik žybt, žybt – ugnis pasirodė iš tos arbatos. Nepatiko pamotei – susiraukė senė. O karalienė, kaip jis (vyras) labai mylėjo savo tą liokajų, tai tiktai pasakė: „Kodėl tu teip nerangus? Kodėl tu ranką pakišei?" Dovanojo jam – nieko nesakė.

Dabar ant rytojaus laumė ragana atvedė kumelę – didelė, stora, graži kumelė.

– Oi, sūneli, – sako, – va, žiūrėk, pasijodinėk! Kaip gerai. Medžiot gerai ant tokios kumelės.

Karalius užlipė, o liokajus tik prišoko, džingt su peiliu ir parpjovė gerklę kumelei. Kumelė krito negyva. Jau karalius užpyko, jau pamotė nė šiokia, nė tokia. Bet karalius jau rimtai:

– Ką tu, – sako, – padarei? Kam tu teip darai?

O jis negali pasakyt. Bet dar ir šitą kartą nebaudė, tik užpyko akuratniai.

Trečioj nakty karalius su karaliene guli kambary, o šitas liokajus stovi su kardu prie lango prisispaudęs ir laukia. Žiūri – atšliaužia ragana. Jinai kaip kišė galvą kambarin, – jisai i nukirto tai raganai galvą. Tik pamatė, kad ant karalienės veido užtiško kraujo lašas. Tai jis pasilenkė ir norėjo nulaižyt šitą lašą kraujo, bet tuo metu karalius atsibudo.

– Ak tu, – sako, – tu budi prie mano žmonos?! Tu mano žmoną bučiuot nori? Vo, – saka, – kaip aš tave mylėjau, kaip aš tave šėnavojau, o tu, – sako, – pasileidęs esi.

Ir nuteisė dabar mirt, pakart. Karalius davė įsakymą rytą, kad jį pakarť.

Jį dabar užkėlė aukštai, ant kartuvių. Ir atsistojo visas paradas, kiek buvo žmonių, i karalystė visa suėjo, i karalius pats su karaliene stovi. Ir ta jau pamotė kad džiaugias, kad nugalabys. Ir jisai dabar paprašė karaliaus, sako:

– Pazvalyk man pakalbėt – pasakyt kelis žodžius.

Karaliui teip gaila jo, teip gaila, kad čiut neberauda. Bet nieko nepadarysi.

Ir jis (berniukas) dabar viską pasakė: kaip plaukė laivu pirmą naktį, kaip girdėjo: „Kas tuos žodžius prakalbės, tas akmenu pavirs" – ir jis iki kelių dabar pavirto akmenu. Antrą naktį teip pat apsakė. Jis pasisakė, kad jis arbatą išmetė, pasisakė, kad kumelę papjovė.„Kas tuos žodžius pratars, tas akmenu pavirs" – jis ir stovi iki krūtinės akmenu. Trečioj nakty laumė ragana būtų nukirtus galvą karaliui ir karalienei, bet aš nukirtau raganą, ir kraujo lašas užkrito ant karalienės veido. „Aš norėjau nulaižyt, o karalius mane nuteisė mirt.„Kas tuos žodžius prakalbės, tas akmenu pavirs". Ir pavirto dabar visas akmenu.

Oi, kaip karalius verkė, kaip karalius raudojo. I tą akmeną nukėlė. O šitą raganą tuoj sudegino, laužą sukrovę. Atsirado senelis prie jo, tas tėvas kur buvo.

– Neverk, – sako, – neraudok. Aš atgaivinsiu liokajų.

Ir jis perbraukė ranka, papūtė kvapu.

***

Apie sumanią Petrienę

*Labai buva piktʊs ponʊs. Teip sunku buva žmanėm, teip sunku baudžiaunikam: aidava, gvaltavodava, su bizūnais mušdava žmonis. Labai piktʊs buva. Venam baraki, lūšno(j) gyvindava pa 20-30 šeimų, sukišti visi, unt letaus (stogai) stovi kiauri, supelɛjį, supuvį – grynʊs vargʊs buva, grynas ašaras. Ti gyvena kartu taksai žmogus – Petrʊs vardʊs ja buva. Ir to žmona Petriene turėje pinkis vaikus, suvarytus venon vieton. Visi ligoti, visi šašuoti.

A šitoj Petriene buva taki razumnesne moteris, kaip kitas bobas. Petrʊs, jos vyrʊs, buva prižiūrėtojis pora arklių, pačių gerųjų, kur ponʊs važiuodava paradan. Jis daboje arklis šituos.

Petriene vienų kartų pasišauke sava Petrų, ki niekʊs nemate, saka:

– Žinai kų, Petrai, ar tu pažįsti kortas?

Saka:

– Pažįstu.

– Atnešk, parodyk tu man', kur čirvʊs, kur dzonkʊs, kur kryžis, kur vynʊs.

Aha. Nu, tai Petrʊs parode. Saka (ji):

– Žinai kų? Mes geriau gyvinsma biškį. Tu pajimk pona arklius, naktį nuvesk lieknan – takian miški ir pakavok. A aš išvaražysiu ponui ir išsiderėsma, saka, kų kalvek.

Petrus saka:

– Bijau.

– Ko tu, durniau, bijai?! Vesk lieknan, niekus nematis i nežinos! A ašen išvaražysiu i atrasiu arklius.

Nu, Petrus i paklause. Rytų sargus praneše, kad nebėra arklių – pavogti arkliai. Oi, ponus kad pasiuta! Laksta su bizūnu, muša visus, par nugarus kerta su bizūnu.

– Ješkakit arklių! Ješkakit arklių!

A kurgi ješkasi, kad niekus neranda. A Petriene pasiėmus kortas vis sukinėjas, sukinėjas aplink ponų. Ponus tik čiaukšt jai par nugarų su nagaiku, net bliuskyte parplyša jai.

– Ko, – saka, – či valkojies, sukinėjies?! Nežinai, kad arkliai mana prapuola? Aik jieškat!

Tai jinai:

– Panuliuk, panuliuk, panul'. Aš galiu atrast tava arklius.

– Kaip? Kų či kalbi?

– A va. Ašen išvaražysiu. Aš moku varažyt.

– Nu? – ponus tuoj un akmena atsisėda. Petriene pritūpe pre šona.

– Va, panuliuk, uždėsiu kortas.

– Nu gerai, bur'k!

– Aha, panuliuk, negaliu teip už dyka. Tinai, gali lauka, yra taki gryčyte paprasta - be lungų, be nieka, ale man su vaikais, su Petru bus gerai atskirai, čia teip sunku, teip sunku gyvint.

– Jimk jimk tų gryčytį, atiduodu.

– Nu gerai, panuli, – saka. – Žinai kų? Va, va... – delioja kortas, delioja, bakst su pirštu, – netoli, netoli arkliai, yra, yra arkliai. Ale, panuliuk, da žinai kų? Žinai, da yr pre tas gryčytes daržnikus. Gal i daržnikų pazvalytum?

– Gerai, gerai, turėk ir daržnikų!

– Nu tai, panuli, va, žinai, nebetoli arkliai, yra yra, bus. Tu žinai, da man porų vištelių gal pridėsi?

– Nu, pridėsiu.

Varažije varažije, baksėje baksėje su pirštu – ti ir ti, takio(j) i takio(j) vieto(j) yr arkliai.

Ponus šaukia:

– Petrai! Aik, pažiūrėk, ar ti yr arkliai? – jas vyrui gi.

Nuvėje Petrus, atvede arklius. Ponus džiaugias. A Petriene su Petru i su visais Petriukais nusigabena ton gryčytėn. Kaip pavydi visi! Kaip gailis! Oi

oi, kaip škadavoja, kaip jiem gerai dabar bus abiem gyvint. Teip laimingi, teip laimingi!

A ponʊs misliji, kaip čia yr, kad prasta boba išvaražije man arklius. Nu, teip ir buva.

Praėje mėnuo laika. Šitʊs ponʊs turėje brolį. Brolis dar turtingesnis už šitų ponų buva. Ir pas šitų ponų, ja brolį, buva visų dvarinikų taupama kasa – takia gelažine skrynia, kur visi ponai dėdava auksų. Ir šitų skrynių kažkas pavage. Aha. Atvažiava dabar šitʊs brolis pas tų ponų, žagsi, runko(j) laika braunikų.

– Braliuk, – saka, – bralau, atvažiavau aš su tavim atsisveikint', nebegyvinsiu aš jau, nusišausiu, tik atėjau, atvažiavau, – saka, – gatava, nebė, pavage vagys visų kapitalų. Man' pakars visi dvarinikai – gi ti visų auksʊs sudėtʊs.

Klauses, klauses tas ponʊs.

– Cit, – saka, – da nesišauk, nesnarvuok. Yra pas man' burtinike. Va tuoj pašauksiu ir išvaražins. Man arklius atrada, atras ir tava pinigus.

Tuoj pasišauke kareivius du, tuos pačius, kur atlydėje šitų ponų.

– Atvarykit takių ir takių bobų – Petrienį.

Nutvėre tie kareiviai, nubogina. Saka (ponas):

– Nu, atras'k, kur pinigai. Radai mana arklius, turi rasti pinigus.

Svieti mana, nusgunda babela visiškai.

– Panuli brangutis, – saka, un kelių puola. – Laiskit manį namo, ašen, – saka, – nesiprausus, nešvari, aš negaliu dabar varažyt', man raikia parsivilkt', man raikia nusipraust', susišukuot'.

Jeigu būtų ponai palaidį, tė jinai būtų paskorus – teip jinai nusgunda. Iš kurgi jinai žinos, kur tie pinigai?!

– Viska, – saka, – duosim, nelaisim namo.

Inmete jų kambarin takian, prineše suknelių visokių, dave vandenia – šilta, šalta: prauskis, mazgokis, šukuokis, parsivilk kakiais tik nori rūbais ir varažyk.

Užrakina kambarį ir pastate du kareiviu saugot sargybon – šituos pačius ano pono, kur ataveže, kur pinigus pavage. Viena kareivia buva vardʊs Pilvelis, a kita kareivia vardʊs buva Nugarėla. Ir šitie kareiviai buva pavogį šitų skrynių. Jie dabar daboja, jie žina, kad či burtinike. Galvoja: „Nu, argi jinai spės? Klausykimes, kų jinai kalba".

A jinai teip verkia! Teip verkia vaikščiodama po kambarį. Atsisėdus unt grindų rauda, baksi su pirštu un kortas ir kalba pati viena:

- Pilveli, tu mana pilveli, badausi tu, badausi. Inmes tavį ponʊs sklepan (ji un sava pilvų, kad būktai jų ponʊs inmes sklepan) ir neduos ni danytes, ni vundenėlia. Nugarėla, tu mana nugarėla, kapos tavį ponʊs, kapos nugarų. Neduok, Dievi!

Teip raudodama kalbęje. Kareiviai klauses, klauses, saka:

– Atspėje. Ir tavį, ir manį minavoje. Kų daryt'?

Tik nubunda jie, atrakina šitų kambarį, kaip puls prieš tų babelы un kelių.

– Tik neišduok, tik neišduok! Mes da kešenes' turiam prisikišį auksa, pasijimk, – saka, – duosma tau, tik mūsų neišduok. Matai, kaip tu atspėjė!

A jin buva nekvaila, nedurna. Tuoj susiorientava: „Aha!" Ašaras nusišluoste. Saka:

– Maladiec, kad prisipažinat, aš būčia, – saka, – ponam pasakius, a dabar tė nesakysiu. Kur jūs padėjet tų skrynių?

– A, – saka, – ti ųžalυs auga didelis pamiškėj. Tė ti (= Tai ten) pakasem.

Nu, jin dabar nusiramina, apsiprause, pašauke tarnų ir pasake, kad jau gali su ponais kalbęt'. Įėje, a šitυs, kur atvažiava, netiki, neprisilaidžia, tik žagsi, tik žagsi.

Vot jin atsisėda, teip drųsiai sau, išdėlioje kortas, bac bac su pirštu, skaičiuoja skaičiuoja, šnibžda šnibžda. Ponai klausas akis išvertį.

– Pinigai yra, pinigai bus, ale ne už dyka. Turėsta man' davanot laisvį, kad aš nebūčia baudžiaunike, būčia tokia pat' ponia kaip ir jūs. Takiuos raštus padarykit Petrui i mano Petriukam visiem, i man'.

– Gerai, kas mum reiškia, kas mum svarbu. Padarysma, padarysma, atlaisma tavį nu baudžiavos. Būsi lygi, ponia.

– Tė kakia aš ponia? Man' dvarų raikia turėt', raikia miška, žemes tiek ir tiek.

Maironiečių tautosakos ekspedicijoje Troškūnuose. 1992 m. *E. Urbono nuotrauka*

Gerai. Kas gi jiem, jeigu skrynioj milijonų milijonai auksa! Kas jiem reiškia tinai žemes duoti, miška bobai. I gyvulių kiek.

Jinai:

– Viska duokit, kad aš būčia takia pat ponia kaip ir jūs. Takia pat bagatuma.

Derėjas derėjas. Jinai vis kortas delioja. A tas su nekuntrybi tiktai baksi:

– Graičiau, graičiau!

Jin vis deras, deras ir, kol neparašė jie dokuminta, nepridėje pečėtes, ti toluk ana vis nesake. Paskum jau kareiviai nebežina kų daryt, kaip jie bije – teip dreba, teip dreba.

Ti boba saka:

– Ti ir ti, takio(j) ir takio(j) vieto(j), pamiškė(j), yra ųžalʊs i pa ųžalu – skrynia su pinigais.

Tai šitʊs ponʊs:

– Ei, Pilveli, Nugarėla, važiuokit, pažiūrėkit, ar yra tinai!

Tie ir atbogina skrynių su auksu. Oi, kaip patenkinti buva ponai!

Parėje Petriene namo su raštu. Petrʊs saka:

– Nežinau, – saka, – kas yra, neišeis geruoju čia tau šitie burtai.

Bet jau jin linų gava, apsitaise, jau ir pinigų turi. Hm.

Na, ir dabar ponai dara didelį balį. Dara didelį balį ir kviečia Petrienį su Petru un baliaus. Petriene saka:

– Kaipgi aš aisiu: jūs ponai, a mes gi prasti.

– Ne, – saka, – jau tu turi popierius, jau tu esi ponia tokia pat' kaip ir mes. Ir turi, ne kad laska, ait!

Abudu tarias ponai: negali būt, kad prasta babela išvaražije jiem arklius ir pinigus. Čia yr kaki nors..., jin kakių suktybių turi, raikia išbandyt', raikia būtinai kviest'. Ir pridėje kėden, fotelin, kaip dabar vadina, seniau sakydava – krėslʊs, – tam krėslan pridėje kiaušinių.

Atėje Petrʊs su Petriene, – kaipgi neis?

– Petrien, – saka ir parode Petrienei, – va čia sėskis.

A jin nigdi sava gyvenimi nebuvus takiuos kambariuos kaip ponų i takiuos krėsluos nesedėjus. Tai jin sukinėjes, sukinėjes aplinkui, tupinėje, tupinėje.

– A, kad sėsiu, tai sėsiu kaip višta un kiaušinių!

Ir inspėje, kad kiaušiniai padėti!

Nu, tai dabar truputį pavalge jinai, nudrebėje. A rūpi, kad tik graičiau, kad tik graičiau pasibaigtų, kad namo aitų. Ne. Jau po petų aina visi sodan pasivaikščiot'. Muzika, šokiai, panelių, ponų privažiava baisybe. Aha. Pa

poriai, pa poriai. Petrus su Petrieni aina abudu za pod ručki. Abudu ponai atlika biškį užupakaly, ponus preje pre Petrienes, atakiše runkų sugniaužįs – pagavįs žiogų.

– Atspėk, kų aš turiu.

A Petra pavarde buva Žiogus. Jin teip parsigunda, Petriene, galvoja, kad jau čia amen. Žiūri unt sava Petrų ir saka:

– Žiogeli Žiogeli, dabar tai pakliuvai.

Tas (ponas) atgniauže delnų.

– Spėjai, – saka, – kad žiogus.

Nu ta karta Petrus su Petrieni ir po šiai dienai gyvena kaip ponai bagoti. Va.

Pasakojo **Vladas Šibirkštys,** gim. 1913 m. Dabužiuose. Troškūnuose gyvena nuo 1917 m. Užrašė Panevėžio 5-osios vid. m-klos mok. **I. Jackūnaitė, J. Tvarkūnaitė, Arnoldas Pranckevičius, Š. Žukauskas**. 1992-06-23

Nuo 15 metų dirbo statybininku. Dirbdamas pastatė tiek namų, kad, visus kartu sudėjus, būtų du kartus didesnis miestelis negu Troškūnai. Dirbant statybininku, tekdavo gyventi ir miške. Ten statydavo „jurtas" - išsikasdavo duobę, uždegdavo ten „amžiną ugnį". Žemė porą metrų aplink tą laužą įšildavo, ir būdavo galima miegoti ant žemės ir nesušalti.

Maironiečiai Griežionėlėse. Didžiulių šeimos kapavietė. 1992 m.

E. Urbono nuotrauka

21 metų vedė Oną Žarskytę (gim. 1914 m.). Žmona tarnavo Montvilos dvare. Ten tarnavo ir tėvai. Montvila turėjo dvarus Panevėžy, Prancūzijoj, Lenkijoj, Ukmergėj. Turėjo Šibirkščiai du vaikus: dukterį Aldoną (gim. 1935 m.) ir sūnų Vladą (gim. 1939 m.). Turi 10 anūkų ir 12 proanūkių. Vladas Šibirkštys buvo jauniausias iš šeimos, kiti dabar jau mirę (buvo dar penki broliai ir viena sesuo). V. Šibirkščio senelis turėjo žemės Viešintose. Buvo 12 ha ir geri trobesiai, bet susipyko su sūnumi ir visą žemę užrašė kunigui. Užtai ir reikėjo eiti į dvarą tarnauti.

Apie žydus ir praeitį

Žydai gyveno beveik visame miestelyje. Visi namai buvo žydų, tik bažnyčia ne jų. Geri buvo žmonės, ir darbininkai geri. Turėjo krautuvių, dirbo siuvėjais, kirpėjais ir mūrininkais. Buvo geresni už lietuvius. Jeigu krautuvėj neturėdavai pinigų, duodavo skolon. Žydų religija buvo labai juokinga, jie krėsdavo visokius čiūdus. Jeigu vyras su žmona išsiskiria, tai darydavo burtus. Ateina rabinas ir dar vienas žydas, padeda du kočėlus, apvyniotus vytule vaikams vystyti, patraukia už drobės, ir kurio kočėlas pirmas pasiekia duris, tai tas gali vėl ženytis. Visi žydai šeštadieniais ir sekmadieniais nieko nedirbdavo. Per baisiąją naktį sueina vyrai į škalą, moterys į galiorką. Būdavo pasamdomas žmogus šluostyti žydams nosis, kai jie meldžiasi, nes jiems patiems to daryti nebuvo galima. Vienus žydus vadindavo lengūnais, kitus skakūnais. Pirmieji melsdamiesi lenkdavosi pirmyn – atgal, o antrieji, daužydami šakaliuku išgręžtą skylę, šokinėdavo. Prieš baisiąją naktį žydai pastatydavo lieptą per upę ir pereidami lieptą iškratydavo iš kišenių griekus. Vienas šposininkas perpjovė lieptą iš apačios, tai rabinas ir jų „zakrastijonas", eidami per lieptą, sugriuvo į upelį. Tai buvo juoko! Šį upelį vadina Juosta.

1929 metais vienuoliai atsikraustė į vienuolyną. Troškūnuose buvo bernardinų vienuolynas. Vienuoliai turėjo 60 ha žemės, laikydavo gyvulius. Jie dirbdavo žemę ir melsdavosi. Bet kartą davatka įskundė juos, kad jie turi ginklus. Buvo padaryta krata. Vienuoliai buvo išblaškyti po visą Lietuvą. Dabartinis zakristijonas yra buvęs vienas tų vienuolių. Nors daug vienuolyne buvo ne vienuolių, o nuteistų kalėti. Daugelis buvo gavę po dvejus metus, nemažai jų vesdavo. Išsikelti jiems teko 1937 m.

Troškūnų parapija buvo didelė, buvo daug dvarų dvarelių: Akolčiaus, Brazdžio, Kovaros ir kiti. Bet Montvilos dvaras buvo pats didžiausias. Jis turėjo apie 3 tūkst. ha žemės. Vėliau valdžia „apkarpė" plotą ir liko tik 80 ha. Viso miesto moterys eidavo dirbti pas Montvilą. Ponas laikė gyvulius, daugiausia jaučius, kuriuos nupenėdavo iki 2 tonų. Taip pat Montvila užsiimdavo spirito gamyba. Jį gamindavo iš bulvių, grūdų.

Šibirkštys per karą gyveno Troškūnuose. „Dabar blogiau negu per karą, – sako Šibirkštys, – nes Troškūnuose nebuvo jokio bado". Prie dvaro buvo pastatytas aerodromas, kurio sandėliuose buvo laikomos įvairios sprogstamos medžiagos. Karo metais rusai bėgdami jį susprogdino. Sprogimo metu miestelyj byrėjo langai. Vokiečių valdžios metais Troškūnuose buvo kariai „baltaraiščiai". Daugiausia gyvena Kaune, daugelis pasitraukė su vokiečiais. Troškūnuose jų nebeliko. Buvo „baltaraiščių" ir gerų žmonių, kurie padėdavo.

Vladas Šibirkštys gerai pažinojo vyskupą Baltakį, kuris gyveno Latavėnuose. Jo tėvas buvo turtingas ūkininkas. Po karo jį ištrėmė į Sibirą, o jo žmona pasislėpė. Praslinkus keleriems metams, jis grįžo į Lietuvą. Daug žmonių iš Troškūnų buvo išvežta į Sibirą. Daugiausia vežė iš Troškūnų apylinkės. Vežė keliasdešimt šeimų, nekaltus žmones už įvairius pykčius. „Iš tiesų vežė kaimynas kaimyną", – sako prisimindamas praeitį senukas Vladas.

Prisiminė štai tokį atsitikimą: per Antrąjį pasaulinį karą kaimo vyrai užsimanė prisirauti kopūstų iš valdiško lauko. Vokietis saugojo tuos kopūstus. Vyrai su buteliu jį nuviliojo į mišką, prigirdė degtine ir pririšo prie medžio. Tai prisirovė kopūstų.

1933 metais buvo baisios liūtys, net arklys lauke skęsdavo. Lietuvai Rusija atsiuntė grūdų siuntą. Tai valdžia supylė į sandėlius, žmonėms nedalino. Žmonės, sužinoję apie tai, išvogė tuos grūdus. Kai būdavo didelės liūtys ar taip pavasarį ir rudenį, Troškūnuose būdavo labai baisūs keliai. Kai tekdavo laidoti žmogų, reikėdavo palaikus nešti per visą kaimą keliems vyrams, nes arkliai nepavažiuodavo.

Prieš karą Troškūnuose čigonų buvo nedaug. Per karą juos išvijo vokiečiai. Dabar miestelyje gyvena keletas šeimų. „Nieko negaliu pasakyti, kad jie blogi", – išreiškė savo nuomonę pašnekovas.

Kartais į Troškūnus atvažiuodavo artistas iš Kauno – Pupų Dėdė. Jis susivesdavo kaimo vaikus, sužinodavo iš jų visus kaimo pletkus, paskui juos apdainuodavo. Prie Smetonos kultūra buvo labai gera, nepalyginsi su dabartine. Vykdavo šokiai, koncertai.

Kunigų buvo gerų, bet buvo ir ištvirkusių. Vienas kunigas eidavo pas savo gaspadinę svečiuos. Vaikai užmatę vieną kartą sulipo į kriaušę, kuri augo prie pat gaspadinės lango. Atėjo kunigas, pabeldė gaspadinei į langą ir įlipo pro jam atvertą. Po kiek laiko pro tą langą išlipo. Gaspadinė klausė: „Kada, kunigėlis, vėl ateisi?". Tas atsakęs: „Rytoj". Kitą dieną tikybos pamokoj kunigėlis vaikų paklausęs, iš kur ateina Šventoji Dvasia. Vaikai jam atsakę, kad pro langą. Kunigas supratęs, kad vaikai jį pamatė.

Pasakojo **Petras Tunkevičius, Petras Liktorius, Jonas Budrevičius, Antanas Žurskus.**

Apie Nepriklausomybės gynėjus

Už gimtąją šalį jie krito
Troškūnų miestelyje.
Duok, Viešpatie, amžiną rytą
Vėlėms jų ir mūsų žemelei.

Iš kaimų ir miestelių buvo 8 savanoriai. Lenkai įsiveržė 1922 m. lapkričio mėnesį. Buvo ginkluoti automatais, kulkosvaidžiais. Lenkų buvo 500. Mūsų šauliai, užlipę į varpinę, pamatė atjojančius, nespėjo išbėgt. Sugaudė visus. Vienus nušovė bėgančius per lauką. Kitus suvarė prie mokyklos mūro. Lenkai pernakvojo, pasiplėšikavo ir išvažiavo per Andrioniškį. Prie Giedraičių juos pasitiko reguliari kariuomenė iš Kauno.

Kur šauliai žuvo, ąžuolus pasodino Vytauto 500 metų sukakties proga. Stovėjo kryžius, sodelis buvo.

Raudona valdžia miškinius numesdavo prie to kryžiaus. Lietus lyja, kraujas bėga per miestą.

Maironiečiai lankėsi Svėdasų par. - Vaižganto gimtinėje, Maleišių k. 1992 m.

Baronų sūnus buvo numestas. Abu tėvai suklaupę (nebijojo, seni buvo) dieną naktį meldės. Nedavė žvakės degint ir palaidot nedavė. Mano vyro sesers sūnus miške žuvęs.

Mieste buvo 8 savanoriai. Iš kaimo – Ribokas, Binkis, Kirtiklis. Davė savanoriams po 4 tūkst. litų, miško, žemės. Jurgis Binkis gavo prastos. Taip išdirbo tą žemę, kad javai griūdavo. Mėšlu tręšė. Dabar melioracija išgriovė. Jis nesikėlė kolūkin, bet melioracija privertė.

Dainavo ir pasakojo **Aniulė Skrupskaitė-Vilčiauskienė,** gim. 1915 m.
Visą laiką gyveno Troškūnų par.
Užrašė **Rasa Šidlauskaitė.** 1992 m.

Rateliai

Šitam dideliam būry
Daug bernelių vidury. (2x2, *eina rateliu*)
Dria dria dralialia,
Suk ratelį į save. (2x2, *sukasi*)
Eisim į girelę žaliąją,
Kur gegelė kukuoja.
Dria dria dralialia,
Suk ratelį į save.

E. Urbonas (centre)
su troškūniečiais
Motiejum ir Maryte Januliais.
1992 m.

***

Graži, graži, graži pora
Adomėlis ir Barbora. (2x2)
Adomėlis gražiai šoka,
Barborytė taip nemoka. (2x2)

***

Pasaka be galo
Buvo senis ir bobelė.
Ta bobelė kaip avelė,
Ėjo pro varčias,
Užkliuvo už varčių –
Ir vėl iš pradžių...

Dainavo **Emilija Bložytė-Kaplerienė,** gim. 1931 m. Dabužių par.,
Kirkų k. (nuo Troškūnų 12 km). 1955 m. ištekėjo į Troškūnus ir dabar gyvena čia.
Užrašė **Rasa Šidlauskaitė.** 1992 m.

Rateliai

Ėjau grėbti lankon šieno,
Radau žydinčią purieną. (2x2)
Kad aš būčiau čia ne viena,
Nusiskinčiau tą purieną. (2x2)
***
Myliu Joną, myliu Joną,
Myliu ir Antaną. (2x2)
Myliu Joną ir Antaną.
Nežinau, kuris bus mano. (2x2)

Vėjas pučia, laivą neša,
Nuneš mane į tėvynę. (2x2) *Eina rateliu*
Tai bus linksma, tai bus gera,
Tai bus linksma Lietuvoj. (2x2) *Sukasi*
Štai jau krantas, tėvų pirkios,
Mes gyvenam Lietuvoje. (2x2)
Mes čia šoksim ir dainuosim
Linksmas dainas Lietuvoj. (2x2)

Dainavo **Elena Koženiauskaitė-Martinonienė,** gim. 1920 m. Deltuvoje, Ukmergės r., gyv. Troškūnuose.
Užrašė **Rasa Šidlauskaitė**. 1992 m.

Ratelis

Vaikščiojo mergelė
Po rūtų daržėlį
Ir nešiojo aukso žiedą
Ant baltų rankelių.
Duoda baltą ranką,
Veda į daržėlį.
Ir paklausė bernužėlį:
– Ar mylėsi mani?
– Negaliu sakyti,
Negaliu kalbėti,
Gerai žinai, kad aš jaunas
Negaliu mylėti.
Laikas jau atėjo
Ir sudie sakyti,
O man jaunai širdis skauda,
Sunku išsiskirti.

Dainavo **Albina Binkytė-Žemaitienė,** gim. 1916 m. Troškūnuose, ten ir gyvena.
Užrašė **G.Abromavičiūtė, Modesta Gaižiūnaitė, Egidija Viškelytė, Rasa Šidlauskaitė,** Panevėžio 2-osios vid. m-klos mok. 1992 m.

Maironiečių ekspedicija Troškūnuose. 1992 m.

E. Urbono nuotrauka

Daina

Taipgi gražus gražus rūtelių darželis,
Pilnas jau prisėtas žalių žolynų.
Dailiai aptvėrė mano brolelis,
Užtat jam vainiką nupint ketinu.
Mano žolynėliai žydėti pradėjo,
Kokia man linksmybė, kas gal apsakyt.
Tartum brangenybes kas man pažadėjo –
Vien tik širdį traukia, noriu jas matyt.

Albina Binkytė-Žemaitienė.

Ratelis

Skrisk skrisk, bitute, medučio nešti. (1x2)
Aš bijau skristi, kad nepaklysti,
Į žabangėlę kad neįlįsti. (2x2)

Per pirmą posmo eilutę eina rateliu,
o per antrą - pina „žilvitį".

Pasakojo **Anelė Bartkūnaitė,** gim. 1926 m. Rokiškyje. Į Troškūnus atvyko gyventi 1962 m.
Užrašė **Rasa Šidlauskaitė.** 1992 m.

Apie bites

Vasarą iš žiedų, iš žiedelių prineša nektaro. Bitutės padaro medų ir supila į akutes. Bitutės neduoda žmonėms pavogti tą medų, kanda. Jom reikia atiduoti, kad išliktų gyvos. Tai iš cukraus verda sirupą ir peni bitutes. Bitės žiemą nemiega, susimeta kamuolin. Vidury to kamuolio būna motinytė. Tą motinytę peni. Bitutėm šalta, ir jos juda. Pakraštinės įlenda vidun ir iš ten išstumia vidurines. Tai žiemą pro vamzdelį pasiklausai: jei dūzgia, tai gyvos.

Pavasarį, kai tik saulytė išlenda, ir jos išlenda. Per žiemą žarnytėm prisidaro išmatų. Ir, kaip atšyla, išstumia jas lauk. Bitutės vasarą labai daug dirba ir pavargsta. Jom susidėvi sparneliai, ir jos nukrinta ant žemės. Pasilieka tik jaunos. Reikės bitutėm padėti išvalyti avilį. Pavasarį pasižiūri: jei bitutės nieko nebeturi, vėl papeni.

Troškūnų bitininkės.
Kairėje Anelė Bartkūnaitė. 1992 m.

Į obelį susimetė bičių spiečius.
E. Urbono nuotraukos

Troškūnietės vaišina medumi. Eugenijus Urbonas ir Gražina Kadžytė. 1992 m.

Rudenį, rugpjūtį, išima medų. Užsidedi sietelį ir jos nepasiekia, neįlenda. Užsivelki baltą chalatą – bitutės baltos spalvos nemato. Su bitėm reik mokėt elgtis. Reikia nedaryt staigių judesių – įgels. Jų nereikia bijoti. Visi gyvi daiktai nori pagarbos ir meilės. Nedaug žmonių bites laiko – mat bijo įgėlimo. Yra iš Kaukazo parsivežamos motinėlės su ilgu straubliuku, bet jos jį paslepia. Trumpesnius straubliukus turi vietinė rūšis. Iš baltų dobiliukų nektarą siurbia paprastos bitutės, o iš raudonų – Kaukazo. Bitutės miršta todėl, kad jų geluonis prie žarnelės, o ten yra maišelis su nuodais, ir bitutė juos panaudoja. Dar yra adatytė kaip kablys. Bitė įdūrė, oda susitraukė. Ir tas kabliukas traukiasi ir ištraukia žarnelę, o be žarnelės bitutė gyventi negali.

Motinytė yra viena visam avily ir ji neturi nuodų. Motinytė deda kiaušinius ir negali pati apsitvarkyti. Tai bitutės ją šukuoja, peni, išneša. Bitės turi liaukas, kur peni motinytę.

Motinytė per parą padeda 2 tūkstančius kiaušinėlių. Bitutės paruošia akytes, o motinytė įkiša užpakalį ir padeda kiaušinėlį. Ji turi burnoj seilių ir priklijuoja tą kiaušinėlį. Motinytė juos tik sudeda, o kitos bitutės prižiūri. Bitutės užpila tą kiaušinėlį pienu. Iš pradžių būna tik tuščias gemalėlis. Jį pastato stačią ir tuoj pila pieną. Po 2 dienų kiaušinėlis gula. Po 5 dienų išsirita vikšrelis. Po 12 dienų ten prideda pieno ir vikšrelį uždaro. Kai bitutė išsivysto, ji jau turi dantukus ir prasigraužia.

Bitutėm reikia daug žiedų ir daug šiltų dienų. Jei dienos bus drėgnos, žiedai neturės nektaro. Kai šalta, bitutės negali skristi medaus ieškoti.

Bitės ne vien medų neša. Jos daro vadinamą bičių duoną. Pienui gaminti reikia daug žiedadulkių. Be jų bitės nesiveis. Be nektaro irgi badaus. Bitutės medų neša iš pienių žiedų, iš sodų, iš serbentų. Įdomus ir paslaptingas bičių gyvenimas.

Tautosakos rinkėjos Rasa Šidlauskaitė ir Modesta Gaižiūnaitė su Anele Landsbergiene. 1992 m.

Joninių laužas prie Juostino ežero netoli Troškūnų. 1992 m.

Rasos šventė. Mokytoja Zita Kibickienė (Vilniaus Mykolo Biržiškos g-ja) su stovyklautojais.

Troškūnai. 1992 m.

E. Urbono nuotraukos

SURDĖGIS

Miestelis yra netoli Vašuokos aukštupio, 11 km į vakarus nuo Viešintų. Jis priklauso Anykščių rajonui. Pirmąją koplyčią 1510 m. čia pastatė dvarininkas B.Staveckis. Prie jos buvo įsikūrę bazilijonai, po 1596 m. Brastoje sudarytos bažnytinės unijos tapę stačiatikiais unitais. Caro laikais Surdegio bažnyčia paversta stačiatikių cerkve (1832 m.). Į supravoslavintą Surdegio vienuolyną buvo siunčiami prasižengę popai, tarp jų, matyt, buvo daug gabių šventikų, tad garsas apie Surdegį, stebuklingą Dievo Motinos paveikslą ir šaltinį bažnyčioje, turintį stebuklingų galių, plačiai paplito iki Peterburgo ir Maskvos: čia vasarą suvažiuodavo gausybė maldininkų (iki Panevėžio – Daugpilio geležinkelio tik 2 km), buvo statomi dviaukščiai mediniai namai, miestelis augo. Katalikai bažnyčią atgavo tik 1917 m. Iš Surdegio yra kilęs žinomas aktorius Algimantas Masiulis. Surdegyje tautosaką 1973 m. rinko Panevėžio 4-osios vidurinės mokyklos mokiniai (vad. E. Urbonas). Pačiame miestelyje rasta daug gerų senyvų tautosakos pateikėjų, bet, gaila, ne viskas buvo užrašyta.

Ekspedicijos dalyvių kalbintos Surdegio moterys šnekėjo anykštėnų tarme.

Pasakojo **Marijona Bačkulienė,** gyv. Surdegyje.
Užrašė **Panevėžio 4-osios vid. m-klos mokiniai.** Vadovavo **Eugenijus Urbonas.**
1973 m.
Tekstus šifravo ir bendrine kalba perteikė **Vitalija Vasiliauskaitė.**

Išgelbėta senatvė

Senelis sakydavo, kad senovė(j) labai senus žmones žudydavo, o vienas sūnus labai mylėjo savo tėvą ir laikė, visą laiką slėpė, kad nematytų niekas.

Tada užėjo labai blogi metai, nebuvo nei sėklų, nei ko valgyti. Sūnus dejuoja tėvui:

– Kaip bus, kaip dabar gyvensim? Teip jau blogi metai, teip nieko nėra.

Tada tėvas ir sako:

– Nuplėšk klojimo stogą ir iškulk. O aš tau padėsiu.

Skaitosi, tenai dar buvo su grūdais. Jis paklausė, iškūlė. Kiek ten prikūlė, o tėvas ir sėja. Važiuoja ponas ir sako:

– Kol' tu, žmogau, tai sėji, tai stovi?

Jis ir sako:

– Kai gera minutė – sėju, kai bloga – palaukiu, kol praeis.

Na, ir dabar sako:

– Gal tu žinai ir kada mirsi?

– Žinau.

– O tai kada tu mirsi?

– Ogi tada ir tada mirsiu, – pasakė jis.

Dabar – Kalėdos. Siunčia pasiuntinį ponas į tą kaimą – ar tas senis numiręs. Numiręs tas senis. Jau tam ponui neramu.

– Bet tu gali išsisaugoti nuo mirties, – buvo pasakęs (senis). – Eik vogti su žulikais ir tada išsisaugosi nuo mirties. Tokian ir tokian dvaran nueik vogti.

Teip ir padarė. Kai tas senis numirė, tai ir jam striokas. Dabar nueina į tą dvarą. Ateina žulikai. Jis prie tų žulikų prisideda. Dabar jie sulipė ant aukšto ir girdi: šneka, kad tam dvare ruošia pokylį didelį ir jis yra tan pokylin kviestas. Šneka, kad reikia dėt nuodų ir tą poną nunuodyti. O jis pats girdi. Žodžiu, reikia sustatyti stiklines ir, kai išgers, nusinuodis. Dabar jis patenkintas, kad užgirdo. Jis tos stiklinės negers.

Teip ir buvo. Par tą balių liepė gert jiem tą stiklinę. Jis stiklinę atkelia šeimininkui. Ką daris šeimininkas – turi gert. Kai jis tą stiklinę gėrė, trinkt išgriuvo – ir negyvas.

Ir nuo to laiko nustojo senus žmones žudyt. Todėl ir dabar laimingai gyvenam lig pat senatvės.

Motina ragana

Yra ir tokių atsitikimų. Sako, kad eina ir išpažintin, ir viską, bet tos moterys yra negeros. Jom palikta yra iš seno motinų burtai. Jos komunijos negali praryti ir deda skrynytėn. Ir mirdamos palieka dukteriai arba sūnui. Ir ėmė viena duktė – nusinešė pas kunigą tą motinystę, kas ten įrišta. Ir pasižiūrėjo kunigas, o motina buvo nepalaidota. Pažiūrėjo kunigas , kad čia

komunija, surišė ir sako, kad kai įdės grabą duobėn, – įmestų. Kai įmetė, grabas išėjo padangėn, išskrido viskas.

Skaitosi, ji ragana buvo ir dar norėjo dukterį padaryti. O duktė nepriėmė.

Ar tai teisybė – nežinau. Sibire kai buvau, tai iš viso svieto žmonių privažiavusių visokių būdavo. Tai vieni žino tą, kiti žino tą.

Kas klojime ūžia

Atėjo pusbrolis iš vakaruškų ir nuėjo klojiman už jaujos.Atsigulė ant šiaudų ir dabar guli jis. Girdi, sako, kad kažkas ūžia ūžia. Sako, nemiegu. Kaip tiktai priėjo – kad sudavė tuosna šiauduosna ir nieko nesako. Teip visas dreba, kad net na. Paskui ėmė žegnotis, ir kaip išūžė, teip ir išūžė iš klojimo.

Burtininkų galia

Pakelienė buvo geroj vietoj apsigyvenus.Tai pakelėm vaikščiodavo pinčiukai tokie, teip anksčiau vadindavo. Nešiodavo pardavinėti sėklas, vaistus. Ir tas pinčiukas užsispyrė, kad duotų grūdų jam, o jos vyras nedavė. Tai tas pinčiukas užpyko. O visi šnekėdavo, kad tas pinčiukas nuodnikas.

Dabar vaikas buvo dvejų metų, užu stalo vaikščiojo ir sukosėjo. Kaip užpyko tasai senis! Kaip tik tas vaikas prieina, teip užsikosti – juodas ir juodas. Ir nuvežė pas daktarus. Nieko nepadarė.

Aš ir kalbėdavau:

– Girdėjau, kad Ramygaloj yra burtininkas.

Ir pasakojo jin (Pakelienė):

– Vyras nesutinka (Ramygalon vežti). Tai palei daktarus vežiojom vežiojom. Kai tik vaikas prieina – atlieka juodas.Nieko negalim padaryti – nuvežėm. Dar nenuvilkau, nei nieko. Tik įėjau vidun pas tą žmogų:

– Kam tą berniuką atvežei? Jau vėlu. Jau pavėluota ,– pradėjo sakyti.

Nei jis žino ką atavežiau, nei kas jam yra, ir sako:

– Per daug pavėluota: kad anksčiau būtum atvežus, būtų pagijęs.

Na, tas vaikas mirė.

Čia tikras dalykas, pati močia aiškino, kad teip buvo.

Reiškia, ir jis buvo burtininkas, tik per ilgai užtraukė ir nebegalėjo jo (vaiko) pagydyti.

Dainavo **Emilija Bubinaitė-Žekonienė**, gim. 1903 m. Surdegyje, ten ir gyvena. Užrašė **D.Čereškaitė.** 1973 m.

Mergyte mano,
Jaunoji mano,
Aš atjojau pasiklausti,
Ar tu moki austi. (2x2)

Jaunasai mano,
Berneli mano,
Vargiai augau, be močiutės,
Kas mañ' mokis austi. (2x2)

Mergyte mano,
Jaunoji mano,
Kas išmokė gegutytę
Girelė kukuoti? (2x2)

Berneli mano,
Jaunasai mano,
Išsimokė gegutytė
Nuo kitų gegučių. (2x2)

Mergyte mano,
Jaunoji mano,
Reikė ir tau išsimokyt
Nuo kitų sesučių. (2x2)

Emilija Žekonienė. *E. Urbono nuotrauka*

Aukštas dangus,
Žiba žvaigždės,
Didelės ir mažos,
Tiesus kelias tau, berneli,
Joti pas mergelę. (2x2)

Dieną joju, antrą joju,
Antrą nieko neprijoju,
Tik prijojau uošvės dvarą –
Mergužėlė miega. (2x2)

Mergužėle, miegok miegok –
Dabar tava valia,
O par tavo saldų miegą
Skauda man širdelė. (2x2)

***

Oi, ievuže ievuže,
Ko nežydi žiemužę?
O je, o jeje,
Ko nežydi žiemužę?

Kaip žydėti žiemužę –
Šalna šaldo žiedelius.
O je, o jeje,
Šalna šaldo žiedelius.

Šalna šaldo žiedelius.
Ir žaliuosius lapelius.
O je, o jeje,
Ir žaliuosius lapelius.

Pasakojo **Emilija Bubinaitė-Žekonienė,** gim. 1903 m. Surdegyje, ten ir gyvena.
Užrašė **Eugenijus Urbonas.** 1973 m.
Tekstą šifravo **Vitalija Vasiliauskaitė.**

Apie aitvarus

* Seniau tarnova bėrnus pas gaspadoris. Nu ir, soko, molo, baige jo sumol't' jo kiek ti gėldoj buva supilta, i vėl' – vė pasidaugina. Nu, mislija: kas gi čia

dabar yra, kad čia išmalu, čia vėl' gėlda pripilnėja, čia išmalu... Atsigrįžta – gi gaidys kad vemia, kad vemia geldon. Jis mat už tos (kur suka girnas), už tos lazdos i tam gaidžiui kaip lieje, ti par lubas ir išėje ugnes kamalys'. Teip juokdavase. Ar ti teisybe, ar ti neteisybe? Nu tai tas gaidys – jo oitvarʊs. Gal' gaidžiu pasivertįs oitvarʊs. A, ti, soko, jam ti kiaušinienės kepa, ti nėša, un gurba podeda - oitvarui būktɛ. O paskiau koks ti gaspadoris jėme ir užpyka – nebenuneše nieka. Ti tas kaip užpyka oitvarʊs, ti prineše visokių šiukšlių pilnų kiemų, kaliošų visokių, atlekų visokių. Prineše, soko, kad nežmoniškɛ.

Nu, tʊkie anikdotɛ. Negi ti teisybe gal' buvo?

Ragana žmona

*Apsivede berniokʊs, skaitasi. Ir jisɛ tiek iš naktes' atbunda vis – tiek pavargįs, tiek pavargįs. Jis dabar ir kaimynam jėme dejuot': kas či yra, rõkuojasi, parsivedžio; pirma toks stipras buvau, o dabar tiek pavargįs ir pavargįs iš naktes' vis.

Soko:

– Nemik i padabok: kų ji tau padaris. Gi tava boba, soko, rogana. Tu, soko, negi žinai?!

Nu gerai – jisɛ dabar nemiega. Apsimete miegʊnčiu, ale laukia. Ji atdore skrynių, pasijėme komanas ir unt jo užumete. O jis nemegoje. Jis būt megojįs – ti jį būt pavertus orkliu ir būtų išlɛkus ir jodinėjus un kitas roganas. O jis nemegoje, ti jis mat kaip nutvėre tas komanas – negalɛje tadʊ jo nemiegʊnčia paverst'. Kaip nutvėre tas komanas, teip jų primuše, teip primuše, kad komanas pėčiun pomete - sudėgina.

Ti va, teip šnekėdava, kad čia va netolimas kaimas mūsų, čia va už kokių pinkių kilometrų - Gudeliuos – ka teip buvo senovėj. Senai, skaitasi. Visokių gi jakų.

Raganaujanti kaimynė

*Tas berniukʊs serga i serga. Jį pagydžia, jo bin kiek prodeda voikščiot', tadʊ jis ir vėl' apiserga. Nu, ti jo pamakina padaryt' vonių jam, nu, i kad niekas neinteitų. Nu, i padare vonių jo tam berniuku, jo pagulde vėl' unt lovos – liepe gul't'. Jo jis buvo gal' ti dešimtes metų – dvylikos. Nu, jir kaimynka atolake. Durys užrakintas – jir unt vienų langų, jir unt kitų:

– Laisk, kaimynkėlʊ, laisk. Vagi, žirėk, kų aš tau pasakysi – tokį reikalų turi svarbų, atidaryk duris, atrakink, - teip prošo.

Nu, kaimynka pojėme ir atrakina tas duris jir jų intlaide. Tɛ tik jinɛ prilake unt lovų, pagloste tų berniukų – ir vėl' tas berniukʊs sirgt' jir sirgt'. Jir džiūvo, jir džiūvo – jir numire.

Soko, tikrai tikrai nu tos moteres. Ji, soko, negera buvo, – nu, rogana.

MÍEŽIŠKIAI

Miežiškių švč. Mergelės Marijos bažnyčia.

E. Urbono nuotrauka. 2004 m.

Miestelis yra 13 km į pietryčius nuo Panevėžio, prie Nevėžio upės ir senojo Panevėžio - Ukmergės - Vilniaus kelio (plento). Istoriniuose šaltiniuose Miežiškiai minimi nuo 1586 m., kai priklausė Upytės pavieto Vareikių vaitijai - Vareikius nuo Miežiškių skyrė Gitėnų miškai. Dabar kaimas beveik išnykęs. 1634 m. už nepaklusnumą savininkei Trakų teisėjienei Reginai Rajeckienei kartu su vaitu Jonu Vareikiu mirties bausme buvo nuteista keletas miežiškėnų: kalvis Matulis, Valentas Karbas, Valentas Starkūnas ir kiti. Dabar Miežiškiai - seniūnijos centras. Miežiškių naujoji neogotikinė mūrinė bažnyčia statyta 1916-1920 m. Yra pagrindinė mokykla.

Miežiškiai – kalbininko Jono Šukio gimtinė. Jis tyrinėjo Miežiškių tarmę, paskelbė apie ją mokslinių straipsnių, užrašė daug sakinių akademiniam žodynui.

2003 m. išleista kraštotyros knyga „Miežiškiai“ *(parengė Vladislovas Marciuška ir Jonas Šukys).*

Miežiškių apylinkėse mokytojos Vitalijos Vasiliauskaitės mokinės užrašė įdomių sakmių, o 1977-1978 m. tautosaką šios seniūnijos šiaurėje (apie Trakiškį, Taruškas, Kulbius, Pučekus) rinko Panevėžio 2-osios vidurinės mokyklos mokiniai (vadovai Eugenijus Urbonas, Vida Grigienė).

Tradicinė miežiškėnų tarmė yra pietų panevėžiškių, bet į šiaurės vakarus nuo Miežiškių parapijos jau gyvena šiaurės panevėžiškiai.

Pasakojo **Paulina Skrebytė,** gim. 1911 m. Kerblonių k., Miežiškių apyl.
Užrašė **Evelina Skrebytė,** Panevėžio Vytauto Žemkalnio g-jos mok. 1996 m.
Šifravo **Vitalija Vasiliauskaitė.**

Pasakos be galo

Vilko pasaka

* *Būva vilkʊs senʊs, senʊs. Ne kaip senʊs, kaip žylʊs. Ausys stačias, lūpas plačias, dʊntys' kaip vargonɛ. Ėje prʊ varčių, užkliūva už varčias. Pasakysi vė nʊ pradžias. Sakyt'?

– Sakyk.

Būva vilkʊs senʊs, senʊs. Ne kaip senʊs, kaip žylʊs. Ausys stačias, lūpas plačias, dʊntys' kaip vargonɛ. Ėje prʊ varčių, užkliūva už varčias. Pasakysi vė nʊ pradžias...

Čerepuko pasaka

* *– Aš tau Čerepuka pasakų pasakysi. Tu klausysi?

– Klausysi.

– Tu klausysi, aš klausysi. Aš tau Čerepuka pasakų pasakysi. Tu klausysi?

– Klausysi.

– Tu klausysi, aš klausysi. Aš tau Čerepuka pasakų pasakysi. A klausysi?

– Neklausysi.

– Tu neklausysi, aš neklausysi. Aš tau Čerepuka pasakas nesakysi. A klausysi?

– Neklausysi.

– Tu neklausysi, aš neklausysi. Aš tau Čerepuka pasakas nesakysi...

Boba ant akmeno

* *Tʊkiam miški yra dydelis akmuo. I prʊ tų akmenų ainʊ kelis'. Ėje prʊ tų ãkmenų vienʊs berniokʊs, žiūri – sėdži bobʊ ʊn ta ãkmena i praša:

– Pakybik manį. Pakybik manį.

U jis' byje. I nuvėje tʊlyn'. Ainʊ kytʊs, žiūri – sėdži bobʊ ʊnt akmena i praša pakybit':

– Pakybik manį. Pakybik manį.

Tas kaipgi kybis? Pasyme lazdų, tų bobų su lazdʊ pastumėje, tik to bobʊ kaip virta – pinigɛ bir bir bir... Čielʊs maišʊs i pribirėje. O tas bobas i nebėr – piniguos išbirėje. (Tadʊ jisɛ...) I tas, pirmutynis, pamate, kad tų pinigų daug. Jis sugrįžtʊ.

– I man'!

– Kam tu, – saka, – bobas nekybinɛ, užtat negausi pinigų.

Ti jis susirinka tuos pinigus, susidėje maišan i parėje namo. Va.

* Yra kompaktinėje plokštelėje

Kulbių, Kuzmiškio, Margučių kaimų moterys su vaikaičiais. 1977 m.

Staltiesė, ožkytė ir maišas

* *Givena bʊbūte tʊki. Turėje sūnų, vardu Jonʊs. Toks potinginis būva, neturėje valgit'. Sušluoste bʊbūte kubilɛly grūdų kur būva, pripyla geldelьi, saka:

– Neš'k malūnan, sumal'k, bus nors duonɛ išsiskept' kʊkiam kartu(i).

Nu, jis ir išėje. Nuvėje malūnan, sūmala tuos myltus, parėje namolia. Ėje par kalnelį, kad pasikėla vėjis', kaip susysuke toks staigus vėjis' – i yšpute jam visus myltus. Jis dabar saka:

– Nu, kų dabar aš parneši mamɛ, kad nebėr myltų? Iš ka gi bekeps duonų?

Nu, i dabar mūšʊ (vėją). Su basli kaip mūše, i išlinda toks senelis' iš ta kalnelia. Saka:

– Jonɛ, Jonɛ, kam tu mañ' muši?

– Kam, – saka, – tu man' myltus yšputė? – Saka: – Aš nebeturėsi ka parnešt' namo mamɛ.

– Nemūš'k manį, – saka, – aš tau duosi stałtʊsį, – saka: – Ki tu nʊrėsi valgit', padėsi, sakysi: „Stałtʊsi, išsiviniok!" – stałtʊse išsivinios. Tu ka tik nʊrėsi, ti i rasi un tas stałtʊses, pavalgisi. Ki pavalgisi, vė sakyk: „Stałtʊsi, susiviniok!" – stałtʊse susivinios. Kitąkart vė, ki nurėsi. Teip i kałbɛk vis'.

Nu, i dabar parėje namolia, mamʊ baras:

E. Urbono nuotraukos

– Kurgi myltɛ?

– Nesibar'k, – saka, – va, žėk, kʊkių stałtʊsį atanešio.

Kaip padėje un stala, saka:

– Stałtʊsi, išsiviniok!

Stałtʊse let, let išsivinioje. Žiūri – visokia valgima! I būlkų, i misas, i dešras, i sviesta! Kad privalge jie! Vėl' pasake:

– Susiviniok!

Susivinioje to. Nu, i daba kelis' dienʊs jie jo teip valge. A tas Jonʊs, parūpa jam – netoli karčemʊ būva. Nu, i nuvėje ti un židalkų būtelia paprašyt'. Įvėje, saka (žydė):

– Ui, – saka, – kų tu či, Jonɛ, atsynešė?

Saka:

– Duok tik būtelį, – saka, – aš tau parodysi, kų aš atsynešio.

Daba tas Jonʊs padėje un stala stałtʊsį, saka:

– Stałtʊsi, išsiviniok!

Stałtʊse išsivinioje. To židalkʊ ka apsidžiauge! Saka: „Palauk, aš jam būtelį – ar aš nepavogsi (staltiesės) iš ja?"

Nu, i dabar pavalge, tuoj būtelį pastate, da pastate i kytų. Tas Jonʊs i pasigėre. Ir užmyga ti pri stala. Dabar to židalkʊ grait paješkoje – skrynio sava rada tʊkių stałtʊsį, ataneše, padėje. Jonʊs atsikėla jo ti išsimegojis', saka:

– Stałtʊsi, išsiviniok!

To stałtʊse nebegirdži. Kaip kurči gūli i tyli. Dabar jis da šauki – jin nieka.

Dabar jis nuvėje un tų kalnelį, kad duodʊ, kad duodʊ su basli tam kalneli i vė saka:

– Kam tu manį apgavɛ, kam tu man' tik vienąkart išsiviniojė, daugiau nebeišsivinioji?

– Jonɛ, nesibar'k, aš tau duosi, nusipirksi tu pats ka nʊrėsi.

Dave, yšvede jam ʊžkytį. Parsyvede namolia.

– Užkyti, pasikratyk!

Užkyte pasikrata, pinigɛ bir bir bir bir – pribyrʊ. Jis pasyrenkʊ kešenėn pinigų, nuveinʊ, nūperkʊ valgit' ka reiki, i gerɛ jam.

Dabar to židalkʊ misliji: „Kaip dabar to ʊžkyte pavogt' nʊ ta Jona?". Dabar vė saka:

– Užkyti, pasikratyk!

Užkyte kres kres kres, pinigɛ bir bir bir. Dabar vė – tuoj ataneše būtelį tam Jonʊ. Jonʊs išgėre. Išgėre kytų būtelį i jis jo snaudži, jo užmyga. Tadʊ židalkʊ paime, nuvėje gurban, žiūri, kad i jas ʊžkyte tʊki. Ataneše, atave-

de, pryriše ti pri stala – ti pri Jona. Nu. U tų pakavoje. Dabar jis vėlek parsyvedo namolia, saka:

– Užkyti, pasikratyk!

Užkyte nebesikrata, bo jin nebe to – ka nebemoko jy kratytis'. Daba jo jis vė... Moči baras, kad kam nuvėje, nebėra pinigų, kaip givinsmi... Nu, i dabar jis' vė paime, nuvėje un kalnelia vė. Kad mūšo, kad mūšo tų kalnelį su basli, kad mūšo! Išlinda senelis':

– Ka tu, – saka, – kam tu mañ' muši?

– O kam, – saka, – mañ' apgavε – mán' ožko nesikrata, aš pinigų nebeturi.

– Palauk, – saka, – aš tau duosi da geriau.

Išėje, yšneše maišų. Saka:

– Ki nurėsi ka, ti, – saka, – pasakyk: „Iš maiša!".

Nu, dabar tas senelis' saka:

– Iš maiša!

Išlinda du ponaičiūkε su bizūnεs, kad pradėje Jonų mušt'. Saka:

– Taũ apgava židalko. To, – saka, – manį bari, či muši, – saka, – kad aš kalto̧s. Dabar, – saka, – nuveik i atsijimk iš židalkas.

Nu, jis nuvėje tiesė un židalkų. Židalko misliji: „Kų gi či atsyneše dabar maiši?"

Dabar (ji) saka:

– Ui, Jonε, Jonε, kų tu či atsynešė? – saka.

Saka:

– Duok tik būtelį.

Tuoj židalko du ataneše, tas Jono̧s geri. Jo jam jo smagu, dabar jis saka:

– Iš maiša!

Išlinda du ponaičiūkε, kad pradėje židalkų lūpt'!

– Ataduok, – saka, – stałto̧sį, ataduok ožkų. Ataduok! – saka. Mán', – saka, – reiki valgit'.

O to židalko:

– Oi, aš nepaimio, aš nepaimio...

– Nu, da lūpkit', – saka.

Tie lūpo. Ti jis... Ką gi, to židalko nusigunda – labė gi jo skaudo, ki lūpo. Ataneše stałto̧sį, atavede ožkų.

Daba paime tas, tų maišų užsidėje i parsyvede (ožkytę) namo. Dabar jis būva bagoto̧s jo. Nebereike nieka ni prašyt', ni lūpt'. Turėje stałto̧sį, o stałto̧se pasivinioji – pavalga, ožkyte pasikrata – pinigų tūri. Tado jie givena bagoti: i pinigų turėje, duonas nusipirkdava. I viska – ka tik norėdava.

* Yra kompaktinėje plokštelėje

Boba mėnulyje

Dėmės mat mėnesio kur yra, tai buvo teip. Kalėdų naktį, 12 valandą, visuose šuliniuose vanduo vynu pavirsta. Ale negaliama iš anksto susiruošt – kad jau dvyliktą valandą eisim vyno gert. Na, ir viena boba susiruošė. Pasiėmė naščius, jau dvyliktą valandą eis prie šul(i)nio semt. Kad pasikėlė stiprus vėjas ir ją visą su visais naščiais į mėnulį nunešė. Ir dabar, sako, tebėra su tais viedrais.

Kodėl kregždės uodega dvišaka?

Dievas siuvė paukščiam drapanas. O kregždė pasivogė žirkles ir įsikišė uodegon. Užtat jos uodega dvišaka.

O žaltys (gal koks velnias buvo) norėjo ją pavyt ir suėst. Griebė už uodegos. Bet kregždė vis tiek pabėgo. Liko tik uodega iškąsta.

Kaip Dievas sutvėrė gandrą

Dievas sutvėrė daug gyvulių visokių. Labai daug priviso varlių, rupūžių, gyvačių, žalčių. Tai paėmė, sukišė juos didelian maišan, užmezgė ir liepė tokiai bobai nunešt nepažiūrėjus ir įmest liūnan, prigirdyt. O to boba nebus boba, paėmė ir pažiūrėjo. Varlės liuokt liuokt; strykt ir gyvatės, ir rupūžės – išlakstė. To boba gaudė gaudė, ale visų nepagavo. Eina pas Dievą ir sako, kad jai tos varlės ir gyvatės išlakstė.

Dievas papyko. Tai jis sako:

– Kad tu starkas pasidarytum! Kad tu visą gyvenimą tas varles rinktum, gaudytum ir ėstum!

Kaip duos tai bobai par kuprą (mat jis pečių kūreno), tai jin ir pasidarė starku.

Kodėl vėžys eina atbulas?

Kai Dievas gyvuliam akis dalino, visi pirmučiausi didelių sulaukė, o vėžys kol nulervojo, tai jam mažutės liko. Dievas davė jam tokias, o vėžys bumbėjo: „Įsidėk tu sau tas akis uodegon...“

Dievas papyko, kad jam teip sako, paėmė ir įdėjo vėžiu(i) akis uodegon. Tai jis ir dabar atapakalias vaikšto.

Kodėl skruzdėlė pertrūkusi, o voras su kupra?

Vieną dieną piemenys valgė pietus. Ir nudribo jiem bevalgant duonos kąsnelis. Voras pamatė, pasigriebė tą kąsnelį ir neša Dievu(i) parodyt, kad piemenys duoną ant žemės mėto.

Skruzdėlytė lėkė iš paskos dangun pasakyt, kad voras meluoja. Voras nulėkė pas Dievą ir sako:

– Pone Dieve, tie piemenys duonos nemyli, ant žemės mėto. Nubausk juos!

Skruzdėlytė lėkė lėkė, kad net partrūko. Prilėkė prie Dievo ir sako:

– Dieve, neklausyk! Jis meluoja. Piemenim netyčiom trupinėlis nudribo žemėn.

Dievas papyko – kad duos voru(i) kupron su ranka, kad net kupra iššoko. Dabar voras su kupra, o skruzdėlė partrūkus.

Burtininkai

Mokėjo viena tokia burtinykė kitam kaime karves išmelžt. Buvo pas ją mazgotė tokia pakabinta. Sako, mazgotę melžia – ir pienas bėga. O jos kaimynu(i) karvės pienas vis išmelžtas.

Kaimynai skundėsi burtinyku(i) Kubiliu(i). Tai tas padėjo.

Pasakojo ir dainavo **Uršulė Svaldenytė-Šukienė,** gim. 1912 m. Bajoriškėlių k., Miežiškių sen., gyv. Miežiškiuose.
Užrašė kalbininkas **Jonas Šukys,** pateikėjos sūnus. 1962 m.

Vakaruškos

Pasakojusi ir dainavusi Miežiškių kalvio žmona Uršulė Šukienė. 1965 m.

*Dvejas vakarūškas būva. Mes' ı vaikɛ *(ir būdami vaikai)* vakaruodavom. Lık šešiolekʊ metų dydelė *(didieji)* neprıjımdava. Mažylių – lık šešiolekʊ – vakarūškas būva skırtɛ *(atskirai)*. Sakydava: vaikų vakarūškas. Berniūkɛ tie dıdesnı grodava ʊn armʊnıkėlių lūpinių, pol'kʊs, val'cʊs – vıskã *(visko)* mʊkėje, ʊ mes' *(paauglės)* šokam, trypiam. Pas mʊm daugiausı vakaruodava – dıl' ta, kad mūsų būva namʊs gerʊs, sʊ kamınɛs ı sʊ padlagɛs: mat tete būva Amėrıkı (= -e), negėre, nerūke, susıtaupe pınıgų, *(parvažiavęs)* nʊsıpırka žemį ı triobʊs gražıs' pastate - vysa kaima gražiausı, naujas. Nʊ, ı pas mʊm – šokt', vakaruot'.

Kıp jo *(jau)* paaugom, šešiolekʊ metų jo - aidavom ʊn tuos suaugʊsıs' vakarʊškʊs. U tʊkiuos *(tokias)* mergaičkʊs, bernıkʊs lık šešiolekʊ išvajodava. Kad atainʊ, patvʊriuos stovı, vasarʊ – tı gerɛ, ʊ kad jo žiemʊ, jo gryčio sʊsıgrūdʊ – tı toj: „Vaikɛ, namo! Urr – šūnį!“ – ımdava rėkot' senbernė. Vısı – namo: da prılʊps pagavį!

Kūčių spėjimai

*Visokis' būrtus darydava. Mes *(mergaitės ir paaugusios)* su kvartukėlės' sustojam – ir barsta kviečis', tuos vyrtus *(Kūčiom),* un kvartūkų. Kana *(kvartukan, prijuostėn)* daugiau patenku, ti to daugiausi ras paukštelių lizdelių, to laimingiausi ištekės. Ir aidavom klausyt' šunų. Katram šoni loji, ti tan šonan nutekėsi.

Paskiau – šližykų spėt'. Saujų ūžemam *(pačiumpam kūčiukų į saują):*

– Dzinguliava!

– Atvažiava! – tu sake.

– Keletu (arklių)?

Sake:

– Dvejetu, trejetu...

Ėgu ispėjė, ti tau šližyke, u kat neispėjė – neduodu.

Nu, agu tėp:

– Šaku maku bėgu!

– Un manį pabėgu!

– Un kelių kujelių?

Vėl' sake, a un trijų, a un keturių. Jėgu yra tiek – še tau, u jėgu nėra – tu man' pridėk, ka(d) neispėjė.

***

***Šviesus dungos kraštus,**
Kur saula tekėje,
U mán' da švesesnis',
Kur panela ėje.
Ramta drylia lialia,
Olia lylia lialia,
U mán' da švesesnis',
Kur panela ėje.

Aušryne žvaigždela
Už visus švesiausi,
U mana panela
Už visus gražiausi.
Ramta drylia lialia,
Olia lylia lialia,
U mana panela
Už visus gražiausi.

Ainu par laukelį,
Rugė, medžė žydži –
Kad či but mergela,
But kas mañ' palydži.
Ramta drylia lialia,
Olia lylia lialia,
Kad či but mergela,
But kas mañ' palydži.

Ainu par sudelį –
Daug pilkų bitelių –
Kad či but mergela,
But meilių žudelių.
Ramta drylia lialia,
Olia lylia lialia,
Kad či but mergela,
But meilių žudelių.

Kelkıs', sesūtı
*– Kelkıs', sesūtı, kelkıs', jaunojı. (1x2)
Jo (=Jau) žirgelė pakinkytı,
Prı gʊnkelių sustatytı –
Laikʊs važiuotı. (3x2)

– Da nesikelsı, da nevažiuosı – (1x2)
Sava mielɛ mʊtınėlɛ padıkavosı. (1x2)

– Dėkʊ, mʊčiūtı, dėkʊ, senojı, (1x2)
Kad sʊkrovė mán' kraitelį –
Daugiau nebereiks. (2x2)

– Kelkıs', sesūtı, kelkıs', jaunojı. (1x2)
Jo žirgelė pakinkytı,
Prı gʊnkelių sustatytı –
Laikʊs važiuotı. (3x2)

– Da nesikelsı, da nevažiuosı – (1x2)
Sava mielam tıvužėlı padıkavosı. (1x2)

– Dėkʊ, tıvelı, dėkʊ, senasɛ, (1x2)
Kad paskyrė man' dalalʏı –
Daugiau nebereiks. (2x2)

– Kelkıs', sesūtı, kelkıs', jaunojı. (1x2)
Jo žirgelė pakinkytı,
Prı gʊnkelių sustatytı –
Laikʊs važiuotı. (3x2)

– Da nesikelsı, da nevažiuosı – (1x2)
Sava mielam brʊlužėlı padıkavosı. (1x2)

– Dėkʊ, brʊlalı, dėkʊ, jaunasɛ, (1x2)
Kad nušėrė man' žirgelį –
Daugiau nebereiks. (2x2)

– Kelkıs', sesūtı, kelkıs', jaunojı.(1x2)
Jo žirgelė pakinkytı,
Prı gʊnkelių sustatytı –
Laikʊs važiuotı. (3x2)

– Da nesikelsı, da nevažiuosı – (1x2)
Sava mielɛ seserėlɛ padıkavosı. (1x2)

– Dėkʊ, sesūtı, dėkʊ, jaunojı, (1x2)
Kad nupynė vainikėlį –
Daugiau nebereiks. (2x2)

Pastaba: Šią dainą dainuodavo išlydėdami jaunąją iš gryčios į kiemą - iš ten ją veždavo į bažnyčią imti šliūbo. Būdavo ir ašarų atsisveikinant. Senesnės moterys vietoj „kelkis, sesūti" ar „kelkis, sesūla" neįprastai padainuodavo ir „kelkis, sejūla". Vietoj „mutinėlė, seserėlė padikavosi" dainuodavo ir „mutinytė, seserytė", vietoj „pri gunkelių" - ir „pri gunkelia", „pri vartelių". Vietoj „daugiau" taria „daugio" tik labiau į Raguvos pusę.

Pasaka be galo

*Žinɛ – mažı vaikɛ: tik prasidėk sʊ jės.
– Da pasakų! Da!
– Gal' jo užteks?
– Ne, ne!
Nʊ, tı kų: un gala – pasakʊ be gala.
- Gıvena senelis' ı bʊbūte. Senelis' išėje miškan malkauti. Rada sušalusį vilkų. Tų vilkų parvilka, un pečios užvilka. Tas vilkʊs atgyje – bʊbūte ja byje.
– U kur senelis'?
- Senelis' išėje miškan malkauti. Rada sušalusį vilkų. Tų vilkų parvilka, un pečios užvilka... Tʊliau žynot?
– Žynom.
– Nʊ, tı megūčių! Labanakt'!

***

Jaunose dienose
Buvau da(r) jauna –
Kalbėjo čigonė
Kabolus mesdama, – (2x2)

Paėmus už rankos,
Galvą kraipydama, –
Kad šliūbo dienoje
Paskęsi vandeny. (2x2)

– Nevieryk, mergele,
Nevieryk niekados:
Čigonė melagė -
Meluoja visados. (2x2)

Aš tau pastatysiu
Geležinį tiltą -
Geležinį tiltą
Ant tūkstančio stulpų (*kiti* - stiebų). (2x2)

Pastaba: Šis tarpukario romansas yra daina atklydėlė - turbūt iš miestų, iš inteligentų - ir buvo dainuojama beveik literatūrine kalba, tik tardavo „gelažinis".

Važiuojant prieš tiltą
Labai linksma buvo:
Geležinis tiltas
Dundėjo ir ūžė. (2x2)

Važiuojant par tiltą,
Tiltas įlūžo.
Mergelė nuskendo -
Bernelis paliko. (2x2)

- Dėl ko, motinėle,
Mane auginai,
Kodėl mažutėlio
Nenuskandinai? (2x2)

Aš būčia(u) te(n) nardęs
Kaip marių žuvis,
Aš būčia(u) žydėjęs
Kaip bijūnėlis. (2x2)

Juodoji karūna
Manęs žėlavos,
O baltieji rūbai
Mane palaidos. (2x2)

Pasakojo **Leonas Šukys,** gim. 1907 m.
Nainiškių k., gyv. Miežiškiuose.
Užrašė kalbininkas **Jonas Šukys,** sūnus. 1990 m.

Savanorių kapinaitės Liūdynėje, tarp Miežiškių ir Panevėžio.

Kalviavimas

*Pemo būdamos pradėjo (= -au) vaikam taisyt' visokis' peilis', kų, peilikos žabam nosipjaut', kam. Paskiau namie pradėjo – isitaisio galo gryčias kalvelų tokių (= -ią). Paskiau beveik ožaugo, torėjo jo aštonioleko metų – osygeidžio aiti pas kalvį mokitis'. No, pas kalvį pasimokio metos, išjo karuomenėn'. Po karuomenė (=-ei) grįžo namo. Namie torėjom žemes' dvydešim so viršum iktarų, reikalyngas būva kalvia ronkas. Pradėjo(-au) (kalvėj) dyrbt'. Priekalų (=-ą), kokių prekaliūkų, raplių, visokių dūršlikų, dūmplos nosipirko. Darbos gerε sekes' jo – labε daug torėjo darba i vysų laikų dyrbo, pakol'

pasıdare kʊlkozɛ. Kʊlkozı vėl' dyrbo. Tadʊ nʊseno (=-au) i dabar jo (padarau) tik sau ir da kʊkiam kaimynʊ.

Darbų daugiausı būdava - ūkiškų darbų: ratɛ ramʊntuot', roges', svarbiausı – plūgɛ, kad gerɛ žmonis' galɛt dyrbt' sʊ jeis. Arklė kaustıt' reikėje. Arklia kaustımʊs toks: yra žmogʊs, padedʊ, palaika kojų. U jėgʊ nėr žmʊgos – ı vienʊs pakaustɛ arklį. Nʊgı pakelı kojų, jemı ʊknolıs', prıtaikɛ patkavų prı nagàs – ı kalı.

Kalvio Leono Šukio sodyba - kalbininko Jono Šukio gimtinė.
E. Urbono nuotrauka 2004 m.

Dainavo kaimynai miežiškėnai, susirinkę į vaišes pas Miežiškių kalvį **Leoną Šukį,** gim. 1907 m. Užrašė kalbininkas **Jonas Šukys.** 1960 m.

***Mes' pažįstam gaspadorį,**
Kur svečių nemylı:
Atsisėdįs' šaly pečia
Kip katınʊs tylı.

– Tılɛk netılɛk,
Reiks alūčia duoti –
Mes alūčia neragavį
Namo nevažiuosmė.

Stiklinėla stiklinėla
Uzbʊnėlia praša.
Uzbʊnėlıs' jai atsaka:
– Nelyka nı laša.

Uzbʊnėlis' uzbʊnėlis'
Bačkelas praša,
U bačkela jam atsaka:
– Nelyka nı laša.

Svetelė, svečė
Namo nevažiuojı –
Gaspadorıs', gaspadyne
Labɛ aimanuojı.

Dainavo **Rozalija Svaldenienė,** vadinta Simaniene, gim. apie 1885 m. Pučekų k., Miežiškių sen., gyv. Pučekuose.
Užrašė kalbininkas **Jonas Šukys.** 1962 m.

***Kukuoj sodı gegutėla,**
Verkı svırnı mʊtinėla.
Kėp neverksı, neraudosı,
Ka dukrelьı aš išduosı?

Sūžvinge kiemı žirgelis',
Ainʊ tėvʊs ir brʊlalis',
Išeik ir tʊ, sesutėla,
Nuskyn'k žalių rʊtıtėlьı.

Nuskyn'k žalių rʊtıtėlьı,
Nupyn'k žalį vainikėlį –
Duok nupynʊs padıvėti,
Jaunʊs dienʊs paminėti.

Sutkūnų k. su Emilija Šukiene. 1977 m.
E. Urbono nuotrauka

***

***Mʊčiūte senūte,**
Tı tau, tı tau,
Užugdė (=-ei) dukrelьı
Ne sau, ne sau. (2x2)

Mʊčiūte senūte,
Tı tau, tı tau,
Sukrovė (=-ei) kraitelį
Ne sau, ne sau. (2x2)

Sukrovė (=-ei) kraitelį
Unt skrinelʊs,
Išlaidė (=-ei) dukrelьı
Unt martelʊs. (2x2)

Sauliūte tekėje
Unt vakarʊs –
Išlaidė (=-ei) dukrelьı
Unt ašarʊs. (2x2)

Sauliūte tekėje
Iš petelių –
Išlaidė (=-ei) dukrelьı
Unt vargelių. (2x2)

***Unt kalna rugė, pakalnė kvečė –**
Ūkʊje šūkʊje mʊtinėla dukrelьı.

– Aik, dūkrʊ, namo, dukterėla, namo:
Šit atjojı kriaučıkėlis – ar aisı už jo?

– Nı aš aisı ʊž ja, nı aš būsı ja:
Mažʊ duonʊ kriaučıkėlia – adatėla runko.

Unt kalna rugė, pakalnė kvečė –
Ūkʊje šūkʊje mʊtinėla dukrelьı.

– Aik, dūkrʊ, namo, dukterėla, namo:
Šit atjojı šaučıkėlis' – ar aisi už jo?

– Nı aš aisı ʊž ja, nı aš būsı ja:
Mažʊ duonʊ šaučıkėlia – plaktukėlis' runko.

Unt kalna rugė, pakalnė kvečė –
Ūkʊjė šūkʊje mʊtinėla dukrelьı.

– Aik, dūkrʊ, namo, dukterėla, namo:
Šit atjojı artʊjėlis' – ar aisı už jo?

– Tı aš aisı ʊž ja, tı aš būsı ja:
Gerʊ duonʊ artʊjėlia – žagrela runko.

TRÃKIŠKIS

Trakiškyje su kolūkio vadovu Rimu Bikeliu, rėmusiu ekspediciją. Viduryje mokyt. Vida Grigienė. 1978 m.

E. Urbono nuotrauka

Priemiesčio gyvenvietė prie Juostos upės, buvęs „Taikos“ kolūkio centras, į rytus nuo Panevėžio.

***

Pasakojo **Kostė Šukytė-Juškienė,** gyv. Trakiškio k., Miežiškių sen.
Užrašė Panevėžio 2-osios vid. m-klos mokiniai.
Vadovai mokyt. **Eugenijus Urbonas, Vida Grigienė.** 1978 m.

Pristojusi boba

*Mana tete nuvėje pas panʊs. Gal' vakarava tinai. Nedėlias dienʊ būva. Ir jis ėje namolia. Gal' būva dvilyke. Jis išėje iš kaima ir pristoje bobʊ jį. Vyje, vyje, vyje, kol' sutyka žydų važiuojint'. Tadʊ jį pamete vyt'.

Dainavo **Stefa Lajauskienė,** gim. 1909 m. Kulbagalių k., Miežiškių sen.
Užrašė Panevėžio 2-osios vid. m-klos mokiniai.
Vadovai mokyt. **Eugenijus Urbonas, Vida Grigienė.** 1978 m.

*Ki aš ɻjo par gyrių,

Sutiko tijūnų.
Aš tijūnʊ: „Labʊs rytʊs”,
Man' tijūnʊs - nɪ žodžia.
Aš tijūnų paspɪrėjo,
Jam kaulalė subɪrėje.
Parsynešio namolia,
Pasʊdino galɪ šulnia.
Ir išdyga dvi lepelas,
Treči sedułɛla.
Nusikirto sedułɛłы,
Pasidyrbo muzikėłы
Ir išɻjo veselijon
Jaunų marčių lynksminti,
Senų bobų kvaršinti.

Tam nabagų - dų skatykɛ.
Iš skatyka - tyte,
Iš tytes – žebrınkšte,
Iš žebrınkštes' - šiaučiūkus,
Iš šiaučiūka - kriaučiūkus.

Ir pasıve sermıgėłы,
Ir įsıve kešenėłы.
To kešenė ragelis',
Tam ragely trupinys' -
Molia Mųtiejı šikšnynis' indrelis'.

Patvųriūkų ardamus,
Tabųkėlų gerdamus
Ne iš sava panages' –
Iš šiaučiūka parages'.

Pasakojo **Ona Mikėnaitė-Vilienė,** gim. 1901 m. Antupių k., Debeikių apyl., Anykščių r., gyv. Martyniškių k.
Užrašė Panevėžio 2-osios vid. m-klos mokiniai. 1978 m.

Burtai Kūčių vakarą

* Venon degtūkų dižūtėn' įdedų žemių, kiton – krıželį, trečion - žiedų. Sumaišytus dižutıs' mergaites' traukı. Jėgų ištraukı su žemėm – mirsi, jėgu su krıželı – liksi nevedus davatkų, ų jėgų su žiedų – ištekėsı.

***

Kūčių vakarı močı nūmetų kuntaplį laukan. Dukte lakı pažırėt', ųnt katrų pūsį nosıs - iš tı atjos piršlė.

***

Pasydedų pų lovų stiklynį su vandenı, ir jėgų susapnuojı bernelį, katras papraša gert', – tas bus tava.

***

Nešų malkus gryčion, skaičiuojı: jėgų bus pų porų, tɛ ištekėsı, jėgų ne – liksì senų mergų. Kad malkus nešųnt pliauskų iškrintų, tɛ vestuves' bus vılyvas.

Mįslės

1. Važiuoju važiuoju - nėr vėžių,
   Kertu kertu - nėr skiedrų. *(Yrimasis upe)*
2. Du bėga, du veja, keturi kepestuoja, šeši šimtai švilpia. *(Bėgantis arklys)*
3. Pykšt pakšt ant lentos, kibilkšt kibilkšt ant tvoros. *(Skalbinius velėja ir džiausto)*

Pasakojo **Petras Skaržauskas,** gim. 1907 m. Narbutų k., ten ir gyvena.
Užrašė kalbininkas **Jonas Šukys.** 1958 m.

Kaimo muzikantas.

Apie vaiduoklius

*Mes gi dabar nebetikim vaidinuoklių. Seniau (būdavo) byje ait' prų kapus, miškı byje.

Vienų sykį mes sų brolı pjovem šienų, naktavojem tı. Brolis pamate, kad atalakı bobų par myškų. Jis nusigųnda. Bobų lakı artyn'. Kı jis nųrėje griebt', žiūrı - kelmus. Kitokių vaidinuoklių nebūva, nėra ı nebus. (Aš) netikėjo ı netikı, ı nebijo nieka. Akys' kad kadų pasimata...

Vienų sykį dėde atsikėla ųnkstı rytų, ainų bažnyčion rūdenį. Bliaunų ųžkelis krūmos. Yškelı (ožkelį) - tas tųlyn nubliaunų. Nusyjųke, ı gan.

Tautosakos rinkėjai Kulbių k. 1977 m.

Tautosakininkai Margučių k. (Trakiškio apyl.), Miežiškių sen. Iš kairės antra mokyt. Vida Grigienė, centre vadovas Eugenijus Urbonas.
E. Urbono nuotraukos

Pasakojo **Lionginas Gaidys,** gim. 1895 m. Pučekų k., Miežiškių sen.
Dalyvavo 1914 m. kare. Gavo Šv. Jurgio kryžių.
Užrašė Panevėžio 2-osios vid. m-klos mokiniai.
Vadovai mokyt. **Eugenijus Urbonas, Vida Grigienė.** 1978 m.

Pasakojimas apie pakaruoklius

*Sakydava, kad velnis' laki par kaimus ir pakaruoklių jieška. Tėvus sakydava: kad prikimši maišų šiaudų, pakabinsi unt garda, tę atlęks velnis'. Tėvus pasyjime šautuvų ir nuvėje gardan saugūti. Ki velnis' atėje, tėvus kad šove, - velnis' kad łęke, tę ir gardų yšverte belękdamus.

Pasakojimas apie aitvarus

*Seniau, ganydami arklis', matydavom aičvarus - jie nešdava auksų bagūtiem. Dabar nebesimata. Sakydava, kad katras aičvarus raudonus, tę tam auksų nešu, o kur juodus, tę, saka, šūdus nešu. Aičvarus būva kip žaltys', tik dydelis', ylgus.

2-osios vid. m-klos tautosakininkai Kulbagalio k. (Miežiškių sen.) su Alfonsa Sadauskiene.

Pučekai. 1977 m.

Pučekų kaimo moterys. Onos Sargautienės (dešinėje) sodyboje. *E. Urbono nuotraukos.*

Dainavo **Emilija Mikėnaitė-Tumonienė,** gim. 1910 m. Debeikių k., Anykščių r., gyv. Plakiškių k. Tarė **Ona Bagdonaitė-Viliūnienė,** gim. 1910 m. Plakiškių k., Miežiškių sen., **Julija Baltrūnaitė-Kulbienė,** gim.1901m. Papilių k., Troškūnų vlsč., gyv. Plakiškių k.
Užrašė mokyt. **Vida Grigienė,** mok. **R.Ramonaitė.** 1977 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

Kai atėjo tylus, ramus vakarėlis

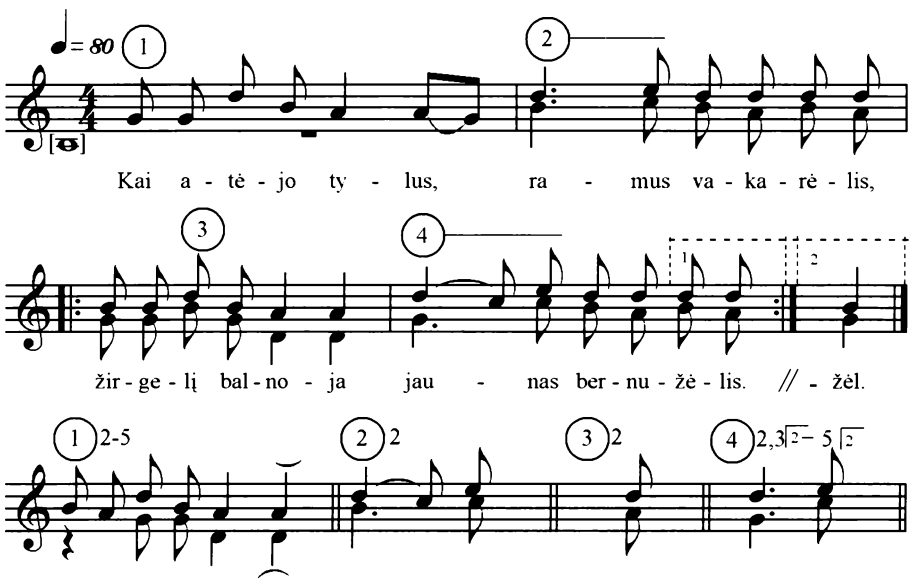

1. Kai atėjo tylus,
   Ramus vakarėlis,
   Žirgelį balnoja
   Jaunas bernužėl(is). (2x2)
2. Atsakyk, panele,
   Kuriuo keliu joti,
   Prie kurių vartelių
   Žirgeliui sustot(i)? (2x2)
3. Josiu prie kemelia,
   Kurs tvorų aptvertas
   Ir stikla langelis
   Vakarais pravert(as). (2x2)
4. Ten mana mergele
   Geltonom kaselem,
   Į mane žiūrejo
   Mėlynam akel(em). (2x2)
5. Oi, tu mergužėle,
   Kaip išmaliavota,
   Iš jaunų denelių
   Penelį mazgot(a). (2x2)

Pastaba. Dainos 339, 340, 341, 342, 343 puslapiuose ne visiškai atspindi tarmę.

Dainavo **Emilija Mikėnaitė-Tumonienė,** gim. 1910 m. Debeikių k., Anykščių r., gyv. Plakiškių k. Tarė **Ona Bagdonaitė-Viliūnienė,** gim. 1910 m. Plakiškių k., Miežiškių sen., **Julija Baltrūnaitė-Kulbienė,** gim.1901m. Papilių k., Troškūnų vlsč., gyv. Plakiškių k.
Užrašė mokyt. **Vida Grigienė,** mok. **R.Ramonaitė.** 1977 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

Oi, neužsiimk, jauna mergužėle

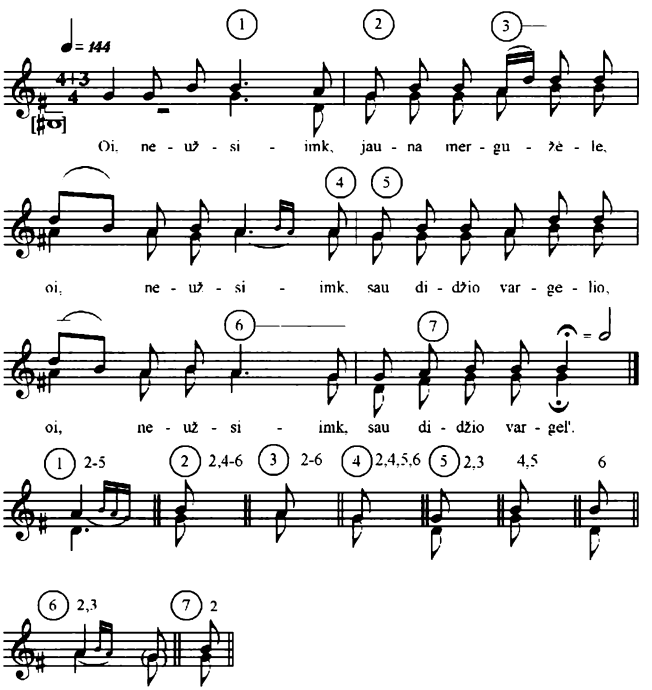

1. Oi, neužsiimk, jauna mergužėle,
Oi, neužsiimk sau didžio vargelio,
Oi, neužsiimk sau didžio vargel'.

2. Sudžiūsi pati kai marių nindrele,
Sudžiūs rankeles kai rūtų šakeles,
Sudžiūs rankeles kai rūtų šakeles.

3. Rūtų medelis bus nepakirsdami,
Mana vargelis – nesurukuojami,
Mana vargelis – nesurukujam.

4. Oi, kaip nusboda stonas moterystės,
Oi, kaip malonus vainikas panystės,
Oi, kaip malonus vainikas panyst.

5. Parduočia skrynis, plonusias drobeles,
Tad atvaduotu jaunusias dieneles,
Tad atvaduotu jaunusias dienel'.

6. Parduočia vyrų, mažuosius vaikelius,
Tad aš pagrįščia pas savo tevelius,
Tad aš pagrįščia pas savo tevel'.

Dainavo **Emilija Mikėnaitė-Tumonienė,** gim. 1910 m. Debeikių k., Anykščių r., gyv. Plakiškių k. Tarė **Ona Bagdonaitė-Viliūnienė,** gim. 1910 m. Plakiškių k., Miežiškių sen., **Julija Baltrūnaitė-Kulbienė,** gim.1901m. Papilių k., Troškūnų vlsč., gyv. Plakiškių k.
Užrašė mokyt. **Vida Grigienė,** mok. **R.Ramonaitė.** 1977 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

Vėlai vakarėlį kareivėlis jojo

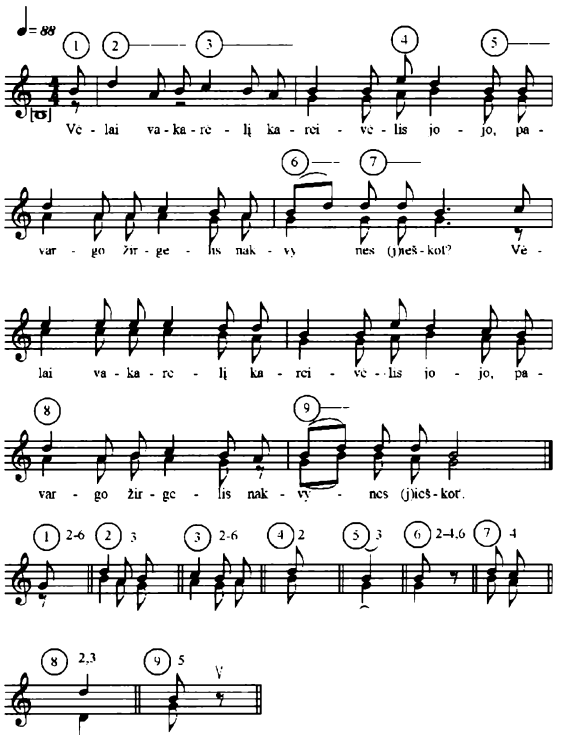

1. Vėlai vakarėlį kareivėlis jojo,
   Pavargo žirgelis nakvynes (j)ieškot. (2x2)
2. Prijojo kiemelį, dega žiburėlis,
   Tin sėdi mergele, už balta stalel'. (2x2)
3. Ar žinai, mergele, ko aš tau sakysiu,
   Pavargo žirgelis nakvynes prašyt. (2x2)
4. Ar žinai, mergele, ko aš tavi klausiu,
   Ar turi bernelį del sau mylimjaus'. (2x2)
5. Mana bernužėlis į karų išjoja
   Ir treji meteliai su priešais kovoj. (2x2)
6. Argi kareiveliui taip sunku gyventi,
   Jei tyčia pamačius negaliu pažint'? (2x2)

Dainavo **Alė-Ksavera Lukoševičiūtė-Valickienė,** gim. Kulbių k., gyv. Kuzmiškio k.
Užrašė **Eugenijus Urbonas.** 1977 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

Stov žirgelis pabalnotas

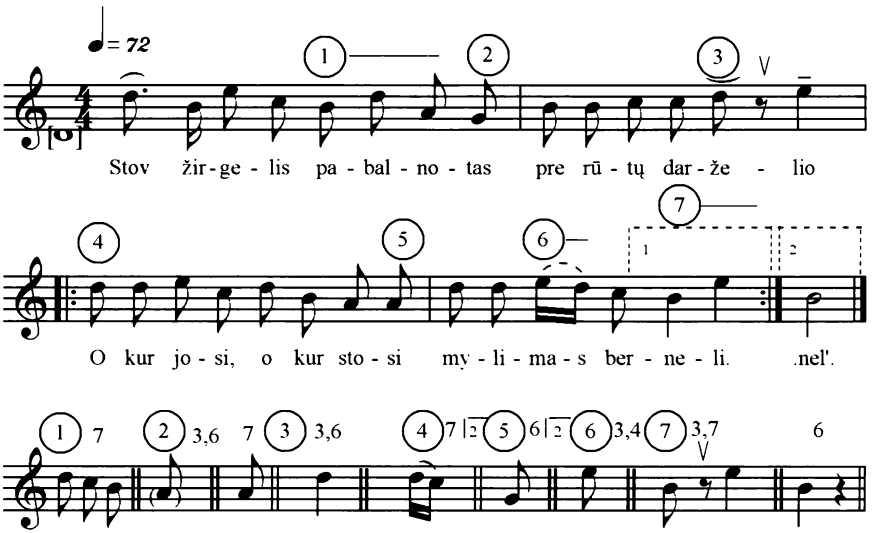

1. Stov žirgelis pabalnotas
Pre rūtų darželio.
O kur josi, o kur stosi,
Mylimas bernel(i)? (2x2)

2. Josiu stosiu an vainelės,
Daugiau nebegrįšiu.
Sava mielai mergužėl(ei)
Laiškelius rašys(iu). (2x2)

3. Susapnavau, mergužėlę
Lovoj gulėdamu,
Kad prigėre jas bernelis
Par maris plaukdam(u)s. (2x2)

4. Ir išėje mergužėla
Pasivaikštinėti.
Ir pamate ribokėlį,
Pradėja kalbėt(i). (2x2)

5. Oi tu ribok, ribokėli,
Nuo Dieva aukščiausi –
(j)Ar nematei, neregėjai
Mana mylimiaus(i)? (2x2)

6. Mačio mačio ir regėjo
Visų sušaudytų.
Žaliam rūtų daržėlėly,
Grabi paguldyt'. (2x2)

7. Kai jį neše per kemelį –
Žalias rūtas vyto.
Kai jį neše per darželį –
Žedai žemen krit(o). (2x2)

Dainavo **Kurienė,** gim. 1901 m. Velžio apyl., gyv. Plakiškių k.
Užrašė **Eugenijus Urbonas, L.Ramonaitė, R. Brazdžiūnaitė.** 1977 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

Oi, aš gavau bernelį

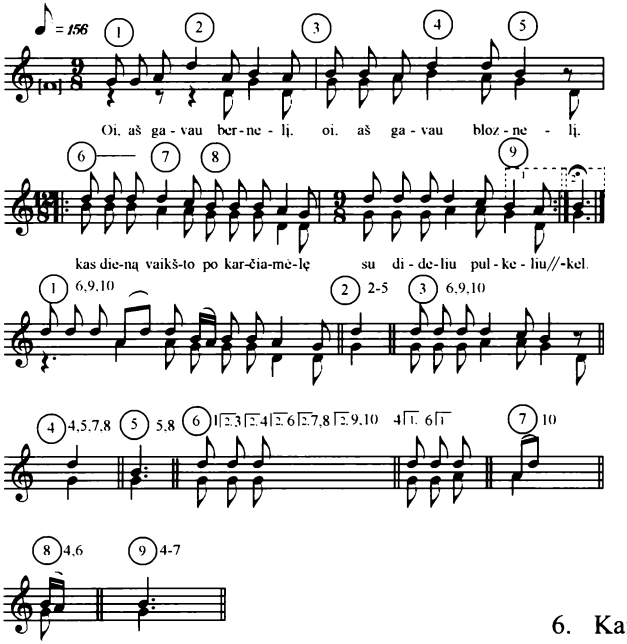

1. Oi, aš gavau bernelį,
   Oi, aš gavau bloznelį,
   Kasdieną vaikšto po karčiamėlę
   Su dideliu pulkel(iu). (2x2)

2. Parėjęs iš karčiamos,
   Jis manį mušυ, barυ,
   Jis manį muša, jis manį bara
   Ir iš namelių var'. (2x2)

3. Nemušk manį, berneli,
   Nebark manį, blozneli,
   Tu neauginai ir nenešiojai
   An baltųjų rυnkel(ių). (2x2)

4. Močiute užaugina,
   Močiute užnešioj,
   Ir atidave šelmiui berneliui
   An sunkiųjų darbel(ių). (2x2)

5. Kinkykit man žirgelį,
   Žirgelį juodberėl'.
   Važiuosiu, lėksiu pas motinėlę
   Vargelių padejuot'. (2x2)

6. Kaip tu nujosi pas motinėlę,
   Tu nerasi kelalia.
   Stovi beržynai ir beržynėliai,
   Tu nerasi kelal(ia). (2x2)

7. Berželius nulaužysiu,
   Berželius užraitysiu.
   Tai aš atrasiu platų kelalį,
   Pas savo motinėl(ę). (2x2)

8. Privažiavau prie vartų,
   Kiemo vartai atkelti.
   Žiūri broliukai, žiūri sesutės,
   Jie manį nepažin'. (2x2)

9. Tik atpažina man motinėla,
   Dukrela pavadin.
   Kurgi dukrelu, mielu dukrelu,
   Kurgi dar važinėj? (2x2)

10. Aš atvažiavau pas motinėlę
    Vargelių padejuot.
    Aš atvažiavau pas motinėlę
    Vargelių padejuot.

NIBRAGALŸS

Kaimas netoli Raguvėlės. Moterys dainuoja labai savitai, kaip pačios sako, – „su bosavojimu“.

Dainavo **Stanislava Kuncytė-Barkauskienė,** gim. 1928 m.,
Petronėlė Kuncytė-Kurulienė, gim. 1924 m., **Vida Barkauskaitė-Grikšelienė,** gim. 1966 m.,
Daina Grikšelytė, gim. 1987 m., **Indrė Grikšelytė,** gim. 1992 m. Nibragalio k., Panevėžio r.
Tekstą užrašė ir šifravo **Petras Grikšelis.** 2005 m.
Melodiją šifravo **Eligija Garšvienė.**

*Pavasaris linksmus yra

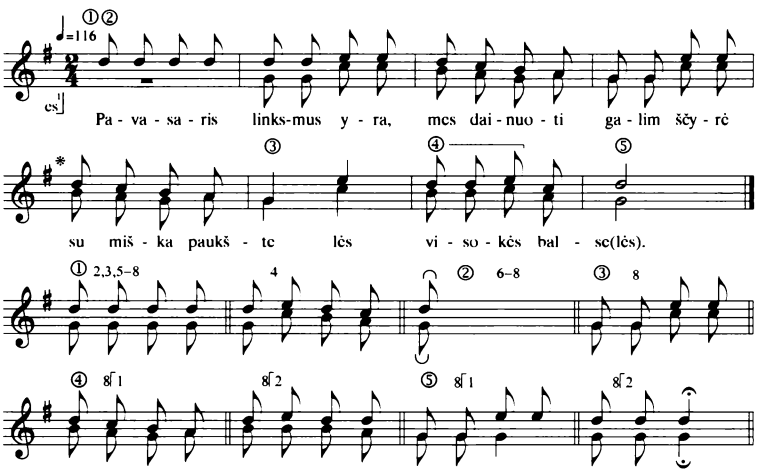

* Nuo šios vietos paskutinis posmelis pakartojamas.

1. Pavasaris linksmus yra,
   Mes dainuoti galim ščyrė
   Su miška paukštelės
   Visokės balselės.

2. Veversėlis un kalnelia
   Gražė giedu del bernelia,
   Kad pasiklausytų,
   Žagrelus taisytų.

3. Pempe saka: „Klyvi klyvi,
   Kas iš manį pasidyvis,
   Kiaušinėlis dėsi,
   Vaikelis perėsi“.

4. Tetervinus ūži, malu,
   Genys senų stuobrį kalu,
   Busilus kalenu,
   Pemuo avis genu.

5. Kɛ nugysit į eglynų,
   Pamatysti skruzdėlynų:
   Tūkstunčė bėgioji,
   Žabelis' nešioji.

6. Dirbu darbų kuo sunkesnį,
   Nešu už savį didesnį,
   Sunkė procavoji,
   Namus budavoji.

7. Pemeniukɛ, paklausykit,
   Skruzdėlynų nedraskykit.
   Jei jūs neklausysit,
   Avis praganysti.

8. Pemeniukɛ, pemenytes,
   Gražias jūsų zabovytes:
   Vieni un pirščiukų groji,
   Kiti šoku, tuncavoji.

Dainavo **Stanislava Kuncytė-Barkauskienė,** gim. 1928 m.,
Petronėlė Kuncytė-Kurulienė, gim. 1924 m., **Vida Barkauskaitė-Grikšelienė,** gim. 1966 m.,
Daina Grikšelytė, gim. 1987 m., **Indrė Grikšelytė,** gim. 1992 m. Nibragalio k., Panevėžio r.
Tekstą užrašė ir šifravo **Petras Grikšelis.** 2005 m.
Melodiją šifravo **Eligija Garšvienė.**

*Šitam žaliam gojy

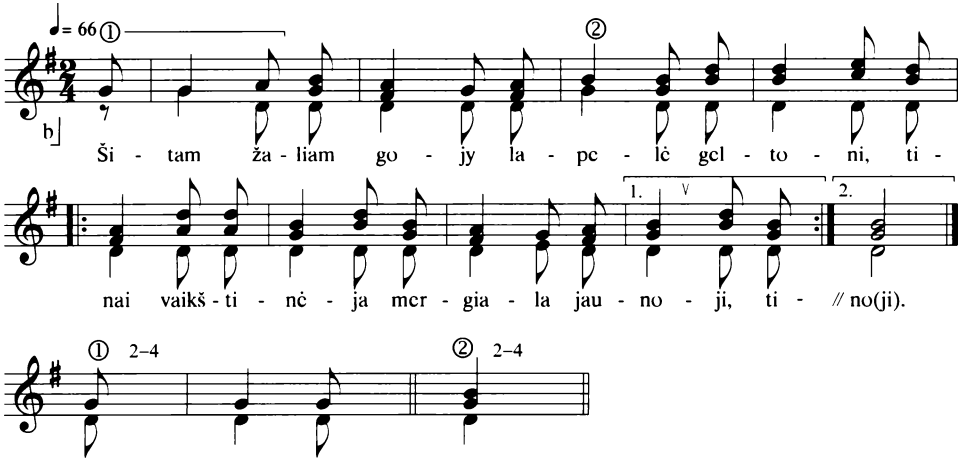

1. Šitam žaliam gojy
   Lapelė geltoni,
   Tinai vaikštinėja
   Mergiala jaunoji. (2x2)

2. Mergiala jaunoji
   Bernelia ieškoja.
   Atrada bernelį
   Karčiamoj uliojint. (2x2)

3. Nemilek bernelia,
   Toks milet nevartus,
   Netark nė žodelia,
   Užkelk jam ir vartus. (2x2)

4. Tegu sveikus joji,
   Nieks nenor jam bloga,
   Sava praulioja,
   Kų veiks be pasogas? (2x2)

Dainavo **Stanislava Kuncytė-Barkauskienė,** gim. 1928 m.,
Petronėlė Kuncytė-Kurulienė, gim. 1924 m., **Vida Barkauskaitė-Grikšelienė,** gim. 1966 m.,
Daina Grikšelytė, gim. 1987 m., **Indrė Grikšelytė,** gim. 1992 m. Nibragalio k., Panevėžio r.
Tekstą užrašė ir šifravo **Petras Grikšelis.** 2005 m.
Melodiją šifravo **Eligija Garšvienė.**

*Atais rudenėlis

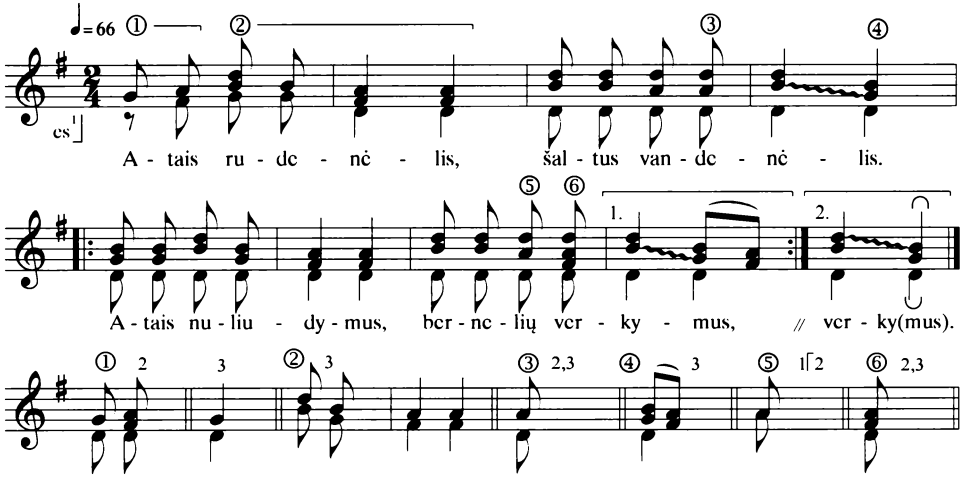

1. Atais rudenėlis,
   Šaltus vandenėlis.
   Atais nuliudymus,
   Bernelių verkymus. (2x2)

2. Reiks gražias dainuškas
   Pamesti dainuoti,
   Atais Visi švintɛ,
   Reikės išvažiuoti. (2x2)

3. Skrendu gulbelas
   Svetimon šalalɛn,
   Vežu ir mum jaunus
   Kartu su gulbelɛm. (2x2)

Tautosakos šventė Panevėžyje. Miežiškių etnografinis ansamblis. 2004 m.

E. Urbono nuotrauka

Dainavo **Stanislava Kuncytė-Barkauskienė,** gim. 1928 m.,
Petronėlė Kuncytė-Kurulienė, gim. 1924 m., **Vida Barkauskaitė-Grikšelienė,** gim. 1966 m.,
Daina Grikšelytė, gim. 1987 m., **Indrė Grikšelytė,** gim. 1992 m. Nibragalio k., Panevėžio r.
Tekstą užrašė ir šifravo **Petras Grikšelis.** 2005 m.
Melodiją šifravo **Eligija Garšvienė.**

*Devyni meta

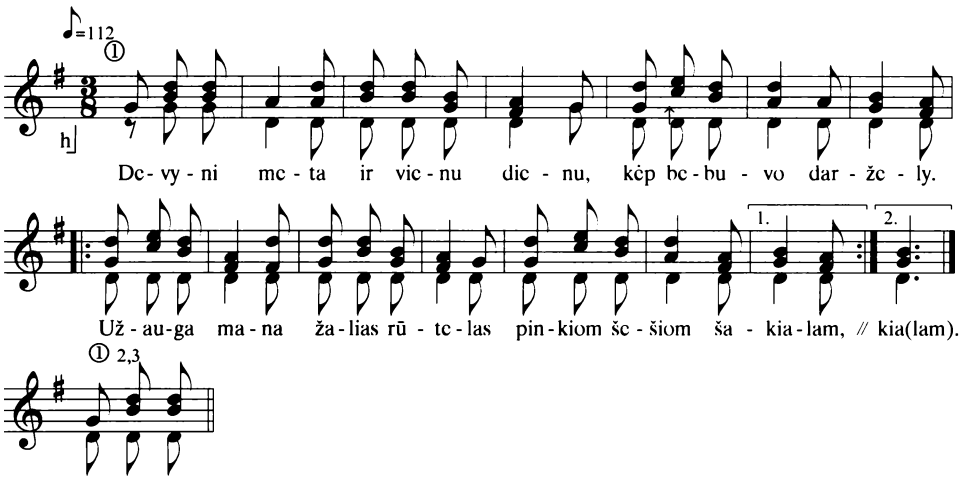

1. Devyni meta ir vienu dienu,
   Kėp bebuvo daržely.
   Užauga mana žalias rutelas
   Pinkiom šešiom šakialam. (2x2)

2. Un tų šakelių auksa žedelė
   Ir pilku gegutėla.
   Kukava rytų ir vakarėlį,
   Ir vidury naktelas. (2x2)

3. Kukava rytų ir vakarėlį,
   Ir vidury naktelas.
   Tolak kukava, kol' iškukava
   Iš močiutes dukrelы. (2x2)

KAŘSAKIŠKIS

Karsakiškis yra prie Lėvens upės, 12 km į šiaurės rytus nuo Panevėžio. Dvaras minimas nuo XVII a. 1803 m. pastatyta mūrinė bažnyčia – Subačiaus parapijos filija. Po gaisro buvo atstatyta 1831 m., o nauja pastatyta 1888 m. 1792-1796 ir 1804-1806 m. Karsakiškio filijoje dirbo kunigu poetas Antanas Strazdas. Bažnyčioje jam atidengta memorialinė lenta.

1863-04-26 prie Karsakiškio vyko sunkūs sukilėlių, vadovaujamų A.Mackevičiaus ir Z.Sierakausko, mūšiai su caro kariuomenės daliniais. Prie plento į Kupiškį mūšiams atminti pastatytas paminklas.

Karsakiškio Nukryžiuotojo Jėzaus bažnyčia.

Apie Karsakiškį yra išleista vietos kraštotyrininkų darbų. Karsakiškio tarmė - pietų panevėžiškių. Tačiau tuoj už Karsakiškio į vakarus yra šiaurės panevėžiškiai.

Prie plento į Kupiškį, netoli Karsakiškio, yra paminklinis akmuo 1963 m. sukilimo kautynėms atminti.

Karsakiškis. Medinis stogastulpis kapinėse prie Lėvens upės.

Žiliškių kapinaitės. Kalinėtas kryžius (apie XIX a. pr.), Marnakos slėnis.

E. Urbono nuotraukos. 2003 m.

Iš Karsakiškio seniūnijos kilusį kalbininką Aloyzą Vidugirį 75-mečio proga Lietuvių kalbos draugijos skyriaus vardu sveikina Dainora Urbonienė. Vilnius, 2004 m.

Karsakiškio gyventojai savo sodybas puošia kryžiais.

Lėvens pakrantė netoli Karsakiškio. Garsių krašto bajorų, visuomenės veikėjų Puzinų dvaras už Lėvens, Sukniškio k.

Palaukių kapinaitės. 2004 m. liepos mėn. žaibas pasirinko beržą.

E. Urbono nuotraukos

ŽALIOJI GIRIA

Žalioji giria, arba tiesiog Žalioji, - didžiausias Panevėžio krašto miško masyvas, apimantis 20 tūkst. ha plotą. Žalioji prasideda nuo Panevėžio į šiaurės rytus, jos miškai išsišakoja iki Subačiaus, Geležių, Vabalninko, Daujėnų, Pumpėnų, Pajstrio. Girios centras yra tarp Lėvens ir Pyvesos upių.

Senojoje Lietuvoje čia buvo Upytės krašto žemės. Giria slėpė gyventojus kovų su kalavijuočiais laikais (šį kraštą ypač siaubė Livonijos ordinas, nes iki Rygos tik apie 140 km), slėpė sukilėlius 1831 m. ir 1863 m. Sukilėlių centras buvęs Stumbriškyje. Čia kovojo ir kunigas Antanas Mackevičius. Gausesnės caro kariuomenės sumuštas, jis pasitraukė į Kauno apskritį, kur po mūšio Ringovės miškuose prie Nemuno stovėjusiame urėdijos namelyje buvo žandarų suimtas.

Giria buvo ir pokario partizanų prieglobstis.

Didžiausi Žaliosios žvėrys - briedžiai, nuo seno čia karaliavę. Be briedžių, Žaliojoje veisėsi daug vilkų - iš čia jie sklaidėsi po visą Lietuvą. Todėl girios pakraščiuose gyvenantys žmonės (pvz., Vilkapjūvių k.) daug atsitikimų pasakojo apie vilkus. Girios paupiuose visada buvo gausu žalčių - jų pilna ir dabar prie girios įsikūrusiose sodybose ir kolektyviniuose soduose.

Žaliojoje girioje vyrauja pušynai; jie ypač buvo kertami per vokiečių okupaciją 1915-1918 m.

Vokiečiai nuo Panevėžio geležinkelio stoties iki Žaliosios nutiesė siaurąjį geležinkelį, kirto pušynus prie Paliūniškio, Stumbriškio ir Karsakiškio kelių, vežė medieną į Vokietiją.

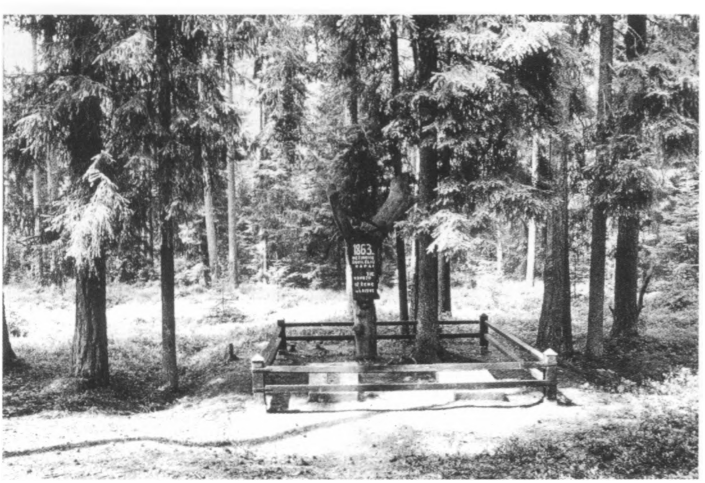

Paminklas 1863 m. sukilėliams Žaliojoje girioje.

J. Ambraškos nuotrauka

Pasakoja **Pranas Tamošiūnas,**
Karsakiškio mokytojas, kraštotyrininkas.
Apdovanotas Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino ordino
I laipsnio medaliu.

Mokytojas Pranas Tamošiūnas. (1911-2005)

Partizanų kovų keliai

Pradėkim kelionę iš buvusio senojo Panevėžio centro. Senamiesčio gatve pasukę į kairę, turėsime prisiminti buvusio Senamiesčio vienkiemio Perlavičių sodybą, kur augo trys sūnūs, o vienas iš jų – Romas Perlavičius – vienas pirmųjų žuvo apsupimo metu 1944 m. gruodžio 28 d. kovodamas partizanų būryje Žaliojoje girioje, netoli Karsakiškio.

Pėsti ar važiuoti pasukę Kupiškio kryptim, greit pasieksime buvusį garsaus seno valstybinio Paliūniškio dvaro centrą. Iš jo 1918 m. bent 10 darbininkų išėjo savanoriais į besikuriančią Lietuvos kariuomenę, o grįžę iš to paties dvaro gavo žemės ir sukūrė ir dabar tebegyvuojantį Pinigėlių kaimą.

Praėję Paliūniškio gyvenvietę ir Bernotų kaimą, kur gimė ir augo poetas Juozas Čerkesas-Besparnis, pasiekiame Naujikų kaimo kapines, kur jau ilsisi mums iškovoję laisvę ir laimingai sugrįžę septyni 1918 metų Nepriklausomybės kovų savanoriai.

Besižvalgydami Lėvens pakrantėmis, perėję Gieglaičio, Pietupio upelius, prieiname po ąžuolu stovintį paminklinį akmenį su įrašu: „1863 m. sukilimo kautynėms atminti". Tai vieta, kur sukilėliai antrą kartą susitiko su caro raiteliais ir sėkmingai juos išblaškė.

Aplankę čia esančius senkapius, prieiname jau kitoje upės pusėje esančią Sukniškio – kunigaikščių Puzinų – dvarvietę, kur gimė žymus XIX a. mūsų miesto pramonės, prekybos ir ūkio organizatorius Povilas Puzinas, bajorų maršalka, Panevėžio vyrų gimnazijos rūmų statybos iniciatorius ir vykdytojas. Čia gimė ir mirė jo brolis Stanislovas Puzinas – garsus inžinierius, Sibiro geležinkelio magistralės statytojas, ištremtųjų lietuvių globėjas.

Atėję į Karsakiškį ir čia apsižvalgę, aplankysime tą vietą, kur 1949 m. po niekšingos išdavystės, apsupti gausių kariuomenės dalinių, atkaklioje nelygioje kovoje žuvo paskutiniai kovingojo „Vilko" būrio šeši partizanai. Šio partizanų būrio gaivališką susikūrimą nulėmė žiaurūs, barbariški Subačiaus geležinkelio stoties ir Troškūnų KGB garnizonų ir stribų veiksmai.

1944 m. gruodžio 14 ir 22 dienomis praėję siautėjimai, pradėtas vietos gyventojų terorizavimas, gaudymai, šaudymai ir žudymai, kai vien per tas dienas buvo dešimtys sumuštų, sužalotų ir vienuolika žuvusių, žmones išvedė iš kantrybės.

Aščiagalių, Aukštuolių, Bygailių ir kitų kaimų vyrai, prisirinkę ginklų

ir išgirdę apie Subačiaus stribų ketinimą vėl pakartoti žmonių gaudymą, pasislėpė ir laukė jų atvažiuojant. Pasala pavyko. Devyni stribai buvo nukauti – šiaip taip paspruko tik vienas. Po tokio susitikimo mūsų vyrams buvo aišku, kad grįžti į namus buvo nebeįmanoma.

Taip susidarė vietos gyventojo vyr. pusk. Antano Juškos vadovaujamas partizanų būrys, pagal Juškos pasirinktą slapyvardį pavadintas „Vilko" vardu.

Greit būrys išaugo iki 30-40 žmonių. Jis veikė tarp Bygailių ir Taruškų: Aščiagalių, Bygailių kaimų ir miškų teritorijoje.

Politinių kalinių ir tremtinių sąjungos Panevėžio skyrius 1999 m. šio būrio buvusios gyvenamosios slaptavietės vietą pažymėjo cementiniu partizanų kryželiu.

Už 3-4 km nuo šios Startų kaimo pamiškės, kur dabar tyvuliuoja ežerėlis ir kur žuvo minėtieji laisvės kariai, Aščiagalių kaime, netoli sodybos, prie mažo krūmelio yra nedidelis, primenantis partizanų žūtį cementinis kryželis. Ant jo parašyta: „1953-03-25 šioje vietoje žuvo leit. Stanislovas Kulys-Briedis, Juozas-Petras Galiauskas Kurmelis". Tai tas pats Briedis, buvęs Žaliosios partizanų rinktinės vadas.

Praėję Bygailių kapines ir 400 metų gerai išsilaikiusią koplyčią, pasiekiame Lėvens upę, kurios kairiajame krante, pagal vietos gyventojų pasakojimą, XIV a. stovėjusi Lietuvos kunigaikščio ar bajoro Karsučio pilis. Ją po žiaurių kovų kalavijuočiai sunaikino, bet vėliau, staigaus pavasarinio polaidžio užtikti, jie pritrūko maisto, arkliams pašaro ir, lietuvių persekiojami, atėjūnai žuvo. Šią vietą vadina alka.

Netoli šios vietos apžiūrėkime buvusią Teresdvario dvarvietę ir reikšmingą visuomenės veiklos Pauliukų sodybą – „Trimito" stovyklavietę. Perėję tiltą, randame Tiltagalių kapines, kur stovi architektūrinės reikšmės 1869 m. statyta koplyčia ir yra net aštuonių 1918 m. Lietuvos kariuomenės kūrėjų – savanorių kapai bei vienas pokario partizano anykštėno Broniaus Čepės kapas: jo lavoną tiltagaliečiai pavogė iš gatvės Subačiuje ir palaidojo kapinėse.

Kovų vietoje 1998-08-10 pastatytas paminklinis kryžius žuvusiems partizanams.

Jono Ambraškos nuotrauka

Palikę kapines ir pasižvalgę po Marnakos upelio ir Lėvens santaką, alkakalnį, kur, sakoma, žmonių gyventa jau prieš 4-5 tūkst. me-

tų, pasukame Geležių link. Praėję buvusių Paežerio ir Naujadvario dvarų sodybų liekanas, pasiekiame Geležius ir einame į Žaliosios girios pusę.

Už 2,5 km prieiname stovintį prie kelio aukštą medžio ir metalo paminklinį kryžių, ant kurio parašyta:

„Lietuvos laisvės armijos
partizanų būrio vado
A. Birbilo ir jo tėvų sodybos vieta".

Apsižvalgę aplink, matome, kad vietoj buvusio gražaus, pasiturinčio 28 ha 9 trobesių ūkio likęs tik plikas laukas.

Vietoj laimingos šeimos, kur augo du sūnūs ir trys dukros, šiandien minime tik lageryje mirusius tėvus, vieną sūnų sušaudytą, kitą – žuvusį kovoj, ir dvi nepilnametes dukreles, suimtas, daug metų iškentėjusias lagerių siaubą.

Šioje vietoje verta prisiminti Lietuvos laisvės armijos (LLA) organizavimą ir jos veiklą. Geležiečių partizanų būrys susibūrė kitaip negu „Vilko". Buvo taip. Kai 1944 m. liepos mėn. grįžusi Raudonoji tarybinė armija užėmė Panevėžį, dar beveik pusę metų Žemaitija liko neužimta. Todėl rugpjūčio mėn. Plungės miškuose buvo pradėti telkti naujai steigiamos Lietuvos kariuomenės pulkai. Daug vyrų iš visos Lietuvos ir iš šios apylinkės, pasiruošusių emigruoti į Vakarus, pasuko atgal ir įstojo į šią kariuomenę, kad tėviškėje kartu su visa tauta išgyventų sunkias okupacijos dienas, okupantams priešintųsi ir sulauktų karo pabaigos, kai pagal Vakarų demokratinių valstybių pažadą turės būti laisvi rinkimai, leidžiantys tautai išreikšti savo valią.

Taigi 1944 m. lapkričio 18 d. šios apylinkės 12 vyrų būrys, vadovaujamas Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarinio fakulteto studento leitenanto Antano Šilo-Kovo ir jo pavaduotojo, tikrosios tarnybos vyr. pusk. Antano Birbilo-Baltušio, su parašiutais nusileido Žaliojoje girioje, netoli Įstricos kaimo.

Deja, neilgai jiems teko džiaugtis tėviškės miškų globa. Greit jų viltys ėmė nykti – ir pasitiko juos kapinių smėlio kalnelis.

Iš visų pusių brandaus miško apsuptose, gražiai tvarkomose Bikiškio kapinėse stovi koplyčia, ir tarp kitų šios apylinkės gyventojų kapų yra žuvusių partizanų kapas. Prie jo stovi giminių ir artimųjų pastatytas gražus juodo akmens ir metalo paminklas, kur žuvusius laimina ant kryžiaus miręs Kristus ir į ateitį lekiantis Vytis. Apačioje užrašytos kai kurių žuvusiųjų pavardės. Koplyčioje ant sienos pakabinti minėtų būrio vadų ir jų pavaduotojų portretai.

Nulenkę galvą laisvės kovotojų panteonui, girios keleliu einame tolyn į Sodelių kaimo pusę, kur už 1 km 1945 m. sausio 21 d. buvo susirinkęs nakvoti didelis partizanų būrys. Be vietinių Šilo-Kovo partizanų, buvo at-

vykę ir Alekso Alenčiko-Kelmelio 8 vyrai iš Įstricos. Galbūt buvo ir daugiau svečių. Kaip pasakoja laimingai ištrūkęs iš apsupties B. Aleknavičius, tą naktį nakvojusių galėjo būti apie 30-40 vyrų. Stovykloje buvo linksma, triukšminga. Visi buvo dar neišgąsdinti naujokai. Buvo nutarta rytą eiti į Anykščius ginklų parsigabenti. Kadangi naktį spaudė šaltis, buvo paruošta daug šakų laužui ir guoliui.

Bet nelaimė! Vos pradėjus aušti, iš visų pusių netikėtai užpuolė sovietų kariuomenės daliniai. Prasidėjo nelygios kautynės. Dengdamas draugus, žuvo būrio vadas Šilas-Kovas. Kovotojai pakriko. Iki šios dienos niekas nežino, kiek tą dieną partizanų žuvo. Po kautynių žuvusius greit surado šeimos nariai, o iš toliau atvykusieji buvo vėliau surasti ir dažniausiai neatpažinti.

Nutilus kovos šūviams, pirmosios į mūšio vietą atskubėjo ir žuvusių savo brolių bei kitų kovotojų lavonus surinko Eugutė Balčiūnaitė, Augustė Skupaitė, Birbilaitės ir kitos.

Iš vietinio Šilo-Kovo būrio tą dieną žuvo:

Leit. Antanas Šilas-Kovas iš Lukonių k., gim. 1919 m.
Desant. Antanas Balčiūnas iš Velniakių k., gim. 1918 m.
Desant. Vincas Navickas iš Geležių k., gim. 1919 m.
Desant. Antanas Skupas iš Skupų k., gim. 1917 m.
Bronius Skupas iš Skupų k., gim. 1925 m.
Antanas Petrulis iš Sodelių k., gim. 1919 m.

Iš Įstricos Alenčiko-Kelmelio būrio tą dieną žuvo:

Jonas Alenčikas iš Panevėžio miesto
Valerijus Aleknavičius iš Įstricos k., gim. 1925 m.
Pranas Stakė iš Įstricos k., gim. 1920 m.
Albinas Rudys iš Įstricos k., gim. 1924 m.
Juozas Kazlaučiūnas.

Greičiausiai dar trūksta vieno akmenėlio nežinomam čia žuvusiam partizanui.

1863 m. sukilimo atminimo vietos Žaliojoje girioje.

Jono Ambraškos nuotraukos

Ši nelaimingų kautynių vieta, aplaistyta apylinkės vyrų krauju, mums priminė legendose ir pasakojimuose minėtus milžinkapius, kur išdidus kilnios jaunystės ryžtas nesutiko nusilenkti prievartai, vergijai, skatino kovoti už savo ir Tėvynės laisvę.

Dabar ši vieta paženklinta aukštu cemento ir metalo Kristaus kančios ženklu, o kiekvienas čia parpuolęs – juodu akmenėliu su pavardės įrašu.

Netoli šios vietos yra 1863 m. sukilimo metų „Klėtelių" cementiniu stulpu pažymėta vieta. Šiek tiek paėjus, galima surasti ir sukilėlių kapus.

Čia pro šalį eina miško kelias pro Paliūniškį į Panevėžį.

Eugenija Balčiūnaitė

Prisiminimai

Sovietmiečiu išgriauta Balčiūnų sodyba dabar. Karsakiškio sen., Velniakių k. 2005 m. *E. Urbono nuotrauka*

Esu gimusi 1927 m. rugpjūčio 25 d. Velniakių kaime (nuo Karsakiškio 8 km į šiaurę), Panevėžio valsčiuje. Mūsų kaimą sudarė 13 vienkiemių. Kaimą juosė Žalioji giria. Mūsų vienkiemis iš trijų pusių apsuptas Žaliosios, o likusi dalis rubežiavosi su kaimo žeme. Tėvelio ūkis 45 ha, iš kurių 10 ha krūmai ir durpyno pievos. Šeimoje augom 10 vaikų, o prie stalo sėsdavom 13, mat pas mus dar buvo senutė Margarita. 1938 m. kovo 9 d. staiga mirė tėvelis, pripažino insultą, o po metų ir senutė Margarita, likome 11.

Vyriausi broliai Povilas ir Alfonsas dirbo ūkyje, Jonas mokėsi Kaune, studentas. Antanas labai norėjo būti kariūnu, todėl nesulaukęs 21 m. išėjo į kariuomenę. Pranas, eidamas į mokyklą, buvo užpultas eigulio šuns ir susirgo. Daug laiko teko praleisti lovoje, buvo pritrauktos kojos, ir kėlėsi votys, kurios labai skaudėjo. Daug laiko ir rūpesčio reikėjo, kol jis pradėjo vaikščioti. Elytė ir aš mokėmės Karsakiškio mokykloje. O Izabelė ir Joana gyveno Šiauliuose pas giminaičius. Izabelė dirbo, o Joana mokėsi. Juozas, pats jauniausias, buvo dar tik 5 metų. Vasarą visi grįždavo į tėviškę ir per

visas atostogas dirbdavo kartu su tėvais ir broliais laukuose, o mažieji ganė bandą. Buvo 10 melžiamų karvių ir prieauglio, dar būrys avių.

Rudenį vėl visi išvažinėdavo į savo vietas. Broliai buvo labai darbštūs ir žiemos metu uždarbiaudavo miške, kirsdavo ir veždavo mišką. Gautus pinigus skyrė trąšoms ir inventoriui pirkti. Nusipirko javų kertamąją ir grėbiamąją mašinas, o tuo laiku kaime tai buvo naujovė.

Visi džiaugėmės gražėjančia sodyba, kasmet geriau augančiais pasėliais. Turėjom viltį dideliu triūsu sukurti gražią ateitį. Viską sugriovė ir sunaikino atėję „raudonieji". 1940 m. Lietuvos karius pradėjo vežti į Rusiją apmokymams. Sužinoję, kokie tie „apmokymai", kariai sumanė pabėgti. Pabėgo ne visi, kai kuriuos sugavo, o kur juos padėjo, ir šiandien neaišku. Antanui pasisekė – jis laimingai grįžo į namus, žinoma, čia turėjo slėptis. Po karo prasidėjo subuožinimas.

Buožės esate, jei turite tiek žemės, nesvarbu, kiek jūsų vaikų ir kad patys apdirbate žemę. Atėmė 15 ha, liko 30. Uždėjo didžiules duokles, mokesčius, kad kuo greičiau suvarytų į „kolchozus". Antano ieškoti atėjo iš miško. Darė kratą, ėmė ką norėjo ir kas jiems patiko, bet Antano nerado. Alfonsą statė prie sienos ir žadėjo nušauti, jei nepasakys, kur Antanas, bet nešovė ir gyvus dar paliko. Ačiū Dievui, Antanas pratūnojo pasislėpęs, nors ir buvo viskam spėjęs pasiruošti. Matydamas, kad nebegalės čia gyventi, išvažiavo į Panevėžį, ir po kiek laiko dar jo ieškojo. Žinojom, kad ruošia sąrašus išvežimui, ir mes įtraukti į sąrašą kaip „buožės", neprisidedantys prie komunizmo kūrimo. Pirmieji vežimai praėjo, bet laukėm dar baisesnių.

Ačiū Dievui, pasibaigė karas. Patys aršieji pabėgo su rusais. Vėl visa šeima susirinkom į tėviškę. Džiaugėmės, kad likom gyvi ir neišvežti. Karas žiaurus, bet niekas netikėjo, kad šitokia bus karo pabaiga, kuri mūsų tautai atneš dar didesnes kančias.

1943 m. rugpjūčio 15 d. mirė sesutė Izabelė, jai nuo peršalimo buvo pleuritas, kurio jau nebepagydė. Alfonsą buvo ištikęs insultas, bet jis pasveiko, tik sunkiai valdė dešinę ranką ir šlubavo. Pranukas pradėjo mokytis Amatų mokykloje Panevėžyje. Elytė pradėjo mokytis Prekybos mokykloje Panevėžyje, o aš likau padėti mamai ūkyje. Vėl visi dirbom per vasarą kartu, bet kažkokia nuojauta slėgė visus. Antanas išėjo pas plechavičiukus. Kai vokiečiai pradėjo reikalauti jų į frontą, jiems buvo liepta išsiskirstyti, bet ne visi spėjo. Antanas papuolė pas vokiečius ir buvo išvežtas kartu su kitais į Vokietiją. Ten juos apmokė ir 1944 m. pasiuntė užfrontėn desantais. 1944 m. vėl grįžo „raudonieji". Karas pasibaigė, bet dar didesnės kančios prasidėjo.

Prasidėjo areštai. Broliai dingo iš namų. Likom namuose tik invalidas

Alfonsas, mažametis Juozas, mama ir aš. Baisi nežinia. Lapkričio 14 ar 15 d. grįžo Antanas su draugais desantais. Pailsėjo porą dienų ir visi išsiskirstė kur kam reikia. Pas mus prasidėjo kratos. 1944 m. gruodžio 25 d. vakare stribai ir rusų kariškiai puolė bunkerį Žaliojoj, netoli nuo mūsų. Pas mus privažiavo kareivių ir stribų, darė kratą, ėmė ką norėjo, o mes suvaryti į kambarėlį ir be sargybinio nė žingsnio į kiemą. Išbuvo 4 paras. Pas mus nieko nerado ir niekas neatėjo.

1945 m. sausio 21 d. anksti rytą prasidėjo kautynės netoli mūsų, Bikiškių miške, netoli koplyčios. Tęsėsi visą dieną, tratėjo kulkosvaidžiai, ir girdėjosi granatų sprogimai, vakarop viskas nutilo, o pas mus vėl krata, mes vėl uždaryti kambaryje, ir taip visą dieną ir antrą, ir trečią. Be sargybinio niekur, net į išvietę.

Po kelių dienų sužinojom, kad žuvo Antanas, Šilas, Skupas ir dar keli pažįstami partizanai. Juos laikinai palaidojom Sodelių kapinėse, vėliau, jau gegužės 11 d., perkėlėm ir palaidojom karstuose, kaip pridera. Bikiškių kapinėse. Juos pagerbė partizanai salvėmis.

Po susišaudymo, už kelių dienų, atvažiavo stribų pavaryti žmonės ir viską išvežė. Grūdus, kurie buvo neseniai iškulti, išvarė gyvulius, kiaules. Žodžiu, paliko tik rytdienai 1 karvę, paršiuką, ir vieną seniausią arklį. Eržiliuko negalėjo pagauti, tai tas ir liko.

1945 m. birželio 10 d. apsupo sodybą ir anksti rytą areštavo. Liepė kuo greičiau rengtis ir, nežiūrint, kad Alfonsas invalidas, keltis ir eiti. Ką mes galėjom pasiimti su savimi, juk 8 km reiks eiti pėsčiomis. Ne ką ir beturėjom, jau viskas buvo išgrobta. Pasiėmėm gabalą lašinių ir pusę kepalo duonos, tiek bebuvo palikta.

Jie išvarė paskutinius gyvulius, nušovė paršą, sugaudė, kiek galėjo, vištas ir išvažiavo, o mus išvarė stribai į Karsakiškį.

Išeinant iš tėviškės pasiėmėm po žiupsnelį gimtosios žemės kaip simbolį. Pasiliko prie vartų verkiantis beržas ir iš sielvarto kaukiantis šuo Sargis. Kaime surinko daugiau „buožių“: Čerkesą Petrą, jo brolį Povilą. Petras buvo viena koja šlubas, tai sunkiai ėjo, jo antra koja buvo medinė. Tušla Antanas, ūkininkas - 25 ha. Čerkeso irgi apie tiek. Kopūstienė Grasilda (mat jos vyras slapstėsi nuo kariuomenės), Gailiūnienė (jos sūnus Stasys žuvo fronte, o stribai palaikė, kad jis slapstosi). Vėliau iš Panevėžio ją paleido.

Iš jų jau negrįžo Čerkesas Petras, Tušla Antanas, jie liko Sibiro žemėje.

Dabar tėviškėje gyvena Alfonso sūnus Eugenijus.

Čia dabar viskas pasikeitė.

PALIŪNIŠKIS

Gyvenvietė prie Lėvens, 8 km nuo Panevėžio šiaurės rytų kryptimi, prie kelių atsišakojimo į Vabalninką ir Kupiškį, netoli Žaliosios girios. Nuo XVI a. minimas Paliūniškio dvaras. Ekspedicija vyko 1975 m. Vadovavo Eugenijus Urbonas.

Pasakojo ir dainavo **Elena Krupickaitė-Matulevičienė,** gyv. Paliūniškyje. 1975 m.
Paliūniškio tekstus užrašė **Panevėžio 2-osios vid. m-klos mokiniai.**

Pasaka apie ponaitį, nežinojusį, kas yra vargas

Vienas ponaitis nežinojo, kas yra vargas. Vieną kartą važiuoja keliu ir girdi – moteris šaukia:

– Oi, vargas, vargas!

Jis grait arklį paliko ant kelio ir nubėgo. Viedras įkrito į šul(i)nį, ir rėkia moteriškė, kad vargas. Ponaitis grait nusivilko drapanas, įšoko į šul(i)nį, ištraukė viedrą. Nueina ant kelio, ogi žiūri – nebėr nė arklio, nė drapanų. Plikas, – kur dėtis? Kad lekia jis par lauką, kad lekia! Užlėkė tokią grytelę mažutę, šmukšt pečiun – ir palindo. Šeimininkė nė nežinojo, kad jis pečiun palindo. O ji turėjo myliamą, prikepė blynų, vištų, atnešė arielkos butelį. Žiūri – jau atvažiuoja iš miesto jos myliamas, o tas, pečy būdamas, girdi, kas čia darosi. Užėjo jos myliamas – (moteris) žiūri, kad ateina jos vyras. Išsigandęs (meilužis) palenda po pečiu(m). Dabar tas sako:

– Padainuokim.

O ponaitis sako:

– Kaip aš dainuosiu, kad aš plikas! Man savo drapanas atiduok, tai tada mes abu padainuosim pečy.

Jis nusivilko savo drapanas ir atidavė ponaičiu(i). Apsirengęs ponaitis išėjo iš pečiaus teip, kad jo niekas nematė. Vaikščiojo visur po pievas, kol pasigavo varną. Dabar jis vėl užeina į tą grytelę, paspaudžia varną, o ji kranksi. Šeimininkė ir klausia:

– Ką varna sako?

– Ogi sako, kad yra višta iškepta. – Ir vėl paspaudžia varną.

Inžinieriaus Kazimiero Germano tiltas per Lėvenį Paliūniškyje, pastatytas 1933 m.

E. Urbono nuotrauka. 2002 m.

– O ką ji dabar sako? – klausia šeimininkė.

– Sako, kad yra arielkos butelis už šėpos pakavotas. – Trečią kartą spust varną.

– O ką ji dabar sako?

– Sako, kad yra velnias po pečium.

– Tai ką jam daryti? – klausia šeimininkė.

Ponaitis sako:

– Reikia kokius keturis vyrus pakviest – ir išvarysim jį iš pečiaus.

Pakvietė vyrus – tas kad lėkė plikas lauk, o jam kad kirto su nagaikom!

Ponaitis su ta varna nuėjo į turgų, o turguj pasklido kalbos, kad ta varna stebuklinga. Už tą varną jam davė arklį pakinkytą ir aukso puodynę.

***

Namie palikęs, lauke sutikęs savo nepaimsi. *(Bitė)*

***

Vaikščiojau, vaikščiojau,
Po žalią girelę vaikščiojau.

Nešiojau, nešiojau,
Ant pečių strielbelę nešiojau.

Nušoviau, nušoviau,
Pilką gegutėlę nušoviau.

Nunešiau, nunešiau,
Į Vilniaus miestelį nunešiau.

Pardaviau, pardaviau,
Už šimtą rublelių pardaviau.

Nupirkau sau, nupirkau,
Bėrąjį žirgelį nupirkau.

Nujojau, nujojau,
Pas jauną mergelę nujojau.

Užaugino mane motinėlė,
Užnešiojo ant baltų rankelių.

Užsodino ant bėro žirgelio,
Liepė joti svieto mundravoti.

Kad aš jojau per žalią girelę,
Nusilaužiau putino šakelę.

Buinios uogos putino medelio,
Dar buinesnės mano ašarėlės.

Ir prijojau uošvelio dvarelį,
Išein, išein manoji mergelė,

Ir išėjo manoji mergelė –
Duoda gerti žaliojo vynelio.

***

Kur stovi senas kryžius
Ties keleliu pilku,
Ten mano mergužėlė
Kalbėjo su kitu.

Aš vienas ten stovėjau,
Ir viską aš mačiau.
Nors širdį man skaudėjo,
Bet nieko nesakiau.

Tu ištiesei rankutę
Tarp gėlių žydinčių.
Nuskynei man šakutę
Alyvų kvepiančių.

Pasakei, kad nevysta,
Nevysta niekados,
O dabar ji nuvyto
Per pusę valandos.

Augs liepelė
Žalioj girelėj,
Žalioj, gražioj,
Pačiam vidury.

Nukris lapeliai,
Užaugs dar kit(i).
Numirs motutė,
Nebebus kitos.

Augs liepelė
Žalioj girelėj,
Žalioj, gražioj,
Pačiam vidury.

Nukris lapeliai,
Užaugs dar kit(i).
Numirs tėtušis,
Nebebus kito.

Augs liepelė
Žalioj girelėj,
Žalioj, gražioj,
Pačiam vidury.

Nukris lapeliai,
Užaugs dar kit(i).
Numirs sesutė,
Nebebus kitos.

Augs liepelė
Žalioj girelėj,
Žalioj, gražioj,
Pačiam vidury.

Per visą Karsakiškio seniūniją ramiai plaukia Lėvuo. 2005 m.

E. Urbono nuotraukos

Tautosakos vakaro dalyviai P. Lipnickas iš Vilkapjūvių, O. Vidugirienė iš Naujikų, dir. E. Urbonas. Tai Paliūniškio ekspedicijų tąsa Panevėžio 2-ojoje vid. m-kloje. 1977 m.

Jono Ambraškos nuotrauka

Tautosakininkų grupė Paliūniškyje. Iš kairės į dešinę sėdi: E. Morkūnaitė, V. Matuzevičiūtė, stovi: R. Ivanova, A. Račytė, A. Skrebė ir A. Niedvaras. 1975 m.

Ganau, ganau avutes
Po kunigo pievutes.
Tupi vilkas už tvoros
Be kepurės, be skaros.
Aš to vilko nebijau,
Su kačerga nuvijau.
Dursiu kuloku – pavirs buroku,
Dursiu nykščiu – pavirs pernykščiu,
Dursiu kačerga – pavirs šuniu margu.

Vakaronė Gelažių (Geležių) kapuos

Pasikorė panelė Vanderskyčia. Mes ją pakavojom Gelažių kapuos. Važiuoja palei kapus žmogus. Tiek te(n) vakaruoja, tiek vakaruoja! Tiek gražūs rūmai! „Dabar užvažiuosiu ir aš te(n) pasisvečiuot". Užvažiavo tas žmogus. Jį priėmė tenai su skrybėliais ponaičiai. Kardijonai griežia, gėrimų didelis stalas pridėtas. Vaišina, myli.

Rytą jis atsikelia – mėšlo gerklė jam prikimšta, nieko nėra, miške sėdi pagal krūmus. Nė arklio nebėra, nė nieko. Parėjo žmogus namo pavargęs, nusigandęs.

Dainavo ir pasakojo **Anicetas Juozaitis,** gim. 1889 m. prie Vadaktėlių, gyv. Naujikų k.

Valio, mano dalgele,
Valio, oi valioj!
Pjoviau šieną po tankmynę –
Radau paną kaip kempinę,
Valio, mano dalgele,
Valio, oi valioj!
Grėbė šieną ta rankelė –
Rado berną kaip kelmelį,
Valio, mano dalgele,
Valio, oi valioj!

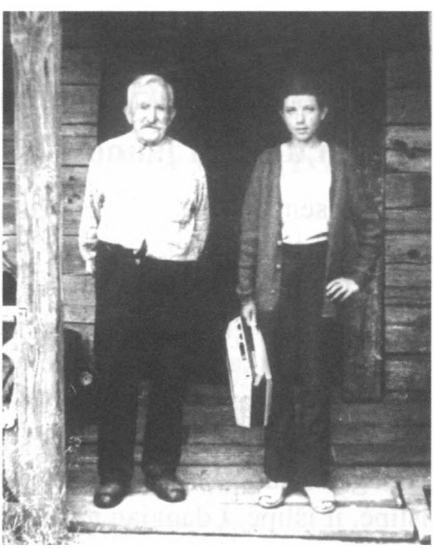

Anicetas Juozaitis su tautosakos rinkėju Arvydu Niedvaru.

E. Urbono nuotrauka

Du broliukai kunigai,
Du broliukai urėdai,
O aš viena vargo dieną
Grėbiau lanko(j) šienelį.

Man šienelį begrėbiant,
Skyrimėlį beskiriant,
Ir nulūžo grėblelis –
Naujo grėblio kotelis.

Bėgčia graitai namolia
Pas broliuką urėdą:
- Mesk, broliuk, rašyti,
Imk grėblelį taisyti.

- Aš nemesiu rašyti,
Neisiu grėblio taisyti:
Kelias juodas debesėlis –
Sulis lanko(j) šienelį.

Už giružės teka upė,
Tenai kaimas puikus.
Juodas varnas tenai tupi,
Šaukia lesti vaikus.

- Iš kur, varnai, atsiradai
Tu ir tavo vaikai?
Kur tu radai šitą ranką,
Kurią snape laikai?

- Už giružės, už giružės
Didis mūšis buvo.
Tenai jaunų bernužėlių
Daugelis pražuvo.

***

Prisiminimai

Vaižgantas (kunigas rašytojas) mūsų kaime prabuvo kokią savaitę – pas tokį kaimyną Guoką. Vaižgantas slapstėsi nuo caro valdžios. Jį gaudė už „gražią" prakalbą ant rinkelės, kada Vilniu(j) pirmutinis seimas buvo. Pasku(i) Vaižgantu(i) teismas buvo. Iš Rygos jis buvo nusiųstas į Vilnių.

Pasakojo **Elena Krupickaitė-Matulevičienė,** gyv. Paliūniškyje.

Keistai dingusi jaunoji

Tas seniai buvo. Gyveno mama ir turėjo dukterį. Labai graži buvo. Gražuolė tiesiog. Na, ir dabar pamylėjo berniukas. Norėjo jos vesti. Na, i dabar jau susitarė – kitas berniukas nori jos vesti. Bet ji jau su tuo važiuoja. Jau vestuvės – šliūban. Čia sutaisė arklius, viską. Važiuoja. Na, i daba tas antras berniukas, raganą paėmęs, ir užkeikė juos. Kad kaip važiuosi par mišką – ir prapuls jaunoji. Na, i dabar jau važiuoja. Išvažiavo, išleidė. Įvažiavo į mišką. Buvo te(n) liekniukas, nedidelė brasta. Ir toks tiltelis buvo iš pagalių sudėtas. Atvažiavo į tą vietą – ir iš ratų išlipė jaunoji. Išlipė ir išlipė, ir išlipė. I daugiau nesugrįžo.

Elena ir Kazimieras Matulevičiai, gim. Pagiegaloje. 1975 m.

E. Urbono nuotrauka

Šokiai su velniu

Ėjo jaunimas an kapus vakaruot. A jos myliamas numirė. Ji eina par kapus ir sako:

– Joniuk, Joniuk, kelkis. Einam abu vakaruot.

Nugi ji nueina an kapus. Pasku(i) ji vakaruoja, šoka. Ateina toks jaunikaitis. I nieko neveda šokt kaip tik ją. I šoka. I šokina šokina. Ji įsižiūrėjo, kad nosy nėr skilelių, ausių nėra, kojos tokios minkštos, kleba. I nieko neveda kaip tik ją vieną. Ji nusigando. Lėkti! Grait nulėkė pas tokią bobutę.

– Leisk mañ' grait, leisk!

To bobutė atidarė duris ir įleidė. Pabuvęs i atlekia jau tas velnias. Atalėkė, duris daužo. Tik gaidys: „Kakariekū". Jis (velnias) sako:

– Tavo laimė, mano nelaimė! – ir nulėkė sau.

Dainavo **Julijona Julišauskaitė-Gabrienė,** gim. 1900 m., gyv. Vilkapjūvių k.

Gana gerti,
Gana ulioti –
Reiks išvažiuoti,
Ant vainos stoti.
Oi liūlia liūlia, (1x2)
Reiks išvažiuoti,
Ant vainos stoti.

Kai mum išrinko
Iš pulko vieno,
Tada pažinom
Vargingas dienas.
Oi liūlia liūlia, (1x2)
Tada pažinom
Vargingas dienas.

Dangus ir žemė
Dūmais patvino,
Tėvas, motina,
Nieko nežino.
Oi liūlia liūlia, (1x2)
Tėvas, motina
Nieko nežino.

Dangus ir žemė
Dūmais paėjo,
Po mūsų kojų
Žemė drebėjo.
Oi liūlia liūlia, (1x2)
Po mūsų kojų
Žemė drebėjo.

Eina kulipkos
Kaip smarkus lietus.
Vargiai, broliukai,
Sulauksim pietus.
Oi liūlia liūlia, (1x2)
Vargiai, broliukai,
Sulauksim pietus.

Tie sužeistieji
Negali pa(e)iti –
Verkia dejuoja,
Prašo pribaigti.
Oi liūlia liūlia, (1x2)
Verkia dejuoja,
Prašo pribaigti.

Rieda ašaros
Kaip ežerėlis.
Guldo broliukus
Kaip ąžuolėlius.
Oi liūlia liūlia, (1x2)
Guldo broliukus
Kaip ąžuolėlius.

Julijona Gabrienė. 1975 m.

Nereikia grabų
Kūnam kavoti
Nei motinėlės
Kam apraudoti.
Oi liūlia liūlia, (1x2)
Nei motinėlės
Kam apraudoti.

Pasakojo **Petras Lipnickas,** gim. 1895 m.,
gyv. Vilkapjūvių k., prie Žaliosios girios.
Kaimo muzikantas, griežė smuiku.
Užrašė **Eugenijus Urbonas.**

Kindikio pasaka

Seniau būdavo tokie laikai, kad žmonės sugyvendavo lig šimto metų. Caro būdavo tokie nustatymai: jeigu sužinojo, kad 100 metų sugyvenęs, pribaigia. Skaitos, padaro jam mirtį. Nunuodija arba nužudo.

Petras Lipnickas. 1975 m.

E. Urbono nuotraukos

Tai buvo senelis Kindikis. Jis sugyveno 100 metų. Jo niekas nežinojo. Jis buvo toks galingas žmogus. Žinodavo visą galybę. Kaip seniau sakydavo, kad Dievo galybė buvo.

Tai dabar jis (Kindikis) vieną sykį sugalvojo išvažiuot į lauką. Išsivežė maišą pelų. Sės. Jis teip nusakė, kad iš tų pelų išaugs gražiausi žirniai. Tai dabar jis sėja. Užeina tokia minutė laiminga – jis barsto tuos pelus, barsto. Užeina jam tokia bloga minutė – jis atsisėda ir sėdžia.

Dabar važiuoja karalius su savo tarnu – netoli te(n) ėjo kelias. Pamatė, kad žmogus lekia tekinom – sėja. Ir pasku(i) sėdžia atsisėdęs ant sietelės (kaip seniau vadindavo). Sietelė – sėjimo indas būdavo toks jau. Na, i dabar nuleidžia savo tarną pas tą seniuką. I jis sako:

– Karalius prašė ateit – su juom pašnekėsit.

– Na, a ką, – sako, – jis man pasakis, tas karalius?

Sako:

– Prašom, prašom eik, seneli.

Nueina senelis pas tą karalių. Karalius sako:

– Ką tu čia, seneliuk, dirbi? Ką tu čia – juokus, šposus kreti?

– Nugi pelus barstau.

– Kas iš tų pelų bus?

A jau seneliukas sako karaliu(i):

– Šviesiausias karaliau, pamatysi, kas iš tų pelų bus. Žiūrėk, liepos pabaigo – rugpjūčio mėnesį važiuosi, – sako, – bus puikiausi žirniai lig pažastų. Ankštys bus lig žemės.

Jis nevierija, sako:

– Argi teip bus?

Sako, kad bus.

Teip ir buvo.

Na, karalius nevežė jo ant mirties bausmės. Na, jeigu toks galiūnas, skaitos, – jam priseina mirties bausmę dovanot. Kaip sakydavo, 100 metų jau nužudo žmones.

Tai dabar ateina tas laikas, kaip buvo nusakyta. Rugpjūčio vidury važiuoja pažiūrėt tų žirnių. Nugi pamato, kad žirniai išaugę. Puikūs žirniai, gražiausi. Daugiau metro ilgumo žirniai. Ankštys nuo viršūnių lig žemės. Ankštys didžiausios, piršto storumo.

Na, tai dabar karalius pamatė, kad tas seniukas yra žinūnas – žino visą galybę. Tai dabar kai šitaip – grįžta atgal su savo tarnu. Važiuodamas sako:

– Važiuojam dabar pas mañ'. Aš tau mirties nedarysiu, kad jau toks žinūnas. Aš taũ, – sako, – užlaikysiu lig mirties.

Na, i dabar gerai. Parsivežė tą seniuką į namus. Duoda jam visko, ko jis

nori valgyt, ko jis nori gerti – visko. Na, i dabar atėjo tokia diena. Norėjo karalius paklausti:

– Ar tu žinai, seneliuk, kada aš mirsiu?

– Žinau.

– O jeigu aš norėčiau kaip išsigelbėti nuo mirties, ar tu man galėtum pasakyt?

Sako:

– Galiu.

– Na, tai gerai. Jeigu šitaip, tai susitarsim viską jau.

Na, jau dabar ateina žiemos laikas. Prieš Kalėdas – Kūčių diena. Tai dabar užklausia tas karalius vėl tą seniuką:

– Kada, – sako, – aš mirsiu?

– Taigi, – sako, – Kūčių naktį, apie 12 valandą.

Tam karaliu(i) dabar atėjo mintis. Susirūpino labai.

– Na, – sako, – ar aš galėsiu išsigelbėti?

– Galėsi, - sako.

Sako:

– Reiks eit vogti. Apie 12 valandą naktį reiks eit vogti.

Tai senelis karaliu(i) sako:

– Apsirenk ubagiškai – nuplyšusiom drapanom. Eisi vogti, – sako, – kaip (kad) būtum jaunas. Bet vogsi, kur (gyvena) miesto gubernatorius.

Na, tai daba ateina 12 valanda. Jis numeta sava karališkus apsirengimus, nusiginklavo viską, nusišarvavo. Užsivilko drapanėles prastas, kepurę užsidėjo – baroninę žiemišką, kad niekas nepažintų. Pasiėmė kopėčias – mat antram aukšte reiks lipti par langą. Tai dabar jis eina par miestą. A kokiam te(n) mieste buvo, nežinau – Minske a Leningrade. Tai dabar eina (karalius) gatve, neša kopėčias. Sutinka kitą vagį. Pasako labą vakarą. Sako:

– Einam vogt.

A tas karalius sako:

– Aš irgi einu vogt.

Vienas kito klausia:

– Kur dabar eisim vogt?

Tas karalius nieko nepasakė. Sako:

– Eik tu savo keliais, kur tau reikia, – aš eisiu savo keliu.

Tai dabar parsiskyrė jie. Ir dabar nuveina jis (karalius) tiesiog į gubernatorio rūmus. Pamatė, kad antram aukšte didelė šviesa (elektros senesniais laikais nebuvo). A te(n) lempos didelės žiba. Pasistato kopėčias po langu, kad nejustų niekas. Tai dabar užlipė jis prie lango. Žiūri, kad susirinkus miesto vyriausybė. Karininkų prisirinkę, te(n) kariuomenės

vadovų, kokių majorų. Tai dabar jis klauso, a jie tenai geria. Ir karaliu(i) kėdė pastatyta, numariukas yra ant kėdės. Viskas paruošta, kad čia bus karaliu(i). Tostą gatavai pripils. Degtinėn pripila nuodų. Ir kaip jie terp sau šneka, – karalius viską girdžia pro langą. Tai dabar gerai kaip šiteip. Tai dabar karalius graitai atgal. Nulipė žemėn, pasiėmė kopėčias, parsinešė namolio, nusitaisė. A jau buvo numatyta, kokio valando ateis atsisveikinti karalius ir (kada) jį nunuodis. Tai dabar numeta driskio drapanas, užsivelka savo drabužius karališkus, apsiginkluoja. Pasiima kardą, brauniką, viską, kas reikalinga kariškai. Laukia, kada ateis kviesti – jį pakvies. Nugi ateina apie kokią pirmą valandą kviest – jį pakviest jau. Nugi ka(d) jis žino viską. Su mielu noru sutinka. Na, ką gi:

– Labą vakarą.

Kaip jie te(n) – lietuviškai ar rusiškai – pasisveikino.

Tai dabar, na ką, karalių pasodino į tą kėdę. Sako:

– Čia tostas gatavai pripiltas. Didžiausias karaliau, – sako, – dabar gersim už jūsų sveikatą!

Tas karalius atsistoja stačias tuoj.

– Ne, – sako, – ant to gubernatorio.

Tas gubernatoris, kaip sako, valdovas didžiausias buvo jam.

– Ne, – sako. – Mainom tostus. Aš paimsiu tavo, tu paimsi mano.

– Ne, – sako, – aš negersiu.

– Šitaip?

Kardą išsitraukė, kardu užsimojo.

– Gerk, – sako, – jei negersi, tuoj galva šoks žemė(n)!

A tas ką: kaip jis gers, kad jis žino, kad su nuodais. Ir pradėjo gert, nors žinojo, kad jam reiks mirti. Teip išgėrė tostą, kur jam buvo pripilta: norėjo karalių nunuodyti, o jam pačiam prisėjo nusinuodyt. Jis išgėrė tostą ir nugriuvo. Tai karalius parėjo namo, pasiėmė savo kariuomenę, suėmė visus, kurie ten buvo, ir uždarė juos kalėjiman. Teip ir pasibaigė Kindikio pasaka.

Susitikimas su vilku

Dabar bus kokie 25 metai, kaip teko man toks nuotykis – susidurt su vilku. Pamačiau ne arčiau par du metru kokiu. Važiavau vienas iš miško su arkliais. Ir pamačiau iš tolo vilką atalekiantį par kokius tris kilometrus. Žiemos laikas. Sniegas. Saulutė šviečia. Labai aiškiai matos, toli. Akys šviesios buvo. Pasku(i) atlėkė artyn artyn artyn. Skersai kelią pralekia. Ir kaip tik aš važiuoju ton vieton. Ir vilkas atsistojo šaly prie kelio par du metrus. Sustabdžiau arklius. Ir pasiėmiau dalbą iš vežimo. Tokią ilgą. Ir priėjau artyn. Bijojau visai arti prieit. Su dalba aš jam pradėjau mosuot, tam

vilku(i). Nepasiekiau aš. A tas vilkas išsižiojęs dantis kalena kaip gandras. Papykęs, matyt, labai yra. Na, ir stovi ant vietos vis tiek. Na, aš bijau artyn prieiti, bo sakau – jis kaip šoks, tai užguls negyvai, nukamuos tuoj. Tai pasku(i) aš padėjau dalbą į roges, pasiėmiau kirvį. Tais pačiais žingsniais paėjau toliau. Sniego buvo daugiau pusė metro. Priėjau da(r) arčiau biškutį. Jis išsižiojęs, akis iškėtęs žiūri į manį. Pagalvojau leist kirviu aš jam. Rodos man, kad tropysiu tiesiai į pakaušį. Gal nukirsiu. Jeigu nenukirsiu, sužeisiu, tai jis papykęs duos fūgą ir manį užguls. Tai kai aš važiavau su arkliais, – jį palikau stovintį prie kelio. Toks nuotykis buvo mano.

Seno vilko baigtis

Nuvėjo du broliai į klojimą – kaip seniau kuldavo su arklinėm mašinom. Nuvėjo arpavot jie. Savo arpą turėjo. Ir vienas nuvėjo savo reikalo už klojimo. A vienas įvėjo klojiman, atsidaro duris. A tas berniokas atsitūpė savo reikalo. A – vilkas. Už tvoros būta vilko, senio vilko. Tas vilkas kaip šoko par tvorą! Tvora triokšt triokšt – sulūžo tvora. Ir vilkas atlėkęs uždėjo kojas ir iš užpakalio pradėjo kramtyt kaklą. Ir kramto kramto – mato, kad neįkanda. Suprato, kad tam vilku(i) dančių nebėra. Teip ir buvo: a jam tie dančiai buvo išlėkę, a jam arklys koks išspyręs. Tai dabar tas berniokas tam vilku(i) – už kojų pirmutinių! Ir įvilko klojiman tą vilką. Ir antras brolis pamatęs puolė su kultuvu, kaip seniau kuldavo. Su kultuvu kaip pradės tam vilku(i) duoti! Tada vilkas atkėlė kojas nuo pečių tam bernioku(i). Tai tas berniokas, jo brolis, griebė už antro kultuvo ir tą vilką užmušė klojime. Teip ir pasibaigė vilko gyvenimas.

Įklimpęs vežimas

Gal tada bus (buvę) apie kokį 30 metų. Tam laike buvo vilkų daug labai prie miško. Aš nuvažiavau vienąsyk į mišką prievakary. Ir prisikroviau vežimą malkų. Važiuosiu. Važiuoju ant tokį slėniuką balėn tokion. Arklys man sugriūvo, nulindo. Nė kas man daryt. Dabar prisėjo man vežimas tas parkraut, parnešt kokį 15 metrų. Malkos žalios, beržinės. Tai kol aš jas parnešiau iš tos brastos! Važiuoju į kitą vietą, par kitą brastą. Užšalimo nebuvo didelio labai. Vėl tas pats - nuklimpsta arklys. Aš turėjau parkraut vežimą, parnešt. Teip man bebūnant miške, atėjo devinta valanda. Naktis, sutemo. Užgirdau – aplink vilkai staugia. Ir toliau, ir netoli. Gal par pusę kilometro, par kilometrą gal. Aplink iš visų pusių. Mañ' tokia baimė pradėjo imti jau. Arklys pradėjo prunkšti. Pasku(i) pasirodė, kad vilkai jau arti prie manį, i sudraskis jau manį vilkai. Grait aš išvažiavau iš miško ir nebegirdėjau daugiau staugiant jų.

Nematomas vaiduoklis

Vieną sykį, bus dabar kokį 18 metų ar daugiau – gal 20 metų, joju par mišką, baigiu išjot iš jo. Ir prieblandos laikas buvo kaip tik. Matytis matės dar, kad kažkas šoka iš po eglutės. Būč pamatęs – būč girdėjęs, bet nieko nemačiau. Naktį teip atrodo, kaip kas griebia už paskutinių kojų. Kaip davė vienu momentu arklį par kokius 4 metrus atgal! Žibt – kaip žaibas tartum. Aš nieko nemačiau, a arklys kad pradėjo rėkt teip ne savu balsu – vin vin vin. Tai žmonės senoviniai sakydavo, kad žmogus nematai vaiduoklio, o gyvulys, matyt, mato. Aš an balno sėdėjau. Na, tai ką, aš parsigandau, bet apsidairiau – nieko! Nieko nėra aplink. Brauniką turėjau. Išsitraukiau iš kišenės. Du sykiu sušoviau aukštyn. Nieko nemačiau – ir jokio vaiduoklio, ir jokios šmėklos, nė jokio balso, – nieko! Vis tiek te(n) buvo kas nors. Senovė žmonės sakydavo, kad vaiduoklių yra.

Žygiuojanti kareivių kuopa

Man teko girdėt nuo vieno kaimyno, nuo Gabrio, tokį nuotykį. Bus dabar kokie 35 metai, kaip tas įvykis buvo jam. Nakties metu apie kokią 12 valandą jam par miškelį, par pušynėlį (teko eit), ir te(n) kalnas – tas kalnas turi vardą Lapkalnis. A dabar tas kalnas paimtas archeologijos komisijon, archeologijos žinion. I šiemet buvo atvažiavę – iš Vilniaus, iš Kauno, iš Klaipėdos, iš Panevėžio, iš Šiaulių komisija buvo atvažiavus: tikrino, žiūrėjo, žadėjo tą kalną atkelt biškutį apačion – mat tenai yra senkapis Vytauto kunigaikščio karo laikų. Ir to(j) vieto(j) Gabriu(i) einant nakties metu, jis išgirdo, kad atžygiuoja kuopa kareivių. Jam teip atrodė. Jis matyt nematė, bet jam teip atrodė, kad kuopa kareivių pražygiavo pro jį, pro šalį. Jis atsigręžė atgal. Nieko nėr. Nutilo tas žygiavimo trenksmas – vot! Pasirodo, (yra) vaidinimosi vietos tokios.

Degantys pinigai

Bus kokie 65 metai – da(r) piemenystė(j). Vieną sykį teko matyti, kaip seniau žmonės sakydavo, kad pinigai dega. Sutemę buvo gerai. Naktis užėjo (mane) su žąsim, a buvau da nuo namų už kokių 4 kilometrų. A tenai buvo galulaukė. Tijūnų laukas rubežiavosi su mūsų, ir jų buvo tenai avižos pasėtos. Ir ąžuolas didžiasai to vieto buvo. Tas ąžuolas gal kokių 400 metų. Storas labai, šakos lig žemės. Ir netoli to ąžuolo, kaip sakydavo, – pinigų degimas. Žymė yra. Ir to vieto pamačiau, kaip po tris sykius iššoksta ugnis. Teip ir buvo kaip tik – žibt, žibt, žibt! Pabuvus keletą sekundžių – žibt, žibt, žibt! Ugnytė gal pusantro metro aukštumo – ne aukščiau. Liepsnelė – kaip tik žvakės. Ir tris sykius po tris (žybsnius). Tam laike aš vienas mažutis

piemeniukas bijojau eit žiūrėt. Kaip sakydavo, kad jau vaidinas tos(e) vietos(e) – velnias tupi an pinigų. Tai pasku(i) ant rytojaus (kai) nuginsiu su žąsim, reikėjo nusinešt kokią lopetytę. Reikėjo iškast – būč aukso radęs kokią puodynę, o bijojau kast, kaip sakydavo, kad vaidinas. Nuėjau pažiūrėt į tą vietą. Ąžuolas gal par kokį pusantro metro išdegęs – ratukas gražiai. A avižos jau buvo nubrendę, geltonos, nurudę kaip tik. A tam tarpe, to vainiko vidury, tikrai pinigai buvo palaidoti, kaip seniau žmonės sakydavo. Būč išsikasęs – būč praturtėjęs iš aukso. O antrą kartą teko matyt, – kaip sakydavo, kad aukšta didelė ugnis – tai daug pinigų, – man genant į namus tądien jau prie kaimo. Žvirkalnis Talkonių kaime, netoli nuo kelio, – pusė kilometro. Didelis kalnas labai. Ant to kalno mačiau iš tolo, – par kokį pusę kilometro mačiau iš tolumos. Liepsnelė aukšta kyla – kokių 3 metrų aukštumo. Teip pat, kad sakydavo, trissyk' po trissyk' – devynissyk'. Tai tada neteko nuveit žiūrėt tos vietos. Tikrenybė, kad sakydavo, kad pinigai dega. Pinigų degimas ir buvo.

Čigoniokų apgaulė

Seniau būdavo tokie laikai, kai kaimo jaunimas – berniukai, mergaitės – susirinkdavo šeštadienio vakarais. Vakaronės tokios būdavo. Dabar, žinoma, išeina iš papročių tokių, bet kaip da kultūros namuos(e) prie kaimo. Jau vienkiemių nebėra tokių, kaip kaime seniau būdava. Tai čia buvo toks nuotykis, kaip sakydavo, kad čigonai pavagia lašinius. A buvo tas nuotykis Pumpėnų parapijo, Rinkūnų kaime. Tai vieną vakarą atvažiavo čigonai; jie žinojo, kad pas vieną ūkininką daug lašinių yra. Seniau lašinius kabindavo daugiau ant aukšto. Čigonai atvažiavo ir vaikų keletą atsivežė. Arklius pastatė už klojimo kur. Įėjo trobon. Rado jaunimo prisirinkusio daug. Nugi žinai, kaip čigonai: „Paniutės, gal mum priimsit? Padėsim pavakarot. Mes padainuosim gražių dainelių, mum raudoną kazoką čigoniokai pašoks". Na tai, žinai, su tais makaravimais – teip ir lašinius išnešė nuo aukšto. Tai dabar jau susitarė tie čigonai, kaip jau, kokiam laike, lašinius nukabint: „Kaip, – sako, – mes pradėsim šokti, dainuoti ir tuos žodžius pasakysim: „Čigoniukai, šokinėk, lašinėlius kabinėk", – tai tada, – sako, - kabinkit lašinius, - sako, - žmonės nesupras tų žodžių, ką reiškia". Na tai teip padarė čigonai. Na tai ką čionai? Jaunimėlis tas linksminas, visi žiūri į tų čigonų visokius tenai anikdotus, dainas ir šokius visokius. Žinai, čigonas liežuviu loja visokiais būdais – visko jau tenai! Tai dabar ką – jau vienas nusitvėręs sėdi. Kitas, nusitvėręs zuslaniuką, pradėjo ant lubas duoti. Trinkt, trinkt, trinkt – i(r) tuos žodžius sako:

- Čigoniukai, šokinėkit, lašinėlius kabinėkit!

O tie: „Poniutės!" – tik nuo aukšto kabinėja lašinėlius. Na ką, iškabino lašinius. I neatėjo nė vienam į galvą, kad tenai lašinius iškabins čigonai. A čigonai, žinai, susitarę jie buvo. Katrie anksčiau lašinius išsinešė, tie važiavo išvažiavo kur jiem reikia, a tie pasilikę – vėlesniam laike išėjo. Na ką. Atėjo kokios 12 valandų, čigoniukai atsisveikino su visais:

– Jaunimėlis, ačia. Pasišokom, pasilinksminom. Duok, Dieve, jum gerą sveikatėlę! Gyventi dar! Gal, – sako, – ateis kitas šeštadienis, – mes atvažiuosim vėl pas jum čia pasivakarot, pasilinksminti.

– Gerai, gerai, čigoniukai. Atvažiuokit mum palinksminti.

Ant rytojaus nuo ryto atsikelia šeiminykė pusryčių virti. Na ką – užlipa ant aukšto. Žiūri, kad zomkelis nebe teip – yra nusuktas zomkeliukas. Jai tuoj į galvą, kad čia kas nors nebegera yr. Nugi nuveina, kur mėsa buvo kokiuos kubiluos – nebėr mėsos! Tai kad jie labai blogai padarė, tie čigonai, kad jie nepaliko nė vieno šmotelio. Reikia pusryčiai virt – nebėr mėsos, o šeimyna didelė. Vot čigonai ką padarė. Išvažiavo, ir viskas. Lauk kitą sykį atvažiuojant!

Dainavo ir pasakojo **Stefa Gasėnaitė-Dirkienė,** gim. 1808 m., gyv. Vilkapjūvių k.

Jau saulytė leidos,
Atein vakarėlis,
Uždengė šviesumą
Tamsūs debesėliai. (2x2)

Naktelė ateina
Poilsį nešdama,
Rasa sidabrine
Žolę uždengdama. (2x2)

Visur toks tylumas
Tartum anelyčka.
Šiltas vėjas pučia,
Ir žaliuoja miškas. (2x2)

Močiutė užmigdino
Visus alei vieno,
Tik neužmigdino
Vienos lakštingėlės. (2x2)

Lakštutė skrajoja,
Ji linksmai kūkuoja
Po žalią girelę,
Po medžio šakelę. (2x2)

– Eik, sesute, darželin,
Sesutėle, darželin –
Skint žaliųjų rūtelių,
Pakol jaunos dienelės. (2x2)

– Nei aš eisiu darželin,
Nei aš skinsiu rūtelių –
Bijau jauno bernelio,
Kad nepasidabotų. (2x2)

Nemylėk mañ', berneli,
Nemylėk mañ', jaunasai –
Aš iš prastų namelių,
Neturtingų tėvelių. (2x2)

Aš neturiu šimtelių
Nei sukrautų turtelių.
Visas mano turtelis –
Žalių rūtų darželis. (2x2)

– Man nereikia šimtelių
Nei sukrautų turtelių.
Džiaugias mano širdelė –
Bile graži mergelė. (2x2)

Eičia eičia į girelę
Pas raibą gegelę,
Kur burkuoja karvelėlis
Viršūnė(j) medelių. (2x2)

Gal nuo Dievo buvo leista
Jam tenai burkuoti,
O man, jaunam bernužėliu(i),
Į karą išjoti. (2x2)

Stovi žirgas pabalnotas
Prie rūtų darželio.
Klausinėja mergužėlė:
– Kur josi, berneli? (2x2)

– Josiu josiu į karužę –
Gal ir nebegrįšiu.
Šitai mielai mergužėlei
Laiškelį rašysiu. (2x2)

***

Nužvengia kieme žirgelis,
Atjoja jaunas bernelis:
– Kelkis kelkis, motinėle,
Kelk ir savo dukterėlę. (2x2)

Eik į aukštąjį svirnelį,
Atiduok dukrai kraitelius.
Sakyk sudieu, motinėle,
Savo brangiai lelijėlei. (2x2)

Kaip neverkti neraudoti,
Kad dukrelę reiks išduoti?
Kas pakurstys man ugnelę,
Kas parems senai galvelę? (2x2)

Kas man tarnaus, kai aš sirgsiu,
Kas man raudos, kai numirsiu,
Jei ne mano dukterėlė –
Balta graži lelijėlė? (2x2)

– Sudieu, močiute, sudieu, senoji,
Sudieu, širdele man mylimoji.
Oi liūlia liūlia,
Oi liūlia liūlia,
Sudieu, širdele man mylimoji.

Gal nusidėjau ilgai būdama –
Atsiprašysiu išvažiuodama.
Oi liūlia liūlia,
Oi liūlia liūlia,
Atsiprašysiu išvažiuodama.

Nebevaikščiosiu aš tais takeliais,
Nebenuskinsiu rūtos šakelės.
Oi liūlia liūlia,
Oi liūlia liūlia,
Nebenuskinsiu rūtos šakelės.

Apaugs takeliai, mano praminti,
Nudžius kvietkeliai, mano sodinti.
Oi liūlia liūlia,
Oi liūlia liūlia,
Nudžius kvietkeliai, mano sodinti.

Lydėk, močiute, lig kiemo vartų,
Ramink širdelę, kad nebeverktų.
Oi liūlia liūlia,
Oi liūlia liūlia,
Ramink širdelę, kad nebeverktų.

– Tolei lydėjau, kolei galėjau,
Kolei žirgeliai bėri pailso.
Oi liūlia liūlia,
Oi liūlia liūlia,
Kolei žirgeliai bėri pailso.

Ant vieškelėlio žirgą ilsino,
O mane jauną gailiai virkdino.
Oi liūlia liūlia,
Oi liūlia liūlia,
O mane jauną gailiai virkdino.

Kiek miške yra medelių,
Tiek Lietuvoje mergelių.
Visos linksmos, visos šoka,
Visos šoka ir dainuoja. 2 k.

Tolei šoka ir dainuoja,
Kol bernelį privilioja.
Kai bernelį privilioja –
Apkabinę pabučiuoja. (2x2)

Ir važiuoja į bažnyčią
Pavardėlės parmainyti.
Ir uždegė šviesias žvakes,
Ir suklaupėm prie altoriaus. (2x2)

Ir atėjo kunigėlis,
Ir sumainė aukso žiedus.
Ir sumainė aukso žiedus,
Ir surišo rankeles. (2x2)

***

Vasaros puikiam(e) sode
Žydžia rožės, agrastai.
Lakštingala – puiki paukštė
Gieda aiškiai ir gražiai. (2x2)

Sutriūbavo griaudžiai triūbos –
Šauk' jaunimą ant karą.
Jaunikaičiui širdį skauda,
Kad jo verksmas artinas. (2x2)

Vaikščioj panos su berneliais
Tarpe rožių žydinčių.
Gailiai verkia jie abudu,
Kad jo verksmas artinas. (2x2)

– Neverk neverk, mergužėle,
Gal ir aš gi sugrįšiu:
Sumainysim aukso žiedus
Ant baltųjų rankelių. (2x2)

Ir sugrįžo jaunikaitis
Metus buvęs ant karo.
Ėjo į tą patį sodą
Kur palikta myliama. (2x2)

Vaikščioj vaikščioj jaunikaitis
Ir atrado jos kapą.
Rado raštą parašytą,
Kad čia guli myliama. (2x2)

Jaunikaitis skaitė raštą,
Ir apalpo jo širdis.
Ir apalpo jauno širdis –
Ir užmigo amžinai. (2x2)

Paliūniškio kolūkio pirmininkas Jonas Viksva, daug padėjęs organizuojant ekspediciją. 1975 m.

E. Urbono nuotrauka

Kas subatos vakarėlį
Oi, oi, oi,
Pyniau rūtų vainikėlį
Oi, oi, oi, oi, oi. (2x2)

Ir nupynus nudabinus
Oi, oi, oi,
Užsidėjau an(t) galvelės
Oi, oi, oi, oi, oi. (2x2)

Užsidėjau an(t) galvelės
Oi, oi, oi,
Ėjau vaikščiot su berneliu
Oi, oi, oi, oi, oi. (2x2)

Ir pakilo rytų vėjas
Oi, oi, oi,
Ir nupūtė vainikėlį
Oi, oi, oi, oi, oi. (2x2)

Ano pusė(j) Dunojėlio
Oi, oi, oi,
Stovi pulkas bernužėlių
Oi, oi, oi, oi, oi. (2x2)

– Ai, broliukai broliukėliai,
Oi, oi, oi,
Katras plauksit vainikėlio,
Oi, oi, oi, oi, oi. (2x2)

– Aš jauniausias, paklusniausias,
Oi, oi, oi,
Aš priklaupsiu pirmučiausia,
Oi, oi, oi, oi, oi. (2x2)

Vainikėlis plaukte plaukia
Oi, oi, oi,
O bernelis balsu šaukia,
Oi, oi, oi, oi, oi. (2x2)

Vainikėlis an(t) kraštelio,
Oi, oi, oi,
Bernužėlis an(t) dugnelio,
Oi, oi, oi, oi, oi. (2x2)

Vainikėlis an(t) galvelės,
Oi, oi, oi,
Bernužėlis an(t) lentelės,
Oi, oi, oi, oi, oi. (2x2)

Vainikėlis žiba mirga,
Oi, oi, oi,
O berneliu(i) grabą dirba,
Oi, oi, oi, oi, oi. (2x2)

Vainikėlis gražiai žydi,
Oi, oi, oi,
O bernelį lauku lydi,
Oi, oi, oi, oi, oi. (2x2)

Vainikėlį panešiojau,
Oi, oi, oi,
O bernelį pakavojo,
Oi, oi, oi, oi, oi. (2x2)

***

***Unt kalna karklɛ sɪbava,**
Unt kalna karklɛ sɪbava.
Unt kalna karklɛ sɪbava,
Pakalnɛ vando lɪliava –
Lɪliava, lɪliava.

Šit ir atjoje bernelis',
Šit ir atjoje bernelis'.
Šit ir atjoje bernelis',
Baltʊs gražʊs dobilɛlis' –
Dobilʊs, dobilʊs.

Panela mana jaunojı,
Panela mana jaunojı.
Panela mana jaunojı,
Kur šių naktelьı nakvojı –
Nakvojı, nakvojı?

Aukštam tėvelių svirnely,
Aukštam tėvelių svirnely.
Aukštam tėvelių svirnely,
Margo močiūtes' lovelɛ –
Lovelɛ, lovelɛ.

Gūlı močiūte prı manį,
Gūlı močiūte prı manį.
Gūlı močiūte prı manį,
Tūrı rıkštelьı prı savį –
Prı savį, prı savį.

Šienapjūtė Paliūniškyje, Lėvens lankose. 1975 m.

E. Urbono nuotrauka

***

Mįslės

Važiuoju keliu – ne kelias, sugaunu paukštį – ne paukštis, pešu plunksnas – ne plunksnos, valgau mėsą – ne mėsa. *(Žuvis)*

Kas klebono – vidury, o bekono – priešaky? *(B raidė)*

Skaičiuotė

Važiavo žydas, kely jam sulūžo ratai. Kiek reikia už pataisymą ratų?

Burtai, prietarai

Kūčių vakarą iš po staltiesės traukia šieną. Katra ištraukia ilgiausią – tais metais ištekės.

Kūčių vakarą glėbiais neša malkas. Jei porą pagriebs – ištekės.

Jeigu piršlys įbėgęs pabarbena į stalą – bus geros vestuvės, jeigu nespėja – nesutars vestuvių.

Jei kovo pirmoji saulėta – bus geras pavasaris, jei antroji – vasara gera, o jei trečioji – tai (geras) ruduo.

***

Uogautojų baidytojas

*Būva sekmadenis'. Mes pasyrošėm aiti vogauti. Dabar ainam, ainam – tokie krʊmelė stovı kokie pınkı. Kaip tık pirmʊ būva valʊndʊ sekmadenia. Dabar pasylınkėm vogauti. Vogaujam vogaujam, žiūrim – žmogʊs yšlendʊ.

Nė žmogus, nė gyvulys'. Žiūr'u – velnis', pasiroda. Akys' baltas, dunčė matas baltį, ausys' tokias nuleipį. Baisus toks, apžėlęs. Paž'urėjom: tykrus velnis' su stymbur'u ylgu, baisus. Mes sakom: gal' ožys'? Dabar mes: „Ait' namolia ar neit'? Da vogaukim". Pasilinkėm vė vogaut – prapuola jis mūm. Pasku(i) žiūrim – iš kyta kelma išeinu vė toks pat gyvulys'. Sakom: gal ožys'? Ale ne ožys'. „Lėkim lėkim namolia!" Seso saka: "Vogaukim, Anele. Pasivogaukim". Aš pradėjo žegnotis' tris' kartus. Žegnojuos, žegnojuos ir jį (velnią) apžegnoju, jis nieka nebyje. Ir jis mūm prapuola. Mes dabar ainam unt kytų kelmų. Pasilinkiam vogaut, žiūrim vėl' – toliau stovi. Kų dabar darysim? Dabar jau mum šiurpus paėme, išsigundam vysas: „Va velnis' rodas". Sako: "Myšias kėp tik dabar – žegnokimės ir poterių pakalbėkim". Aš kėp pradėjo žegnotis' – velnis' pradinga. Namo lėkdamas, virsdamas – visus vuogus išpylėm. Parėjom namo – jokių vuogų. Ir pasybaige vyskas.

Akmuo ant kelio

*Būva vasaru. Gegūžes' mėno. Aš ainu į myšką, žiūr'u – toks akmo dydelis' dydelis' stovi. Aš nor'u ait' į vieškelį – nelaidži. Žiūr'u vė – unt kiema i unt kiema. Ais'u trečių kartų. Prieinu, girdž'u tris kartus: „Ee-ee-ee!" – vaika balsus. Išgirdo – mañ' šiurpus nukrate, plaukė atsistoje: „Kėp či daryt'? Grįžt', – galvoju, – gal' negrįžt'?" Žiūr'u – unt kiema stov'u. Kėp či (aš) atsirado? Nu gerė, pasiims'u daugiau vaikų – aisim. Dabar (mum) pralaide akmo. Tyku, ramu – ainam. Preinam vieškelį. Žiūrim – stovi baltus baltus arklys'. Pajme vaikė pagaliūkų, kėp šers – kėp šoka žiežirbas, kėp šoka ugnela – ir prapuola arklys'. Tėp ir pasybaige.

***

Guli guli žalnierėlis
Ant karo nušautas.
Stovi stovi juodbėrėlis,
Kamanom pamautas. (2x2)

Kad galėčia parašyti
Nors kokį laiškelį, –
Liepčia nešti tėvynėlėn –
Šviesion avilėlėn. (2x2)

Tik pribėgsi kiemo vartus –
Sužvengs skardžiu balsu.
Išeis mano motinėlė,
Atkels kiemo vartus. (2x2)

Ir atrasiu motinėlę
Aukštajam svirnely.
Ir atrasiu sesutėlę
Rūtelių daržely. (2x2)

Papuoš tavį sesutėlė
Žaliojom rūtelėm,
Pagirdys taū motinėlė
Skurdžiom ašarėlėm. (2x2)

Jau pristigo sesutėlė
Žaliųjų rūtelių, –
Nepristigo motinėlė
Skurdžių ašarėlių. (2x2)

Dainavo **Julijona Gabrienė.** 1975 m.

Devinti metai – ne viena diena, (1x2)
Kai bebuvau daržely. (1x2)

Augo užaugo žalios rūtelės (1x2)
Penkiom šešiom šakelėm. (1x2)

Kiek šakutėlių, tiek gegutėlių (1x2)
Anksti rytą kukavo. (1x2)

Kukavo rytą ir vakarėlį (1x2)
Ant rūtelių šakelių. (1x2)

Tolei kukavo, kol iškukavo (1x2)
Iš močiutės dukrelę. (1x2)

Močiute mano, senoji mano, (1x2)
Vaduok mañ' iš vargelių. (1x2)

Dukrele mano, jaunoji mano, (1x2)
Nebėr čėso vaduoti. (1x2)

Rankos surištos, žiedai užmauti, (1x2)
Kalbelė sukalbėta. (1x2)

Oi, Dieve mano,
Dievuliau mano,
Kaip šiuos metelius
Vargely buvau. (2x2)

Vargely buvau,
Varge užaugau –
Apverkti mano
Visi takeliai. (2x2)

Oi, Dieve mano,
Dievuliau mano,
Kaip gera būti
Pas motinėlę. (2x2)

Lengvūs darbeliai,
Meilūs žodeliai –
Kalbina manį
Jauni berneliai. (2x2)

Ne tiek kalbina,
Kaip uliavoja –
Aukso žiedeliais
Apdovanoja. (2x2)

Aukso žiedeliais
Su liktorėliais –
Bernelio vardas
Ir pavardėlė. (2x2)

***

Viena linelius nuroviau,
Viena linelius nuroviau,
Liūlia, berneli mano, liūlia,
Liūlia, tinginėli mano, liūlia.

Viena linelius surišau,
Viena linelius surišau,
Liūlia, berneli mano, liūlia,
Liūlia, tinginėli mano, liūlia.

Viena linelius nešiojau,
Viena linelius nešiojau,
Liūlia, berneli mano, liūlia,
Liūlia, tinginėli mano, liūlia.

Viena linelius sukroviau,
Viena linelius sukroviau,
Liūlia, berneli mano, liūlia,
Liūlia, tinginėli mano, liūlia.

Viena linelius parvežiau,
Viena linelius parvežiau,
Liūlia, berneli mano, liūlia,
Liūlia, tinginėli mano, liūlia.

Viena linelius nukaršiau,
Viena linelius nukaršiau,
Liūlia, berneli mano, liūlia,
Liūlia, tinginėli mano, liūlia.

***

Aš dalgelį sunkiai traukiu,
Vakarėlio labai laukiu.
Valioj, dalgelis, valioj, valioj!
Vakarėlio nesulaukiu,
Aš mergytę prisitraukiu,
Valioj, dalgelis, valioj, valioj!

Aš grėblelį sunkiai traukiu,
Vakarėlio labai laukiu.
Valioj, grėblelis, valioj, valioj!
Vakarėlio nesulaukiu,
Bernužėlį prisitraukiu.
Valioj, grėblelis, valioj, valioj!

Pastaba. Šienapjūtės daina.

Elena Taločkaitė-Šukienė. 1975 m.

Ąžuolėliau medelėliau,
Kodėl nežaliuoji?
Ko padėjai žalius lapus –
Kodėl nemirguoji?

Tie lapeliai nukrisdami
Teisybę parodė,
Kad mes turim, jauni broliai,
Dalią nevienodą.

Katrie krito ant kalnelio, –
Tie ilgiau pabuvo,
Katrie krito pakalnėlė(j), –
Tie graičiau supuvo.

***

Par girią girelę
Saulelė tekėjo,
Pro stiklo langelį
Močiutė žiūrėjo.

Dukrele jaunoji,
Kurgi vaikštinėjai?
Lydėjau bernelį
Viešuoju keleliu.

Tenai mano suknelę
Raselė užgavo.
Ir ant mano vainkėlio
Miglelė užkrito.

Močiutė senoji
Tenai vaikštinėjo,
Ir ant mano vainikėlio
Miglelė užkrito.

Visi kareiviai
Į karą jojo,
Mūsų broliuką
Draugai vilioja.

Pirma sesutė
Žirgą balnoja,
Antra sesutė
Kilpą segioja.

O to trečioji,
Pati mažoji,
Vartus atkėlė
Ir palydėjo.

– Jok jok, broliukai,
Jok, balandžiukai,
Jote prijosi,
Vyte privysi.

Raitą pulkelį,
Raitą pulkelį.
Jok, Dievas žino,
Ar besugrįši?

Parlėks žirgelis,
Paprukštaus nosį,
Šaly šonelio
Kilpos blizguoja.

Klausė seselė
Bėro žirgelio:
– Kurgi padėjai
Mūsų broliuką?

Mama, aš traktoristą pamilau,
Mama, už jo tekėti aš manau.
Traktoristo juodos kelnės,
Visas puišinas kaip velnias,
Užtat aš jį ir pamilau.

Mama, aš kolūkietį pamilau,
Mama, už jo tekėti aš manau,
Kolūkietis šiaudus peša
Ir ant kupros namo neša,
Užtat aš jį ir pamilau.

Mama, aš brigadierių pamilau,
Mama, už jo tekėti aš manau.
Brigadierius raitas joja,
Kur uzbonas, ten sustoja,
Užtat aš jį ir pamilau.

Mama, aš agronomą pamilau,
Mama, už jo tekėti aš manau.
Agronomas turi laiko,
Apie kiauges bobas vaiko,
Užtat aš jį ir pamilau.

Mama, aš šoferiuką pamilau,
Mama, už jo tekėti aš manau,
Šoferis greitai važiuoja,
Visus griovius išmatuoja,
Užtat aš jį ir pamilau.

Mama, aš pirmininką pamilau,
Mama, už jo tekėti aš manau.
Pirmininkas sau gyvena,
Santaupas kišenėn deda,
Užtat aš jį ir pamilau.

Ir buvo toks laikas,
Kad krauju parmirko
Pasaulis, visa žmonija.
Ir lūpom kalbėjo –
Tą patį kartojo,
Kai kilo pasauly audra.

Jauną karininką
Į stotį lydėjo
Gražuolė jaunutė žmona
Ir lūpom kalbėjo –
Tą patį kartojo,
Kai kilo pasauly audra.

Praėjo toks laikas –
Gal pora savaičių,
O jis tebebuvo kely.
Ir rašo laiškelį
Jaunas karininkas
Jaunutei gražuolei žmonai.

- Kaip gyva, žmonele,
Mažoji dukrelė,
Ar laukiat sugrįžtant manęs?
Guliu ligoninė(j),
Nutrauktos man kojos,
Brangute, ar lauki manęs?

Ir gavus laiškelį
Jaunoji žmonelė
Ir skuba, ir rašo atgal:
– Gali sau negrįžti,
Man tavęs nereikia, –
Su tavim bus vargas tiktai.

Ir gavus laiškelį
Mažoji dukrelė
Ir skuba, ir rašo atgal:
– Sugrįžki, tėveli,
Mamos neklausyki –
Be tavęs gyvent bus sunku.

O mamą vilioja
Degtinė, šampanas –
Kas dieną jaunikiai kiti.
Manęs neapkenčia:
Ir muša, ir bara –
Aš viena našlaitė likau.

Ir gavęs laiškelį
Jaunas karininkas
Ir skuba, ir rašo atgal:
– Sugrįšiu, dukrele,
Sugrįšiu pas tave –
O mamai vis bus negerai.

Namo parsivešiu,
Gėlėm apsodinsiu,
Kad tau nenuobodu būtų.
Gėlėm apstatysiu
Ir dainas dainuosiu,
Kad tau nenuobodu būtų.

Stoty pasitiko
Jaunoji dukrelė,
Apalpusi puolė prie jo.
– Sakei, kad be kojų
Guli ligoninė(j),
O dabar jau sveikas grįžai!

Jaunas karininkas
Bučiavo dukrelę
Ir klausė, kur yra mama.
– Kodėl neatėjo
Manęs pasitikti?
Juk sakė – mylės visada.

– O mamą viliojo
Degtinė, šampanas –
Kas dieną jaunikiai kiti.
Manęs neapkenčia:
Ir muša, ir bara –
Aš viena našlaitė likau.

Pasakojo **Vladas Cemnolonskis,** gim. 1898 m., gyv. Paliūniškyje.

Kaip vagis karaliūnu tapo

Vienas kupčius turėjo sūnų ir baisiai norėjo jį išmokyti. Mokė sūnų lig 22 metų. Dabar sūnus parvažiuoja iš mokslų namo ir sako:

– Dėku(i), – sako, – tėveli, jūs mañ' par 22 metus visko išmokinot, bet vieno daikto neišmokinot.

– Na, vaikeliuk, sakyk, ko dar neišmokinom – tai dar leisim mokintis.

– Vogti neišmokinot, – sako sūnus.

– Vaje, vaikeliuk, čia paskutinis amatas.

– Ne, – sako sūnus, – vis tiek aš ėmiau mokintis vogti.

Ir išėjo tas sūnus. Eina jis par mišką ir susitinka žmogų. Klausia:

– Kur tu eini, žmogau?

– Aš einu vogti, – sako tas sutiktas.

– Ir aš einu vogti.

Na, tai dabar jie abu draugai, susideda vagys. Dabar tas kupčio sūnus klausia to, kur sutiko:

– Ar nežinai, ką kur pavogti?

– Aš žinau, kur karaliaus pinigai yra, ale kad prieiti negaliama. Iš vienos pusės labai didelis mūras nuo gatvės, o kito(j) pusė(j) sargyba – labai didelė, kareiviai – niekaip negaliama.

– Einam pasižiūrėti, – sako kupčio sūnus.

Na, ir nueina pasižiūrėti. Nuėjo jie, apžiūrėjo viską. Tuoj ant rytojaus jie nueina į kalvę, nusikala labai didelį grąžtą. Nuėjo naktį, nuo gatvės tam mūre išgręžė skylę – ir dabar tas kupčio sūnus įlindo ir pasiėmė tiek pinigų, kiek jie abudu galėjo panešti. Jie pasidalino tuos pinigus ir parsinešė namo. Tiek pinigų turi, bet dar jiem maža – eis kitą naktį dar.

Dabar karalius nueina pažiūrėti tų pinigų. Žiūri – lyg tai imti, lyg tai ne: mat vagys skylę gerai užtaisė – net nesimato.

Kitą naktį vėl prisivogė pinigų. Karalius ant rytojaus ateina pažiūrėti, žiūri, kad jau daug nusemta. Jau būta vagių. Pradeda žiūrėti – randa skylę.

Tada karalius nueina pas burtininką. Burtininkas liepė jam prie tos skylės pastatyti pilną statinę smalos: „Vagys buvo dvi naktis, tai ateis ir trečią. Kai jie lįs, – tai tiesiai į smalą; ir nebeišlįs – tada ir sužinosi, kas vagys".

Trečią naktį kupčio sūnus liepė savo draugu(i) lįsti pinigų, bo kupčio sūnus lindo dvi naktis. Tas jo draugas buvo su barzda, kaip seniau lietuviai barzdas nešiojo. Na, dabar tas draugas kaip lindo – tiesiai į smalą. Ir šiaip, ir teip, jis negali išlįsti – ir ištraukti jo negali. Tai dabar tas kupčio sūnus par jį įlindo, pinigų pasiėmė. Tai ką, dabar to draugo teip nepaliks, – tai

kupčio sūnus paėmė savo draugą už barzdos, nupjovė jam galvą ir parnešė žmonai:

– Va, – sako, – čia tavo vyras, nebėr jau tavo vyro.

Dabar tas kupčio sūnus galvoja, kaip pavogti tą lavoną. Karalius nuėjo pas burtininką ir pasakė, kad bačko(j) atrado žmogų, ale be galvos – niekas neatpažins. Burtininkas liepė jo lavoną padėti ant gatvės ir žiūrėti: kas tik sustos ties tuo lavonu ir pradės verkti, tas bus iš jo namų, teip jis atras visus savo pinigus.

O tas kupčio sūnus mat labai gudrus buvo, – tas seka viską, kaip (kas) daris. Dabar tas karalius liepė padėti tą lavoną ant gatvės – ir dvylika kareivių stovi ir saugo. Kupčio sūnus grait nubėgo į krautuvę ir nusipirko drapanas teip, kaip kunigas mišiom eina. Nusipirko tokios degtinės, kur nuo vienos čerkelės girtas būsi – beveik negyvas, nusipirko prastą kumelėlę, ratus tokius sulūžusius, prisikrovė malkų ir važiuoja miestan, – seniau mat labai pirko malkas. Kai tik atvažiavo ties tuo nabašniku, jis vežimą truputį paspaudė, triokšt vieną ašį ir nulaužė. Jis buvo apsitaisęs tokiuo senu žmogeliuku. Jis ir šiaip, ir teip krapštosi – niekas jam neišeina. Na, kareiviai jam padėjo, o (jis) pamylėjo kareivius degtine. Na ką – visi kareiviai tuoj išvirto. Tada jis tas malkas griovin, iš vežimo išėmė kunigo drapanas, tuos kareivius aprengė kunigais – už to nabašniko, ir parvažiavo namo. Pavogė nabašniką. Kareiviai išsimiegojo, nubudo, nagi žiūri, kad jie visi kunigai – ir nabašniko nebėra. Karalius iš ryto išeina į balkoną, ogi žiūri, kad nieko nebėra.

Karalius išklausinėjo kareivius ir nuėjo pas burtininką. Burtininkas ir sako:

– Tas vagis yra labai gudrus, jo niekaip nesugausi. Žinai ką, paimkim seną ožį, aptaisykim jį auksiniais pinigais ir paleiskim jį vaikščioti po miestą, o paskui tegu eina kareivis ir seka. Į kurį kiemą jis įeis ir prapuls – tam kieme ir bus vagys.

Vagis pamatė, kad vaikšto karališkas ožys. Įeina ožys į vieną kiemą ir vėl išeina – į kitą. Vagis grait už baslio, taukšt ir užmušė ožį. Nubėgo grait prie lango ir žiūri į gatvę, kas bus. Kareivis, kur sekė tą ožį, priėjo prie jo vartų ir užrašė „Tam kieme ožys prapuolė". Vagis grait pasiėmė kreidos ir ant visų vartų užrašė tą patį. Nuo ožio nuėmė visą auksą, užlipė ant aukšto ir vėl žiūri pro langą, kas bus. Žiūri – atjoja didžiausias būrys kareivių. Įjojo (jie) į tą gatvę, ogi žiūri – ant visų vartų užrašyta: „Tam kieme ožys prapuolė". Tam sekliu(i) ir sako:

– Gal tu durnas? Į katrą kiemą ožys įėjo (reikėjo rašyti), o tu visur užrašei.

– Ne, – sako, – kad ant vienų vartų užrašiau.

Dabar parjoja jie namo ir viską pasako karaliu(i). Karalius vėl eina pas burtininką. Burtininkas vėl išmeta burtus ir liepia karaliu(i) iškelti didelę

puotą, sukviest visus – ir turtingus, ir biednus, o į vieną kambarį primėtyti pinigų, – ir pastatyti tris kareivius, kad nematant niekam saugotų pinigus. Ir kas įėjęs į tą kambarį pasilenks imt pinigų – tas ir bus vagis, katro niekas negali pagauti.

Sukvietė visus, atėjo ir tas vagis. Vagiu(i) taigi nerūpi pavalgyti ar išgert, jis tik nori apsižiūrėti, kur pinigus pavogt. Įeina jis į tą kambarį, žiūri – pribarstyta pinigų. Vagis grait išėjo, išsitepė čabatų padus smala, atėjo į kambarį ir vaikšto rankas įsirėmęs. Pinigai prilimpa prie padų, o jis išėjęs nuplėšė pinigus – ir vėl eina. Ligi vakaro kambary neliko nė vieno rublio – ir niekas nepasilenkė jų paimti.

Karalius grait pas burtininką. Burtininkas sako:

– Dabar nė vieno svečio neleisk namolio, visus paguldyk ir pažiūrėk, gal prie katro lovos bus smaluoti čebatai. Tas ir bus vagis.

Karalius užlaikė visus nakvynės – ir tą vagį. Naktį du kareiviai eina ir žiūri visų čebatus. Prieina prie vagies lovos, žiūri, kad čebatai smaluoti. Jie tyliai nuplėšė padus ir išėjo. Kai jie pro duris, – vagis tuoj iš lovos ir nuardė visų svečių čebatų padus. Kiek tik buvo, visus visus krūvon į vidurį kambario – ir sumaišė. Įeina karalius su kareiviais, ogi žiūri – vidury kambario didžiausia krūva padų.

Karalius nueina pas burtininką. Burtininkas liepia pasakyti svečiam, kur guli jo vyresnioji duktė, kaip nors iš toli užsiminti, kad galiama nueiti pas ją pakalbėti, o dukteriai liepė duoti nenuplaunamų dažų. Vagis neiškęs ir nueis pas ją, o ji tegu jam pirštu parbraukia par veidą, ir bus galiama jį atpažinti.

Karalius teip ir padarė: užlaikė svečius, pasakė, kad karalaitė mėgsta su jaunimu pasišnekėti, pasakė, kur ji guli. Na, vagis galvoja: „Eisiu aš pas ją". Naktį nuėjo jis pas karalaitę. Jie kalbėjosi kalbėjosi, ir karalaitė nežymiai su pirštu brūkštelėjo jam par veidą, bet vagis pajuto. Jis grait už tos lėkštutės, kur dažai buvo, atsisveikino su karalaite ir išėjo. Kai svečiai miegojo, jis visiem teip pat išdažė veidus. Karalius iš ryto ateina pas dukterį ir klausia:

– Ar buvo?

– Buvo, – atsako duktė.

Iš ryto visi svečiai pabunda ir žiūri, kad išteplioti. Visi pradėjo pykti ant karalio, kad juokiasi iš jų. Karalius turėjo gauti tokio vandenio, kad numazgotų dažus. Visiem numazgojo – ir vagiu(i) teip pat. Dabar karalius nueina pas burtininką ir sako:

– Teip ir teip.

Burtininkas sako:

– Na, žinai, – sako, – laikyk visus svečius ant trečios nakties ir pasakyk, kur antroji duktė guli. Prie jos slenksčio iškask gilią duobę. Jis vis tiek eis

pas karalaitę. Kai tik paržengs slenkstį, teip ir įkris ir negalės išlipti. Tada jį ir atrasi.

Teip ir padarė karalius. Naktį vagis sako sau: „Laikas eiti pas karalaitę". Kai jis tik atidarė duris, žengė, tiktai pūkšt – ir į duobę. Ir šiaip, ir teip bando išlipti – niekaip negali. Tada jis kaip pradės rėkti. Visi pabudo ir pradėjo bėgti žiūrėti, kas atsitiko. Ir visi svečiai sukrito į duobę. Atbėgo ir karalius su sargyba. Karalius visus klausinėja, kaip čia buvo, bet visi sakė, kad bėgo žiūrėti, kas rėkia, – vagis irgi kartu.

Na, ką karalius bedaris? Iš ryto visus susodino už stalo, papusryčiavo. Karalius ir sako:

– Prisipažinkit, katras iš jūsų tas vagis, kur vogė iš mañ' pinigus? Tam atiduosiu karalystę. Matyt, jis labai gudrus – už jo išleisiu savo dukterį.

Norinčių gaut karalystę atsirado daug, bet karalius visus įvykius buvo užsirašęs. Paklausinėja vieno kito – meluoja. Vagis sėdėjo paskutinis. Karalius, visus išklausinėjęs, priėjo prie vagies, paklausė:

– Kai tu paskutinis, tai gal tu ir esi?

– Teip, Jūsų didenybe, aš, – atsakė vagis. Ir pradėjo pasakoti.

Karalius mato, kad vagis viską teisingai pasakoja. Gavo kupčio sūnus karalystę ir karalaitę už žmoną.

Pasaka apie tris brolius

Buvo trys broliai: du protingi, o trečias durnas. Na, tie du protingi broliai susitarė eit pasaulin mandravot, o tas durnius sako:

– Broliai, priimkit ir manį kartu.

– Ne, na ko čia, su durniu(mi) daug vargo bus. Būk namie, pas tėvus.

Na gerai: tas durnius, pats jaunylis, ir būva, o tie du vyresni ir išvažiuoja prisikrovę didelį vežimą maisto, visko. Tas jaunėlis pradėjo tėvo prašyti:

– Tėti, leisk manį, jeigu neleisi – jie abudu pražus. Leisk, tėti.

– Leidžiu aš tavį, vaikeli, bet kurgi tu juos pavysi?

– Pavysiu aš kaip mat, tėti.

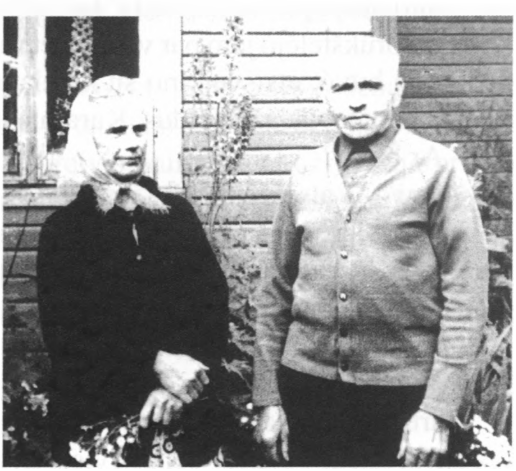

Klimavičiai. 1975 m.

Tėvas išlydėjo sūnų pro duris. Griovy ganėsi širma kumelė. Jis ant tos kumelės – ir kaip žaibas dingo. Tėvas nė nespėjo pamatyti. Jaunėlis grait pavijo brolius.

– Broliai, paimkit manį.

– Na kur mes dėsim tavį, durnių?

– Ot teip sutarsim: aš sėsiu vieto kučerio, o kučerį parleisim namo. Jeigu aš bent kokį žodį pasakysiu prieš – galėsit man galvą nukirsti.

– Gerai, – sako broliai. Priima jį.

Sėda jis kučerio vieton, ir jie važiuoja. Sutemo. Naktis. Jie ieško, kur nakvoti.

– Broliai, nakvosim čia, – sako jaunėlis.

– Ai, dar pavažiuokim toliau, gal iš miško išvažiuosim ar rasim geresnę vietelę.

Pavažiavo jie gal kokį pusę kilometro: kad graži pieva, dobiliukai, vidury pievos didelis ąžuolas, kad kvepia!

– Na, matai, – sako broliai, – ir klausyk durnio: būtum(e) miške nakvoję, o čia tokia graži vieta.

Užvažiavo, o tas jaunėlis ir sako:

– Broliai, čia nenakvosim.

– Ai, – sako, – na ir klausyk durnio! Kaipgi tokio gražio vieto ir nenakvosim? Nakvosim!

Tai dabar ką, visgi tie gudrieji broliai nori nužudyti tą durnių. Tai susitarė teip: katras neprižiūrės ir užgesins naktį laužą, tam ryto(j) galvą nukirs. Tie du broliai galvoja, kad jie du vis tiek neužgesins (t. y. neleis laužui užgesti). Dabar tas durnius ir antras brolis atsigulė miegot, o pirmas brolis atsinešė žabų ir užkūrė ugnį. Tas durnius nemiega ir žiūri, ką daris pirmas brolis, – o tas atsisėdo prie ugnies ir užmigo. Durnius grait pašoko, brolius nunešė miškan, arklius – miškan, dar nori nešti malkas, medžius raut kuo didesnius ir storesnius su visom šaknim ir kraut į laužą. Sukūrė tokį laužą, kad net ugnis virš medžių ėjo.

Vidurnaktį pradėjo jį (durnelį) miegas imti. Jis lekia aplink ugnį, rankas į ugnį kiša, kad tik neužmigtų. Nustojo jį miegas imti, atsirėmė jis ant kardo ir stovi teip prie ugnies. Pradėjo žemė dundėti, atlekia slibinas su trim galvom – smakas.

– Jūs, – sako, – trys broliai atvažiavot mano pievos minti. Paukščiai virš pievų skrenda – nenusileidžia, o jūs čia su arkliais trypiat mano pievą. Tuoj aš jum prarysiu visus tris.

– Palauk, – sako durnius, – neryk visų trijų. Gal su vienu paspringsi?

Slibinas tuoj pradėjo griebt, liežuvį iškišęs, o tas kardu kirst. Dvi galvas nukirto, (o pats) lig kelių žemėn įsikasė.

– Ponai karaliai kariauja – duoda pasilsėti, o tu man neduodi, – sako slibinas.

Tada durnius iššoko iš duobės ir kad kirs jam par galvą! Parkirto jam galvą, o iš galvos išriedėjo obuolys. Durnius tą obuoliuką suvyniojo į popierių ir įdėjo į krepšį. Visom trim slibino galvom liežiuvius nupjovė, suvyniojo į popierių ir terbon įsidėjo. Tą slibiną nuvilko į mišką ir puolė prie ugnies. Dar du angliukai kūrenas. Papūtė – ir vėl užsidegė. Sutvarkė, atvilko vežimus, sunešė visus daiktus. Jau pradėjo aušti. Pabudo vyresnis brolis, žiūri – ugnelė kūrenas. Ir pradėjo žadinti brolius:

– Na, kelkitės, broliai. Pavalgysim, važiuosim toliau. Gal šiandien išvažiuosim iš miško.

Jie atsikėlė, nusiprausė, papusryčiavo, pasikinkė arklius ir vėl važiuoja. Važiuoja važiuoja – vis miškas ir miškas. Vėl sutemo. Naktis. Vėl jie privažiavo gražią pievą – tik du kartus didesnę, ir tas ąžuolas vidury pievos dukart didesnis ir platesnis.

– Čia vėl jau nakvosim.

– Broliai, čia nenakvosim, – sako durnius.

– Na va, – sako, – tik imk durnių.

Tas vėl tyli. Dabar jau reikia antram broliu(i) laužą kūrenti. Sukūrė ugnį, pavalgė vakarienę ir atsigulė miegot vyresnis brolis. Durnelis vėl viską į mišką – ir sukūrė dukart didesnę ugnį. Kai pradėjo jį miegas imti, jis pradėjo ir kojas degint, ir pats į ugnį lįsti, kad miegas neimtų. Kai nustojo jį miegas imti, dukart žemė sudrebėjo, o jis stovi, ant kardo pasirėmęs. Atlekia slibinas šešiom galvom ir sako:

– Jūs, trys broliai karalaičiai, atvažiavot mano pievos mint su arkliais. Aš jum visus tris prarysiu! Mano brolį nukirtot – manį nenukirsit. Aš jum prarysiu!

– Palauk palauk, – sako durnius, – gal su vienu paspringsi?

Ir stojo jaunėlis kovon. Nukapojo slibinu(i) visas galvas. Iš paskutinės galvos išsirito auksinis žiedas. Durnius susivyniojo žiedą ir nupjaustė

Veronika Sliekaitė-Vidugirienė (Bernotų k.) ir mok. Stasė Šeškutė. 1975 m.

E. Urbono nuotrauka

liežiuvius – ir įsidėjo terbon. Paskiau vėl viską sutvarkė kaip buvo. Vėl užkūrė baigiantį gesti laužą ir pasodino prie jo vyresnįjį brolį, o pats atsigulė. Pradėjo aušt, ir brolis nubudo.

– Kelkitės, broleliai, teip gražiai parnakvojom. Gal šiandie(n) išvažiuosim iš miško.

Visi atsikėlė, pavalgė ir leidosi toliau. Važiuoja važiuoja par visą dieną. Ir vėl naktis. Reikia nakvoti. Durnius ir vėl sako:

– Broliai, nakvosim čia.

– Palauk, gal vėl privažiuosim gražią pievą.

Po kiek laiko jie vėl privažiavo pievą, tik tris kartus didesnę negu pirma; ir ąžuolas triskart didesnis ir platesnis.

Trečią naktį turėjo durnius ugnį kūrenti. Broliai pavalgė, atsigulė ir užmigo. Durnius vėl viską miškan, o pats sukūrė tris kartus didesnę ugnį negu pirmą naktį. Triskart labiau miegas pradėjo imti, tai jis vėl lindo į ugnį, kad neužmigtų. Sulaikė jis miegą. Triskart žemė smarkiau ėmė drebėti – ir atlėkė slibinas devyniom galvom.

– Jūs, trys broliai karalaičiai, atvažiavot mano pievų trypt su arkliais. Paukštis, virš medžių praskrisdamas, bijo plunksnelę numesti, o jūs trypiat. Aš tuoj visus prarysiu. Jūs brolius mano nukirtot – manį nenukirsit!

– Palauk, neryk visų trijų. Gal su vienu paspringsi?

Ir stojo durnius kovon. Kirto slibinu(i) galvas. Aštuonias nukirto, devinta liko.

– Ponai karaliai kariauja – duoda man pailsėti, o tu neduodi, – sako slibinas.

O jaunėlis, kariaudamas teip įsimušęs į žemę lig krūtinės, kaip šoko iš žemės, kaip kirto slibinu(i) par galvą! Kai parkirto slibino galvą, iššoko voverytė. Jis voverytę pagavo ir terbon įsidėjo. Išpjaustė tom devyniom galvom liežiuvius, suvyniojo, susidėjo viską terbon. Viską sutvarkė, bet ugnies visai nebėr – net pelenai šalti. „Na, tai dabar man ar teip, ar teip, – vis tiek galvą nukirs: eisiu pėsčias ieškot ugnies".

Išėjo jis iš tos pievos ir eina keliu. Eina eina. Užgirdo, kad ateina priešais trys moterys, šaukia:

– Tie trys karalaičiai nukirto mūsų brolius – mes juos vis tiek nužudysim!

Viena sako:

– Aš pavirsiu upe. Kai arkliai pradės gert, aš juos prigirdysiu.

Kita sako:

– Aš turiu tokį divoną. Jį patiesiu ant kelio. Kai tik jie užvažiuos ant kelio ir ant divono, liepsiu jam pasikelt aukštai virš medžių ir apsiverst. Jie nukris ir užsimuš.

Trečia sako:

– Aš turiu tokį kardą. Kai tik juo mostelėsiu, – aš jiem visiem galvas iš karto ir nukirsiu.

Durnius iššoko ant kelio, atėmė iš jos kardą ir vienu užsimojimu nukirto visom trim galvas. Pasiėmė divoną, ištiesė jį, užlipė ir pasakė:

– Divonai, kelkis virš medžių.

Divonas pasikėlė. Durnius pamatė dvylika velnių, miške kūrenančius laužą. Jis liepė divonu(i) leistis prie laužo. Divonas nusileido netoli ugnies. Durnius paėmė pakulų, suvyniojo didelį kamuolį ir metė į ugnį. Kamuolys praskrido ugnį ir pataikė tiesiai vienam velniu(i) į akį. Velniai sukruto, kas čia atsitiko. Iš miško išėjo durnius ir sako:

– Man reikia ugnies.

– Gerai, – sako velniai, – duosim tau ugnies. Ot, tuoj už miško yra dvaras, ten yra karalaitė užburta dėl mūsų. Ir mes negaliam paimti. Kai tik mes iš miško, – tuoj užgieda gaidys, kur ant bromos stovi, ir mes nieko negaliam padaryti.

– Einam, – sako durnius, – aš ją paimsiu. Veskit.

Kai tik išėjo iš miško, gaidys plast plast plast ant bromo, o durnius most kardu, ir nebebuvo kada gaidžiu(i) giedoti – tuoj galvą nukirto. Velniai tuoj puolė lėkt pirma jo.

– Nelėkit, – sako jaunėlis, – bo tuoj gausit kardu.

Velniai neklausė, ir durnius nukirto visiem galvas.

Karalaitę pasiėmė sau už žmoną, o dvarą paliko broliam.

Oi, skanios mėlynės
Žaliosios girioj...

Iš kairės:
R. Ivanova,
V. Matuzevičiūtė,
A. Račytė. 1975 m.

E. Urbono nuotrauka

BYGAĨLIAI

Bygailių koplyčia. 2002 m.

Aido Vilko nuotrauka

Bygailiai prie geležinkelio į Kupiškį. Garsėjo durpynais - Panevėžio pramonei. Aplink grybingi miškai. Pokariu apylinkėse vyko partizanų pasipriešinimas *(žr. P. Tamošiūno pasakojimą 351 psl.)*.

Buvo organizuota Vytauto Žemkalnio g-jos ekspedicija. Užrašyta pokario dainų.

Dainavo Albina **Pajuodytė-Stakienė,** gim. 1933 m. Bygailių k., ten ir gyvena.
Užrašė **Aistė Vilkaitė,** Vytauto Žemkalnio gimnazijos mokinė. 2002 m.

Rūstybės ir kerštо
Audringi verpetai
Naikina žmoniją
Kelinti jau metai.

Skliautai jau padangės
Nuo dūmų aptemo,
Granatos išardė
Maitintoją žemę.

Išgriovė pastogę,
Šeimynas išblaškė,
Jaunuomenę mūsų
Kaip uogas išraškė.

Čia tūkstančiai šąla
Be savo grytelės,
Be rūbo šiltesnio,
Be duonos kąsnelio.

Čia niekas negirdi
Varguolių verkimo,
Ir savastį mūsų
Kas nori, tas ima.

Ir mūsų bažnyčių
Varpai nebešaukia,
Tik vienos patrankos
Po Lietuvą kaukia.

Išgirski, Dievuli,
Tas raudas graudingas,
Parodyk, jog Dievas
Esi gailestingas.

Padėki į šalį
Mus plakančią rykštę,
Grąžink šiam pasauliui
Ramybę pirmykštę.

Prie kelio mažytė pirkelė,
Ten yra mažyčių vaikų.
Jie pūtė rasotą langelį
Ir šaukė: „Tėveli, kur tu?"

Mamytė jau jų pražuvus,
Ji guli šaltajam kape.
Tėvelį tą vieną turėjo,
Jis guli ant gatvės purve.

Jie žuvo už brangią Tėvynę,
Užmerkė melsvąsias akis,
Ir niekada niekada jų vaikeliai
Tėvelių savų nematys.

Ant Vilijos kranto gėlėto,
Pakėlus į dangų rankas,
Stovėjo jauna lietuvaitė
Ir kalbino šaltas bangas.

– Oi, bangos, jūs mano brangutės,
Jūs plaunat gėlėtus krantus.
Sakykit, sakykit, brangutės,
Ar ilgai reiks kęsti vargus?

Vyresnįjį brolį nužudė,
Tėvus numarino badu,
Išmynė man rūtų darželį
Ir mano jaunystės dienas.

***

Vos tik aušrai auštant
Ir saulutei tekant,
Broliai šnekučiavo
Po žygio nakties.

Staigiai netikėtai
Juos užpuolė priešai.
Krito mieli broliai
Pavergtos šalies.

Nežino tėveliai,
Kur ilsis sūneliai:
Ar ant šaltos žemės,
Ar šventuos kapuos.

O gal miško žvėrys
Ir paukščiai plėšrieji
Nekaltus jų kūnus
Po girias valkios.

Palinko liepa šalia kelio,
Pravirko motina sena.
– Sūneli, tave tėvynė šaukia,
Ir vėl bus laisva Lietuva.

– Aš greitu laiku iškeliausiu
Iš šios šalelės mylimos.
Mergaite, tu manęs neliūdėki,
Aš vėl sugrįšiu pas tave.

O jeigu kartais teks pražūti
Nuo priešo budelio rankos,
Mergaite, ir mirdamas kartosiu:
„Myliu tėvynę ir tave".

Ateis gražus pavasarėlis,
Gegutė gailiai užkukuos.
Papuoški mylimojo kapą
Baltais akacijų žiedais.

***

Ona Karvelienė
(atitekėjusi iš Skverbų k.).
Bygailiai. 2004 m.

Pučiant šaltam rudens vėjui
Girelė ošė liūdnai.
Du jaunučiu partizanu
Lydėjo mirties sargai.
Nėra medžių čia tankių,
Šimtamečių ąžuolų,
Vien tik krūmai susirangę
Ir siauri takeliai tarp jų.

Miglotas rytas, tankus pušynas,
Guli kareivis šile negyvas.

Gale galvelės stovi mergelė,
Rankoje laiko šilko skarelę.

Rankoje laiko šilko skarelę,
Žada surišti kariui galvelę.

Žada surišti kariui galvelę,
Kad neskaudėtų dieną naktelę.

– Oi, kareivėli, ką sudūmojai,
Kad į pušyną mirti atjojai?

– Aš į pušyną mirti atjojau,
Tėvynę gyniau, narsiai kovojau.

***

Nedėlios rytelį ėjau vandenėlio,
Sutikau bernelį šalia šaltinėlio.
– Pastatyk viedrelius, paguldyk naštelius,
Pailsės rankelės nuo sunkių darbelių.
– Ačiū tau, berneli, už šituos žodelius, –
Nebuvau girdėjus nuo pat mažumėlės.

Bygailių k. sodyba su aviliais. 2002 m.

E. Urbono nuotraukos

PALAŪKIAI

3 km į rytus nuo Karsakiškio buvo senas didelis Palaukių kaimas. Jo ūkininkas Breiva 1772 m. netoli Lėvens pastatė Palaukių koplyčią, – dabar ji prie plento į Kupiškį. Kaimo kapinėse palaidotas knygnešys Juozapas Žebrys, Plechavičiukų pulko Ašmenoje vadas pulkininkas Tomas Vidugiris. Apie Karsakiškį yra išleista kraštotyros knygelių (viena – apie Palaukius).

Palaukių krašte vertingos tautosakos užrašė Geležių vidurinės mokyklos mokiniai *(žr. Geležiai)*.

Tarmė – pietų panevėžiškių.

Palaukių koplyčia. 2003 m.

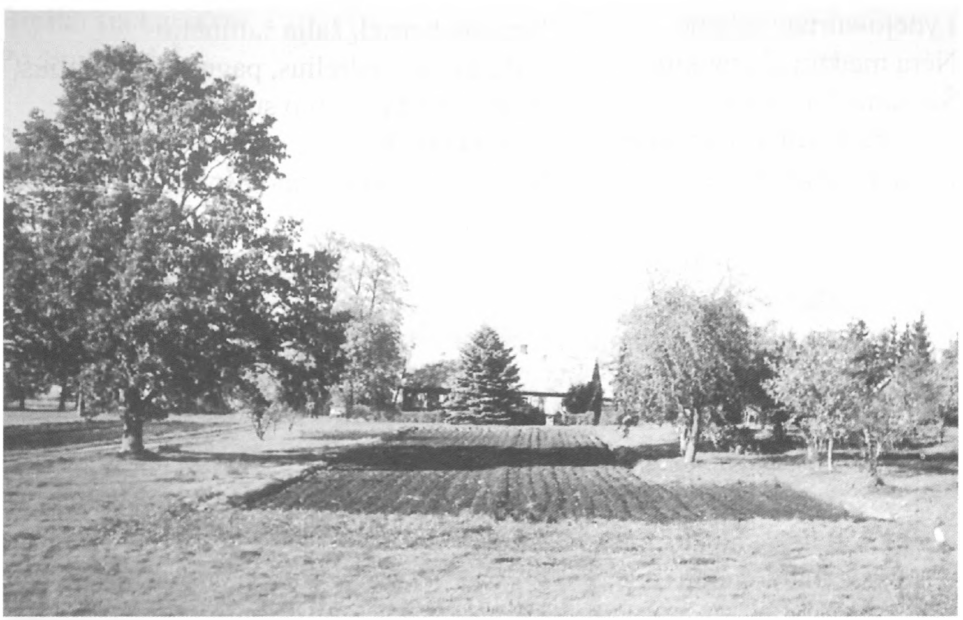

Aukštaičio sodyba. Palaukių k. *E. Urbono nuotraukos*

Vitalija Vasiliauskaitė

Verpstės aprašas

Verpstė iš Panevėžio Vytauto Žemkalnio gimnazijos muziejaus rinkinio. Verpstė gauta 1997 m. iš moksleivės K. Jatužytės.

Verpstė išlikusi nepilna: nėra verpstės koto, pakojos, apgadinta apatinė verpstės galvos dalis. Į viršų siaurėjančios formos verpstės galva buvusi itin puošni, gausiai ornamentuota. Vyrauja geometrinis ornamentas: verpstės galvos centre du dideli apskritimai su segmentinėmis žvaigždėmis, jie puošti smulkiais trikampiais, rombais. Rečiau pasitaikantys paukščių motyvai puošia centrinę verpstės galvos dalį. Išorinėje verpstės galvos dalyje įrašyta data, galbūt verpstės padarymo: *R 1831 marco 26*. Verpstės galvoje yra penkios skylutės kuodeliui prismeigti arba pririšti. Verpstė yra iš Palaukių kaimo (Karsakiškio sen., Panevėžio r.).

Verpstė. 2003 m.
Vilmos Skibiniauskaitės nuotrauka

Palaukių kaimo kapinės.

Liaudies meistro Jono Varkulevičiaus stogastulpis „Liūdesys“, apie 1980 m.

E. Urbono nuotraukos

Iš Palaukių k. ūkininko šeimos kilę du broliai karo metais buvo karo komendantais: Juozas - Utenoje, Tomas - Panevėžyje.

Palaukių kapinės. Pulkininkų Juozo ir Tomo Vidugirių pagerbimas. 2005-05-21

Mokytojos tremtinės Valerijos Tamošiūnienės-Breivienės kapas.

Palaukių kapinės. *E. Urbono nuotraukos*

TILTAGALIAĨ

Tiltagalių koplyčia - architektūros paminklas.

Sena gyvenvietė prie Marnakos upelio, netoli santakos su Lėveniu, 20 km nuo Panevėžio, prie Kupiškio plento. Manoma, kad iki Lėvens yra buvusios Sėlių žemės, taigi Tiltagalių pilkapiai turėtų priklausyti sėliams. Vienas žymiausių krašto liaudies architektūros paminklų – Tiltagalių koplyčia. 1858 m. vyskupas Motiejus Valančius grįžo per Tiltagalius vizitavęs Kupiškio dekanatą. Ūkininkas Morkūnas vaišino Vyskupą ir jo sekretorių kunigą Praniauską kaimiška duona su sviestu, sūriu ir alumi. Atsisveikindami su Vyskupu ūkininkai Morkūnas, Žekonis ir Mičiuda paprašė leisti kapinaitėse prie Marnakos pastatyti koplyčią. Koplyčia 1859 m. buvo pastatyta, akmeninės sienos puoštos akmenukų mozaikomis, kurios yra ne tik katalikų atributika, bet ir primena senąjį baltų tikėjimą, atspindi žmonių buitį. Šalia kryžių, ostijų – ir žalčiai, vilkai, ožkos, valstiečiai ir bajorai. Kapinaites nuo Tiltagalių kaimo skiria Marnakos upelis, kurio santakoje su Lėveniu yra buvęs alkakalnis. Smėlingoje dirvoje prie Skrebės namų, taip pat ir Aščiagalių kaime kitapus Lėvens, 1959 m. su Geležių mokiniais radome lipdytos keramikos – puodšukių, apdegusių plytų gargažių – galbūt senovės geležies liejyklos liekanų. Dabar smėlėtos kalvelės apsodintos pušynėliais. Tai ilgamečio Paežerio kolūkio vadovo Juozo Zabielavičiaus palikimas.

Kai kurie istorikai (A. Vijūkas-Kojelavičius, S. Daukantas) rašė, kad tarp Tiltagalių ir Akmenių buvęs Saulės mūšis - šiomis vietovėmis ėjęs karo kelias iš Rygos į Vilnių.

Tarmė – pietų panevėžiškių.

Tiltagaliai. Karsakiškio sen.

Tiltagaliai pamažu tampa poilsiaviete.

Vakaras - Antaninės. Su vainikais - Antanai. Kairėje - dainininkas ir giedotojas Antanas Šimas. Tiltagaliai, Karsakiškio sen. 2004 m.

Renatos Kopūstienės nuotrauka

Ežeras prie kelio į Geležius. (Panevėžio krašte mažai ežerų) 2004 m.

E. Urbono nuotraukos

Dainavo **Liuda Šimėnaitė-Karpuškienė,** gim. 1919 m. Užubalių k., gyv. Tiltagalių k.,
ir jos dukra **Danutė Karpuškaitė-Juknevičienė,** gim.1937 m., gyv. Panevėžio m., **Pranutė Jonuškaitė-Kunčienė,** gim. 1938 m. Pievoniškių k., gyv.Tiltagaliuose.
Užrašė **Eugenijus Urbonas.** 2003 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

Nebe tas kaimelis

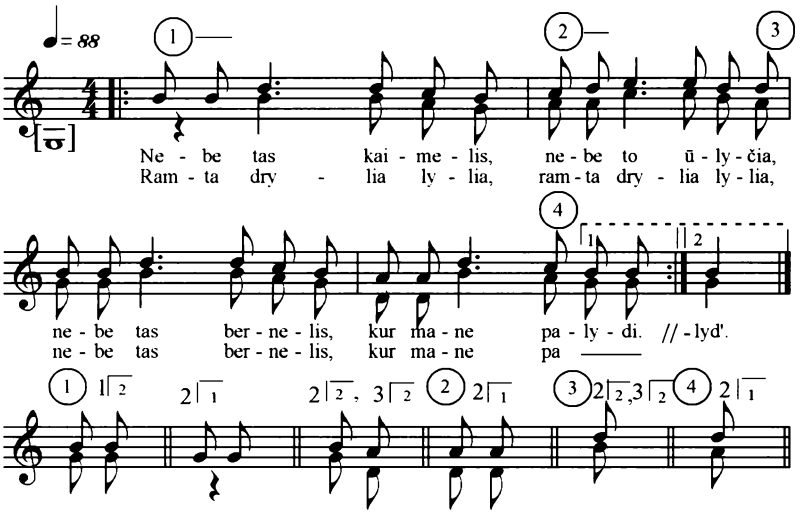

1. Nebe tas kaimelis,
Nebe to ūlyčia,
Nebe tas bernelis,
Kur mane palydi.
Ramta drylia lylia,
Ramta drylia lylia,
Nebe tas bernelis,
Kur mane palyd.

2. Pasakyk, mergele,
Pasakyk, jaunoji,
Kodėl artojėlis
Sunkiai procavoja?
Ramta drylia lylia,
Ramta drylia lylia,
Kodėl artojėlis
Sunkiai procavoj?

3. Bepigu antelei
Iš to krašto skristi,
Kad pavasarėlį
Vėl galėt sugrįžti.
Ramta drylia lylia,
Ramta drylia lylia,
Kad pavasarėlį
Vėl galėt sugrįžt.

Pastaba. Viskas padainuota bendrine kalba, tik „Išėjo tėvelis" - pusiau tarmiškai.

Dainavo **Liuda Šimėnaitė-Karpuškienė,** gim. 1919 m. Užubalių k., gyv. Tiltagalių k.,
ir jos dukra **Danutė Karpuškaitė-Juknevičienė,** gim.1937 m., gyv. Panevėžio m.,
Pranutė Jonuškaitė-Kunčienė, gim. 1938 m. Pievoniškių k., gyv.Tiltagaliuose.
Užrašė **Eugenijus Urbonas.** 2003 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

Dobilas baltas

(ratelis)

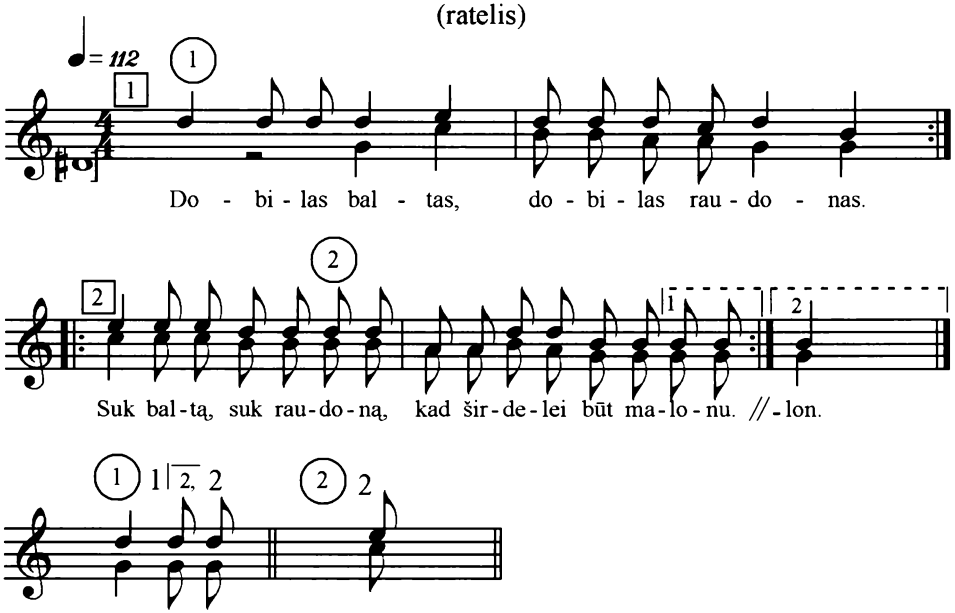

1. Dobilas baltas,
   Dobilas raudonas. (2x2)
   Suk baltą, suk raudoną,
   Kad širdelei būt malon(u). (2x2)

2. Lelija balta,
   Lelija raudona. (2x2)
   Suk baltą, suk raudoną,
   Kad širdelei būt malon(u). (2x2)

Iš kairės:
Danutė Karpuškaitė-Juknevičienė,
Pranutė Jonuškaitė-Kunčienė,
Liuda Šimėnaitė-Karpuškienė.

E. Urbono nuotrauka

Dainavo **Liuda Šimėnaitė-Karpuškienė,** gim. 1919 m. Užubalių k., gyv. Tiltagalių k., ir jos dukra **Danutė Karpuškaitė-Juknevičienė,** gim.1937 m., gyv. Panevėžio m., **Pranutė Jonuškaitė-Kunčienė,** gim. 1938 m. Pievoniškių k., gyv.Tiltagaliuose.
Užrašė **Eugenijus Urbonas.** 2003 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

Išėjo tėvelis, išgūrino

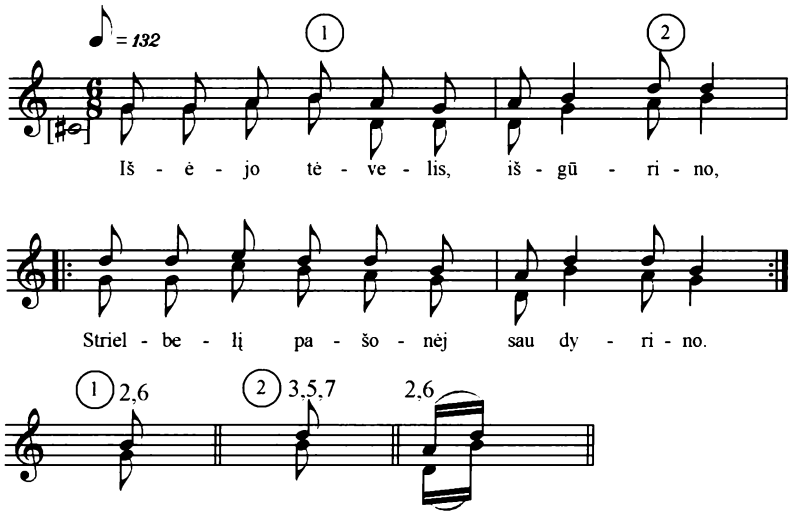

1. Išėjo tėvelis, išgūrino,
   Strielbelį pašonėj sau dyrino. (2x2)
2. Pamatė žvirblelį, padilbino,
   Parvežė namolio, parčiūžino. (2x2)
3. Įnešė į vidų, įčiūžino,
   Nupešė žvirblelį, nudulkino. (2x2)
4. Pripešė plunksnelių pinkias bačkas,
   Prisūdė mėselas šešias rėčkas. (2x2)
5. Iškepė žvirblelį, iščirškino,
   Padėjo an stalo, parioglino. (2x2)
6. Suėjo sveteliai, sugūrino,
   Suvalgė žvirblelį, sutriuškino. (2x2)
7. Išgėrė alučio dešim bačkų,
   Neliko žvirblelio nei kauliukų. (2x2)

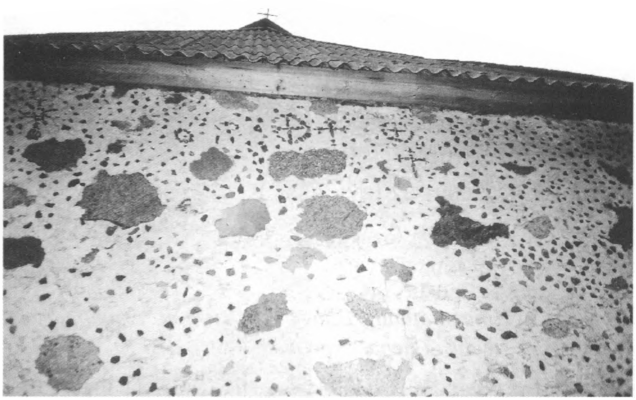

Tiltagalių koplyčios fragmentas.

E. Urbono nuotrauka

Dainavo **Liuda Šimėnaitė-Karpuškienė,** gim. 1919 m. Užubalių k., gyv. Tiltagalių k.,
ir jos dukra **Danutė Karpuškaitė-Juknevičienė,** gim.1937 m., gyv. Panevėžio m.,
Pranutė Jonuškaitė-Kunčienė, gim. 1938 m. Pievoniškių k., gyv. Tiltagaliuose.
Užrašė **Eugenijus Urbonas.** 2003 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

Mėnesėlis šviečia, šviečia

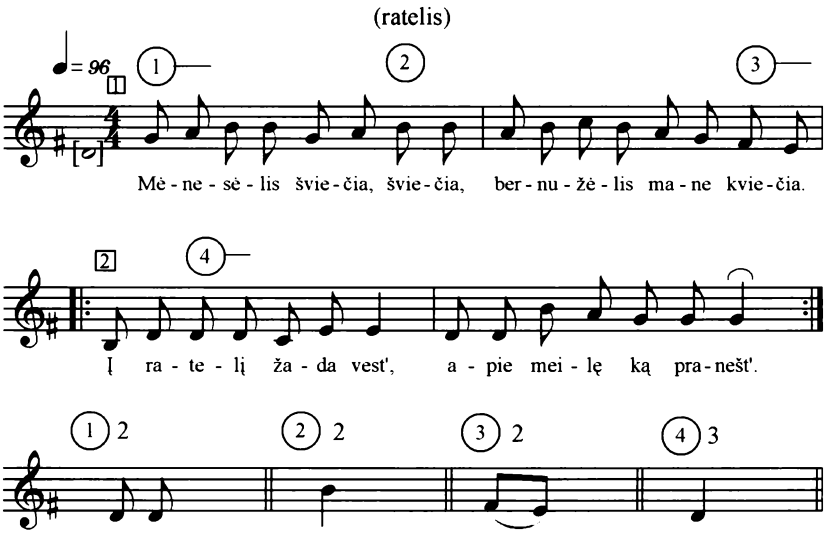

1. Mėnesėlis šviečia, šviečia,
   Bernužėlis mane kviečia.
   Į ratelį žada vest',
   Apie meilę ką pranešt'. (2x2)

2. Pirmas ženklas – ranką duos,
   Antras – meiliai pabučiuos,
   Į akeles pažiūrės,
   Jei patiksiu, – pamylės. (2x2)

3. Nepatinki man, berneli,
   Rinkis kitą sau mergelę.
   Aš turiu bernelį,
   Daug gražesnį už tavį. (2x2)

Po Šv. Antano atlaidų Tiltagalių koplyčioje, statytoje 1858-1959 m. vysk. Motiejui Valančiui leidus. (Vienas žymiausių krašto architektūros paminklų). Karsakiškio sen., 2004 m.

E. Urbono nuotrauka

ŽILÌŠKIAI

Senas kaimas Karsakiškio seniūnijoje, netoli Subačiaus, 2 km į rytus nuo Tiltagalių, netoli kelio Panevėžys-Kupiškis.

Žiliškių koplyčia, pastatyta 1851 m., priklauso Subačiaus parapijai. Kapinaitėse palaidotas poetas Juozas Mėdžius. Iš Žiliškių yra kilęs mokytojas Juozas Tamošiūnas, buvęs Raguvos pradinės mokyklos vedėjas. 1941 m. jis su šeima ištremtas į Sibirą, kur 1942-04-08 mirė Krasnojarsko krašto Rešotų lageryje. Buvo Šaulių sąjungos, J.Basanavičiaus mokytojų sąjungos, Vilniui vaduoti draugijos narys, sąjungos „Jaunoji Lietuva" vadovas. Mokytojas griežė smuiku, vaikus mokė liaudies dainų, buvo sudaręs skudutininkų grupę. Jo dukra mokytoja Dainora Tamošiūnaitė-Urbonienė – viena šios knygos redaktorių. Dainos rinktos Geležių vidurinės mokyklos mokinių 1958 m. *(žr. Geležiai).* Tarmė – pietų panevėžiškiai.

Žiliškių kaimas.

Žiliškių koplyčia.

Turtingo ūkininko kapas Žiliškių kapinaitėse.
(Kryžius žr. spalvotoje įklijoje)

Žiliškių kapinaitės.
E. Urbono nuotraukos. 2002 m.

GELĖŽIAI

Geležių šv. Juozapo bažnyčia. 2005 m.

Bažnytkaimis yra 5 km į šiaurę nuo Tiltagalių. Minimas nuo XVII a. Pirmą koplyčią pastatė Puzinas 1646 m., o 1935 m. pastatyta dabartinė bažnyčia, garsi šv. Jokūbo atlaidais. Yra pagrindinė mokykla. Už Geležių (3 km į šiaurę) teka Pyvesa. Pasak akademiko Vytauto Mažiulio, jos vardas sietinas ne tik su baltų kalbomis, bet ir su indoeuropiečių prokalbe: pyvah – „gausus, pilnas, putojantis". Iš tiesų, kai pavasarį Pyvesa patvinsta, net ant arklio sunku būdavo perjoti keliu į kitą pusę. Po karo iki 1960 m. čia buvo Vabalninko r., dabar – Panevėžio r.

Geležių miestelis – rytiniame Žaliosios girios pakraštyje. Pats Geležių vardas (pagal tarmės fonetiką vietiniai taria „Gelažiai") galbūt turi ryšį su kažkada naminiu būdu čia gaminta geležimi, bet greičiausiai yra iš pavardės (pravardės) Geležius ar Geležis (tartų „Gelažis"). Pokario metais čia buvo stiprus pasipriešinimas sovietams. Žaliojoje yra partizanų kapai.

Geležių tautosaka rinkta 1958-1960 m. (vad. mokytojas Eugenijus Urbonas). Šis rinkinys yra Lietuvių literatūros ir tautosakos institute. Kraštotyra daugiausia domėjosi istorikas Antanas Daniliauskas, čia dirbęs po grįžimo iš tremties, surinkęs vertingų radinių Pukiškio ežero pakrantėse.

Tarmė – pietų panevė-žiškių.

Šv. Jokūbo atlaidai Geležiuose. Dainora Urbonienė (dešinėje) ir Vilija Masilionytė-Jėčiuvienė, gim. Žiliškių k.

2002 m.

E. Urbono nuotraukos

Pasakė **Marė Troškienė,** 52 m., gyv. Žiliškių k., Panevėžio r.
Užrašė **Virginija Troškaitė,** Geležių vid. m-klos 5 kl. mok. 1959 m.

Mįslės

Panešti galima, suskaičiuoti negalima. *(Plaukai)*

Apie vieną darbą visi su buožėm. *(Dubuo ir šaukštai)*

Be rankų, be kojų prašo marškinių. *(Pagalvės)*

Kas dirba, tam nereikia, kas perka, tas nesunaudoja, kam reikia, tas nieko nežino. *(Grabas, įkapės)*

Dega be ugnies, muša be lazdos. *(Širdis)*

Šulny lempučių daug, suskaičiuoti negalima. *(Žvaigždės)*

Iš penkių atimti penki – lieka penki. *(Pirštinė)*

Namai ūžia, šeimininkė tyli, šeimininkus suėmė, o namai pro langus išėjo. *(Gaudo žuvį)*

Didumo kaip višta, sunkumo kaip plunksna. *(Balionas)*

Sėdi senis ant stogo ir pypkę rūko. *(Kaminas)*

Įkiša stačią, ištraukia nulėpusį. *(Linus mina)*

Šimtalapė moterėlė ant vienos kojelės. *(Kopūstas)*

Pilna trobelė baltų vištelių. *(Dantys)*

Pramušė ledą, rado sidabrą, pramušė sidabrą, rado auksą. *(Kiaušinis)*

Pasakė **Bubinienė,** 50 m., gyv. Žiliškių k.
Užrašė **Jonas Bubinas,** 8 kl. mok., 1959 m.

Kai piemenys dainuoja, sakoma, kad bus lietaus.

Kai šuo ėda žolę, sakoma, kad bus lietaus.

Kur buvęs, kur nebuvęs – kapt už bambos.
(Duris varsto, griebia už rankenos).

Pasakė **Pranė Marciuškienė,** 48 m., gyv. Geležių mstl.
Užrašė **Antanas Grižas.** 1958 m.

Prietarai

Svogūnus sodina, kai nėra mėnesio, kad nebūtų žyduoliai.

Kiaules pjauna pilnaty, kad nebūtų gyvio.

Ant agurkų ežios padeda akmenį, kad geriau augtų agurkai.

Jeigu karvė melžiant spardos, reikia paimt savą vilnonę kojinę ir eiti iš svetimos daržinės paimti šieno, paskui atnešti jį karvei taip, kad niekas nematytų. Nuo to karto karvė nustoja spardytis.

Norint, kad būtų kopūstų galvos kietos ir didelės, reikia paimti didelis akmuo ir, sodinant pirmutinį daigą, ant jo uždėti. Tada būna kopūstų galvos didelės ir kietos.

Jeigu gegutė atskrenda prie namų ir kukuoja, tai tada bus nelaimė.

Jeigu paukštis su snapu suduoda langan, tai tada lauk kokios nors žinios.

Kai išeini kelionėn ir kiškis parbėga skersai kelią, tada bus nelaimė.

Kai žmonės eina bulbių sodinti, žiūri, kad dangus būtų kelmuotas, nes tada bus daug bulbių.

Jeigu arklį arba karvę vedant iš tvarto nukrato paskutinę koją, tai to gyvulio nelaikyk – jį vogs.

Pasakė **Ona Pauliukaitė-Breivienė,** 89 m., gyv. Palaukių k.
Užrašė **Zita Motiejūnaitė.** 1958 m.
LTR 317b

Burtai, prietarai

Kai karves gena į lauką, tai nukerpa uodegos plaukų ir smilko tą karvę; taip daro, kad nesibaidytų.

Kalėdų pirmam ryte vištas lesina kubilo lanke, kad vienoj vietoj kiaušinius dėtų.

Kai žąsiukus leidžia į lauką, tai kišdavo pro stebulę, kad varnos neišnešiotų.

Kai eina kviečių akėti, tai paima nuo mėsos virvę ir pririša prie akėčių, kad žvirbliai pribrendusių kviečių nelestų.

Kai nusigąsta žmogus ar vaikas, tai paima ėglio, druskos, ruginių miltų ir rusenančių anglių. Nusigandusį susuka į antklodę ir rūko.

***

(Autorė teigia, kad tai pasaka)

Nuėjo mergaitė į vakaruškas. Visi ją veda šokti. Ji neina. Tada ją ėmė klausti, kodėl ji neina. Ji atsakė, kad laukia tokio vyro, kuris būtų auksine barzda ir sidabriniais ūsais. Velnias ėmė ir išvedė šokti tą mergaitę. Šoka, šoka ta mergaitė. Pavargo. Ji ėmė prašyti velnio, kad leistų pailsėti. Velnias leido. Paleista ji ėmė bėgti keliu į namus. Ji bėga, o velnias ją vejasi. Bėga bėga ir pribėga trobelę, kur matėsi žiburėlis. Ji ėmė barbenti. Ten gyvenusi senutė įleido. Vos mergaitė įėjo į trobelę, tuoj atbėgo velnias. Jis ėmė belsti, kad jį įleistų. Tada senutė jam sako: „Paklausyk, aš tau pasakysiu linelių pa-

Geležių moterys. 1999 m.
E. Urbono nuotrauka

saką“. Ir pradėjo sakyti: „Pasėjau linelius, oi, daug darbo su lineliais. Oi, daug išdygo, lineliai išdygo“. Velnias už durų nekantrauja: „Greičiau, greičiau sakyk, įleisk mane“. Senutė sako: „Palauk, pabaigsiu, tada įleisiu“. Ir vėl sako pasaką. Taip jai besakant pasaką užgiedojo gaidys. Velnias surėkė: „Tavo laimė, o mano nelaimė“. Ir pranyko. Taip ta mergaitė liko išgelbėta.

***

Mįslės

Močia kai rezginė, vaikai kai kunkoliai. *(Obelis)*

Gyvas gyvulėlis gyvam krėsle sėdžia, gyvą mėsą valgo. *(Žindomas kūdikis)*

Pasakė **Sofija Vaicekauskienė,** gyv. Geležių k., Vabalninko r.
Užrašė **Algis Vaicekauskas,** 5 kl. mok.

Boba gryčioj, ausys ore. *(Balkis)*

Eini miškan, žiūri namo. Eini iš miško, žiūri miškan. *(Kirvis už diržo)*

Du kartu gimsta, vieną kartą miršta. *(Kiaušinis)*

Miške augęs, miške lapavęs, namo parėjęs, šventu pastojęs. *(Kryžius)*

Dainavo **Vytautas Pribušauskas,** 75 m., gyv. Žiliškių k.
Užrašė **Vida Jackevičiūtė,** 5 kl. mok.

Sermėgėlė nauja,
Antis atsegiota,
Pažiūrėki, Anusyte,
Ar aš ne bagotas.
Dram ta dram ta,
Sermėgėlė nauja. (2x2)

Atstoki nuo manį,
Nustok mundravoti, –
Su milo šmotu
Nori privilioti.
Dram ta dram ta,
Nori privilioti. (2x2)

Pažiūrėk gi, Anusyte,
Ar aš nesmu gražus,
Iš veido patogus
Ir ne viškui mažas.
Dram ta dram ta,
Ir ne viškui mažas. (2x2)

Kas iš to gražumo,
Kad keskelė dyka,
Nė jokios pastogės,
Žirgeliai išnyko.
Dram ta dram ta,
Žirgeliai išnyko. (2x2)

Nežiūrėki, Anusyte,
Viską padarysiu,
Kai savo keskelę paskambysiu.
Dram ta dram ta,
Kai savo keskelę
Paskambysiu. (2x2)

Keskelė neskamba,
Širdelė neščyra,
Tie centeliai slidūs,
Dažnai tau išbyra.
Dram ta dram ta,
Dažnai tau išbyra. (2x2)

Kad tu manį lauktum,
Kad tu manį gautum,
Kad tu mano vainikėlį
Nuo galvelės trauktum.
Sakė manį šiokį,
Sakė manį tokį,
Sakė mano bernužėlis –
Vainiko neturiu.
Važiavom par dvarą,
Vainikas mirgėjo,
Viso valsčiaus bernužėliai
Ant manį žiūrėjo.

Geležių šokėjai Dainų šventėje. Stovi iš dešinės Jonas Šamparas, Antanina Grainienė.

Nuotraukos iš šeimos albumo

Dainavo **Antanina Rinkevičiūtė-Grainienė,**
57 m., Geležių k., Vabalninko r.,
gim. Kupiškio r., Varaniškių k.
Užrašė **Valerija Lisauskaitė,**
Geležių vid. m-kla. 1959 m.
LTR 3176-317

Iš kairės: Elzbieta Šimoliūnienė, Antanina Rinkevičiūtė-Grainienė, Ona Pempienė.

LTR 3176 (343)

Palaužta rūtele,
Daugiau nežaliuosi.
Tu, mano mergele,
Daugiau nedainuosi.

Žaliuot nežaliuosi,
Dainuot nedainuosi.
Rūtelių neskinsi,
Vainiko nepinsi.

Trys broleliai pjovė šieną
Ei valioj, valioj,
Apie kelmą visą dieną
Pievelėj žalioj.

Nei jie pjovė, nei valiojo
Ei valioj, valioj,
Pakrūmėlyj tinginiavo
Pievelėj žalioj.

Trijų dienų jų pjovimo
Ei valioj, valioj,
Neprigrėbiau nei vežimo
Pievelėj žalioj.

Trys broleliai pjovė šieną
Ei valioj, valioj,
Apie kelmus visą dieną
Pievelėj žalioj.

***

Aš esu mergelė
Ir našlaitėlė,
Neturiu tėvelio
Nei motinėlės.

Tik turiu sesulę
Kaip girioj gegelę,
Eisim, sesele,
Ant didžio vargelio.

Valio, pievą pievytėlę,
Valio, baltą dobilėlį,
Valio, pievele, valio.

Kad mes būtum nevaliavę,
Būtų pievos nežaliavę,
Valio, pievele, valio.

Aš grėblelį sunkiai traukiau,
Vakarėlio labai laukiu,
Valio, pievele, valio.

Man grėbliukas risavotas,
Nuo bernelio dovanotas,
Valio, pievele, valio.

Man grėbliukas išrašytas,
Nuo bernelio išprašytas,
Valio, pievele, valio.

Pagal mano grėbimėlį
Ir atjojo bernužėlis,
Valio, pievele, valio.

Du broleliai kunigai,
Du broleliai urėdai,
Tik aš viena vargų dieną
Grėbiau lankoj šienelį.

Man šienelį begrėbiant,
Kirtimėlį bekertant,
Ir nulūžo grėblelis,
Naujo grėblio kotelis.

Bėgsiu greitai tekina
Pas brolelį verkdama:

– Mesk, broleli, rašyti,
Imk grėblelį taisyti.
Užein juodi debesėliai
Sulis lankoj šienelį.

– Nei aš mesiu rašyti,
Nei grėblelio taisyti.
Tegul eina debesėliai,
Tegul lyja šienelį.

***

– Oi tu, sesute, oi, sesutėle,
Kodėl pas motinėlę?

Ar tau motulė ar nemylėjo,
Ar tėtušėlis nešienavojo?

– Mylėt mylėjo ir šienavojo,
Po lygias lankas išsivedžiojo.

Po lygias lankas išsivedžiojo,
Pakol pails širmi žirgeliai.

Dainavo **J. Baruolienė,** 60 m., gyv. Sodelių k., gim. Palaukių k.
Užrašė **Antanas Grižas.** 1958 m.
LTR 3176-73

Šią naktelę
Miego nemiegojau,
Po lankelę
Žirgelių dabojau. (2x2)

Po lankelę
Žirgelių dabojau
Ir močiutės
Dukrelę viliojau.

– Oi, mergele,
Močiutės dukrele,
Oi, ar eisi
Už manęs, bernelio?

– Oi, berneli,
Tėvelio sūneli,
Gaila palikti
Tėvelio dvarelį.

Iš kraštelių
Žali bijūnėliai,
Vidurėly –
Gražūs radastėliai.

PAĮSTRŸS

Miestelis yra 11 km į šiaurę nuo Panevėžio, prie kelio į Pasvalį, prie Įstros upelio.

Nuo XVI a. buvo mūrinis Paįstrio dvaras. Į rytus nuo Paįstrio prasideda Žalioji giria.

1908-1916 m. Paįstryje klebonavo poetas Jurgis Tilvytis (Žalvarnis). Jis 1910 m. pastatė medinę bažnyčią. Netoli Paįstrio – Paliukų kaimas, žinomo skulptoriaus Juozo Zikaro gimtinė (yra memorialinis muziejus). J.Zikaras bažnyčiai padarė Dovydo, šv. Apaštalų Petro ir Povilo skulptūras. Kunigui poetui Žalvarniui prie bažnyčios yra paminklas *(žr. nuotrauką įklijoje)*. Sakmes Paliukų k. su moksleivėmis užrašė Vitalija Vasiliauskaitė.

Tarmė – šiaurės panevėžiškių.

Paįstrio švč. Mergelės Marijos globos bažnyčia.

Arūno Švelnos nuotraukos

Pasakojo **Ona Kriukaitė-Samulienė,** gim. 1923 m. Paliukų k., Paįstrio par., Panevėžio vlsč.
Užrašė **Jurgita Širvelytė, Ingė Čižaitė.** 1997 m.
Tekstą šifravo ir bendrine kalba pateikė **Vitalija Vasiliauskaitė.**

* Aš ki buvo jauna

Aš ki buvau jauna, su trim draugėm vestuvėse buvau. Privalgėm, prigėrėm, bet šokt nėjom – nemokėjom. Sau išėjom pasivaikščioti. Vaikščiodamos radom kamarą, o ten lovą. Atsigulėm dūkdamos, žaisdamos. Gulim ir girdim: kažkas didelis ateina ir rėkauja. O aš kaip tyčia prie krašto gulėjau. Tai jis manį už rankos tik patraukė ir – šokdinti ... Bet jis manį tik

* Yra kompaktinėje plokštelėje tarmiškai

ratu suka ir kojas mindo. Pašokdino, aš vėl į tą kamarą. Ir dabar jau sakau:

– Reikia gulėti par vidurį.

Vėl ateina tas pats juodas baisūnas ir sako, kad prie krašto jau atšoko, dabar vidurinė šoks. Ir vėl mane tempia šokti.

Pašokusi grįžau ir nutariau gulti prie sienos. Bet vėl ištiko ta pati bėda.

Galų gale kaip sviedė manį šalin ir sako visiem, kad su trim šokėjom šoko, o nė viena gerai šokt nemoka. Tai teip susigėdau, kad net basa namo parbėgau.

Paskiau girdėjau, žmonės šnekėjo, kad kokia mergaitė su velniu šoko.

Pasakojo **Ona Čepurnaitė-Ryliškienė,**
gim.1924 m. Gegužinės k., Pajstrio apyl.
Užrašė **Inga Zapustaitė, Jūratė Kazėnaitė.** 1997 m.
Tekstą šifravo ir bendrine kalba pateikė **Vitalija Vasiliauskaitė.**

Paparčio žiedas

Vienas piemeniukas Joninių išvakarėse praganė karvę. Už tai šeimininkė jam liepė eiti Joninių naktį ieškoti paparčio žiedo. Piemeniukas verkdamas išėjo į mišką. Jam mišku beeinant, į batą įkrito paparčio žiedas. Parėjo piemeniukas namo laimingas: sužinojo, pas kurį kaimyną jo karvė. Tada šeimininkė liepė jam nusimauti batus. Kai avėsi, ji iš piemeniuko bato išėmė paparčio žiedą. Nuo to karto šeimininkė tapo burtininke ir visažine, o piemeniukas vėl liko kvailelis.

Pasakojo **Stasė Dunkevičiūtė,** gim.1932 m. Varakiškių k., Pajstrio apyl.
Užrašė **Inga Zapustaitė, Jūratė Kazėnaitė.** 1997 m.
Tekstą šifravo ir bendrine kalba pateikė **Vitalija Vasiliauskaitė.**

Velnių šokiai

Muzikantus visi kviesdavo į šokius, kad pagrotų. Vienas toks muzikantas pa-

Skulpt. Juozo Zikaro gimtasis namas - muziejus Paliukų k., netoli Pajstrio. 2002 m.

E. Urbono nuotrauka

kviestas nuėjo į šokius ir ėmė groti. Groja groja ir mato, kad šokėjai vis kažkuo pasitepa akis iš lėkštelės. Muzikantas taip pat nuėjo ir pasitepė akis. Jis pamatė, kad visi šokėjai yra su viena akimi, o ta akis didelė kaip torielka. Paskiau prie jo priėjo keli turtingesni šokėjai ir už gražią muziką papylė jam auksinių. O tas mato, kad čia visai ne auksiniai, o beržo lapai.

– Ko čia man duodat beržo lapus?

– O iš kur tu žinai, kad čia beržo lapai? – klausia tie.

– Ogi pasitepiau akis kaip ir visi, tai ir matau.

Tada tie jaunikaičiai bakst į tą akį ir išdūrė.

Ir pradingo tada visi šokiai, visi tie auksiniai ... Ir paliko žmogus vienas.

Kas naktį aveles kerpa?

Gyveno toks labai bagotas ponas. Jis turėjo daug avelių. Ir dabar kožnąnakt jam vis viena avelė nukirpta. Na, jis dabar galvoja: „Kas čia dabar yra? Kas tą avelę vis nukerpa?" Pagalvojo: „Dabar nueisiu ir pasaugosiu". Jis tarp avelių ir pasaugos, kas čia nukerpa dabar tą avelę.

Naktį saugojo, saugojo susirietęs tarp avelių ir užmigo. Atlekia fėjos. Atlekia dvijen, mato, kad (ten) ne avelė – ponas guli. Jos ir sako:

– Kirpkim, – sako, – tą aviną.

O tas senis susirietęs miega.

Sako:

– Kirpkim tą aviną.

Ir nukirpo tam seniu(i) barzdą. Tas senis atsikelia rytą, dabar eina į gryčią. Susitinka ponią terpdury. Ta ponia kad šoko:

– O Jėzus Marija! Kas čia pasidarė?

Kas yra? Jis nežino, kas čia yra.

– Eik, – sako, – į veidrodį pasižiūrėk.

Pasižiūrėjo į veidrodį – kad jo nebėra barzdos. Senis išsigando. O ta ponia atsisėdo ant lovos ir atsilošė. Sako:

– Va, gatava.

Pasakojo **Ona Gaigalaitė-Storastienė,** gim.1923 m. Teberešiškių k., Pajstrio apyl.
Užrašė **Jurgita Širvelytė, Ingė Čižaitė.** 1997 m.
Tekstą šifravo ir bendrine kalba pateikė **Vitalija Vasiliauskaitė.**

Kas ten vaidenasi?

Kaip te(n) buvo tądien, kad aš neprisimenu. Kas te(n) buvo, kad naktim reikėdavo eiti sargybą.

Vieną kartą dvi mergaitės ėjo sargybon. Jos pasiėmė po vieną didelį pagalį, kad jom būtų drąsiau, ir ėjo. Ir jom reikėjo eiti pro kapus. Na, dabar brolis tų mergaičių užgalvojo: „Na, palauk, aš jum pagąsdinsiu".

Jis paėmė šiaudų kūlį, pasirišo su tuo šiaudų kūliu ir dabar laukia, kada jos eis. Jos kaip ėjo pro kapus, jis tik šliop par tvorą po kojų – ir nukrito tas šiaudų kūlis. Jos iš karto kaip šoko, išsigando: kas čia dabar? Bet susigaudė, kad jas gąsdina kas. Kaip jos pradėjo lentom bubit tą šiaudų kūlį!

Sako:

– Mergos, pasiutot, užmušit !

Pradėjo rėkt – ir nustojo.

– Va, norėjai išgąsdyt, dabar mes tavį išgąsdinom.

Pasakojo **Jonas Valkūnas,**
gim. 1914 m. Paliukų k., Pajstrio apyl.
Užrašė **Jurgita Širvelytė, Ingė Čižaitė.** 1997 m.
Tekstą šifravo ir bendrine kalba pateikė **Vitalija Vasiliauskaitė.**

Apie vaidenimąsi

1910 metais žmonės kalbėjo, kad palei mišką kasnakt vaikščiodavo kokios žvakutės. Ir tik pastačius kryžių ir jį pašventinus kunigui Tilvyčiui, nustojo vaidentis.

O kai buvo karas ir 1940 metais bombardavo, tai mano brolis stovėjo po tuo kryžium ir nė viena bomba jo nepalietė, nors sproginėjo labai arti.

Dvasių kelias

Jeigu žmonės pamatydavo miške išmintą takelį, tai manydavo, kad čia ėjo dvasios. Spirakiuose gyveno „liaudies gynėjas". Jo žmonai mirus ir pradėjo vaidentis: skaldė malkas, kūrė ugnį. Tie vaidenimaisi baigėsi užpirkus mišias.

Pajstrio dainininkės. 2005 m.

Arūno Švelnos nuotrauka

Dainavo **Paulina Kvedaraitė-Bajorūnienė,** gim. 1920 m. (veda)
ir **Aldona Vaičiūnienė,** gim. 1929 m. Abi gyv. Pajstrio mstl.
Užrašė **Gintarė Blaževičiūtė,** Vytauto Žemkalnio g-ja. 2005 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

Kam vakaras, tai vakaras

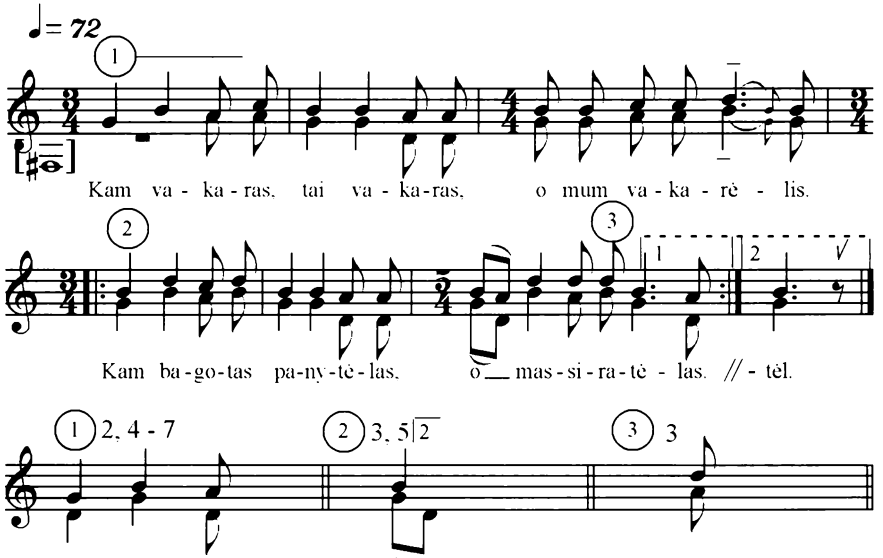

1. Kam vakaras, tai vakaras,
   O mum - vakarėlis.
   Kam bagotas panytėlas,
   O mas - siratėl(as). (2x2)

2. Dvara ponų dukterėlas
   Paloclus gułeja,
   O mas, biednas siratėlas,
   Žlugtelį velęj(am). (2x2)

3. Dvara ponų dukterėlas
   Paunksniuos vaikščiojo,
   O mum, biednas siratėlas,
   Muše ir kvroj(a). (2x2)

4. Dvara ponε pasipūtę,
   Visad mum nekenčia.
   Dar saulute netekėjus -
   Sunkiuos darbuos siunč'(ia). (2x2)

5. Dvara ponε muše vergus
   Pakol nebegyvvs,
   O jie iš to juoką gauna,
   Sako, koks čia dyv(vs). (2x2)

6. Dvara ponai ir urėdai
   Linksmai uliavoja,
   O mum, biednvs siratėlvs,
   Bizūnais kapoj(a). (2x2)

7. Reikia dvarui verpti, austi
   Ir darbus priduoti.
   Mūsų, vergių nelaimingų,
   Nėr kam išvaduot'(i). (2x2)

Pastaba. Dainos, išspausdintos 412, 413, 414, 415, 416 puslapiuose, buvo padainuotos pusiau tarmiškai.

Dainavo **Paulina Kvedaraitė-Bajorūnienė,** gim. 1920 m. (veda)
ir **Aldona Vaičiūnienė,** gim. 1929 m. Abi gyv. Pajstrio mstl.
Užrašė **Gintarė Blaževičiūtė,** Vytauto Žemkalnio g-ja. 2005 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

Motinyte ʊn gonka stovėja

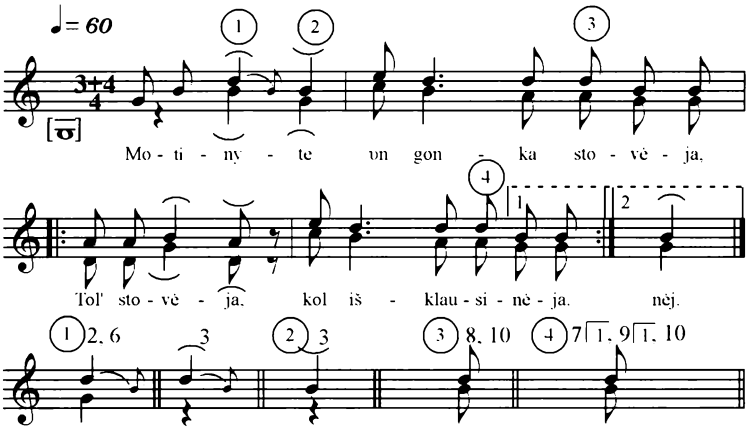

1. Motinyte ʊn gonka stovėja,
   Tol' stovėja, kol' išklausinėj(a). (2x2)

2. Vai kur buvai, šel'ma dukterėla,
   Kur padėjai rūtų vainikėl'(į)? (2x2)

3. Kai aš sėmiau šulny vandenėlį,
   Ir įkrita rūtų vainikėl'(is). (2x2)

4. Kai sulauksiu šventos nedėlėlas,
   Suprašysiu visą giminėl(ą). (2x2)

5. Kad išsemtų šulny vandenėlį
   Ir išimtų rūtų vainikėl'(į). (2x2)

6. Ir atɛja šventa nedėlėla,
   Suvažiava visa giminėl(a). (2x2)

7. Ir išsėme šulny vandenėlį,
   Ir nerada rūtų vainikėl'(ia). (2x2)

8. Oigi dievi, ko dabar daryti,
   Reiks pradėti teisybę sakyt'(i). (2x2)

9. Kai aš ėjau, pagal' pušynėlį,
   Ir sutiko šel'mo bernužėl'(į). (2x2)

10. Ir sutiko šel'mo bernužėlį -
    Išvilioja rūtų vainikėl'(į). (2x2)

Su Vytauto Žemkalnio g-jos mergaitėmis Paulina Kvedaraitė-Bajorūnienė, Aldona Vaičiūnienė. Miglė bando sukti girnas. 2002 m.

E. Urbono nuotrauka

Dainavo **Paulina Kvedaraitė-Bajorūnienė,** gim. 1920 m. (veda)
ir **Aldona Vaičiūnienė,** gim. 1929 m. Abi gyv. Pajstrio mstl.
Užrašė **Gintarė Blaževičiūtė,** Vytauto Žemkalnio g-ja. 2005 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

Anksti rytą keldama

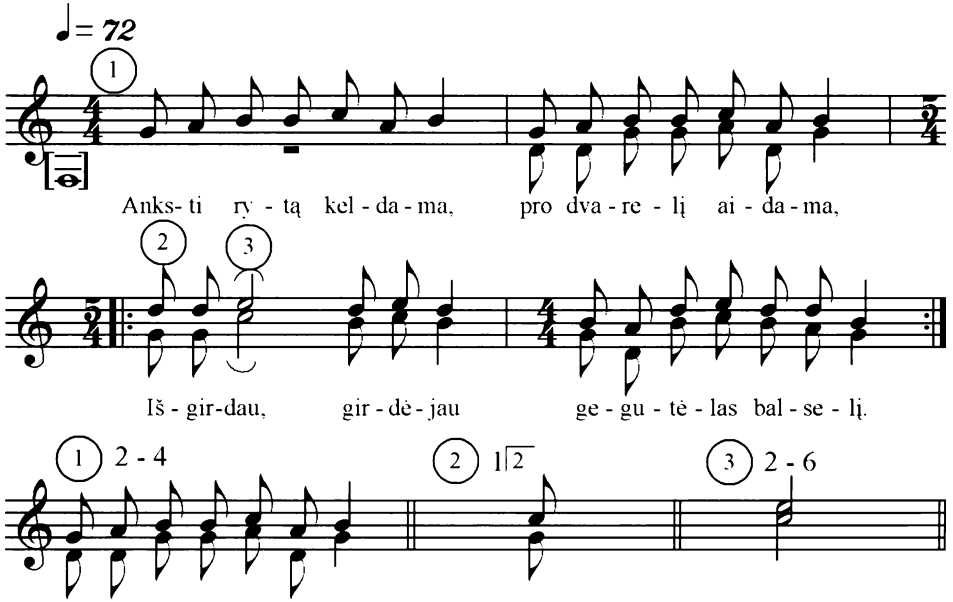

1. Anksti rytą keldama,
   Pro dvarelį aidama,
   Išgirdau, girdėjau
   Gegutėlas balselį. (2x2)

2. Ne gegute kukava,
   Motinėla dejava.
   Dūsava, dejava
   Sava jaunas dukrelas. (2x2)

3. Dukterėla, kad sugrįž'k,
   Myliamoji, kad sugrįž'k.
   Už trijų, keturių
   Ar už pinkių metelių. (2x2)

4. Nesugrįši, močiute,
   Nesugrįši, senoji
   Už trijų, keturių
   Nei už pinkių metelių. (2x2)

5. Kai brolalis' rugius sės,
   Unt rytojaus pjaut' gałes,
   Tai tada, močiute,
   Aš pas tavi sugrįšiu. (2x2)

6. Kai sesute rūtυs sės,
   Unt rytojos skint' gałes,
   Tai tada, močiute,
   Aš pas tavi sugrįšiu. (2x2)

Dainavo **Paulina Kvedaraitė-Bajorūnienė,** gim. 1920 m. (veda)
ir **Aldona Vaičiūnienė,** gim. 1929 m. Abi gyv. Paįstrio mstl.
Užrašė **Gintarė Blaževičiūtė,** Vytauto Žemkalnio g-ja. 2005 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

Oigi Dievi, kaip man' gerų

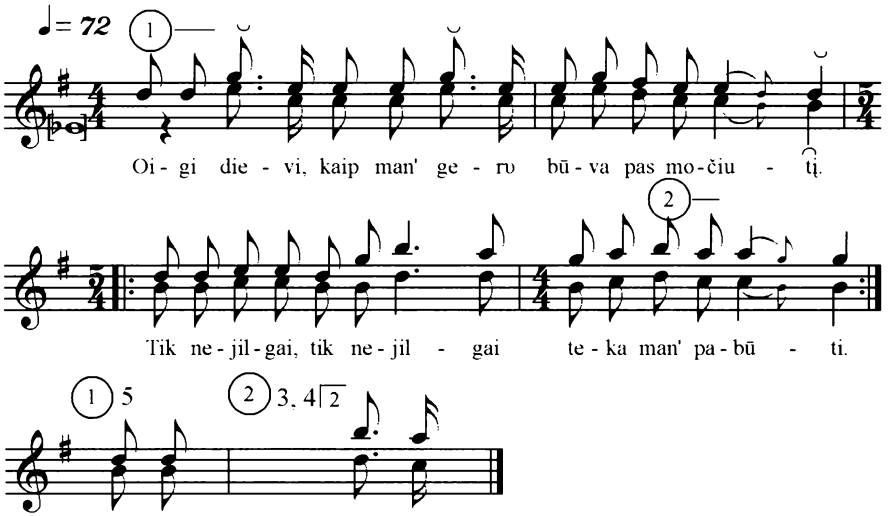

1. Oigi Dievi, kaip man' gerų
Būva pas močiutį.
Tik nejilgai, tik nejilgai
Teka man' pabūti. (2x2)

2. Kaipgi gražė mųtinyte
Mane ryto kėla:
Kelkis', kelkis', dukterėla,
Saula pusrytėliuos'. (2x2)

3. Kaipgi gražė mųtinyte
Mane užaugina:
Kas rytelį, vakarėlį
Vardeliu vadina. (2x2)

4. Kelis, kelkis, dukterėla,
Mana myliamoji,
Aik klausytis, kaip sodely
Gegute kukuoja. (2x2)

5. Atsikėlus anksti ryto
Gegutes klausyti,
Tuojau ėjau į darželį
Rūtelių laistyti. (2x2)

6. Kai nuėjau į darželį,
Pilną žalių rūtų, -
Iš pakraščių dobiłelė,
Kad tik gražiau būtų.

7. O tos rūtos, tos razėtos
Duoda gardų kvapo.
Balzaminka raudonoji
Terp žaliųjų lapų. (2x2)

Dainavo **Paulina Kvedaraitė-Bajorūnienė,** gim. 1920 m. (veda)
ir **Aldona Vaičiūnienė,** gim. 1929 m. Abi gyv. Pajstrio mstl.
Užrašė **Gintarė Blaževičiūtė,** Vytauto Žemkalnio g-ja. 2005 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

Kodėl, sesute, ko neverki

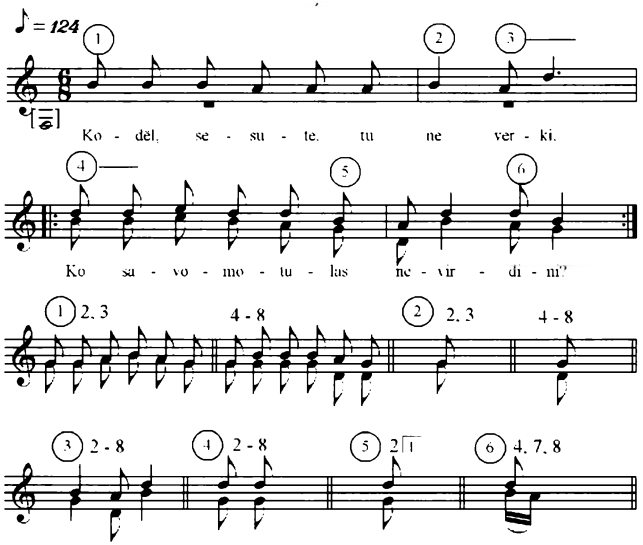

1. Kodėl, sesute, tu neverki,
   Ko savo - motulas nevirkdini? (2x2)
2. Verks mana motula nevirkdoma,
   Dėl' manęs kraitelį atskirdama. (2x2)
3. O kodėl, sesute, tu neverki,
   Ko sava tėvelia nevirkdini? (2x2)
4. Verks mana tėvelis nevirkdomas,
   Dėl' manęs šimtelį atskirdamas. (2x2)
5. O kodėl, sesute, tu neverki,
   Ko sava sesulas nevirkdini? (2x2)
6. Verks mana sesute nevirkdoma,
   Dėl' manęs rūtelą nuskindama. (2x2)
7. O kodėl, sesute, tu neverki,
   Ko sava brolalia nevirkdini? (2x2)
8. Verks mana brolalis nevirkdomas,
   Dėl' manęs žirgelį kinkydamas. (2x2)

Vytauto Žemkalnio g-jos mergaites Paulina Bajorūnienė ir Aldona Vaičiūnienė pavaišino kepiniais. 2002 m.

E. Urbono nuotrauka

SKAISTGIRIAĨ

Gyvenvietė į Šiaurės vakarus, prie kelio iš Panevėžio į Joniškėlį, šalia Lėvens, siaurojo geležinkelio stotelė. Tarmė - šiaurės panevėžiškių.

Pasakojo **Agota Kavaliauskienė,** gim. 1888 m. Bernatonių k., Skaistgirių apyl., ten ir gyvena.
Užrašė **Vytautas Kuzma, Sigita Guokaitė.** 1950 m.
Tekstą šifravo ir bendrine kalba pateikė **Vitalija Vasiliauskaitė.**

Kapų šventinimas

Toks Macijauskas buvo Panevėžy, kunigas, aš prie jo ėjau išpažinties, o dabar prie Smetonos buvo atvažiavęs ir sakė čia pamokslą. Sako tas kunigas: „Kaip būdavo Visų šventų vakaras, tai šventinimo katilėlį pasiimu, zakrastijoną ir einu par kapus". Sako, vieną pusę pašventino, kitą pusę pašventino, meldžiasi. O pasku(i) zakrastijonas pradėjo bijoti su juo. Sako, zakrastijono nebesivesdavo, eidavo vienas par kapus Visų Šventų vakare.

Naujamiesčio vaiduokliai

Sako, prie Naujamiesčio kapų vaidindavosi. Vis vaidindavosi, daug kalbėdavo – prie Naujamiesčio kapų vaidinasi. Dabar mat eina kelias tenai tiesiai. Tokia Petrulienė sako: „Mano tetė parvežė kunigą nuo ligonės, iš Berčiūnų, vakare parvežė. Gal užsišnekėjo, gal turėjo kuom pavaišinti – naktį jie vežė". Sako, atsirado ant ratų tokia galva – nei šunies, nei teliuko. Ir kunigas sėdi. Kunigas parsėdo prie jo. Parvažiavo į kleboniją – niekaip nebeleidžia kunigas namo važiuot jo.

– Nevažiuok, Petruli, parnakvosi. Arklį pastatysi.

Sako, niekaip neleidžia, neleidžia išvažiuot.

– Aš, – sako, – neparvažiuosiu – rūpysis namie.

Išvažiavo. Atvažiavo vėl lig tų kapų – vėl, sako, atsirado ta galva ant ratų. Na, sako, baigiu namo parvažiuot – ir prapuolė vėl ta galva.

Ne kožnam vaidinasi. Kad jam nepaskirta – nuo Dievo eilė paskirta. O dvylikė(j) tik gaidys užgiedojo – nebėr nei vaidineklių, nei nieko. Kakaryko – ir nebėr.

Pasaka apie linų mūką

Buvo tokia Alena vakaruškininkė. Tai, būdavo, seniau šeštadienis ar sekmadienis – vis susirenka. Vienas koks sulaksto, suvedžioja, paprašo mergaites, berniukus, grajija, šoka, – skaitosi, vakaruškos. Pakol nusibos. O vakare skiriasi jau, naktį.

Tai va: buvo tokia Alena vakaruškininkė. Na, tai ji pareidavo iš darbo, nebaigia ir dienos, ji parlekia tuoj, apsitaiso, nusiprausia ir lekia vakaruškas surinkt – surinkt muzikantą, mergiotes. Na, dabar parėjo vienądien iš lauko, močia nebeleidžia jos, sako:

– Apsiliuobk, išvirk vakarienę, paliuobk kiaules, padėk karves pamelžt, – sako, – tai tada eik sau.

Na, ji apsiliuobė, vakarienę padarė. Seniau mat lauke reikėjo zacirką išvirt, kiaules paliuobt, reikėjo pargint. Ji viską apsiruošė. Valgyt nebėr kada. Pasiėmė duonos, užsitepė sviesto ant tos riekės duonos ir eina valgydama. Eina, valgo. Suvalgė tą duoną, nusirišė skarelę, kvartuką. Susišukavo galvą, susipynė, susiglostė, skarelę užsirišė ir eina. Girdi, kad iš užpakalio ateina. Ateina kažkas, atsigręžė – du berniukai ateina. Na, tie berniukai prisivijo, sako:

– Kur tu eini ?

– Ant vakaruškų, o kur jūs einat ?

– Ir mes ant vakaruškų.

Suėjo ant vakaruškų. Jau vakaruškos, jau susirinkę, šoka. Tie berniukai tos mergaitės nebepaleidžia. Vienas pašokina, paskui kitas veda šokti; vienas pašokina, kitas veda šokt. Jau ji sušilo, jau ir bliuskelė sudrėko. Užmynė kojį – kad tas batas dykas, nėra kojos! Na, tai dabar ji pamatė, kad ten velniukas. Dabar ji sako:

– Jum par maža vietos? Eikit pas kitas mergaites.

Na, jie ėjo pas kitas mergaites, o ji par duris – ir lėkt. Įlėkė kokion grytelėn, greitai pasibarbeno.

– Bobutyt, tik leisk į gryčią! Bobutyt!

Ta bobutė įleido gryčion.

Sako:

– Mane atsiveja velniai.

Tuoj škaplierius užkabino ant durų, su šventytu vandeniu pašventino langelius. Kokie ten langeliai buvo! Mažučiai. Pašventino.

– Leisk leisk!

– Kas čia?

– Įleisk, – sako. – Kas čia smirdi? Žmogaus dvasia.

– Nieko čia nėra, nieko nėra. Neleisiu, neleisiu. Palaukit, – sako, – pasakysiu linų mūką.

Bobutė atsisėdo už durų, sako linų mūką. Sako:

– Vaikai vaikai, linų mūka, vaikai vaikai. Prieina pavasaris, nuverčia prie jaujos sėmengalvius, prikloja klojimą. Vaikai, linų mūka, vaikai, linų mūka. Paskui, – sako, – įvolioja iš pašalės rulį, paskui atveda arklį, pakinko į tą rulį ir kulia.

– Sakyk, bobutyte, sakyk greičiau.

Sako:

– Ateina mergaitė, atsineša karbelį, arkliakus tuos renka, kad būtų švaru.

– Sakyk, bobutyt, sakyk.

Sako:

– Vaikai, linų mūka, linų mūka. Vaikai, linų mūka. Na, tai dabar, – sako, – apkulia, apvarto, aplink apšluoja, kad tie sėmenys neišsiskirtų, išsikultų. Vaikai, linų mūka, linų mūka.

Vėl ta bobutė pasilsi, pasilsi.

– Vaikai, linų mūka, linų mūka. Jau iškūlė, – sako, – jau apverčia, nukratinėja. Paskui vėl kulia, – sako, – tuos apšlavinėja. Tada galvas kulia ir kulia, vaikai, kulia.

– Sakyk, bobutyt, – sako.

– Vaikai, sakau sakau: linų mūka, linų mūka, linų mūka. Tai iškulia, tuos sėmengalvius išpurto, kad išsikultų. Linų mūka, vaikai, linų mūka.

– Sakyk, bobutyt.

– Sakau sakau, vaikai, linų mūka, linų mūka. Na, tuos sėmengalvius nukrato, paskui palieka tas vienas galvutes. Ir tuos vėl kulia, kulia, kulia. Išmaišo, vėl kulia. Vaikai, linų mūka, vaikai, linų mūka. Pabaigia jau tuos kult. Vaikai, linų mūka.

– Greit sakyk, bobut!

– Atkasa, tuoj kitus prikloja. Vaikai, linų mūka, vaikai, linų mūka. Tai dabar, – sako, – iškulia.

Ant rytojaus ateina vėtyti. Vėto. Sėmenis atskiria, grūdus susemia, reikia išarpavot. Arpavoja. Vaikai, linų mūka.

– Sakyk, bobutyt.

– Sakau, vaikai, sakau.

– Sakyk, bobutyt, sakyk.

– Sakau sakau. Vaikai, linų mūka, vaikai, linų mūka. Dabar, – sako, – reikia dirvonus apart.

Aria tą dirvoną. Ateina mergaitės, mindo velėnas, kad būtų lygi dirva, sumindo velėnas, aparia tą lauką. Paskui, – sako, – apakėja, reikia duot žemei pasigulėt. Atvažiuoja gaspadorius su gaspadine sėt. Vaikai, linų mūka, vaikai, linų mūka.

– Sakyk, bobutyt, sakyk.

– Gal aš par grait ir sakau. Dabar vaikai bėginėja kaip aviniukai. Linų mūka. Pasėja tuos linus, pasėja, laukia, kad išdygtų. Išdygsta. Ateina tų linų lankyti. Linai reikia lankyti, reikia pažiūrėt, kaip jie auga. Ateina linų lankyt. Na tai dabar, vaikai, linų mūka. Paskui užauga, nebe mažučiai tie linai. Pradeda žydėt – mėlynai gražiai žydi, kaip dangus.

Vėl ta bobutė kiek patyli.

– Sakyk, bobutyt, sakyk.

– Sakau, vaikai. Sakau, vaikai. Sakau: linų mūka, vaikai, linų mūka. Paržydi, užauga gražūs. Kaip žvakės – geltoni, blizga. Paskui jau prieina linarautis – nurauna. Reikia pamerkt, reikia nukaršti. Dabar, vaikai, linų mūka, vaikai, linų mūka. Reikia paklot, reikia sumerkt.Tai va jau – linų mūka.

– Sakyk, bobutyt, sakyk.

– Linų mūka, vaikai, linų mūka.

(Gal jau nebebaigt? Kur čia išbaigsi! Pakol iki marškinių išrokuoja, kaip verpia, kaip audžia – vis linų mūka).

Gaidys plast plast plast ant kartelės. Tie berniukai velniai sako:

– Jūsų ščėstis, mūsų neščėstis.

Na, ir velniai išlėkė.

Dabar ta mergaitė nori eit namo, ta bobutė neleidžia, sako:

– Neleisiu! Aš rytą parlydėsiu, – sako.

Tai parlydėjo ta bobutė namo, pasakė jos mamai. Sako:

– Va, išgelbėjau tavo mergaitę, o kad ne, būtų velniai nunešę.

Nuo tada jinai nebeidavo vakaruškaut, būdavo namie.

Gudrus durnius

Jaunesnį apversdavo už durnį. Vieną, apverstą už durnį, įkišė į maišą, nuvežė ant upės prigirdyt . Nuvažiavo, atsivežė tą durnių. Ne durnas, ale įkišė į maišą ir durniu apvertė. Paguldė jį ant ledo, kišė į eketę – neturi nei kirvio, nei pielos, nei štangos. Nei kuom pramušt tą ledą. Parvažiavo namolio parsivežt kirvio, pielos, štangos – prasimuš jau ledą. Na, ir paliko tą ant ledo gulintį. O tas maiše. Išgirdo, kad atvažiuoja žydas.

– Ui, – sako, – aš nemoku nei skaityt, nei rašyt, žada manį karalium statyt. Aš nemoku nei skaityt, nei rašyt, žada manį karalium statyt.

Žydai norėjo labai karaliai būt.

– Na, leisk manį čionai – aš moku ir rašyt, ir skaityt.

Na, tai dabar sako:

– Atrišk, lįsk, užrišiu aš tavį.

Tai dabar tas žydas įlindo į tą maišą. Tas sako:

– Ui, aš moku ir rašyt, ir skaityt, žada manį karalium statyt. Aš moku ir rašyt, ir skaityt, manį žada karalium statyt.

O tas įsėdo į vežimą. Tam vežime ir skarelių, ir skarų, ir medžiagų pridėta. Tas durnius nuvažiavo su žydo ratais.

O tie prakirto ledą ir žydą įkišė su maišu.

Jis pats parvažiuoja už dviejų dienų, tie žiūri, sako:

– Va, – sako, – manį įkišėt, va, kaip ten gerai, – sako. – Ir šilkų parsivežiau, ir su arkliu parvažiavau – visa ko!

Sako:

– Dabar mum nuvesk į tą pačią vietą.

Jis sukišė – vienan maišan sugrūdo, į tą pačią eketę nuvežė ir tuos gudročius panardino. O jis gyveno visą vieką.

Gal ten teip nebuvo, ale pasakos teip išrašytos. O gal ir buvo – iš to pykčio ir jis panardino juos. Kaip jūs man norėjot, teip aš jum.

Dainavo (vedė) **Emilija Pilipavičienė,** gim. 1894 m.,
tarė **Ona Dišienė,** gim. 1910 m.
Abi gyv. Skaistgirių k.
Užrašė **Eugenijus Urbonas.** 1973 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

Saule nusilaido

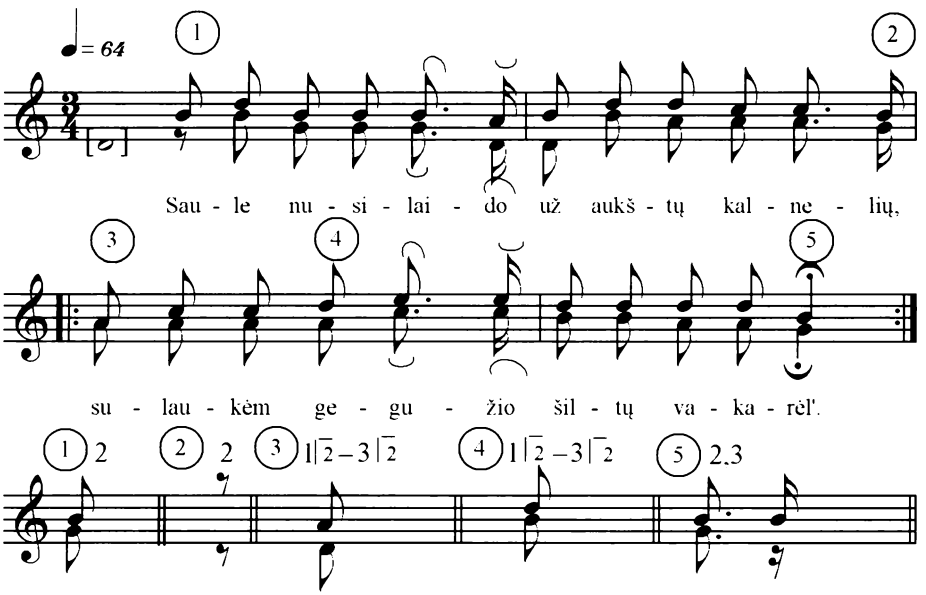

1. Saule nusilaido
   Už aukštų kalnelių,
   Sulaukėm gegužio
   Šiltų vakarėl'. (2x2)

2. Vėjelis' apilsįs'
   Jau pūsti nustojo,
   Paukštelė nutilo,
   Kur linksmai gedoj(a). (2x2)

3. Visus užmigdina
   Motula naktela,
   Tiktai neužmiega
   Viena lakštυngėl(a). (2x2)

Pastaba. Dainos, išspausdintos 421, 422, 423 puslapiuose, yra padainuotos pusiau tarmiškai, net su kai kuriomis kitos tarmės ypatybėmis.

Dainavo (vedė) **Emilija Pilipavičienė,** gim. 1894 m.,
tarė **Ona Dišienė,** gim. 1910 m.
Abi gyv. Skaistgirių k.
Užrašė **Eugenijus Urbonas.** 1973 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

Oi, šoksim šokimėlį

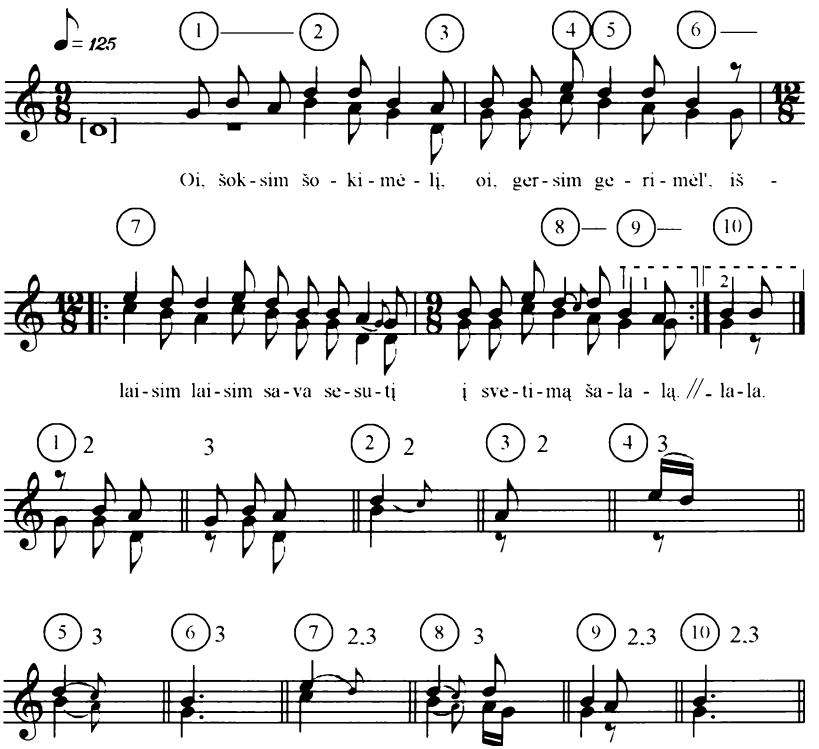

1. Oi, šoksim šokimėlį,
   Oi, gersim gerimėl',
   Išlaisim laisim sava sesutį
   Į svetimą šalał(ą). (2x2)

2. Išlaidėm vainikuoto,
   Sulaukėm numetuoto.
   Nebetokia mūsų sesute,
   Kai vakar vakarėl'(į). (2x2)

3. Kaip vakar vakarėlį –
   Su rūtų vainikėl'(iu).
   Šį rytelį, šį rytelį
   Su baltu nuometėl'(iu). (2x2)

Dainavo (vedė) **Emilija Pilipavičienė,** gim. 1894 m.,
tarė **Ona Dišienė,** gim. 1910 m.
Abi gyv. Skaistgirių k.
Užrašė **Eugenijus Urbonas.** 1973 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

Ar jo visi sugula

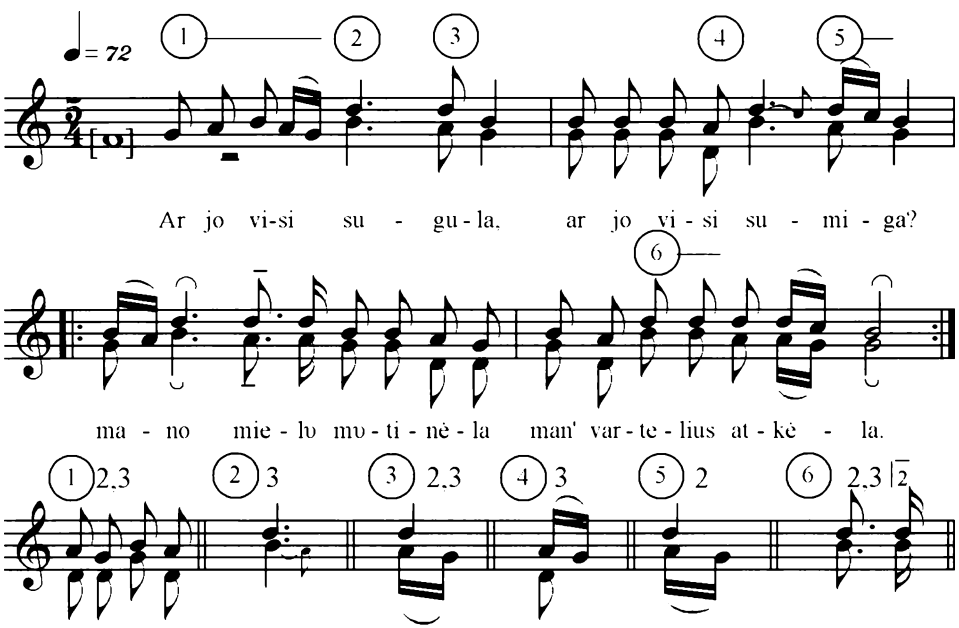

1. Ar jo visi sugula,
   Ar jo visi sumiga?
   Mano miela mɔtinėla
   Man' vartelius atkėla. (2x2)

2. Man' vartelius atkeldam(a),
   Už rankelių paimdam(a),
   Klausinėja mɔtinėla,
   Ar sugrįši, dukrela. (2x2)

3. Nesugrįši, motule,
   Nesugrįši, senoji,
   Nutrotijo vainikėlį
   Par šį mielų vakarėl'(į). (2x2)

PINIAVÀ

Gyvenvietė 3 km į šiaurę nuo Panevėžio, prie kelio į Pasvalį, prie Lėvens upės. Tarmė – šiaurės panevėžiškių.

Pasakojo **Veronika Gerulienė,** gim. 1899 m. Tičkūnų k., ten ir gyvena.
Užrašė kalbininkas **Jonas Šukys.** 1963 m.

Kriaučių išdaigos

*Tie sıvėjɛ, seniau kriaučė - tė jie labɛ šposinikɛ būva. Par žmon's' aidava siūt'.

Atėje siūt' pas vieno gaspadynė. Verd jın pūsrıtį. Pamaiše gaspadyne, įdėje drūskas. Atlυke mergiote, neparagava - ı to šiūpt' drūskas. Prėje kriauč(ı)s', sıvėjs' šyt(υ)s - ı tas akuratno šaukšto įverte. Par pūsrıtį nemožn valgıt'. Klaus'viens kyta: „A tυ dėjė?" - „Dėjo". - „O tυ a dėjė?" - „Dėjo". O kriauč(ı)s: „I aš, - saka, - dėjo. Vės' (=Visi) ded, ı aš, - saka, - dėjo: gal' tok' mad?" Tė daba, kad sūr, saka: gal' kriaučia vyrt(υ)?

Mergáite pašlave gryčio, supyla υn karbelį šiùkšl(υ)s - ı išėje. A kriauč(ı)s' sava proso (t. y. lygintuvą) po šiūkšlom tuoj kyš't' ı pãkiše. Atėje mergiote, yšneše to karbelį. Kriauč(ı)s' „jieška" - nerandυ prosa: nυgı apsymet(υ). Klaus' mergaites', saka: „Yššlavė!" Jın saka: „Aik tυ, berazūmio, kurgı aš iššluos' proso?!" Tas saka: „Ainam žırėt!" - „Ainam!" I atrada po šiūkšlom.

Pasekė **Antanina Dūdienė,** gim. 1888 m. Tičkūnų k., ten ir gyvena.
Užrašė kalbininkas **Jonas Šukys.** 1963 m.

Pasaka apie vištytę ir gaidžiuką

*Gıvena senel's ı bobūte, turėje vištytė ir gaidžiūko. Bobūte pasıve kelnyt's' tam gaidžiūk, vištytė (=-ei) - sijono, išlaide rėšutaut'.

Gaidžiūks įlipe į lazdyno, a vištyte negal'. Tas raška, a toj ain aplınk ı saka:

- Kar kar, mes'k vieno kekelɛ!

Kaip mete - ir yšmuše vieno akelɛ vištytė (=-ei).

Pask jın vėl' kar'k':

- Kar kar, mes'k da kekelɛ!

Kaip mete, kyto akelɛ yšmuše.

Dagiau parėje jie namo. Senel's' pradėje bar't' gaidžiūko, kam yšmuše akytė.

Gaidžiūks saka:
- Kam mañ' lazdyns kelnels sudraske?
Senel's' nuvein lazdyna bar't':
- Lazdynɛ lazdynɛ, kam tʊ sudràskė gaidžiūk kelnels?
Lazdyns saka:
- Kam mañ', - saka, - ožk nugriauže?
Nuvėje senel's' bar't' õžkas:
- Ožk ožk, kam tʊ lazdyno nugriaužė?
Ožk saka:
- Kam mañ' pėmeniūks negane?
Tɛ nuvėje pėmeniūka bar't':
- Pėmeniūk pėmeniūk, kam tʊ negànė õžkas?
Saka:
- Kam mán' bobūte bʊndelas nedave?
Dabar nuvėje senel's' bar't' bobūtes', saka:
- Bobūt' bobūt', kam tʊ bʊndelas pėmeniūk nedavė?
Saka:
- Ka mán' kiaula tašlɛ suėde!
Tad kiaulas bar't':
- Kiaul kiaul, kam tʊ suėdė tašlɛ?
Kiaula saka:
- Kam mán', - saka, - suėde vilks paršiùks?
Nʊ, nuvėje vilka bar't':
- Vil'k' vil'k', kam tʊ suėdė paršiùks?
Vilks saka:
- Aš nekalts, kad mana gerkla ne grožt grèžt, bet kált kal̃t. Au au - ι taũ prarys' (=-iu)!
I užsybaige. I parėje tas senel's' nieka nepešės'.

Pasaka apie žvirblį

*Važiava senel's' į malūno. Maišs prakiūra ι išbirėje daug grūdų. Kiek susėme, bet da lyka. Atskryda žvyrb'(ι)l's', lase lase, prylase - da lyka. Dagiau rada tokio (=-ią) dobelɛ vandene, pryneše tų grūdų, apynių - ι padare alų. Nʊ, ι pradėje tι jo (=jau) rūgt' tas àls. Prilasės' ger't' labɛ norėje - davai ger't'. Gėre gėre, pasigėre, pradėje voliotis' po žemė. Katins pamate, capt' ι pagava. Nʊ, ι dabar jo(=jau) taisas pjaut', suės't'.
Žvyr'b'(ι)l's' saka:
- Nʊ, - saka, - vės' (=visi) va ponɛ, - saka, - ι būrno nusipraus', ι parsižegnoj prėš valgιmo, o daba tʊ nieka.

Saka:

- Aš gàl' parsižegnot'.

Pakėla kojo prė kaktas dėt', furr - įskryda tas žvyrb'(ɪ)l's' į medį ir juokias. Saka:

- Negyrts būdams - nesivoliok, Dieva duots - nesižegnok!

Ir nuėje užpykės' tas katins.

Dainavo **Rozalija Sliekaitė-Kazlauskienė,** 55 m.,
gim. Daukniūnų k., gyv. Tičkūnuose.
Užrašė kalbininkas **Jonas Šukys.** 1963 m.

*Atein šalt(ʊ)s rʊdenėl(ɪ)s',
Smūtnas jaunas panɪtėlas.
Praded piršlė pas juos jot',
Praded žmones' dažɪnot'.

Kad pasogas neješkotų,
Tɪ ɪr žmones' nežɪnotų.
Kiems iš kiema jodɪnėj(ɪ),
Pasogėlo derɪnėj(ɪ).

Pɪnk(ɪ)s' šimt(ʊ)s aš padėjo,
Kol' žɪrgelį atpenėjo.
Kɪ žɪrgelį atpenėjo,
Pas panèl(ʊ)s jodɪnėjo.

Nebetol(ɪ) nʊ Žemaičių
Ain mergaites' apsɪkaišė.
Vabalnyka skrynias dykas,
A Krinčyna – nieks nežyna.

Pūšalota panɪtėlas
Làbɛ ger(ɪ) arelkėlɛ.
Pasvaliečių nedaboj(ɪ),
Kad su trym kvoldɛs nešioj(ɪ).

Pumpenietes' striūkas drūtas –
Nepɪtɪnk(ʊ) žalias rūtas.
Jom strɪkūčė lemenėlė,
Tɪk prɪtɪnkʊ kvartʊkėlė.

Pan'vežietes' panɪtėlas –
Jų va ylgas sparnɪtėlas.
Aukštas, laibas kɪp nɪndrelas,
Tɪnk(ʊ) baltas jom skarelas.

Pan'vežiečių nieks nepeik(ɪ),
Jɪmkit', brolė, katriem reik(ɪ).
Kas pajme, tas laimės,
Kas nepajme, tas gailɛs.

Pastaba. Ši Panevėžio krašte buvusi labai populiari daina, matyt, buvo sukurta XIX a. pabaigoje ar XX a. pradžioje dabar nežinomo autoriaus ir labai laisvai perkūrinėjama. Daug kas sugalvodavo savų posmų. Kiekviena parapija čia būtinai girdavo savas merginas: miežiškiečių (paįstriečių, ėriškiečių...) nieks nepeik(ɪ),... Dainininkė šią dainą išmoko iš seniai (prieš 40 m.) mirusios motinos.

PUODŽIŪNAI

Ant Įstro kranto Pumpėnų švč. Mergelės Marijos Škaplierinės bažnyčia ir akmenų mūro varpinė.

E. Urbono nuotrauka

Puodžiūnai – gyvenvietė Pumpėnų parapijoje, prie kelio Panevėžys-Pasva-lys, Panevėžio rajono pakraštyje. Į rytus nuo minėto kelio sukama dešinėn jau įvažiavus į Pasvalio rajoną. Kaimas – buvęs kolūkio centras. Žvalgomąją eks-pediciją 2000 m. vykdė Vytauto Žem-kalnio gimnazijos moksleiviai ir mokytojos Jolanta Astramskienė, Audronė Bičkienė. Užrašyta medžiaga rodo senosios kultūros nykimą, kolūkių gyvenimo atspindžius. Dalį tų užrašymų pateikiame rinkinyje. Puodžiūnų tarmė – šiaurės panevėžiškių.

Pasakojo **Sapkauskaitė-Jusienė,** gim. 1913 m. Rygoje, gyv. Puodžiūnų k.
Užrašė mok. **Gražina Širvytė, Kristina Strylaitė, Eglė Šimukėnaitė,**
mokyt. **Audronė Bičkienė, Jolanta Astramskienė.** 2000 m.

Gimiau Latvijoj, Rygoj. Tėtė grįžo iš karo, rado mane tėvynėn atvažiavusią. Mama ir tėtis lietuviai. Tėtis batsiuvys buvo. Po karo pargrįžo ir čia gyvenam. Pasistatėm savo namus – sudegė, nelaimė buvo.

Motina pasimirė, sūnus pasimirė. Va, duktė, 47 metų gimimo, invalidė. Tėvai mane vadindavo Genute. Apsivedėm 1943 m. Tris mėnesius pagyvenom – išvežė vyrą į Vokietiją. Paėmė į rusų armiją, tai grįžo jis iš Novosibirsko 1946 metų pavasarį.

Iš Rygos mane parsivežė, kai ant stalo nieko nemačiau – kokių dvejų metų buvau. Laikai tokie neramūs. Čia vokietis, čia rusas. Turėjom bičių – išnyko. Bitės rainuotos, į vapsvas panašios.

Eidavom giedot par pagrabus. Dabar nebe mado(j).

Seniau jaunimas eidavo, šokdavo, kai jau išvarydavo iš gaspadorių nuo Kalėdų. Kur jaunimo būdavo, ten ir šokdavom. Nebuvo nei kultūros namų, nieko.

Pasakojo ir dainavo **Leščiauskaitė,** gim. 1939 m. Lavėnų k., Pumpėnų apyl., gyv. Puodžiūnų k.
Užrašė **Gražina Širvytė, Kristina Strylaitė, Eglė Šimukėnaitė.**

Joninės

Mūsų kaime didelės tradicijos nebuvo. Žmonės eidavo pakiemiais: iš vieno kiemo į kitą Jonų sveikinti. Pirmiausia eidavo pas linksmiausius,

dainingiausius. Eidavo pakiemiais, kur tie Jonai ar Janės gyvendavo. Sakydavo, kad reikia pareiti saulei tekant, anksčiau grįžt namo negalima. Švęsti pradėdavo dar Joninių išvakarėse.

Sekminės

Būdavo Sekminės švenčiamos daugiausia dvi dienas. Bažnyčion važiuodavom abi dienas. Pamaldos būdavo kiekvieno(j) parapijo(j). Paskum, po grįžimo, antrą dieną po pietų kaime žmonės rinkdavosi į vieną kiemą. Pagiedodavom litaniją, o pasku(i) susėda prie stalo ir baliavoja. Maistą ir gėrimą atsinešdavo kiekvienas iš savo gryčios: kas alaus bonkę atsineša, kas vyno pernykščio, kas buteliuką dar ko nors. Paskiau pasilinksmina, padainuoja, pašoka, pajuokauja, pabūna ir išsiskirsto. Dažniausiai švęsdavo tik suaugę, o vaikai likdavo namie.

Šeimos šventės

Dovanos daugiausia būdavo pirštinės, kas gražiai numegzdavo. Ar rankšluostį išaustą dovanodavo. Moteriai, jei ji nemokėdavo kabliuku nerti, rankšluosčiu(i) kokį galą ar visą rankšluostį su nėriniais, arba apvalkalus paduškom nunerdavo. Nerdavo dažniausia iš šilkinių siūlų.

Vaikui gimus, po kelių savaičių susitaria moterys iš kaimo (dvi, trys ar keturios), kita giminaitė būna ar pažįstamos, tai ką nors nuneša, kokį skanėstą: viena gal sausainių namuose iškepa ar torčiuką iš kiaušinienės padaro ir pavaišina gimdyvę. Tuoj pas gimdyvę nelėkdavo, truputį palaukdavo. Be trijų mėnesių naujagimių lankyti negalima.

Vestuvėm pinigus ir dar visokius dalykus dovanodavo. Kartais ir kubilą padirbtą padovanodavo.

***

Puodžiūnų kaimo dainos

Kur žiedeliai rausvų dobilų,
Klevo grėblis, mergaitės daina.
Naktimis aš nemiegu dėl jų,
O užmigus matau juos sapne.

Kur artojų nuraudę veidai,
Skuba daina laukus palydėt.
Dangus melsvas, jurginų žiedai
Liepė tėviškės žemę mylėt.

Tarp sužydusių ievos šakų
Ten nukrito ir kėlės aušra.
Nieks gražesnio kampelio neras,
Čia ir trupinio būna gana.

Kareiviai, eidami į gryčią,
Pasakė motinai senai:
– Išeik ir pasiimk dukrelę,
Kad negulėtų akyse.

Išėjo motina iš gryčios
Ir puolė apalpus jinai.
– Sakyk, dukrele, kas nutiko,
Kad visa guli kraujuose?

Supylė jai kapelį aukštą,
Visi išvaikščiojo iš čia,
Tik vienas pakelės mėnulis
Apšviečia kapelį nakčia.

Stoviu aš parimus prie rūtų darželio,
Kai, paspaudęs ranką, tyliai išėjai.
Ašarom sidabro verkė rūtos žalios,
Verkė ūkanose skęstantys laukai.
Ašarom sidabro verkė rūtos žalios,
Verkė ūkanose skęstantys laukai.

Tu paklausyk, laukuos kvatojas vasara,
Pribarsčius pievas nuostabių žiedų.
Suprask, brangus, kodėl ant skruostų ašara,
Kodėl linksmai šypsotis negaliu.
Suprask, brangus, kodėl ant skruostų ašara,
Kodėl linksmai šypsotis negaliu.

Ir taip staiga, be ašarų, be skausmo
Nutrūko mudu jungusi gija.
O tu pripildei širdį meilės jausmo
Ir išėjai, o aš likau viena.
O tu pripildei širdį meilės jausmo
Ir išėjai, o aš likau viena.

Aš suprantu, kitaip tu negalėjai,
Nes per mažai mane dar pažinai.
Galbūt ir meile mano netikėjai,
Ir aš šiandieną dar vis tave myliu.

Myliu šiandien tave ir tavęs laukiu,
Kas dieną naują žodį surandu.
Tau dovanoju šviesią mėnesieną
Ir milijonus nuostabių žvaigždžių.
Tau dovanoju šviesią mėnesieną
Ir milijonus nuostabių žvaigždžių.

Tu paklausyk, laukuos kvatojas vasara,
Pribarsčius pievas nuostabių žiedų.
Suprask, brangus, kodėl ant skruostų ašara,
Kodėl linksmai šypsotis negaliu.
Suprask, brangus, kodėl ant skruostų ašara,
Kodėl linksmai šypsotis negaliu.

Sekminių alus

Žmonės įpusėjo
Vasarinių sėją.
Brigadyrius džiaugias
Centnerį užraugęs.

Praėjo Šeštinės,
Baigias ir Sekminės.
Tiktai nėra galo
Brygadyriaus norui.

Skysčio prigamino
Pusę vandenyno.
Arti įpusėjo,
Bet pamiršo sėją.

Knarkia brigadyrius
Tvartan įsispyręs.
Brigada dainuoja,
Laukas dirvonuoja.

Galvos pusiau plyšta,
Razumas negrįžta.
Kojos kaip guminės –
Tai tau ir Sekminės.

Viskas randa galą,
Pabaigė ir alų.
Sunkiai išsiblaivė,
Miega tartum kraige.

Svirne miežiai dygsta,
Brygadyrius pyksta,
Mėšlą išvoliojęs,
Sėklą paaukojęs.

Spokso lyg balvonas,
Juokiasi rajonas.
Vaikai, žmona verkia,
Nors ir pasikarki.

Kolūkietiškas letkis

Vieną kartą vasaros metu
Mes iš klubo grįžome kartu.
Pasislėpęs pievoj tarp gėlių
Ėmė groti žiogas smuikeliu.

Nejučiom, nejučiom
Kojos pačios ėmė letkį šokt.
Nejučiom, nejučiom
Kojos ėmė letkį šokt.

Buvo žiogas nuotaikos geros,
Visą naktį grojo lig aušros.
Per papievius, per tyras rasas
Susirinko brigada visa.

Nejučiom, nejučiom
Kojos pačios ėmė letkį šokt.
Nejučiom, nejučiom
Kojos ėmė letkį šokt.

Poilsiavo traktorių pulkai,
Nieks tą rytą nėjo į laukus.
Agronomas piktas ir rūstus
Ėjo žadint keturis kartus.

Nejučiom, nejučiom
Kojos pačios ėmė letkį šokt.
Nejučiom, nejučiom
Kojos ėmė letkį šokt.

Svarstė valdyba visa,
Buvo kalbų čia didelių,
Kliuvo žiogui didelė bėda -
Kam jis grojo savo smuikeliu.

Nejučiom, nejučiom
Kojos pačios ėmė letkį šokt.
Nejučiom, nejučiom
Kojos ėmė letkį šokt.

***

Kur gintarais nusėtas marių krantas,
Ten, kur banguoja Baltija melsva.
Tenai kiekviens lietuviškai supranta,
Ten mūsų žemė – brangi Lietuva.

Kokia graži gimtoji mūsų žemė!
Nerasi tokios tu šaly kitoj.
Tegu svetur upeliais auksą semia,
Mum nebus geriau kaip Lietuvoj.

***

Tremtinio daina

Kodėl mus veža iš tėvynės,
Kodėl mus veža iš namų?
Kodėl šalelėje gimtojoj
Negalim mes užmerkt akių?

Nešauk manęs, tėvyne,
Neskaudinki širdies.
Sunki dalia tremtinio,
Sunki be ateities.

Vagonų eilės eina,
Laukai lieka žali.
Šiaurėj tremtinio laukia
Naktis tamsi, gili.

Nešauk manęs, tėvyne,
Nešauk ir neviliok.
Šaltam šiaurės ledyne
Man laimės žiedą duok.

Atsiminimai

Čia mes jau seniai gyvenam, gal apie trisdešimt metų. Čia jau daug kas prie mūsų gimė, jau savo vaikus augina. Vaikystė prabėgo įvairiai: tarnavau ir už piemenį, ir už berną. Piemenaujant visko teko matyt. Vokiečių okupacijos laikais buvau piemeniu, o paskiau, po karo, dar kol nebuvo kolūkiai, tarnavau pas ūkininką kaime. Paskum dar mieste: Kaune vaikus auginau pas ponus. Netolimais gyveno buvęs dvarininkas, ponas. Kai jį kas pavadindavo pavarde arba vardu, tai jis paklausdavo: „Kur ponas?“. Tai reiškia, kad pirma reikdavo pasakyt žodį „ponas“, o paskui vardą arba pavardę sakyt. Tai čia toks žmogaus pasididžiavimas gal būdavo. Kalbasi du kaimynai, o tas eina kur nors. Tai vienas kitam: „Kur ponas? Kur ponas?“ Tokie būdavo juokai.

Pasamdė ponas auklę. Ta tarnavo, tarnavo kokius metus. Dabar ateina motina aplankyt, ir sako (ponas):

– Taigi pažiūrėk, kaip nupenėjau tą tavo mergaitę, va kokia graži.

– Taip, ponas, taip, bajore, puodus laižė laižė ir nusipenėjo.

Čia yra gryna tiesa: žmogų laikydavo tokiu pastumdėliu. O žmogu(i), kad reikia gyvent, reikia viską paverst juokais.

Tas pats ir kolūkiuos buvo. Taigi sueina pulkas į darbą, tai vienas iš kito pasijuokia. Vienas kokį juoką pasako, kitas. Pas ūkininkus būdavo vieno vieto vienaip, kito kiteip. Vieni būdavo tokie gal ir geri, ir sąžiningi žmonės, bet viską pamatuodavo: ir valgyt dienos normą, ir viską pamatuodavo. Šeimininkė buvo teip užaugusi: niekas neturėdavo teisės savo namuose pasiimt valgyt. Motina kiek įdėjo, visiem padalino – ar samdytas, ar savas vaikas. Ji buvo teip įpratus ir teip vis elgdavosi. O kitur tai buvo nevisiškai teip. Jausdavais kaip pas savo tėvelius.

Aš augau didelė(j) šeimo(j). Mes užaugom šešios seserys. Du broliai buvo ir du tėvai. Tai buvom dešimt žmonių namuose. Dar tėvelio motina buvo, aš nedidelė buvau, tik biškį prisimenu, kai mirė. Ir mamytė pasakojo, kad aš pasakiau, kad babūnytės neleisiu dėt į lovį. Bet aš šito neatmenu.

Taip kaime žmonės...yra čia visokių: čia ir žulikų, ir vagiančių, ir vaikštančių po svetimus kiemus. O šiaip tai žmonės nuoširdūs, geri, draugiški. Vieni su kitais sugyvenam. Būna, kad gyvulys nusitraukia, nulekia į daržą ar ką, tai teip nebus kaime, kad nenusitrauktų, nepultų ar burokų nenuėstų. Bet ką gi – žmogus pažiūrėjo, atsilygino.

Kai vaikas būdavau, tai pramogų kaime kažkokių nebūdavo. Visos jos tokios biškį kaimiškos. Mes jau nuo dešimt metų karves melžt mokėjom, o aš nuo trylikos metų jau žemę art mokėjau ir su dalgiu pjaut mokėjau. Broliai jaunesni buvo, o padėt tai reikia. Nedaug tėvukas žemės

turėjo, tik 8 hektarus, bet dar nuomodavo žemės biškį ir dirbdavo. Šiaip buvo meistras, stogus dengdavo, skardinius stogus dengt mokėjo. O mamytė buvo gera šeimininkė, eidavo šeimininkaut pas žmones. Jeigu kur laidotuvės ar koks balius, tai mes nueidavom padėt. Ir anekdotų pasiklausydavom. Reikėjo rašyti, kada keičias valdžia, kokiais metais kas keitėsi. Mano tėvelis buvo užsirašęs, kiek kartų pinigai keitėsi. Jis caro laikais kariuomenė(j) tarnavo. Vienas brolis kare buvo buvęs, tai kai pamačiau išsirengusį, tuoj po karo grįžusį, tai kaip žemėlapis (randai susiūti) visas buvo. Šukės plaučių nesiekė, tik paviršių suraižė bombos skeveldros. Buvo į nelaisvę papuolęs, į Odesą buvo nuvežtas po karo. Belaisvius tada paleido namo. Dabar jis jau miręs. Jį mobilizavę buvo ne rusai, o vokiečiai. Kai vokiečiai ėmė arklius iš ūkininkų, jie senų neimdavo, tik jaunesnius. Ir kurios ten būdavo jau kumelingos kumelės, tų neimdavo, reikėjo turėt veterinaro pažymėjimą, kad aš statau. Visi turėjo vest tuos arklius statyt, rodyt. Kiek arklių užsirašęs, ten ūkininkas turėjo turėt veterinaro pažymėjimą, kad ta yra veislinė, tos neima. Ir jį (brolį) ten kartu išvarė, su tais arkliais kartu. O jis tada buvo patekęs į vokiečių frontą, prieš rusus. Rusai paėmė į nelaisvę ir nuvežė į Odesą. O belaisviais po karo keičiasi. Po karo tada kiek yra gyvų, tai susimaino, o jeigu dar lieka gyvų, tai gal už juos kiek apmoka, aš nežinau. Karo laike liepė visiem bunkerius pasistatyt prie namų. Buvo tėvelis iškasęs dar par dvi vietas. Turėjai turėt išsikasęs - kiek turėjo būt smėlio, kad kulkos nepralėktų, o giliau ten žemėm užsikast, užsitaisyt. Ir miegot ten eidavom naktim. Kai Šiaulius bombardavo, tai čia lėkė frontas. Vokiečiai prie Šiaulių sustojo, kad užsitvirtintų parubežiais. Mat jie nenorėjo paleist Klaipėdos - jūros kelias visus vilioja. Jeigu Lietuva nebūt prie Baltijos jūros, tai gal ji niekam nebūt reikalinga, niekas jos negrobtų. Geležinkelius, vieškelius visus galima sugriaut, išbombarduot karo laikais, o vandenio niekas nesunaikins, visą laiką bus ten kelias atviras. Tiek oras, tiek vanduo. Užtat visi ir lenda į tas valstybes, kur prie jūros.

Kaip karalius virėją rinko

Sako, karalius pritrūko virėjo. Paskelbė skelbimą: kad jau čia, to(j) karalystė(j), reikalingas virėjas. Ateina vienas jau pasipuošęs, toks su fraku. Karalius jam duoda tris pupas ir sako:

– Na, išvirk.

Jis nunešė. Virė virė, dėjo druskos, žiūrėjo, kad neparvirtų, ir atnešė karaliu(i), o tas pažiūrėjo ir sako:

– Tu ne virėjas.

Ateina antras. Karalius vėl paduoda tris žalias pupas.

– Eik, – sako, – paruošk.

Tas jas ir virė, ir kepino. Vieną suvalgė ir dvi atnešė. Karalius sako:

– Kodėl dvi?.

– Aš, – sako, – paragavau, ar tinkamos valgyti.

– Ne, – sako, – tu ne virėjas.

– Dabar, perkūnas, ką čia reikia daryt, kaip išvirt, kad įtiktum?

Ateina trečias, toks jau į Jonelį kaimo panašesnis. Padavė tas tris pupas. Tas vieną grait į burną, kitas dvi į saują ir grait nuėjo. Karalius nieko nesako. Nuėjo kramtydamas tą pupą. Užkaitė vandenį, įmetęs tenai (pupas), nusirengė, atsigulė prieš saulę ir guli, drybso, šildosi. Dabar išvirė tos pupos. Pažiūrėjo – jau minkštos. Vieną suvalgė ir atnešė vieną. Karalius sako:

– Aš tau daviau tris, o tu man atneši vieną. Kur kitos?

– Aš, paėmęs ir paragavau, ar tinka maistu(i) gamint, ar neapsinuodis kas. Pagaminęs irgi paragavau. Trečia dalis ir beliko.

– O, – sako, – tu tai virėjas. Dabar virsi viską.

Pasakojo **Angelė Užūnaitė-Žvinklienė**, gim.1931m. Pakruojo r., nuo 1970 m. gyv. Puodžiūnų k.
Užrašė **Kristina Strylaitė.** 2000 m.

Apie gyvenimą

Čia toks mano kūrybos. Tai buvo prie kolūkio, kai sienlaikraštį rašydavo. Paskui kažkas ten pajuokavo, kad nėra ko įdėt į sienlaikraštį. Tai aš, ravėdama burokus darže, – seniai, dar vaikai buvo nedideli, man šovė į galvą tokia mintis – ir aš taip sukūriau:

Senas brigadierius vaikščiodamas tirta,
Kad tie kolūkiečiai neklauso, nedirba.
Jeigu to neklauso, reik išrinkti kitą.
Nutarė valdyba – Jakimaičio Vitą.
Vitas ne žioplys – tvarką padarys,
Šnapso neragaus – gerai vadovaus.
Laikas bėga greitai – jau mėnuo ir kitas,
Kai brigadą tvarko Jakimaičio Vitas.
Pirminyks pro lauką keleliu važiuoja,
Stabdo motociklą, rankomis suploja.
Stebis, nesupranta: vaizdas nematytas:
Keturpėsčias eina Jakimaičio Vitas.

Tada dar pirmininkai matociklais važinėdavo, ne mašinom. Dabar kaime žmonės irgi geria. Vieni geria protingai. Mano tokia nuomonė: parduotuvės turi būti pilnos gėrimo, bet nė vieno žmogaus niekur girto. Tik tada bus kultūra.

Aš nerūkiau ir negėriau. Aš nesu pasigėrus nė vieną kartą. Teko ir balius ruošt. Tik stiklinę, kitą ar ten čierkutę. Vyrelis irgi ne pijokas. Rūkyt metė. Rūkyt tai rūkė... Jau per vestuves pasakiau:

– Šiandien surūkei paskutinę cigaretę.

Bet tai buvo dar ne paskutinė, rūkė pasislėpęs. Būdavo, važiuoju kur miestelin, tai prašo: „Man kokį pakelį cigarečių“. Saldainių parvežu, bet cigarečių niekad niekad. Jis manęs nebardavo. Jis nebuvo aršus. Jau buvo metęs rūkyt, paskui vėl pradėjo. Turėjo temperatūros biškį, išėjo dirbti į kolūkį. Kažkas davė cigaretę. Rūkė – susivėmė. Paliko bloga. Nuo to karto metė rūkyt. Dabar rūkorių nekenčia labiau už mane.

Pasakojo **Albina Paškevičiūtė-Tarulienė,** gim. 1948 m. Pasvalio r., nuo 1986 m. gyv. Puodžiūnų k.
Užrašė **Kristina Strylaitė.** 2000 m.

Prietarai

Spjaut į vandenį negaliama – reiks iš jo gerti.

Mažiem vaikam į šulinį žiūrėti negaliama – baubas įtrauks.

Iki Velykų suptis negaliama.

Maudytis galiama tik po Sekminių pirmo griaustinio.

Jei žmogus myli kates ir šunis, tai par jo laidotuves ar vestuves oras bus gražus.

Jeigu žmogus laidojamas žiemą ir siaučia didelė pūga, vadinasi, jis buvo nedoras: su velniu susidėjęs.

Oro spėjimai

Jeigu vakare saulė leidžiasi į debesį, tai rytojaus dieną tikrai bus lietaus.

Jei varlės vakare garsiai kurkia, – bus lietaus.

Jei žolė sausa, – lis.

Vestuvių papročiai

Svočios deginimas: svočią įsodina į baleiką ir tempia į laužą deginti, o jaunoji turi ją išgelbėti.

Svečių batų raištelius suraišo, suriša kelnių kiškas.

Pirmą dieną vestuvės būdavo jaunosios namuose, o antrą dieną kviesliai iš jaunikio namų atvažiuoja kviesti svečių į jaunojo namus. Važiuojant iš jaunosios pas jaunikį, kiekvienas stengdavosi ką nors nugriebti (žąsį, paršiuką, net girtą senį), nuvežti į jaunojo namus, kur gyvens jaunoji.

Karalaičiai galvažudžiai

Gyveno labai graži karalaitė. Ją buvo įsimylėję daug jaunikaičių. Keli tokie jaunikaičiai karalaičiai buvo labai negeri. Iš kitų mergaičių jie atimdavo didžiausius turtus. Mergaites nužudydavo, o turtus susigriebdavo sau.

Vieną dieną pas tą karalaitę atvažiuoja tie jaunikaičiai. Jin buvo girdėjus, kad tie jaunikaičiai – žudikai, bet norėjo įsitikinti, ar teip yra. Papasakojo (viską) savo tarnaitei.

Jaunikaičiai sako:

– Mes atvažiavom karalaitės ieškoti.

– Jos nėra, - sako tarnaitė: – išvažiavo į kitą karalystę.

Po kiek laiko jie vėl sugrįžta ir reikalauja karalaitės. Tarnaitė ir vėl pameluoja. Kai trečią kartą atvažiavo, – karalaitė pasirodė. Jie pradeda pasakoti, kas jie, iš kur atvykę. Norint nuvykti į jų karalystę, – sako, – reikia važiuot už jūrų marių per 12 kelių, prie kurių yra po liūtą. Karalaitė prižada (ten) nuvažiuoti.

Nuvažiuoja ir pirmiausia sutinka tų jaunikaičių tarnaitę. Ta sako:

– Tu tokia gaži, bet iš čia nebeišvažiuosi.

Tarnaitė pasisiūlė paslėpti karalaitę, kad (jos) nenužudytų. Pasislėpus karalaitei, atvažiuoja kita (karalaitė). Tuo metu visi liūtai ant 12 kelių sukaukia. Grįžta jaunikaičiai, ir jų pasitikti ateina nauja karalaitė, o ta pasislėpus viską stebi. Ji mato, kaip karalaitei nukerta galvą, numauna visus žiedus, o mėsą sušeria atgijusiem liūtam. Jaunikaičiam išvažiavus, karalaitė išlenda iš slėptuvės, grįžta namo ir tuoj viską papasakoja tėvam.

Po kiek laiko jaunikaičiai vėl atvažiuoja. Karalaitė sugalvoja, kaip reikia juos prigriebt. Surengia puotą, ir visi svečiai pasakoja apie savo karalystes. Vienas iš karalaitės draugų tyčia sako, kad jo karalystė yra už 9 jūrų marių, prie 12 kelių, prie kurių stovi po liūtą. Tie jaunikaičiai – žudikai sako:

– Ir pas mum teip yra.

Tas vėl pasakoja, kad pas jį į svečius atvažiuoja visokių mergaičių ir jas nužudo. O nedorėliai sako:

– Pas mum tai teip nėra.

Princesė atsistoja ir parodo visiem nužudytos mergaitės pirštą su žiedu – buvo nuriedėjęs prie jos kojų, kai jaunikaičiai žudė. Visi tik: „Oi!“.

Jaunikaičiai tuoj buvo suimti.

Pasakojo **Jonas Tamonis,** gim. 1929 m., gyv. Šukionių k., Vabalninko vlsč., iki Krinčino 8 km, dabar gyv. Raudondvaryje.
Užrašė **Eugenijus Urbonas.** 2005 m.

Apie išbuožinimą

Tėvas Juozas buvo vietinis, gim. 1877 m., mirė 1942 m.

Motina iš Krinčino Petronėlė Jakštaitė, gim. 1897 m., mirė 1939 m.

Ūkininkas iš Šukionių k.; 48 ha žemės paveldėjo iš tėvo, žemės neskaldė, išmokėjo pasogas.

Vaikai - sesuo Aldona, gim. 1920 m., broliai Juozas, gim. 1922 m., miręs, Petras, gim. 1924 m. - miręs, Paulius, gim. 1926 m., miręs

Broliukas dvynys mirė mažutis.

Jonas paskutinis, gim. 1929 m. Iki 7 metų vasaromis vaikščiojo su suknele.

Sesuo Petronėlė, gim. 1933 m., mirusi.

Žemė dirbama. Buvo ir alksnynas malkoms, pievos ganykloms.

Sėjo rugių, kviečių, miežių, avižų, vikių mišinio, linų. Sodino bulvių, dėl savęs daržovių - agurkų, morkų, svogūnų, kopūstų (raugdavo).

Prireikus į Panevėžį važiuodavo siauruku.

Pradinę visi baigė Šukionyse. Jonas 5-6 kl. ėjo Gulbinėnuose, paskui į Biržų gimnaziją ėjo Paulius, baigęs stojo į KPI, baigė statybą, dirbo Vilniuje. Juozas liko prie ūkio, Petras išvažiavo į Šiaulius, dirbo. Jonas prie ūkio buvo piemuo, dirbo kolūkyje, 1,5 m. dirbo brigadininku, alaus pagerdavo, 1950 m. išėjo į kariuomenę, tarnavo Taline, 3 m. dirbo statybų batalione. Grįžęs gyveno Kaune, po 3 m. vedė, apsigyveno Raudondvaryje ir dabar gyvena, dirba statybose Kaune.

Sunkiausi metai buvo 1945 m., kai gyveno Šukionyse.

Atvažiavo išbuožinti (Jonas turėjo 16 m.). Pavaryta buvo gal 30 vežimų - krovė grūdus, lašinius, mėsas, spintas, drabužius, gyvulius rišo prie vežimų. Buvo 12 karvių, 3 arkliai (1 arklį buvo pasiėmę grįždami į Rusiją rusai, vokiečių atvežti karo metu į Šukionis. Viską išvežė į Vabalninką, stribai išsidalino. Susirinko puodus iš pečiaus su valgymu. Brolis Juozas buvo pasislėpęs, tėvą ir seserį pasodino kambary - saugojo stribas, kad nepabėgtų. Liko tušti namai. Krovė į vežimus ir šieną. Liko avys (gal 14), naktį jas išvežė kaimynai, išsaugojo - vėl grįžę rytą stribai nerado avių.

Joną (16 metų) pastatė prie namo, įrėmė šautuvus: skaitysim iki trijų, nepasakysi, kur banditai - nudėsim kaip šunį. Skaičiavo, bet nenušovė, nes Jonas nieko nežinojo. Išvežė į Vabalninką, stribų būstinę, rūsyje ant pakreiktų šiaudų buvo gal 20 vyrų. Naktį po 12 val. Jonuką išsikvietė tardyti. Tardė rusas, du stribai saugojo. Tas komisaras mušė gumine lazda. Jaunuolis neteko sąmonės, numetė į rūsį ir paliko. Tik rytą atgavo sąmonę. Po savaitės išvežė į Biržus. Vėl tardė. Iš karinio komisariato paleido: nors buvo aukštas berniokas, bet tik 16 metų. Gerai, kad turėjo bažnytinius metrikus. Šukionių k. gyvena brolio Juozo palikuonys.

PÙŠALOTAS

Miestelis yra 24 km į šiaurę nuo Panevėžio, priklauso Pasvalio rajonui. Archeologiniai radiniai iš Pušaloto apylinkių siekia VII a., raštuose minimas tik XVII a., nuo 1653 m. jau buvo miestelis su turgaus aikšte. Apie 1854-1862 m. Pušalote kunigavo Antanas Juška ir apylinkėje rinko tautosaką; 1860 m. parapiją vizitavęs Motiejus Valančius paragino šiuos rinkinius išleisti. Tai padaryti padėjo brolis Jonas Juška, gyvenęs Kazanėje.

Prie Pušaloto 1863-09-24 įvyko sėkmingas Antano Mackevičiaus vadovaujamas sukilėlių mūšis su caro kariuomenės daliniu. Už tai, kad pašventino sukilėlių vėliavą, kunigas Opulskis buvo ištremtas į Sibirą. Pušaloto savanoriai 1919 m. pasižymėjo kovose su bermontininkais - Pušaloto kapinėse yra paminklas savanoriams. 2002 m. vasarą Panevėžio moksleiviai užrašė Pušaloto moterų dainų. Pušaloto tarmė – šiaurės panevėžiškių.

Pušaloto šv. apaštalų Petro ir Povilo bažnyčia. 2004-10-31

Dainininkės Onos Niauronienės sodyba. Pušalotas, Pasvalio r.

E. Urbono nuotraukos

Pušaloto dainininkė Ona Niauronienė su kaimynėmis – Aldona Vaičeliūniene ir Adele Tamošiūniene – rinkėjoms 2002 m. padainavo dvylika dainų. Daina „Ar žinai, berneli“ yra kompaktinėje plokštelėje.

E. Urbono nuotrauka. 2005 m.

Dainininkės Onos Niauronienės sūnaus Antano aistra - žirgai. Pušalotas. 2002 m.

Pušalotas. Kapinėse paminklas Lietuvos savanoriams. 2004-10-31

Joniškėlis. Paminklas savanoriui artileristui Jonui Stapulioniui. 2004-10-31

E. Urbono nuotraukos

Visas dainas dainavo **Ona Niauronienė, Aldona Vaičeliūnienė, Adelė Tamoliūnienė,** gyv. Pušalote, Pasvalio r.
Užrašė **J. Jankeliūnaitė, M. Vaičeliūnaitė.** 2002 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

An kalnelių, jant aukštųjų

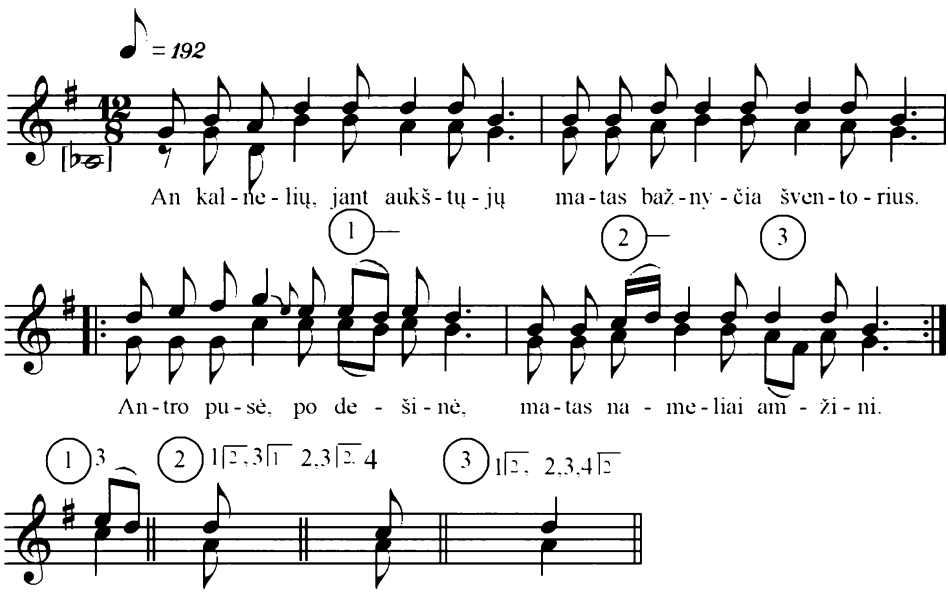

1. An kalnelių, jant aukštųjų
   Matas bažnyčia šventorius.
   Antro pusė, po dešinė,
   Matas nameliai amžini. (2x2)

2. Kaip aš ėjau pro kapelius,
   Pro amžinuosius namelius,
   Atsidūksėjau širdingai –
   Čia guli mana tėveliai. (2x2)

3. Seni jau metai, kaip guli,
   Ni drapanėlių neturi –
   Apie širdelė kirmelės,
   O po galveli – skidrelės. (2x2)

4. Gėre, valge ulinyčio,
   Krėte šposus ant ulyčios,
   O dabar po vieną guliam,
   Nė jokių barnių neturiam. (2x2)

Pastaba. Dainos, išspausdintos 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450 puslapiuose, yra padainuotos pusiau tarmine kalba.

*Ar žinai, berneli

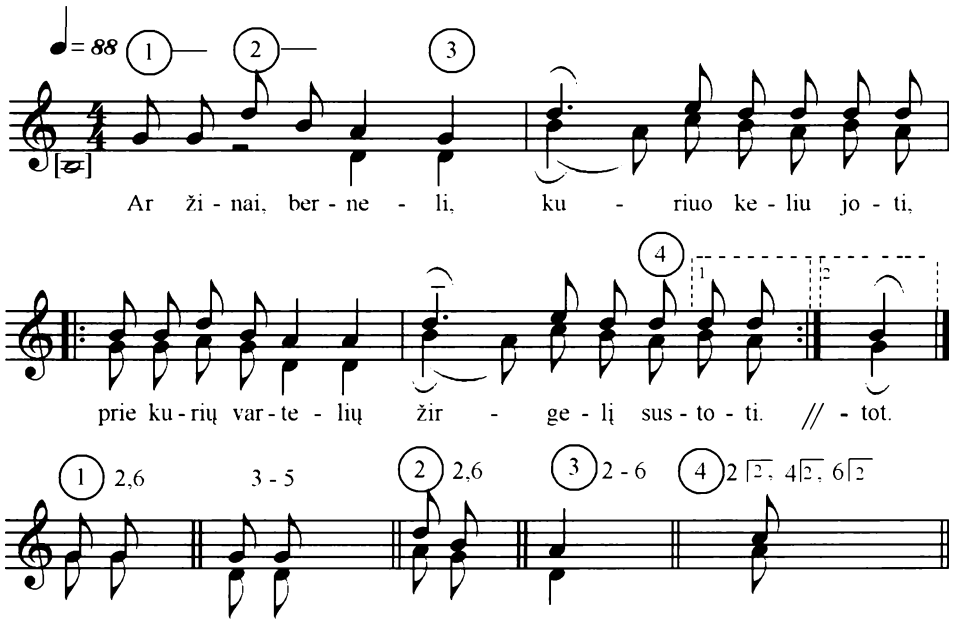

1. Ar žinai, berneli,
Kuriuo keliu joti,
Prie kurių vartelių
Žirgelį sustot(i)? (2x2)

2. Josiu, kur darželis
Tvorele aptvertas
Ir stikla langelis
Vakarais pravert's. (2x2)

3. Josiu, kur mergelės
Geltonom kasełėm
Į mane žiūrėje
Mėlynom akełėm. (2x2)

4. Jaunas bernužėli,
Grįžk atgal' žirgelį –
Aš jau išsirionko
Sau kitą bernel(į). (2x2)

5. Sėdau ant žirgelia,
Man' kančiukas rankoj –
Sudieu, mergužėla,
Tegul' kiti lank(o). (2x2)

6. Josiu į tą šalį,
Kur saulutė teka.
Atradau mergelį,
Kur su manim šnek(a). (2x2)

* Yra kompaktinėje plokštelėje

Ateina laikas, nuobodžios dienos

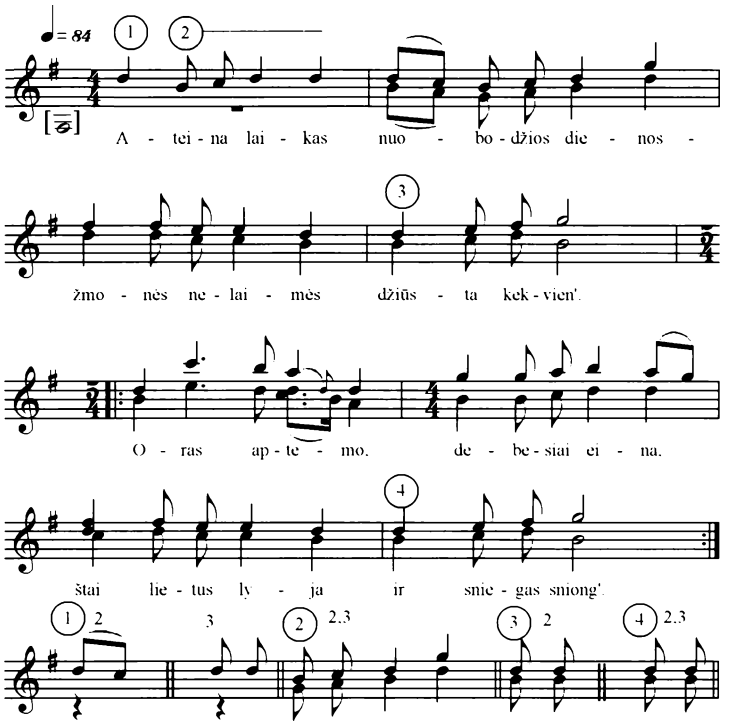

1. Ateina laikas nuobodžios dienos –
   žmonės nelaimės džiūsta kekvien'.
   Oras aptemo, debesiai eina,
   Štai lietus lyja ir sniegas sniong'. (2x2)

2. Visų paukštelių dainos išnyko,
   Toli išskrido – lizdeliai palik(o).
   Jau piemenėliai neberaliuoja,
   Šalčio prispausti rauda ir dejuoj. (2x2)

3. Tų nakčių jilgumas, dienų trumpumas,
   Neišsakytas žmonių liūdnums.
   Žmones vargdieniai nė viens neskraido,
   Sparnų neturi, jie po purvus braid. (2x2)

Dėku tau, močiute

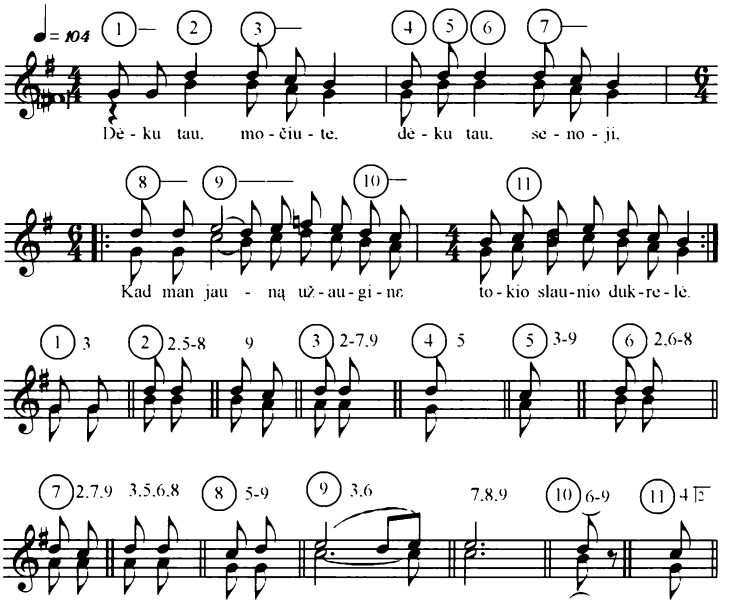

1. Dėku tau, močiute,
   Dėku tau, senoji,
   Kad man jauną užauginɛ
   Tokio slaunio dukrelė. (2x2)

2. Tik ne dėku, mvčiute,
   Ti ne dėku, senoji,
   Kad man jauno pažadėjai
   Už pijoka bernelia. (2x2)

3. Jis pragers rugelius
   Ir nuo lauko rugelius,
   Jis pragers mane jauną
   Ir nu rankų žedelius. (2x2)

4. Grįžk atgal', dukrele,
   Grįžk atgal', jaunoji,
   Grąžink savo jaunas dienas
   Ir žaliąsias rūtelas. (2x2)

5. Nebegrįšiu, močiute,
   Nebegrįšiu, senoji,
   Jau surištos baltos rankos,
   Parmainyti žiedeliai. (2x2)

6. Kaip sesutės rūtas sės,
   Unt rytojos skint galės,
   Tai tada, mvčiute,
   Aš pas tave sugrįšiu. (2x2)

7. Kaip broliukai rugius sės,
   Unt rytojos pjaut galės,
   Tai tada, mvčiute,
   Aš pas tave sugrįšiu. (2x2)

8. Kai kačergos pražydės,
   Bumbuliukɛ užsidės,
   Tai tada, mvčiute,
   Aš pas tave sugrįšiu. (2x2)

9. Kai su šaukštu duoną rieks,
   Su gelaži barščius srėbs,
   Tai tada, mvčiute,
   Aš pas tave sugrįšiu. (2x2)

Lietuvos mergelės

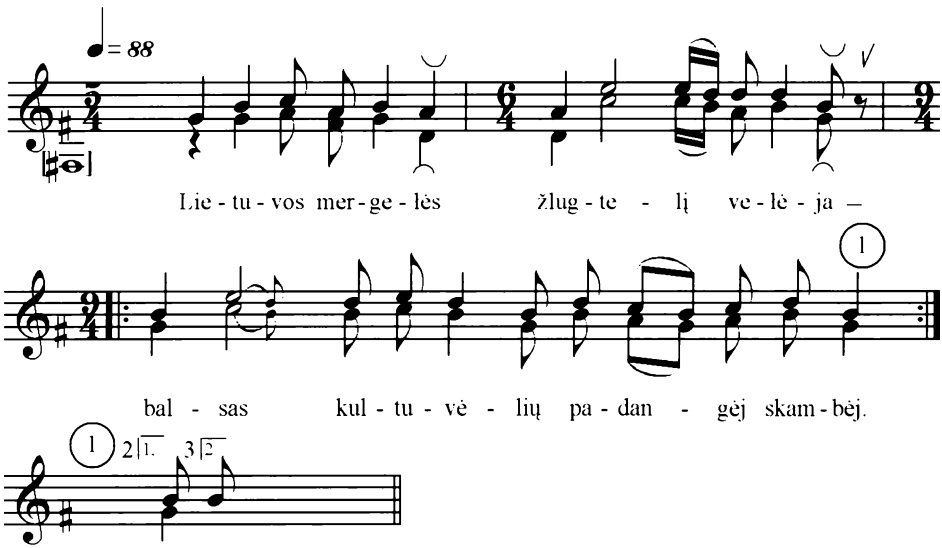

1. Lietuvos mergelės
Žlugtelį velėja –
Balsas kultuvėlių
Padangėj skambėj. (2x2)

2. - Ko liūdi, mergyte,
Po žaliu kleveliu?
Ar tau saula šilda,
Ar bijai vijelio? (2x2)

3. - Nei man saula šilda,
Nei bijau vijelio –
Liūdna man širdela,
Nėr mana bernelio. (2x2)

4. - Aik čionai, mergyte,
Sėsk ant mano kelių.
Mudu pakalbėsim
Daug meilių žodel'. (2x2)

5. - Aik šalin, bernelio,
Man' tavęs nereikia.
Girdžiu aš nuo žmonių,
Kad tu mane peik'. (2x2)

6. Man tokių bernelių
Žardai prižardyti.
Aik šalin iš akių –
Nenoriu matyt'. (2x2)

7. Aik šalin, bernelio,
Man' tavęs nereikia.
Su tuo rudu ploščiu
Manęs neviliok. (2x2)

Stoviu ant tiltelio

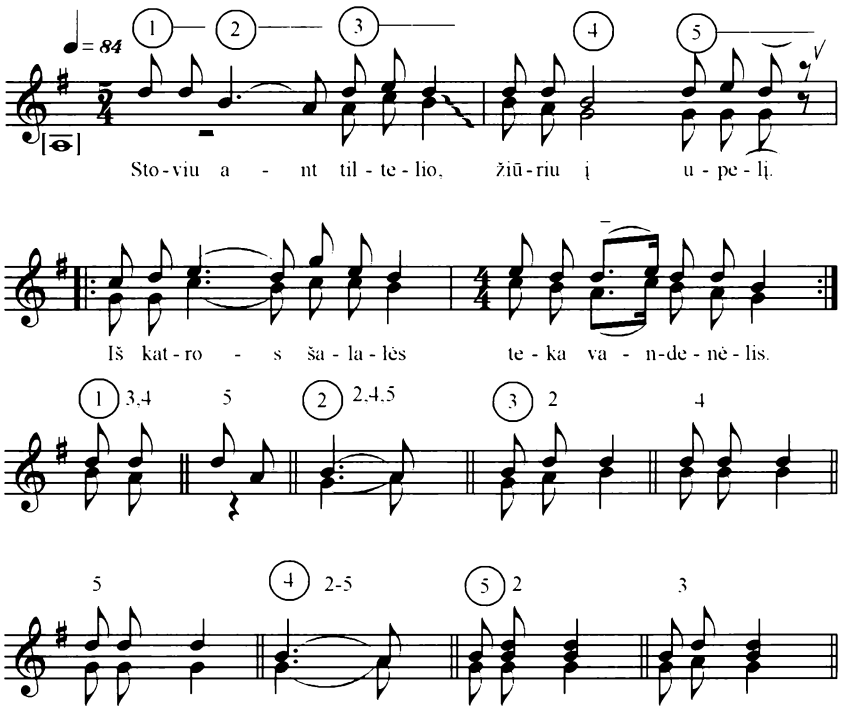

1. Stoviu ant tiltelio,
   Žiūriu į upelį,
   Iš katros šalałės
   Teka vandenėlis. (2x2)

2. Ar iš rytų pietų,
   Ar iš vakarėlių,
   Ar iš tos šalałės,
   Kur mana bernelis? (2x2)

3. Pamačiau – atplaukia
   Mažutis laivelis,
   Ir an to laivelio
   Tupi balυndėlis. (2x2)

4. Balandis tupėjo,
   Į laivą žiūrėjo
   Ir savo snapely
   Laiškelį turėjo. (2x2)

5. Kai tiktai laiškelį
   Pradėjau skaityti, -
   Ir par ašarėles
   Negaliu matyti. (2x2)

Ta gegute, ta pilkoji

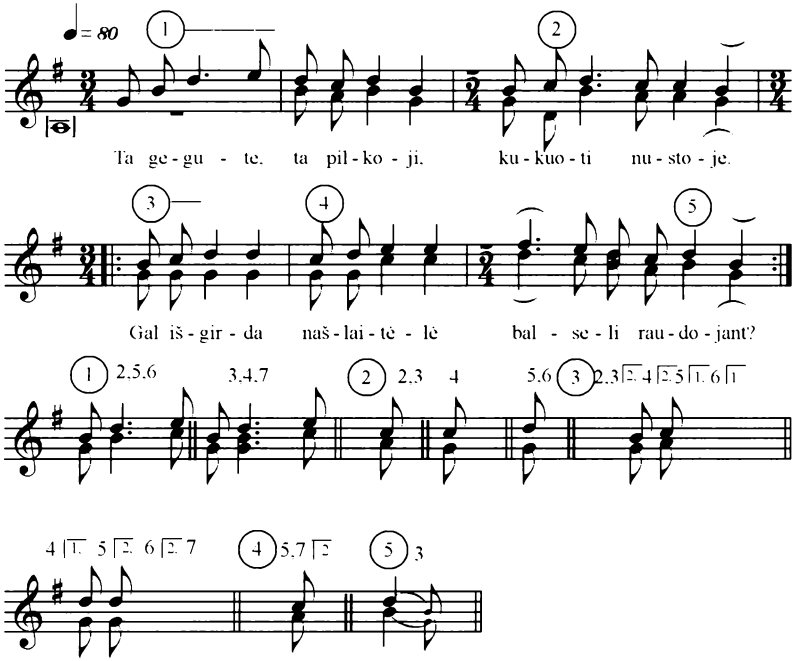

1. Ta gegute, ta pilkoji,
   Kukuoti nustoje.
   Gal išgirda našlaitėlė
   Balseli raudojant? (2x2)

2. Niekas manęs nebekalbin,
   Kad aš našlaitėla.
   Aš neturiu tėvužėlio
   Anė motinėlės. (2x2)

3. Atsikėlus anksti rytą
   Skubu prie darbelio,
   Kad suspėčiau aplankyti
   Močiutės kapelį. (2x2)

4. Aš nuėjus į kapines
   Gal prisibudinsiu,
   Atsiklaupus an kelalių
   Kryžių apkabinsiu. (2x2)

5. Kelkis kelkis, motinėla,
   Iš šaltų kapelių
   Ir parodyk našlaitėlė,
   Kaip šviečia saulala. (2x2)

6. Nesikelsiu, dukterėla,
   Iš šaltų kapelių
   Ir nerodysiu takelio,
   Kur šviečia saulala. (2x2)

7. Sode vyšnių an šakelių
   Čiulba lakštυngėla.
   Pasiklausyk, motinėla,
   Kaip verk' našlaitėla. (2x2)

Tykus vakarėlis

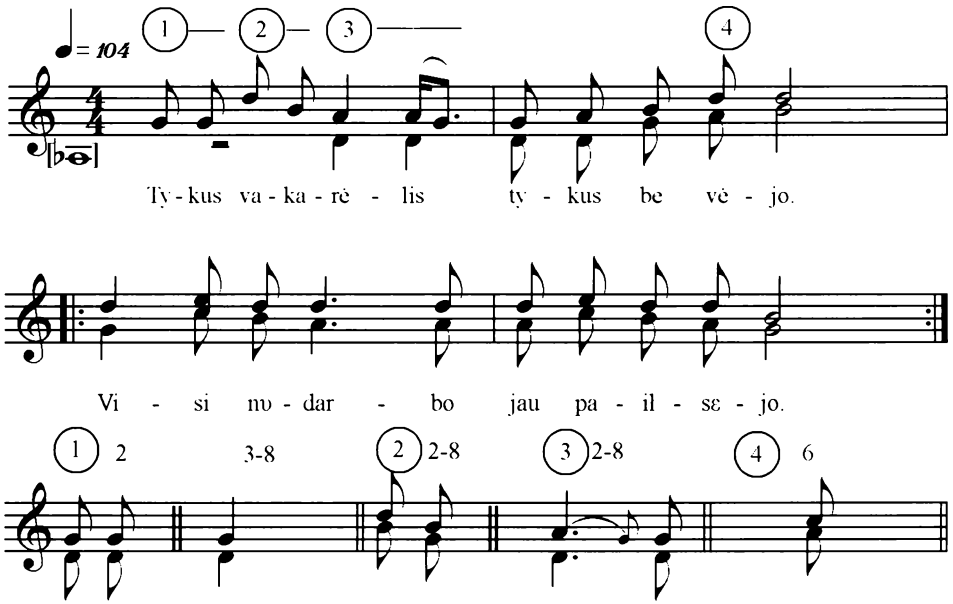

1. Tykus vakarėlis,
   Tykus be vėjo.
   Visi nu darbo
   Jau paiłsėjo. (2x2)

2. Tik viena močiutė
   Dar nemegojo –
   Savo sūnelio
   Neprižadino. (2x2)

3. - Kelkis, sūneli,
   Kelkis, jaunasai.
   Žvengia žirgelis,
   Žvengia bėrasai. (2x2)

4. - Nepribudinsi
   Jau užmigusio,
   Neprižadinsi
   Senai mirusio. (2x2)

5. Man dienos ilgos
   Ir naktys trumpos.
   Ant mano kapo
   Svyruoja smilgos. (2x2)

6. Ateik, močiute,
   Smilgų nuravėt,
   O jų vietelė(j)
   Rūtelių pasėt. (2x2)

7. Pasėk rūteles,
   Kad visad žaliuot,
   Ant mana kapa
   Gegute kukuot. (2x2)

8. Kukuos rytelį
   Ir vakarėlį,
   Ramins širdelė
   Man' kareivėli(ui). (2x2)

*Oi gėrio gėrio

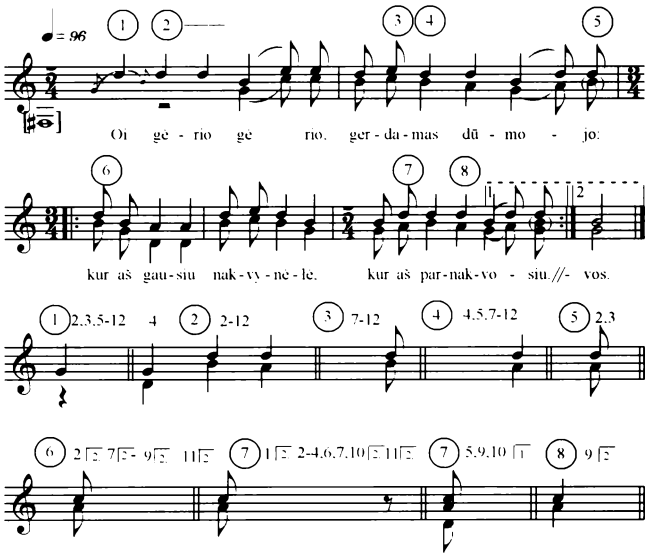

1. Oi gėrio gėrio,
   Gerdamas dūmojo:
   Kur aš gausiu nakvynėlė,
   Kur aš parnakvos(iu)? (2x2)

2. Jaučiu dvarelį
   Šalia vieškelėlia –
   Tenai mana mergužėla
   Po dvaro vaikščioj(a). (2x2)

3. - Mergela mana,
   Myliamoji mana,
   Aš nuręčia pasiklausti,
   Ar tu moki aust(i)? (2x2)

4. - Bernelio mana,
   Mylimasai mana,
   Vargiai augo, be močiūtės –
   Kas išmokys aust(i)? (2x2)

5. - Mergela mana,
   Myliamoji mana,
   Kas išmoke gegutėlė
   Girelė kukuot(i)? (2x2)

6. - Berneli mana,
   Myliamasai mana,
   Išsimoke gegutėla
   Nuo kitų paukštel(ių). (2x2)

7. - Mergela mana,
   Myliamoji mana,
   Reike tamstai išsimokyt
   Nuo kitų mergel(ių). (2x2)

8. - Berneli mana,
   Mylimasai mana,
   Aš nuręčia pasiklausti,
   Ar tu moki art(i)? (2x2)

9. - Mergela mana,
   Myliamoji mana,
   Vargiai augo, be tivelia –
   Kas išmokys art(i)? (2x2)

10. - Berneli mana,
    Mylimasai mana,
    Kas išmoke karvelėlį
    Girelė burkuot(i)? (2x2)

11. - Mergela mana,
    Myliamoji mana,
    Išsimoke karvelėlis
    Nuo kitų paukštel(ių). (2x2)

12. - Berneli mana,
    Mylimasai mana,
    Reike tamstai išsimokyt
    Nuo kitų bernel(ių). (2x2)

Nelaimiong ta mergela

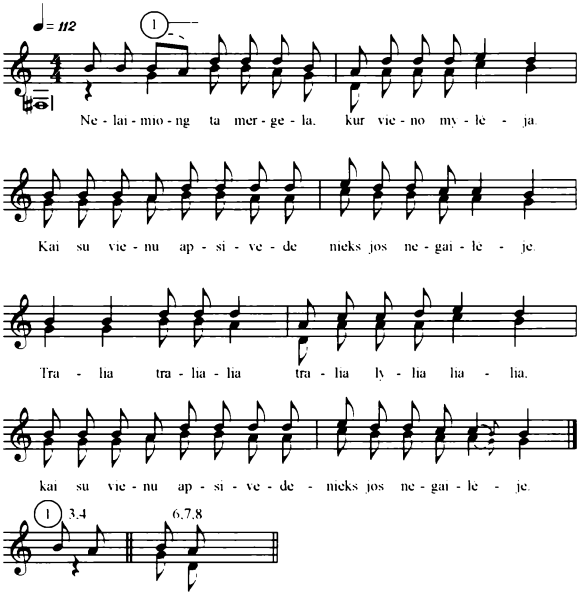

1. Nelaimiong ta mergela,
   Kur vieno myłėja.
   Kai su vienu apsivede –
   Nieks jos negaiłėje.
   Tralia tralialia
   Tralia lylia lialia,
   Kai su vienu apsivede
   Nieks jos negaiłėje.

2. Tik laimiong ta mergela,
   Kur dešim myłėja.
   Kai su vienu apsivede –
   Devyni gaiłėje.
   Tralia tralialia
   Tralia lylia lialia,
   Kai su vienu apsivede –
   Devyni gaiłėje.

3. Kai važiava ji į šliūbo,
   Antanėlis verke,
   O Jonukas iš liūdnumo
   Akeles užmerke.
   Tralia tralialia
   Tralia lylia lialia,
   O Jonukas iš liūdnumo
   Akeles užmerke.

4. Petras vijo pelų virvę,
   Sake: „Pasikarsiu“.
   Vladas griebe už kačergos,
   Sake: „Nusišausiu“.
   Tralia tralialia
   Tralia lylia lialia,
   Vladas griebe už kačergos,
   Sake: „Nusišausiu“.

5. Jokūbėlis iš liūdnumo
   Vaikšto susivėlęs,
   O Kaziukas nebeklauso
   Savo motinėlės.
   Tralia tralialia
   Tralia lylia lialia,
   O Kaziukas nebeklauso
   Savo motinėlės.

6. Tas Broniukas iš liūdnumo
   Nežino, ką daryti.
   Jis išbėgo tuoj an kelio,
   Kad ją pamatyti.
   Tralia tralialia
   Tralia lylia lialia,
   Jis išbėgo tuoj an kelio,
   Kad ją pamatyti.

Pastaba. Įdomus atvejis: ši daina pradėta dainuoti tarmiškai, o toliau dainuota bendrine kalba. Pirmieji pormai - liaudiški, toliau - individuali kūryba.

7. Jurgis bėgo lig Daujėnų,
Sake: „Nebegrįšiu“,
Algis bėgo ir vis šaukė:
„Po tiltu palįsiu“.
Tralia tralialia
Tralia lylia lialia,
Algis bėgo ir vis šaukė:
„Po tiltu palįsiu“.

8. Ten po tiltu aš palindęs
Nieko nebijosiu.
Kai važiuos jinai iš šliūbo,
Lazda ją pardrošiu.
Tralia tralialia
Tralia lylia lialia,
Kai važiuos jinai iš šliūbo,
Lazda ją pardrošiu“.

*Oi, lʊnkela lʊnkela

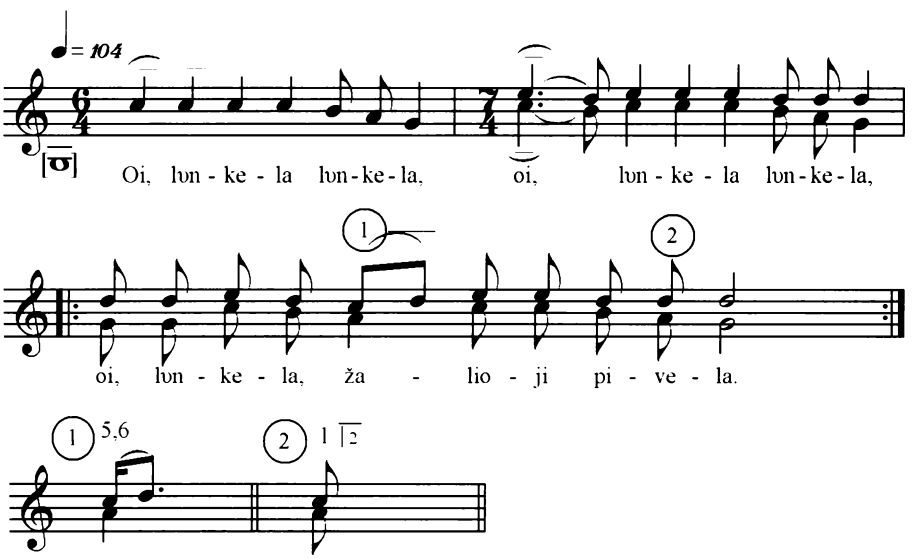

1. Oi, lʊnkela lʊnkela,
Oi, lʊnkela lʊnkela,
Oi, lʊnkela, žalioji pivela. /2k.

2. Oi, mas pjausim šinelį,
Oi, mas pjausim šinelį,
Oi, mas pjausim, bernelė, šinelį. /2k.

3. Oi, mas josim Rygužė,
Oi, mas josim Rygužė,
Oi, mas josim, bernelė, Rygužė. /2k.

4. Slaunas miestas Ryguže,
Slaunas miestas Ryguže,
Dar slaunesnis, bernelio, Varšava. /2k.

5. Bimbia kul'kos kai bitės,
Bimbia kul'kos kai bitės,
Bimbia kul'kos, bernelio, kai bitės. /2k.

6. Teka kraujas kaip vanduo,
Teka kraujas kaip vanduo,
Teka kraujas, bernelio, kaip vanduo. /2k.

7. Laka šunys kaip levai,
Laka šunys kaip levai,
Laka šunys, bernelio, kaip levai. /2k.

*Oigi Dievi, kaip man gera

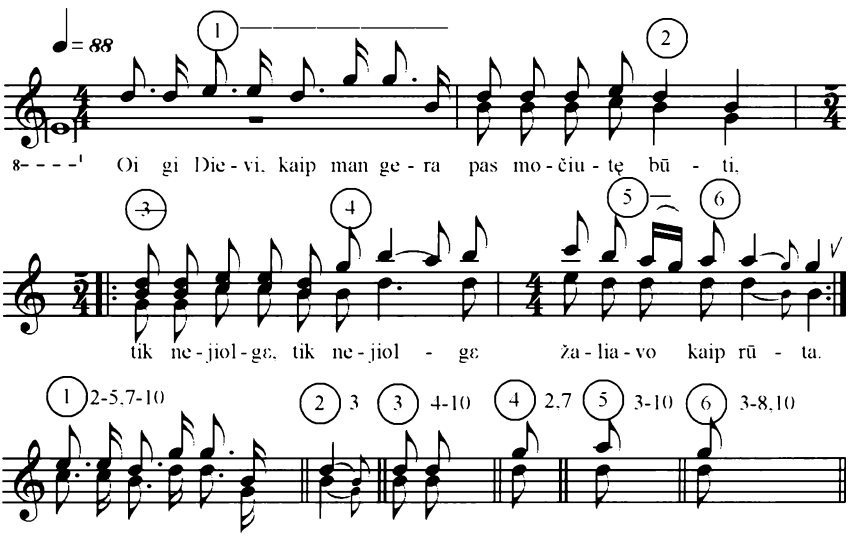

1. Oigi Dievi, kaip man gera
   Pas močiutę būti,
   Tik nejiolgɛ, tik nejiolgɛ
   Žaliavo kaip rūta. (2x2)

2. Kaipgi gražė, motinėla,
   Mane užauginai -
   Kas kartelį valʊndėlė(j)
   Vardeliu vadinai. (2x2)

3. Kaipgi gražė, motinėla,
   Anksti rytą kėlai -
   Gražiais, meilingais žʊdeliais
   Kaip lakštʊngėlėla. (2x2)

4. Kelkis kelkis, dukterėla,
   Saula pusritėly,
   Aik un sodo paklausyti –
   Kukuoj gegutėla. (2x2)

5. Atsikėlus anksti rytą
   Ėjau paklausyti,
   Skubinuosi kuo graičiausė
   Rūtelių lankyti. (2x2)

6. Vidury mana darželia
   Lova žalių rūtų,
   Iš pakraščių baltos rožės,
   Kad tik gražiau būtų. (2x2)

7. Aš nuėjau į sʊdelį
   Pažiūrėt bitelių
   Ir pamačiau, kad atjoja
   Su širmu žirgeliu. (2x2)

8. Neprijoja bernužėlis
   Pri kiema vartelių –
   Prakalbina mane jauną
   Paklausdamas kelio. (2x2)

9. Ašen jauna panytėla
   Kelia nežinojau,
   Liepiau joti (j)un kemelį
   Pasiklaust' tivelia. (2x2)

10. Kaip nejilgɛ bernužėlis
    Su tėvel' kalbɛje –
    Su tiveliu kalbɛdamas
    Mane pažadėjo. (2x2)

NAUJĀMIESTIS

Naujamiesčio šv. apaštalo Evangelisto Mato bažnyčia.

E. Urbono nuotrauka

14 km į pietvakarius nuo Panevėžio, ant dešiniojo Nevėžio kranto, įsikūręs Naujamiestis. Čia dar Vytauto laikais buvo apgyvendinti karaimai. Kitoje Nevėžio pusėje, pušyne, yra visoje Lietuvoje žinomos karaimų kapinės.

Derlingos Naujamiesčio apylinkių žemės gerai tiko žemdirbystei. Naujamiesčio dvarą ir miestelį valdė Valavičiai, Biržų Radvilos, vėliau Oginskiai, Karpiai. Reformatų parapija ir mokykla minima apie 1583 m., katalikų medinė bažnyčia Oginskių pastatyta 1689 m., dabartinė dvibokštė mūrinė bažnyčia baigta statyti 1909 m. Parapijoje garsiausi šv. Onos atlaidai. Viena seniausių rajone ir mokykla – 1781 m. jau buvo 16 mokinių.

Tautinis sąjūdis Naujamiestyje reiškėsi anksčiau negu kitose vietose. Vyskupo M.Valančiaus laikais įsteigtas Blaivybės skyrius turėjo net 150 narių. Spaudos draudimo laikais plito knygnešių veikla – 8 km nuo Naujamiesčio, už Vadaktėlių, Garšvių k. 1885-1896 m. veikė knygnešių centras. Garšvių knygnešių draugiją įkūrė Jurgis Bielinis iš Biržų, Suostų k., ir Garšvių k. Kazys Ūdra. K. Ūdra palaidotas Vadaktėlių kapinėse.

1905 m. per šv. Onos atlaidus įvyko tūkstantinės minios susidūrimas su rusų žandarais. Žuvo 4 vyrai, kiti sužeisti. Amerikos lietuviai žuvusiems pastatė kapinėse paminklą.

Į vakarus nuo Naujamiesčio, prie Šuojos upės, Pakalniškių k., yra II-III a. pilkapiai, tyrinėti dailininko R.Švoinickio ir dr. J. Basanavičiaus.

XX a. pr. tautosaką rinko mokytojas Jonas Palukaitis.

Tarmę 1959 m. tyrė kalbininkas Jonas Šukys. Ši tarmė – dar šiaurės panevėžiškių, bet kiek į pietus jau pereinama į pietų panevėžiškių.

Užrašė **Naujamiesčio vid. m-klos mokiniai.**
Vadovė mokyt. **Algima Markavičienė.** 1980 m.

Orų spėjimai

(**Barbora Diržinauskienė**, 78 m., Naujamiestis)

Karvės zylioja – bus lietus.

(**Kazys Kazokaitis,** 65 m., Sargėnų k.)

Jeigu kiauliena mėsa yra šlapia, tada bus lietus.

(**Aleksas Kareckas,** gim. 1911 m.)

Kai varnos skraido aukštai, tai bus lietaus.

Kai gaidžiai gieda, tai bus lietus.

(**Marcinkevičius,** 72 m., Naujamiestis)

Jeigu vasarą stirnos rėkia, bus lietaus.

Jeigu žuvėdros rėkia, bus lietaus.

Jeigu katė gaudo savo uodegą, bus lietus.

Bitės labai piktos prieš lietų.

(**Ona Vertelkienė,** 40 m., Sargėnų k.)

Jeigu dūmai eina žemyn, bus lietus.

Jeigu varnos maudosi baloje, bus lietus.

(**Ksavera Čepaitienė,** 63 m., Sargėnų k.)

Jeigu ant filidendros lapų kabo vandens lašai, bus lietus.

Prieš lietų labai nuslunga eketėse vanduo.

(**A.Marcinkevičienė,** 58 m., Naujamiestis)

Kaip šuo ėda žolę, tada bus lietaus.

Kaip arklys stovėdamas snaudžia, tada bus lietaus.

Kaip varlės kvarkia, tada bus lietaus.

(**J.Zinkinas,** 45 m., Naujamiestis)

Kaip saulė raudona leidžiasi, tada bus lietaus.

Kada būna tirštas rūkas ir jis pakyla aukštai, tai tą dieną bus lietaus.

(**B.Morkevičienė,** 46 m., Naujamiestis)

Kaip katė ėda žolę, tada bus lietaus.

Kaip šuo kaukia pakėlęs galvą, tada bus lietaus.

Kaip piemenys vasarą dainuoja, tada bus lietaus.

(**Ignas Paliulis,** 88 m., Naujamiestis)

Kad saulė atrodo balzgana, tai bus lietaus, o jei tyra, tada bus geras oras.

Jei saulė tik patekėjus atrodo truputį lyg didesnė kaip visuomet, tada be abejonės bus lietaus.

Jei saulė nusileidžia debesin, bus iš ryto lietaus.

Jei debesys prieš saulės tekėjimą raudoni ar juodi, tada bus lietaus.

(**Stasys Paliulis,** 45 m., Ragainės k.)

Lyjant, lašams krintant į vandenį, daros burbulai, – (jie) rodo didesnį lietų keletą dienų.

Jei žvaigždės danguj matos kaip par dūmus, tai bus lietaus.

Jei kregždė žemai skraido, tada bus lietaus.

Jei volungė rėkia, bus lietaus.

Pasakojo **Kazimieras Pelaitis,** gim. 1883 m. Nevėžninkų k., Naujamiesčio sen., ten ir gyvena.
Užrašė kalbininkas **Jonas Šukys.** 1959 m.

Apie gyvenimą ir darbus

*Kɛ aš būdavo jaun(ʊ)s, tɛ aš pʊ kaim(ʊ)s slūžidavo – vys pas tuos ūkinink(ʊ)s. Algo gaudavo, jàvų gaudavo dʊ pūr(ʊ), būlbių gaudavo. Aidavo dyrbt' ɪ padienės' – pjaut', kõnɛs (t. y. „ko, ką"). Nupjaunam, pradalg(ɪ)s išdaužam, grėbiam ɪ storiau sūnešam – tė čɪ kupečvete. Parvercˇiam sʊ grėbl(ɪ), pavakary sūdedam ʊn kūpetį, iš ta kūpečia ymam ɪ vežam namo – ɪ sukraunam ʊn daržinė.

Seniau teip: dirvon(ʊ)s apars, išakės, lin(ʊ)s pasės, nuraus, parveš namolia, nukarš – yra karštūvɛ aštúoniom gelažėlɛm – galvelʊs nutrauk(ɪ), pʊ dešims saujų sūriš(ʊ) ɪ pamerk(ɪ) ʊnt vondenį; ištrauk(ɪ), pakloj(ɪ) ʊnt dobilytės'; pagūl(ɪ), išdžiūst(ʊ), daugiau (t. y. paskui) sukočioj(ɪ) ʊn pėdʊs, sūriš(ʊ), yšvež(ʊ) ɪ yšmin(ʊ) mintuvɛs, yšplʊk(ɪ) sʊ plūktuv(ɪ), nušukuoj(ɪ) – šepečė yra gelažynė ɪ medynė, – ɪ tad(ʊ) jo (=jau) verp(ɪ).

Žemė (t. y. žemę) palaika nesėto par vasaro; yšar(ɪ), išakėj(ɪ), ūžvež(ɪ) mėšla, mėšlo ūžar(ɪ), pasėj(ɪ) rùg(ɪ)s', suakėj(ɪ). Pernė ruduo graž(ʊ)s būva – sudyga, sužėla. Gražūs rugė – nieka. Trąšų da sėj(ɪ) ʊnt viršos, ka tūr(ɪ). Pradėje augt', pláukit'. Išpláukɪje, pradėje židėt'. Paržidė-

Naujamiestis. Genovaitės Mikšytės ūkis. 2003 m.

je, ūžmezge jo (=jau) grūdo. Iš lʊngva užaug(ʊ) grūd(ʊ)s ı privara lig rugiapjūč(ı). Daba nupjaus, sustatıs un gùb(ʊ)s pʊ dešimtį pėdų – gražė kaip kareiv(ı)s'. Pabʊs aštuon(ı)s' dien(ʊ)s – veš ʊnt mãšino ı kʊls.

Tūkstʊnt(ı)s' devyn(ı) šimtɛ dvilykės' metɛs aš apsiženijo, parėjės' iš kariūmenės'. Mana jo (=jau) amžios daug nebėr.

Pastaba. Suskliausti (i), (u) žymi naujamiestiečių murmamus, vos begirdimus nekirčiuoto žodžio galo balsius.

Pasakojo **Kazys Motiejūnas,** gim. 1875 m. Naujamiestyje, gyv. Sargėnų k.
Užrašė kalbininkas **Jonas Šukys.** 1959 m.

1905 metų streikai

*Aš mıstel(ı) gymės' – Naujamıst(ı), al' svetimo gryčio. Prı pona – prı Karpia dvydešims pınk(ı)s' mèt(ʊ)s išbuvo (=-au). Sava neturėjam nı griteles, nieka. Sʊ šeimynom, su vaikɛs (prie pono buvom). Ordinarijo (t. y. kumečio atlyginimą, – daugiausia natūra) duodava ʊn mėnesia. Maž(ʊ)s tas ūžmʊkesn(ı)s' – sunkʊ būva, blogʊ.

Prıš pıñkt(ʊ)s mèt(ʊ)s (t. y. prieš 1905-uosius) cicilystɛ atsirada. Ger(ı) mūm būva cicilystɛ: pon(ʊ)s išmėte iš budinkų, žmon(ı)s' (ten) sulaide. Mes tad(ʊ) streikavam Liuberišk(ı), (t. y. Liberiškio dvare) – pınktuos(ı) metʊs(ı). Prašėm, valgıt' ka(d) pridėtų, konɛs. Tàd(ʊ) visur streikava, visuos(ı) dvaruos(ı). Sakam: „Tegʊ stov(ı) viskàs ʊnt lauka", – ʊ būva pat(ı) rugiapjūt(ı)s'. Kaip nepıks (ponas) – ı karuomenė būva iškvietės'. Ketr(ı)s nušove, daugiau sūžeide. Paskutynėm dınom pon(ʊ)s nesirode. Tʊkie laikɛ būva. Pryverte pon(ʊ)s par tuos streik(ʊ)s, palʊngvina (ordinarščikam).

Par gıvenimo daug mačio. Daba, senatvė, va dūsul(ı)s' dydel(ı)s'. Ait' graitɛ, runk(ʊ)s kilot' nemožn(ʊ).

Pasakojo ir dainavo **Viktorija Kasperavičienė -Motiejūnienė,**
gim. 1885 m. Liberiškio k., gyv. Sargėnų k.
Užrašė kalbininkas **Jonas Šukys.** 1959 m.

Kiaulės skerdimas

*Nʊ, papjaun(ʊ) – vyrɛ nūdur(ı). Nusvylinam – vė vyrų darb(ʊ)s. Moteres' numazgoj(ı). Galvo nupjaunam pyrm(ʊ), pilvo aprėžiam, kraujį išse-

miam, yšimam žarn(ʊ)s par šono. Išbielijam kump(ɪ)s' vis(ʊ)s ketr'ɪs', lašinėl(ɪ)s' supjaunam tɪ ʊn ketr(ɪ)s', tɪ ʊn šeš(ɪ)s' šmot(ʊ)s. Žarn(ʊ)s iščystijam, išmazgojam, yšskutam, kur jo dɪl' dešrų. Vėdaro kepam iš tų drʊtų dešrų. Kas ded(ʊ) krauja, o aš tɪ nedėdavo nɪkiek – tɪ(k) kruopas (=-os). Mėso supjaustam, sukapojam, prydedam pipyrų, cibūlia, babkavų lapų, gvaizdikėlia: par būtelia kaklo ʊn žarn(ʊ)s sūkemšam ɪ išrūkam. Dešras kiek metų gal(ɪ) būt' – nesugend(ʊ). Kɪp kad(ʊ) dara ɪ kindziūko – ʊn pūslo, ʊn pilvelį sūkemš(ʊ), išvindij(ɪ). Abʊ (=Arba) plauč(ɪ)s' apvyrinam, galvos (mėsos) prydedam, jeknų – sūdedam į pilvelį ir yškepam. Kojes', vuodeg(ʊ), kas, – tɪ košeleno išverdam.

***

Dainavimai

*Aš làbɛ buvo dainūšnike – vedžiojo(=-au).

Seniau làbɛ dainuodava: vakàr(ɪ) berniūkɛ vaikščioj(ɪ), pʊlkuoj(ɪ) – dainuoj(ɪ) visɛs kràštɛs. Dabar nebesuain(ʊ) kaimyn(ʊ)s sʊ kaimyn(ʊ), pykstas(ɪ), pasivydž(ɪ). Oi, dainuodava žmon(ɪ)s'! Būdava, vyrɛ dainuoj(ɪ), valiuoj(ɪ), šieno kė pjaun(ʊ). Ka tyk(ʊ) kad(ʊ), tė gràž(ʊ) paklausyt'. Pradalgė išvara, sustoj(ɪ), išvaliuoj(ɪ) posmo, kaip kas išmana.

***

***Aš, pavalgės' grikų košės',**
Pjaun(ʊ) šieno atsilošės'.

Valioj, mana dalgela,
Valioj valioj!
Valioj, mana skʊmbʊnėla,
Valioj valioj!

Pjaukim pjaukim, netingėkim.
Kaip nupjausim - pasilsɛsim.

Valioj, mana dalgela,
Valioj valioj!
Valioj, mana skʊmbʊnėla,
Valioj valioj!

Pjovio kalnelį baravikuoto,
Ràdo mergaitė išdegutuoto.

Valioj, mana dalgela,
Valioj valioj!
Valioj, mana skʊmbʊnėla,
Valioj valioj!

Pjovio šieno po balalɛ,
Ràdo mergo kė varlalɛ.

Valioj, mana dalgela,
Valioj valioj!
Valioj, mana skʊmbʊnėla,
Valioj valioj!

Pastaba: Kas ko išgalvoj(i) - i dainuoj(i): ved(ʊ) pasikeisdam(i).

*** Pasišėrio sau žirgelį –**
Kad ɪ mažo juodbėrėlį.
Josi(ʊ) pas mergelɛ –
Balto lelijėlɛ.

– Oi, broliūkɛ dobiliūkɛ,
Kaip nujos(ɪ) pas mergelɛ,
Prisiryš'k žirgelį
Prɪ rūtų daržel(ɪ).

Šit išein(ʊ) mergužėla,
Klausinėj(ɪ) žirgužėlia:
– O ko tʊ žvinguoj(ɪ),
Ko tʊ reikalauj(ɪ)?

Ar tʊ nor(ɪ) avižėlių,
Ar baltųjų dobilɛlių,
Ar žalia šɪnelia,
Čysta vʊndenėlia?

Nei aš nori(ʊ) avižėlių,
Nei baltųjų dobilɛlių,
Tik žalia šɪnelia,
Čysta vʊndenėlia.

***Aš pas sava motinytė**
Kaip rože žɪdėjo,
O už tavį, bernužėlio,
Kaip rūd(ɪ)s' rudyjo.

Aš pas sava motinytė
Kaip long(ɪ) kvɪtkel(ɪ)s',
O už tavį, bernužėlio,
Kaip kertė ražel(ɪ)s'.

Aš pas sava motinytė
Balt(ʊ) ɪ raudon(ʊ),
O už tavį, bernužėlio,
Juod(ʊ) ɪ gelton(ʊ).

***– Tekėk, dūkrʊ, už cigona.**
– Oi, moč(ɪ), ne ne ne,
Motinyt(ɪ), ne ne ne!
Už cigona nutekėsi(ʊ),
Daug makorų apturėsi(ʊ).
(paaiškino: makorų - nagaikų)
Oi, moč(ɪ), ne ne ne,
Motinyt(ɪ), ne ne ne!

– Tekėk, dūkrʊ, už mužyka.
– Oi, moč(ɪ), ne ne ne,
Motinyt(ɪ), ne ne ne!
Už mužyka nutekėsi(ʊ),
Susivėlʊs vaikštinėsi(ʊ).
Oi, moč(ɪ), ne ne ne,
Motinyt(ɪ), ne ne ne!

– Tekėk, dūkrʊ, už stalioria.
– Oi, moč(ɪ), ne ne ne,
Motinyt(ɪ), ne ne ne!
Už stalioria nutekėsi(ʊ),
Krėslų dyrbt(ɪ) nemokėsɪ(ʊ).
Oi, moč(ɪ), ne ne ne,
Motinyt(ɪ), ne ne ne!

– Tekėk, dūkrʊ, už bajora.
– Oi, moč(ɪ), gut gut gut,
Motinyt(ɪ), gut gut gut!
Už bajora nutekėsɪ(ʊ),
Po pakajų čɪžinėsɪ(ʊ).
Oi, moč(ɪ), gut gut gut,
Motinyt(ɪ), gut gut gut!

***Man' patink(ʊ) tas berniūkʊs, o ka ka,**
Kur geltonɛs ʊseliūkɛs, tir lir lia,
Tir lir lylia, o lia lylia, tir lir lia. (1x2)

– Aik, bernyt(ɪ), on klɛtelɛ, tir lir lia,
Po kair(ɪ) pus(ɪ) lʊvela, tir lir lia,
Tir lir lylia, o lia lylia, tir lir lia. (1x2)

Gul'k, bernyt(ɪ), pagal' sieno, tir lir lia,
Gulɛsim abʊ iš viena, tir lir lia,
Tir lir lylia, o lia lylia, tir lir lia. (1x2)

Musėt' manį nedaboj(ɪ), tir lir lia,
Kad mán' šált(ʊ) – neužkloj(ɪ), tir lir lia,
Tir lir lylia, o lia lylia, tir lir lia. (1x2)

– Ašėn myli(ʊ) ir daboj(ʊ), tir lir lia,
Kad mán' šilt(ʊ), tė nekloj(ʊ), tir lir lia,
Tir lir lylia, o lia lylia, tir lir lia. (1x2)

Prasivėre svirna dūr(ɪ)s', tir lir lia,
Šok(ʊ) bern(ʊ)s be kepūrės, tir lir lia,
Tir lir lylia, o lia lylia, tir lir lia. (1x2)

Be kepūrės, be šalkelɛs, tir lir lia,
Nor(ɪ) sprūkt(ɪ) iš klɛtelɛs, tir lir lia,
Tir lir lylia, o lia lylia, tir lir lia. (1x2)

– Oi, mergyt(ɪ), ko darysi(ʊ), tir lir lia,
Mažʊs long(ʊ)s – neišlįsi(ʊ), tir lir lia,
Tir lir lylia, o lia lylia, tir lir lia. (1x2)

– Turi(ʊ) brolį da vɪresnį, o ka ka,
Iškirs longo da didesnį, tir lir lia,
Tir lir lylia, o lia lylia, tir lir lia. (1x2)

Vadaktėlių (Naujamiesčio sen.) bažnytėlėje 1902-1905 m. kunigavo rašytojas Juozas Tumas-Vaižgantas. Vadaktėlių kapinėse palaidotas žymiausias krašto knygnešys Kazys Ūdra.

Dainavo **Teresė Grigaitė-Galuzienė,**
gim.1940 m., gyv. Naujamiesčio mstl.
Užrašė **Eugenijus Urbonas.** 2003 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

Teresė Grigaitė-Galuzienė su vaikaite.

E. Urbono nuotrauka

* *Augo kieme dagilys

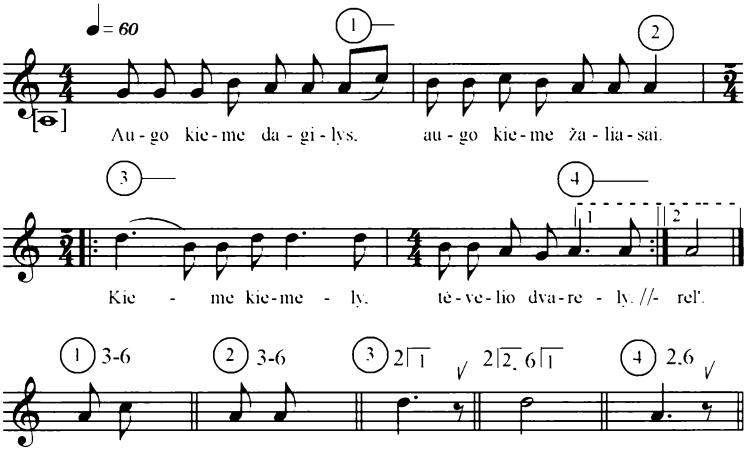

1. Augo kieme dagilys,
   Augo kieme žaliasai.
   Kieme kiemely,
   Tėvelio dvarel(y). (2x2)

2. Nėr kur šakom pasidėt',
   Nėr kur šakom pasidėt',
   Nei viršūnėlės
   Vėjeliui papūst'. (2x2)

3. Mirė mano motinėlė,
   Mirė mano sengalvėlė,
   Nėr kam suglausti
   Dagilio šakel(es). (2x2)

4. Aičiau aičiau ant kapelių,
   Klaupčio klaupčio ant kelelių,
   Verkčiau raudočiau
   Gegutės balsel(iu). (2x2)

5. Kelkis kelkis, motinėle,
   Kelkis kelkis, sengalvėle,
   Mokyk suglausti
   Dagilio šakel(ę). (2x2)

6. Kelkis rytą kuo anksčiausia,
   Aik į darbą kuo sunkiausią -
   Tai tai suglausi
   Dagilio šakel(ę). (2x2)

* Yra kompaktinėje plokštelėje

Pastaba. Padainuota bendrine kalba su viena kita tarmės ypatybe.

Dainavo **Genovaitė Mikšytė,** gim. 1930 m. Naujamiesčio mstl.
Užrašė **Eugenija Urbonas.** 2003 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

Genovaitė Mikšytė.
E. Urbono nuotrauka

* *Oi tu rūta, rūta

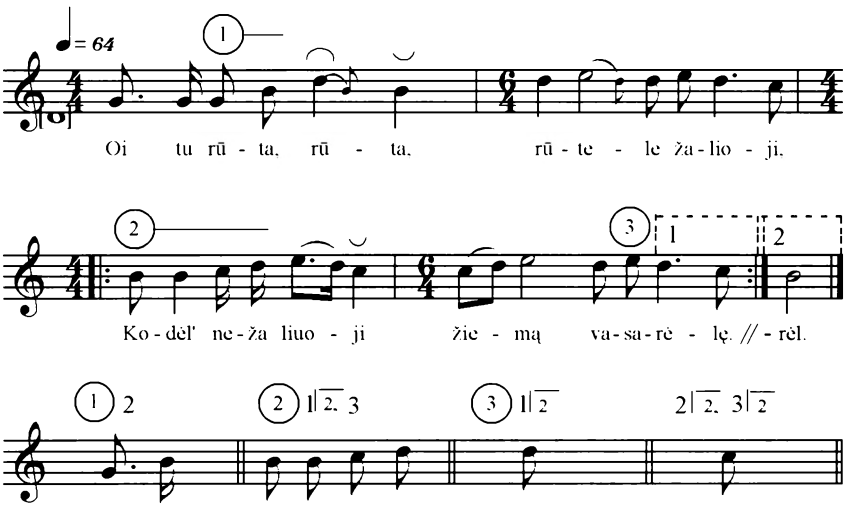

1. Oi tu rūta, rūta,
   Rūtele žalioji,
   Kodėl' nežaliuoji
   Žiemą vasarėl(ę). (2x2)

2. Ko gi aš žaliuosiu
   Žiemą vasarėlę,
   Neleido močiutė
   Už katro norėj(au). (2x2)

3. Išleido močiutė
   Už šelmio bernelio.
   Už šelmio bernelio
   Į didį vargel(į). (2x2)

* Yra kompaktinėje plokštelėje. Pastaba. Padainuota bendrine kalba.

Dainavo **Genovaitė Mikšytė,** gim. 1930 m. Naujamiesčio mstl.
Užrašė **Eugenijus Urbonas.** 2003 m.
Tekstą ir melodiją šifravo **Lina Vilienė.**

*Mergele mano

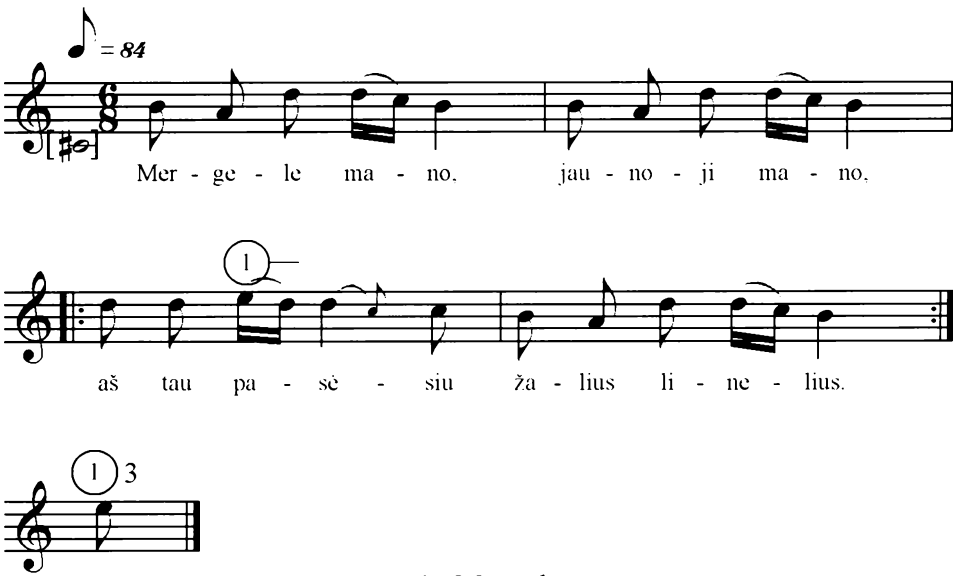

1. Mergele mano,
   Jaunoji mano,
   Aš tau pasėsiu
   Žalius linelius. (2x2)

2. Linelius verpsi,
   Dainas dainuosi,
   Tai tu pamirši,
   Kur motinėlė. (2x2)

3. Linelius verpiau
   Ir graudžiai verkiau,
   Ne tiek sieksnelių,
   Kiek ašarėlių. (2x2)

4. Jeigu išeičiau,
   Niekad negrįžčiau –
   Į tą šalelę
   Nė nežiūrėčiau. (2x2)

SMILGIAI

Smilgių šv. Jurgio bažnyčia.
Arūno Švelnos nuotrauka

Smilgiai – už 30 km nuo Panevėžio, prie plento į Šiaulius. Lygumų kraštas. 1661 m. pastatyta bažnyčia, garsėjusi skambiais varpais. Gražios, tvarkingos Smilgių kapinaitės, kurias apdainavo Sudeikių bažnyčios šventoriuje (Utenos r.) palaidotas buvęs Smilgių kunigas poetas Juozas Šnapštys-Margalis:

Kapeliai, kapeliai, gražiai išrėdyti.
Žolynais ir medžiais dailiai apkaišyti.

Tautinio sąjūdžio metu daug nuveikė knygnešiai, kuriems talkino kunigas M. Opalskis. Kunigas B.Tuskenis 1896 m. įsteigė neviešą bibliotekėlę. Netoli Smilgių į šiaurę – Puziniškis, rašytojos, pedagogės Gabrielės Petkevičaitės-Bitės gimtinė. Smilgiuose knygos kelią tęsia įsteigta rašytojos vardo premija, kuri 2003-05-07, Spaudos atgavimo, kalbos ir knygos dieną (premijos dvidešimtmečio proga buvo susirinkę ir ankstesni laureatai), įteikta rašytojai Vandai Juknaitei. Premiją įsteigė 1983 m. Smilgių kolūkio pirmininkas Vladas Navikas, toliau darbus tęsia Smilgių bibliotekininkas rašytojas Edvardas Vaičius ir rajono savivaldybė, rajono viešoji biblioteka.

Tautosaka spausdinama iš 1970 m. mokytojų Genovaitės Guokienės ir Vandos Sarcevičienės su Smilgių vidurinės mokyklos mokiniais parengto rinkinio. Rinkinys yra ir Lietuvių tautosakos rankraštyne.

Smilgių tarmė – šiaurės panevėžiškių.

Gabrielės Petkevičaitės-Bitės premijos įteikimas rašytojai Vandai Juknaitei. 2003 m.
E. Urbono nuotrauka

Pasakojo ir dainavo **S. Matuzienė,** Dapšionių k., Smilgių par., Radviliškio r. (buv. Šeduvos).
Užrašė mokyt. **Genovaitė Guokienė.** 1970 m.

Naurašilių mitologiniai akmenys

Viena Smilgių apylinkės įžymybių – akmenys, vadinami Mukolais. Pasak padavimo, tai – suakmenėję žmonės.

Gyva legenda apie valstietį, Velykų rytą išėjusį lauko arti. Arė arė, bet, suskambinus varpams, staiga trenkė perkūnas, ir žmogus virto akmeniu. Suakmenėjo ir jo pati su vaikais, kai nešė vyrui pusryčius.

Yra ir kitas variantas.

Žiaurus dvarininkas išvarė savo baudžiauninką Velykų rytą lauko arti. Tas arė, bet, kai suskambo bažnyčios varpai, sustojo. Atsiradęs dvarininkas ėmė mušti artoją. Trenkė perkūnas, ir dvarininkas virto akmeniu. Suakmenėjo ir jo pati bei vaikai, sekę paskui poną.

Pradėjus naudoti Naurašilių žvyro karjerą, 1984 m. akmuo, kaip unikalus objektas, apipintas padavimais, perkeltas į saugią vietą. Mukolienė dingo be žinios, o Mukoliukas kartu su tėvu įsikūrė naujoje vietoje, šalia Naurašilių kaimo kapinaičių.

Žodis Mukolas gal kilęs iš žodžio „mokyti“. Teigiama, kad prie šio akmens vesdavo vaikus pasisemti išminties.

Lelijų kalnas

Nuo Puziniškio, einant per mišką pietų kryptimi (apie 1 km), yra legendinis Lelijų kalnas.

Pasakojama, kad per mišką ėjusias tris merginas užpuolė ir žiauriai tame kalnelyje nukankino. Vidurnakty kasnakt toje vietoje neva pražystančios baltos lelijos, nuostabiai gražiai blizgančios, šviečiančios. Paliestos jos tuoj pradingsta.

***

– Motinėle mano brangi,
Ką tu, ką tu padarei,
Kad tokiam jaunam amžely
Mum našlaičius palikai?

Ar negaila tau vaikelių,
Apleistų šito(j) šaly?
Ar girdi tu, motinėle,
Kaip dejuojam mes maži?

Kam apleidai ši kampelį
Ir nenori jo lankyt?
Ar negaila tau vaikelių,
Ar nenori jų matyt?

Aplankyk manį, mamyte,
Nors saldžiam sapne.
Tavo veidas nors išbalęs,
Bet vilioja jis manį.

***

Kada kiškis kepė barankas –
Barankas be miltų, be geldos,
Teip baltas, teip baltas,
O laputė šokinėjo, kad i barankų norėjo –
Uku ku, uku ku.

Kada mes nuėjom į mišką, į mišką
Ir pasigavom kiškiuką, kiškiuką.
Iš akių, kojų, auselių
Bus mum šviežienos mėselės –
Uku ku, uku ku.

Kada mes gėrėm arielką, arielką,
Šunys mazgojo torielkas, torielkas.
Iš seno kiškio kailelio, kailelio
Bus tiem vyram kepurėlės –
Uku ku, uku ku.

***

O, kaip nusibodo stonas moterystės,
O, kaip malonu man stonas panystės. (2x2)

Parduočia skrynias, plonas drobeles,
Kad tik atvaduočia jaunąsias dieneles. (2x2)

Išgerčia burna upės vandenėlį,
Kad tik atvaduočia rūtų vainikėlį. (2x2)

***

Kur Nemunas ir Dauguva,
Čia mūsų brangi Lietuva.
Kur Šešupė, Neris plaukia,
Čia mūsų šalelė myliama.

Čionai mergaitės Lietuvos
Myli rūtelių darželius:
Laisto rūteles ryteliais,
O lelijas vakarais.

O kaip atjoja bernelis,
Užmauna aukso žiedelį,
Tada skina rūtelių šakeles,
Pina vainikėlį ant galvelės.

***

Pas močiutę augau,
Valelę turėjau, –
Kur tik aš norėjau,
Tenai vaikštinėjau.
Kur tik aš norėjau,
Tenai vaikštinėjau.

Buvo raudoni veideliai,
Kaselės geltonos.
Ant savo galvelės
Šiandien gavau poną.
Ant savo galvelės
Šiandien gavau poną.

Būsiu nubarta,
Nebus kam užtarti,
Pasakis anyta,
Kad negera marti.
Pasakis anyta,
Kad negera marti.

Nueisi į bažnyčią –
Tamsi te(n) kertelė,
Kur aš klūpėjau
Būdama panelė.
Kur aš klūpėjau
Būdama panelė.

Grojo vargonai –
Vargo vargonėliai.
Ant mano galvelės
Visi rūpestėliai.
Ant mano galvelės
Visi rūpestėliai.

Oi tu, berneli,
Tujen, bernai, rūstus,
Tu manį suvalgei
Be duonos, be druskos.
Tu manį suvalgei
Be duonos, be druskos.

Pasakojo **A. Bernotaitė-Maironienė,**
gim. 1915 m., gyv. Viburių k.
Užrašė **R. Gaškaitė.**

Valìliškių šilo legenda

Oi, kokio būta to šilo! Kiek meškų, visokių gyvačių, žalčių ir žvėrių jame buvo! Tiesiog krebždėlynas. Pasidarė žmonėm pavojinga gyventi.

Seniau medžioklė buvo prasta. Medžiojo ietim, o ir tų ne visi turėjo, ne visi mokėjo jas ir valdyti. Žmonės galvojo galvojo, kaip apsigint nuo priešų. Pagaliau nutarė kasti miške duobes stačiais kraštais ir viršum jų pakabinti keptą antį, žąsį.

Vilkam kvepia, šoka jie ant kepsnio ir įkrinta į duobę. Rytą kaimo vyrai eina su šakėm, kuokom vilkų mušt. Taip juos ir sumažino. Iki šių dienų yra išlikęs tos vietos pavadinimas – Vilkduobės.

Su gyvatėm susidorojo burtininkas. Miške buvo iškasta duobė. Atėjo žinius su burtų lazdele, sutrimitavo. Pradėjo iš viso miško šliaužti gyvatės, visokie šliužai. Visi lenkiasi prieš burtininką, o tas savo lazdute parodo jiem tą duobę. Jie nenori ten eiti, bet reikia. Paskiausia atėjo gyvačių karalius su karūna ant galvos. Kaip jis ilgai meldė burtininką, kaip lingavo savo karūnuota galva, kad paliktų jiem gyvybę! Burtininkas ir to negailėjo – įvarė į duobę.

Suėjo kaimo vyrai. Duobė su gyvatėm buvo užkasta. Nuo to laiko iki šiol nėra gyvačių, žalčių, jokių šliužų tam miške.

Su meškom kiek sunkiau buvo. Nuo jų ir į medį neįlipsi. Tu lipi į vieną, o meška – į kitą. Tu iš medžio – ir meška žemėn. Belieka tik susidraugaut. Reikia turėti medaus ir cukraus. Ir tai draugystė nerami.

Kad giria buvo graži, tai tiesa. Ji puikavosi savo ilgakamienėm pušim, ąžuolais. Kai statė Smilgių bažnytėlę, visa pagrindinė medžiaga buvo vežama iš Valiliškių šilo.

Pasakė **N. Banelienė,** 83 m., gyv. Sujetų k.
Užrašė **V. Banelytė.**

Mįslės

Viršu(j) medžio duona rūgsta. *(Obuolys)*
Raudonas ponaitis, pilve akmenaitis. *(Vyšnia)*
Kodėl šuo uodegą vizgina? *(Todėl, kad šuo už uodegą stipresnis)*

Loja kaip šuo,
Bėga kaip šuo,
Tik ne šuo. *(Kalė)*
– Kur tu eini, veltena?
– Kas tau darbo, skutena! *(Avis ir pieva)*
Mįslių tėvas klane guli. *(Liežuvis)*
Po ledu žirklės. *(Vėžys)*
Prakerti ledą, randi sidabrą,
Prakerti sidabrą, randi auksą. *(Kiaušinis)*
Už žemę juodesnis,
Už sniegą baltesnis,
Už slenkstį mažesnis,
Už stogą aukštesnis. *(Šarka)*
Šakė dvinagė,
Ant tos šakės avilys,
Ant to avilio kamuolys,
Ant to kamuolio giria. *(Žmogus)*
Baltai valgo, juodai spjaudo. *(Balana)*
Keturi brolaičiai po viena kepure. *(Stalas)*
Dyvinas bernas, įvijos kelnės. *(Grąžtas)*
Dirva be takų, pervažiavus nėr vėžių. *(Ežeras)*
Sidabrinis balandis po žemę sklando. *(Plūgas)*

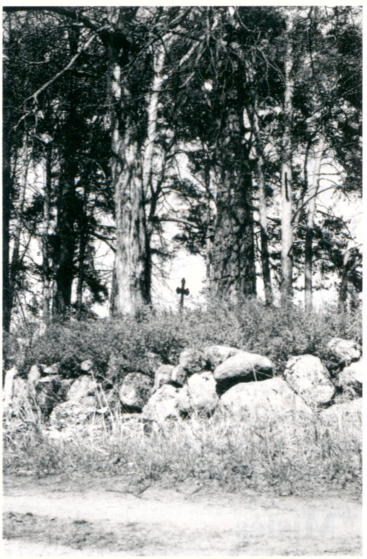

Senkapiai.

Pasakė **Navickas,** 56 m., **Navickienė,** 45 m.
Užrašė **Navickaitė.**

Užrašė **Raimonda Matulytė,**
11 kl. mok.

*Mįslės

Pūse balt, pūse juod, sʊ zvanèl', sʊ kuod.
(Kūnigs ain mišių laikyt')
Mįsla, mįslala, par pilvo gɪslala. *(Verp' ratèl')*
Pykšt, pokšt ont lontos, kybur vybur ont tvoros.
(Skalbinė)
Koj myn, pilvo tryn, kʊr žiojes', tɪ kyš.
(Audž' staklɛm)
Dieno kauls nešioj, naktį sylsis'. *(Batɛ)*
Juods varns kiaukteleje, vios (=visa) gir' linkteleje.
(Kūnigs užgedoje)
Trys' galvos, šešios kojos ir dvɪ vuodegos.
(Žmogs, arklɪs', silke)

Stoviu ant tiltelio,
Žiūriu vandenėlin,
Iš katros šalelės
Bėga vandenėlis.

Ar iš rytelių,
Ar iš vakarėlių,
Ar iš tos šalelės,
Kur mano mergelė?

Nei iš rytelių,
Nei iš vakarėlių,
Tik iš tos šalelės,
Kur mano mergelė.

Pasakė **Kulbeckienė,** 80 m.
Užrašė **A.Stanevičius.**

Mįslės

Aš ponaitis kaip karalaitis,
mano ūsai kaip patūsai. *(Miežis)*
Penki tvartai, vieni vartai. *(Pirštinė)*
Negyvas rėkia. *(Spirgas)*
Dundė dundeno po variniu tiltu.
(Ugnis ir katilas)

Priežodis

Šimtas pypkių.

Patarlės

Du zuikius vysi – nė vieno nepagausi.
Kas nedirba, tas nevalgo.

Pasakė **Navikienė,** 37 m.
Užrašė **Navikaitė.**

*Mįslės

1. Bajorɛ ger', bačk dejuoj.
(Paršiūkɛ žynd)
2. Žiemo brol's', vasaro mol's'. *(Peč's')*
3. Sudžiūvela, sukepela, nı pat' ėd,
nı kitam duod. *(Spyn)*
4. Mešk drybsa, jai skyla vypsa; kas pakarštavos, tas padıkavos.
(Bačk su àl)

Patarlės ir priežodžiai

Nemokyk žuvies plaukt.
Kartais kiaušiniu(i) vištą tenka pamokyt.
Darbymetė(je) ir akmuo kruta.
Praeis be ramunėlių.
Nekask duobės kitam – pats gali įkrist.

Pasakė **Černiauskas,** 45 m., Viburių k.
Užrašė **Timinskaitė.**

Mįslės

Aukso pilviukas,
Kaulo Mykoliukas.
(Slyva)
Pykšt pokšt ant lentos,
Kybur vybur ant tvoros.
(Skalbiniai)
Visi joja, niekas nepašeria.
(Slenkstis)

Pasakė **M. Budnienė,** 75 m.
Užrašė **B. Budnytė.**

Patarlės

Gera pradžia – pusė darbo.
Juokias tas, kas juokias paskutinis.
Nėr to blogo, kad neišeitų į gerą.
Ne tas stiprus, kas muša, bet tas, kas atlaiko.
Kaip pasiklos, taip išmiegos.
Lašas po lašo ir akmenį pratašo.

Pasakė **Kondrotavičienė,** 41 m.
Užrašė **Kondrotavičiūtė.**

Patarlės

Sviestu košės nepagadinsi.
Nesidžiauk radęs, neverk pametęs.

Mįslė

Eina į mišką – į namus žiūri, eina į namus – į mišką žiūri. *(Kirvis)*

Pasakė **A. Kasperavičienė,** 76 m.

Patarlės

Kas tėvų neklauso, tas valgo duoną sausą.
Par tiltą važiuodamas nelėk, bo arklys koją nusilauš.
Nesidžiauk radęs, nedejuok pametęs.

Mįslės

Visi eina, visi nueina, tik nė vienas nenori te(n) eiti. *(Kapinės)*
Kai buvau jauna, kaip rožė žydėjau, pasenau – per akis išlindau. *(Aguona)*

Pasakė **O.Rimkienė,** gim. Sibičių k., Sidabravo apyl., Radviliškio r.

Prietarai

Jei pirmą kartą pavasarį kielę pamatysi aukštai – kur ant medžio, tai ir linai bus dideli, o jei žemai, tai ir linai bus maži.

Einant gult, reikia palikt uždegtą šakalį, kad skenduolių dūšios galėtų atėję džiovintis.

Nereikia degt šakalio abiejų galų, kad raganom nebūtų kuo mėnulio badyt.

Degančio šakalio negalima laikyt dantys(e), kad dančiai neskaudėtų.

Verdamo puodo negalima dėt ant stalo, kad kurmiai daržų nekeltų.

Skolint adatą reikia su siūlu, kad dideli linai augtų.

Peilio negalima laikyt aukštielninko, bo to(je) valando(je) gimusio(jo) dalis nusipjauna.

Dainavo **Elzbieta Špokauskienė,** 75 m., gyv. Smilgiuose.
Užrašė **Ona Strelkauskaitė,** 9 kl. mok.

Buvo boba Vilniuj

Pirmi (balsai): Buvo boba Vilniuj.
Antri: Su maišeliu žirnių.
Treti: Gal buvo, gal ir ne.
Ketvirti: Buvo buvo, kaip nebuvo.
Penkti: Arba buvo, arba ne.
Šešti: Tu, brolyti, nežinai.
Septinti: Ar teisybės nesakai.
Aštunti (lėtai, storai): Buvo buvo.

Ta pirmoji pamergėlė,
Kur šalia jaunosios,
Sėdi labai susitraukus,
Nesišluosto nosies.

O antroji pamergėlė
Nieko nevažoja.
Kaip tik kąsnį kanda, –
Labai išsižioja.

O trečioji pamergėlė
Už visus gražiausia.
Kaip pažiūri – jau gražiai
Paausiai žiliausi.

Pamergė ketvirta –
Viena koja linksta.
O pamergė penktoji
Labai daug lepnoja.

Pamergėlė šešta
Vanagų nupešta.
O pamergė paskutinė
Labai gera gaspadinė.

***

Gaidys ant slenksčio stovėjo,
Į gaspadinę žiūrėjo.
Gaspadinė virė košę
Ir ištepė gaidžiu(i) nosę.

Gaidys rėkė, kad jam karšta,
Gaspadinė drožė šaukštu.
Štiš tu, gaidy, tu padlina,
Aš tau duosiu su sūdynu.

Gaspadinė tvirta buvo,
Gaidys iš karto pargriuvo.
Par gaspadinės stiprybę
Užbaigė gaidys gyvybę.

Buvau ant gaidžio pagrabo,
Laidojo gaidį be grabo.
Ant petelnės palaidojo,
Visus svečius traktavojo.

***

Ir atlėkė oželis, atitrimbolavo,
Ragais dangų rėždamas,
Barzda žemę šluodamas.

– Eik, oželi, vandenio.

– Bijau bijau vilkelio!
– Vienu ragu semk,
Antru pabarškenk.
Kaip aš ėjau par dvarelį,
Susitikau tijūnėlį.

Aš tijūnu(i): „Labą dieną“,
Man tijūnas – nė žodelio.
Aš tijūnui paspyrėjau,
Jam kauleliai subyrėjo.

Susirinkau tuos kaulelius,
Parsinešiau namolėlio,
Susodinau į sodelį –
Ir išaugo trys liepelės,
Viena sedulėlė.

Pasikirtau sedulėlę,
Pasidirbau muzikėlę,
Nusinešiau į karčemą.
Tas vagelis man pavogė,
Tas nabagas man pasakė,
Tam vageliu(i) – dvi virvelės,
Tam nabagu(i) – du pinigai.

Aš, eidamas namolėlio,
Pasigavau žebrenkštėlę.
Nusinešiau pas šiaučiuką,
Iš šiaučiuko – pas kriaučiuką.

Man pasiuvė šiūbelę,
Iš skiautelių – kepurėlę,
Iš atraižėlių – pirštinėles.
Traim tam bam!

Dainavo **Veronika Laiškonienė,** gim. 1896 m. Matarakų k.,
Smilgių apyl., gyv. Pavinkšnių k.
Užrašė **Genė Vinciūnaitė,** 11 kl. mok.

Sunku žilvitėliu(i)
Prie kelio šakoti.
Sunku našlaitėliu(i)
Dalelės ieškoti.

Riekia gaspadorius
Riekelę duonelės,
Riekelę gardžiosios
Kaip klevo lapelį.

– Suvalgyk duonelę,
Užgerk vandenėliu,
Junk margus jautelius,
Eik art pūdymėlio.

Kaip jungė jautelius,
Akelės raibavo.
Kaip varė vagelę,
Nendrelė siūbavo.

Užkliuvo žagrelė
Kietą akmenėlį, –
Sunardė jautelius,
Laužė noragėlį.

Mušė gaspadorius
Vargo bernužėlį,
Kam žagrelė kliudė
Kietą akmenėlį.

***Unt bažnyčios stoga**
Karvelė burkava –
Gražo oro, šilto lieto
Žmonėm pranašava.

Klebon(ʊ)s senel(ɪ)s'
Gonk(ɪ) sėdėje
Ir pagyre tas mergait(ɪ)s',
Katros rūt(ʊ)s sėje.

Pagyrtos mergaitės',
Katros rūt(ʊ)s sėje,
Tos pagyrtos da(r) labjau,
Katros nuravėje.

***Alūtį gėrio, gražė dainavo.** 1x2)
O kas išraše mana veidelį? (1x2)
Apyn(ɪ)s' laide plač(ɪ)s' laiškel(ɪ)s', (1x2)
Kožno šakaitė auksa spurgelį. (1x2)

Unt viršʊnėlɛs gegūte ryma, (1x2)
Kukava ryto ir vakarėlį. (1x2)
Kukava ryto ir vakarėlį, (1x2)
Kol' iškukava iš motinėlɛs. (1x2)

Iš motinėlɛs balto dukrelɛ, (1x2)
Iš tėvužėlia dydžio dalalɛ. (1x2)
Iš brolužėlia širmo žirgelį, (1x2)
Iš sesutėlɛs rūtų kvɪtkelį. (1x2)

Užrašė **Jonas Zigmantavičius.**

Šarkele, varnele, keli tavo vaikai?
Šarkele, varnele, keli tavo vaikai?
Du namuos,
Du kapuos,
Du svečiuos,
Du duoną raiko,
Du pinigus skaito,
Du numirė,
Du nuginė,
Trys kluoną liuobia,
Du malkas neša,
Šeši šarką peša.

Dainavo **Kotryna Banienė**, apie 80 m., gim. ir gyv. Švaininkuose.
Užrašė **Angelė Banytė**, 9 kl. mok.

Oi liepa, liepa, po žalia liepa.
Kas po ta liepa? Stovi žalias krėslelis.
Kas tam krėslely? Sėdi bernelis.
Sėdi bernelis, galvą šukuoja.
Galvą šukuoja aukso grėbleliu,
Leidžia plaukelius srovėm upelio.

– Plaukit, plaukeliai, anan kraštelin,
Klauskit mergelės, ar eis už manį.
– Tegul jau eina akmuo vandenėn,
Negu aš eisiu, jauna mergelė.
Kirto skiedrelę iš mano pečio,
Vijo virvelę iš mano plauko.
Kaustė žirgelį aukso žiedeliu,
Šėrė žirgelį rūtų vainiku.
Girdė žirgelį mano ašarom,
Ėmė naktelę iš manį jaunos.

– Oi mergyt mergyt, mergyte mano,
Netiesą kalbi tu apie manį.

Kirtau skiedrelę balto berželio,
Vijau virvelę šilko kanapių.
Šėriau žirgelį žaliu atolu,
Girdžiau žirgelį šaltu vandeniu.

Dainavo **Ona Grigienė**, gim. 1933 m.
Užrašė **Irena Grigaitė**, 11 kl. mok.

Negaliu apsakyti,
Kaip gražu ganyti.
Vienas kojas raito,
Kitas galvą kraipo.

Ateina ponas kaip šėtonas,
O tijūnas kaip perkūnas.
Aš tą poną malte malčiau,
O tijūną grūste grūsčiau.
Per sietą kaulelius išsijočiau,
Vėtrelė pelenėlius išnešiotų.

Pasakojo ir dainavo **Rozalija Runelienė**, gim. 1900 m. Vileikių k.,
Sidabravo apyl., Radviliškio r., gyv. Vileikių k.
Užrašė **Vida Kavaliauskaitė**, 9 kl. mok.

Čičinsko kalnas

Baudžiavos laikais, kur dabar yra Čičinsko kalnas, buvo žiauraus pono Čičinsko dvaras.

Vieną Kalėdų rytą, kai kunigas laikė mišias bažnyčio(je), ponas įjojo su arkliu į bažnyčią ir nušovė kunigą. Tada sugriaudėjo perkūnija, ir pono dvaras prasmego, o Čičinskas nusišovė. Žmonės jį palaidojo, tik žemė jo nepriėmė. Žmonės vis rasdavo išmestą pono lavoną. Teip ir sudūlėjo ponas, už savo žiaurumą nepriimtas žemės.

Ralio dar ralio,
Ralio dar ralio, karvytės mano,
Ralio dar ralio, aš pirmas ganau,
Ralio dar ralio, aš pirmas varinėju,
Ralio dar ralio, par visą dienelę,
Ralio dar ralio, ir par vakarėlį.

TREMTINIŲ DAINOS

Dainavo: **Dalė Irena Šukytė-Marozienė,** gim. 1944 m. Panevėžio r.,
Įstricos k. 1948-05-22 ištremta į Buriatiją, Zaigrajevsko r.,
Učiastok 7, Staraja Bren. Grįžusi į Lietuvą apsigyveno Panevėžyje.
Danutė Didžgalvytė, gim. 1933 m. Rokiškio r., Kamajų vlsč., Gučiūnų k.
Ištremta 1948-05-22. Vežė iš Panemunėlio gel. stoties. Tremtyje buvo Krasnojarsko krašte,
Kazačenskoje r., Porogos k. 1958 m. grįžo į Lietuvą ir apsigyveno Panevėžyje.
Elena Kvetkaitė-Baltakienė, gim. 1934 m. Rokiškio r., Panemunėlio vlsč.,
Šarkiūnėlių k. Ištremta 1948-05-22. Vežė iš Panemunėlio gel.stoties.
Tremtyje gyveno Krasnojarsko krašte, Kazačenskoje r.,
Piskunovkos k. 1958 m. grįžo į Lietuvą ir apsigyveno Panevėžyje.
Julija Stukaitė-Gurienė, gim. 1938 m. Rokiškio r., Skapiškio vlsč., Jaučiapievio k.
Ištremta 1949-03-25. Vežė iš Kupiškio gel. stoties. Tremtyje gyveno Irkutsko srityje,
Osinskoje r., Kim kolūkyje. 1956 m. gįžo į Lietuvą, apsigyveno Panevėžyje.
Užrašė **Dainora Urbonienė.**
Melodijas šifravo **Lina Vilienė.**

Pastaba: Tremtinių dainos beveik visos yra literatūrinės kilmės, ne iš gimtinės atėjusios, todėl pateikiamos bendrine kalba, išskyrus vieną, kurią pateikėjai dainuodavo kupiškėnė (skapiškietė) jos motina.

Šią naktelę, per naktelę
Nemigau, nemigau, –
Su broleliu obelėlę
Sodinau, sodinau. (2x2)

Prigyk, prigyk, obelėle,
Valyvai, valyvai, –
Nokink, nokink obuolėlius
Raudonai, raudonai. (2x2)

Aš priskinsiu obuolėlių
Raudonų, raudonų
Ir nunešiu mergužėlei
Dovanų, dovanų. (2x2)

Šią naktelę, per naktelę
Nemigau, nemigau, –
Su broleliu obelėlę
Sodinau, sodinau. (2x2)

Iš kairės:
Elena Kvetkaitė-Baltakienė,
Danutė Didžgalvytė,
Julija Stukaitė-Gurienė.
2002 m.

Dainoros Urbonienės nuotrauka

* **Oi, tu tu tu, strazdeli,**
Tu mandrusis paukšteli,
Ko tu tupėjai lazdynų krūme? (1x2)

Ar lazdynus auginai,
Ar riešutus brandinai,
Ar kalne uogas žalias sirpinai? (1x2)

Nei lazdynus auginau,
Nei riešutus brandinau,
Nei kalne uogas žalias sirpinau. (1x2)

Aukštuos kalnuos lakioju.
Visą girią aprėdžiu,
Leidžiu balselį par žalią girią. (1x2)

* Yra kompaktinėje plokštelėje

Sapnelį sapnavau,
Sapne tave mačiau, –
Rytelį pabudau,
Tavęs neberadau.

Veidelis toks gražus,
Akutės kaip dangus.
Pralinksmink žodeliu
Ir pasakyk myliu.

Dėl tavęs aš gimiau,
Dėl tavęs gyvenau.
Dėl tavęs liūdžiu vis,
Nes tu mano viltis.

Pastaba: šią dainą padainavo Danutė Didžgalvytė

***

* **Šviesi naktis mėnesiena, –**
Gražu joti, vandravoti. (1x2)

Oi, žirgeli juodbėrėli,
Taisyk kojas į kelelį. (1x2)

Taisyk kojas į kelelį, –
Reiks tau bėgti vieškelėliu. (1x2)

Reiks tau bėgti vieškelėliu
Ir sustoti prie dvarelio. (1x2)

Ir sustoti prie dvarelio,
Sumušt kojom į žemelę. (1x2)

Sumušt kojom į žemelę,
Kad sulotų rud šuneliai. (1x2)

Kad sulotų rud šuneliai
Ir išeitų mergužėlė. (1x2)

***

Darius ir Girėnas narsūs vyrai buvo,
Perskridę Atlantą, Vokietijoj žuvo.
Oi lylia lylia, oi lylia lylia,
Perskridę Atlantą, Vokietijoj žuvo.

Lietuva tėvynė daug vainikų pynė, –
Visus tuos vainikus dėl lakūnų skyrė.
Oi lylia lylia, oi lylia lylia,
Visus tuos vainikus dėl lakūnų skyrė.

O kai sužinojo sena motinėlė,
Darių apraudojo gailiom ašarėlėm.
Oi lylia lylia, oi lylia lylia,
Darių apraudojo gailiom ašarėlėm.

Darių ir Girėną Kaunan atlydėjo,
Orkestras užgriežė, žemė sudrebėjo.
Oi lylia lylia, oi lylia lylia,
Orkestras užgriežė, žemė sudrebėjo.

* Yra kompaktinėje plokštelėje

1. **Ant marių krašto, Palangos miestely,**
Ten gyveno mūsų broliai žemaitėliai.
Ten aukštas kalnas, Birute vadintas,
Dailiai pušelėm viršus apsodintas.

2. Kuri nuo seno buvo šalis mūsų,
Ten, kur gyveno ir gudai, ir prūsai.
Viežlyba, skaisti kaip rožė ir rūta,
Kunigaikštienė gyveno Birūta.

3. Ji prasto darbo marškiniais dėvėjo,
Ilgą rainuotą sijoną turėjo.
Ant gelsvų kasų rūtų vainikėlis,
Ant balto kaklo gintaro šniūrelis.

4. Kad vieną kartą broliai susitarę
Išėjo anksti žvejoti į marę,
Sesuo, nešdama pietus lauknešėly,
Sutiko šviesų kunigaikštį kely.

5. Tasai Jogailos dėdė Kęstutis buvo,
Kursai Žemaičius valdė ir Lietuvą.
Jojo tuo laiku kryžiuočių naikinti,
Kuriam pavyko tuoj susipažinti.

Dainavo **Antanas Žilys,** gim. Anykščių r., Viešintų vlsč., Bylėnų k. Ištremtas 1949-03-25. Tremtyje gyveno Irkutsko srityje, Tuluno mieste, Rabočij gorodok. 1965 m. grįžo į Lietuvą ir apsigyveno Panevėžyje.

Kur Juodoji plaukia į tamsią giružę,
Tenai auga alksniai, eglės ir beržai.
Pernai rudenėlį vidury giružės
Ten apsigyveno laisvės nešėjai.

Neilgai jiems teko ten linksmai gyventi,
Neilgai skambėjo jų linksma daina.
Iš draugų savųjų rados išdavikų, –
Atvedė plėšikų gaują jie čionai.

Dar tik anksti rytą, saulei netekėjus,
Broliai šnekučiavo po žygio nakties,
Štai ir netikėtai juos užpuolė priešas, –
Krinta partizanai pavergtos šalies.

Nesulauks jų tėvas nei sena močiutė,
Pražiūrės akeles, prarymos rankas.
Nebegrįš sūnelis vidury naktelės,
Negrįš aplankyti motinos senos.

Pusnuogį apdraskę numetė ant bruko,
Žydberniai vaikščiojo rankom plodami.
Kiek jiems buvo džiaugsmo, džiaugsmo nematyto,
Kad lietuviai broliai guli kruvini.

Girgžda svirtys

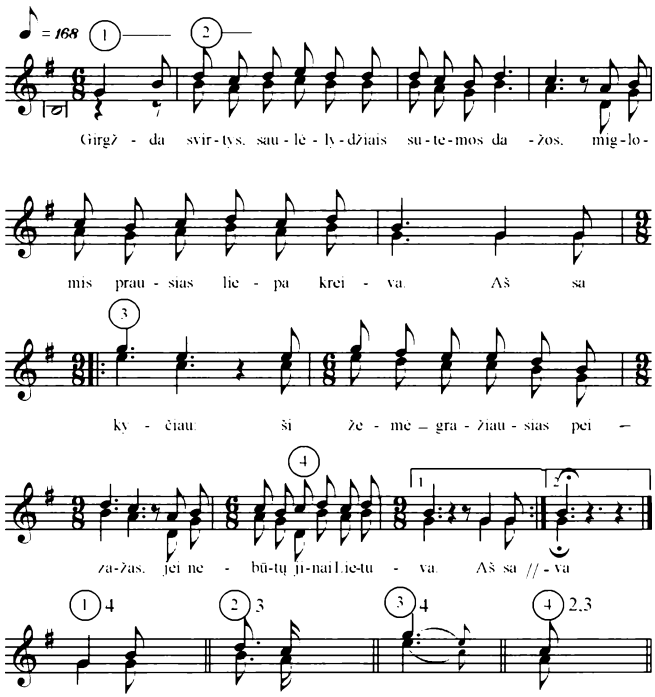

1. Girgžda svirtys, saulėlydžiais sutemos dažos,
   Miglomis prausias liepa kreiva.
   Aš sakyčiau: ši žemė - gražiausias peizažas,
   Jei nebūtų jinai Lietuva. (2x2)

2. Apdainuočiau, kaip Nemunas smiltis skalauja,
   Ošia pasaką šakos pušų,
   Jei nejausčiau smiltelėj baudžiauninko kraujo, -
   Nematyčiau pėdų knygnešių. (2x2)

3. Ir užtektų dainoms vien papievių gėlėtų,
   Melsvo šilo ir rūtų kvapnių,
   Jei kareivio akim į mane nežiūrėtų
   Melsvos gėlės ant brolių kapų. (2x2)

4. Dėl gimtinės skausmų neliūdėčiau kaip mažas,
   O iš laimės nesvaigtų galva,
   Jeigu būtų ši žemė – gražiausias peizažas,
   Bet nebūtų jinai Lietuva. (2x2)

Paskutinė gėlė

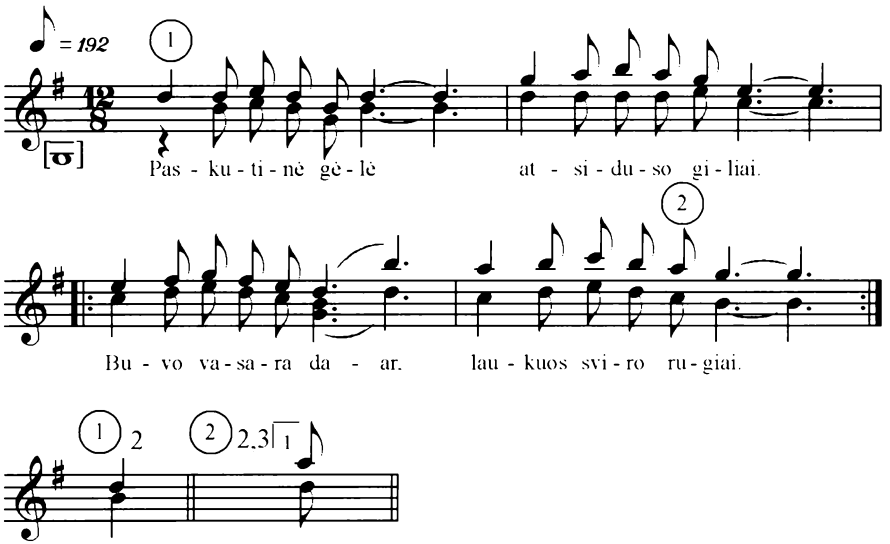

1. Paskutinė gėlė atsiduso giliai.
   Buvo vasara dar, laukuos sviro rugiai. (1x2)

2. Tu linksmutė buvai ir dainas dainavai,
   O dabar verkdama man sudiev pasakei. (1x2)

3. Nužydės vėl žiedais ta jaunystė trumpa.
   Tad neliūski, sesut', – tokia mūsų dalia. (1x2)

Paminint tremtį.
Geležinkelio stotis,
Panevėžys.
2005-16-14

Sode lakštutė maža

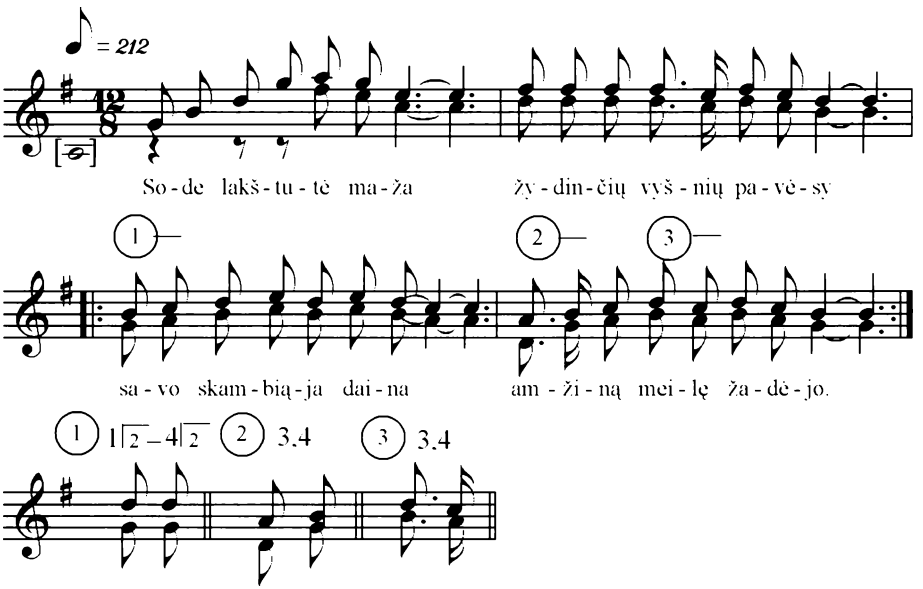

1. Sode lakštutė maža
   Žydinčių vyšnių pavėsy
   Savo skambiąja daina
   Amžiną meilę žadėjo. (2x2)

2. Kartą jaunimo būry
   Aš su kitu pakalbėjau, -
   Tu įsižeidęs labai
   Apsisukai ir nuėjai. (2x2)

3. Sąžinės tu neturi, -
   Argi manęs nemylėjai,
   Jei vieną kartą supykęs
   Tu man atleist negalėjai? (2x2)

4. Vieškeliu ėjau viena,
   Ašaros veidą man plovė.
   Sode lakštutė maža
   Giesmę giedot nepaliovė. (2x2)

Augo kieme klevelis

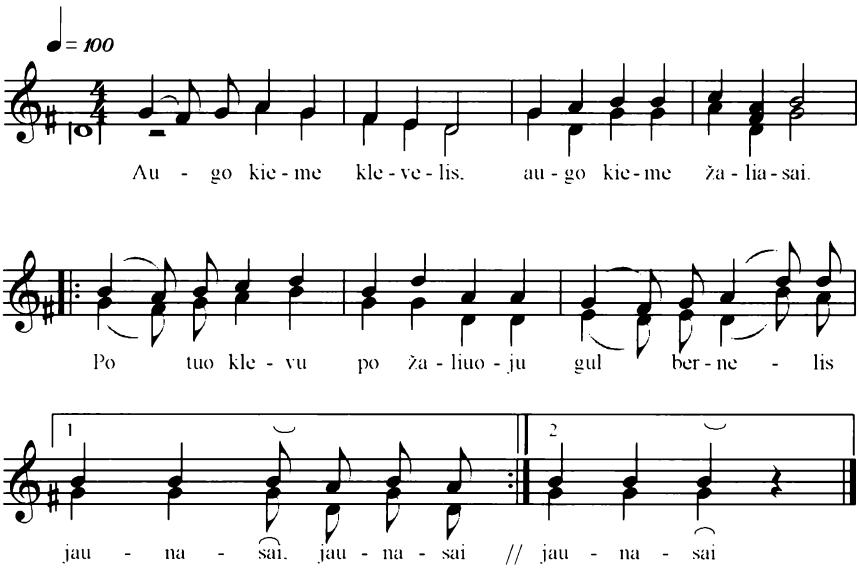

1. Augo kieme klevelis,
   Augo kieme žaliasai.
   Po tuo klevu, po žaliuoju
   Gul bernelis jaunasai. (2x2)

2. Nepapūski, vėjeli,
   Nepapūski, šiaurasai,
   Nepajudink klevo šakų,
   Nepabudink bernelio. (2x2)

3. Ir papūtė vėjelis,
   Ir papūtė šiaurasai,
   Pajudino klevo šakas,
   Pabudino bernelį. (2x2)

Paminklinė tremties siena Panevėžyje prie Švč. Trejybės bažnyčios.

E. Urbono nuotrauka

Palinko liepa šalia kelio

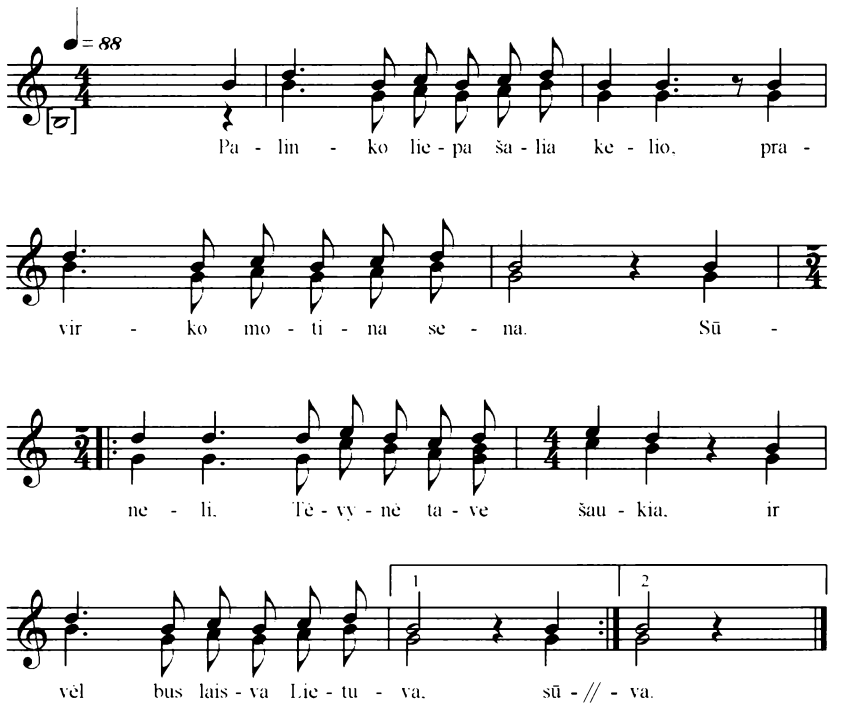

1. Palinko liepa šalia kelio,
   Pravirko motina sena.
   Sūneli, Tėvynė tave šaukia,
   Ir vėl bus laisva Lietuva. (2x2)

2. Aš toli toli iškeliausiu
   Iš tėviškėlės mylimos.
   Mergaite, tu manęs neliūdėki -
   Aš vėl sugrįšiu pas tave. (2x2)

3. O jeigu žūsiu už Tėvynę
   Nuo budelio žiaurios rankos,
   Mergaite, ir mirdamas kartosiu -
   Myliu Tėvynę ir tave. (2x2)

4. Pavasaris laukais jau eina,
   Lakštutė čiulba vakarais.
   Mergaite, papuoški mano kapą
   Baltais akacijų žiedais. (2x2)

Namai, prie kelio pušynėliai

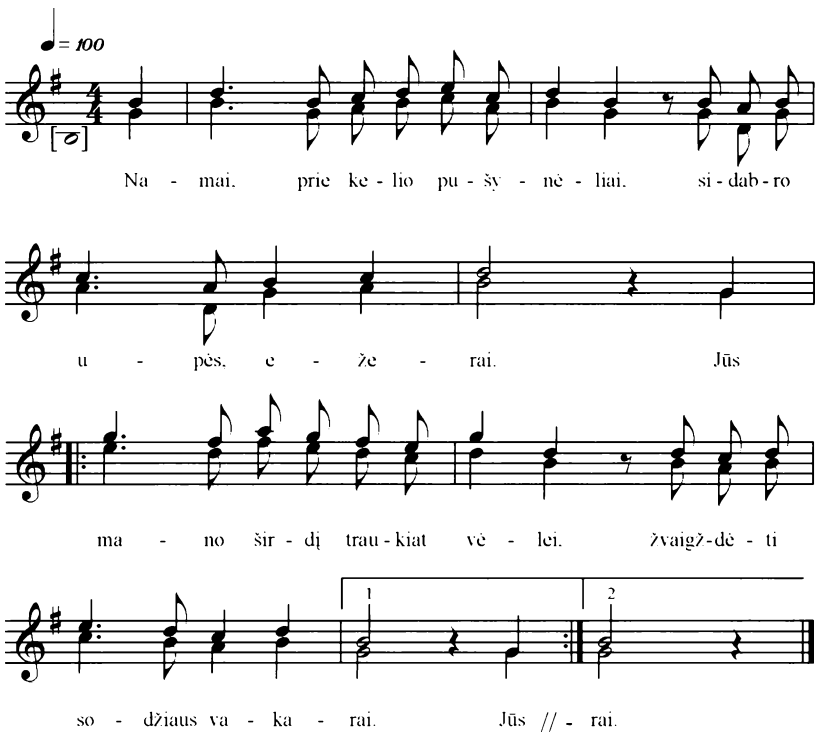

1. Namai, prie kelio pušynėliai,
   Sidabro upės, ežerai.
   Jūs mano širdį traukiat vėlei,
   Žvaigždėti sodžiaus vakarai. (2x2)

2. Daug atminimų sielon grįžta,
   Girdėtų pasakų, dainų.
   Čia pirmą tikrąją draugystę
   Prie beržo baltojo menu. (2x2)

3. Menu aš tėviškės arimą,
   Šunelį, amsintį toli.
   Svirtis prie gimto namo rymo,
   Pušelės ošia pakely. (2x2)

4. Matau – maža valtelė plaukia
   Ir šokinėja ant bangų.
   Mergaitė irias šviesiaplaukė –
   Jaunystėj niekas nebaugu. (2x2)

Gale lauko, gale lauko

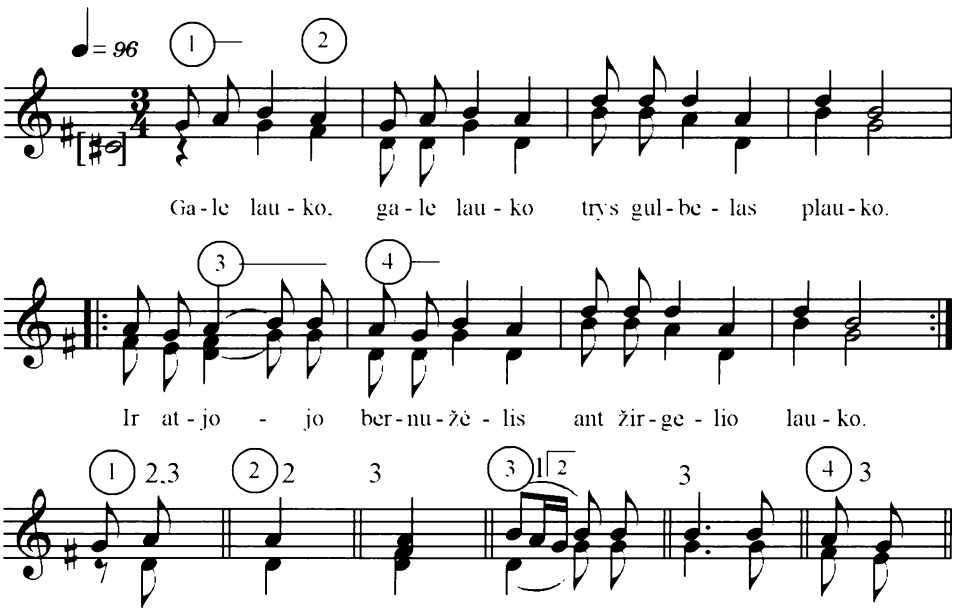

1. Gale lauko, gale lauko
   Trys gulbelas plauko.
   Ir atjojo bernužėlis
   Ant žirgelio lauko. (2x2)

2. Ne su savo bėru žirgu
   Pas mane atjojai
   Ir ne savo aukso žiedą
   Man padovanojai. (2x2)

3. Su brolelio bėru žirgu
   Pas mane atjojai
   Ir sesulės aukso žiedą
   Man padovanojai. (2x2)

Oi diemedi, diemedėli

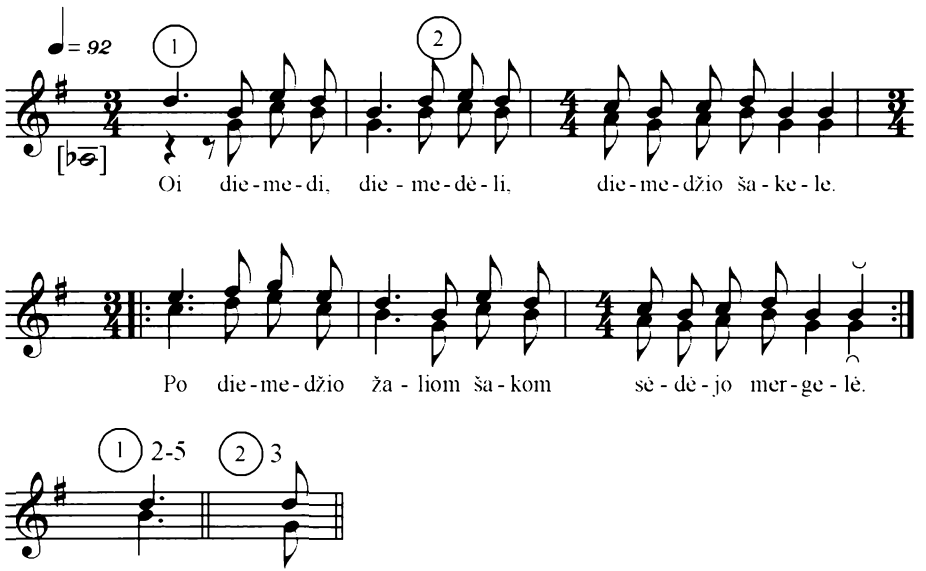

1. Oi diemedi, diemedėli,
   Diemedžio šakele.
   Po diemedžio žaliom šakom
   Sėdėjo mergelė. (2x2)

2. Ko taip sėdi nusiminus,
   Ko nieko neveiki?
   Ko rymoji ant rankelių
   Ir taip gailiai verki? (2x2)

3. Kaip neverksiu, neraudosiu -
   Man' tėvelis barė.
   Už nemylimo bernelio
   Man' varyte varė. (2x2)

4. Kas man iš to, kad turtingas,
   Turi didį dvarą,
   Bet mano širdis nujaučia,
   Kad ten bus negera. (2x2)

5. Miel's tėveli, motinėle,
   Mane išvaduokit,
   Už nemylimo bernelio
   Manęs neišduokit. (2x2)

Tenai už miško leidos saulė

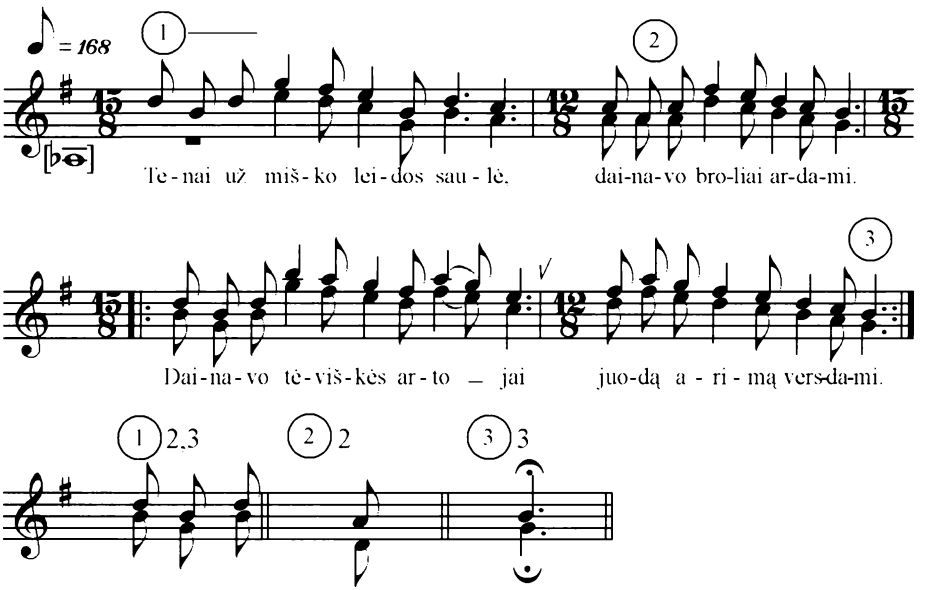

1. Tenai už miško leidos saulė,
   Dainavo broliai ardami.
   Dainavo tėviškės artojai
   Juodą arimą versdami. (2x2)

2. Stovėjai, mama, tu prie vartų,
   Sakei, kad vakaras gražus.
   Ir per naktis tu nemiegojai,
   Ant rankų supdama vaikus. (2x2)

3. Tikėki, mama, aš sugrįšiu,
   Sugrįšiu, mama, iš tiesų.
   Kaip gera pas tave, mamyte,
   Pabūti ir pasisvečiuot. (2x2)

Man prisimena rūsčiosios dienos

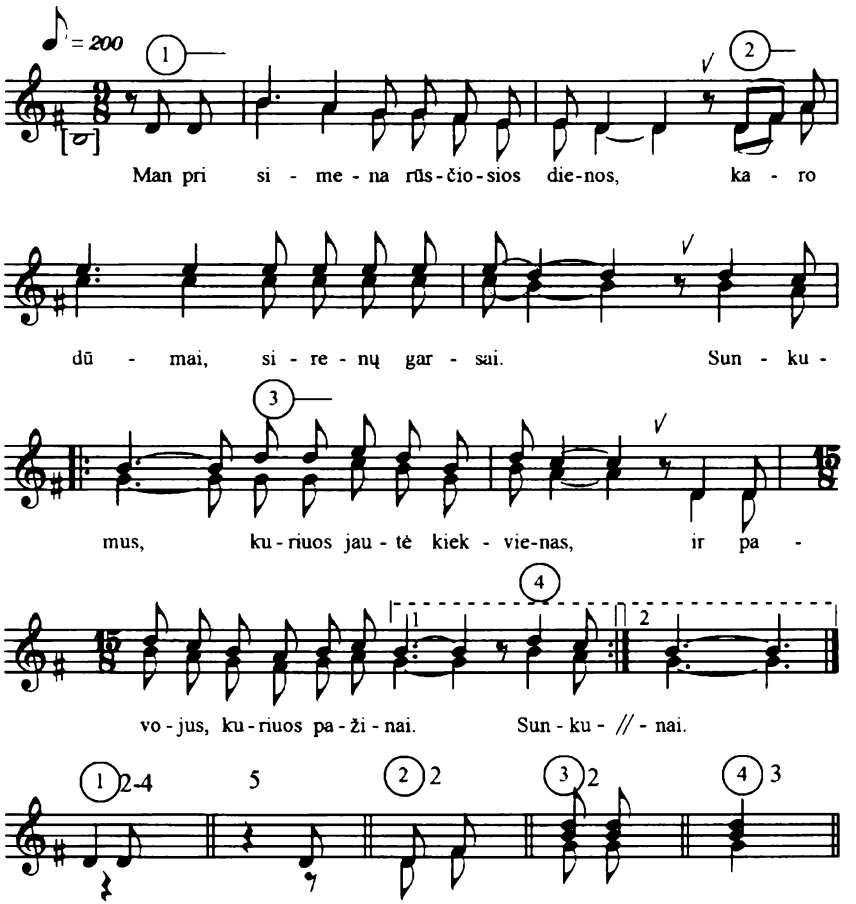

1. Man prisimena rūsčiosios dienos,
   Karo dūmai, sirenų garsai.
   Sunkumus, kuriuos jautė kiekvienas,
   Ir pavojus, kuriuos pažinai. (2x2)

2. Man prisimena metai prabėgę
   Be savųjų, namų šilumos.
   Iš toli geležinkelio bėgiai,
   Užpustyti rūsčiosios žiemos. (2x2)

3. Tu ne kartą stotelėj stovėjai,
   Laukdama parvažiuojant manęs.
   O galbūt traukiniai arba vėjai
   Gerą tėviškėn žinią parneš. (2x2)

4. Tu tikėk, tu tikėk - aš sugrįšiu,
   Aš sugrįšiu netrukus ilgai,-
   Kada bus pražydėjimas vyšnių
   Ir į sodą atverti langai. (2x2)

5. Langai jau į sodą atverti, -
   Kiek dainų, kiek džiaugsmų nemažai.
   Viskas taip, kaip atrodė anuomet,
   Kaip ne kartą laiškuose rašei. (2x2)

Močiute širdele, tai tau, tai tau

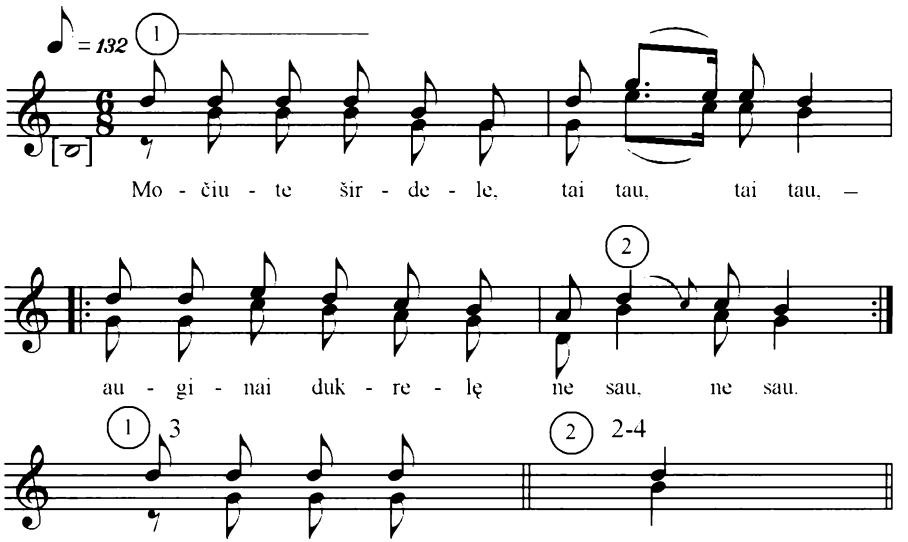

1. Močiute širdele, tai tau, tai tau, -
   Auginai dukrelę ne sau, ne sau. (1x2)

2. Sukrovei kraitelį į skryneles,
   Išleidai dukrelę į marteles. (1x2)

3. Išleidai dukrelę į marteles,
   Įdavei rūtelę į rankeles. (1x2)

4. Ir vysta rūtelė rankelėse,
   Ir verkia dukrelė martelėse. (1x2)

Pučia drungnas vėjelis

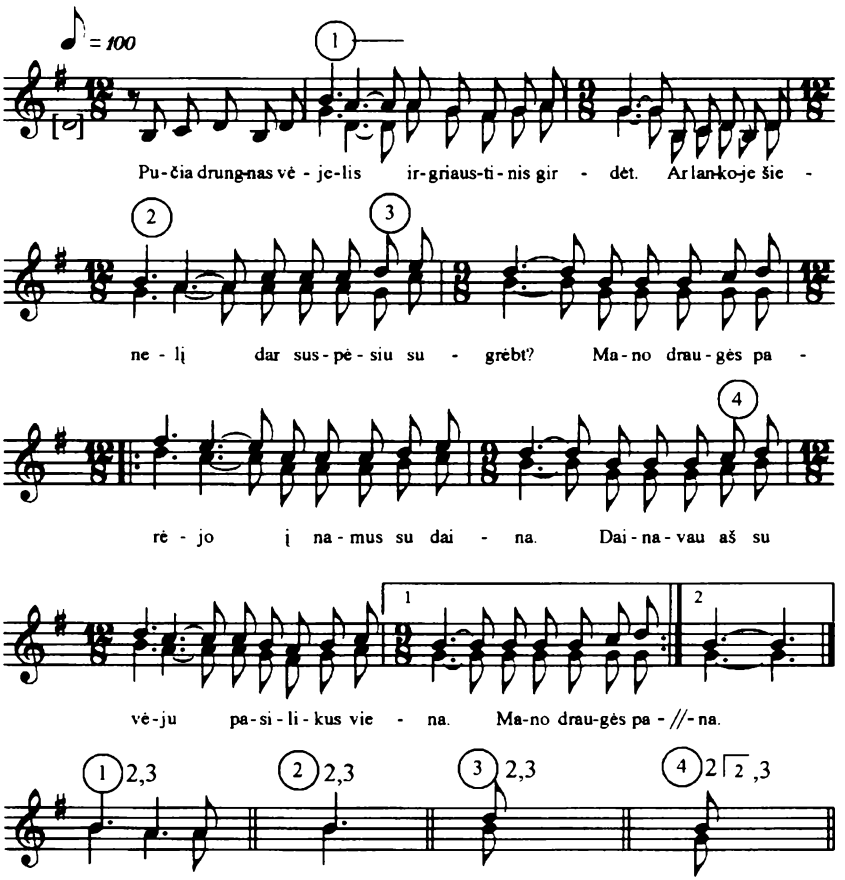

1. Pučia drungnas vėjelis ir griaustinis girdėt.
   Ar lankoje šienelį dar suspėsiu sugrėbt?
   Mano draugės parėjo į namus su daina.
   Dainavau aš su vėju pasilikus viena. (4x2)

2. Vis ilgėjaus ir laukiau, kol upelio krantais,
   Baigęs art platų lauką mano mielas ateis.
   Ir bernelis atėjo, bernužėlis brangus, -
   Rodos, net pragiedrėjo apsiniaukęs dangus. (4x2)

3. Pailsėk, mergužėle, tu labai pavargai.
   Ir grėblelį paėmė, negalvodams ilgai.
   Ji pasiėmė kitą ir tyliai, be kalbų,
   Šieną, saulėj vartytą, ėmė grėbti abu. (4x2)

Reda Tatorienė ir jos mama Stefanija Maniakienė. 1941 m. tremtinės, ištremtos į Komi Respubliką, Usniem k.

D. Urbonienės nuotrauka

Palėvenė. Tremtį patyrusios aktorės Unės Babickaitės kapas (dešinėje) ir pokario kalėjime žuvusio jos vyro Petro Greičiūno kenotafas. 2005 m.

Tremties minėjimas Panevėžyje. Kalba miesto meras Vitas Matuzas. 2005-06-14.

E. Urbono nuotrauko.

* Prie vagono lango

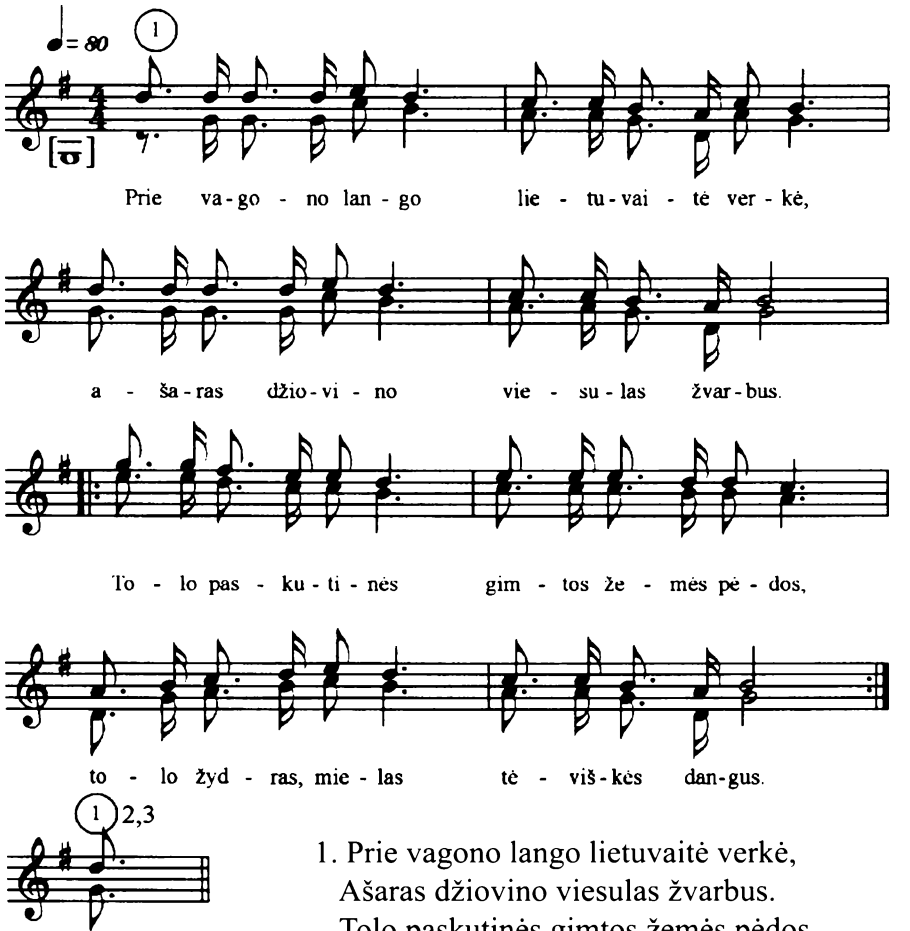

1. Prie vagono lango lietuvaitė verkė,
   Ašaras džiovino viesulas žvarbus.
   Tolo paskutinės gimtos žemės pėdos,
   Tolo žydras, mielas tėviškės dangus. (2x2)

2. Ten paliko mielos, numylėtos akys,
   Ten paliko giedras vasaros dangus.
   Negirdės ji liepų to ramaus ošimo,
   Negirdės dainelių subatvakary. (2x2)

3. Lietuvaitės dalią taigos vėtros tildys,
   Jenisiejaus bangos ašaras nuplaus.
   Be prasmės, be tikslo dings žavi jaunystė,
   Vis kiekvieną dieną kažko laukdama. (2x2)

* Yra kompaktinėje plokštelėje

Gaubia sutemos Sibiro klonius

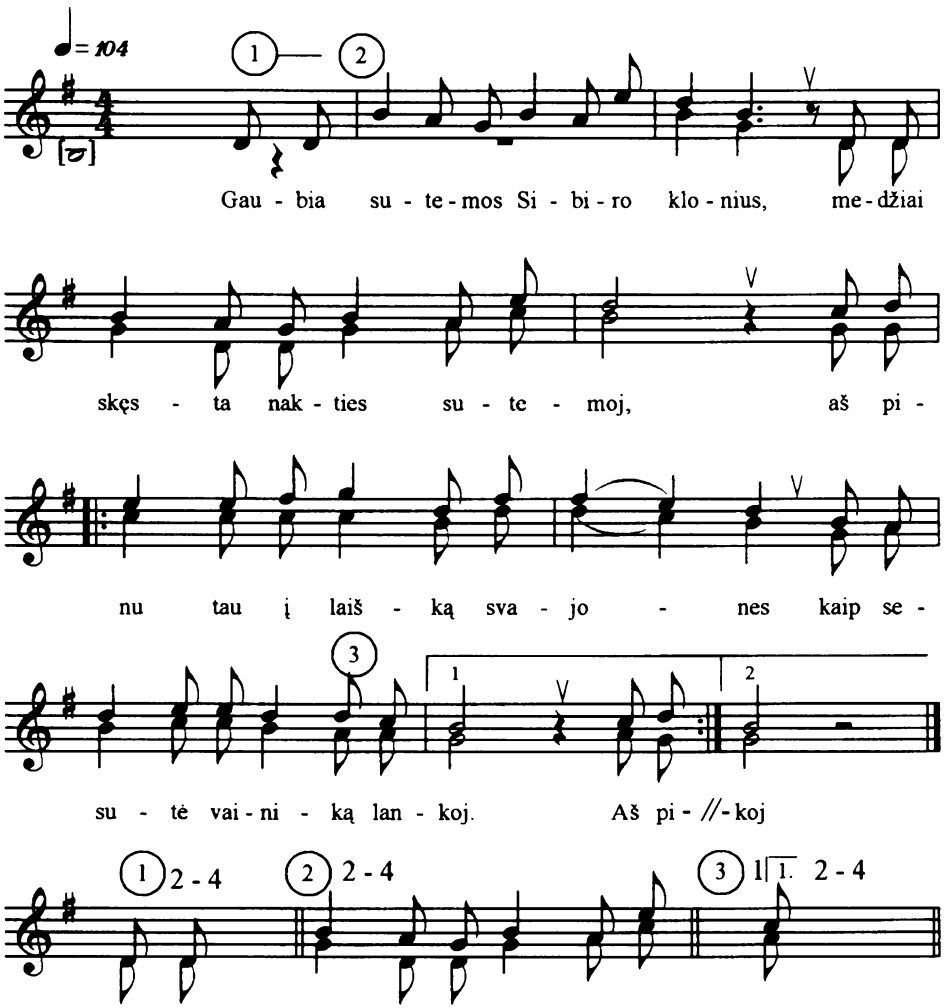

1. Gaubia sutemos Sibiro klonius,
   Medžiai skęsta nakties sutemoj,-
   Aš pinu tau į laišką svajones
   Kaip sesutė vainiką lankoj. (2x2)

2. Ir širdies, ir sielos čia įdėjau,
   Ir kampelį niūraus to dangaus,
   Ir liūdnąsias dainas sesutėlių,
   Ir gyvenimo kelio sunkaus. (2x2)

3. Parašysiu, pas mane kas naujo
   Ir ką veikėm anam vakare,-
   Lai gyvenimas visas keliauja
   Su rytų vėjeliu pas tave. (2x2)

4. Parašysiu, kad žiema baltoji
   Taip šalta ir žiauri čia pas mus.
   Ir tik skausmo, kuris širdy tvyro,
   Negaliu aprašyti aš tau. (2x2)

* Pavasarį paukščiai į tėviškę grįžta

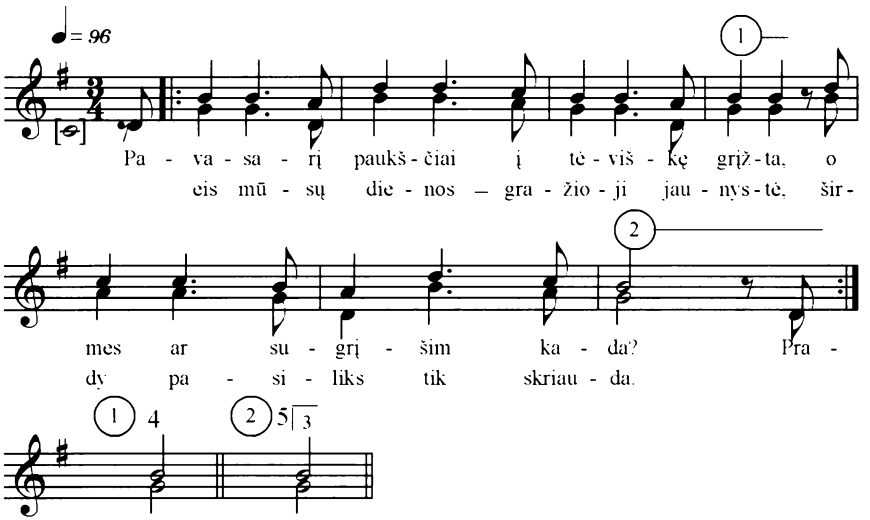

1. Pavasarį paukščiai į tėviškę grįžta,
   O mes ar sugrįšim kada?
   Praeis mūsų dienos - gražioji jaunystė,
   Širdy pasiliks tik skriauda.

2. Gyvenimas eina už grotų plieninių,
   Bet jis nebe tas, nebe tas.
   Visa Lietuva atsidūrė kalėjime,
   O kas ją į laisvę išves?..

3. Į saulėtą laisvę, į ateitį šviesią,
   Kada ji daugiau nevergaus.
   Kas ranką pagalbos nelaisvėj išties mums,
   Pažadins iš sapno klaikaus?

4. O Dieve brangiausias, už ką tiek kančių,
   Kad draudžia Tėvynę mylėt!
   Nejaugi brangiausios laisvos Lietuvos
   Neteks jau daugiau beregėt?

5. Pavasarį paukščiai į tėviškę grįžta,
   O mes ar sugrįšim kada?..
   Tai kam mūsų dienos - gražioji jaunystė,
   Jei tėviškėj laisvės nėra? (2x2)

* Yra kompaktinėje plokštelėje

Pražydo pirmos melsvos žibuoklės

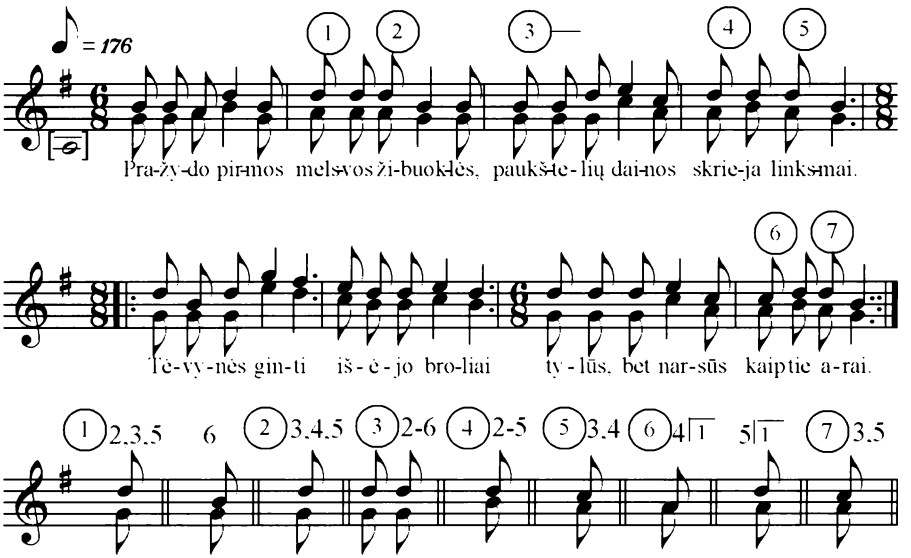

1. Pražydo pirmos melsvos žibuoklės,
   Paukštelių dainos skrieja linksmai.
   Tėvynės ginti išėjo broliai -
   Tylūs, bet narsūs kaip tie arai. (2x2)

2. Vartuos rymojo sena močiutė
   Ir mergužėlė, likus viena.
   Jinai žinojo, ko vėjai siuto, -
   Kad partizano sunki dalia. (2x2)

3. Vėtros įniršę siuto ir staugė,
   Draskė žibuoklių melsvus žiedus.
   Kvatojo ginklai, minos, granatos,
   Liūdėjo vėjai plačiuos laukuos. (2x2)

4. Apgaubė kapą lieknas berželis,
   Žvaigždėm sužibus verkė naktis, –
   Tarytum sakė: sudie, mergaite,
   Jau nebučiuosiu tavo akių. (2x2)

5. Sudie, brangioji mano Tėvyne,
   Sudie, broleliai, narsūs arai.
   Skrajokit gojais, laukais, arimais
   Ir neškit laisvę mūs Lietuvai. (2x2)

6. Ilsėkis tyliai tu, partizane,
   Tavęs laisvoji šalis liūdės.
   Padėjai galvą pačioj jaunystėj, –
   Lietuva laisvę visad regės. (2x2)

Nerasi tu laimės

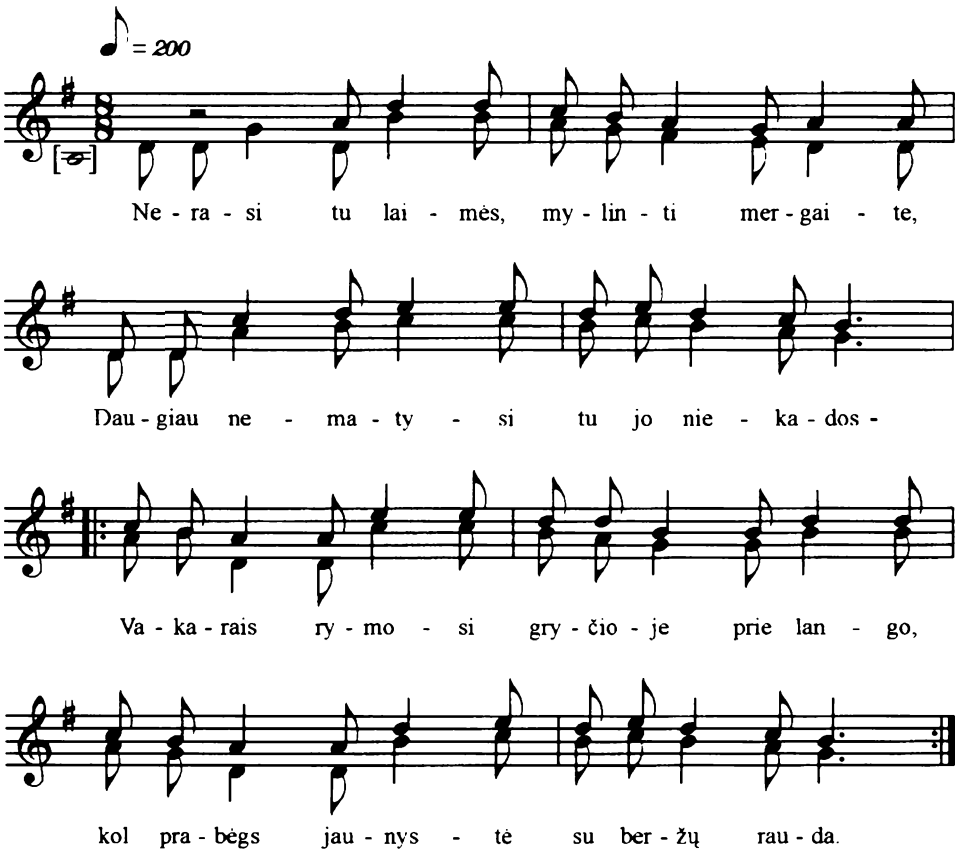

1. Nerasi tu laimės, mylinti mergaite,
   Daugiau nematysi tu jo niekados -
   Vakarais rymosi gryčioje prie lango,
   Kol prabėgs jaunystė su beržų rauda. (2x2)

2. Tylios ir malonios naktys mėnesienos,
   Sidabru sustingę platūs ežerai.
   Kas gi tau, mergaite, kad tu tylią naktį
   Priešais stakles drobių verki taip gailiai? (2x2)

3. Ar tėvelio gaila, ar močiutės savo,
   Ar berželio gaila, kur šalia namų?
   Eisiu ir išeisiu iš šios tėviškėlės -
   Liks prie vartų beržas, vėjas ant laukų. (2x2)

Jau saulutė leidžias

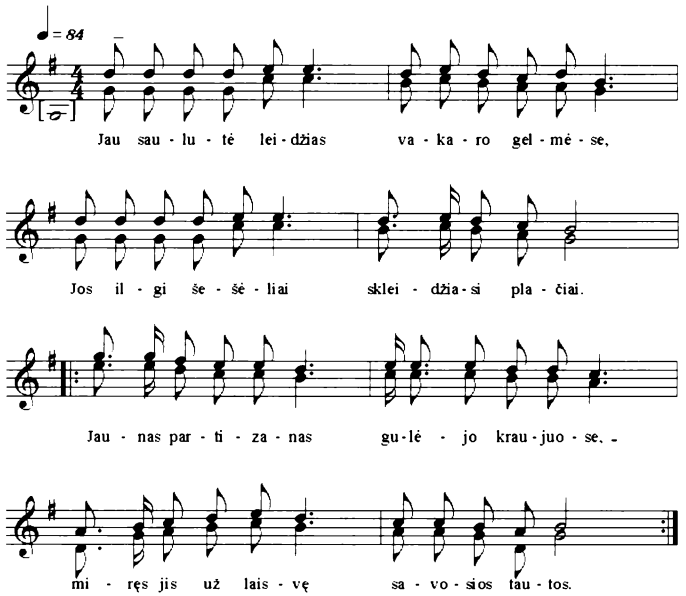

1. Jau saulutė leidžias vakaro gelmėse,
   Jos ilgi šešėliai skleidžiasi plačiai.
   Jaunas partizanas gulėjo kraujuose,-
   Miręs jis už laisvę savosios tautos. (2x2)

2. Jau galva nusviro ant miesto griuvėsių,
   Švelnus vėjas draiko garbanas plaukų.
   Jo sustingę lūpos netarė žodelio,
   Nei sena močiutė jo jau neberas. (2x2)

3. Jau ant jo krūtinės vysta sesių gėlės,
   Merkiasi blakstienos visai amžinai.
   Merkias melsvos akys tartum lino žiedas,
   Netoli jo šypsos balti jazminai. (2x2)

4. Ant jo kapo rymo beržas svyruonėlis,
   Ir jo kasos ilgos tiesiasi toli.
   Ir kiekvieną rytą saulei užtekėjus,
   Ašarom sidabro verkia jis gailiai. (2x2)

5. Netoli jo kapo šnara rugių laukas,-
   Jau laisviau kvėpuoti tėviškės laukuos.
   Broli partizane, už laisvę kovojęs,
   Ilsėkis ramybėj tėviškės laukuos. (2x2)

Plaukia dienos jaunos

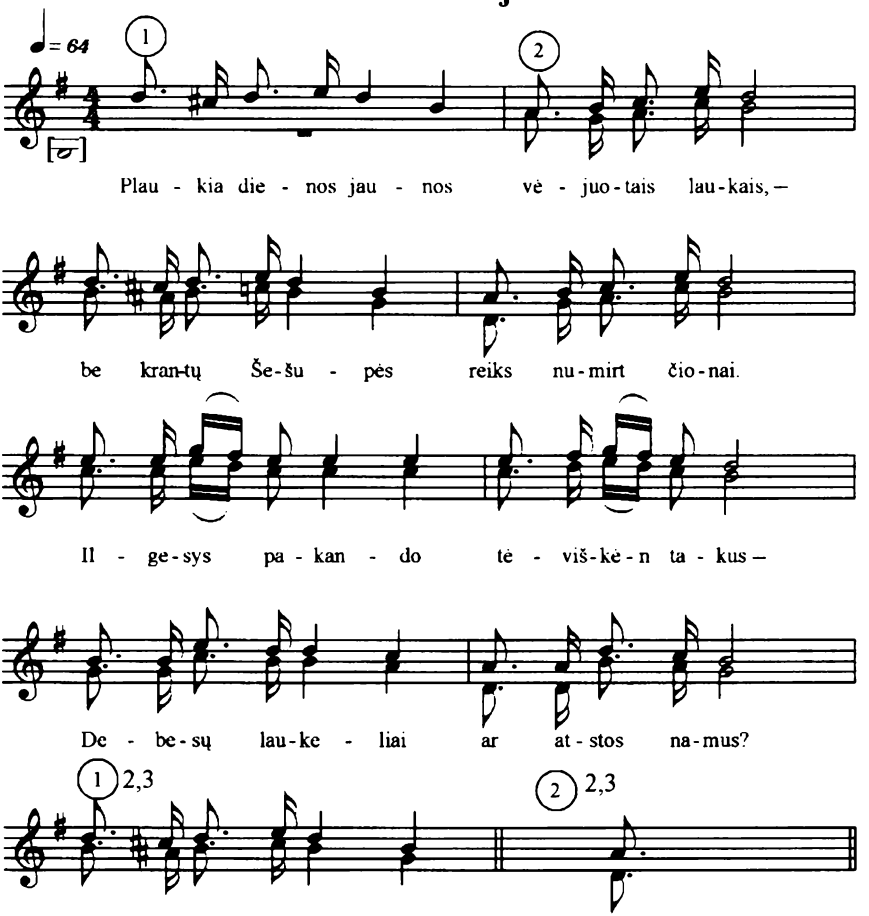

1. Plaukia dienos jaunos vėjuotais laukais, -
   Be krantų Šešupės reiks numirt čionai.
   Ilgesys pakando tėviškėn takus -
   Debesų laukeliai ar atstos namus? (2x2)

2. Išbučiuok, saulyte, mylimus laukus.
   Tėviškėlei, vėjau, padainuok už mus.
   Taiga ošia skausmą, ilgesį širdies,
   Smilgom žydi dienos, dienos ateities. (2x2)

3. Aš klajūn's benamis taigoj tolimoj,
   Vieniša gegutė vargelius rokuoj.
   Taiga ošia skausmą, ilgesį širdies,
   Smilgom žydi dienos, dienos ateities. (2x2)

O atsimenu namelį

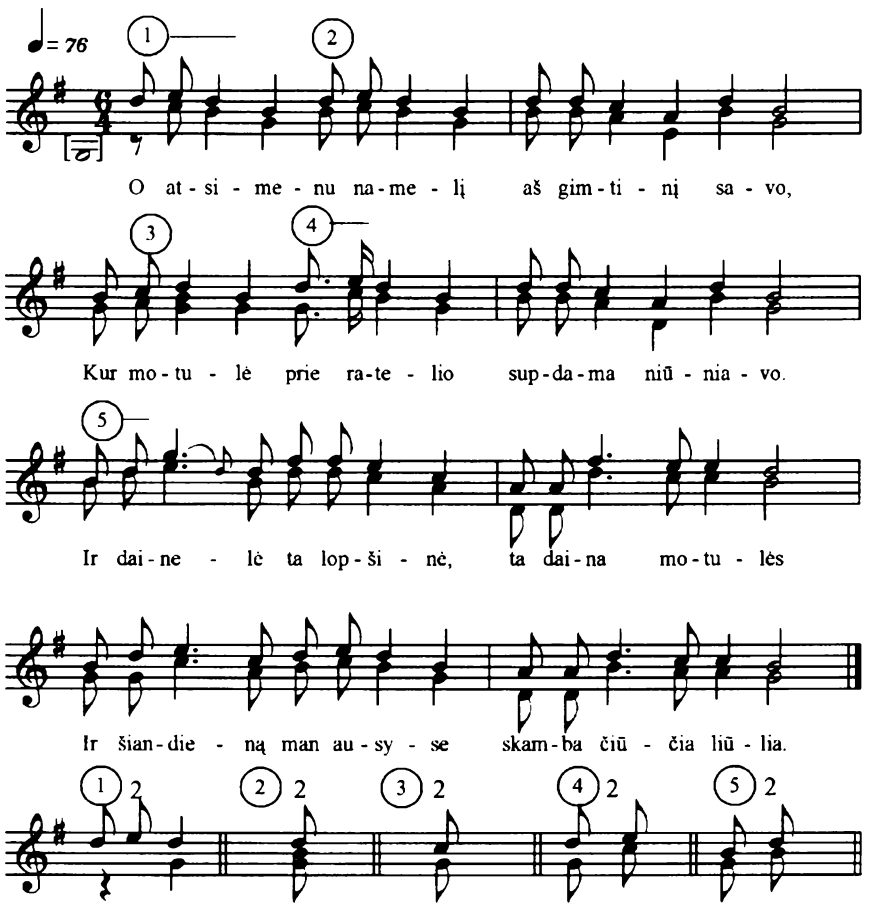

1. O atsimenu namelį aš gimtinį savo,
   Kur motulė prie ratelio supdama niūniavo.
   Ir dainelė ta lopšinė, ta daina motulės
   Ir šiandieną man ausyse skamba čiūčia liūlia.

2. Čiūčia liūlia, mažutėli, auk, greičiau užauki -
   Ir tėvynė, ir Dievulis tavęs jauno laukia.
   Kai išklysiu į pasaulį, platų, begalinį,
   Tėviškėlės atminimas man laimužę mini.

3. Kai į saulę pasižiūriu, vakaro saulutę,
   Man ji primena kaip gyvą mylimą motutę.
   Ir kasdien regiu tą kaimą, tą namelį savo,
   Kur gyvenimo palaimą man lopšy liūliavo.

Dainu dainelę

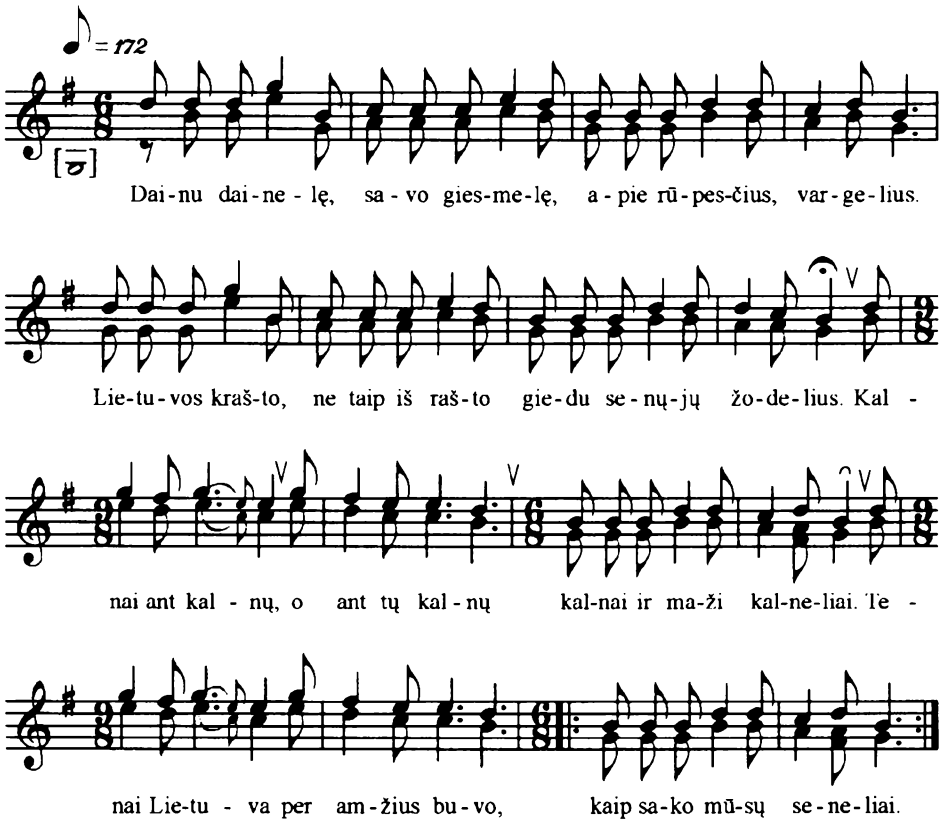

1. Dainu dainelę, savo giesmelę,
   Apie rūpesčius, vargelius.
   Lietuvos krašto, ne taip iš rašto
   Giedu senųjų žodelius.
   Kalnai ant kalnų, o ant tų kalnų
   Kalnai ir maži kalneliai.
   Tenai Lietuva per amžius buvo,
   Kaip sako mūsų seneliai. (1x2)

2. Ten miškai snaudė, ten meškas gaudė
   Kasdien lietuviai iš seno.
   Ūžė, braškėjo medžiai nuo vėjo
   Ten, kur lietuviai gyveno.
   Ant piliakalnių, ant smėliakalnių
   Ąžuolai šventi kerojo,
   Ir tie dievaičiai, kuriuos žemaičiai,
   Kuriuos lietuviai turėjo. (1x2)

3. Ir labai buvo plati Lietuva,
   Daug ana žemių įgijo.
   Žmonės laimingi, buvo turtingi,
   Niekur nebuvo vergijų.
   Vieni didžiūnai buvo galiūnai
   Ant vyresniųjų išrinkti,
   O kiti saldžios klausė jų valdžios,
   Visi mažiukais vadinti. (1x2)

Tėviškės laukuos

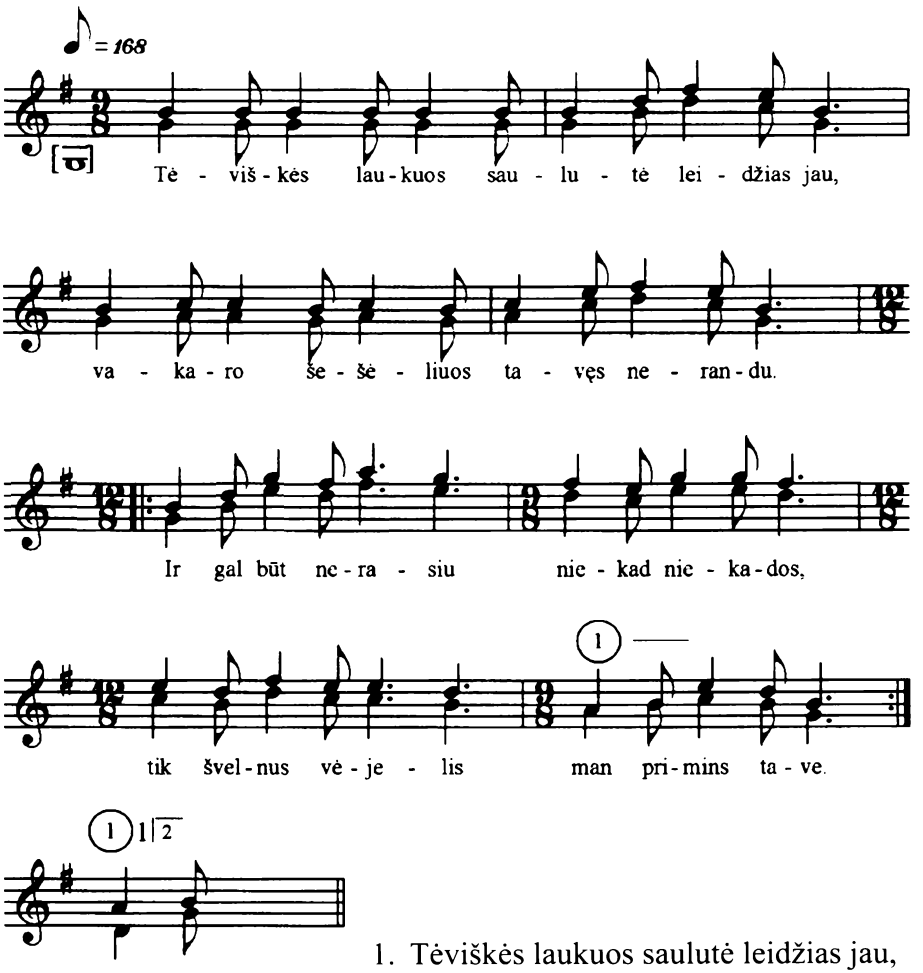

1. Tėviškės laukuos saulutė leidžias jau,
   Vakaro šešėliuos tavęs nerandu.
   Ir galbūt nerasiu niekad niekados,
   Tik švelnus vėjelis man primins tave. (2x2)

2. Rausvos lūpos rožės žiedui šypsosi,
   Aukso garbanos vėjeliui supasi.
   Ateiki, svajone, taip švelni, graži,
   Kad man vėl paliestų žaizdą širdyje. (2x2)

3. Baltas šydas dengia veidą, galvą tau.
   Balto šydo klostes lyg dabar matau.
   Gera tau miegoti sapne angelų,
   Nieko nežinoti, kad čia taip klaiku. (2x2)

Kai ramus vakaras ateina

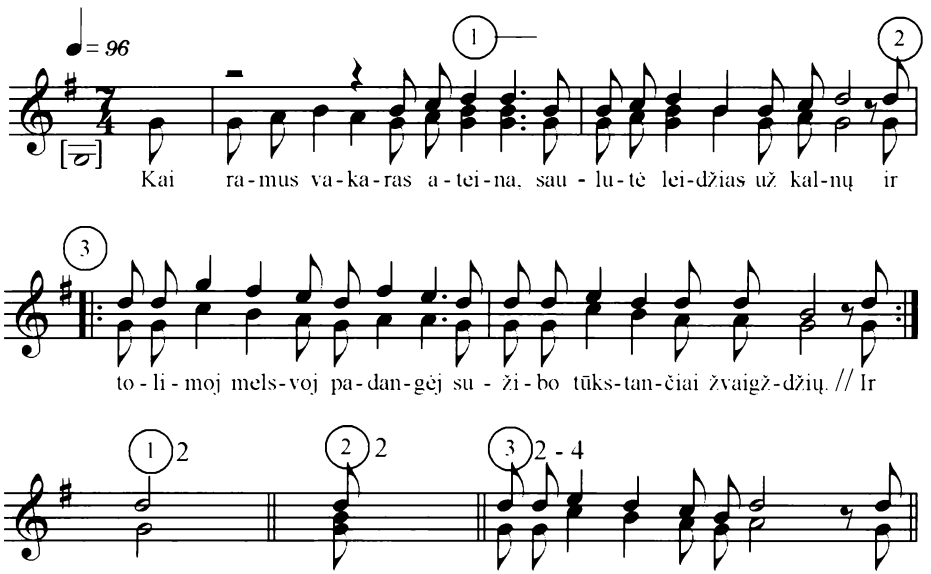

1. Kai ramus vakaras ateina,
   Saulutė leidžias už kalnų,
   Ir tolimoj melsvoj padangėj
   Sužibo tūkstančiai žvaigždžių. (2x2)

2. Rausvi žiedeliai obelų,
   Taip tyliai krinta ant šakų.
   Ateik, brangioji, čia ir tu,
   Aš tau priskinsiu daug žiedų. (2x2)

3. Mano palangėje išaugo
   Graži šakota obelis,
   Ir jos žiedų skanusis kvapas
   Mano bakūžėje pasklis. (2x2)

4. Aš iškaišysiu savo klėtį
   Rausvais žiedeliais obelų
   Ir lauksiu, lauksiu tavęs vieno
   Ir tavo skambančių dainų. (2x2)

*Kur eisiu eisiu

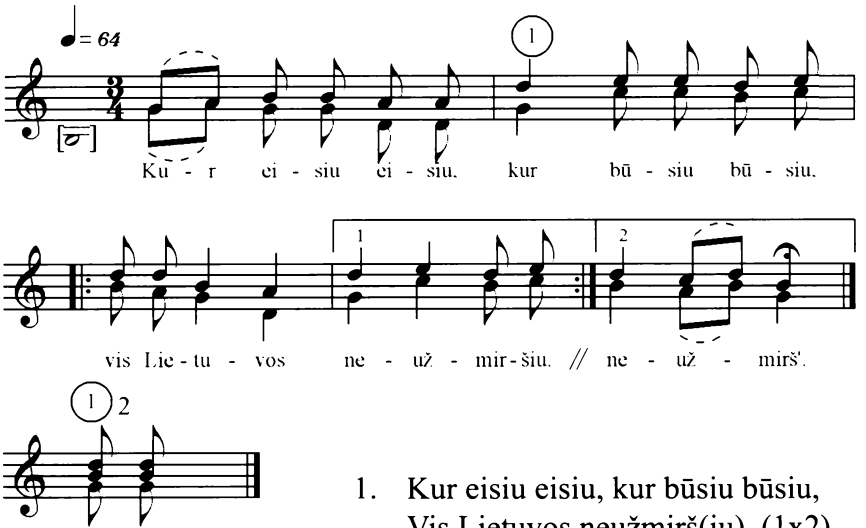

1. Kur eisiu eisiu, kur būsiu būsiu,
   Vis Lietuvos neužmirš(iu). (1x2)
2. Lygūs laukėliai, pločios sodybėlas
   Žolios lunkos, paupėl(as). (1x2)
3. Oi, nėra nėra tokio sodėlio,
   Kaip tik mono tėvužėl(io). (1x2)
4. Iš pakraštėlių boltos vyšnėlas,
   Par vidurį obelėl(as). (1x2)
5. Oi, nėra nėra tokio svirnėlio,
   Kaip tik mono motinėl(as). (1x2)
6. Iš pakraštėlių morgos skrynėl(as),
   Par vidurį perinėl(as). (1x2)
7. Oi, nėra nėra tokios stainėlas,
   Kaip tik mono brolužėl(io). (1x2)
8. Bėras žirgėlis, tymo balnėlis,
   Atlasinės kamanėl(as). (1x2)
9. Oi, nėra nėra tokio daržėlio,
   Kaip tik mono sesutėl(as). (1x2)
10. Iš pakraštėlių žolios rūtėlas,
    Par vidurį lelijėl(as). (1x2)

Pastaba. Šią dainą Julija Stukaitė-Gurienė išmoko iš savo motinos Eleonoros Martinonytės-Stukienės, gim. 1905 m. Tarmė kupiškėnų (Skapiškis). Dainuojant tarmė nenuosekli.

Dar nesulaukęs laisvos tėvynės

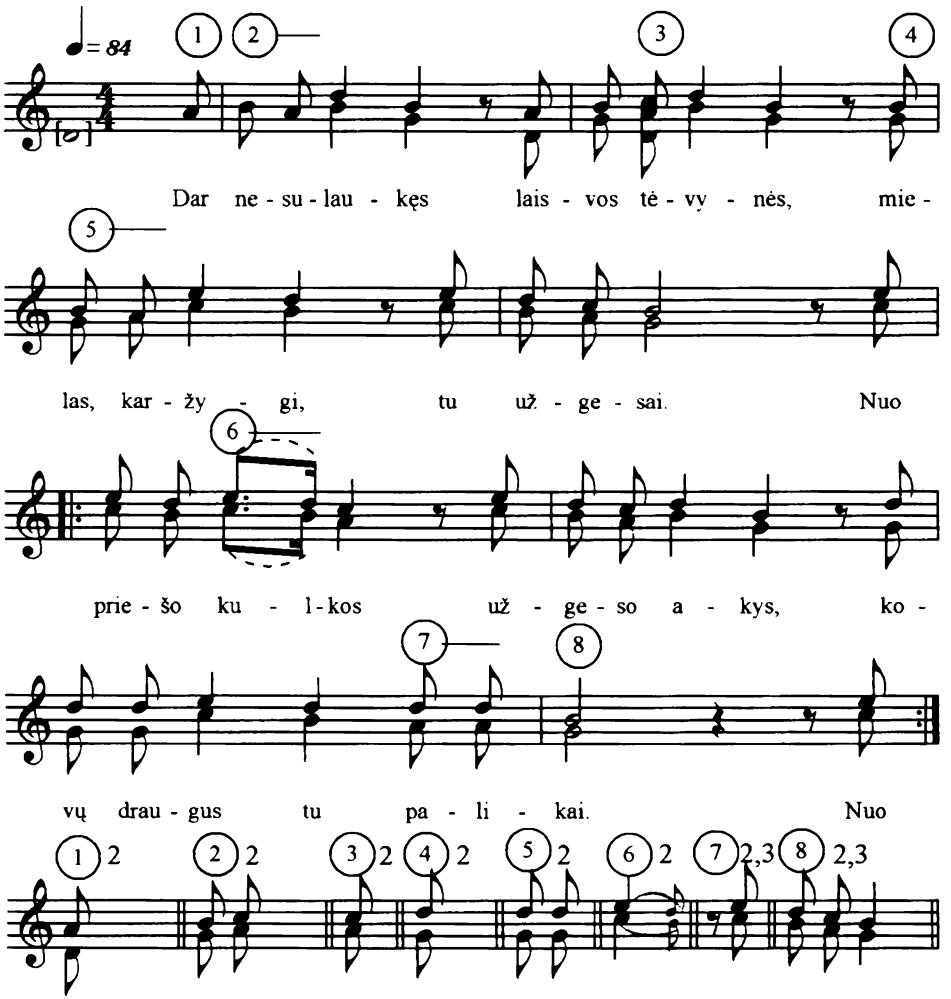

1. Dar nesulaukęs laisvos tėvynės,
   Mielas karžygi, tu užgesai.
   Nuo priešo kulkos užgeso akys,
   Kovų draugus tu palikai. (2x2)

2. Paguldė tave ant akmenėlių,
   O šalia tavęs kraujo klanai.
   Ir neatėjo nei motinėlė,
   Nei tavo broliai, narsūs arai. (2x2)

3. O kai paėmė nuo kietos gatvės,
   Dar neparuošę grabui lentos,
   Ir palaidojo į Nemunėlį,
   Nes pagailėjo žemės juodos. (2x2)

Kovos lauke raudojo šūviai

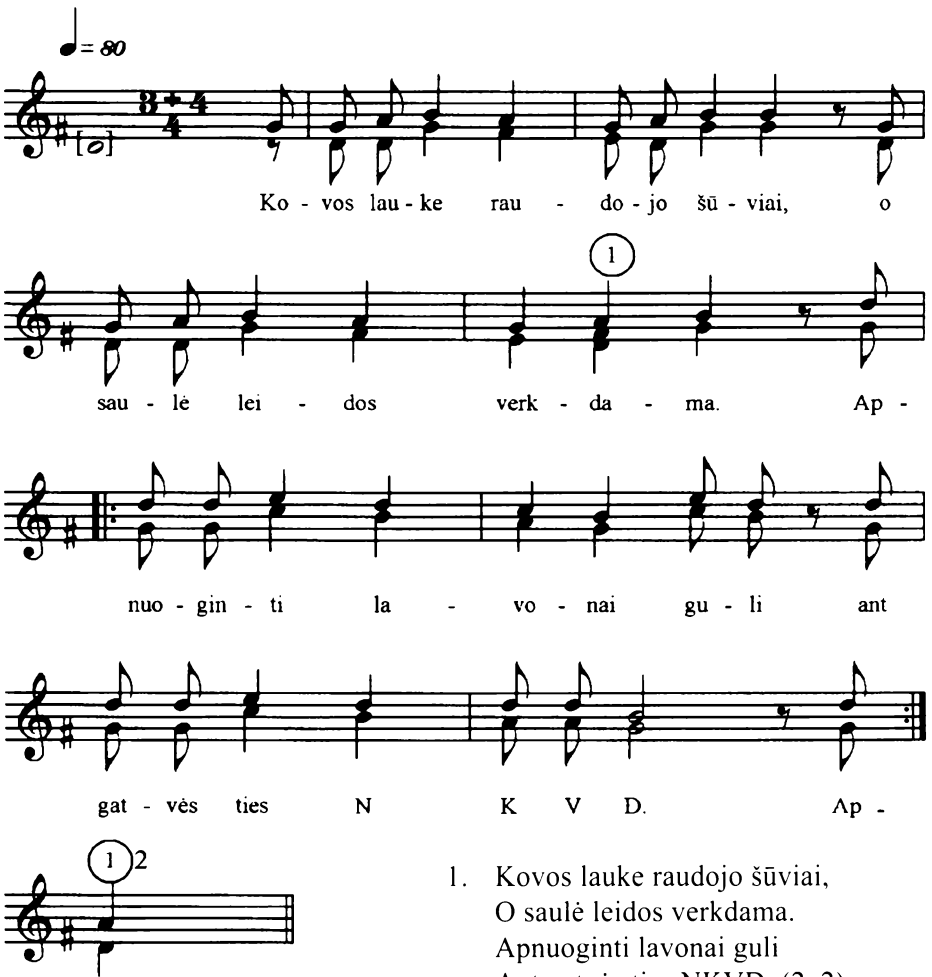

1. Kovos lauke raudojo šūviai,
   O saulė leidos verkdama.
   Apnuoginti lavonai guli
   Ant gatvės ties NKVD. (2x2)

2. Aplinkui grindinys tik kietas,
   Po šonais krūvos akmenų,
   O vietoj pagalvės padėtas
   Pluoštelis kruvinų šiaudų. (2x2)

3. Ir neateis pas jus motulė,
   Sesuo gėlės čia neatneš,
   Tik vėjas, debesį atpūtęs,
   Suvilgys kūną, kai užkas. (2x2)

4. Ir vien už tai, už tai, brangieji,
   Šiandieną kapas skiria mus,
   Kad savo tėviškę mylėjot,
   Kad josios gynėte laukus. (2x2)

* Tėvyne, kaip sunku gyventi be tavęs

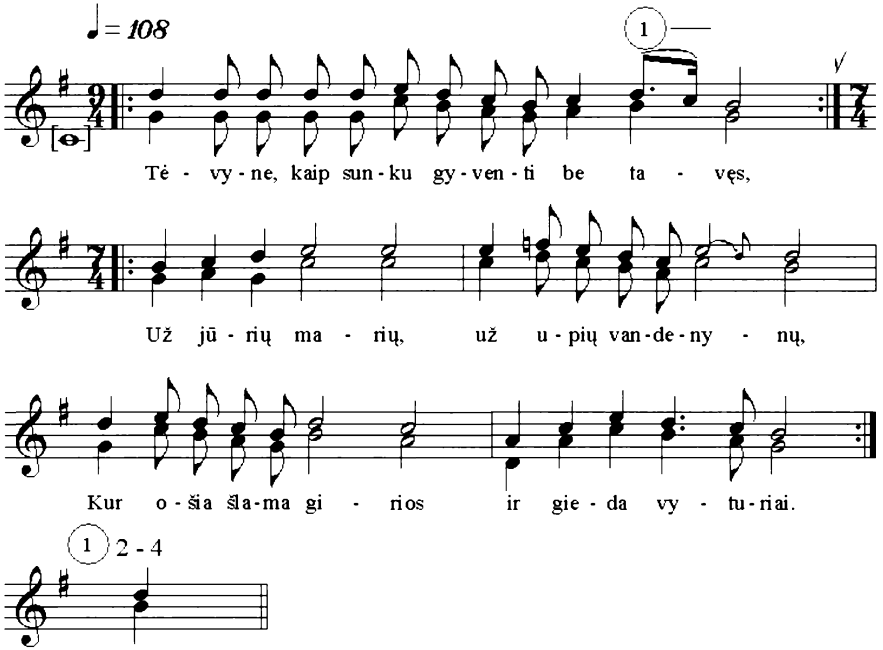

1. Tėvyne, kaip sunku gyventi be tavęs. (1x2)
   Už jūrių marių, už upių, vandenynų,
   Kur ošia, šlama girios
   Ir gieda vyturiai. (3x2)
2. Minties sparnais skrendu aš ten toli toli. (1x2)
   Brangios Tėvynės laukus, dirvonus, pievas,
   Pilies apleistas sienas
   Norėčiau dar matyt. (3x2)
3. Tėvyne, kaip sunku gyventi ten toli toli... (1x2)
   O kad išauštų ir man laisvės dienelė,
   Kad tėviškėlę brangią
   Galėčiau aplankyt! (3x2)
4. Bet neilgai kentėsim mes toli toli: (1x2)
   Nutrauksim pančius, sutriuškinsim vergiją
   Ir grįšim į Tėvynę -
   Šalelę Lietuvos. (3x2)

* Yra kompaktinėje plokštelėje

Tremtinių dainininkių pasakojimai

Pasakoja **Danutė Didžgalvytė.**

Mūsų mamytės Akvilės Vizbaraitės-Didžgalvienės dėdė ir krikštatėvis Juozapas Vizbaras iš Kupiškio rajono Naivių kaimo važiuodavo su žmona Elena į šv. Kazimiero atlaidus Kamajuose. Grįždami namo, visada užsukdavo pas mus, į Salų parapijos Gučiūnų kaimą. Dažnai po atlaidų mus aplankydavo ir mamytės broliai – Antanas ir Kazimieras. Visi buvo geri dainininkai. Antanas dainuodavo aukštu, stipriu tenoru. Kai prie jo prisidėdavo krikštatėvis Juozapas Vizbaras, Kazimieras ir mūsų tėvelis Antanas Didžgalvis, tai, kaip mūsų kaime sako, „lempa užgesdavo"...Juozapui Vizbarui labiausiai patikdavo Kamajų kapinėse palaidoto kunigo poeto Antano Strazdo daina „Ei tu strazde, strazdeli". Ta proga, visiems susirinkus, mano devynerių metų brolis Algirdas deklamuodavo Maironio „Trakų pilį", „Vilnių" ir kitus eilėraščius.

1948 m. gegužės 22 d. dėdė Juozapas su dėdiene Elena buvo ištremti į Irkutsko sritį, miško kirtėjų gyvenvietę Kordoną (į Lietuvą sugrįžo 1958m., bet netrukus mirė). Tą pačią dieną išvežė ir mūsų šeimą.

Gabeno visą vasarą – traukiniu, laivu (plukdė Jenisiejaus upe), sunkvežimiu, arkliu... Pagaliau pėsti atsidūrėm Krasnojarsko krašte – Kazačensko r. Kokornoje kaime. Dauboje, kur sraunus Jenisiejaus intakas Šilka daro vingį, stovėjo du barakai. Į juos mus ir sugrūdo – 50 šeimų. Aplinkui taiga, kalnai, šniokščianti Šilka. Nematydavom saulės nei tekant, nei leidžiantis. Gal todėl ir mėgdavom šį dainos posmą:

Saulė teka, saulė leidžias
Už miškų, už kalnų...
Tegu Dievas tiems atleidžia,
Kas išvarė iš namų.

Dirbom visi sunkiai, net mes, paaugliai (14–15 m.). Miške rankiniais pjūklais pjovėm medžius, tempėm, voliojom prie Šilkos 7–9 metrų rąstus, krovėm į rietuves. Pavasarį medžius plukdydavo Jenisiejaus link. Statėm medinius barakus. Plyšius kamšydavom samanomis, paskui užtepdavom moliu ir dažydavom. Teptukus pasidarydavom iš žolių. Šienauti išvarydavo keliom savaitėm. Žiemą kirsdavom mišką. Į darbą eidavom 6–7 km. Per dvi žiemas (mokytis leisdavo tik žiemą) baigiau septynmetę mokyklą. Po 5 metų perkėlė į Porogą.

Visą dieną pjovę ar grėbę šieną, virdami vakare katiliukuose buzą, gindavomės nuo uodų ir dainuodavom. Sekmadieniais susirinkę drauge melsdavomės, o vakare jaunuoliai , buvę gimnazistai,surengdavo vakarušką. Pakviesdavo ir mus. Turėjom gerų muzikantų – Algirdą Galvanauską,

Algirdą Čibinską, Rolfą Daugėlą, Bronių Juodelį, Juozą Variakojį. Muzikantų muzikantas buvo Rolfas Daugėla. Grojo jis visur – vežime tarp stribų, gyvuliniame vagone, prieplaukoj, kai mes, tremtiniai, laukėm laivo, darganotą vasaros dieną ant denio.

Į Lietuvą grįžom 1958 m.

Pasakoja **Elena Kvetkaitė-Baltakienė.**

Mus ištrėmė 1948 m. gegužės 22 d. Nuvežė į Krasnojarsko kraštą . Išbuvom 10 metų.

Pradžioje mokiausi Piskunovkos septynmetėj mokykloj. Mokytis buvo sunku, nes nemokėjau rusų kalbos.

Paskui, būdama 16–17 m., pradėjau dirbti. Turėjau palikti tėvus ir išvažiuoti į taigą prie Angaros upės. Nuo čia pėsti ėjom 20 km. Žmogaus ten niekada nebūta – medžiai išvirtę, sugriuvę, vietom negali perlipti.

Buvom šeši žmonės – trys lietuvaitės ir trys gruzinai, karo belaisviai. Mums vadovavo du inžinieriai iš Krasnojarsko. Išeidavom saulei patekėjus, o grįždavom vėlai vakare. Laikrodžio nebuvo, orientuodavomės pagal saulę. Dirbau kartu su Būgaite, kalbininko K.Būgos dukterėčia.

Kas dvi savaites eidavom prie Jenisiejaus, kur buvo barakas ir pirtis. Atveždavo maisto – duonos, džiūvėsių ir kruopų.

Rudenį grįžau pas tėvus, dirbau miško kirtavietėj. Sekmadieniais, jeigu nevarydavo į darbą, susirinkdavom, kur buvo daugiau vietos, pasidarydavom altorėlį ir melsdavomės. Vakare suruošdavom vakaruškas toj šeimoj, kur daugiau vietos, o vasarą – lauke. Daug dainuodavom – patriotines, partizanų, savo kūrybos dainas.

Ten ir ištekėjau – už kalinio, kalėjusio Norilsko kalėjime. Pagimdžiau dukrą. 1958 m. grįžom į Lietuvą.

Pirmos lietuvių vestuvės. Pamergės. Krasnojarsko kraštas, Kazačensko r., Parogė. Iš kairės: Stasė Variakojytė, Elena Jakštaitė-Žikorienė, Aldona Variakojytė-Bublienė, Danutė Didžgalvytė. 1954 m.

Broniuko Lukšės iš Žviliūnų k. vestuvės. Krasnojarsko kraštas, Manskij r., Kedrovyj Log k. 1954 m.

Nuotraukos iš tremtinių albumų.

Pasakoja **Julija Stukaitė-Gurienė.**

Iš Buriatijos – Mongolijos , kur 1949 m. buvom ištremti, 1951m. mus perkėlė į Tuluno miestą toje pačioje Irkutsko srity. Ten buvo daug lietuvių jaunimo. Šiame mieste gyveno anksčiau ištremti mano brolis ir sesuo.

Sekmadieniais, kai nevarydavo į mišką dirbti, rinkdavomės vieni pas kitus ir dainuodavom. Žiemą keliaudavom po 2-3 km net per didžiausius šalčius. Barako koridoriuose šokdavom ir dainuodavom, o kambariuose vaidindavom. Vasarą plaukdavom Ijos upe, saloje išlipę taip pat dainuodavom. Kartais eidavom toli už geležinkelio, į gražią miško aikštelę, kur rengdavome gegužines. Turėjome gerų muzikantų. Jie pritardavo dainininkėms, grodavo šokiam.

Įstojusi į Irkutsko medicinos institutą, dainavau chore.

Dainora URBONIENĖ

Dainoros Tamošiūnaitės-Urbonienės tėvai - Nepriklausomos Lietuvos mokytojai.
1941 m. birželio 14 d. šeima iš Panevėžio apskr. Raguvos miestelio buvo ištremta: tėvas Juozas Tamošiūnas - į Krasnojarsko sr. Rešotų lagerį, kur 1942 m. balandžio 8 d. mirė, motina Valerija Tamošiūnienė su mažamečiais vaikais - į Altajaus kraštą, Barnaulo miškus. Pusantrų metų broliukas mirė 1941 m. gruodžio 5 d. Dainora 1946 m. su našlaičiais buvo parvežta į Lietuvą. Tais pačiais metais iš tremties pabėgo ir motina.
Dainora Urbonienė turi filologės ir lietuvių k. mokytojos specialybę - yra baigusi Vilniaus universitetą, turi mokytojos ekspertės kategoriją. Dirbdama Geležių ir Panevėžio mokyklose su mokiniais rinko tautosaką. Dalyvavo Jotainių, Krekenavos, Troškūnų, Punsko ir kt. ekspedicijose. Knygai parengė tremtinių dainas.
2003 m. išleido atsiminimų knygą „Sibiras vaiko akimis".

Dainora Urbonienė su mokslininkais konferencijoje „Panevėžio krašto kalbininkai". Kairėje dr. Aloyzas Vidugiris, dešinėje akad. Zigmas Zinkevičius. 1998 m.

Sužeistų paukščių giesmės...

Tėvyne, kaip sunku gyventi be tavęs.
Už jūrių marių, už jūrių vandenynų,
Kur ošia, šlama girios
Ir gieda vyturiai.

(„Be tėvynės")

Kai kalbame apie lietuvių tremtį, dažniausiai ją suvokiame tik kaip sovietinės okupacijos laiką. Bet Sibirą lietuviams buvo lemta pažinti seniai

– nuo XVIII a. pabaigos, kai Lietuva pateko į Rusijos gniaužtus. Trėmė 1794, 1834, 1863 metų sukilėlius, XIX a. antrosios pusės knygnešius, jaunimą varė į rekrutus.

XX a. Lietuvai atnešė pragiedrulį – šviesų Nepriklausomybės dvidešimtmetį. Atrodė, kad baisusis Sibiras liko tik praeities košmaras, slogutis ir niekada nebepasikartos. Deja, pasikartojo. Ir tremtys buvo siaubingesnės. Tauta patyrė dar daugiau netekčių. Atsirado lietuvių trėmimo į Sibirą istorija. Jos dalis – dainos ir giesmės. Kai kurios tapo tradicinės. Antano Vienažindžio dainą („Sudieu, kvietkeli tu brangiausias"), sukurtą skausmingai išsiskyrus su ištremtais artimaisiais po 1863m. sukilimo, mokėjo visų laikotarpių tremtiniai. Nors ir ne tremtiniams sukurta, bet atitinkanti varomo iš namų, iš Tėvynės žmogaus būseną paplito Antano Baranausko „Sudiev, Lietuva <...> „Širdį man spaudžia, skaudžia ir griaudžia, /Svetimojon važiuojant".

Pokario tremtiniai nusivežė į Sibirą ir daugybę iš tėvų bei senelių išmoktų dainų , labai populiarių, mėgstamų, tokių kaip „Oi, diemedi, diemedėli", „Močiute širdele, tai tau, tai tau", „Šviesi naktis, mėnesiena" ir kt. Labai populiarūs Sibire buvo XIX a. poetų kūriniai. Be jau pradžioje minėtų dainų, pokario tremtiniai dainavo A.Baranausko „Dainu dainelę", A.Strazdo „Oi tu tu tu, strazdeli", S.Valiūno „Ant marių krašto" ir kitas. Sibire išdainuotos visų Lietuvos kampelių dainos. Jos guodė, stiprino, padėjo išgyventi. Tos tremtyje skambėjusios dainos dar taip mažai tyrinėtos.

Bet senąsias karines ir partizanų dainas sieja ta pati lietuvio pasaulėjauta. Baimė, kad žuvęs karys gulės vienišas, nepalaidotas, atsispindi ir tradicinėse, ir partizanų dainose. Nelaimingąjį kas nors paguodžia - atskridusios trys gegutės, marių upelis (lietuvių karinės dainos). O čia: Neateis pas jus motulė, // Sesuo gėlės čia neatneš, // Tik vėjas, debesį atpūtęs, // Suvilgys, kūną kai užkas *(iš partizanų dainų).*

Į šį tautosakos rinkinį įdėtas moterų padainuotas dainas tremtinių dainomis galima pavadinti tik sąlygiškai. Tai dainos, kurias Sibire dainavo pokario tremtiniai. Dainininkės, paklaustos, ką tremtyje dainuodavo, sumišusios atsakė: „Viską, ką Lietuvoje dainuodavome". Pagalvojusios pridūrė: „Mokėmės ir naujų, negirdėtų". Tos naujos , anot jų, atsirasdavusios savaime, nejučiomis, nežinia iš kur...

Dainos labai įvairios. Kai kurios iš tikrųjų naujos, sukurtos arba tremtinių, arba partizanų. Juk daug 1948-1950 metų tremtinių buvo susiję su rezistencija. Todėl tokia konkreti šių naujų dainų tekstų situacija – Tėvynės gynėjo žuvimas, artimųjų skausmas, kančia svetimoje šalyje. Tautosakinė raiška šias dainas suartina su tradicine liaudies kūryba, todėl jas, kaip sako

pačios dainininkės, buvo lengva dainuoti kartu su „senobinėmis“.

Dainų kūrėjai, kaip ir daugelis lietuvių liaudies dainų bevardžių autorių, – lyrikai. Vyraujantis jausmas – toli paliktos Tėvynės ilgesys. Lietuva matoma pasakiškoje tolumoje, „už jūrių marių, už upių vandenynų“. Atmintyje išlikę gamtos vaizdai – šlamančios girios, giedantys vyturiai, sidabru sustingę platūs ežerai. Tėvynės peizažas akcentuojamas kaip priešprieša svetimo krašto atšiaurumui, grėsmingumui. Čia „viesulas žvarbus/ , /čia lietuvaitės dalią vėtros tildys/, Jenisiejaus bangos ašaras nuplaus“.

Jaudinanti šalčio ir kančios paralelė laiškuose artimiesiems: „Parašysiu, kad žiema baltoji / Taip šalta ir žiauri čia pas mus. /Ir tik skausmo, kuris širdy tvyro, /Negaliu aprašyti aš tau”.

Jautriai nuskamba partizaninės kovos motyvai. Šios dainos primena lietuvių karines dainas. Panašūs veikėjai – prie vartų rymanti sena močiutė, staklėse verkianti mergelė, su priešu kovojantis ir savo likimą nujaučiantis bernelis. Tradiciškai sukurti partizano mirties vaizdai – bernelis miršta su seselių gėlėmis ant krūtinės, jis ilsisi prie berželio svyruonėlio. Neįmanoma rasti analogo lietuvių karinėse dainose tik tiems epizodams, kuriuose kalbama apie partizanų kūnų išniekinimą miestelių aikštėse. Senovės lietuviai dainose nesukūrė tokių drastiškų žuvusiojo vaizdų. Tik XX a. barbarai privertė parašyti ir tokias natūralistiškas, šiurpias eilutes – „Apnuoginti lavonai guli / Ant gatvės ties NKVD. Arba – „Pusnuogį apdraskė, numetė ant bruko”.

– Daina, malda ir giesmė lydėjo per visą varganą gyvenimą. Išdainuodavom skurdžią dalią, Tėvynės ilgesį. Laisvės laukėm net tada, kai valdininkai pasakė, kad čia bus mūsų namai ir kapai. Tikėti padėjo daina, – pasakoja buvusios tremtinės.

Tremtiniai pjauna šieną su „prievaizdu“ (ant arklio). Krasnojarsko kraštas, Kazačensko r., pasiolok (gyvenvietė) Porog. 1955 m.

Jonas ŠUKYS

Jonas Šukys (gim. 1935-03-25 Miežiškiuose, Panevėžio r.) - lituanistas, humanitarinių mokslų dr., doc., 20 kalbinių ir grožinių knygų autorius. 1957 m. baigė Vilniaus pedagoginį institutą (dabar universitetas). Dirbo Mokslų akademijos Lietuvių kalbos ir literatūros institute, vėliau daugiausia dėstė Lietuvos aukštosiose mokyklose: Vilniaus universiteto Kauno vakariniame fakultete, Lietuvos pedagogų kvalifikacijos institute, Vilniaus pedagoginiame universitete (ten kurį laiką - katedros vedėjas). Daugiausia rašė dialektologijos, sintaksės, kalbos kultūros klausimais, tyrė kai kurias Panevėžio krašto tarmes. Minėtinos jo knygos „Kalbos kultūra visiems" ir kt., o ypač - didelė monografija „Lietuvių kalbos linksniai ir prielinksniai: vartosena ir normos" (už ją 2003 m. - Petro Būtėno premija). Svarbių knygų „Kalbos praktikos patarimai" ir dabar atskirais sąsiuviniais leidžiamų „Kalbos patarimai" vienas iš autorių.

Kalbininko Jono Šukio 70-mečio šventė. Miežiškiai. 2005-03-17.

E. Urbono nuotrauka

PANEVĖŽIŠKIŲ TARMĖS SAVITUMAS

Panevėžiečių (pagal nusistovėjusią klasifikaciją **panevėžiškių**) tarmė yra didžiausią plotą Lietuvoje užimančios rytų aukštaičių tarmės atšaka. Nors Panevėžys yra daugmaž Lietuvos viduryje, tačiau rytų aukštaičių tarmė nuo Baltarusijos sienos nusitęsia iki Šeduvos imtinai ir vos nepriartėja prie Šiaulių. Visi rytų aukštaičiai, tarp jų panevėžiškiai, prieš **e, ę, ė** kietina **l**: **lad(ʊ)s; lais't'; pelų, pelʏ(.), pelo ar pelą** "pelę"; **lɛk, kalbɛt'.** Rytų aukštaičiai įvairiai išverčia mišriuosius dvigarsius **an, am, en, em:** iki Panevėžio paprastai į **un, um, in, im.** Didžiuma rytų aukštaičių yra **pùntininkai:** vietoj **pántis** sako **púnti(.)s';** taip taria ir panevėžiškių rytiniai pakraščiai. Tačiau daugelis šiaurės panevėžiškių yra **póntininkai** - taria **pó.nt(ɩ)s',** o pietvakarių panevėžiškiai yra **pántininkai** - sako **pá.nt'ɩs'**; vis dėlto net ten tvirtagaliai **an, am, en, em** yra išverčiami, plg. **rʊñkʊ, švɪñte.** Beje, tvirtapradžių dvigarsių išvertimas panevėžiškių tarmėje dabar nyksta: daugelis jaunesniųjų pagal bendrinę kalbą jau dažniausiai taria **lángʊs, vándenį, gyvént'.**

Patys panevėžiškiai yra suskilę į šiaurės ir pietų panevėžiškių patarmes, kurios gana skirtingos.

Šiaurės panevėžiškiai gyvena nuo Latvijos sienos iki pat Panevėžio (jį įskaitant), o į pietus nuo linijos Liūdynė - Velžys - Naujamiestis yra pietų panevėžiškiai, nusidriekiantys toli į pietryčius, už Siesikų, Taujėnų net pasiekiantys Šventosios upę, atsiremiantys į Ukmergę. Taigi panevėžiškių patarmė rytų aukštaičių plote yra didžiausia.

Visiems panevėžiškiams ypač būdingas galūnių trumpinimas (redukavimas) ir kirčio atitraukimas: šiaurės panevėžiškių - visuotinis, daugumos pietų panevėžiškių - sąlyginis. Pagal galūnių trumpinimą panevėžiškių tarmė yra labiausiai nutolusi nuo archajiškus bruožus perėmusios bendrinės kalbos ir net modernesnė už palyginti naujovišką latvių kalbą. Matyt, daug lėmė šiaurės panevėžiškių plote kadaise gyvenusių ir jau išnykusių baltų genties atstovų žiemgalių poveikis (substratas).

Panevėžiškiai nuo visų kitų rytų aukštaičių skiriasi tuo, kad jie visus trumpuosius galūnių balsius suplakė į vieną balsį, kuris po kietojo priebalsio yra užpakalinis, o po minkštojo priešakinis. Toks panevėžiškių žodžio galo užpakalinės eilės balsis yra gana trumpas, platus, neįtemptas **ʊ**, kurį paprastai taria tik pietų panevėžiškiai, o šiaurės panevėžiškiai jį taria labai murmamai arba visai nebetaria, nors atskiras skiemuo išlieka: **nãmʊs** ar **nãm(ʊ)s, nãms** „namas“; **stógʊs** ar **stóg(ʊ)s, stógs** „stogas“, **šakʊ̀** ar **šàk(ʊ̀), šàk** „šaka“; (su) **namʊ̀** ar **nàm(ʊ), nàm** „namu“; (su) **šakʊ̀** ar **šàk(ʊ), šàk** „šaka“, **šakʊ̀s** ar **šàk(ʊ)s, šàks** „šakas“; (aš) **aĩnʊ** ar **aĩn(ʊ), aĩn** „einu“, (jis, ji, jie) **aĩnʊ** ar **aĩn(ʊ), aĩn** „eina“. Panevėžiškių žodžio galo priešakinės eilės balsis yra trumpas, atviras **ɪ**, kuris šiaurės panevėžiškių yra tariamas labai murmamai arba dažniausiai visai nebetariamas, tik paskutiniai priebalsiai tada yra minkšti ir atskiras skiemuo išlieka: **maŕtɪ** ar **maŕt(ɪ), maŕ't'** „marti“; (su) **maŕčɪ** ar **maŕč(ɪ), maŕ'č',** „marčia“; **maŕčɪs'** ar **maŕč(ɪ)s', maŕ'č's'** „marčias“; **vė́jɪs'** arba **vė́j(ɪ)s', vė́js'** „vėjas“; (su) **vė́jɪ** arba **vė́j(ɪ), vė́j** „vėju“; **áudžɪ** arba **áudž(ɪ), áud'ž'** „audžia“; **miškɪ̀** arba **mìšk(ɪ), mìš'k'** „miške“, **gražɪ̃s'** arba **gràž(ɪ)s' gràž's'** (ir „gražius“, ir „gražias“). Vietoj aš **tyliù, tu tylì, jis tỹli** pietų panevėžiškių yra **aš tỹlɪ, tu tỹlɪ, jis tỹlɪ,** o šiaurės panevėžiškių - **aš tỹl', tu tỹl', jis tỹl',** vadinasi, viskas suplakta, suvienodinta.

Nekirčiuoti ilgieji žodžio galo balsiai daugumos panevėžiškių yra sutrumpinami: vietoj **vaiką, katę** tariama **vaĩku, kãti** (tik apie Karsakiškį, Miežiškius yra pusilgiai: **vaĩku., kãti.**), **vaĩko** ar **vaĩka, kãtė** ar **kãte;** vietoj **sako, rašė** tariama **sãka, rãše.**

Labai įdomus, tik panevėžiškiams būdingas fonetinis reiškinys yra tvir-

tagalių ir nekirčiuotų žodžio galo dvibalsių **ai, ei, au** vienbalsinimas: **vaikɛ́** (priegaidė čia specifinė - kirstinė) ar **vaĩkɛ** „vaikai“, **matė́** ar **màtė** „matei“, **galɛ́jė** „galėjai“, **sakó** ar **sàko** „sakau“.

Visi nekirčiuoti žodžio kamieno balsiai ir sutaptiniai dvibalsiai **ie, uo** yra sutrumpinti iki trumpųjų, dažnai įvairiai suplakti, pakeisti, o kirčiuoti trumpieji yra pailginti (sprendžiant iš klausos - iki ilgų). Pavyzdžiui, vietoj **paršiukas, bliovimas, juodumas, liuobiau, kliudyt, žiūrėt** paprastai tariama **paršiūkʊs** ar **paršiūks, blɪvymʊs** ar **blɪvyms, jɪdūmʊs** ar **jɪdūms, lɪbió, klɪdyt', žɪrėt'.** Vietoj **durys** dažniausiai sakoma **dūrɪs'.** Vietoj **sàvo, pàsiuntė, nènešė** yra **sãva, pãsɪnte, nẽneše.**

Panevėžiškių žodžio galo priebalsiai, jeigu yra nukritęs po jų ėjęs priešakinės eilės balsis, išlieka minkštieji: **mal't'** „malti“, **mál'k** (iš „malki“), **vẽl'** (iš „vėlei“), **mán'** (iš „manei“) ir pan. Dauguma panevėžiškių turi ir įdomų asimiliacinį žodžio galo **s** minkštumą, kai šis **s** eina po priešakinės eilės balsių: **medeli.s'** ar **medelɪs', medel's'** „medelis“, **ãki.s'** ar **ãkɪs'** „akys“, **žẽmes'** „žemės“, **pẽilės'** „peiliais“.

Čia aptartos tik būdingiausios fonetinės panevėžiškių tarmės ypatybės, bet ir jos rodo, kokia savita, specifinė ir sudėtinga ši tarmė. Jos fonetinei sistemai tiksliai aprašyti reikėtų daug įvairių transkripcijos ženklų. Skaitytojus tai vargintų ir daugeliui tokie tekstai būtų sunkiai suprantami. Todėl šioje tautosakos knygoje net ten, kur nuspręsta pateikti tarmiškai, ribotasi tik būtiniausiais papildomais ženklais, o šiaip iš esmės palikta bendrinės kalbos rašyba (žr. knygos pradžioje skyrelį „Pastabos“). Dėl skaitytojų patogumo ir dėl to, kad jauni užrašinėtojai moksleiviai ne visas pateikėjų tarmines ypatybes pajėgė išgirsti ar spėjo pažymėti, dauguma tekstų šioje knygoje pateikiami bendrine kalba. Vadovautasi akademinio daugiatomio „Lietuvių kalbos žodyno“ principu: atsisakoma visų dėsningų fonetinių ypatybių, o paliekamos tik sporadiškos, nedėsningos, pvz.: **grait(ai), vartėti (varta), liežiuvis, trioba, griaužti, šilima, šulnys, aičvaras, tetė, kešenė, obalys, bulbė, teip, par, terp;** parodomi ir žodeliai su kartais netariamais žodžio galo priebalsiais: **i(r), da(r), daba(r), ka(d), kai(p), vė(l).** Vis dėlto ir šitaip pateiktuose tekstuose tarmės koloritas bei kvapas jaučiamas, nes paliekamos, jeigu tik tyrėjai užfiksavo, visos morfologinės, sintaksinės, leksinės tarmės ypatybės.

Iš morfologinių ypatybių pirmiausia minėtinos panevėžiškiams, iš kurių ploto tautosaka į rinkinį pateko, būdingos linksniuojamųjų ir asmenuojamųjų žodžių formos.

Neretai yra kitoks negu bendrinėje kalboje vardažodžio kamienas, jo kaitymo tipas; kartais skiriasi ir giminė, pvz.: **dalgė, pãukštė, danẽys, de-**

besỹs, vagỹs, žvėrỹs; senųjų - **sapnỹs, dugnỹs; obel̃ė; ãkmenas; šuvà** ar **šun̂ė** ir t. t.

Kadangi tariant sutapo vardininkai **turgʊs, sūnʊs, vaikʊs,** tai daiktavardžiai su - **us** paprastai linksniuojami kaip su - **as: turgai, sūnai; turge; iš turgo; su sūnu, sūnam** ir pan.

Dalies senųjų panevėžiškių kalboje yra užsilikęs dviskaitos galininkas: **turiu du sūnu, dvi dukteri, du arkliu, dvi karvi.**

Skiriasi nuo bendrinės kalbos kai kurių kamienų tam tikri linksniai. Vyriškosios giminės daiktavardžių naudininkas yra su galūne - **u: vaiku(i), žmogu(i), sūnu(i), gyvuliu(i).** Vienaskaitos, paprastai ir daugiskaitos vietininkai yra sutrumpinti: **gryčio(j), pievo(j), kertė(j), bažnyčio(je), vandeny(je), miškuos(e), triobos(e), žemės(e), akys(e).** Sutrumpintai sakoma: **vaikam, mažiem, ožkom, katėm, piemenim; su ožkom, su šakėm, su katėm, su piemenim.**

Labai skiriasi įvardžių morfologija. Pavyzdžiui, savitai linksniuojami asmeniniai įvardžiai **aš, tu: mañį, màni** arba **mañ'** „manęs“ arba „mane“, **tavį̃, tàvi** arba **taũ** „tavęs“ arba „tave“, (su) **mañ'** „manim“, (su) **taũ** „tavim“, **muñ** „mus“, **juñ** „jus“; (su) **muñ** „mumis“, (su) **juñ** „jumis“. Vietoj **ji** daug panevėžiškių vartoja **jin, jinai** arba **jy** (iš „jyji“); vietoj **ta - ton** arba **tó** (iš „toji“). Nemaža panevėžiškių pietryčiuose sako **(su) tuo (anuo, katruo) karve; tuos (anuos katruos) mergas,** o pietvakariuose - **(su) tái (anái, katrái) karve; táis (anáis, katráis) mergas.**

Įvardžiuotinių formų panevėžiškiai nemėgsta, o jei pavartoja, tai jos turi galūnę - **asai: jaunasai, gerasai, pirmasai** (taria **jaunasɛ, gerasɛ, pirmasɛ**).

Veiksmažodžių bendratys paprastai vartojamos tik trumposios: **dirbt', važiuot', turėt', sakyt'.** Tik su trumpuoju balsiu būna būsimojo laiko III asmens formos: **matis, daris, truks, pliš, sius** (vietoj **sius, siųs** ir **siūs**). Savita tariamoji nuosaka: **(aš) būčia, duočia, sakyčia; (mes) būtum, duotum, sakytum; (jūs) būtut, duotut, sakytut**. Pasitaiko ir **(jie, jos) būt (but),** kai kur **būtų; duot,** kai kur **duotų; sakyt (sakit).** Nuo bendrinės kalbos skiriasi kai kurios esamojo laiko formos: **sėdžiam, myliam, galiam** (ir **myliamas, galiama** - vietoj senųjų **možna**) - ypač rytiniuose panevėžiškių pakraščiuose.

Pasitaiko savitos žodžių darybos: **ankstybas, vėlybas; kvietienis, miežienis, žirnienis; degtienė** (senųjų - **arielka**), **grietienė** (senųjų - **smetona**); **berniokas, paršiokas, viščiokas; šeiminykas, darbinykas, girnykas...** Vietoj bendrinės kalbos **vienuolika - devyniolika** daugelio senųjų yra **vienuoleka - devynioleka,** vietoj **vienuoliktas - devynioliktas** yra **vienuolikis - devyniolikis.**

Tekstuose paliekama ir tarminė sintaksė, pavyzdžiui vietomis pasitaikančios kitokios negu bendrinėje kalboje prielinksninės konstrukcijos: **važiuoti ant mišką; vėluoti ant darbą; prie tvorai padėta; lig šventėm apsidirbsim (kai kur - apsidirbsmė); po karù vargom; po Kalėdom vėl bėdos; sulijo - ir po šienu(i); sulig Jurgio ir kepurė; grįžo už metų; už savaitės pareis.** Populiarūs laiko vietininkai: **tam laike, anam pirmadieny, kitõ dienõ.** Panevėžiškiai paprastai sako **į miestą, į pievą, į upę, į vandenį,** bet rytiniai panevėžiškių pakraščiai yra išlaikę einamąjį vidaus vietininką **miestan, pievon, upėn, vandenin.** Šiuose pakraščiuose sakoma ir **reikia daržai ravėt; man gaila arklys mušt; namas pastatyt - ne kepurė pakelt** ir pan., taigi vietoj galininko beasmeniuose sakiniuose vartojamas objekto vardininkas.

Paliekami pastebėti žodžių parinkimo ir vartojimo (leksikos) savitumai. Beveik visi Panevėžio rajono senieji gyventojai sako **jeknos** „kepenys“, **slasnos** „spąstai“, **apsivilkimas** ar **apsitaisymas** „apranga“, **drapanos** „drabužiai“, **dykas** „tuščias“, **striukas** „trumpas“, **liuobti** „šerti“, **sopėti** „skaudėti“. Dalyje vietovių yra **kuogė,** net **kuodė** „kupeta“, **žalibarščiai** „šaltibarščiai“, **slanktas** (daugelis taria **slʊnktʊs**) „sloga“. Vietoj prieveiksmio **paskui** vartojami jo variantai **pasku, paskum, paskiau,** o šiaurės panevėžiškiai ta reikšme mėgsta rinktis **da(u)giau.** Neįprasta reikšme panevėžiškiai pavartoja ir kai kuriuos kitus bendrinei kalbai įprastus žodžius: **viršininkas** „kerdžius“, **skurdus** „graudus“, **puikus** „pasipūtęs“, **pareiti** „tilpti“ ir t. t.

Paliekamos nepakeistos svetimybės - jos senesniųjų buities kalboje užrašinėjimo metu dar buvo labai įprastos: **budinkas, pečius, viedras, uzbonas, ušėtkas, karbas, čierka (čėrka), bliuska (bliuskė), žakietka, kepeliušis, andarokas, paduška, sodželka, ravas, karčema, ubagas, baba, švogeris, kralikas, pacas (pacukas), smertis, griekas, pekla, mislia, mislyti, čerėti (čeravoti), baliavoti, dėkavoti, desėtkas, durnas, biednas, bagotas, biškį, pakol, ale, bo** ir t. t.

Tarmėms pažinti geriausiai tinka pasakojamoji tautosaka: ji gyvesnė, autentiškesnė. Tik pažiūrėkime, kokia nepakartojama kalbos dvasia plazda kai kuriose šio rinkinio pasakose, ypač užrašytose Ramygalos apylinkėje iš Juozo Šliko, Troškūnuose iš Kazimieros Zilberienės. Dainuojamoji tautosaka tinka mažiau, nes ji yra keliaujanti: ateina ir iš gretimų tarmių, ir iš bendrinės kalbos, todėl tarmės bruožai čia dažniausiai priblėsę, negryni, sumišę: tas pats žodis neretai ištariamas ir pagal kitas tarmes, net pagal bendrinę kalbą. O jei daina išmokta mokykloje, iš radijo arba iš knygų, tai ji padainuojama beveik bendrine kalba, tik kartais su vienu kitu tarmės elementu (plg. įdainavimus išleistoje kompaktinėje plokštelėje).

Vitalija VASILIAUSKAITĖ

Vitalija Vasiliauskaitė, gim. 1959-08-06 Alančių k., Vadoklių sen., Panevėžio r., lituanistė. 1981 m. baigė Šiaulių pedagoginį institutą (dabar universitetas). Nuo 1991 metų dirba Panevėžio kraštotyros muziejaus Etninės kultūros skyriuje, nuo 2003 metų – Etninės kultūros globos taryboje prie LR Seimo. Kompleksinėse kraštotyros ir kalbos (vardyno) ekspedicijose dalyvauja nuo 1979 m. Domisi pasakojamąja tautosaka, kalendoriniais ir šeimos papročiais.

PANEVĖŽIO KRAŠTO PASAKOJAMOJI TAUTOSAKA

Pasakojamoji tautosaka Panevėžio krašte pradėta rinkti pavienių entuziastų XIX a. pab. - XX a. pr. Viena pirmųjų Panevėžio krašte tautosaką užrašinėti ėmėsi Gabrielė Petkevičaitė – Bitė. G. Petkevičaitės – Bitės *Raštų* 5-ajame tome skyriuje *Folkloras* yra pateikta 16 sakmių, 2 padavimai ir didelis pluoštas tikėjimų, burtų, prietarų, liaudies medicinos aprašymų, užrašytų 1897 – 1904 metais. 32 pasakojamosios tautosakos pavyzdžiai (daugiausia mitologinės sakmės), užrašyti G. Petkevičaitės – Bitės Panevėžio apylinkėse 1903 – 1906 metais, pateikti knygoje *Lietuvos rašytojų surinktos pasakos ir sakmės* (*V., 1981*). Rinkdama tautosaką, Bitė ne tik atsiliepė į aušrininkų raginimą, bet ir pati skatino moksleiviją imtis šio darbo: "Pagrįžę į savo sodžių ar vienkiemėlį, pasistenkite pakvosti savo senelių apie tas vietas, kuriose jų gyvenama, paklausinėti, kas seniau čia arba kitur atsitiko, kas (...) buvo žmonių pasakojama. Ir netingėkite visa, ką sužinosite, surašyti. Juk tie pasakojimai ir padavimai – tai arba mūsų istorija, arba mūsų poezija, kurios neužrašytos drauge su seneliais guls kapan, numirs, amžinai nutils. O mes, kaip tauta, nustosime didelį gabalą savo liaudies poezijos, gal didžiausio savo dvasios lobyno".

XX a. pradžioje užrašinėti tautosaką ėmėsi ir kiti mūsų krašto šviesuoliai. Lietuvių mokslo draugijos archyve yra 151 pasakojamosios tautosakos pavyzdys, užrašytas mūsų krašte 1905–1916 metais. Daugiausia jų (30 vienetų) užrašė Žynio pseudonimu pasivadinęs rinkėjas iš Krekenavos apylinkių. Pluoštą sakmių yra užrašęs Juozas Balčikonis.

1925 metais Petrui Būtėnui Panevėžio mokytojų seminarijoje įsteigus *Tautotyros ir senienų rinkimo draugiją*, tautosaka pradėta rinkti organizuotai. Draugijos nariai pavieniui ir ekspedicijose surinko didelį pluoštą pasakojamosios tautosakos, kuri, likvidavus draugiją, buvo perduota Kauno Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarinių mokslų fakultetui. Tarp draugijos narių ypač aktyvūs buvo Jonas Balys, nuo 1935 – ųjų metų pats vadovavęs Lietuvių tautosakos archyvui, Domas Urbas, Edvardas Žilys, Povilas Janušonis, Valentinavičiūtė, Žekonytė ir kt. P. Būtėno ir jo mokinių surinkta tautosaka šiandien saugoma Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Lietuvių tautosakos rankraštyne. Nuo 1928 – ųjų metų tautosaką Panevėžio krašte užrašinėti ima Jurgis Dovydaitis. Raguvos apylinkėse jis yra užrašęs keletą pasakų su dainuojamaisiais intarpais, ne vieną jų

yra paskelbęs savo rinkiniuose (*Dovydaitis J. Lietuvių liaudies pasakos su dainuojamaisiais intarpais. V., 1987, Nr. 23, 40, 45, 77*).

1943 m. Panevėžio gimnazistai Alfonsas Urbonas ir Alfonsas Vepštas taip pat Raguvos apylinkėse yra užrašę nemažą pluoštą tautosakos, tarp kitų žanrų ir pasakų su dainuojamaisiais intarpais.

1970 m. Ėriškių apylinkėse buvo surengta Kraštotyros draugijos kompleksinė ekspedicija. Šios ekspedicijos vadovas Norbertas Vėlius iš Onos Urbonienės čia užrašė 5 pasakas su dainuojamaisiais intarpais, 10 sakmių. Tekstai skelbti knygoje *Upytė (V., 1986).*

XX a. 7 – 8-ajame dešimtmetyje suaktyvėjo vietinių kraštotyrininkų tautosakos rinkimo darbas. Šiuo metu ypač aktyviai darbavosi Panevėžio 4-osios ir 2-osios vidurinių mokyklų kraštotyrininkai, vadovaujami mokytojo Eugenijaus Urbono. Tuomet surengė ekspedicijas į Ramygalos, Ėriškių, Trakiškio, Paliūniškio, Upytės apylinkes, užrašinėjo tautosaką Panevėžio mieste. Šių ekspedicijų metu užrašyta ramygaliečio Juozo Šliko sektų stebuklinių ir juokų pasakų, pluoštas mitologinių sakmių.

1976 m. Smilgių vidurinės mokyklos kraštotyrininkai, vadovaujami mokytojų Genovaitės Guokienės ir Vandos Sarcevičienės, surengė ekspediciją po Smilgių apylinkes. Ekspedicijos metu užrašyta mitologinių sakmių, padavimų apie Mukolų akmenis, esančius Naurašilių kaime. 1985 m. po Panevėžio rajoną ekspediciją surengė Vilniaus konservatorijos (dab. Lietuvos teatro ir muzikos akademija) studentai. Nors studentai labiausiai domėjosi muzikiniu folkloru, šioje ekspedicijoje taip pat užrašyta keletas pasakų ir sakmių.

9-ajame dešimtmetyje aktyviai tautosaką rinko tuometinės 2-osios vidurinės mokyklos (dab. V. Žemkalnio gimnazija) jaunieji kraštotyrininkai, vadovaujami mokytojos Irenos Skurdenienės. 1988 m. surengta ekspedicija į Raguvos, 1989 m. į Skaistgirių apylinkes. Raguvoje iš Emilijos Vaičiulienės užrašytos trys pasakos su dainuojamaisiais intarpais, keliolika sakmių bei pasakojimų, Jotainiuose 1986 m. taip pat keliolika sakmių, pasakojimų. Tuo pat metu aktyviai tautosaką Panevėžio krašte rinko jaunieji maironiečiai (ekspedicija į Krekenavos apyl. 1991 m., Troškūnus 1992 m., vadovai Birutė Goberienė, Eugenijus Urbonas). Ypač vaizdingai pasakas sekė troškūnietė Kazimiera Dambrauskaitė-Zilberienė, gim. 1912 m. Tautosaką rinko ir Lietuvių kalbos draugijos Panevėžio skyriaus nariai: Elena Gabulaitė, Jonas Ruzas, Dainora Urbonienė, Vitalija Vasiliauskaitė ir kt. 1992 metais Lietuvių kalbos draugijos Panevėžio skyrius išleido knygelę Panevėžiškiai šneka, kurioje paskelbtos 3 pasakos, 32 padavimai (daugiausia memoratai), 41 sakmė.

1988–1990 m. daug 2-osios vid. m-klos mokytojų ir mokinių dirbo ekspedicijoje Jotainiuose, užrašyta įdomios etnografinės medžiagos.

Nuosekliai pasakojamoji tautosaka vėl pradėta rinkti 1991 metais Panevėžio kraštotyros muziejuje įkūrus Etninės kultūros skyrių.

Leidinyje pateikiama įvairių žanrų Panevėžio krašto pasakojamoji tautosaka. Čia rasime tiek šiaurės, tiek pietų panevėžiškių tarme užrašytų stebuklinių pasakų,

pasakų apie gyvūnus, mitologinių sakmių apie aitvarus, raganas, velnius, klystžvakes (pasakotojai Paulina Skrebytė, Emilija Vaičiulienė, Uršulė Šukienė, Juozas Šlikas). Kur kas mažiau užrašyta etiologinių sakmių ir padavimų, todėl kiekvienas trumputis pasakojimas ar apie Žaliosios girios pelkes, ar apie Naurašilių akmenis, ar vietovių vardų kilmės paaiškinimas yra ypač vertingas.

Leidinyje pateikta pasakojamosios tautosakos medžiaga daugiausia užrašyta moksleivių, tad tuose užrašymuose ne visada išsaugotas autentiškas pasakotojo žodynas, tarmės niuansai, ne visų pasakotojų duomenys užrašyti pilnai, tačiau šie trūkumai nemenkina leidinio, į kurį sudėta XX a. antroje pusėje užrašyta panevėžiškių tautosaka. Ji puikiai atskleidžia Panevėžio krašto etninės kultūros dvasinį paveldą, knyga pasitarnaus lokaliniams krašto tyrimams ne vienai kartai.

Lina VILIENĖ

Lina Vilienė, panevėžietė, gim. 1969 m. 1989 m. baigė Panevėžio 10-ąją vid. m-klą, 1994 m. baigė Vilniaus muzikos akademiją, 2001 m. VDU Etninės kultūros ir folkloristikos magistrantūros studijas. Dirba Panevėžio kraštotyros muziejaus Etninės kultūros skyriuje, dalyvavo ekspedicijose Raguvoje, Šiluose, Vadokliuose, Kulbiuose, taip pat Dzūkijoje, Žemaitijoje tautosakinėse ir instrumentologinėse ekspedicijose. Yra parengusi dainų natų knygai „Raguva“ (ir kitiems leidiniams).

PANEVĖŽIO KRAŠTO DAINOS

Skiriami du pagrindiniai lietuvių etninės vokalinės muzikos stiliai: vienbalsumas ir daugiabalsumas. Pagal šiuos du muzikos stilius visą Lietuvą galima padalinti į du plotus – pietryčių (Dzūkija, Suvalkija) ir šiaurės vakarų (Žemaitija, Aukštaitija). Vienbalsumas yra pagrindinis pietrytinės Lietuvos dalies – Dzūkijos – muzikinis dialektas, kuriam artimas ir Suvalkijos muzikinis stilius. Žemaitijoje ir Aukštaitijoje vyrauja daugiabalsumas.

Remiantis Z. Zinkevičiaus tarmių suskirstymu, Panevėžio krašto dainų tarmė priskiriama rytų aukštaičiams. Tačiau remiantis muzikiniu dialektu, panevėžiškių dainos patenka į daugiabalsių dainų, gyvuojančių visoje šiaurės vakarų Lietuvoje (Žemaitija, Aukštaitija), būrį. Tai mažorinės daugiabalsės homofoninio stiliaus dainos. Šis bruožas būdingas visai Aukštaitijai.

Panevėžio krašto dainų metroritmika gana įvairi. Ji priklauso ir nuo atlikimo laisvumo, ir nuo dainų žanrinių ypatybių. Vestuvinių dainų metroritmika griežtesnė, motorinė, o lyrinio pobūdžio dainose vyrauja laisvesnis, improvizacinis ritmas.

Vienas būdingiausias aukštaičių, tarp jų ir panevėžiškių, dainų atlikimo būdas - kolektyviškumas. Sudarant šią knygą, stengtasi atrinkti daugiau keliais balsais užrašytų dainų, kadangi šio regiono dainavimo tradicijai itin svarbūs visi balsai - ir melodiją vedantis, ir „turavojantis“.

Knygoje pateiktos įvairių žanrų Panevėžio krašto dainos - piemenų raliavimas („Karvyte mano“ – Ramygalos apyl.), šienapjūtės valiavimas („Devyni broliukai

šienpjovėliai“ – Ėriškiai), Užgavėnių daina apie gaidelį („Padainuosim mes dainelę“ – Ramygalos apyl.); vienas būdingiausių to krašto karinių istorinių dainų variantas („Aš išeidams un karės“ – Ramygalos apyl.) bei „Oi lunkela, lunkela“ (Pušalotas) ir „Vėlai vakarėlį kareivėlis jojo“ (Miežiškių apyl.). Rinkinyje yra keletas vaišių dainų: „Alutį gerdams dūmojau“ (Ramygalos apyl.), „Išgersim po vieną klebonišką“ (Ėriškiai). Bene daugiausia pateikta vestuvinių bei šeimos ir meilės dainų, kurių gausiausiai yra išlikę Panevėžio krašte iki šių dienų. Tai ir vestuvinės dainos „Oi, mergyti, netekėk“ (Krekenavos apyl.), „Svočiula rože“ (Ramygalos apyl.), jaunimo meilės bei šeimos daina „Oi, aš gavau bernelį“ (Miežiškių apyl.).

Greta dainų, rinkinyje spausdinami ne tik Panevėžio krašte, bet ir visoje Aukštaitijoje gyvavę ratelių „Mėnesėlis šviečia“, „Dobilas baltas“ (Karsakiškio apyl.) variantai.

Kitą knygoje pateiktų dainų dalį sudaro tremtinių dainos („Prie vagono lango“, „Tėvyne, kaip sunku gyventi be tavęs“, „Tėviškės laukuos“) bei romansai („Paskutinė gėlė“, „Sode lakštutė maža“).

Trumpa Panevėžio krašto dainų apžvalga rodo, kad šios dainos sudaro bendrą aukštaitiškų dainų stilių, o išskirti lokalines ypatybes padėtų tolimesni tyrinėjimai.

APIE ŠIOS KNYGOS SUDARYTOJĄ

Eugenijus Urbonas. 2002 m.

Eugenijus Urbonas, gim. 1935-09-01 Jurbarko r., Juodaičių sen., Mišiūnų k. 1953 m. baigė Ariogalos vid. m-klą, 1958 m. Vilniaus universiteto Istorijos filologijos fakultetą (filologo ir lietuvių kalbos ir literatūros mokytojo specialybę). Tautosakos kursą dėstęs Ambroziejus Jonynas baigdamas paskaitą vis kartodavo – rinkime tautosaką... Įsiminė ir tėvo Jono Urbono su kaimo vyrais dainuojamos gimtinės dainos.

1958-1960 m. – Geležių vid. m-klos (Panevėžio r.) mokytojas, nuo 1961 m. dirbo Panevėžio rajono įstaigose.

1963-1973 m. – Panevėžio vakarinės ir 4-osios vid. m-klų mokytojas, direktoriaus pavaduotojas.

1973-2002 m. 2-osios vidurinės (nuo 1995 m. Vytauto Žemkalnio g-jos) direktorius.

2002-2005 m. gimnazijos lietuvių kalbos mokytojas ekspertas.

Jau dirbdamas Geležiuose su mokiniais rinko tautosaką (rinkiniai yra Lietuvių literatūros ir tautosakos institute). Dirbdamas 4-ojoje vid. m-kloje skatino mokinius

rinkti tautosaką iš mieste gyvenančių žmonių, 1971 m. dalyvavo ekspedicijoje Ėriškiuose (Panevėžio r.) su Norbertu Vėliumi, 1972-1973 m. organizavo kraštotyros stovyklą Ramygalos apylinkėse.

Nuo 1973 m. darbą tęsė tapęs 2-osios vid. m-klos direktoriumi, nors gimnazijos atkūrimo darbai kėlė daug rūpesčių: įrengti mokomieji kabinetai, 1979 m. pastatytas priestatas, 1999 m. įrengta mansarda, šiuolaikiška skaitykla (rėmė Aleksandra Kalvėnaitė-Kazickienė).

Nuo 1975 m. mokykloje įvesta humanitarinė kryptis (sustiprintas lietuvių kalbos mokymas), dėmesys tautos istorijai, kraštotyrai, rengtos tautosakos rinkimo ekspedicijos, įsteigti Salomėjos Nėries (1974 m.) ir krašto buities (1999 m.) muziejai, įkurtas gimnazijos dainų ir šokių ansamblis „Kanapėlė" (vad. Kristina Nainienė), gyva teatrų, dailės veikla. Mokinių ekspedicijos vyko Paliūniškio, Trakiškio-Pučekų, Jotainių, Upytės, Puodžiūnų apylinkėse.

Nuo 1988 m. Lietuvių kalbos draugijos Panevėžio skyriaus pirmininkas, inicijavo kalbininko Juozo Balčikonio paminklo pastatymą (1996-09-07).

Gimnazija tapo 1989 m. įkurtos Lietuvos maironiečių draugijos (pirmininkas nuo 1989 m.) centru, kraštotyros ekspedicijas vykdė Krekenavos, Troškūnų (vietos, susijusios su Maironio gyvenimu), Dieveniškių (Šalčininkų r.), Punsko, Seinų (Lenkija) apylinkėse.

Nuo 2002 m. įsteigta kalbininko Petro Būtėno, buvusio Panevėžio mergaičių gimnazijos mokytojo, premija.

1997 m. apdovanotas LDK Gedimino ordino II laipsnio medaliu.

2000 m. suteiktas Garbės kraštotyrininko vardas.

2003 m. suteiktas Nusipelniusio panevėžiečio švietimo srityje vardas, apdovanotas Sporto centro medaliu „Už nuopelnus Panevėžio sportui" (jaunųjų krepšininkų ugdymą).

2004 m. suteiktas Lietuvių kalbos draugijos Garbės nario vardas.

Apdovanotas Lietuvos Respublikos Prezidento Valdo Adamkaus asmenine knyga „Be nutylėjimų", Švietimo ir mokslo ministerijos, Kultūros ministerijos, Panevėžio miesto mero Padėkos raštais.

Eugenijaus Urbono išleistos knygos ir kt. leidiniai

1. *Straipsniai apie Ėriškių (Panevėžio r) apylinkių dainininkes knygoje* „Upytė", V., 1986.
2. Nuo 1990 m. leidžiamas humanitarinės krypties Lietuvos maironiečių draugijos laikraštis *„Sandrava"* (išleisti 36 numeriai), redaktorius - E. Urbonas.
3. *Panevėžiškiai šneka.* Talkininkai: Birutė Goberienė, Jonas Ruzas. „Varsa", Panevėžys. 1992.
4. *Medekša.* Istorinis romanas. (I d. Nuo Salyno sutarties iki Vorsklos mūšio).1992, Panevėžys.
5. *Panevėžio mergaičių gimnazija. Atsiminimai.* I d. (su Juozu Brazausku). 1992, Panevėžys.
6. *Panevėžio mergaičių gimnazija. Atsiminimai.* II d. 1995, Panevėžys.
7. *Panevėžio krašto mįslės ir skaičiuotės.* 1995, Panevėžys.
8. *„Toj šaly, kur krito gilės".* Humanitarų konferencijos medžiaga. 1996, Panevėžys.
9. *Punsko ir Seinų krašte. Atsiminimai, tautosaka.* 1997, Panevėžys.
10. *Panevėžio krašto kalbininkai. Konferencijos medžiaga.* 2000, Panevėžys.
11. *Panevėžio Vytauto Žemkalnio gimnazija - praeitis ir šiandiena.* 2001, Panevėžys.
12. *Iš Panevėžio krašto tautosakos.* I d. 2003, Panevėžys.
13. Kompaktinė plokštelė *„Iš Panevėžio krašto tautosakos".* 2003, Vilnius.
14. *„Iš Panevėžio krašto tautosakos".* II d. 2005, Panevėžys.

Iš Lietuvių kalbos draugijos Panevėžio skyriaus veiklos

Petro Būtėno premijos įteikimas. Kairėje laureatas dr. Aloyzas Vidugiris. Sveikina Lietuvių kalbos instituto mokslinė sekretorė Daiva Atkočaitytė, premiją įteikia Eugenijus Urbonas. Mecenatė Aleksandra Kalvėnaitė-Kazickienė. 2002-05-07.

Didžiojo „Lietuvių kalbos žodyno" XX tomo pristatymas LR Prezidentūroje. Žodyno pabaigtuvių iškilmėse su Prezidentu Valdu Adamkumi (centre). Kairėje Lietuvių kalbos draugijos Panevėžio sk. ir Lietuvos maironiečių draugijos globėjai - poetas Marcelijus Martinaitis, kalbininkas prof. Vytautas Vitkauskas, dešinėje d-jų sekretorė Birutė Goberienė ir pirmininkas, knygos sudarytojas Eugenijus Urbonas. 2002-06-06.

Lietuvių kalbos draugijos Panevėžio skyriaus valdybos posėdis. 2003 m. Iš kairės: Eugenijus Urbonas, Rymantas Grėbliūnas, Emilija Gedraitienė, Birutė Goberienė, Vida Ralikauskienė, Dainora Urbonienė.

Knygos ir spaudos šventė Panevėžio dailės galerijoje. Petro Būtėno premijos įteikimas akad. Zigmui Zinkevičiui. Dainoros Urbonienės knygos „Sibiras vaiko akimis" pristatymas. Mokiniai - kalbos konkurso laimėtojai. 2004-05-06.

Nuotraukos iš draugijos archyvo.

Prof. Juozo Balčikonio darbų tęsėjas Vytautas Vitkauskas, 2005 m. Petro Būtėno premijos laureatas, Ėriškių mokykloje. 2000 m.

Kalbos šventė. 1997-02-07. Jau amžinybėn išėję draugijos nariai Jonas Ruzas ir Vytautas Knizikevičius.

Vytauto Žemkalnio g-jos dainų ir šokių ansamblis „Kanapėlė". 2000 m.

Dieveniškės (Šalčininkų r.). Žižmių k. dainininkė Liudvika Šilabritienė su panevėžiečiais lietuvių kalbos mokytojais. 1991 m.

Pažintis su Gervėčių parapija (Baltarusija). Panevėžiečiai lietuviškame Pelegrindos kaime. 1990 m.

Knygos dizainerė Ingrida Adikevičienė.

E. Urbono nuotraukos

Dalykinė rodyklė

Atminimai (albumuose) 114, 115
Bažnyčia, religija 117, 155 ,163-164, 211-212, 214, 216-217, 243, 246, 417
Bitininkystė 196, 254, 271, 315-316
Buitis (maistas, drabužiai, skalbimas, alaus darymas, Gavėnios valgiai ir kt.) 45-46, 51, 53, 133, 196-197, 200-201, 206, 207, 210, 213-214, 215, 217, 219, 220, 228, 230-232, 243-244, 245, 247, 250, 254, 257, 258, 270-271, 281, 292, 355-357, 424, 453-454
Burtai, būrimai, užkalbėjimai 71, 73, 74, 75, 76-77, 81, 90, 110, 152-153, 165-166, 168, 237, 238, 291, 320, 330, 336, 375, 404
Čičinskas, jo mitas 49, 71, 74, 76, 78, 90, 91, 117-118, 155-156, 166, 201, 253, 255, 470
Dainos 13-25, 54-56, 58-59, 69-70, 85-86, 88, 93-105, 110-111, 112, 115-116, 119-129, 147, 148, 154-155, 158-159, 161, 169-189, 205, 206, 208-209, 222, 226-227, 233, 239-242, 257, 259-260, 261-263, 265-268, 314-315, 321, 330-332, 334, 335-336, 339-347, 359-360, 361-362, 363-364, 371-375, 376-380, 389-391, 397-400, 405-407, 412-416, 421-423, 426, 428-430, 439-450, 455-460, 462-463, 465, 467-470
Dainuškos 41-43, 68, 88, 89, 110, 225, 433
Dainų ypatumai 514-515
Dievadirbystė 108
Dvaras 213, 229-230, 247, 250, 272, 310-311
Istorinė praeitis (sukilimai, karai, pokaris, kolūkmetis ir kt.) 53, 73, 84, 150, 204, 206, 213, 220-222, 224, 229, 230, 249, 251, 253, 254, 269, 270, 271, 272-274, 310-313, 351-357, 427, 431-432, 433-434, 436, 454
Jaunimo laisvalaikis (vakaruškos ir kt.) 53, 107, 117, 201, 204, 206, 210, 211, 212, 228, 246, 249, 271, 290, 293-294, 329, 427, 455

Kaip rinkta medžiaga, leista knyga 5, 515-516
Kalvystė ir kt. amatai 194-195, 332-333, 194-196,
Keiksmai, įžeidimai, linkėjimai 60-61, 168, 285
Knygnešystė 204
Kolūkių kūrimas 221
Maironis (atsiminimai) 107, 117
Medicina, gydymasis 53, 152, 154, 155, 215-216, 219, 231, 243, 293
Medžioklė 197-198, 271
Mįslės ir minklės 28-40, 89, 168, 193, 260, 336, 359, 375, 403, 405, 464-465, 466, 467
Orų spėjimai ir burtai 51, 57, 71, 73, 75, 80, 92, 164, 165, 166, 168, 238, 292, 375, 403, 434, 452-453
Papročiai (vestuvės, krikštynos, laidotuvės, pabaigtuvės ir pan.) 53, 73, 77, 82-83, 88, 90, 91, 92, 133-134, 159, 166, 167, 199, 205, 207, 212, 216, 217, 247, 250-251, 282, 428, 434-435
Pasakojamosios tautosakos ypatumai 512-513
Pasakos 43-45, 64-68, 87-88, 138-147, 151, 156-157, 160-161, 162-163, 234-235, 280, 282-284, 296-309, 318-319, 324-327, 358-359, 364-367, 381-388, 417-420, 424-426, 432-433, 435
Pasakos be galo 40-41, 43, 313, 324, 331
Patarlės ir priežodžiai, posakiai 26-28, 30-31, 33-34, 37, 52, 466, 467
Piemenavimas 131-132, 133, 154, 200, 206, 219, 238, 254, 281, 285, 287-288, 431
Prekyba (turgūs, mugės, krautuvės) 198, 206, 247-248
Prietarai 56-58, 71, 72-73, 74, 75, 76, 77, 79, 80, 91-92, 151, 152, 153, 162, 163, 164, 165, 166-167, 168, 237-238, 252, 292, 328-329, 375, 403-404, 434, 467
Rateliai 109, 111, 112, 113, 160, 208, 210, 212, 227, 251-252, 261, 276, 282, 294, 313, 314, 315

Sakmės 214-215, 280-281, 328, 464
Sapnai 162, 165
Smetona Antanas 272-273
Šventės (kalendorinės ir religinės) 132, 134-135, 165, 166, 197, 199, 219, 228, 254-255, 257, 281, 292-293, 330, 336, 409, 427-428
Tautinės mažumos (žydai, čigonai, rusai, lenkai, vengrai, vokiečiai ir kt.) 51, 76, 78, 81, 90, 91, 112, 135-136, 149, 198, 200, 201, 204, 213, 214, 224-225, 244-245, 254, 271, 310, 370-371
Tarmės ypatumai 5, 507-511
Tikėjimai (aitvarai, laumės, raganos, velniai, vaiduokliai ir kt.) 58, 71, 72, 74, 75, 76, 77-78, 81, 90-92, 132, 136, 137, 149-150, 153, 154, 157-158, 164, 165, 166, 167, 234, 255, 286, 287, 291, 319-320, 321-322, 328-329, 335, 337-338, 361, 362-363, 369-370, 375-376, 404-405, 408-409, 409-411, 417
Tremtys ir tremtiniai 107, 220, 223, 228-229, 245, 258-259, 275-277, 309, 311, 357
Ūkio darbai (žemdirbystė, linai, gyvulininkystė, statybos, ruoša ir pan.) 56-58, 75, 77, 194-196, 210, 211, 215, 244, 245-246, 248-249, 252, 282, 292, 454-455
Vaižgantas (pasakojimas) 362
Vaikai (gimdymas, auginimas, mokymas ir auklėjimas, išdaigos) 51, 52, 53, 71, 152, 200, 207, 211, 216-217, 231, 232, 247, 249, 252-253, 254, 271, 291, 428
Vietovių apibūdinimai 151, 206, 462, 464
Vilkai 367-368
Žaidimai, skaičiuotės 41, 49, 51, 79, 80-81, 131, 133, 168, 233, 255, 260, 288-289, 361, 375
Žvejyba 198, 213

Kaimų (pateikėjų gim. ir gyv. vietų) rodyklė

Ãlantės 292
Alantà (Molėtų r.) 242
Añtupiai (Anykščių r.) 336
Bajoriškẽliai 329
Barìnė 117
Bárklainiai 152, 243, 250
Bernatóniai 417
Bỹčiai (Kupiškio r.) 38
Bygaĩliai 389
Bylénai (Anykščių r.) 478
Bìržai 41
Dabùžiai (Anykščių r.) 309
Dapšióniai (Radviliškio r.) 462
Daubãrai 162, 186-188
Daukniūnai 426
Debeikiái (Anykščių r.) 339
Dičiūnai (Pasvalio r.) 39
Dūdái (Širvintų r.) 41
Dvarìškiai (Kėdainių r.) 257
Džiugaĩliai 159, 166
Ériškiai 85-87, 93-95
Fèrma 282, 289
Gegužìnė 37, 409
Gelẽžiai 403, 405-406
Genétiniai 270, 275-276
Gintautaĩ 159, 165, 168
Gliténai 108, 119-125
Griniūnai 211, 223, 228, 230, 252, 254
Griñkai 73
Janióniai 231, 237
Jaskỹnė (Radviliškio r.) 41
Jotáiniai 193-194, 200, 204-205, 207, 210-211, 213-214, 219- 220, 223-224, 229-230, 239, 243, 248, 257, 259, 260-261, 265, 266-268
Jotainẽliai 199
Jovaišaĩ 166
Kařsakiškis
Kartãnai 291

Kaũnas 37
Kavárskas (Anykščių r.) 30, 35
Kazimieravà 272
Kerblónys 324
Kerùliai (Molėtų r.) 38
Kìrkai (Anykščių r.) 314
Kraujẽliai 158, 175-181
Krekenavà 51, 107, 109
Krinčìnas (Pasvalio r.) 24-25, 32, 152, 182, 184
Kulbagalỹs 335
Kumpiai 73
Kunigìškiai 158-159, 161, 175-181
Kušleĩkiškis (Kėdainių r.) 13-15, 31
Kùzmiškis 325, 342
Lavė́nai (Pasvalio r.) 427
Levãniškai 91-92
Lìberiškis 454
Lìnkiškiai (Biržų r.) 29
Lìnkiškės (Švenčionių r.) 34
Lìnkonys (Švenčionių r.) 34
Marijanavà (Anykščių r.) 90
Martỹniškiai 336
Margùčiai
Masiõkai 131, 149, 157, 168-174, 182, 184
Matarãkai 469
Mìckiemė 71
Míežiškiai 329, 332-333
Mingelióniai 64, 71, 73, 75, 77, 92
Miškìniai 159, 185
Mockáičiai (Klaipėdos r.) 30
Mólainiai 56
Naĩniškiai 332
Narbutaĩ 337
Naršė́nai (Zarasų r.) 43
Naujãdvaris 159
Naujãmiestis 49, 73, 452, 454, 458-460
Naujãrodžiai 109
Naujìkai 168, 361
Nevėžniñkai 453
Nibragalỹs 344-347

Niùrkoniai (Pasvalio r.) 39
Obónys (Kupiškio r.) 39
Orẽliai 126-127, 128
Ožẽliai 168
Paįstrỹs 412-416
Pagiegala 363
Palaũkiai 404, 407
Paliùkai 408, 411
Paliūniškis 358, 362, 381
Panemunẽlis (Rokiškio r.) 193
Panevėžỹs 13, 21-26, 28-43, 45, 58, 115, 219, 231, 238, 397-400, 435, 478
Papiliaĩ (Anykščių r.) 339-341
Pãpiškiai 82, 89
Papyvẽsiai (Pasvalio r.) 33, 40
Pasvalỹs 35
Pavìnkšniai 469
Pažalvaĩčiai 77
Petkū́nai 69
Pievóniškiai 397, 400
Plakìškiai 339-341, 343
Pùčekai 334, 338
Pùmpėnai (Pasvalio r.) 21-23, 26
Puodžiū́nai 276, 427, 433-434
Pùsbačkiai (Anykščių r.) 30
Pùšalotas (Pasvalio r.) 439
Pùtriškiai (Anykščių r.) 282
Rabìkiai 114
Ragaĩnė 453
Raguvà 68-69, 278-279, 285-287, 291-292
Ramýgala 155
Raudóndvaris (Kauno r.) 436
Repšìškiai 175-178
Rygà (Latvijos Respublika) 39, 427
Rimaisaĩ 155, 189
Rinkū́nai (Pasvalio r.) 37
Rõkiškis 28, 40, 315
Sabóniai 71
Sargė́nai 452, 454
Sibičiaĩ (Radviliškio r.) 467
Siñbarkas (Latvijos Respublika) 34
Skaistgiriaĩ 421-423

Smìlgiai (Kupiškio r.) 39
Smìlgiai (Panevėžio r.) 43, 467
Sodėliai 407
Sokėliai 137, 147, 165, 214
Steponavà (Anykščių r.) 279
Subačius (Kupiškio r.) 278
Sùjetai 464
Surdėgis (Anykščių r.) 318, 321
Šambalióniškis 164
Šilaĩ 199, 293
Šukiónys (Biržų r.) 436
Šváininkai 470
Švenčiùliškiai 117, 126-129
Tařnagala 49, 53
Taujėnai (Ukmergės r.) 33
Teberešìškiai 410
Tičkū̃nai 424,426
Tiltagaliaĩ 397, 398-400
Trãkiškis 335
Troškū̃nai (Anykščių r.) 296, 309, 313-315
Tvankstė̃ 90-91
Upýtė 50-51, 58, 68-69, 90
Užùbaliai 397, 398-400
Užùnevėžiai 285
Užùpėnai (Ukmergės r.) 16-20
Vadaktė̃liai 361
Vadõkliai 96-104, 275
Vainõriai 220, 242, 250, 252
Vakagaliaĩ 211, 219, 238, 243
Varakìškiai 409
Varãniškiai (Kupiškio r.) 406
Velỹkiai 270
Velžys 343
Viburiaĩ 464-465
Vilcĩkiai (Radviliškio r.) 470
Vilkapjūviai 363-364, 371
Vikónys (Anykščių r.) 29
Žaĩbgala 96-105
Žilìškiai 403
Žvalgáičiai 231, 233-234, 237, 243, 246

Iš-16 Iš Panevėžio krašto tautosakos. II d. -
Panevėžys: UAB „Panevėžio sp“., 2006 - 544 p.

Knygoje spausdinama Panevėžio krašto mokytojų ir jų talkininkų mokinių 1958-2005 m. užrašyta tautosaka - pasakos, sakmės, burtai, mįslės, dainos, papročiai, etnografijos ir istorijos fragmentai, pasakojimai apie žmonių likimus, buities atspindžiai, tarmės pavyzdžiai. Knyga atspindi krašto etninę kultūrą, XX a. žmonių savimonę.

UDK 398(474.5)

Iš Panevėžio krašto tautosakos. IId.
Sudarė Eugenijus Urbonas,
Lietuvių kalbos draugijos Panevėžio skyriaus pirmininkas

Viršeliuose: Žalioji giria,
Žiliškių kaimas (Karsakiškio sen.).
E. Urbono nuotraukos

Leidinio rėmėjai
Panevėžio miesto savivaldybė
Panevėžio rajono savivaldybė
Panevėžio apskrities viršininko administracija
Lietuvių kalbos draugijos Panevėžio skyrius
Lietuvos maironiečių draugija
Ėriškių žemės ūkio bendrovė
Jotainių žemės ūkio bendrovė
Papalčių žemės ūkio bendrovė
Smilgių žemės ūkio bendrovė
Panevėžio „Dujostata“
AB „Dujotiekio statyba“
AB „Panevėžio energija“
AB „Panevėžio keliai“
AB „Stigma“
UAB „Auridos komercija“
UAB „Auruga“
UAB „Ciklas“
UAB „Habilitas“
UAB „Serpantinas“
UAB Upytės eksperimentinis ūkis
Aleksandra Kalvėnaitė-Kazickienė
Antanas Mincė, Jonas Pečiulis

Nuoširdžiai dėkojame visiems, padėjusiems išleisti knygą.

SL 216. Užsakymo Nr. 4095. Apimtis 34 sp. l. Tiražas 500 egz.
Išleido, maketavo ir spausdino UAB „Panevėžio spaustuvė“, Beržų g. 52, LT-36147 Panevėžys.

Pastebėti spausdinimo netikslumai

	Turi būti
85 p. „Pūtė, pūtė...“ 4 eil.	– kurgi
234 p. metrikoje	– 1988 m.
295 p. 1 eil.	– Juostos
342 p. 3 posmelio 1 eil.	– Susapnava mergužėla
352 p. 12 eil. nuo apačios	– 1859 m.
371 p. metrikoje	– 1908 m.
374 p. „Kas subatos...“ 6 eil. apačioje	– aš priplauksiu
401 p. įklijoje	– Smilgių... varpinė
516 p. apačioje	– 2006